

שבוע פרשת נח

(26 Oktober – 1 November 08)

כ"ז תשרי – ג' מרחשון ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ

הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵת יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאֶכְלֹת וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתָּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתָּם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטָטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֹתָם אִתָּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ בְּמוֹד

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילות שחרית כולל פרקי התהלים היומיים. **יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוּרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי לכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשֵׁב לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצְלָם: ז וַיְדַרְיֶכֶם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וּנְפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עֲנִי וּבְרוֹל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לֶבָם כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזָר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שֹׁפַר דִּלְתוֹת נִחַשְׁתָּ וּבְרִיתִי בְרוֹל גִּדַּע: יז אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹתֵיהֶם יִתְּעֲנוּ: יח כָּל־אֶבֶל תִּתְּעַב נֶפֶשָׁם וַיִּגְעֻ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בְּאִנְיֹת עָשִׂי מְלֹאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד תִּמְהָ רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֶם גִּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲזֹגוּ וַיִּגְעֻ כְּשָׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְּבַלַּע: כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזֹז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְוּהוּ בַקֵּהל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יַחֲלֹלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נִהְרוֹת לַמִּדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי כָּה: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאִגַּם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עִיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעֻ בְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיִּבְרַכֶּם וַיִּרְבוּ מְאֹד וּבִהְמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֻטוּ וַיִּשְׁחֻ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־נְדִיכִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֵלָה וַיִּתְּבוֹנְנוּ חֲסָדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עוֹרָה הַגָּבֹל וּכְזוֹר אֲעִירָה שָׁחַר: ד אוֹדֶךָ בַּעֲמִים: ה יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאמִים: ו כִּי־גִדַּל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסָדָךְ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמַתֶּךָ: ז רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדָךְ: ח לִמְעַן יַחֲלִיצוּ יְדֵי־ךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינֶךָ וְעֲנֵנִי: ט אֱלֹהִים: י דַּבֵּר בַּקֶּדְשׁוֹ אֲעֹלָה אֲחַלְקָה שְׂכָם וְעַמִּק סִבּוֹת אֲמַדֵּד: טא לִי גִלְעָד: טב לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזֹ רֹאשֵׁי יְהוּדָה מַחֲקָקִי: טג מוֹאָב: טד סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָם אֲשֶׁלִּיךְ נַעֲלִי עַלִי פִלֶּשֶׁת אֲתָרוּעַע: טה מִי יִבְלִנִי עִיר מִכְצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָם: י יֵהְיֶה אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ: יא הִבְהִלְנוּ עוֹרֹת מִצָּר וְשׂוֹא תִשׁוּעַת אָדָם: יב בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

מפתח כללי

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ח	ג
ג	מאמר ד"ה אלה תולדות נח ש"פ נח, ג' מרחשון, ה'תשמ"ב	ה
ד	שיחת יום א' דר"ח מרחשון ה'תשמ"ב	י
ה	לקוטי שיחות פרשת נח (בלה"ק)	ל
ו	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת נח	לו
ז	לוח "היום יום" לשבוע פרשת נח	מב
ח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	מה

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

ט	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת נח	מז
י	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת נח	סו
יא	– ספר המצוות לשבוע פרשת נח	עא
יב	נביאים וכתובים שופטים פרק א, דברי הימים-א פרק כד	עד
יג	מסכת קידושין עם ביאורים מדף יח עד דף כד	עח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

יד	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קט
טו	שולחן ערוך הלכות ברכות השחר - אדמו"ר הזקן	קי
טז	לקוטי תורה - ד"ה וידעת היום - אדמו"ר הזקן	קיא
יז	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קיד
יח	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קטו
יט	המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קטו
כ	קונטרס החלצו - אדמו"ר מוהרש"ב	קטז
כא	ספר המאמרים ה'תש"ב - אדמו"ר מוהרי"צ	קיו
כב	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קיח
כג	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קיט
כד	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קכא
כה	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת נח	קכב
כו	לוח זמנים לשבוע פרשת נח	קכב
כז	סדר מצות הדלקת נרות לשבת פרשת נח	קכג

בס"ד. ש"פ נח, ג' מרחשון, ה'תשמ"ב

(הנחה בלתי מוגה)

אלה תולדות נח נח איש צדיק גו'¹, וידוע הדיוק בזה מה שנאמר נח נח ב' פעמים. וישנם בזה כמה ביאורים, בתוספתא לזהר² מתרץ, כל צדיק וצדיק די בעלמא אית לי' תרין רוחין (בחינת נפש ורוח), רוחא חד בעלמא דין ורוחא חד בעלמא דאתי, והכי תשכח בכולהו צדיקי משה משה יעקב יעקב אברהם אברהם כו', בר מיצחק דלא כתיב בי' כמה דכתיב בהו, בגין דיצחק בשעתא דאתקרב על גבי מדבחא נפקת נשמת' דהות בי' בהאי עלמא כו' ותבת בי' נשמת' דעלמא דאתי. נמצא דמפרש בזהר דמה שנאמר נח נח ב"פ רומז על הרוח שבעלמא דין ועל הרוח שבעלמא דאתי. ובמדרש³ איתא, דנח הוא מלשון נייחא דרוחא, ומה שנאמר נח נח ב"פ הוא נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים, או נייחא לתחתונים ונייחא לעליונים. וי"ל דב' הפירושים [רוחא בעלמא דין ובעלמא דאתי, ונייחא לתחתונים ולעליונים] שייכים זה לזה, דארז"ל⁴ היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, ומזה נמצא דעלמא דין הוא בתחתונים, שעליו ארז"ל היום לעשותם, ועלמא דאתי הוא בעליונים, שעליו ארז"ל למחר לקבל שכרם.

וצריך להבין [בדרושי רבותינו נשיאינו לא הובאו הדיוקים דלקמן], דהנה לב' הפירושים הנ"ל הרי מה שנאמר נח נח ב"פ ה"ז מורה על שלימות עבודתו, דהרוח שבעלמא דין ובעלמא דאתי הוא בשלימות עבודתו, וכן נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים הוא בשלימות עבודתו, וא"כ למה נאמר נח נח ב"פ בהמשך לאלה תולדות גו', שהכוונה באלה תולדות כאן הוא, כמו שפירש רש"י⁵, שעיקר תולדותיהם של צדיקים הם מעשים טובים, דהיינו בתחלת עבודתו, ולא נאמר זה (נח נח ב"פ) לאחר המבול כאשר וירח ה' את ריח הניחוח⁶, בשלימות עבודתו. ובפרט, שאברהם יעקב ומשה שהוכפלו שמותיהם ב"פ נאמר זה בשלימות עבודתם. וביותר אינו מוכן להפירוש דב"פ נח הוא נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים, הרי הנייחא לתחתונים נהי' דוקא לאחר שוירח הוי' את ריח הניחוח גו', שאז נעשה הנייחא לתחתונים, דעוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו גו'⁷, את קשתי נתתי בענן גו'⁸, הרי שהנייחא לתחתונים נהי' דוקא לאחר המבול. ויתירה מזו, שגם הנייחא לעליונים נהי' דוקא לאחר המבול, כי הנייחא לעליונים תלוי בהנייחא לתחתונים, וע"ד מה שארז"ל בנוגע להקב"ה⁹ [שגם הוא נקרא צדיקו של עולם¹⁰, ע"ד נח איש צדיק], אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא

(5) עה"פ. וראה גם ב"ר שם, ו.

(6) פרשתנו ח, כא.

(7) שם, כב.

(8) שם ט, יג.

(9) תענית ה, א.

(10) ב"ר פמ"ט, ט.

(1) פרשתנו ו, ט.

(2) ריש פרשתנו - נט, סע"ב ואילך. הובא באוה"ת פרשתנו

(כרך ג) תקצז, א ואילך.

(3) ב"ר פ"ל, ה. וראה מת"כ שם. וראה גם תו"א ריש

פרשתנו.

(4) עירובין כב, א. ע"ז ג, א.

בירושלים של מטה, ולמה נאמר נח נח ב"פ לפני וירח ה' גו'. וממ"נ, או שהי' צריך לכתוב נח נח ב"פ בפ' בראשית כשנולד נח [ולא בתולדות נח, כשנח הוליד תולדות כפשוטם, או כפירוש רש"י שעיקר תולדותיהם של צדיקים הם מעשים טובים], או בשלימות עבודתו, לאחר שוירח ה' את ריח הניחוח גו'. וגם צלה"ב, דהנה איתא בזהר¹¹ על הכתוב אלה תולדות נח נח איש צדיק ר' חייא פתח ועמך¹² כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ כו', ת"ח כל ישראל אית לון חולקא לעלמא דאתי, מאי טעמא בגין דנטרין ברית דעלמא אתקיים עלי', ומזה מובן, דמה שנח איש צדיק שייך הוא לכאו"א מישראל, והיינו, דלאחרי כל השקו"ט בפירוש דברי הזהר מהי השייכות דנטירת הברית דכאו"א מישראל לנח איש צדיק, הרי כן איתא בזהר דנח איש צדיק שייך הוא לכאו"א מישראל. ועפ"ז צריך לומר דענין נח נח ב"פ שייך ג"כ לכאו"א מישראל. וצלה"ב, מהו ענין נח נח ב"פ בעבודת כאו"א מישראל.

ויובן כ"ז ע"פ המבואר באוה"ת¹³, דבנח ותיבת נח ב' פירושים. פירוש הראשון, דהתיבה היא יסוד אימא, ונח הוא יסוד אבא, וזהו מה שנח נכנס אל התיבה, בא אל התיבה¹⁴, היינו הלבשת יסוד אבא ביסוד אימא. ופירוש השני [ברוב הדרושים, וגם בהמשך וככה תרל"ז לכ"ק אדמו"ר מהר"ש¹⁵, הובא רק פירוש הראשון, דהתיבה היא יסוד אימא, אבל באוה"ת כאן הובא גם פירוש השני], דהתיבה היא יסוד מלכות, ונח הוא יסוד ז"א, וזהו מה שנח נכנס אל התיבה, בא אל התיבה, היינו הלבשת יסוד ז"א ביסוד מלכות. וזהו מה שנאמר נח נח ב"פ¹⁶, כי בהתאם לב' הבחינות שבתיבה, יסוד אימא ויסוד מלכות, צ"ל ב' בחינות (שונות) בנח שיכנסו לב' הבחינות (השונות) שבתיבה, יסוד אבא המתלבש ביסוד אימא, ויסוד ז"א המתלבש ביסוד מלכות.

והנה ב' הבחינות שבתיבת נח, יסוד אימא ויסוד מלכות, בעבודה י"ל, שהוא החילוק בין תורה למצוות. דתורה, שהיא בהבנה והשגה, היא בחי' (יסוד) אימא, והמצוות, שצריכים לקיימם בקבלת עול, באשר דבר מלך שלטון¹⁷, הם בחי' (יסוד) מלכות. וענין זה [שתורה היא בינה ומצוות הם מל'] שייך גם להידוע¹⁸ בענין והנגלות (לנו ולבנינו)¹⁹, ו"ה נגלות, דו' היא תורה וה' אחרונה היא מצוות. דהנה ו' הוא בחי' מדות, ומדות שייכים לבינה, כי בינה היא אם הבנים²⁰, ולכן תורה שהיא ו' (מדות) שייכת לבינה, ה' ראשונה. וה' אחרונה היא מצוות, דציור הה' מורה על ג' הקוין דמחשבה דיבור ומעשה²¹. ומכיון שב' הבחינות דתיבה, תורה ומצוות, הם באופן שונה אחד מהשני, צ"ל שגם הענין דבא אל התיבה בב' הבחינות דתיבה (תורה ומצוות) הוא באופן שונה אחד מהשני.

(17) קהלת ח, ד. וראה אגה"ת פ"ד (צד, ב).

(18) לקו"ת ראה כט, א ואילך.

(19) ל' הכתוב - נצבים כט, כח.

(20) תהלים קיג, ט. וראה לקו"ת צו יא, ג. שמע"צ פח, ד.

(21) תו"א מג"א צה, סע"ב. לקו"ת ר"פ בלק. ד"ה באתי לגני ה' שי"ת פ"ח (סה"מ ה' שי"ת ע' 122).

(11) ריש פרשתנו - שם, ריש ע"ב.

(12) ישע"י ס, כא.

(13) פרשתנו סג, א. שם (כרך ג) תקצז, א. תרו, סע"א ואילך.

(14) פרשתנו ז, א.

(15) פצ"ה. וראה גם אוה"ת שם (כרך ג) תרסט, א ואילך. ד"ה

צהר תעשה לתיבה תרנ"ח בתחלתו.

(16) ראה ג"כ אוה"ת שם תרו, סע"א ואילך. תרו, סע"א.

והענין הוא, דהנה לימוד התורה צ"ל בתכלית ההתפשטות, דע"י לימוד התורה נעשה יחוד נפלא כו'²², וארז"ל²³ מאן מלכא רבנן, והלימוד צ"ל דוקא בהבנה והשגה, ואינו מספיק ענין האמונה בלבד, מה שמאמין שכן הוא דבר ה', ואינו מספיק גם הענין דורעה אמונה²⁴, היינו מה שמאמין שמכיון שהוא דבר ה' הרי בודאי יש ע"ז הסברה שכלית, אלא צ"ל הבנה והשגה בפועל דוקא, שלכל זה צריכים יגיעה גדולה, שיבוא בהבנה והשגה. ומה שטוען אז עס איז א שאד די צייט להתייגע בהשגת התורה (שהיא ודאי אמת גם כשאינה מבינה בהשגתו), וינצל את הזמנים לעסוק בענינים (מצוות) שביכלתו צו אויפטאן בהם, הרי בלימוד התורה צ"ל יגיעה והבנה והשגה דוקא. ומה שארז"ל אם קבלה היא נקבלה ואם לדין יש תשובה, הרי זה גופא (אם קבלה היא נקבלה) הוא הסברה ששמעו זה איש מפי איש עד משה רבינו ששמע זה מהקב"ה. ויתירה מזו, שגם בעניני אמונה, במצות האמת אלקות, צ"ל הידיעה שבזה, וכמ"ש הרמב"ם²⁵ שהמצוה היא לידע שיש שם מצוי ראשון כו', בהבנה והשגה דוקא, וכמבואר בארוכה בקונטרס תורת החסידות לכ"ק מו"ח אדמו"ר²⁶. אשר כל זה הוא תכלית ההתפשטות. משא"כ קיום המצוות שצ"ל בתכלית הביטול דוקא לגבי רצונו של הקב"ה. ועד"ז הוא גם בענין המצוות שבתורה גופא, היינו, מה שלומד ההלכה שבתורה עמ"נ לעשותה, שצ"ל בתכלית הביטול, ואינו שייך שיפלפל עם הקב"ה איך צריכים להתנהג, שהרי אפילו עם מלך בו"ד אינו שייך שיפלפל עמו איך צריכים להתנהג, כי הוא עומד קמי' מלכא, עאכו"כ במלך מלכי המלכים הקב"ה. ועד"ז הוא גם במצות לימוד התורה (שהרי לימוד היא ג"כ מצוה), שצ"ל בתכלית הביטול, שצ"ל ברכו בתורה תחלה²⁷, היינו, דאשר בחר בנו מכל העמים הוא דוקא הקדמה להבנה והשגה בתורה שלומד, שדוקא עי"ז נעשה אצלו התורה בחי' סם חיים²⁸, שכ"ז הו"ע הביטול בתכלית.

וזהו ענין ב' הבחינות דתיבת נח שצ"ל בעבודת כאו"א מישראל, העבודה דלימוד התורה והעבודה דקיום המצוות, שכ"ז ישנו בכאו"א מישראל, הן ביושבי אוהל, מארי תורה, והן בבעלי עסקים, מארי עובדין טבין. וכמארז"ל בנוגע ליושבי אוהל²⁹ שכל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו, אלא צ"ל תורה וגמ"ח. ועד"ז לאידך, בנוגע לבעלי עסקים, שצ"ל אצלם ג"כ לימוד התורה, דנוסף לזה דבכדי לידע את המעשה אשר יעשון צריך ללמוד ההלכות, או לשמוע אותם מפי אחרים, הנה נוסף לזה הרי גם הבעלי עסקים צריכים ללמוד תורה³⁰.

והנה בכמה דרושים³¹ מבואר דענין תיבת נח בעבודה, הוא העבודה דתורה ותפלה, וכתורת הבעש"ט³² דתיבה הם אותיות התורה ותפלה, ובא אל התיבה הוא הכניסה בתוך

(22) תניא פ"ה (ט, ב).

(23) ראה גיטין סב, סע"א.

(24) ל' הכתוב - תהלים לז, ג.

(25) ריש הל' יסוה"ת.

(26) פ"ג (ע' 14).

(27) ראה ב"מ פה, ריש ע"ב. נדרים פא, א (וראה ר"נ שם).

(28) ראה יומא עב, ב (ובפרש"י שם ד"ה זכה). וראה הל' ת"ת

לאדה"ז פ"ד ס"ג. קונטרס עה"ח פ"ב.

(29) יבמות קט, ב. וראה אגה"ק ס"ה (קח, סע"ב). וראה הערת

כ"ק אדמו"ר שליט"א בקונטרס עה"ח שם.

(30) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה ור"ס קנו. הל' ת"ת

לאדה"ז פ"ג ס"ב וס"ד. וש"נ.

(31) אוה"ת שם תרו, ב.

(32) סה"מ קונטרסים ח"א מא, ב. וראה גם בהנסמן להלן הע' 34.

האותיות של התורה ותפלה, וצהר תעשה לתיבה³³, שצריכים לעשות שהאותיות (דתורה ותפלה) יהיו מאירים³⁴, והיינו, שעבודת התפלה שלו תהי' בהתבוננות ובדחילו ורחימו, ועד"ז גם בלימוד התורה, שצ"ל בדחילו ורחימו דוקא, וכמבואר בתניא³⁵ דבלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא, וצ"ל הגדפין בלימוד התורה שלו, שעל ידם פרחא לעילא.

והנה התענוג דעבודה הנ"ל יתגלה לע"ל, אבל הוא נמשך ע"י מעשינו ועבודתינו³⁶, דלפום צערא אגרא³⁷, וירידה צורך עלי', שע"י יתגלה לע"ל התענוג דעבודה הנ"ל. ומכיון שגם בזמן העבודה כבר יודעים ע"ד התענוג שיתגלה לע"ל, לכן, הגם שהעבודה היא עבודת פרך, וישנם כמה העלמות והסתרים, בכ"ז, ע"י ידיעה זו גופא שלע"ל יתגלה התענוג, כבר ישנו התענוג גם במעשינו ועבודתינו עכשיו, ובפרט דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה³⁸, ובמקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא³⁹.

וזהו אלה תולדות נח נח איש צדיק גו', דתולדות פירושו כנ"ל מה שעיקר תולדותיהם של צדיקים הם מעשים טובים, היינו בתחלת עבודתו, ובכ"ז אומר נח ב"פ, שגם בתחלת עבודתו, לפני וירח ה' את ריח הניחוח, כבר ישנו בזה הענין דנח, נייחא דרוחא, הנחת רוח והתענוג שבעבודתו, וכנ"ל דמכיון שיודע שאח"כ יתגלה התענוג שבעבודתו, הנה גם בתחלת עבודתו ישנו הנח"ר שיתגלה ע"י וירח ה' את ריח הניחוח. ויתירה מזו, שישנו בזה כבר גם הנח"ר והתענוג שיתגלה לע"ל, וכדאיתא במדרש⁴⁰ עה"כ⁴¹ כי מי נח זאת לי, כתיב⁴² וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וגו' רבי אומר כימי עולם כימי נח⁴³ שנאמר כי מי נח זאת לי, והכוונה בזה היא, שגם אז (בימי נח) הי' הגילוי דימי עולם, והרי הגילוי דימי עולם (לפירוש אחד⁴⁴) קאי על לע"ל.

והנה הגם שנת"ל שגילוי התענוג דלע"ל שע"י מעשינו ועבודתינו עכשיו הוא דוקא כשמעשינו ועבודתינו הם באופן דצער וכו' עד לעבודת פרך, דלפום צערא אגרא, אעפ"כ, מכיון שהתורה היא תורת חסד⁴⁵, לכן, מכיון שהאדם מצד אחד הוא מדוד ומוגבל, ולאידך, הרי נאמר בנים אתם לה' אלקיכם⁴⁶, בני בכורי ישראל⁴⁷, וידועה תורת הבעש"ט⁴⁸ דאהבת הקב"ה לישראל היא כאהבת הורים זקנים לבנם יחידים שנולד להם לעת זקנותם, ע"כ אין צריך להיות עבודת פרך כפשוטה, וגם זה שנמצא בארמון וקישטון של מלך ואעפ"כ בזה גופא ישנו הענין דהסתר אסתיר⁴⁹, נחשב הוא לעבודת פרך, כי הוא היפך טבעו

(33) פרשתנו ו, טז.

(34) סה"מ תש"ז ע' 200. וראה גם סה"מ תש"ב ע' 47.

(35) פ"מ.

(36) ראה תניא רפ"ז.

(37) אבות פ"ה מכ"א.

(38) קידושין מ, א.

(39) כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות אות לח. וש"נ.

(40) איכ"ר בסופו. וראה גם ויק"ר פ"ז, ד.

(41) ישע"י נד, ט (מהפסטר שבת זו). וראה בהבא להלן -

אוה"ת פרשתנו סח, א. שם (כרך ג) תרכג, א ואילך.

(42) מלאכי ג, ד.

(43) ראה אוה"ת כרך ג שם.

(44) אוה"ת שם סח, א.

(45) משלי לא, כו.

(46) ראה יד, א.

(47) שמות ד, כב.

(48) כש"ט שם אות קלג. וש"נ.

(49) ל' הכתוב - וילך לא, יח. וראה כש"ט שם אות לב. וש"נ.

ורגילותו. ומובן זה במכ"ש וק"ו מהמבואר בגמרא⁵⁰ דמלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים נקרא בשם עבודת פרך, כי הוא היפך טבעם ורגילותם, והרי פשיטא דלבן יחיד של מלך מלכי המלכים הקב"ה, הרי הענין דהסתר אסתיר פני הוא היפך טבעו ורגילותו, והוא עבודת פרך הכי גדולה. והיינו, דגם כשיש לו דברים המוכרחים, אשר לבן מלך דברים המוכרחים הם סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, ועד שחמשים איש רצים לפניו, שכל אלו הם דברים המוכרחים לבן מלך, שלכן נותנים לו את זה מקופה של צדקה, שאי אתה מצווה עליו לעשרו⁵¹, ויש לו גם עשירות, אשר לבן מלך ענין העשירות הוא שנותנים לו כל הון יקר, אוצרות הגנוזים של המלך, אשר מעולם לא השתמשו בהם והיו כמוסים וחתומים מעין כל רואה, וגם המלך בעצמו לא השתמש בהם לשום דבר, כמבואר בארוכה בדרושי ההילולא⁵², שכ"ז נותנים להבן מלך. הנה גם כאשר יש לו כל הדברים האלו, דברים המוכרחים וענין העשירות, בכ"ז גם זה נחשב לעבודת פרך, כי ישנו הענין דהסתר אסתיר, שעדיין לא נתגלה בחי' פנימיות עתיק⁵³, וחסרה העבודה דבקשו פני את פניך ה' אבקש⁵⁴. וע"י מעשינו ועבודתנו, יתגלה לע"ל הנייחא דרוחא, שיהי' מנוחה ותענוג, וגם לפני זה יהי' ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם⁵⁵, בגשמיות, בני חיי ומזונא רויחא, ובאופן דמראה באצבעו⁵⁶, בגשמיות, ואח"כ תהי' אתחלתא דגאולה, ואח"כ גאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו ובעגלא דידן ממש.

(54) תהלים כז, ח. וראה לקו"ת נצבים מד, ג. שבת שובה סו,

ג-ד.

(51) סוטה יא, ריש ע"ב. כתובות סז, ב. פרש"י עה"פ ראה טו, ח.

(55) בא י, כג.

(52) ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פיי"א (סה"מ שם ע' 132) ופי"ט

(56) ראה שמו"ר ספכ"ג. תענית בסופה ובפרש"י שם ד"ה

(שם ע' 154). וראה גם שם פי"ז (שם ע' 153).

מראה באצבעו. פרש"י עה"פ בשלח טו, ב.

(53) ראה פע"ח שער הק"ש פט"ו. לקו"ת שה"ש בסופו.

אגרות קודש

בי"ה, א' מ"ח, תשי"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ח תשרי עם המצורף אליו. ומובנת הפליאה והתמי' שהוא מדוכא וכו', בה בשעה אשר השגחה העליונה זיכתו והצליחתו לעבוד בעבודת הקדש, עניני צעירי אגו"ח ובנקודה הפנימית הפצת המעיינות חוצה. והרי ידוע פסק תורתנו כל המקבל עליו וכו'. ויהי רצון שבקרוב ממש יבשר טוב בטוב הנראה והנגלה, בכל הענינים אודותם כותב.

והרי נמצאים אנו למחרתו של חדש השביעי, שכשמו - כל ימי החדש בכלל זה, ודרשו רז"ל שמושבע הוא בכל טוב, והוא חדש הכללי - שנמשכים עניניו על כל השנה, ובלבד שתהיינה התומ"צ, הצנור והכלים להמשכת וקבלת ברכות והשפעות השי"ת. וק"ל.

בברכה לבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

בס"ד. שיחת יום א' דר"ח מרחשון ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. ידוע מאמר הגמרא (ברכות לא, א) "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו". ומנהג העולם - שקודם שנפרדים מהאורחים (שבאו למשך זמן) עורכים מסיבת "צאתכם לשלום". ובנוגע למנהגים כיו"ב. אמרו חז"ל "אזלת לקראת הלך בנימוסה" (שמו"ר פמ"ז, ו).

ולכן, התועדות זו היא - "צאתכם לשלום" עבור האורחים.

ובפרט שזה כבר כמה שנים שנוהגים לערוך התועדות מיוחדת בתור "צאתכם לשלום". ואפילו אם הי' זה בפעם הראשונה - הרי מובן גדול העילוי שנפעל כאשר כמה וכמה יהודים מתאספים ביחד,

ובמקום קדוש - מקום "שמגדלין בו תורה" (לימוד שיעורי תורה ברבים, נוסף על קיומה של ה"ישיבה" במקום זה), ומקום "שמגדלין בו תפלה",

והכוונה בזה היא - להוסיף בכל עניני טוב וקדושה, לימוד התורה, עבודת התפלה, וקיום המצוות -

הרי בודאי שזהו ענין נעלה ביותר - הזדמנות נדירה להוסיף בכל עניני תורה ומצוות מתוך שמחה וטוב לבב, ובפרט כאשר נמצאים בחשכת הגלות.

ב. מאמר המוסגר:

בנוגע לכללות ענין התפלה (מקום "שמגדלין בו תפלה") - מבואר בארוכה בקונטרס התפלה ובכ"מ שעבודת התפלה צריכה להיות לאחר הקדמת ההתבוננות לפני התפלה וכו'. ובעצם - הרי זו הלכה מפורשת בשו"ע (או"ח רסצ"ח): "קודם התפלה יחשוב מרוממות הא-ל יתברך ושפלות האדם".

ולפלא גדול ביותר: למרות שענין ההתבוננות קודם התפלה (בכל יום ויום) הוא דין ברור בשו"ע (ללא כל חילוקי דעות בדבר) - אין שימת לב לדבר, ועכ"פ - לא מתייחסים לדבר מתוך שימת לב הראוי.

והנה, מובן בפשטות שההתבוננות ב"רוממות הא-ל" קודם התפלה אינה יכולה להעשות כדרך אגב, בהעברה בעלמא, ובאופן שטחי בלבד - אלא ההתבוננות צריכה להיות באופן שרישומה יהי' ניכר על התפלה (שלאחרי ההתבוננות), שהרי כל מטרת ההתבוננות היא - שהתפלה תהי' באופן המתאים לעמידה בפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, "כעבדא קמי מרי", כמבואר בשו"ע (שם).

ועד"ז מובן בנוגע לשאר התפלות שבמשך היום - תפלת מנחה ותפלת ערבית, שקודם התפלה צריכה להיות התבוננות ב"רוממות הא-ל". דהנה, אע"פ שהלכה זו כתובה ביחד עם ההלכות הדנות אודות תפלת שחרית, הרי מסתבר לומר שכן הוא גם בנוגע לכל התפלות, דויל בתר טעמא. ומה שאין הדבר מפורש בנוגע לתפלת מנחה וערבית - הרי זה משום שאין צורך לחזור ולפרט זאת בנוגע לכל תפלה, ובלשון הגמרא: "אטו תנא כי וכלא ליחשיב וליזול" - כי הדבר מובן מאליו.

אבל אעפ"כ, בנוגע לענין ההתבוננות קודם תפלת מנחה וערבית - יש מקום להתווכח ולומר שההתבוננות שקודם תפלת שחרית היא באופן ד"פעולה נמשכת" על כל תפלות היום, ולכן, אין צורך בהתבוננות נוספת קודם תפלת מנחה וערבית.

דוגמא לדבר:

הקדמת ק"ש קודם התפלה (תפלת העמידה) מוסיפה באיכות ועילוי התפלה (כמובן בפשטות), ואעפ"כ, ישנו חילוק בין תפלת שחרית וערבית לתפלת מנחה - שבתפלת שחרית וערבית מקדימים אמירת ק"ש קודם התפלה, משא"כ בתפלת מנחה.

וטעם הדבר - כי אמירת ק"ש בתפלת שחרית היא באופן ד"פעולה נמשכת" גם בנוגע לתפלת מנחה, עד שבאים לתפלת ערבית, שאז זקוקים לאמירת ק"ש מחדש.

ויתירה מזו: העבודה בתפלת שחרית היא באופן ד"פעולה נמשכת" גם בנוגע לתפלת ערבית (אע"פ שבתפלת ערבית זקוקים לאמירת ק"ש מחדש) - שהרי בתור הקדמה לתפלת שחרית (תפלת העמידה) אומרים "פסוקי

דזמרה", משא"כ בתפלת מנחה ותפלת ערבית - כי אמירת "פסוקי דזמרה" בתפלת שחרית היא "פעולה נמשכת" על כל תפלות היום, גם על תפלת ערבית.

ועד"ז מצינו חילוק בנוגע לנתינת צדקה קודם התפלה, כמרו"ל "יהיב פרוטה לעני והדר מצלי" - שבתפלת ערבית אין נוהגים לתת צדקה קודם התפלה (ובנוגע לתפלת מנחה - אין זה באופן דחיוב והכרח גמור כמו בתפלת שחרית), וטעם הדבר - כי נתינת הצדקה קודם תפלת שחרית היא "פעולה נמשכת" הפועלת גם בנוגע לתפלת ערבית.

ולכאורה יש מקום לומר שכן הוא בנוגע לענין ההתבוננות "ברוממות האל" - שההתבוננות קודם תפלת שחרית היא באופן ד"פעולה נמשכת" על כל תפלות היום.

אמנם, כד דייקת שפיר, לא מסתבר לומר כן, כי:

האמור לעיל בנוגע ל"פעולה נמשכת" הרי זה רק כאשר מדובר אודות ענינים שהם באים בתור הקדמה והכנה לעבודת התפלה, שבה אפשר לומר שההכנה דתפילת שחרית מהני גם לשאר תפלות היום;

אבל ההתבוננות "ברוממות האל" ושפלות האדם" אינה הכנה לעבודת התפלה, אלא זהו התוכן דעבודת התפלה עצמה, כי עבודת התפלה ענינה שהמתפלל ירגיש שמעמדו ומצבו הוא "כעבדא קמי מרי", וזהו תוכן ההתבוננות "ברוממות האל" ושפלות האדם": הרגשת מציאותו "כעבדא" - "שפלות האדם", וההרגשה שעומד "קמי מרי" (באופן שענין זה חודר בכל מציאותו) - "רוממות האל".

ועפ"ז מובן שבכל תפלה דרושה ההתבוננות "ברוממות האל" ושפלות האדם" - כי זהו התוכן דכללות ענין התפלה עצמה (ולא הכנה בלבד).

ועכ"פ - בנוגע לתפלת שחרית דרושה התבוננות הנ"ל לכל הדעות, ובזה אין מקום לשקו"ט כלל, כי זוהי הלכה מפורשת בשו"ע, ולכן, צריכים לקיים הלכה זו כפשוטה, לכל פרטי.

והנה, כאשר עשרה מישראל מתפללים בציבור, שאז נעשים הם מציאות אחת - "עדה קדושה" (ולכן יכולים לומר כל דבר שבקדושה) - הרי כאשר א' מהם עוסק בהתבוננות ב"רוממות האל" ושפלות האדם" באופן המתאים, יש לומר שזהו ע"ד הש"ץ שמוציא י"ח את כל הציבור.

ואע"פ שאי אפשר להשוות זאת לש"ץ, כי כללות ענין ההתבוננות היא מצוה שבגופו, וא"כ, צריך הוא בעצמו לקיים זאת - אע"פ, כדי ללמד זכות על ישראל (שאין מדייקים בזה כל כך) הרי זו הסברה מתאימה.

ג. ונחזור לעניננו:

מובן בפשטות גודל העילוי הנעשה כאשר עשרה מישראל מתאספים ביחד (ועאכו"כ כאשר מדובר אודות כו"כ עשירות מישראל) - כמרו"ל "אכל ב' עשרה שכינתא שריא", וכמבואר באגה"ק (סכ"ג) שעילוי זה הוא אפילו כאשר "אינם מדברים בדברי תורה".

ועאכו"כ כאשר מטרת ההתוועדות היא - להוסיף בכל עניני טוב וקדושה, בלימוד התורה, בעבודת התפלה, ובקיום המצוות.

ובפרט כאשר מתאספים במקום זכאי - בית הכנסת ובית המדרש, מקום "שמגדלין בו תורה" ו"מגדלין בו תפלה" (כנ"ל), וב"יום זכאי" - ראש חודש.

ועפ"ז מובן גודל העילוי דהתוועדות זו, ובודאי שזו תהי' הזדמנות מתאימה להחליט החלטות טובות בנוגע להוספה בתורה עבודה וגמ"ח, שעליהם "העולם עומד", הן ה"עולם קטן זה האדם", והן העולם כפשוטו.

ובפרט שבימינו אלו רואים כולם (אפילו אינם יהודים) בעיני בשר את גודל ההכרח לפעול בהקדם האפשרי - ויפה רגע אחד קודם - שיהי' קיום לעולם ("העולם קיים"), ובאופן שיהי' ניכר בעולם כללות הענין ד"לשבת יצרה".

וקיום העולם נפעל ע"י קיום המצוות: בנוגע לאינם יהודים - קיום שבע מצוות דב"נ (עם כל הפרטים הקשורים בזה), ובנוגע לבנ"י - "אנכי עשיתי ארץ ואדם עלי" בראתי", "אתם קרויין אדם" - קיום כל התרי"ג מצוות ("בראתי" בגימטריא תרי"ג), שבהם חייבים כל בנ"י, וזוהי זכות עבורם, כמרו"ל "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות".

ד. הוזכר לעיל (ס"א) מארז"ל "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו". והביאור בזה:

כללות הענין דאחדות ישראל ואהבת ישראל הוא - "כלל גדול בתורה", ולכן מדגישים "אל יפטר אדם מחבירו", היינו, שלא יהי' ענין של פירוד בין אדם לחבירו (היפך ענין האחדות).

ואע"פ שלכל אחד ישנה שליחות מיוחדת במקום מסויים, ומשום זה אינם יכולים להמצא כולם במקום אחד - הנה העצה לזה - "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו", זאת אומרת, כאשר הם נפרדים "מתוך דבר הלכה", אין זו פרידה ופירוד אמיתיים, כי "מתוך כך זוכרהו".

דהנה, התורה היא בעה"ב על מציאות העולם, ובכחה לשנות את מציאות העולם. ולכן, כאשר יהודים מתקשרים עם "דבר הלכה" שבתורה, הרי זה מאחד את כולם כאחד, גם כאשר כאו"א מהם נמצא במקום בפ"ע, כי "מתוך כך זוכרהו" - ע"י ה"דבר הלכה".

ולא זו בלבד שפירודם אינו פירוד אמיתי, אלא כאשר כאו"א נמצא במקומו, הרי הוא לוקח ביחד עמו גם את חבירו, שע"ז נוסף סיוע בכללות עבודתו. ובפשטות - כאשר כאו"א נמצא במקומו ונזכר אודות המעמד ומצב שכולם היו ביחד, למדו תורה והתפללו ביחד וכו' - הרי זה מוסיף סיוע בכללות עבודתו ומילוי שליחותו במקומו.

ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט הידועה (שהוזכרה בהתוועדות שלפנ"ז) במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא, וכידוע הראי' לזה מהלכות עירובין - שכאשר מניחים "עירוב" במקום רחוק, הנה מאחר שמחשבתו היא במקום שבו מונח העירוב (ששם נמצאת "פתו"), הרי שם הוא נמצא.

וכל זה אפילו כאשר מדובר אודות מרחק גדול ביותר - דהרי, גם כאשר מדובר אודות עיר גדולה ביותר, מהלך שלשה ימים ויותר, הרי דינה כד' אמות (בנוגע להלכות עירובין), ועד"ז בנוגע לעיר גדולה ביותר, באופן ד"פרות תשב" (שהרי מה שכל העיר כולה נחשבת כד' אמות, אין זה תלוי בענין ה"חומה", אלא בהמשך הדיוורין שלה), וכאשר מניח (בערב שבת) את העירוב לסוף אלפיים אמה מחוץ לעיר, הנה גם כאשר נמצא בריחוק רב ביותר ממקום העירוב (כי הוא נמצא בקצה העיר, והעיר גדולה ביותר) - אמרינן ש"שם הוא נמצא", במקום העירוב.

ועד"ז מוכן בנוגע לענין ד"מתוך כך זוכרהו" - שהמחשבה אודות ה"דבר הלכה" שלמדו בעת שהותם ביחד, מאחדת את כולם כאחד, ובאופן ד"שם הוא נמצא".

ה. ובזה ישנו דיוק - "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה". ובהקדים:

ע"פ תורה ישנם חילוקים בין בניי - מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עצים ושואב מימך". ועד"ז ישנם חילוקים בין ארץ לארץ (שבה גרים בניי) - החל מהחילוק הכללי שבין ארץ ישראל לחוץ לארץ, ובלשון חז"ל "יש ארץ מגדלת כו' ויש ארץ מגדלת כו'".

ועד"ז מצינו במדרז"ל עה"פ "וישב ישראל בשיטים" - שמקום זה גרם לכללות ענין השטות כו', "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות כו'".

וכל זה - אפילו כאשר בניי רק עברו במקום זה, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות אדם שגדל ונתחנך במקום בלתי רצוי.

וכפס"ד הרמב"ם (הל' דעות רפ"ו) ש"אם הי' במדינה שמנהגותי רעים ואין אנשי' הולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשי' צדיקים ונוהגים בדרך טובים", מאחר ש"דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו". כמנהג אנשי מדינתו" (וכידוע שהאדם הוא מדיני כו'), ועד שכאשר אין לו אפשרות אחרת - "יצא למערת ולחוחים ולמדברות"!

זאת אומרת: אפילו כאשר מדובר אודות יהודי שבשמעו את דברי הרמב"ם הנ"ל מוכן הוא לקיים את הציווי ד"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", והליכתו אינה "אל הארץ אשר ארצך", אלא "למערת ולחוחים ולמדברות", היינו, שהוא יהודי בעל מסירות נפש ("א מס"נ איד") - אין לו להשאיר במדינה שהנהגתה באופן בלתי רצוי, ולחשוב שבהיותו יהודי בעל מס"נ יוכל לעמוד בנסיון זה - כי יהודי מבקש מהקב"ה בכל יום "אל תביאנו כו' לידי נסיון", ולכן, אין לו להשאיר בסביבה זו.

מלבד כאשר יש לו שליחות מיוחדת במקום זה, וכידוע שלפעמים שולחים יהודי - בהשגחה פרטית - למקום בלתי רצוי, "מדבר שממה", וכיו"ב, כדי שבמקום זה יעשה דירה ו"גן" להקב"ה, כך שהקב"ה יוכל לומר על זה "באתי לגני - לגנוני".

וכשם שמצינו בנוגע לכללות עם בני", שהתחלת עבודתם היתה ב"מדבר העמים", ודוקא שם קיבלו את התורה, וזו היתה ההכנה שיוכלו לעשות מארץ שבעה אומות - ארץ ישראל, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אליך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".

ובנוגע לענינו - מבלי הבט על החילוקים שיש בין בני", ומבלי הבט על החילוקים שבין ארץ לארץ (כנ"ל בארוכה), הנה גם כאשר יהודים נוסעים כאו"א למקומו - מדגישים שאין זה פירוד אמיתי ח"ו, כי גם כאשר כאו"א נמצא במקומו (במדינתו ובעירו כו') הרי הם כולם "כאיש אחד בלב אחד".

וכל זה נפעל ע"י ש"אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה", היינו, שאחדותם נפעל ע"י ה"תוך" והפנימיות שב"דבר הלכה", כדלקמן.

ו. והביאור בזה:

מבואר בתו"א בתחלתו (ובארוכה - בהגהות הצ"צ על מאמר זה (אוה"ת בראשית ע' 2048 ואילך)) דיוק הלשון "מבין דבר מתוך דבר" בנוגע לספירת הבינה - ש"תוך דבר" קאי על הפנימיות שבזה כו'.

ועד"ז מובן בנוגע לענינו - דיוק הלשון "תוך דבר הלכה":

התורה היא אמנם בעה"ב על מציאות העולם, ובכחה לשנות את מציאות העולם (כנ"ל ס"ד), אבל ענין זה יכול להעשות בכמה אופנים, והאופן הטוב ביותר הוא - בדרכי נועם ובדרכי שלום, שזהו דרך התורה, כמ"ש "דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום".

וכדי שההלכות שבתורה ("דבר הלכה") יהיו באופן ד"הליכות עולם" - כמרו"ל בסיום הש"ס "תנא דבי אליהו (שהוא מבשר הגאולה לכל העולם כולו) כל השונה הלכות כו' שנאמר הליכות עולם לו, א"ת הליכות אלא הלכות" - הרי זה נפעל ע"י כללות הענין ד"תוך דבר הלכה", היינו, ה"תוך" והפנימיות שב"דבר הלכה".

והנה, ה"דבר הלכה" עצמה הרי זה - "משנה וברייתא הלכה למשה מסיני" (פרש"י שם), היינו, לא אריכות השקו"ט, אלא הלכה פסוקה בנוגע לפועל. וה"תוך" (הפנימיות) שב"דבר הלכה" הוא - "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", ציווי הקב"ה.

זאת אומרת: ה"תוך" (הפנימיות) שב"דבר הלכה" - אינו ענין של הבנה והשגה, עומק ורוחב וכו', אבל לאידך - "תוך" זה הוא הנשמה של ה"דבר הלכה" (למעלה מכללות הענין דהבנה והשגה, "טעמא דקרא", וכיו"ב), ובפשטות - "דבר הוי' זו הלכה" (שבת קלח, ב).

ומאחר שה"תוך" ד"דבר הלכה" הוא - "דבר הוי'", שזוהי הנקודה הפנימית והצד השווה שבכל הלכות התורה, שכולם הם ציוויי הקב"ה, "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" - מובן, שע"י "תוך דבר הלכה" נפעל כללות ענין האחדות אצל בני", "אל יפטר אדם מחבירו", ועד שהם "כאיש אחד בלב אחד" - למרות החילוקים שביניהם, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימך", ולמרות שכאו"א מהם נמצא במקום בפ"ע, זה באה"ק וזה בחו"ל, וכיו"ב.

ז. והביאור בזה:

מבואר באגה"ק (סל"א) ש"כל נשמות ישראל נקראים בחי' אברי דשכינתא הנקראת בשם לב, כמ"ש וצור לבבי", ולכן כל נש"י צריכות להיות "דבוקות ומקושרות יחד כו'".

ובלשון הרמב"ם (הל' מלכים פ"ג ה"ו) בנוגע למלך - "לב כל קהל ישראל", ומאחר שכן הוא בנוגע למלך בשר ודם, הרי עאכ"כ שכן הוא בנוגע למלך מלכי המלכים הקב"ה. וכפי שמצינו במדרשי חז"ל שכאשר רוצים לבאר ענין מסויים בנוגע להנהגת מלך מלכי המלכים הקב"ה (מלכותא דרקינא), מביאים משל מהנהגת מלך בשר ודם. ועפ"ז מובן שהמבואר בחסידות (באגה"ק הנ"ל) שהשכינה "נקראת בשם לב", מבואר גם בפס"ד הרמב"ם הנ"ל.

ועפ"ז מובן כיצד יכולים כל בני"ה להיות "כאיש אחד בלב אחד" (מבלי הבט על החילוקים שביניהם) - מאחר שלבם (שממנו נמשך כללות ענין החיות כו') אחד הוא.

ואדרבה: הפלא הוא כיצד יתכן לומר באופן הפכי - כאשר יודעים שהקב"ה הוא אחדות הפשוטה, והוא "לב כל קהל ישראל", ונשמתו של כאו"א מישראל היא "חלק אלקה ממעל ממש"!

ואפילו אם עדיין לא למד המבואר בתניא (שהשכינה נקראת בשם לב, ושנשמת כל איש ישראל היא "חלק אלקה ממעל ממש") - הרי כל ישראל הם "מאמינים בני מאמינים" שכאו"א מישראל נברא ע"י הקב"ה, שהוא אחדות הפשוטה, ויתירה מזו: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" (כפי שכאו"א מישראל אומר בתפלתו בכל יום ויום - גם קודם שלומד את כל אריכות הביאור בשעהיו"א) - וא"כ, בהכרח לומר שכל בני"ה מאוחדים "כאיש אחד בלב אחד".

וכפי שיודע כאו"א מישראל שאע"פ שישנם חילוקי דרגות באברי גופו, ראש ורגל וכיו"ב, אעפ"כ, כאשר מדובר אודות חיות הגוף, שזהו הדם שבלב ("הדם הוא הנפש") - הרי "ליבא פליג לכל שייפין", היינו, שהדם נמשך מהלב בכל אברי הגוף בשוה.

זאת אומרת: החילוקים שישנם באברי הגוף הם רק בנוגע למציאותם של האברים, אבל בנוגע לחיות האברים, הנמשך ע"י הדם (כפי שיודע ומרגיש כאו"א) - הרי זה בכל האברים בשוה, וכפי שרואים בפועל שהדם הוא בכל האברים בשוה.

וענין זה מובן בפשטות לכאו"א מישראל - אנשים ונשים וטף.

[ולהעיר ששנה זו באה לאחרי ההכנה שהיתה בשנה שלפנ"ז - "שנת הקהל", שב"שנת הקהל" מודגשת ביותר אחדותם של כל בני"ה - "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו'", וכמבואר בארוכה ברמב"ם (סוף הל' חגיגה) כל הפרטים שבדבר, ועד שכללות מצות הקהל ענינה - "מפי הגבורה שומעה" "כיום שניתנה בו בסיני", והרי "הימים האלה נזכרים ונעשים"].

ח. והמעשה הוא העיקר:

כאשר מתאספים כו"ב יהודים ביחד, במקום קדוש, שמגדלין בו תורה ותפלה - צריכים לנצל הזדמנות זו כדי להחליט החלטות טובות בנוגע לכל הענינים שלוקחים מחודש תשרי על החודש שלאחריו ועל כל שאר חדשי השנה.

ובמיוחד כאשר נמצאים ב(מוצאי)יום א' דר"ח מרחשון, שביום זה ישנם ב' ענינים: ל' תשרי - סיום וחזרת כל חודש תשרי, ויום א' ד"ראש חודש" - התחלת חודש מרחשון. ומובן, שבכל רגע דיום זה (אפילו רגע הכי קטן), ישנם ב' ענינים הנ"ל.

[דוגמא לדבר: התחלת שנה זו היתה ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, "טוב לשמים וטוב לבריות" כאחד, ונתבאר כמ"פ שכל רגע דיום זה (אפילו רגע הכי קטן) הוא רגע שהוכפל בו כי טוב, היינו, שברגע זה ישנם ב' הענינים ד"טוב לשמים וטוב לבריות" כאחד].

וזהו כללות הענין ד"אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה", היינו, שכללות ענין האחדות ("אל יפטר") נמשך על כל השנה כולה, וזה נעשה ע"י ה"תוך" ד"דבר הלכה" - "דבר הוי' זו הלכה", שע"ז מתקשרים כל בני"ה כאחד, ע"י ה"תוך" והפנימיות דכאו"א מישראל - "צור לבבי וחלקי אלקים לעולם" - בחי' האלקות שבכאו"א מישראל, כפי שמדגיש אדמו"ר הזקן (בתניא פ"ב) שנשמת כל איש ישראל היא "חלק אלקה ממעל ממש".

ובפרט ע"פ ביאור רבותינו נשיאינו שענין זה קשור עם תורת הבעש"ט (בשם הרס"ג) שהעצם כשאתה תופס במקצתו (או בחלקו - ע"ד הלשון "חלק אלקה ממעל ממש") אתה תופס בכולו - שמזה מובן שכאו"א מישראל תופס ונתפס בעצם.

ט. והנה, כאשר בני"ה מתאחדים להיות "כולנו כאחד", ולא רק "כולנו כאחד", בכ"ף הדמיון בלבד, אלא אחדות אמיתית ממש - ע"ז ממחרים ומזרזים את הגאולה האמיתית, שהיא גם הגאולה השלימה - גאולה שאין אחרי' גלות.

וגם כאשר נמצאים בזמן העבודה ד"מעשינו ועבודתינו", ב"ערכ" הגאולה - נמצאים כבר במעמד ומצב ד"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם", ולכן, גם היציאה מהגלות היא באופן ד"בני ישראל יוצאים ביד רמה" - כי במעמד ומצב זה ("יד רמה") עומדים כבר גם כאשר נמצאים במיצרים וגבולים דגלות מצרים.

והולכים לקבל פני משיח צדקנו - "יחידה" הכללית דכל נשמות ישראל, ואז תתגלה בחי' היחידה פרטית שבנשמת כאו"א מישראל, באופן ד"יחידה ליחידה".

וזוכים לקיום היעוד "ונגלה כבוד הוי'" - גילוי בחי' הפנימיות דלמעלה, עד לגילוי בחי' פנימיות עתיק.

ויוצאים מהגלות באופן ד"אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", היינו, שבחי' "יחידה ליחידה" דכאו"א מישראל ביחד עם "יחידו של עולם" - הולכים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".

וכל זה - בנוגע לכאו"א מבנ"י, באופן ד"שלימות העם", ביחד עם "שלימות התורה" - לימוד התורה וקיום מצוותי' בשלימות, כי אפילו אם הצד שכנגד בא בטענות שחסר איזה פרט בשלימות העבודה, או שחסר איזה ענין בכוונות הארז"ל שלא למד וכיוון זאת (מאחר שזה כתוב במקום "נדח" ("אין א פארווארפענעם ארט")) - הנה מאחר שבחי' היחידה היא בשלימותה (בקיום המצוה ובלמוד התורה), הרי היא פועלת שלימות אפילו אם הי' איזה חסרון. ובמכ"ש וק"ו: אם עבודת התשובה בכחה למלא את כל החסרונות, הרי עאכו"כ שכן הוא בנוגע לעבודה הקשורה עם בחי' יחידה שבנפש.

ומאחר שנמצאים במעמד ומצב של שלימות - הרי זו ההכנה המתאימה, "עמדו הכן כולכם", לקיום התורה ומצוותי' "כמצות רצונך" (כפי שאומרים בנוסח התפלה) - בתכלית השלימות שיהי' לעתיד לבוא (כמבואר בארוכה בתו"ח פ' ויחי, ובהמשך וככה תרל"ז) - במהרה בימינו ממש, ובשמחה וטוב לבב.

* * *

י. לאחר כל האריכות בנוגע למארז"ל "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה", היו צריכים לומר - לכל לראש - "דבר הלכה".

והתשובה לדבר - מיני' ובי': אמירת מאמר חז"ל זה, "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה", הרי זה גופא "דבר הלכה".

ובפרט שדובר לעיל אודות ההלכה בשו"ע שקודם התפלה צריכים להתבונן ב"רוממות הא"ל ושפלות האדם", וכן דובר לעיל אודות ההלכה דאהבת ישראל, וכיו"ב.

וכן מה שהוזכר לעיל פס"ד הרמב"ם בספרו "יד החזקה" - שזהו ספר של "הלכות הלכות" - בנוגע למלך, ש"לבו הוא לב כל קהל ישראל", שזוהי הלכה בתורה בנוגע לפועל - "על הסרת לבו הקפידה תורה, שנאמר ולא יסור לבבו, שלבו הוא לב כל קהל ישראל, לפיכך דבקו הכתוב בתורה יתר משאר העם, שנאמר כל ימי חייו".

וא"כ, הרי כל הענינים האמורים לעיל הם בגדר "דבר הלכה".

אבל אעפ"כ, ישנו "דבר הלכה" נוסף בנוגע לענין ה"תורה", וברצוני להזכיר זאת פעם נוספת, כדלקמן.

יא. דובר כמ"פ במשך הזמן האחרון שצריכים להשתדל בהשתדלות הכי גדולה שכאו"א מישראל יקנה אות א' בספר תורה.

וענין זה קשור עם המצות עשה ("הלכה") דכתיבת ס"ת, כמ"ש "ועתה כתבו לכם את השירה גו'", "כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו כו'" (רמב"ם הל' ס"ת רפ"ז) - כמבואר בכ"מ (בראשונים ובאחרונים) שכאשר אין אפשרות לקיים את המצוה דכתיבת ס"ת ע"י כאו"א מישראל בפ"ע (שכאו"א יכתוב ס"ת לעצמו), מפני צוק העתים כו' - מצטרפים כמה יהודים ביחד בכתיבת ס"ת. ו"מנהג ישראל תורה הוא" - שיהודים רבים מצטרפים וכותבים ס"ת ביחד, כך שלכאו"א מהם יש אות א' (או אותיות אחדות) בס"ת.

ומצינו דוגמא לדבר בהלכות שבת:

כאשר שנים עושים מלאכה מסוימת ביחד, הנה אם זו מלאכה שאפשר לעשותה ע"י אחד, פטורים השנים שעשויה; אבל אם זו מלאכה שאי אפשר לעשותה ע"י אחד, הרי הם חייבים, כי מאחר שמלאכה זו מוכרחת להעשות ע"י שנים דוקא, הרי זה נחשב כאילו כל אחד מהם עשה מלאכה גמורה.

ועד"ז מובן בנוגע לענינו - כאשר אין אפשרות שכאו"א יכתוב ס"ת לעצמו, מפני צוק העתים כו', ומוכרחים לצרף כמה יהודים ביחד כדי לכתוב ס"ת, הרי זה נחשב כאילו כל אחד מהם כתב ס"ת שלם (כי בלעדו לא היו יכולים לעשות מלאכה זו).

ועאכ"כ כאשר מגי' אות א' בס"ת, שאז נחשב הדבר כאילו כתב את כל הס"ת כולו (רמב"ם שם. שו"ע יו"ד סתר"ע).

ומובן, שהכוונה בהגהת אות א' בס"ת היא - גם כאשר מתברר בעת ההגהה שאות זו כתובה כדבעי, ואין צורך בתיקון כלל.

זאת אומרת: המצוה היא להגי' את הס"ת (כדי שיוכלו לקרוא בו מתוך ידיעה על כשרותו). וכאשר מגיחים את הס"ת - הנה אם מוצאים דבר הדורש תיקון בס"ת, צריכים לתקן זאת; ואם מתברר שלא דרוש תיקון כלל, הרי גם אז קיים הוא את פעולת הגהת הס"ת.

יב. דוגמא לדבר:

בבדיקת חמץ נוהגים להניח עשרה פתיתי חמץ, אבל זהו רק מנהג והידור כו' כי "מעיקר הדין א"צ כלל להניח פתיתים הללו קודם בדיקה, שאף אם יבדוק הבדוק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו, אעפ"כ, לא בירך לבטלה, שכך המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמא ימצא ממנו מאומה, ואם לא מצא אין בכך כלום, וכבר קיים המצוה כתיקונה" (שו"ע או"ח סת"ב סי"א).

ועד"ז מובן בנוגע לענינו - שהמצוה היא להגי' ולבדוק שמא ישנם דברים הדורשים תיקון, ואם הגי' ובדק ראה שהכל כשורה - הרי קיים את פעולת ההגהה, וכעת יודעים באופן ברור שהס"ת כשר.

וכפי שמצינו בנוגע לקיום המצוה "הוכח תוכיח את עמיתך":

קיום מצות "הוכח תוכיח" אינה תלוי בהצלחתו להשפיע שחבירו יטיב את הנהגתו - כי ההצלחה בפעולה ד"הוכח תוכיח" תלוי בידי הקב"ה, ועליו מוטל רק לעשות את כל התלוי בו - לדבר עם חבירו בדברים היוצאים מן הלב, בצנעה ובלשון רכה, ולדבר עמו פעם אחר פעם כו' (ככל הפרטים המבוארים בשו"ע), ובזה יצא י"ח קיום המצוה ד"הוכח תוכיח". ובנוגע להצלחת הפעולה - לפעמים מצליח בזה, ולפעמים, מצד גודל חשכת הגלות, אינו מצליח בזה ח"ו, אבל גם כאשר לא הצליח לפעול ולהשפיע על הזולת, קיים את המצוה ד"הוכח תוכיח".

יג. ועד"ז מובן בנוגע לקיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" - הכתובה בהמשך הפסוקים לאחר המצוה ד"הוכח תוכיח את עמיתך". ובהקדים:

ידע איניש בנפשי' שלפעמים הנה גם כאשר מתבונן ומשתדל ומתייגע להחדיר בעצמו את כללות הרעיון ד"אהבת ישראל", ונדמה לו (ויתכן שכן הוא באמת) שהשתדלותו בזה היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה - הנה כאשר מביט ב"מראה" הפנימית שבו ("אין זיין אינעווייניקסען שפיגל"), רואה שעדיין אינו נמצא במעמד ומצב ד"ואהבת לרעך כמוך".

בודאי שלא פגע מאומה בחבירו ח"ו, ואדרבה: הוא צובט את לחייו ("ער קנייפט די באקן") להראות לחבירו סבר פנים יפות, ויתכן שנמצא במעמד ומצב שאינו זקוק להראות סבר פנים יפות, כי הוא כבר פעל בעצמו שכן יהי' אצלו באמיתות, אבל אעפ"כ, בעשותו "חשבון צדק" בעת ק"ש שעל המטה, רואה הוא שמפני סיבות שונות ומשונות לא התנהג כל היום באופן ד"ואהבת לרעך כמוך".

וא"כ, טוען הוא, לשם מה כל ההשתדלות שלו בענין זה, כאשר אינו מצליח לפעול על עצמו את הענין ד"ואהבת לרעך כמוך" באמיתות?!

הנה על זה אומרים לו - שידועה קושיית הרב המגיד בנוגע לציורי "ואהבת את ה' אלקיך", כיצד שייך ציורי על מדה שבלב? - והתירץ הוא, שהציורי הוא להתבונן בדברים המעוררים ומביאים את האהבה.

וכפי שמבאר הצ"צ (ראה מכתב בספר התולדות הצ"צ ע' 218) בנוגע לציורי "אל ירך לבבכם" (בנוגע למלחמה כו'), ע"פ המבואר ברמב"ם (הל' מלכים ספ"ז) ש"כל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם גו'", זאת אומרת, שהציורי הוא שלא יחשוב אודות הפחד (ולכן צריך לפנות מחשבתו מכל דבר שיכול לעורר פחד, כולל המחשבה אודות אשתו ובניו כו'), ועי"ז יתבטל הפחד שבלב.

ועד"ז מובן בנוגע לציורי "ואהבת את ה' אלקיך", וכן בנוגע לציורי "ואהבת לרעך כמוך" - כידוע פתגם אדמו"ר הזקן שאהבת ה' ואהבת ישראל כולא חד - שהציורי הוא בנוגע להתבוננות בדברים המעוררים את האהבה, והנהגה באופן המתאים לזה, ואח"כ יבוא - בדרך ממילא - רגש האהבה כו'.

ולכן, כאשר בא ה"קולוגינקער" (היצה"ר) וטוען: הרי עבר כבר כל חודש תשרי, ובמשך חודש זה היית נוכח בכמה התוועדויות שבהם דובר בארוכה אודות "מבצע אהבת ישראל" [אמנם ישנת בחלקם, אבל אעפ"כ, חברך נתן לך דחיפה קלה, ועוררך משנתך, ואז שמעת שמדברים בנוגע למבצע אהבת ישראל], ונזכרת שאין זה חידוש שנתחדש בשנת תשמ"ב, אלא זהו פסוק מפורש בתורה, ואעפ"כ רואה אתה שהדיבור אודות ענין זה "לא נגע ולא פגע" ח"ו, וא"כ, לשם מה צריך אתה "לבזבז" את זמנך בנוגע לענינים שבלאה"כ אינך יכול לפעול בעצמך ("ואהבת לרעך כמוך"), מוטב שתתעסק בענינים כאלו שיכול אתה לפעול בעצמך!

ולדוגמא - אומר לו היצה"ר - "הוכח תוכיח את עמיתך", לכעוס ולקצוף על הזולת, הרי זה ענין שיש לך תענוג בו, וא"כ, תתעסק בענין זה!

הנה כאשר היצה"ר טוען טענה זו - צריכים לומר לו: מצות "ואהבת לרעך כמוך" היא "כלל גדול בתורה", וענין זה נאמר דוקא על מצות "ואהבת לרעך כמוך", ולא על מצות "הוכח תוכיח את עמיתך" (למרות שב' מצוות אלו כתובות בהמשך אחד), ולכן, צריכים להשתדל בקיום מצות "ואהבת לרעך כמוך".

זאת אומרת: הציורי הוא שאתה תעשה את כל התלוי בך - להתבונן בדברים המעוררים ומביאים לידי "אהבת ישראל" (ע"ד האמור לעיל בנוגע למצות "ואהבת את ה' אלקיך"), וביחד עם זה, לדבר דיבורים ולעשות פעולות ברוח ד"ואהבת לרעך כמוך", כאילו שאתה נמצא במעמד ומצב כזה, וע"י הדיבורים והפעולות ברוח זו - הרי הרגל נעשה טבע שני - (עכ"פ), ובמשך הזמן יהי' זה טבעך האמיתי (לא רק טבע שני בלבד), כי צריך אתה רק לעורר את רצונך הפנימי והאמיתי - לקיים את רצון הקב"ה.

יד. ונחזור לעניננו:

כשם שבנוגע לאהבת ישראל (וכיו"ב) הציורי הוא רק להתבונן בדברים המעוררים ומביאים לידי אהבת ישראל, כמו כן מובן בנוגע להגהת הס"ת, שהחיוב הוא להגי' את הס"ת ולוודא שהס"ת כשר, כדי שיוכלו לקרוא בו.

ועפ"ז מובן שגם כאשר תוצאת ההגהה היא שאין דרוש שום תיקון, כי הס"ת היה כשר בתכלית גם קודם ההגהה - הרי ע"י פעולת ההגהה נתבררה כשרותו של הס"ת, ועי"ז מוציאים את הס"ת מידי ספק כו', ויכולים לקרוא בו.

וכאמור לעיל שהגהת הס"ת, ואפילו הגהת אות א' בלבד, נחשבת כאילו כתב את כל הס"ת כולו.

טו. בנוגע לכללות הענין דאחדות בני"ע ע"י כתיבת הס"ת - הוזכר בהתוועדויות שלפנ"ז אודות המבואר במאמר דשמח"ת משנת תש"ו (סה"מ תש"ו ע' 46) ש"כל א' וא' מישראל יש לו אות בתורה, ולכן כאו"א יש לו חיות בתורה, ועלול למסור נפשו ממש על התורה, ואות זה נותן לו כח ועוז לעמוד נגד כל מונע ומעכב מלימוד התורה, ואשר לבד זאת כי היא מגינה עליו, עוד זאת היא הכלי אשר בה ועל ידה מגיע לו הברכה העליונה בכל הטוב אשר הוקצב לו בהשפעה מרובה בר"ה ויוהכ"פ. . . שהיא הכלי לכל המיני אור טוב".

ולכאורה: המבואר במאמר הנ"ל אינו שייך לעניננו - אחדותם של כל בני"ע בכתיבת ס"ת, כי במאמר הנ"ל מבואר אודות גודל העילוי וההפלאה דאות א' בתורה, ומזה גופא מובן, שכאשר מקיים את המצוה דכתיבת

ס"ת בתכלית השלימות, היינו, שכותב בעצמו ס"ת שלם, הרי העילוי בזה הוא באין ערוך לגבי העילוי דאות א' בלבד; ואילו בנוגע לענינו, הודגש כמה פעמים שאין הכוונה שכאו"א יכתוב ס"ת לעצמו, אלא הכוונה לאחר מספר הכי גדול של בני" בס"ת אחד.

הנה באמת ישנם ב' ענינים נפרדים (כמדובר כמ"פ בהתוועדויות שלפנ"ז): ישנו כללות הענין דכתיבת ס"ת בתור קיום המצוה ד"כתבו לכם את השירה גו" (שמצוה זו היא א' מרמ"ח מ"ע), ומצד ענין זה צריך כאו"א להשתדל שיהי' לו חלק גדול יותר בכתיבת הס"ת (מאחר שבצעם מחוייב הוא בכתיבת כל הס"ת), וישנו ענין נוסף בזה - כתיבת ס"ת כללי כדי לאחד את כל בני" למציאות אחת, "כאיש אחד בלב אחד", ומצד ענין זה צריכים להשתדל לכלול בכתיבת הס"ת מספר הכי גדול של בני", כמספר האותיות שבס"ת, כך שלכאו"א יהי' אות א' בלבד בס"ת.

ומובן בפשטות שאין כל סתירה ח"ו בין ענינים אלו, אלא הם ב' ענינים נפרדים, שלכל א' מהם גישה מיוחדת בביצוע הענין בפועל, כנ"ל.

טז. והנה, עפ"י צריך לומר (לכאורה) שהמבואר במאמר הנ"ל אודות גודל ההפלאה שיש באות א' שבס"ת - הרי זה שייך רק לאות הפרטית שיש לכל יהודי בפרטיות, היינו, שע"י אות זו נמשכת חיותו של יהודי זה, והיא "הכלי אשר בה ועל ידה מגיע לו הברכה העליונה בכל הטוב כו", אבל אין זה שייך לאחדותם של כל בני" בכתיבת הס"ת, שכולם נעשים למציאות אחת. אבל באמת, הנה המבואר במאמר הנ"ל שייך גם לכתיבת הס"ת שענינה לאחד את כל בני" למציאות אחת. והביאור בזה:

נתבאר כמ"פ בארוכה שבכללות הענין דס"ת מצינו דבר והיפוכו:

מציאות הס"ת היא - מציאות אחת, "תורה אחת", ולאידך - "יש ששים ריבוא אותיות לתורה", וכל אות צריכה להיות כתובה בפ"ע, מוקפת גויל כו', היינו, שכל אות נפרדת מחברתה (ע"י הגויל הלבן המפריד ביניהם), ובזה תלוי שלימותו וכשרותו של כל הס"ת כולו - כאשר ישנם כל הששים ריבוא אותיות פרטיות.

זאת אומרת: למרות שישנם ששים ריבוא פעמים הפסק ופירוד בין אות א' לחברתה, אעפ"כ, מצטרפים כל האותיות כולם, ומהם נעשה מציאות אחת - "תורה אחת", אחדות אמיתית ונצחית.

ועד"ז מובן בנוגע לכללות בני", שמספרם - ששים ריבוא, כנגד ששים ריבוא אותיות התורה - שכאשר כאו"א מישראל קונה אות א' בס"ת, הרי הוא מתקשר ונעשה למציאות אחת עם כל ששים ריבוא נשמות ישראל (שהם נשמות כלליות, וכל אחת מהם כוללת ששים ריבוא נשמות פרטיות (תניא פל"ז)), כשם שכל האותיות שבס"ת מתאחדים ונעשים מציאות אחת, "תורה אחת".

ועפ"ז מובן שכל הענינים הקשורים עם האות הפרטית שיש לכאו"א מישראל בתורה, שייכים גם כאשר מדובר אודות כתיבת ס"ת המאחד בתוכו את כל בני" בתור מציאות אחת - כשם שבס"ת עצמו ישנם ב' פרטים הנ"ל: "תורה אחת", וששים ריבוא אותיות פרטיות.

יז. והביאור בזה - בעומק יותר:

כאשר יהודי קונה אות בס"ת, ומתאחד עי"ז עם כל בני" באופן של מציאות אחת (כשם שכל האותיות שבס"ת נעשים למציאות אחת) - הרי בזה מתבטא ומתגלה הנקודה הפנימית והצד השווה המאחד את כל בני" כאחד, בחי' יחידה שבנפש, וענין זה (בחי' יחידה) חודר ונמשך בכל מציאותו הפרטית, ובכל הפרטים ופרטי פרטים, ולכן, עי"ז נפעל המשכת חיותו בתורה, והמשכת "הברכה העליונה בכל הטוב כו".

והביאור בזה:

מבואר בקונטרס העבודה ובכ"מ, שתכלית השלימות דבחי' יחידה שבנפש היא - כאשר היא חודרת ומתגלה בכל פרטי העבודה, שכולם חדורים בכללות הענין ד"יחידה ליחדך" בגלוי, ולא שבחי' יחידה נשארת באופן של מקיף, מקיף הרחוק כו', אלא באופן ד"לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא".

וכפי שרואים בעבודת יוהכ"פ, "אחת בשנה", שזוהי העבודה הקשורה עם בחי' יחידה שבנפש - שבסיום עבודת יוהכ"פ אומרים "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", שזהו כללות ענין המס"נ, ולאח"ז אומרים "ברוך

שם כבוד מלכותו לעולם ועד" ג"פ, ו"ה' הוא האלקים" ז"פ, היינו, שצריכים להמשיך את המס"נ ד"הוי' אחד" בג' המוחין - ג"פ "ברוך שם גו'". ובז' המדות - ז"פ "ה' הוא האלקים" (ראה ד"ה שובה ישראל תש"מ פ"ו. וש"נ).

זאת אומרת: למרות שביהכ"פ נמצאים בנ"י במעמד ומצב שהם דומים למלאכי השרת, ועד שבאים לסיום העבודה דיוהכ"פ שאז נמצאים בתנועה דמס"נ בפועל (שהרי באמירת "שמע ישראל גו' הוי' אחד" צריכים לכוין אודות מס"נ בפועל ממש) - אין הכוונה שתהי' יציאת הנשמה מן הגוף, אלא אדרבה: תכלית הכוונה היא שמס"נ זו תתבטא ותתגלה בכל פרטי העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות, בהיותו נשמה בגוף דוקא, ותחדור בכל עניניו הגשמיים, ועד שאומרים לו "לך אכול בשמחה לחמך" (שו"ע או"ח סתרכ"ד ס"ט) - תיכף ומיד לאחר המס"נ שבסיום עבודת יוהכ"פ.

אמנם אי אפשר "לקפוץ" מן הקצה אל הקצה, ולכן, לאחר המס"נ שבאמירת "שמע ישראל גו' ה' אחד", צריכה להיות - לכל לראש - ההמשכה בג' מוחין ובז' מדות (אמירת "ברוך שם גו' ג"פ, ו"ה' הוא האלקים" ז"פ), ולאח"ז תפלת ערבית דחול והבדלה, ורק לאח"ז אומרים לו "לך אכול בשמחה לחמך"; אבל לאידך - כאשר אוכל סעודה במוצאי יוהכ"פ, הרי האכילה נעשית ע"י יחידה שבנפש; מי הוא האוכל - יחידה שבנפש! האכילה נעשית אמנם ע"י שיניים גשמיות, וע"י כלי העיכול כו', אבל אברים גשמיים אלו בטלים לגמרי וכל מציאותם חדורה בבחי' יחידה שבנפש, עד שלא ניכר מציאות אחרת מלבד בחי' יחידה שבנפש.

ועד המבואר בשעהיזה"א (פ"ג) המשל מ"אור השמש המאיר לארץ ולדרים, שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש. . והנה זה פשוט שאור זיו זה ישנו ג"כ בגוף וחומר כדור השמש עצמו שבשמים, שאם מתפשט ומאיר למרחוק כ"כ, כ"ש שיוכל להאיר במקומו ממש, רק ששם במקומו ממש נחשב הזיו הזה לאין ואפס ממש, כי בטל במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והזיו הזה כו'". ומזה מובן גם בנוגע לנמשל - ביטול הנבראים לגבי ואו"ס, "שמש ומגן הוי' אלקים".

ועד"ז מובן בנוגע לעניננו: מאחר שכל מציאותו חדורה לגמרי בבחי' יחידה שבנפש, הרי כל פרטי מציאותו (כל הגילויים כו') בטלים לגמרי לגבי יחידה שבנפש, כביטול אור השמש כפי שהוא נמצא בכדור השמש, וכל פעולה שעושה, אפילו פעולה גשמית, הרי זה נעשה ע"י יחידה שבנפש.

זאת אומרת: בחי' יחידה שבנפש חודרת בכל פרטי עניניו, בבחי' נפש, רוח, נשמה, וחי', ואפילו בנוגע לעניניו הגשמיים, אכילה ושתי' וכיו"ב (כפי שמונה הרמב"ם (הל' דעות רפ"ה) את כל פרטי הענינים שבהם "החכם ניכר") - שכולם חדורים בבחי' יחידה שבנפש. הוא אמנם אוכל וישן ומטייל כו', אבל כל זה נעשה ע"י יחידה שבנפש!

יתכן אמנם שהזולת לא יראה שכל פרטי עניניו נעשים ע"י יחידה שבנפש (למרות שרואה שהאכילה ושתי' כו') נעשית בעדינות יתירה) - אבל אצלו ניכר בגלוי שכל פרטי עניניו חדורים בבחי' יחידה שבנפש.

יח. האמור לעיל מתבטא גם בסיפור שמספרים אודות חסידים. ה"עולם" אוהב לשמוע גם איזה סיפור, ולא רק ענינים "רציניים" ("ערנסטע זאכן"), ולכן, אפסיק בסיפור דלקמן, שגם בו מתבטאת הנקודה האמורה לעיל: בעיירה קטנה ברוסי' ישבו חסידים בהתוועדות חסידית. בהתוועדות זו דובר גם אודות ענין הביטול, ביטול היש לאין, ביטול במציאות וכו'. כאשר החסידים הלכו לבתיהם (אחרי סיום ההתוועדות), המשיכו בלכתם בדרך לדבר אודות הענינים שעליהם דובר בהתוועדות - ענין הביטול כו'.

מאחר שההתוועדות הסתיימה בשעות הקטנות של הלילה (שהרי החסידים לא הסתכלו על השעון לדעת מהי השעה, האם ההתוועדות נמשכת עד זמן מסוים, או בחצי שעה נוספת!), הרי הליכתם ברחוב בשעה מאוחרת בלילה תוך כדי שירה ודיבורים כו', עוררה חשד אצל השוטר הרוסי שהסתובב באותה שעה בעיירה.

השוטר הרוסי שהי' בעיירה קטנה ברוסי', הרגיש את עצמו "בעל-הבית" על העיירה כולה, בידעו שהוא ה"בא-כח" של ה"צאר" בעיירה זו. ולכן, כאשר שמע שאנשים הולכים ברחוב בשעה מאוחרת בלילה ומדברים בקול, ובשפה שאינה מובנת לו, הרי זה עורר את חשדו - מי יודע מה הם מדברים ומהי כוונתם וכו', ולכן, צעק לעברם: "קטא אידיאט" - מי הוא ההולך?!

אחד החסידים הבין מעט רוסית, אם כי לא הי' "דברן" גדול ברוסית - וענה לשוטר: "ביטול אידיאט", ביטול הולך!

כנראה שאותו חסיד לא ידע לתרגם תיבת "ביטול" בשפה הרוסית (או שלא מצא לנכון לתרגם זאת לרוסית), אבל לאידך - הי' מוכרח להתייחס לשאלתו של השוטר ולענות לו את האמת, כדי שלא להכעיס את השוטר המרגיש את עצמו ל"בא-כח" של ה"צאר", ואם לא יתייחס אליו כראוי, מי יודע מה הוא עלול לעשות לו כו' - ולכן ענה לו את האמת: "ביטול אידיאט", ביטול הולך!

(כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:) הגוי לא ידע מה זה "ביטול" וכו', אבל לא שאל הרבה שאלות, בחושבו שעל יהודים אין לשאול שאלות - אם הם אינם מאמינים ב"אותו האיש", אין זה פלא שהם עונים בצורה "לא נורמלית"! ולאידך - מאחר שקיבל מענה על שאלתו, עזבם לנפשם.

וההוראה מסיפור זה - שהרי סיפורם של חסידים אינו לשם סיפור בעלמא, אלא הוראה בעבודת ה' - שגם כאשר יהודי נמצא בזמן הגלות, וישנו ציווי "אל תתגרה בגוי קטן" (כאשר אין זה בסתירה לקיום התומ"צ), ולכן מוכרח הוא לענות לגוי כו' - הרי הוא עונה לו "ביטול אידיאט", כאן הולך ביטול להקב"ה!

ועד"ז מובן בנוגע להאמור לעיל אודות המשכת בחי' יחידה שבנפש בכל פרטי עניני האדם - "יחידה אידיאט", היינו, שכל פרט ופרט בחיי היום-יום חדורים ונעשים ע"י בחי' יחידה שבנפש.

זאת אומרת: בחי' יחידה שבנפש היא בגילוי אצלו לא רק בעת אמירת "מודים" (בשעת התפלה), אלא בכל עניניו הגשמיים, אכילה ושתי' וכיו"ב, מתגלה בחי' יחידה שבנפש, וביחד עם גילוי בחי' יחידה שבנפש נעשית העבודה הפרטית בדיק, באופן ד"לא שינה", ובפשטות - הוא מברך על האכילה, וטובל פרוסת המוציא במלח ג"פ, ואוכל כשיעור וכו', וזה שעושה את כל פרטי ענינים אלו הוא - "יחידה אידיאט", יחידה שבנפש!

יט. עד"ז מובן בנוגע לענינו - קניית אות א' בס"ת:

כאשר יהודי קונה אות א' בס"ת, הנה מבלי הבט על מעמדו ומצבו, גם כאשר עבודתו היא רק בבחי' נפש דעשי', ועסקו בעניני עוה"ז הגשמי והחומרי, ובדברים חומריים - הרי הוא מקבל את חיותו והמשכת ברכותיו של הקב"ה ע"י אות זו שקנה בס"ת.

ו"מצוה גוררת מצוה" - ע"י אות זו הרי הוא שייך לכל האותיות שבס"ת, ומתאחד עם כללות בני", ובכח זה הרי הוא מוסיף ומתעלה בעבודתו יותר ויותר, עד שמגיע לתכלית השלימות בעבודה - שבחי' יחידה שבנפש אינה באופן דמקיף הרחוק בלבד, אלא היא מאירה בגילוי בכל פרטי עניניו, וכאשר שואלים מהיכן נמשכת חיותו של יהודי זה, הרי התשובה היא - מבחי' יחידה שבנפש. ועד"ז כאשר שואלים מהיכן נמשכת הברכה דבני חיי ומזוני רויחי, הרי התשובה היא - מבחי' יחידה שבנפש.

ועד"ד האמור לעיל בנוגע לכללות ענין התורה, שעם היותה "תורה אחת" הרי כשרותה ושלימותה מתבטאת בזה שישנם ששים ריבוא אותיות פרטיות, זאת אומרת, שכללות הענין ד"תורה אחת" (כדוגמת בחי' יחידה שבנפש) חודר בכל פרטי האותיות שבס"ת.

ועפ"ז מובן שכאשר יהודי קונה אות א' בס"ת, הנה גם כאשר אינו יודע את גודל העילוי וההפלאה שבדבר (כמבואר במאמר הנ"ל), הרי הוא פועל את עיקר הענין - שמתאחד עם מאות אלפי יהודים באיחוד אמיתי ונצחי.

ונוסף לזה - מספרת לו "תורת אמת", ע"פ המבואר ב"רזין דאורייתא", שנתגלתה בדורנו (באופן של הבנה והשגה) ע"י תורת החסידות - האות בתורה (שקנה) חודרת בכל פרטי מציאותו, היינו, שע"ז נפעל המשכת החיות בתורה, והמשכת ברכותיו של הקב"ה בבני חיי ומזוני רויחא.

ובפשטות: אחדותו עם כלל ישראל, שזהו כללות הענין דבחי' יחידה שבנפש (כי בזה שוים ומאוחדים כל בני" בשוה) - חודרת ומאירה בכל פרטי מציאותו, בכל סדר ההשתלשלות דה"עולם קטן", בכל הפרטים ופרטי פרטים.

ומאחר שבחי' יחידה שבנפש מאירה בגלוי בכל פרטי עניניו - הרי לא יתכן שום ענין בלתי רצוי, כי "באור פני מלך חיים", ולכן, כל הענינים הם באופן דטוב הנראה והנגלה.

זאת אומרת: כאשר בחי' יחידה שבנפש היא באופן דהעלם והסתר - ישנם חסדים הגלויים, וישנם גם חסדים המכוסים; אבל כאשר בחי' יחידה שבנפש היא בגלוי, באופן ד"מוציא חמה מנרתקה" (ראה תניא פכ"ו) - הרי כל הענינים הם באופן דחסדים המגולים, ומתבטלים כל הענינים הבלתי רצויים, כולל - בנוגע לענינים גשמיים כפשוטם, למטה מעשרה טפחים.

כ. והנה, ע"פ האמור לעיל בנוגע לגודל העילוי הנפעל כאשר קונים אות א' בס"ת - מובן, שכל זה צריך להוסיף משנה מרץ ותענוג בכל הפעולות הקשורות בענין זה - לצרף יהודים נוספים שיקנו אותיות בס"ת (כאו"א בס"ת הכתוב בצורת האותיות המתאימה למנהגו - מנהג אבותיהם בדיהם), ועי"ז יתאחדו עם כלל ישראל: "כאיש אחד בלב אחד".

וכאמור לעיל - שכל פעולות אלו צריכות להעשות במרץ ובזריזות, ויפה רגע אחד קודם.

ובפרט כאשר רואים שמדי יום ביומו נוסף עוד ענין המזעזע ומרעיד את כל העולם כולו. וכאמור לעיל - לא צריכים להיות "פוליטיקאים" ו"חכמים גדולים" בדיעת הנהגת העולם, כי רואים זאת באופן ברור כאשר מסתכלים בעיתונים!

ובעונותינו הרבים - נעשה "מנהג" אצל כאו"א להסתכל ולראות מה כתוב בעיתונים! כן נהוג במדינה זו! והלואי שיתבטל מנהג זה תיכף ומיד, וינצלו את הזמן של קריאת העיתונים כדי להוסיף בלימוד התורה, וכיו"ב.

אבל לאידך - אין לחכות עד שיתבטל מנהג זה, אלא צריכים תיכף ומיד לרשום יהודים שישתתפו בקניית אותיות בס"ת, ועד שיפעלו שכאו"א מבני יקנה אות בא' מספרי התורה.

והנה, כשם שאחדותם של ישראל פעלה את כללות הענין דמ"ת, כמבואר במדרז"ל שכאשר הקב"ה ראה שבנ"י נמצאים במעמד ומצב של אחדות, "כאיש אחד בלב אחד", החליט לתת להם את התורה בהר סיני - כמו כן מובן, שע"י אחדותם של בני בימינו אלו, "כאיש אחד בלב אחד", איחוד אמיתי ונצחי ע"י "תורה אחת" - נזכה בקרוב ממש לקיום היעוד "תורה חדשה מאתי תצא" - לימוד תורתו של משיח מפיו של משיח, במהרה בימינו ממש.

* * *

כא. הוזכר לעיל (ס"ח) שהתוועדות זו קשורה עם "ראש חודש" שיש בו ב' ימים - "ראשי חודשים", לשון רבים. ומאחר שנהוג למצוא את הקשר דימים מסויימים עם שיעורי "חת"ת" דימים אלו - מן הראוי לבאר ענין השייך ל"ראש חודש", ולשיעורי "חת"ת" דיום זה. ובהקדים:

השיעור האמצעי בין ג' שיעורי "חת"ת" (חומש תהלים ותניא) הוא - השיעור בתהלים כפי שנחלק לימי החודש.

והנה, חלוקת ספר התהלים לימי החודש היא באופן שלאחרי סיום ספר התהלים מתחילים עוד הפעם מהתחלת ספר התהלים. ובנוסף "רשות לחתן בראשית" שאומרים בשמח"ת - "מתכין התחלה להשלמה".

וענין זה מודגש במיוחד כאשר ישנם ב' ימי "ראש חודש" - שאז מסיימים את ספר התהלים ביום א' דר"ח (שיעור תהלים דיום ל' בחודש), ומתחילים את ספר התהלים ביום ב' דר"ח, זאת אומרת, שהן סיום ספר התהלים והן התחלת ספר התהלים שייך לשיעור ד"ראש חודש" (משא"כ כאשר "ראש חודש" הוא רק יום אחד, שאז רק התחלת התהלים שייך לשיעור דר"ח, ואילו סיום התהלים שייך ליום שלפנ"ז - ערב ר"ח), ולכן, מודגש בזה ביותר כללות הענין ד"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן".

והנה, הדגשת הענין ד"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן" בנוגע לספר תהלים, כפי שענין זה מודגש בב' הימים דר"ח - הרי זה שייך גם להאמור לעיל שבשמח"ת "מתכין התחלה להשלמה", היינו, שבקריאת התורה דיום שמח"ת מסיימים את פ' ברכה, סיום חמשה חומשי תורה, ומתחילים לקרוא בפ' בראשית, התחלת חמשה חומשי תורה (ורק לאח"ז אומרים את ההפטרה, שענינה של ההפטרה - סיום קריאת התורה).

ובפרט ע"פ הנוסח ד"הי רצון" שאומרים לאחר אמירת תהלים - "בזכות ספר ראשון שבתהלים . . שהוא כנגד ספר בראשית", ועד"ז בנוגע לכל חמשת הספרים שבתהלים, שהם כנגד חמשה חומשי תורה - שעפ"ז מודגש ביותר הקשר שבין התחלת וסיום ספר התהלים עם התחלת וסיום חמשה חומשי תורה.

כב. והנה, בנוגע לסיום חמשה חומשי תורה והתחלת ספר תהלים - ישנו "א געשמאקער דרוש" ("דרוש נחמד") מהצ"צ, מיוסד על מאמר המדרש, כדלקמן.

דרך אגב: אע"פ שהלשון "א געשמאקער דרוש" (שנאמר לעיל) אינו מתאים לכאורה עם מארז"ל שאין לומר "שמועה זו נאה וכו'" - הרי רואים בפועל שכאשר מדברים אפילו עם הנפש האלקית, ועאכו"כ עם הנפש הבהמית, אודות ענין בתורה הקשור עם "ברכה" וכיו"ב, ישנו תענוג מיוחד בשמיעת דברי תורה אלו, ותענוג מיוחד לחזור על דברי תורה אלו בפני הזולת וכו' - באופן נעלה יותר מאשר הדיבור בשאר עניני התורה.

זאת אומרת: אע"פ שהתורה כולה היא "תורה אחת", וכידוע מ"ש הרמב"ם (פיהמ"ש פ' חלק) ש"אין הפרש בין ובני הם כוש ומצרים, ושם אשתו מהיטבאל, ותמנע היתה פילגש, ובין אנכי ה' אלקיך ושמע ישראל, כי הכל מפי הגבורה" - אעפ"כ, ידוע הכלל שכאשר מסיימים ענין בתורה, צריכים לסיים בדבר טוב דוקא, למרות שכל ענין בתורה הוא "דבר אלקינו".

וכידוע שמפני הכלל שצריכים לסיים בדבר טוב, חוזרים וכופלים פסוקים מסויימים בסיום אמירת ההפטרות כדי לסיים בדבר טוב, וזאת - למרות גודל הזהירות שלא להפסיק בין אמירת ההפטרות לברכות ההפטרות (ראה פרש"י סוף איכה).

ויש לומר שזהו הטעם שהפרשה האחרונה בתורה (סיום התורה) נקראת בשם "ברכה" (או "וזאת הברכה") - מאחר שצריכים לסיים בדבר טוב.

והעיקר - רואים בפועל, "מעשה רב", שישנו תענוג (געשמאק) מיוחד בלימוד ענינים שבהם מדובר אודות "ברכה" וכיו"ב. ולכן, נאמר לעיל הלשון "א געשמאקער דרוש".

כג. באוה"ת (ברכה ע' א'תלה ואילך) ישנו דרוש עה"פ, "וזאת הברכה", ומביא שם מאמר המדרש (רבות ס"פ ויחי ופ' וזאת הברכה) "אמר משה, יצחק כשברך את יעקב, ממקום שפסק אביו משם התחיל, אברהם הפסיק ב"ויתן", כמ"ש ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, מה נתן לו ברכה נתן לו, עמד יצחק לברך את יעקב, אמר, ממקום שפסק אבא משם אני מתחיל, אבא הפסיק ב"ויתן", אף אני מתחיל ב"ויתן", שנאמר ויתן לך האלקים מטל השמים כו'".

[מה שמתחיל מאברהם אבינו דוקא - הרי זה משום שלאברהם אבינו ניתן כללות ענין הברכות כמו שכתוב (ר"פ לך) "והי' ברכה", "הברכות נתונות בידך כו'" (פרש"י שם)].

וממשיך שם: "ובמה חתם יצחק, בקריאה, שנאמר ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו, עמד יעקב לברך את השבטים, אמר יעקב, ממקום שפסק אבא משם אני מתחיל, שנאמר ויקרא יעקב אל בניו".

"ובמה חתם יעקב, בזאת, שנאמר וזאת אשר דיבר להם אביהם, עמד משה לברך את ישראל, אמר, איני פותח אלא ממקום שפסק יעקב, בזאת, שנאמר וזאת הברכה".

"ובמה חתם משה, אשריך ישראל, ואף דוד כשבא לומר התחיל ממקום שפסק משה, אשרי האיש כו'".

וממשיך שם: "כל פרשה שחביבה על דוד פתח באשרי וסיים באשרי כו', ומרומז ג"כ בשל משה, כי אמר אשריך, ל' כפל, ב"פ אשרי".

ומבאר הצ"צ שאברהם מדתו חסד, המשכה מלמעלה למטה, לכן "הפסיק ב"ויתן", כי יתן היינו מתנה, שהוא בחי' חסד, והוא המשכה מלמעלה למטה . . ובבחי' זו הפסיק אברהם, היינו, המשכתו הי' עד החסד דאצילות".

"ומבחי' זו התחיל יצחק, ויתן לך האלקים, היינו, גם המשכה . . אלא שאמר אלקים, שהמשיך בחי' חסד גם בגבורה. וחתם בויקרא אל יעקב, קריאה היא העלם שקורא אותן שיתעלה אליו, והיינו, כי יצחק עיקר בחינתו להיות העלאות כו'", כי "יצחק מדתו גבורה . . חופר בארות, שהוא בחי' גילוי מלמטה למעלה".

זאת אומרת: מה שיצחק "הקדים הנתינה והמשכה", "ויתן" (ע"ד בחינתו של אברהם), הרי זה רק "בשביל שע"ז יהי' עלי", כי זה עיקר ענינו - העלאה מלמטה למעלה, "וזהו אצלו הסוף והחזון".

"ואח"כ יעקב התחיל ממקום שפסק יצחק, כי יעקב תפארת, כלול מחסד וגבורה, ע"כ התחיל בכח ההעלאה, ויקרא יעקב אל בניו, והיינו, להעלות גם י"ב שבטים דבריהם. וחתם בזאת, היא המלכות. . להמשיך כל האור בעלמא דאתגליא, מקור דבי"ע, וזה הי' כל מגמתו כו'".

וממשיך לבאר שכללות עבודת האבות היתה בעיקר בעולם האצילות – "עיקר המשכתן הי' תוספת אור באצילות. אכן משה התחיל מבחי' וזאת הברכה, מה שביעקב הי' זה החותם והסוף שעד שם המשיך, ובמשה הי' זה ההתחלה, שהמשיך ממלכות בבי"ע ממש, להיות הגילוי גם למטה".

ומשה רבינו חתם ב"אשריך ישראל", "אשריך" קאי על ענין התענוג והאושר, בחי' הכתר (שלמעלה מהספירות דאצילות) – כי כדי שתהי' ההמשכה עד למטה מטה, צריכים להמשיך מבחי' נעלית ביותר, בחי' הכתר (ראה גם שם ע' א'תתפא ואילך).

ולאח"ז בא דוד המלך, ש"פתח באשרי וסיים באשרי" – כי בעבודתו של דוד המלך מודגש ביותר כללות ענין ההמשכה למטה מטה, כידוע שעל דוד המלך נאמר "דם רב שפכת" כו', ועבודתו היתה לפעול את ההכנה לבנין ביהמ"ק בעוה"ז הגשמי – "מיד ה' עלי השכיל", היינו, לקחת דברים גשמיים השייכים ל"ארץ טובה ורחבה" [לא במדבר, אלא ב"ארץ טובה ורחבה", שלפנ"ז היתה "ארץ כנען", "מקולקלים שבאומות"], ולעשות מהם "בית המקדש" להקב"ה, שעל ידו יהי' (אח"כ) בירור העולם כולו, ועד שזה פעל אפילו על מלכת שבא וכו'.

וכדי שההמשכה תהי' עד למטה מטה ביותר, צריך להיות "פתח באשרי וסיים באשרי", ב"פ "אשרי", היינו, לא רק חיצוניות הכתר (אריך), אלא גם פנימיות הכתר (עתיק). וענין זה מרומז גם אצל משה רבינו, "כי אמר אשריך, ל' כפל, ב"פ אשרי" (כנ"ל), אבל אצל דוד המלך מודגש ענין זה בגלוי (כמבואר פרטי הדבר באוה"ת שם).

כד. והנה, כאשר לומדים את מאמר המדרש הנ"ל, עם הביאור דאוה"ת (הנ"ל) – נשאלת השאלה: במה צריכה להתבטא עבודתו של כאו"א מישראל בהמשך לעבודתו של דוד ש"פתח באשרי וסיים באשרי", היינו, להתחיל במה שסיים דוד המלך? ! ובהקדים:

ידוע שכאו"א מישראל חייב לחדש בתורה, ובלשון הזהר (ח"א יב, ב) "לאפשה לה", וכמפורש בהל' ת"ת לאדמו"ר הזקן (פ"ב ה"ב) "לחדש חידושי הלכות רבות כו'".

וזהו כללות החילוק שבין תפלה לתורה: נוסח התפלה נקבע ע"י "אנשי כנסת הגדולה", שהם קבעו את הנוסח דתפלת העמידה (שהיא עיקר התפלה), ובנוסח זה מתפלל כאו"א מישראל בכל יום ויום, ובפרט בנוגע לג' ברכות ראשונות וג' ברכות אחרונות, שהנוסח שלהם שוה בכל ימות השנה, כולל שבתות וימים טובים. ובנוסח התפלה לא שייך ענין של הוספה ע"י כאו"א מישראל.

אבל בנוגע ללימוד התורה – ישנו הכלל "תן לחכם ויחכם עוד", היינו, שכאו"א מישראל צריך לחדש בתורה. ואע"פ שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר ניתן למשה מסיני, הרי תובעים מה"תלמיד ותיק" שהוא יתייגע בלימוד התורה ויגלה את החידוש שניתן למשה מסיני באופן של העלם, היינו, כל זמן שאינו מתייגע לגלות חידוש זה, אין זה נמשך ומתגלה בעוה"ז התחתון באופן המתאים.

ועפ"ז מובן שכאשר יהודי יכול לחדש בתורה ואינו מחדש, הנה אפילו אם הוא לומד תורה וחוזר על מה שלמד בעבר "מאה פעמים ואחד" – הרי לימוד התורה שלו אינו בכיוון הרצוי (אינני רוצה לומר על זה לשון דהיפך המצוה!).

וכמדובר כמ"פ בנוגע למארז"ל (מגילה ג, א) "מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" – דלכאורה אינו מובן: "מקרא מגילה" הוא חלק מלימוד התורה (תושב"כ), וא"כ, מדוע שמיעת קריאת המגילה היא בבחינת "מבטלין תלמוד תורה"? !

[ואין לומר שמדובר אודות זה שלא ידע מאי קאמר – כי: (א) רובם ככולם מאלו השומעים קריאת המגילה יודעים ומבינים את סיפור המגילה (ולכן מרעישים ב"רעשנים" ומכים את "המן" וכו'), (ב) בתושב"כ יוצאים

י"ח לימוד התורה גם כאשר לא ידע מאי קאמר. וא"כ, כיצד אפשר לומר ש"מקרא מגילה" הוא בבחינת "מבטלין תלמוד תורה"? [!].

ונתבאר בזה - היות שבעת קריאת המגילה אי אפשר לחדש בתורה (אפילו חידושים השייכים למגילת אסתר, כי קריאת המגילה היא במהירות כו'), הנה לגבי יהודי שיכול לחדש חידושים בתורה בזמן קריאת המגילה, נחשבת קריאת המגילה לביטול תורה, כי בשעת קריאת המגילה אינו מחדש בתורה, אלא הוא חוזר על מה שידוע כבר כו'. וזהו החידוש ש"מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע קריאת המגילה".

ובנוגע לענינו: מאחר שכל יהודי צריך להוסיף ולחדש בלימוד התורה, הנה כאשר לומדים את מאמר המדרש עם הביאור באוה"ת הנ"ל (סכ"ג) - נשאלת השאלה: באיזה ענין צריך יהודי לחדש ולהוסיף בהמשך למה שחתם דוד המלך?!

כה. ויש לומר הביאור בזה:

כשם שנתבאר לעיל שכל אחד התחיל במה שסיים קודמו, כמו כן מובן, שכאו"א מישראל צריך להתחיל במה שסיים דוד המלך. וכמבואר באוה"ת (שם) שפעולת (משה רבינו, ובעיקר) דוד המלך היא - ההמשכה בעוה"ז הגשמי, ובענין זה צריך להמשיך ולהוסיף כאו"א מישראל.

והנה, בנוגע לדוד המלך - ישנו פרק שלם בשמואל ב' (פרק כ"ב) שבו מדובר אודות שירת דוד: "וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו גו'".

אבל אעפ"כ, מאחר שבמדרש הנ"ל מדובר אודות ספר תהלים (שבספר זה פתח דוד במה שסיים משה - "אשרי האיש"), מובן, שבענין זה נוגע הסיום דספר תהלים, שבזה צריכה להיות הפתיחה דכאו"א מישראל.

והנה, בנוגע לענין שבו סיים דוד המלך בספר תהלים - אפשר לומר בב' אופנים:

א) דוד המלך סיים בפרק ע"ב שבתהלים - כמש"נ בסיום הפרק "כלו תפלות דוד בן ישי" (וכפי שמבארים פשטני המקרא (רש"י ועוד) כיצד אפשר לומר "כלו תפלות דוד בן ישי" כאשר ישנם עוד ריבוי מזמורים בספר תהלים).

ב) סיום כל ספר התהלים כפשוטו - "כל הנשמה תהלל י"ה הללויה".

והנה, מפשטות לשון המדרש מסתבר לומר שהכוונה למה שחתם דוד בסיום כל ספר התהלים (ולא לסיום פרק ע"ב), כשם שהכוונה במה שחתם משה לסיום כל תורה שבכתב, ועד"ז בנוגע לדוד - סיום כל ספר התהלים (שהוא א' מכ"ד ספרים דתושב"כ), שזהו הפסוק "כל הנשמה תהלל י"ה הללויה".

ועל זה אומרים שכאו"א מישראל צריך להתחיל במה שסיים דוד - היינו, לאחר שדוד סיים ב"כל הנשמה תהלל י"ה הללויה", ניתן כח לכאו"א מישראל להתחיל עבודתו בענין זה - "כל הנשמה גו'".

כו. והביאור בזה:

"כל הנשמה" קאי על נשמת כל איש ישראל (ע"ד לשון הכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו"). ועבודתה של הנשמה היא - "תהלל י"ה", כמבואר בלקו"ת (בתחלתו) בפירוש הפסוק "כל הנשמה תהלל י"ה", ש"פי תהלל לשון שבח ולשון הארה, כמ"ש בהלו נרו", שזהו ענין הגילוי, "היינו, שהנשמה תמשיך אור וגילוי שם י"ה כו'".

וזוהי עבודת כאו"א מישראל - להתחיל במה שסיים דוד המלך:

סיום עבודתו של דוד המלך היא - "כל הנשמה תהלל י"ה", המשכת אלקות בעוה"ז הגשמי, וכפי שזה התבטא בהכנה לבנין ביהמ"ק ("מיד ה' עלי השכיל"), שכללות ענינו של ביהמ"ק הוא - המשכת אלקות בעולם.

ובמה שסיים דוד המלך - הכנה לבנין ביהמ"ק, צריכה להיות התחלת עבודתו של כאו"א מישראל - כי עיקר עבודתו של כאו"א מישראל היא לעשות ביהמ"ק להקב"ה, החל מהביהמ"ק שבלבו פנימה, בביתו ובשכונתו כו', ועד שפועל זאת על כאו"א מישראל בכל מקום שידו מגעת, שגם יהודי הנ"ל יעשה ביהמ"ק להקב"ה. ועד שבנ"י עושים מכל העולם כולו - ביהמ"ק להקב"ה.

והדיוק הוא "שהנשמה תמשיך אור וגילוי שם י"ה" - דהנה, מבואר בכ"מ החילוק בין י"ה דשם הוי' לו"ה

דשם הוי', שו"ה קאי על לימוד התורה וקיום המצוות, וי"ה קאי על "הנסתרות להוי' אלקינו". ועבודת האדם היא להמשיך בחי' י"ה ("הנסתרות לה' אלקינו") בעבודה דלימוד התורה וקיום המצוות, וי"ה דשם הוי'.

וכידוע המבואר בענין "כי יד על כס י"ה", "שאינ שמו שלם כו' עד שימחה זרעו של עמלק" - שענינו של עמלק הוא מלשון "ומלק", היינו, להפריד בין י"ה לו"ה, שבחי' י"ה לא תומשך ותפעל על העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות - וי"ה.

וזהו הדיוק במ"ש "כל הנשמה תהלל י"ה" - "שהנשמה תמשיך אור וגילוי שם י"ה", היינו, שהעבודה דלימוד התורה וקיום המצוות (ו"ה) תהי' חדורה בגילוי דיי"ה, ועד שהגילוי דיי"ה יהי' בכל העולם כולו.

כז. נוסף לזה:

ידוע מאמר המדרש (ב"ר פי"ד, יא) עה"פ "כל הנשמה תהלל י"ה" - "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא".

דהנה, מה שצריכים לברך להקב"ה על אכילה ושתי' - הרי זה דין מפורש בשו"ע, והחידוש במדרש הוא שצריכים לברך ולקלס להקב"ה אפילו "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם".

והנה, רואים בפועל שגם כאשר מדובר אודות אכילת לחם ושתיית מים וכיו"ב, קשה לפעול על הנה"ב שלא יחשוב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אלא ידע שהקב"ה נותן לו את כל ענינים אלו, וכנוסח הברכה שמברכים קודם שתיית מים - "שהכל נהי' בדברו".

הוא "גביר גדול", הוא "הופך עולמות", "יא טיביע דאם", "ער פארדרייט זיך די קאפ, און פארדרייט די גאנצע וועלט ארום אים די קאפ", וכאשר מדבר אודות סכומי כסף, אינו מדבר על סכומים קטנים ממליוני דולרים,

[כאשר מדברים עמו אודות סכום קטן ממליון דולר - 999.000 דולר - טוען הוא שזהו בדוגמת המשל המובא במדרש"ל אודות מלך שיש לו ריבוי כסף וזהב ומשבחים אותו בפרוטה של נחושת!],

וא"כ, כאשר מדובר אודות לגימת מעט מים - במה נחשב הוא לגבי רכושו העצום, וכי עליו להודות למישהו על לגימת מעט מים?!

הנה על זה אומרים לו שכאשר הוא שותה מעט מים, עליו לברך ולהודות להקב"ה (ובאופן שיוכלו לשמוע את הברכה ולענות "אמן"), והברכה היא - "שהכל נהי' בדברו": מעט המים שלוגם הם אך ורק תודות להקב"ה ש"הכל נהי' בדברו"!

יש לך אמנם ריבוי כסף, אתה נותן כסף לצדקה ועושה מעשים טובים וכו'; אבל כאשר אתה רוצה ללגום מעט מים - צריך אתה להודות ולברך להקב"ה ש"בדברו" נבראו המים!

ובמדרש הנ"ל מחדש עוד יותר - "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא":

נשימה היא דבר טבעי אצל כל בעל-חי, לא רק אצל יהודי, ולא רק אצל בן-אדם, אלא כל בעל-חי ("כל אשר נשמת רוח חיים באפיו") מוכרח לנשום כל זמן היותו מציאות של דבר חי. וענין זה אינו תלוי ברצונו והנאתו ובחירתו כו' - אלא זוהי פעולה הכרחית וטבעית אצל כל בעל חי.

ואעפ"כ, מדגיש ומחדש מארז"ל הנ"ל - ש"על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא" - למרות שזהו דבר המוכרח מצד טבעו.

כח. ובפשטות:

מבואר בספרי מוסר ובכ"מ שככל שמתרגלים יותר לדבר טבעי, באופן ד"עולם כמנהגו נוהג", כך קשה יותר לפעול ולהחדיר לעצמו את ידיעת האמת שענין זה "נהי' בדברו" - ע"י הקב"ה.

דוגמא פשוטה לדבר:

כאשר יהודי עוסק בעניני מסחר, הנה כאשר מתנהג בערמומיות רבה ("ער מאכט א גרויסן דריי און א גרויסע שווינדלעריי"), ומצליח להרויח סכום כסף גדול ביותר, שלא בערך לגבי מה ששיער לכתחילה - הרי נקל ביותר שיונח בשכלו (אפילו בשכל דנפש הבהמית) שהצלחתו באה מאת הקב"ה.

אבל כאשר המסחר שלו אינו נעשה מתוך ערמומיות רבה ("א קליינע שווינדלעריי"), או כאשר המסחר שלו הוא ע"ד הרגיל (ללא כל ערמומיות), ולדוגמא: הוא קנה "מני" ב"בורסה" (ב"וואל סטריט"), ובין לילה עלו השערים של "מני" זו, ועי"ז הרויחו כל אלו שקנו "מניות" אלו - שואלת הנפש הבהמית: מה יש להודות להקב"ה על ענין זה?!

מדובר אודות חברה בעלת מליוני "מניות", שחלק קטן מהם שייך ליהודים, והוא אחד מאותם יהודים שקנו "מניות" בחברה זו. וא"כ, כאשר ישנה עליית שערים ב"מניות" של החברה - אינו רואה בזה את פעולתו של הקב"ה לטובת בנ"י, כי עליית השערים היתה בכל "מניות" החברה, שרובם שייכים לאינם יהודים, ואילו ה"מניות" השייכות ליהודים הם אחוז קטן בלבד [ובודאי שהקב"ה לא יעשה נס מיוחד - באופן בלתי רצוי - שה"מניות" של היהודים לא יעלו], וא"כ, טוען הנה"ב - מדוע עליו להודות להקב"ה על הרויח שהרויח ע"י עליית השערים ב"בורסה", הרי זה דבר טבעי ב"וואל סטריט"?!

הנה על זה אומרים לו ש"כל העולם כולו לא נברא אלא לשמשני": כל "מניות" החברה, החברה עצמה, וכל ה"בורסה" כולה - לא נבראו אלא כדי שיהודי זה יוכל להרויח עוד כמה דולרים, כדי שיוכל להוסיף בנתינת צדקה!

וכאשר עושה חשבון זה - שכל ה"וואל סטריט", וכל הסוחרים למיניהם אשר שם (סוחרים ו"דרייערס" גדולים ממנו), נבראו רק כדי שהוא יוכל לעשות את המסחר (וה"דרייעריי") שלו, ותכלית המסחר שלו הוא שירוויח עוד כסף כדי שיוכל להוסיף בנתינת צדקה - שוב אינו זקוק להסברה נוספת מדוע צריך להודות להקב"ה על הרויח שהרויח ב"בורסה"!

אבל לאידך - קשה לאדם לפעול על עצמו להגיע לידי הכרה זו באופן אמיתי. ועד"ז מובן בנוגע למאמר המדרש "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא".

כט. וזוהי כללות עבודתו של כאו"א מישראל - להמשיך במה שסיים דוד - "כל הנשמה תהלל י"ה": עבודתו של דוד היתה - להמשיך אלקות בעוה"ז הגשמי, כפי שזה מתבטא בהכנות לבנין ביהמ"ק ("מיד ה' עלי השכיל"), ועד"ז בנוגע לכיבוש ארצות מסוימות באופן שגם שם יהי חיוב תרומות ומעשרות (מדרבנן עכ"פ, כידוע הפרטים שבזה).

וזוהי כללות הענין ד"כל הנשמה תהלל י"ה" - שכל יהודי שיש לו "נשמה" ("נשמת רוח חיים" אמיתיים), תפקידו ושליחותו להאיר את העולם כולו ע"י גילוי בחי' י"ה, ובאופן ד"הללויה", היינו, שכל העולם כולו יהלל ויודה להקב"ה, כמ"ש "הללו את ה' כל גוים". וזוהי עבודת כאו"א מישראל - במה שסיים דוד.

ועד"ז בנוגע לפירוש המדרש "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא" - בנוגע לעבודתו בעצמו - שאפילו כאשר מדובר אודות דבר טבעי המוכרח לקיום מציאותו [וזוהו ענין שהתורה מצוה עליו "ונשמרתם לנפשותיכם", ולכן אסור לו להמצא במקום שהאור שבו אינו נקי וכו', ועד"ז בנוגע לכל הפרטים המבוארים בהלכות שמירת גוף ונפש], עליו להודות להקב"ה על ענין זה, ובאופן ד"כל הנשמה תהלל י"ה" - היינו, שעל ידי כל פעולה שלו הרי הוא מגלה וממשיך גילוי בחי' י"ה בכל העולם כולו.

ל. והנה, מובן בפשטות שהפעולה בכל הענינים האמורים לעיל - אינה יכולה להעשות על ידי אכילת "בולבע" - תפוחי אדמה!

ועד"ז מובן שאי אפשר לפעול בכל הנ"ל על ידי השתדלות יתירה שיהיו בדירתו כלים נאים, שלא בערך לגבי הכלים שישנם אצל כל השכנים שבסביבתו!

ישנם כאלו שמארגנים "התוועדות חסידית" בביתם, ומטרתם היא - שכל השכנים שבאים להתוועדות יוכלו לראות שהרהיטים שבביתו לא נרכשו ב"ניו-יורק" - אין זה לפי כבודו - אלא הרהיטים הובאו מעבר לים!

הוא מוציא כסף מיותר, וטירחא יתירה [ונותן ליהודי להרויח על ידו] - כדי להביא רהיטים מעבר לים!

ומובן שאם אף אחד לא ידע אודות ענין זה, אין לו שום הנאה מזה - ולכן, מארגן בביתו "התוועדות חסידית", והוא מניח "בקבוק משקה" בפני המסובים, ואח"כ מספר הוא - כאילו "בדרך אגב" - שהכסא שיושב עליו, והשולחן שמניח עליו את ספר ה"תניא" (כאשר לומד שיעורי "חת"ת") אינם "תוצרת ניו-יורק", או

"תוצרת ארצות הברית", ואינם אפילו "תוצרת אירופה" - אלא רהיטים אלו הובאו מ"המזרח הרחוק" - מ"הונג-קונג"!!

לא לכאן ישנם "קשרים" עם "סין" - אבל בהשגחת הקב"ה ובברכתו ובהצלחתו כו' התאפשר לו (עם היותו "עניו הכי גדול" ו"שפל אנשים", באופן ד"נפשי כעפר לכל תהי") שספר ה"תניא" שלו יהי מונח על גבי שולחן שהובא מ"סין"!!

כאשר חושבים אודות אדמו"ר הזקן וספר התניא שלו, וכאשר חושבים אודות תקנת שיעורי "חת"ת" ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - מובן איזה "פנים" ותפיסת מקום יש לדבר, וכיצד מסתכלים הם (אדמו"ר הזקן ונשיא דורנו) על זה שמקשרים את הבאת השולחן וכיו"ב מ"הונג-קונג" עם ספר ה"תניא", ולימוד הענינים שבו, "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"!!

לא. וכאן נשמעת הטענה: לשם מה נבראה כל המציאות ד"הונג-קונג" - אם לא עבורו? סבי הי' מה"יושבים" אצל אדמו"ר מהר"ש במשך כמה שנים, ואח"כ נתמנה לרב בניקולייב - עיירה שתושבי' התנגדו (בהתחלת כהונתו כרב) לכללות ענין החסידות.

כאשר סיפר להם אודות אדמו"ר מהר"ש והנהגותיו וכו' - באו אליו בטענה: היתכן שאדמו"ר מהר"ש משתמש בשני שעוני זהב? והיתכן שכלי תשמישו עשויים מזהב; כאשר צריך לכתוב ולחתום - בעט ועפרון מוזהבים, להרחת טבק - משתמש בקופסא מזהב, להחזיק את הסיגריות - משתמש בקופסא מזהב, וכיו"ב!! הרי נמצאים בזמן הגלות, ויכולים להשתמש בכסף ובזהב עבור עניני צדקה - וא"כ, האם צריכים "נאכגעבן זיך" עד כדי כך שאפילו בימי החול יהי' כל תשמישו בכלי זהב דוקא?!

סבי שמע את כל הטענה באדישות, ואח"כ הפטיר: "פעטאח", לשם מי - חושב אתה - נברא זהב, בשביל גוים? או בשביל יהודים (להבדיל) כמוני וכמוך? - הקב"ה ברא זהב בעולם כדי שיהודי צדיק ישתמש בזהב, ולולי זאת - לא צריכים את כל מציאות הזהב!

פתגם זה אינו חידושו של סבי - אלא מפורש כן במדרש: "לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא - בשביל המשכן", ולאחרי שנברא זהב בשביל המשכן, בדרך ממילא יש כבר זהב בכל העולם. ולפלא גדול: כל זמן שסבי לא ענה תשובה זו, לא זכרו את מאמר המדרש הנ"ל, ולכן באו בטענה וקושיא, ומצד קושייתם הסיקו מסקנא באופן כך וכך!

ובנוגע לענינינו - טוען אותו יהודי שכל המציאות ד"הונג-קונג" נבראה אך ורק עבורו! הנה על זה אומרים לו שהטעם על כללות הבריאה ד"הונג-קונג" והטעם על זה שההשגחה פרטית הביאה אותו ל"הונג-קונג" - הרי זה רק כדי שהוא יבנה שם "מקוה טהרה"! כאשר יהודי נוסע ל"הונג-קונג" (מצד הטעם הפנימי והאמיתי - לבנות "מקוה") מתלווה אליו אמנם גם היצה"ר - אין אפשרות אחרת, אפילו ע"פ תורה,

[וכידוע סיפור הגמרא (יומא סט, ב) שכאשר אנשי כנסת הגדולה ביטלו את היצה"ר דע"ז, ורצו לבטל גם את היצה"ר "דעבירה", "אמר להו חזו דאי קטליתו לי' לההוא, כליא עלמא (יכלה העולם, שלא תהא פרי' ורבי'). חבשוהו תלתא יומי, ובעו ביעתא בת יומא (ביצה הנולדה בו ביום) בכל ארץ ישראל ולא אשתכח", ולכן הסתפקו בזה ש"כחלינהו לעיני" (סימו את עינו), "ואהני דלא מיגרי בי' לאיניש בקריבתה"]], ובפשטות - אילו הי' משאיר את הנה"ב ב"ניו-יורק" (בעת נסיעתו ל"הונג-קונג") - מי יודע אם הי' פועל שם משהו אפילו לטובת ה"מקוה"!

ולכן, היות שגם הנה"ב נוסע יחד עמו ל"הונג-קונג", הנה נוסף על ההתעסקות בענין העיקרי (בניית מקוה טהרה) באופן של "שטורעם" וכו', מביא הנה"ב שולחן מ"הונג-קונג", ואח"כ משתמש בשולחן זה כדי להניח עליו את ספר ה"תניא"!

אבל לאידך יודע הוא שכל עיקר נסיעתו ל"הונג-קונג" היתה כדי לבנות "מקוה טהרה", שבה יטבלו נשי ישראל, ועי"ז יולדו בני ובנות ישראל בטהרה, וכאשר מוציאים וממשיכים לעולם את כל הנשמות ש"באותו אוצר הנקרא גוף", מקרבים ומזרזים את ביאת משיח צדקנו (יבמות סב, סע"א ובפרש"י).

לב. וזוהי כללות ההוראה מדברי המדרש הנ"ל בנוגע לאבות ומשה רבינו ודוד המלך, שכל אחד פתח במה שסיים קודמו:

מובן ופשוט שברכותיו של אברהם אבינו קיימות עד היום הזה, כי "דברי צדיקים קיימים לעד", ולכן לא הי' צריך יצחק להתחיל מחדש את הענינים של אברהם אבינו, אלא התחיל ממה שסיים אברהם אבינו, ועד"ז בנוגע ליעקב שהתחיל ממה שסיים יצחק, ועד"ז בנוגע למשה רבינו ודוד המלך.

ועד"ז מובן בנוגע לעבודת כאו"א מישראל - שלאחרי ש"בונה" את כל ארבעת הקומות שב"עולם קטן", עשי' יצירה בריאה ואצילות, אומרים לו שעבודתו צריכה להיות באופן ד"לאפשא לה" - להוסיף ולהמשיך במה שסיים דוד, כפי שנתבאר לעיל בארוכה בנוגע לסיום ספר התהלים - "כל הנשמה תהלל י"ה הללויה".

ועד"ז בנוגע לסיום מזמור ע"ב שבתהלים, ששם נאמר "כלו תפלות דוד בן ישי" (כפי שהוזכר לעיל (סכ"ה)) - שבנוגע לענין זה לא דרוש חיפוש והתבוננות במה מתבטא העבודה בענין שסיים דוד - כי במזמור הנ"ל מדובר אודות מלך המשיח, "משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך", "וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ לפניו יכרעו ציים ואויביו עפר ילחכו", זאת אומרת, עשיית פעולות כדי להביא את משיח צדקנו!

וכל זה נעשה ע"י מעשינו ועבודתנו, ובמיוחד ע"י כללות הענין ד"ציון במשפט תפדה" - הוספה בלימוד התורה ("משפט"), והלימוד מביא לידי מעשה - כללות המצוות, ובמיוחד מעות צדקה, "ושבי' בצדקה", כמרו"ל "גדולה צדקה שמקרכת את הגאולה".

לג. כאן המקום להזכיר אודות כל ה"מבצעים": אהבת ישראל, חינוך, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמי, נרות שבת קודש, כשרות האכילה ושתי, וטהרת המשפחה. ועד"ז שאר המצוות כולם לכל פרטיהם ופרטי פרטיהם.

והעיקר - כללות הענין דאהבת ישראל, שזהו "כלל גדול בתורה", היינו, שכל בני' יהיו "כאיש אחד בלב אחד".

ולכן, אחזור עוד הפעם על האמור לעיל שצריכים להשתדל בזריזות הכי גדולה לאחד את כל בני' ע"י כתיבת הס"ת, ועד שכאו"א מישראל יקנה אות בס"ת, שע"ז יתאחד עם מאות אלפי יהודים שקנו אותיות בס"ת זו, ויתירה מזו: אחדותו היא עם כל בני' במשך כל הדורות.

לד. וע"י הפעולות בכל האמור לעיל - זוכים לביאת משיח צדקנו, שעליו נאמר "וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ לפניו יכרעו ציים ואויביו עפר ילחכו", זאת אומרת, גם כאשר ישנה המציאות ד"אויביו", כי ביחס לאומות העולם הרי הם "מלכים" ו"שרותיהם", הנה "אויביו עפר ילחכו", ע"ד מ"ש "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך".

וההכנה לזה היא - כאשר בני' נמצאים עדיין בזמן הגלות, תחת ממשלת השר שבמדינה ההיא, כפי שזה מתבטא ב"לב מלכים ושרים" שבמדינה ההיא (כי "דינא דמלכותא דינא" - כאשר אין זה סותר לעניני יהדות) - הנה גם אז נפעל כבר מעין הענין ד"מלכים אומניך גו'", היינו, שאוה"ע משתדלים ש"לכל בני ישראל יהי אור במושבותם".

וזוהי ההכנה לקיום היעוד "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך" כפשוטו - במהרה בימינו ממש, ובעגלא דידן ממש, למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה.

וכל בני' יוצאים מהגלות, אנשים נשים וטף, "קהל גדול" - "שלימות העם", והולכים לארץ הקודש כפי שהיא בשלימותה - "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", ביחד עם שלימות התורה ומצוותי' - "כמצות רצונך", במהרה בימינו ממש.

לה. וזהו הקשר עם האמור לעיל בנוגע למה שסיים דוד - "כלו תפלות דוד בן ישי":

"כלו" הרי זה גם מלשון "ויכולו", היינו, מלשון כליון ותענוג - מאחר שרואים בפועל ש"דוד מלך ישראל חי וקיים" באופן ד"דוד עבדי נשיא להם לעולם" - במהרה בימינו ממש, ובשמחה וטוב לבב.

וזוהי גם הקשר עם סיום ספר התהלים - "כל הנשמה תהלל י"ה הללויה" - כידוע שמזמור זה אומרים בתפלת מוסף דר"ה, כי כללות הענין דר"ה הוא בנין המלכות, ומבואר בספר הפרדס שבמזמור ק"נ שבתהלים ישנם כל העשר ספירות בגלוי, שעל ידם נפעל כללות הענין דבנין המלכות.

ולאחרי סיום ספר התהלים מתחילים שוב מ"אשרי האיש" (כאמור לעיל שענין זה מודגש בר"ח שיש בו ב' ימים) - שזהו כללות ענין התענוג, כולל בחי' פנימיות הכתר, כמבואר במאמר הנ"ל ש"פתח באשרי וסיים באשרי" מורה על ב' הבחי' שבכתר, חיצוניות הכתר ופנימיות הכתר.

זאת אומרת, שזוכים לגילוי תענוג העליון והעצמי למטה - כפי שהעולם נשאר במציאותו, ובאופן שבנ"י הם בראש, ויתירה מזו: "ישראל ומלכא בלחודוהי", ובאופן דנשמות בגופים, היינו, שהנשמה היא בשלימותה והגוף הוא בשלימותו, וקיום התומ"צ הוא בשלימות - "כמצות רצונך".

והולכים ביחד עם עצמות ומהות (כביכול), כמרז"ל (סוף תענית) "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים . . . וכל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר זה ה' קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו" - במהרה בימינו ממש.

* * *

לו. קודם ההכרזה אודות אמירת "ברכה אחרונה" - ברצוני להכריז עוד הפעם אודות הענין העיקרי, לסיכום כל הדברים:

נוסף על כל הדברים האמורים לעיל, ישנו ענין עיקרי שהזמן גרמא - שכאו"א יעשה את כל התלוי בו לרשום מספר הכי גדול של יהודים שיתאחדו ע"י כתיבת הס"ת.

וכאמור לעיל - יפה רגע אחד קודם. וכל הזריז הרי זה משובח, וכל המרבה הרי זה משובח.

ואע"פ שישנם עוד כמה ענינים שצריכים ומוכרחים להתעסק גם בהם - הנה מאחר שזהו ענין שהזמן גרמא, הרי בודאי שכאשר ירצה ימצא זמן פנוי ומוכשר לעסוק בענין זה, והצלחתו תהי' יותר מכפי המשוער.

ובפרט כאשר יעסוק בזה בסבר פנים יפות, ולא כפי שעושה דבר שמישהו מכריח אותו לעשות זאת - בידעו שע"ז ממהרים ומקדימים ביאת משיח צדקנו, ופועלים שגם בימי הגלות האחרונים לא יהיו בעולם ענינים בלתי רצויים, ולכן, שוב לא זקוקים להסברה נוספת (לאדם נורמלי) מדוע צריכים להתעסק בזה מתוך מסירה ונתינה, בשמחה ובטוב לבב, ובאופן ד"ופרצת".

וכאשר עוסקים בזה באופן האמור - ישנה הבטחה שיהי' "ומצאת" - למעלה מכפי המשוער.

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הד' - פ"א). ניע זשוריצי כלאפצי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאו".

הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

* * *

לקוטי שיחות פרשת נח כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

הוספת המלה "אך", צריך היה רש"י להקדים את פירוש המדרש לפירוש של "פשוטו", כפי שרואים בתחילת פירושו על התורה⁷, שכיון ש"אין המקרא הזה אומר אלא דרשני" כותב רש"י תחילה את פירוש המדרש, ורק אחר כך הוא מסביר את הפסוק לפי פשוטו?

ג.

"אך נח" - נח לבדו, או "פגוע"

ההסבר לכך הוא:

הקושי של רש"י במלים "אך נח" – שבגינו הוא מחדש, שמשמעות המלה "אך" היא "לבד" – הוא, שכאשר לומדים בפשטות שמשמעות המלה "אך" היא "רק", כבכל מקום, מתעורר קושי במלה "אך" עצמה, ולא רק ביתורה:

לפי הפירוש שהמשמעות של "אך" היא "רק", יוצא, שמלה זו ממעטת את "נח ואשר אתו בתיבה" מהכלל הקודם של "כל היקום", שעליו נאמר "וימח... וימחו מן הארץ".

פירוש זה אינו מובן, כי הביטוי "אך" הבא כדי למעט, שהפרט המוזכר אינו נכלל בכלל הקודם ושונה ממנו, מתאים להיאמר רק כאשר יש בכך חידוש לעומת הנאמר לפני כן.

[לדוגמא: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש"⁸ – שלפי הפסוק הקודם⁹ "כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה... נתתי לכם את כל", ניתן להבין שגם "בשר בנפשו דמו" (אבר מן החי ודם מן החי)¹⁰ ו"דמכם לנפשותיכם" (שופך דם עצמו וחונק בתבה).

שזה נוגע לו להפירוש מדרש אגדה (ראה להלן סעיף ח' ובהערה 36, שלפי פירוש זה קאי "אך" רק על "נח" ולא על "ואשר אתו בתבה") – וכמו שמצינו בכמה מקומות שרש"י מעתיק גם התיבות שמפרשם רק לפי פירוש אחד – עדיין יוקשה מה שכותב גם בפירושו "לבד נח". ועוד ועיקר: מכיון שלפי המדרש אגדה קאי "אך" רק על "נח" ולפי פשוטו קאי "אך" גם על "ואשר אתו בתבה" – אין מקום לכתוב ב"פשוטו" "לבד נח" ולא "לבד נח ואשר אתו בתבה".

(4) תנחומא נח, ט. ת"ב שם יד.

(5) בנ"א: וכוהה (בחי"ת).

(6) ראה מפרש"י רש"י כאן.

(7) וראה גם פירש"י בראשית א, ד. ובכ"מ.

(8) פרשתנו ט, ד"ה.

(9) שם ט, ג.

(10) פירש"י ט, ד.

א.

"וישאר אך נח..."

מן הפסוק "וימח את כל היקום... וישאר אך נח..."¹, מצטט רש"י את המלים "אך נח", ומפרש: "לבד נח".

במבט ראשון נראה, שקשה לרש"י היתור של המלה "אך": אפילו אילו נאמר רק "וישאר נח..." ברורה היתה משמעות הפסוק. מדוע אפוא נאמר "אך נח"? על כך משיב רש"י ומחדש פירוש חדש למלה "אך", שמשמעותה כאן אינה "רק" בלבד, אלא גם "לבד"².

וצריך להבין:

(א) כיצד מובן היתור של המלה "אך" על ידי ההסבר שמשמעות מלה זו כאן היא "לבד"?

(ב) כיון שרש"י מסביר את המלה "אך", הוא צריך היה לצטט אותה בלבד ולבארה. מדוע הוא מצטט את המלים "אך נח", ואף בפירושו הוא אומר "לבד נח"³?

ב.

"ומדרש אגדה: גונח..."

לאחר מכן ממשיך רש"י ואומר: "זהו פשוטו, ומדרש אגדה⁴ גונח וכוהה⁵ דם" – שההסבר דלעיל הוא "פשוטו", ולפי מדרש אגדה המשמעות של "אך נח" היא, שנח נשאר באופן של "אך", לשון מיעוט והפחתה, הוא היה מופחת⁶.

מדוע מביא כאן רש"י מדרש אגדה, והרי מטרתו של רש"י בפירושו על התורה היא לבאר את הפשט? יש לומר, שזאת מפני השאלה שהוזכרה לעיל, לגבי יתור המלה "אך".

אך לפי זה, כיון ש"פשוטו" אינו מיישב כלל את

(1) פרשתנו ז, כג.

(2) פשוט שאין לומר שהיתור דחיבת אך מתרץ רש"י רק לפי הפירוש מדרש אגדה ולא לפי פשוטו, וכוונת רש"י ב"לבד נח זהו פשוטו" (אף שלכאורה אינו מחדש בזה מאומה) הוא בכדי להודיענו שיש מקום גם לפירוש זה, ואדרבה – פירוש זה הוא (הראשון ו)העיקרי (משא"כ באם ה' כותב רק "ומדרש אגדה כו" ה' משמע שמצד הקושיא דיתור תיבת אך שולז הוא את פירוש הפשוט) – כי

(א) באם לפי פשוטו אינו מתורץ כלל יתור תיבת אך, הוצרך רש"י להקדים הפירוש "גונח וכוהה דם" – אף שהוא מדרש אגדה – כבתחילת פירושו עה"ת (כדלהלן סעיף ב').

(ב) באם רש"י לא ה' מחדש מאומה ב"פשוטו", ה' כותב: פשוטו כמשמעו ומדרש אגדה כו' (כבפרשתנו ח, ז. ובכ"מ).

(ג) פירוש הפשוט ד"אך" הוא רק. ומה שרש"י כותב "לבד", מוכרח שמחדש גם ב"פשוטו".

(3) אפילו את"ל שמה שרש"י שטעלט זיך על התיבות "אך נח" הוא לפי

המלה "אך" מצביעה על כך שנה היה "פגום", שחסר בו עצמו משהו, אך, לכאורה, אין מובן ממנה מהו החסר. מניין מסיק רש"י שהוא היה "גונח וכוהה דם"¹⁹?

השאלה אף קשה יותר: ב"גונח וכוהה דם" מפורטים שלשה פרטים, שכל אחד מהם הוא פגם וחסרון באדם: כאשר האדם "גונח", הוא לקוי; אף כאשר אדם "כוהה" (יורק) בלבד, ואף אם אינו כוהה דם, אין הוא בריא; וכן כאשר אדם מדמם, אף אם אינו "כוהה" את הדם, אלא נוזל דם ממנו וכדומה, הרי הוא חולה. מדוע, אפוא, מצטט רש"י את האגדה בשלימותה, שמכך מובן שגם בדרך הפשט לומדים בכל זאת שהחסרון של נח היה בכל שלשת הענינים: גונח, כוהה ודם?

ה.

"אך" - רמז ל"גונח וכוהה"

ההסבר לכך הוא:

בביטוי "אך" מתכוונת התורה לרמוז על אשר ארע לנח, שהוא "התמעט", ויש להניח, שרמוז כאן גם מהו הפגם והחסרון. לכן אומר רש"י "גונח וכוהה", כי לשני פרטים אלו אפשר לרמוז במלה "אך": האות אל"ף שבמלה זו רומזת ל"גונח", כי כאשר האדם, הדובר בלשון הקודש²⁰, נאנח, הוא צועק "אוי"²¹, שתחילתו אל"ף; והאות כ"ף רומזת למלה "כוהה", המתחילה בכ"ף.

אין חידוש בכך שרש"י נעזר בפירושו על התורה ברמז של ראשי תיבות, ואנו מוצאים זאת כבר בפרשה הקודמת²²: את המלה "שמים" מפרש רש"י באפשרויות שונות של ראשי תיבות, ויותר מכך: הוא מפרש זאת לפי דרך הפשט, ולא כ"מדרש אגדה".

בצבור (היינו עשרה). ולהעיר מפירש"י שלח יד, כז.
(17) ועפ"י: (א) גם להפירוש ד"פשוטו" – התוכן ד"אך נח" הוא שנה נשאר באופן של מיעוט (כמו להפירוש דמדרש אגדה) – מעין "וימח גר" שקדמו. (ב) מובן בפשטות מה שרש"י הוזקק להפירוש ד"מדרש אגדה", כי פירוש הרגיל ד"אך" הוא רק ולא לבד.
(18) ועפ"י יומתק מה שרש"י מפרש "לבד נח" (ואינו מוסיף: "ואשר אתו בתבה" – ראה לעיל הערה 3) – כי החסרון הנוגש כשנמצאים "לבד", הוא רק באנשים ולא בבע"ח.
(19) כי גם כשרש"י מביא דברי אגדה או דרש – צ"ל להם שייכות לפשוטו של מקרא, ובאם לאו – אין רש"י (בפ"י עה"ת) מעתיקם (כ"א) – כשיש צורך בזה – מזכיר שיש כאן מדרשי אגדה כו', ותו לא) – ונמפורש כלל זה בפירש"י (בראשית ג, ח).
(20) ומהו נשתרוב לכמה לשונות. ולהעיר מרשימות הצ"צ לתהלים (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתק"א, ב), ואיכה (שם ע' א"מ) ועוד.
(21) וכמו (בלק כד, כג) אוי מי יחי' [נמוה שרש"י] (ושאר פשטני המקרא) אין מפרשים שם תיבת "אוי" – מובן שאין זקוקה לפירוש. וראה ד"ה תקעו חצרות.
(22) א, ח.

עצמו¹¹) אינם אסורים, והתורה מחדשת, ש"בשר בנפשו דמו לא תאכלו" ו"את דמכם לנפשותיכם אדרוש", ולכן מתאים להשתמש בביטוי "אך".

ואילו במלים "וישאר נח" אין כלל חידוש (שהרי כל הפרשה עד כה עוסקת בכך, שהקדוש-ברוך-הוא ציוה לנח לבנות תיבה להיכנס לתוכה עם כל אשר אתו כדי להינצל מהמבול, מ"לשחת כל בשר", "ומחיתי את כל היקום"¹²). ואם כך, אין מתאים לכאן הביטוי "אך"¹³.

לפיכך מבאר רש"י, שהמשמעות של "אך" כאן היא "לבד", לא כמובן של "מלבד" וכיוצא בזה, אלא בדומה ל"לא טוב היות האדם לבדו"¹⁴, ואינה מתייחסת למלה "וישאר", אלא לנח, שנח נותר אדם אחד לבדו¹⁵.

וכך מובן שהמלה "אך" אינה מיותרת: כאשר אדם נמצא "לבדו" הוא במצב שונה לחלוטין מהמצאותו עם אנשים נוספים¹⁶, כי הבדידות גורמת לו צער רב¹⁷. לכן מדגישה התורה "וישאר אך נח", שנח נותר לבדו¹⁸.

בכל זאת אין רש"י מסתפק בפירוש של 'פשוטו', למרות שלפי זה אין המלה "אך" מיותרת, כדלעיל, כי אילו היתה התורה רוצה לומר רק זאת, היה כתוב בדומה לפסוק המופיע לגבי אדם הראשון¹⁴ "וישאר נח לבדו". ומדוע כתוב "וישאר אך נח"? לפיכך מבאר רש"י, שבביטוי "אך", מלשון מיעוט, רומזת התורה לכך שנה נשאר "מופחת". ומיעוט זה אינו מפני פגם שולי, חוסר סביבה וכדומה, אלא בו עצמו – "גונח וכוהה דם".

ד.

מניין יודעים מהו החסרון?

אך עדיין יש להבין:

(11) פירש"י ט, ה.
(12) נח, י, ז, ד.
(13) לכאורה ה"א אפשר לומר, שמטעם זה שטעלט זיך רש"י על התיבות "אך נח" – כי הקושיא שבתית "אך" המורה על חידוש, הוא מזה ש"וישאר נח" אינו חידוש. אבל לפי"ז הוצרך רש"י להעתיק גם "ואשר אתו בתבה" או לרמזם עכ"פ ב"גוג", כי גם זה מובן מפסוקים הקודמים ואינו חידוש. ולכן נראה שהתיבות "אך נח" נוגע (לא להקושיא, כ"א) לפירוש רש"י, כבהערות 3; 15.
(14) בראשית ב, יח. (ובפירש"י שם: יחיד).
(15) ועפ"י יומתק מה שרש"י שטעלט זיך על התיבות "אך נח" גם לפי פשוטו (ראה לעיל הערה 3) – בכדי להדגיש שתיבת "אך" מתייחסת ל"נח" ולא ל"וישאר". (וגם להדגיש ש"אך" קאי רק על "נח" ולא על "ואשר אתו בתבה", כדלהלן הערה 18).
(16) כמובן בפשטות. וגם בן חמש (למקרא) מרגיש זה בעצמו כשנשאר לבדו. ולהעיר ממה ש"בד ישב" הוא עונש על לה"ר (ערכין טז, ריש ע"ב). פירש"י תזריע יג, מז.
ואף שהיו גם אשת נח, בניו ונשי בניו (ולפי מדרש ב"ר שהובא בפירש"י לך לך יד, יג – גם עוג), הרי מובן שח' (או ט') אנשים נקראים "לבד" לגבי מצבם כמו שהיו מקודם. ולהעיר מלשון רז"ל (ר"ה יז, ב, יח, א) "הא ביחיד...".

ו.

"אך" דומה במשהו ל"וימח"

אבל "בן חמש למקרא" שואל: המלים "וישאר אך נח" מופיעות בהמשך לתחילת הפסוק "וימח את כל היקום...", שאף נח, למרות שנותר בחיים ולא נמחה מעל פני האדמה, הרי הוא בכל זאת שריד מכל היקום אשר וימח, ובכל זאת היתה הישארותו קשורה לענין של "וימח"²³, והיה בו חסרון,

וטוען בן החמש למקרא: חסרונו של נח צריך להיות דומה מעט ל"וימח את כל היקום". ומהו הקשר שבין הפגמים "גונח וכוהה", האמורים לגבי נח, לבין "וימח", האמור לגבי כל היקום?

לפיכך אומר רש"י, שנח היה "גונח וכוהה דם", וכאשר אדם יורק דם ר"ל, נפגם העיקר במציאותו – "כי הדם הוא הנפש"²⁴ – ואם כך, מובן הדמיון והקשר שבין "וישאר אך נח" לבין "וימח את כל היקום".

ז.

השאלות על שני פירושי רש"י בהמשך

אך אין מובן: מהו הקשר שבין מצבו הבריאותי של נח "גונח וכוהה דם" לבין "וימח... וישאר..." ולמבול בכלל? ממשך רש"י ומסביר, שהפרטים "גונח..." הם כתוצאה מהמבול. והוא מציין שתי סיבות שגרמו לכך²⁵: (א) "מטורח הבהמות והחיות"²⁶. (ב) "ויש אומרים שאיחר²⁷ מזונות לארי והכישו"²⁸. ועליו נאמר²⁹: הן צדיק בארץ ישולם"³⁰.

וצריך להבין בזה:

(א) לשם מה מביא רש"י את שני הפירושים?

(ב) מהי ההוכחה, גם בדרך הפשט, שדוקא אריה הכישו?

(ג) במדרש נאמר "שהה מזונות...". מדוע משנה רש"י ואומר "שאיחר"³¹?

(ד) מדוע מוסיף רש"י בסיום "ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם": והרי רש"י מתכוון לפרש את המלים "אך נח" שבפסוק כאן, ולא לבאר פסוק ממשלי. מהו ההסבר שנתוסף למלים "אך נח" על ידי הקביעה שהפסוק "הן צדיק בארץ ישולם" נאמר לגבי נח?

ח.

רק נח טיפל בארי ואיחר בהאכלתו

ההסבר לכך הוא:

מובן, שמצב של "גונח..." עלול להיגרם על ידי העבודה בתיבה: הטרחה הרבה בטיפול בבהמות ובחיות גרמה לכך, או שחיה גרמה נזק זה עקב איחור בהאכלתה³².

אבל אינו מובן: בני נח כבר היו אז כבני מאה שנים, ובודאי אף הם עסקו בטיפול בבהמות ובחיות, ובמיוחד שם "שהוא צדיק"³³, ובמיוחד מפני כיבוד אב³⁴, הרי בודאי סייעו בני נח (ולפחות שם ויפת) לאביהם בעבודתו³⁵. ואם כן קשה: מדוע אם כן: מדוע היה רק נח "גונח וכוהה דם"³⁶?

סנהדרין לח, ב ד"ה א"כ נמלך כו.

(29) משלי יא, לא.

(30) תנחומא שם.

(31) במדרש אגדה, הלשון: איחר. אבל אכתי צריך ביאור, מדוע מעתיק רש"י הלשון שבמדרש אגדה, ולא הלשון שבתנחומא – שרש"י מביאו ככ"כ מקומות (וקדום אליו ומצוי יותר).

(32) בתנחומא שם (וכ"ה בב"ר ספ"ב ועוד) שהי' גונח וכוהה דם "מן הצנינה". אבל עפ"י דרך הפשט א"א לפרש כן. כי מכיון שמי המבול (שמסביב להתיבה) היו רותחין [סנה' קח, ב. ויש"נ. וכ"ה גם עפ"י דרך הפשט – ראה פירש"י ו, יד: "על שם גפרית"; ח, א: "וישכו – כמו חמת המלך שככה" *], הרי א"א לומר שבהתיבה שרר קור כזה שנח יצטן ועד שיהי' מזה גונח וכוהה דם. אבל ראה לקו"ש ח"י ע' 35 ובהערה 43 שם.

(33) רש"י ס"פ בראשית (ה, לב).

(34) שהי' גם קודם מ"ת (ראה פירש"י ס"פ נח) ושם ויפת נשתבחו בזה (נח ט, כג).

(35) ראה גם סנהדרין שם: צער גדול הי' לנו כו' האכלנוה כו'. וראה גם תנחומא שם: כל אותן י"ב חודש לא טעם טעם שניה לא נח ולא בניו שהיו זקוקין לזון כו'.

(36) אין לומר שהמיעוט שהי' בבניו מרומם ב"אך... ואשר אתו בתבה" – כי "אשר אתו בתבה" קאי גם על הבע"ח וארבה הם הרוב. ודווקא גדול לומר, שכונת הכתוב הוא אשר חלק מ"אשר אתו בתבה" היו באופן ד"אך". ועוד ועיקר – א"כ הי' רש"י מעתיק גם תיבות אלו ומפרש שגם בניו היו גונחים כו'.

(23) ע"ד (לך יד, י): וינוסו גר' ויפלו גר' והנשארים הרה נסו; (וישלח לב, ח"ט): לשני מחנות גר' האחת והכהו גר' הנשאר לפליטה. ועוד.

(24) ראה יב, כג. וראה גם אחרי י, יא. ועוד. זה מובן בפשטות, שלכן לא הוצרך רש"י לפרש מ"ש (בראשית ד, יד) קול דמי אחיך צועקים גר', מדוע הצעקה היא מדמו דוקא (ופירושו שם הוא רק מ"ש דמי לשון רבים) – וכן בפרשתנו (ט, ה).

(25) אין לפרש שכונת רש"י ב"יש אומרים כו'" הוא עוד פירוש ב"אך" – כי (א) לפי"ז הוצרך לכתוב תחילה "ארי הכישו", ורק אח"כ "שאיחר כו'" (כמו בפירוש הראשון שבתחילה כותב "גונח וכוהה דם" ורק אח"כ מוסיף הטעם לזה "מטורח הבהמות והחיות"). (ב) גם בסיום הענין כותב רש"י רק פעולת הארי – "והכישו" – ולא שנח הי' נשדך.

לכאורה הי' אפשר להוכיח שכונת רש"י ב"יש אומרים" אינו עוד פירוש ב"אך", ממה שאינו מסיים "ויצא צולע" כבתנחומא שם. אבל – אינו. כי עפ"י דרך הפשט (א) אין הכרח לומר שהי' צולע (ואפשר שהמיעוט שהי' בנו ע"י הכשת הארי – הי' איהו ענין אחר). (ב) מוכרח לומר שלא הי' צולע, כי בעל מוס אינו עובד עבודה, ומפשטות הכתוב (ח, כ) מוכח שנח עצמו הקריב ולא שהקריב שם בנו תחתיו כבתנחומא שם.

(26) ראה מדרש אגדה עה"פ.

(27) להעיר ממש"נ: ואהא נותן להם את אכלם בעתו (תהלים קמה, טו) וראה חדא"ג כתובות סז, ב.

(28) תנחומא שם. מדרש אגדה שם.

במדרשים אלו "הכישו ארי" הוא פירוש באך. אבל כונת רש"י בזה הוא לבאר עוד סיבה למה נח הי' גונח כו' (כנ"ל הערה 25). וראה חדא"ג מהרש"א

(* בגו"א שם, שכונת רש"י ש"וישכר" קאי על הקב"ה. אבל בפשטות. קאי על המים (וכמפורש בכתוב: "וישכרו המים"). וכמו שפירש הגו"א עצמו ו, יד. וראה גם ברא"ם שם.

דוקא בארי יחיד זה ובת זוגו, שדוקא הוא יינצל מהמבול⁴¹, מפני מעלותיו. כיצד ייתכן שעקב איחורו של נח בהאכלתו פעם אחת, יכיש אותו אריה מיוחד זה? והרי, הצלתו של האריה היתה באמצעות נח, ובנוסף לכך הוא האכילו במשך כל תקופת המבול, ואף בפעם יחידה זו שבו איחר נח בהאכלתו, לא היה זה משום עיסוקיו הפרטיים, אלא עקב טרדותיו הרבות בעבודתו בתיבה⁴², וכיצד ייתכן שמפני זאת ינשכו ארי זה?

על כך משיב רש"י על ידי הפסוק "הן צדיק בארץ ישולם", שכאשר צדיק נוהג פעם אחת שלא כראוי, אפילו בדקות שבדקות, הוא נענש "בארץ", בעולם הזה, כדי שלא יחסר שכרו בעולם הבא. ולפיכך יוצא, שהארי נשכו למען טובתו של נח⁴³.

אך פירוש זה אינו מובן: אמנם, הגיע לנח ש"ישולם", אך כיצד ייתכן שהארי יכישו, שזהו ההיפך מהנאמר במפורש "ורדו... בכל חיה"⁴⁴? אפילו כאשר יידע בן החמש את דברי רש"י בהמשך⁴⁵, שמפני שחטאו דור המבול הופקרו לחיות וכו', בכל זאת קשה ביותר לומר כך על נח, איש צדיק תמים, ועל כך שאיחר במזונות הארי? לפיכך צריך רש"י להביא גם את הפירוש "מטורח הבהמות והחיות".

וכיון שהקושי על הפירוש "שאיחר..." גדול הרבה יותר מהקושי על הפירוש "מטורח..." (מדוע לא השפיע הטורח גם על בני נח⁴⁶) – לכן מביא רש"י את הפירוש "מטורח..." תחילה, לציין שזהו הפירוש העיקרי.

רמזים בהש"ן ד"שמים".

(40) בענף יוסף שם, שהגירסא הנכונה הוא אכשו (באל"ף), ו"אך" הוא ר"ת אכישו א"ר.

(41) ראה פירוש"י פרשתנו ו, כ: אותן שדבקו כו' ומאליהם באו.

(42) ראה לעיל הערה 35.

(43) ומה שרש"י כותב "ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם" (דלכאורה, בכדי לבאר הטעם מה שהארי הכישו מספיק שיביא את הכתוב "הן צדיק גר"). אבל מה נוגע לומר שכתוב זה נאמר עליו – כי אלולי זאת אינו מובן כלל המשך פירוש"י בפסוק שלאח"ז "מדת הדין הוא ונהפכה כו' ע"י תפלת הצדיקים (נח)". דלכאורה, בהיותו בתיבה ה' במצב ד"הכישו" שנענש על אשר חטא (עכ"פ – בדקות)?

ולכן מפרש רש"י "ועליו נאמר הן צדיק גר" – שגם אז כשהכישו הארי ה' צדיק. כי זהו ע"ד שה' מקטני אמנה (לעיל ז, ז); שאלת אברהם במה אדע (לפי' הא' דרש"י לקמן טו, ו); ותצחק שרה (יה, יב) וכיו"ב – שבכל זה צדיקים הם (ועד – שרש"י אינו מעיר שם מאומה ע"ד). והטעם י"ל בפשטות – כי חטא (בדקות) פעם אחת אפשר אפילו בצדיק. [ובפרט כאן אחרי שהכישו ארי שכבר נענש על חטאון].

(44) בראשית א, כח.

(45) נח ט, ה.

(46) שיש לומר מפני: (1) שהיו צעירים יותר, או (ועיקר) (2) שעיקר האחריות הרי היתה על נח (שהוא נצטווה ע"ז) ועוד י"ל בזה.

לכן מציין רש"י גם את הפרט המוזכר באגדה "שאיחר מזונות לארי...": כיון שהארי הוא החשוב שבחיות, כלשון חז"ל – מלך שבחיות³⁷, טיפל בו נח, החשוב שבתיבה. לכן נשך הארי רק את נח, כי הוא איחר בהאכלתו.

לפי הטעם "מטורח..." אין מתאים התירוץ, כי אין טרחה רבה יותר בהאכלת ארי מאשר בהאכלת חיות אחרות, ולכן צריך רש"י להביא את הפירוש "שאיחר... והכישו".

ט.

"אך" - "איחר", "ארי", "כישו"

בהביאו את הפירוש "שאיחר מזונות לארי והכישו", מצטט רש"י את הגירסא שבה מופיע הביטוי "שאיחר" (ולא "שהה"), כי לפי ביטוי לשוני זה יוצא שגם הסיבה שגרמה ל"גונח וכוהה" נרמזת באותיות של המלה "אך"³⁸: האות אל"ף רומזת למלים "איחר" ו"ארי", והאות כ"ף רומזת ל"כישו"³⁹.

אמנם, המלה "הכישו" מתחילה באות ה"א, אך עיקרה הוא "כישו", הנרמז באות כ"ף⁴⁰. כפי שאומר רש"י בפרשת בראשית²², שהאות שי"ן שבמלה "שמים" רומזת למלה "אש", למרות שמלה זו מתחילה באל"ף, כי החלק העיקרי הבולט במלה "אש" הוא האות שי"ן.

י.

הקושי על הפירוש השני גדול יותר

אך הפירוש "שאיחר..." והכישו" קשה בכללותו: מכל האריות שחיו לפני המבול, בחר הקדוש-ברוך-הוא בעצמו

(37) חגיגה יג, ב. מדרש תהלים כב, כח. ולהעיר גם מפירוש"י ויחי מט, ט.

(38) אבל פשוט שאין לומר שזהו הוכחת רש"י שאיחר מזונות לארי דוקא (ע"ד שפירש בענף יוסף לתנחומא שם), ומכ"ש שאין לומר שמטעם זה מעתיק רש"י הפירוש ד"רש אומרים" ואינו מסתפק בהפירוש "מטורח הבהמות כו" – כי כל מ"ש בפירוש"י עה"ג (גם כשמעתיק מדרשי רז"ל וכדומה) מיוסד ובנוי בעיקר על פשוטו של מקרא, ולא על ראשי תיבות וכדומה. ומה שרש"י מפרש "גונח וכוהה" מצד הר"ת ד"אך" (כנ"ל סעיף ה'), הוא לפי שמכיון שאנו רואים שהכתוב רוצה לרמז את מצבו של נח אז, מסתבר שמרמז גם את פרטי מצבו, ולא רק שה' ממועט בכלל.

(וכן גם ב"ויקרא אלקים לרקיע שמים", מוכרח ע"ד הפשט שבתכת שמים מרומז תכונות הרקיע, דאל"כ, למה קרא לרקיע שמים. ובהו יובן מה שרש"י שטעלט זיך שם על התיבות "ויקרא אלקים לרקיע שמים" – אף שמפרש רק תיבת שמים).

אבל בנדו"ד, הרי אין הכרח שהכתוב רוצה לרמז גם את הטיבה למה שה' נח ממועט, ובמילא, א"א לחדש "שאיחר כו", או אפילו לחדש "לארי" (אף שבלאו הכי מוכרח לפירוש זה שאיחר לאיו ח'), רק על יסוד של ר"ת. ורק לאחר שרש"י מוכרח לפרש כן ע"ד הפשט (כנ"ל סעיף ח'), כותב שאיחר (ולא ששהה, שאינו נפ"מ בתוכן הענין), כי ע"ז יומתק גם הר"ת ד"אך, כבפנים.

(39) ואף שגם להפירוש "שאיחר כו" בהכרח לומר שר"ת אך מורה ל"גונח וכוהה" – הרי גם בתיבת "שמים" מפרש רש"י (באותו הפירוש) כמה

אמנם קשה: אם הקב"ה חפץ בכיצוע השליחות, מדוע הוא מערים קשיים לפני השליח? התשובה לכך היא, ש"חנם" מקבלים רק במצרים⁵². בענינים של קדושה אין משיגים בקלות, אלא דוקא על ידי יגיעה⁵³. ואדרבה: ככל שהקשיים בעבודה רבים יותר, זוהי הוכחה ברורה יותר שזהו ענין של קדושה, החשוב ביותר עבורו⁵⁴.

יב.

יש לבצע את השליחות בשמחה

כאשר יהודי משכנע את עצמו להמשיך בכל זאת בכיצוע שליחותו (על אף הקשיים הכרוכים בכך), הוא עלול לעשות זאת באופן של "גונח", בהרהרו: כיון שהתורה מצווה עלי לא לעזוב את עבודתי זו בשום אופן, הרי "לצערי" אין לי ברירה.

על כך אומר רש"י, שהענין של "גונח..." הוא רק לפי הפירוש ה', שהוא הטפל. ואילו לפי הפירוש הא' והעיקרי אין כלל אפשרות של "גונח". כלומר, גם כאשר הוא סובל יסורים מצד הגוף, ר"ל, הרי מצד הנפש, שהיא עיקרו של האדם⁵⁵, אין הוא גונח כלל⁵⁶. אדרבה: הוא שרוי בשמחה גדולה על זכותו לעסוק בעבודה חשובה זו⁵⁷, ומה נחשבים הקשיים וכדומה לעומת מילוי השליחות⁵⁸.

אפשר לחשוב, שעבודה כה נעלית של קיום שליחותו של הקב"ה בשמחה למרות היותה כרוכה בייסורים ובעגמת נפש אפשרית רק אצל יחידי סגולה. לכן קבע רש"י הוראה זו, שאין כלל ענין של "גונח..." (לא בפירוש הלכות ממדרש אגדה, אלא) ב"פשוטו" והרי פשוטו של מקרא קשור אפילו לאלו שהם עדיין ילדים (ברוחניות).

יג.

ההסבר לשמחה מתקבל גם על ידי הגוף

אך היהודי שואל: אמנם, הוא יכול להשפיע על עצמו לבצע את השליחות למרות הטרחה הרבה, עד כדי "גונח...", שהרי יהודי הוא בעל קבלת עול⁵⁹, והוא יבצע זאת מתוך קבלת עול. אך כדי לעשות זאת בשמחה, כדי להרגיש זאת, עליו לקבל הסבר המתקבל בשכלו על מה עליו לשמוח.

אילו הוא היה בעל דרגה נעלית, היה ההסבר פשוט

יא.

שליחות על אף כל הקשיים

בפירוש רש"י יש גם "יינה של תורה"⁴⁷, וההוראה הנלמדת מכך בעבודת ה' היא:

כאשר יהודי זוכה ונבחר להיות שליח של הרבי (שאין לו, ח"ו, פניות אישיות בכך, אלא – להפצת היהדות. ואמרו חז"ל "צדיקים דומין לבוראן"⁴⁸) למטרת הזנת העולם במזון רוחני, והוא נתקל בקשיים עצומים בעבודתו, עד כדי כך, שלפעמים חסרים לו אפילו הצרכים ההכרחיים ביותר לקיום גופו, כאכילה ושתייה וכדומה, ועלול להיגרם ר"ל נזק לבריאותו, הוא עשוי לחשוב:

מעצם הבחירה בי להיות שליח, מובן, שיש לי מעלות מיוחדות. ואם כך, צריך היה לתת לי כבוד רב על עצם נכונותי להשפיל את עצמי כל כך ולעסוק בהאכלת העולם, ובטיפול אף באלו השייכים לסוג של "בהמות וחיות" לעומתי. והנה, על הכבוד אני מוכן אמנם לוותר. אך מדוע מגיע לי לסבול קשיים כה עצומים בעבודתי, עד כדי מחסור באכילה ובשתייה, העלול לגרום להיפך מבריאות הגוף, והרי "היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת?) ה' הוא"⁴⁹. ואם כך – הוא טוען – מה לי וכו', אעזוב את השליחות ואחסן על ידי כך הרבה צער וייסורים!

על כך משיבים לו, שכבר היה לעולמים:

על נח מעידה התורה⁵⁰, שלמרות שחי בדור של רשעים (בדורותיו) הוא היה "צדיק תמים". בנוסף לכך, כל העולם ניצל בזכותו, והוא נבחר על ידי הקדוש ברוך הוא להיות השליח לדאוג לכלכלתם. למרות זאת היה נח "גונח וכוהה דם". ומה הביאו לידי כך – טורח הבהמות והחיות: עבודה קדושה זו של כלכלת העולם גרמה לו להיות חולה, עד כדי יריקת דם ר"ל. ובכל זאת הוא המשיך בעבודתו, והתמיד בה באופן של "טורח".

והתורה, מלשון הוראה⁵¹, מספרת לנו זאת, כדי שנלמד מכך. שאת השליחות המוטלת על כל יהודי הוא חייב לבצע למרות כל הקשיים. יהי מה – על השליחות לא ישפיעו הקשיים! ובמיוחד כאשר עדיין אין הוא מגיע, תודה לה', למצב של "גונח..."

(54) ראה קונט' העבודה פ"ו (ע' 44). לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 50.
(55) ראה תניא פל"ב. שעהיה"א פ"ו (פ, סע"ב). ובכ"מ.
(56) כי מכיון שב' הפירושים הם חלקים מתורת אמת, הרי מובן שבפנימיות הענינים אינם סותרים זל"ז.
(57) ראה רמב"ם סוף הל' לולב. תניא פכ"ו.
(58) להעיר משו"ע או"ח סרפ"ח (בשו"ע אדה"ז – ס"ב): התענית הזה תענוג הוא לו.
(59) ד"ה זה היום תש"ד סעיף ב'.

(47) היום יום ע' כד.
(48) ב"ר פס"ז, ח. וש"נ.
(49) רמב"ם הל' דיעות רפ"ד. וראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 60 הערה 9.
(50) ריש פרשתנו. ובפירש"י שם: כ"ש שאילו ה' בדור צדיקים כר'.
(51) זח"ג ג, ב.
(52) ראה ספרי במדבר יא, ה. פירש"י שם. וראה גם זהר שבעה ע"ה.
(53) סדור נו, ד.
(54) זח"ב קכה, א. וראה בארוכה בלקו"ש ח"ה ס"ע 317 ואילך.

מזונות לארי – והכישור: לזולתו עליו לספק הכל בדיוק בזמן, ואם לאו הרי הוא נענש על כך ר"ל.

ממך עצמך דורשים "אתכפיא" אפילו בצרכים ההכרחיים ביותר, כדברי אדמו"ר הזקן בתניא⁶², שתלמידי חכמים היו מרעיבים עצמם שתי שעות, אף-על-פי שמוכן שתלמידי חכמים לא אכלו מותרות. אך לזולתך עליך לדאוג לספק כל צרכיו בדיוק בזמן, בלי לבדוק אם הם הכרחיים או מותרות⁶³.

וכנגד הטענה, שאתה "צדיק תמים" וזולתך הוא כ"בהמה וחיה" לעומתך, ומדוע עליך להשתדל עבורו יותר מאשר לעצמך? – משיבים לכך שתי תשובות:

ראשית, אינך יכול להעריך את דרגתו של זולתך. ייתכן בהחלט שהוא "ארי" ו"מלך"⁶⁴.

שנית, לו יהי כדברך, שאתה ה"צדיק", הרי אדרכה: "הן צדיק בארץ ישולם". כדי שהצדיק יגיע לעולם הבא, וכן לדרגות נעלות בעולם הזה, כענין של "עולמך תראה בחיך"⁶⁵, הוא צריך לסבול בעולם הזה. אך לזולתך, אשר לדברך איננו צדיק, מגיע כל טוב גשמי.

טז.

על ידי קיום ההוראות מגיעים ל"נח נח"

כל פרט בתורה מדויק לחלוטין. לפיכך, העובדה ששתי הוראות אלו

– (א) שצריך להתמסר לכיצוע שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא על אף מצב של "גונח", ולקיימה גם אז בשמחה, (ב) לספק לזולת את כל צרכיו בזמן הדרוש לו –

מופיעות ונלמדות במלים "אך נח", מוכיחה, שעל ידי קיום ההוראות אלו מגיעים לנח אשר בתחילת כל הפרשה: "נח נח" פעמיים – "נייחא דעילאי" ו"נייחא דתתאי"⁶⁶, עד אשר מגיעים למנוחה האמיתית ב"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁶⁷.

(משיחת ש"פ נח תשכ"ח)

ביותר: כיון שהגוף אינו תופס מקום לעומת הנשמה, אין יסורי הגוף הנבזה יכולים להפריע לשמחת הנשמה בקיימה את רצון העליון⁶⁰. אך כיון שהוא איש פשוט, כאמור לעיל, שרש"י קבע הוראה זו ב"פשוטו", והגוף בכל זאת חשוב בעיניו, לכן כדי שהוא יעשה זאת בשמחה, עליו לקבל הסבר שיתאים גם לגוף. לפיכך הוא טוען: כיון שמצד הגוף הוא סובל ו"גונח" כיצד יהא שרוי בשמחה? על כך משיבים, שהענין של "גונח..." נלמד רק מכך שהמלים "אך נח" מופיעות בהמשך ל"וימח את כל היקום" (כדלעיל בסעיף ו'), ומן הביטוי "אך נח", כדלעיל בסעיפים ג' וה'.

יד.

שמחה על ההצלה מה"מבול"

כאשר יהודי מתבונן בענין של "וימח..." של דורנו, כאשר חלק חשוב ביותר של העולם נמחה ע"י ה"מבול" (של דורנו) בגשמיית, (שזה שייך לגוף); והוא מתבונן גם ב"וישאר אך נח", שהמלה "אך" מבטאת בדרך כלל חידוש, כדלעיל, שהצלתו מהמבול היא חידוש, שהרי ידע אינש בנפשיה מי הוא, וכמה גדולים וטובים ממנו לא ניצלו,

הרי כאשר הוא חושב על כך לעומק, מובן גם מצד הגוף שאין לו על מה להיאנח⁶¹. להיפך: עליו להיות בשמחה עצומה על אשר הקדוש-ברוך-הוא הצילו מה"מבול", כאשר הרבה גדולים וטובים ממנו טבעו בו, ובנוסף לכך מזכים אותו בשליחות כה נעלית.

טז.

לזולת מגיע הכל

אפשר לחשוב, שכיון שיהודי צריך לשמוח אף כאשר הוא "גונח", הרי לא נורא אם הוא יתנהג גם עם זולתו בדרך זו.

על כך נלמדת ההוראה מפירוש רש"י בהמשך "שאיחר

לרוץ לפניו.

(64) ראה פסחים נ, א: עליונים למטה ותחתונים למעלה.

(65) ברכות יז, סע"א – ראה תניא פ"ד (כ, א).

(66) ב"ר פ"ל, ה. תו"א ח, ג. אור התורה ר"פ נח.

(67) סוף מס' תמיד.

(60) תניא פל"א (מ, ב).

(61) אי"ז סותר למשנת"ל ס"ב שזהו מצד נפשו דוקא – כי הכוונה ב"נפש" שם הוא (גם) לנפש החיונית, שהיא עיקר לגבי הגוף עצמו.

(62) פכ"ז (לד, ב), עפ"י שבת יו"ד, א.

(63) ראה כתובות סז, ב ורש"י דברים טו, ח: אפילו סוס לרכוב עליו ועבד

יום ראשון כ"ז תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלט, והנה נודע לי"ח... עד עמ' 278, מתחת לארץ.

נפח נשמה זו בבחינת "אצילות", וכמו נשמות האבות והנביאים ונביצא בהן – ורבנו הזקן מפרש במה מתבטא מעלתם של הנביאים – (שהיו מרפכה לה' ממש²⁴, ובמלים ממש במציאות אליו, – אל הקדוש ברוך הוא, כמאמר רז"ל²⁵: שכינה מדברת מתוך גרונו של משה. – כלומר, ביטולו של משה היה גדול כל כך, שנבואתו אינה נחשבת כאילו הוא המדבר מזה שהקדוש ברוך הוא מצווה עליו לדבר, אלא שמלכתחילה מדבר הקדוש ברוך הוא עצמו באמצעות גרונו של משה, וכן כל הנביאים ובעלי רוח הקדש, היה קול ודבור העליון מתלבש בקולם ודבורם ממש, כמו שכתב האר"י ז"ל). ו"מלכות דבריאה", הוא "דבר ה" המהותי והמחיה הנשמות והמלאכים שבעולם הקריאה, שאין מעלתם – ומדריגתם, כמעלת – ומדריגת האצילות וכו'. – ש"מלכות" של עולם ה"יצירה" היא ה"דבר ה"

והנה נודע לי"ח כי דבר ה' נק' בשם שכינה בלשון רז"ל ואימא תתאה ומטרוניתא בלשון הזהר ובפרט בר"פ וארא לפי ששוכן ומתלבש בנבראים להחיותם ובלשון המקובלים נק' בשם מלכות ע"ש דבר מלך שלטון כי המלך מנהיג מלכותו בדיבורו ועוד טעמים אחרים ידועים לי"ח ומודעת זאת כי יש בחי' ומדריגת מל' דאצילות ובחי' מל' דבריאה וכו'. ופי' מל' דאצילות הוא דבר ה' המחיה ומהוה נשמות הגדולות שהן מבחי' אצילות כמו נשמת אדה"ר שנא' בו ויפח באפיו כו' וכמו נשמות האבות והנביאים וכיוצא בהן (שהיו מרכבה לה' ממש ובטלים ממש במציאות אליו כמארו"ל שכינה מדברת מתוך גרונו של משה וכן כל הנביאים ובעלי רוח"ק היה קול ודבור העליון מתלבש בקולם ודבורם ממש כמ"ש האר"י ז"ל) ומל' דבריאה הוא דבר ה' המחיה ומהוה הנשמות והמלאכים שבעולם הבריאה שאין מעלתם כמעלת האצ' וכו' ומלכות דעשיה הוא דבר ה' המחיה ומהוה את עוה"ז בכללו עד יסוד העפר והמים אשר מתחת לארץ.

והנה, נודע ליודעי חן, – ליודעי חכמה נסתרה (תורת הקבלה), כי "דבר ה'" – המהוה ומחיה את הנבראים, בחינת זו באלקות נקרא בשם "שכינה" בלשון רז"ל, – בש"ס ומדרשים וכדומה, ו' היא נקראת "אימא תתאה" – ה"אימא התחתונה", ו"מטרוניתא" – מלכה, בלשון הזהר, ובפרט – בזהר, פריש – בתחילת פרשת וארא, – דף כב, ב. – שם מובא משל על הבחינה בה הקדוש ברוך הוא מדבר, מבית מלך, "מטרוניתא", לפי ש' – "דבר ה'", שוכן ומתלבש בנבראים להחיותם, – ולכן הוא נקרא "שכינה", מלשון "שוכן", ו"אימא תתאה" ו"מטרוניתא", המתאייחסים לבחינה שהיא "אימא" ו"מלכה" המחיה את ילדיה ואת החוסים בקרבה, ובלשון המקבלים נקרא בשם "מלכות", על שם "דבר מלך שלטון"²², כי המלך מנהיג מלכותו בדיבורו, ועוד טעמים אחרים ידועים ליודעי חן. – חכמה נסתרה (תורת הקבלה). ומודעת זאת, – וידוע הדבר, כי – בבחינת "מלכות", דבר ה', ישנן דרגות רבות, שכן, יש בחינת ומדריגת "מלכות דאצילות", – ספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", ובחינת "מלכות דבריאה" – ספירת ה"מלכות" של עולם ה"בריאה", וכו'. – הרי שבבחינת "דבר ה'" ישנן דרגות רבות, ופרוש "מלכות דאצילות", הוא "דבר ה" המהותי והמחיה נשמות הגדולות שהן בחינת אצילות, כמו נשמת אדם הראשון, שנאמר בו²³: ויפח באפיו כו'", – נשמת חיים – כלומר שהקדוש ברוך הוא

יום שני כ"ח תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 278, (אלא שבארצות... עד עמ' קמ, עמהם).

אגרת הקדש

אמות. דחינו, שיוצר ניצוץ מ"דבר ה'", הנקרא בשם "מלכות דעשיה", – שם"דבר ה" עצמו בא ניצוץ בלבד, ומאיר על השרים – המלאכים, של מעלה

(אלא שבארצות העו"ג החיות הוא על ידי התלבשות שרים החיצוני' הממוני' על ע' אומות דהיינו שיוצר ניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם מלכות דעשיה ומאיר על השרים של מעלה בבחי' מקיף מלמעלה אך אינו

(אלא שבארצות האמות – בחוץ לארץ, החיות – מ"דבר ה" המהוה שם את העולם, הוא על ידי התלבשות שרים החיצונים המקנים על ע')

במילא הם אכן מקבלים חיותם מהם, ולכן הגוים הנשפעים מהם – מהשרים העליונים, הם עובדי עבודה זרה ממש, עד עת קץ, – של הגאולה העתידה, שיכלע המות והסמא אחרא, – הקליפות, ו"אז אהפך אל עמים כו' לקרא כלם בשם ה'".²⁹

רבו הזקן חזר כאן למה שהסביר שהניצוץ האלקי המחיה את השרים העליונים, ודרכם את העובדים עבודה זרה, הוא בגלות, ואומר: ויהיו חיותם של עובדי עבודה זרה על ידי החיות האלקית, נקרא גם כן בשם "גלות השכינה", מאחר שחיות זה אשר בבחינת "גלות" בתוכם, – כפי שהוסבר לעיל, הוא מהארה הנמשכת להם מהניצוץ מ"דבר ה'" הנקרא בשם "שכינה" – כאמור לעיל ש"דבר ה'" נקרא "שכינה" בלשון רבותינו ז"ל. ברם, מתעוררת השאלה: אם כן, הרי שענין הגלות היה עם כל הדברים הטמאים שבזו – מסביר רבנו הזקן בחצאי עיגול: (וגלות זה – הנגרמת בגין חיותן של הקליפות על ידי ניצוץ

מ"דבר ה'", נמשך מחטא עין הדעת ואילך, – בידוע, שעל ידי חטא עין הדעת נמשכה חיות לקליפות שלא היתה להם לפני החטא, אך – והוא בחינת אחוריים לבד דקדושה. – כלומר, הניצוץ הנמשך אז לשרים הוא מבחינת "אחוריים" בלבד, מהצד התחתון והחיצוני של קדושה ואלקות, אך כשגלו ישראל לבין האמות ואחיות ישראל ושרשם הוא בבחינת פנים העליונים – הפנימיות של הקדוש ברוך הוא, הנה זו היא גלות שלמה, – שכן, גם הפנימיות של אלקות נמשכה בשרים של האומות; כמוסבר בפרוטרוט לעיל ב"אגרת התשובה" פרק ו', עיין שם, ועל זה אמרו רז"ל³⁰: "גלו לאדום – שכינה עמהם"):

בבחינת מקיף מלמעלה, – והוא מפרש שוב אך אינו מתלבש בהם ממש, אלא נמשך להם חיות מהארה זו שמאיר עליהם מלמעלה בבחינת מקיף. ומשירים – מהמלאכים, נשפע חיות לאמות, ולבהמות חיות ועופות שבארצותיהם, – בחוץ לארץ;

כלומר, בתחילה נשפעת החיות באומות עצמן, "מין המדבר", ולאחר מכן בבהמות וכדומה, מין החי, ו"למין הדומם, לארץ הנשמים, ולשמים הנשמים שהם הגלגלים" (אף – קיים הבדל בין הנבראים עצמם, ששמים וארץ ובהמות וחיות ועופות מהורים – נשפעים – מקבלים שפעם וחיותם מקלפת נה, ויבעלי החיים הטמאים ונפשות האמות – מקבלים חיותם משאר קלפות). – כמוסבר באריכות בחלק א' של ספר ה"תניא" פרק ו', ההבדל בין "קליפת נוגה" המעורבת טוב ורע, לבין שאר "ג' קליפות הטמאות" שכולן רע. והנה, שמים וארץ וכל אשר בהם בארצות האמות – כלם בלא ממש חשיבי – נחשבים ככלום, לגבי השירים – המלאכים, שהם חיותם וקיומם, והשירים בלא ממש חשיבי – נחשבים ככלום ממש, לגבי חיות הנמשך להם מהניצוץ מ"דבר ה'" המאיר עליהם מלמעלה. – באופן של "מקיף", ואף על פי כן, החיות הנמשך לתוכם – במלאכים ובשרים העליונים, מהארה זו הוא בבחינת גלות בתוכם, שלבן נקראים – השרים של הגוים, בשם "אלקים אחרים", וקרו ליה: "אלהא דאלחיא"²⁸, – והם קוראים להקדוש ברוך הוא האלוהה של האלקיות (כלומר שגם הם נחשבים, לעצמם, כ"אלקים"), שגם הם, הן בבחינת אלקות. – בהרגשתם ובישותם. ולכן – כיוון שהחיות של אומות העולם (וכל אשר ברשותם) היא מההארה האלקית המאירה בשרים העליונים,

חיותם וקיומם, והשירים בלא ממש חשיבי – נחשבים ככלום ממש, לגבי חיות הנמשך להם מהניצוץ מ"דבר ה'" המאיר עליהם מלמעלה. – באופן של "מקיף", ואף על פי כן, החיות הנמשך לתוכם – במלאכים ובשרים העליונים, מהארה זו הוא בבחינת גלות בתוכם, שלבן נקראים – השרים של הגוים, בשם "אלקים אחרים", וקרו ליה: "אלהא דאלחיא"²⁸, – והם קוראים להקדוש ברוך הוא האלוהה של האלקיות (כלומר שגם הם נחשבים, לעצמם, כ"אלקים"), שגם הם, הן בבחינת אלקות. – בהרגשתם ובישותם. ולכן – כיוון שהחיות של אומות העולם (וכל אשר ברשותם) היא מההארה האלקית המאירה בשרים העליונים,

27. ראה רמב"ם הל' יסודות פ"ג. 28. מנחות קי, א. ובחדא"ג מהרש"א שם. 29. צפני' ג, ט. 30. מגילה כט, ב. מכילתא בא יב, מא. ובכ"מ.

יום שלישי כ"ט תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמ, והנה אף כי... עד עמ' קמ, האר"י ז"ל.

והנה, אף כי ה' אחד ושמו אחד³¹, ה'ינו – ששמו הוא דבורו ו'רוח פיו' המכונה בזה הקדוש³² בשם "שמו" הוא יחיד ומיוחד – אף על-פי-כן, ההארה והמשכת החיות הנמשכת מ'רוח פיו' יתברך מתחלקת ל' מדרגות שונות, שהן ד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה עשית, והשגוי – בין ארבע המדרגות, הוא מחמת צמצומים ומקכים (רבים), לצמצם האור ולהסתירו שלא מאיר כ"כ בעולם הבריאה כמו בעולם האצילות ובעולם היצ' הוא ע"י צמצומים ומסכים יותר וכו' אבל אין שום שינוי ח"ו בעצמות השכינה שהיא דבר ה' ורוח פיו וגם בבחי' ההארה והמשכת החיות הנה ההארה שבאצילות בוקעת המסך ומתלבשת בבריאה וכן מבריאה ליצירה ומצירה לעשיה ולכן אור א"ס ב"ה שבאצילות הוא ג"כ בעשיה ובעוה"ז החומרי ע"י התלבשותו במלכות דבי"ע כמבואר הכל בכתבי האר"י ז"ל:

אגרת הקדש

והנה אף כי ה' אחד ושמו אחד דהיינו דבורו ורוח פיו המכונה בזה"ק בשם שמו הוא יחיד ומיוחד אעפ"כ ההארה והמשכת החיות הנמשכת מרוח פיו יתברך מתחלקת ל' מדרגות שונות שהן ד' עולמות אבי"ע והשינוי הוא מחמת צמצומים ומסכים (רבים) לצמצם האור והחיות ולהסתירו שלא מאיר כ"כ בעולם הבריאה כמו בעולם האצילות ובעולם היצ' הוא ע"י צמצומים ומסכים יותר וכו' אבל אין שום שינוי ח"ו בעצמות השכינה שהיא דבר ה' ורוח פיו וגם בבחי' ההארה והמשכת החיות הנה ההארה שבאצילות בוקעת המסך ומתלבשת בבריאה וכן מבריאה ליצירה ומצירה לעשיה ולכן אור א"ס ב"ה שבאצילות הוא ג"כ בעשיה ובעוה"ז החומרי ע"י התלבשותו במלכות דבי"ע כמבואר הכל בכתבי האר"י ז"ל:

והנה, אף כי ה' אחד ושמו אחד³¹, ה'ינו – ששמו הוא דבורו ו'רוח פיו' המכונה בזה הקדוש³² בשם "שמו" הוא יחיד ומיוחד – אף על-פי-כן, ההארה והמשכת החיות הנמשכת מ'רוח פיו' יתברך מתחלקת ל' מדרגות שונות, שהן ד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה עשית, והשגוי – בין ארבע המדרגות, הוא מחמת צמצומים ומקכים (רבים), לצמצם האור ולהסתירו שלא מאיר כ"כ בעולם הבריאה כמו בעולם האצילות ובעולם היצ' הוא ע"י צמצומים ומסכים יותר וכו' אבל אין שום שינוי ח"ו בעצמות השכינה שהיא דבר ה' ורוח פיו וגם בבחי' ההארה והמשכת החיות הנה ההארה שבאצילות בוקעת המסך ומתלבשת בבריאה וכן מבריאה ליצירה ומצירה לעשיה ולכן אור א"ס ב"ה שבאצילות הוא ג"כ בעשיה ובעוה"ז החומרי ע"י התלבשותו במלכות דבי"ע כמבואר הכל בכתבי האר"י ז"ל:

והנה, אף כי ה' אחד ושמו אחד³¹, ה'ינו – ששמו הוא דבורו ו'רוח פיו' המכונה בזה הקדוש³² בשם "שמו" הוא יחיד ומיוחד – אף על-פי-כן, ההארה והמשכת החיות הנמשכת מ'רוח פיו' יתברך מתחלקת ל' מדרגות שונות, שהן ד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה עשית, והשגוי – בין ארבע המדרגות, הוא מחמת צמצומים ומקכים (רבים), לצמצם האור ולהסתירו שלא מאיר כ"כ בעולם הבריאה כמו בעולם האצילות ובעולם היצ' הוא ע"י צמצומים ומסכים יותר וכו' אבל אין שום שינוי ח"ו בעצמות השכינה שהיא דבר ה' ורוח פיו וגם בבחי' ההארה והמשכת החיות הנה ההארה שבאצילות בוקעת המסך ומתלבשת בבריאה וכן מבריאה ליצירה ומצירה לעשיה ולכן אור א"ס ב"ה שבאצילות הוא ג"כ בעשיה ובעוה"ז החומרי ע"י התלבשותו במלכות דבי"ע כמבואר הכל בכתבי האר"י ז"ל:

יום רביעי ל' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמ, והנה נפש... עד עמ' 280, בלא דבור

שחכמה דאצילות נקראת "אבא", ו"בינה" נקראת "אימא", וספירת ה'דעת' נכללת בשתיקה, כפי המוסבר בחסידות, ומדות אלה ויראה וכו' שבנפשו – של יהודי – הן דוגמא למדות שבי' ספירות, – דאצילות,

והנה, נפש האדם, – היהודי, ידוע לכל שהיא כלולה מ' ספירות: חכמה בינה דעת וכו'. – כמבואר ב"תניא" חלק א' פרק ג', ואף שכלן – כל עשר הכוחות שכנגד עשר הספירות, באים מ'רוח פיו' יתברך, בדרגתיב: – כמו שכתוב: "ויפח באפיו כו", – נשמת חיים", הלשון "ויפח" מורה שהנשמה באה מהרוח והחיות הפנימיים שנופחים מבפנים, כמוסבר בפרוטרוט ב"תניא" חלק א' פרק ב' וחלק

אגרת הקדש

והנה נפש האדם ידוע לכל שהיא כלולה מ' ס' חב"ד וכו' ואף שכולן מרוח פיו ית' כדכתיב ויפח באפיו כו' מ"מ דרך פרט חב"ד שבנפשו הן דוגמא לחב"ד שבי"ס המכונות בשם או"א ומדות אלה ויראה וכו' שבנפשו הן דוגמא למדות שבי"ס הנקראות בשם ז"א וכח הדבור שבנפשו דוגמא לדבור העליון הנקרא בשם מלכות ושכינה ולכן כשמדבר ד"ת מעורר דבור העליון ליחד השכינה ומשום הכי קי"ל בק"ש ובהמ"ז וד"ת לא יצא בהרהור בלא דבור: ומשום הכי קמא לז"י – ולכן מקובל, בקריאת שמע וברכת המזון ודברי תורה – לא יצא בהרהור בלא דבור:

והנה נפש האדם ידוע לכל שהיא כלולה מ' ס' חב"ד וכו' ואף שכולן מרוח פיו ית' כדכתיב ויפח באפיו כו' מ"מ דרך פרט חב"ד שבנפשו הן דוגמא לחב"ד שבי"ס המכונות בשם או"א ומדות אלה ויראה וכו' שבנפשו הן דוגמא למדות שבי"ס הנקראות בשם ז"א וכח הדבור שבנפשו דוגמא לדבור העליון הנקרא בשם מלכות ושכינה ולכן כשמדבר ד"ת מעורר דבור העליון ליחד השכינה ומשום הכי קי"ל בק"ש ובהמ"ז וד"ת לא יצא בהרהור בלא דבור:

והנה, נפש האדם, – היהודי, ידוע לכל שהיא כלולה מ' ספירות: חכמה בינה דעת וכו'. – כמבואר ב"תניא" חלק א' פרק ג', ואף שכלן – כל עשר הכוחות שכנגד עשר הספירות, באים מ'רוח פיו' יתברך, בדרגתיב: – כמו שכתוב: "ויפח באפיו כו", – נשמת חיים", הלשון "ויפח" מורה שהנשמה באה מהרוח והחיות הפנימיים שנופחים מבפנים, כמוסבר בפרוטרוט ב"תניא" חלק א' פרק ב' וחלק ג' פרק ה', מכל מקום – יש קשר בין כל אחד מעשר הכוחות לבין כל אחת מעשר הספירות שלמעלה, דרך פרט – חכמה בינה דעת שבנפשו הן דוגמא לחכמה בינה דעת שבי' ספירות, – שלמעלה, המכונות בשם "אבא" ו"אימא"; – כמו שכתוב בזה

31. זכרי' יד, ט. 32. ראה תקו"ז תכ"ב (סו, ב). 33. ראה ע"ח שמ"ב פ"ד. ובכ"מ. 34. ראה שו"ע אדה"ז סס"ב ס"ג. סקפ"ה ס"ג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב.

יום חמישי א' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 280, והנה זלעו"ז... עד עמ' 280, עד רום המעלות.

אשר השכינה מתלבשת בקהינת גלות בתוכם. - כדי שהן תהיינה השולטות. ורבנו הזקן מסב: והנה, אף שנה - אופן התלבשות השכינה בגלות בתוך הקליפות, צריך ביאור רחב איך

ומה, מכל מקום האמת בן הוא. אלא שאף על-

פי"ב, אין הקליפות והאמות יונקים ומקבלים חיות אלא מהארה הנמשכת להם מקהינת אחרים דקדושה, כמאן דשדי בטר בתפיה, - כמי שמשליך אל מאחורי כתפו (כפי המוסבר ב"תניא" חלק א' פרק כ"ב), ואף גם זאת - דבר זה עצמו בא על ידי צמצומים ומסכים רבים ועצמים, עד שנתלבשה הארה זו בקמירות עולם הנה, ומשפעת לאמות עשר וכבוד וכל תענוגים נשמיים. מה שאין בן ישראל, יונקים - חיותם, מקהינת פנים העליונים, - מהפנימיות של הקדוש

ברוך הוא, כמו שכתוב³⁸: "יאר ה' פניו אליך", כל אחד ואחד לפי שרש נשמתו עד רום המעלות:

והנה, - כשם שבקדושה ישנם עשר הספירות ועשרה כוחות הנפש האלקית, כך גם "זה לעמת זה", - עשה האלקים, שכנגד כל ענין בקדושה ישנה דוגמה בצד הנגדי, ב"סטרא אחרא", יש עשרה

בתרי דמסאבותא³⁹, - עשרה בתרים מן הטומאה, כשם שישנן עשר ספירות בקדושה, ומקן נמשכות נפשות האמות, גם בן כלולות מעשר קהינות אלו ממש. ומודעת זאת בארץ, - יודוע הדבר על פני תבל, מה שכתוב בספר הגלגולים⁴⁰ על פסוק⁴¹: "אשר שלט האדם באדם לרע לו", שהוא סוד גלות השכינה בתוך הקליפות, להחיותם ולהשליטם בזמן הגלות, - זה משמעות "אשר שלט האדם באדם", שאדם בליעל שמהקליפה שולט באדם שמהקדושה, אבל הוא "לרע לו" וכו'. - כפי המוסבר ב"ספר הגלגולים"

שם, שזה כדי לברר ניצוצי הקדושה מהקליפה. ולכן האמות היו שולטין על ישראל, להיות נפשות האמות - באות מהקליפות

יום שישי ב' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 280, ואחר הדברים... עד עמ' קמא, וכה"ג טובא.

ויראת שמים, להפריש יהודי מלעשות איסור, לא שיהי הא מציא דאמרו, - לא שיהי הטעם שנאמר לעיל, בעניני העולם, שהם בידיו של הקדוש

ברוך הוא, אשר לכן אין מזה לכעוס על מי שגרם לו את הנזק וכדומה, וכמו שכתוב⁴²: "ויקצף משה", והינו משום - מפני, כי ה' הקרה לפניו מצוה זו, לאפיושי מאפורא, - לפרש מאיסור, כפי לזכותו: - ההיפך ממש

מכפי שהדבר לגבי נזק בעניני העולם, כפי המוסבר לעיל.

ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל, נחזור לענין ראשון, - אודותו מדובר באגרת זו, בענין הכעס שהוא בעובר עבודה זרה, והינו במלי דעלמא, - בעניני העולם, כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"⁴³, - ומכיוון שהכל בידי הקדוש ברוך הוא, הרי שאין מזה לכעוס, מה שאין כן בעניני יראת שמים יש מקום לענין הכעס, ולכן במלי דשמאי לאפיושי מאפורא⁴⁴ - כשמדובר בענינים של יהדות

אגרת הקדש

ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל נחזור לענין ראשון בענין הכעס שהוא כעובר ע"ז והיינו במילי דעלמא כי הכל בידי שמים חוץ מ"ש ולכן במילי דשמאי לאפיושי מאיסורא לא קמאשיך האי טעמא דאמרן וכמ"ש ויקצוף משה והיינו משום כי ה' הקרה לפניו מצוה זו לאפיושי מאיסורא כדי לזכותו:

ואחר הדברים והאמת האלה הגלויים וידועים לכל, נחזור לענין ראשון, - אודותו מדובר באגרת זו, בענין הכעס שהוא בעובר עבודה זרה, והינו במלי דעלמא, - בעניני העולם, כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"⁴³, - ומכיוון שהכל בידי הקדוש ברוך הוא, הרי שאין מזה לכעוס, מה שאין כן בעניני יראת שמים יש מקום לענין הכעס, ולכן במלי דשמאי לאפיושי מאפורא⁴⁴ - כשמדובר בענינים של יהדות

אך זהו – כל זה מדובר, כְּשֵׁיִש בִּידוֹ לְמַחוֹת – ולהניא את חברו בקצפו וכעסו על חברו; – אז מותר לו לכעוס בענינים של יהדות ויראת שמים, כפי שהיה הדבר במשה רבנו, אֲבָל כְּשֵׁאִין בִּידוֹ לְמַחוֹת, כְּגוֹן – כמו למשל, נִכְרִי – גוי, הַמְדַּבֵּר וּמַכְלִיל בְּתַפְלָתוֹ, אִם כֵּן – מתעוררת השאלה, מה

זאת עֲשֶׂה ה' לוֹ, – שגוי יפריע לו בתפלתו, אֵין זאת כי אם כְּרִי שִׁיתְגַּבֵּר וְיִתְאֱמָן יוֹתֵר בְּתַפְלָתוֹ, בְּעֶמֶק הַלֵּב וּבְכּוֹנֶה גְדוֹלָה כָּל כֶּה, עַד שֶׁלֹא יִשְׁמַע דְּבֹרֵי הַנִּכְרִי. – שכן, הוא יהיה כל כך שקוע בתפלתו, שאין הוא שומע כלל את הנעשה סביבו. אֲךֹ שְׁלִמְדִּינָה זוֹ צְרִיךְ הַתְעוּרָרוֹת רַבָּה וְעֲצִימָה. וְעֵצָה הַיְעוּצָה לְהַתְעוּרָרוֹת זֹ, הִיא מִ – ההתבוננות בִּיְעֻנֵּן זֶה עֲצָמוֹ, כְּשֵׁיִשִּׁים אֵל לְבוֹ וְיִתְבּוֹנֵן עֵינָן וְיִרְדַּת הַשְּׂכִינָה כְּבִיכּוֹל, "וְתִרְדַּ פְּלִאִים"⁴², לְהַתְלַבֵּשׁ נִיצוּץ מֵהָאֲרָתָה – בתוך הקליפות, אֲשֶׁר הִיא בְּבַחֲנִית גְּלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִפּוֹת דֶּרֶךְ כָּלִי לְהַחְיוּתָם, – באופן כללי הארה זו היא בגלות בתוך

הקליפות, כדי להחיותו, וְעֵתָה הַפֶּעַם נִיצוּץ הָאֲרָתָה מְתַלַּבֵּשׁ בְּבַחֲנִית גְּלוּת דֶּרֶךְ פֶּרֶט כְּדִבּוּר נִכְרִי זֶה, הַמְדַּבֵּר דְּבָרִים הַמְכַלְכְּלִים עֲבוּדָת ה', הִיא פּוֹנֶת תַּתְּפִּלָּה, – שברצון הגוי להפריע לתפלה זו, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, כִּי "זֶה לְעֻמַּת זֶה וְכוּ", – עשה אלקים, וְדִבּוּר הָעֲלִיּוֹן מְתַלַּבֵּשׁ כְּדִבּוּר הַתַּתְּחוּן וְכוּ", – כלומר בחינת הדיבור שלמעלה מתלבשת בדרגה תחתונה בדיבור, ועל ידי השתלשלות היא יורדת עד להחיות את הקליפות, וְזֶהוּ מִמֶּשׁ "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאֵדָם בָּאָדָם לָרַע לוֹ" – כלומר, במקרה זה, שהגוי יש בו, בבחינת גלות, ניצוץ של קדושה, מנצל את הניצוץ להפריע ליהודי בתפלתו, הרי זה ממש כפי שקליפה שולטת בקדושה, וזאת כדי להוסיף חיות בקדושה, להתפלל ביתר כוונה. הרי בשעה שאדם יתבונן בירידה הגדולה והנפלאה של השכינה בגלות, שהיא במיוחד בענין זה עצמו של הגוי המפריע לו בתפלתו – יעורר דבר זה עצמו את האדם להתפלל ביתר כוונה, שתהיה

כבר גאולת השכינה ובלשון רבנו הזקן: דְּהֵינּוּ שְׁעָל יְדֵי זֶה – על ידי ההתבוננות בכל האמור, מִתְעוּרָר הָאָדָם לְהַתְפַּלֵּל יוֹתֵר בְּכּוֹנֶה מְעֻמָּק דְּלִבָּא, – מעומק הלב, עַד שֶׁלֹא יִשְׁמַע דְּבֹרֵיו. – של הגוי. מכל האמור מוסברים דברי הבעל שם טוב ב"צוואת

אגרת הקדש

אך זהו כשיש בידו למחות בקצפו וכעסו על חברו אבל כשאין בידו למחות כגון עו"ג המדבר ומבלבלו בתפלתו א"כ מה זאת עשה ה' לו אין זאת כ"א כדי שיתגבר ויתאמץ יותר בתפלתו בעומק הלב ובכוונה גדולה כ"כ עד שלא ישמע דבורי העו"ג אך שלמדרגה זו צריך התעוררות רבה ועצומה. ועצה היעוצה להתעוררות זו היא מענין זה עצמו כשישים אל לבו ויתבונן ענין ירדת השכינה כביכול ותרד פלאים להתלבש ניצוץ מהארתה אשר היא בבחי' גלות בתוך הקליפות דרך כלל להחיותם ועתה הפעם ניצוץ הארתה מתלבש בבחי' גלות דרך פרט בדבור עו"ג זה המדבר דברים המבלבלים עבודת ה' היא כוונת התפלה וכמש"ל כי זה לעומת זה וכו' ודבור העליון מתלבש בדבור התחתון וכו' וזהו ממש אשר שלט האדם באדם לרע לו דהיינו שעיי"ו מתעורר האדם להתפלל יותר בכוונה מעומקא דלבא עד שלא ישמע דיבוריו. ומ"ש המלקט שרתה לא ידע לכון הלשון בדקדוק כי הבעש"ט ז"ל היה אומר ד"ת כל"א ולא בלה"ק ור"ל נתלבשה והיינו בבחי' גלות וזהו ובפרט אם הוא עו"ג כו'. שאז היא בחי' גלות ביותר ואין לתמוה אם ניצוץ מן הארת שכינה נקרא בשם שכינה דהא אשכחן שאפילו מלאך נברא נקרא בשם ה' בפי' וירא לפי' הרמב"ן וכמ"ש ותקרא שם ה' הדובר אליה וכו' וכה"ג טובא

הריב"ש", שהגוי המדבר בשעת תפלתו של יהודי ומפריע לו בכך, הרי השכינה היא בהתלבשות בזה – שכן, לכל דבר בעולם יש ניצוץ של קדושה, והוא במצב של גלות בתוך הגוי, ויתירה מזו – יש בכך מכון חיובי, להביא את היהודי להתבוננות בגלות השכינה ולתפלה ביתר כוונה. ומה שכתב המלקט – של "צוואת הריב"ש", "שְׁרַתָּה" – שהשכינה "שרתה" בגוי, לא ידע לכוון הלשון בדקדוק, כי הפעל-שם מו"ב ז"ל היה אומר דְּבִרִי תוֹרָה כְּלִשּׁוֹן אִיִּישׁ וְלֹא כְּלִשּׁוֹן תַּקְדֵּשׁ, – במילא מביא התורות בלשון הקודש כתב רק את התוכן ולא את לשונו של הבעל שם טוב, והוא טעה בביטוי הנכון של תיאור האופן איך השכינה בגלות בתוך הגוי, וְרַצָּה לומר "נִתְלַבְּשָׁה", –

לא "שרתה" שמשמעותה ענין של גילוי שכינה, כי אם "נתלבשה", וְהֵינּוּ בְּבַחֲנִית גְּלוּת. – ולא גילוי. וְזֶהוּ – מה שכתוב שם: "וּבְפֶרֶט אִם הוּא נִכְרִי כו'", – שלפי הפירוש שהכוונה היא להשראת השכינה, מדוע שתהיה השראת השכינה בגוי המדבר ומפריע ליהודי בתפלתו, יותר מאשר ביהודי? – אלא שְׂאֵז – בגוי, הִיא – השכינה, בְּחִינַת גְּלוּת כְּיוֹתֵר. וְאֵין לְתַמָּה אִם נִיצוּץ מִן הָאֲרָת שְׂכִינָה נִקְרָא – ב"צוואת הריב"ש", בְּשֵׁם "שְׂכִינָה", דְּהֵא אֲשֶׁכְּחֵן – שהרי מוצאים אנו, שְׂאֵפְלוֹ מְלֵאךְ נִכְרֵא – לא ניצוץ של השכינה, נִקְרָא בְּשֵׁם ה' כְּפֶרֶשֶׁת וְיִרָא – בפסוק⁴³: "וַיֹּאמֶר אֱדִי אֵל נָא תַעֲבוֹר מֵעַל עַבְדְּךָ", לְפָרִישׁ הַרְמַב"ן, – שאברהם אמר כך לאחד המלאכים שבאו אליו, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב⁴⁴: "וַתִּקְרָא – הגר, שֵׁם ה' הַדִּבֵּר אֵלֶיהָ וְכוּ", – שם כתוב במפורש, בפסוקים שלפני זה, שמדובר אודות מלאך. וְכֵהֵא נִזְנָא מוֹכָא. – ובדומה לכך בהרבה מקומות.

יום שבת קודש ג' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמא, וכמדומה לי... עד עמ' קמב, אמרי פי.

רק לפרש דברי הפעל-שם טוב ו"ל ותלמידיו על פי קבלת האר"י ו"ל. בשנים – וגם יתירה מזו, שהאמת היא שענין זה – שהקדוש ברוך הוא נמצא בכל מקום ובכל מדרגה, גם בדרגות הנמוכות ביותר, אינו מחכמת הקבלה ומ"הנסתרות לה' אלקינו⁴⁶, כי אם מ"הנגלות לנו ולבנינו, להאמין אמונה שלמה במקרא מלא שדבר הכתוב⁴⁷: "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, נאם ה', שאין מקרא יוצא מיד פשוטו. – שהקדוש ברוך הוא מלא ונמצא גם בשמים וגם בארץ, גם בענינים הרוחניים וגם בענינים הגשמיים, ונאם היא אמונה פשוטה – מקובלת בסתם כללות ישראל, ומסורה בידם מאבותיהם הקדושים בתמימות – באמונה תמימה, עם ה', בלי לחקך בשכל אנושי – להבין ענין האלקות אשר הוא למעלה מהשכל עד אין קץ, לידע – בשכל, איך הוא "מלא כל הארץ". רק שהדשים מקרוב באו לחקך – בשכל, בחקירה זו, – איך אלקות מלאה בכל העולם, ואי אפשר לקרב להם אל השכל אלא דוקא על פי הקדמות לקוחות מקרבנו, ממשמות האר"י ו"ל, ממשמות

וכמדומה לי, – כותב רבנו הזקן, שתפיסתם – וקושייתם על "צוואת הריב"ש", אינה מצד דקדוק הלשון, – "שרתה", אלא מעקר ענין התלבשות השכינה בקליפות, שאין להם אמונה במה שכתב האר"י ו"ל בספר הגלגולים⁴⁸, – אודות התלבשות השכינה גם בקליפות. אי אפשר לומר שמה שאין הם סוברים מהתלבשות

השכינה בגוי תואם למד⁴⁹ שהאר"י ל כותב אודות התלבשות השכינה בקליפות, מפני שהאר"י ל דן בקליפות "רוחניות", ואילו כאן מדובר אודות גוי גשמי בעולם הזה – שאם ירצו לחלק בין קליפות הרוחניים לעובדי גלגולים הנשמיים – חלוקה זו אין לה בסיס, שהרי אין לה נשמי בעפר הארץ, ואף על פי כן – כתוב ב"קבלה", מתלבשת בו מלכות דמלכות ד – עולם עשיה וכתובה מלכות דיצירה כו', – "מלכות דבריאה" ו"מלכות דאצילות", ובנוסף לעיל. ואם – קשה להם לומר שהשכינה מתלבשת בגוי, משום שמת נפשות הנקרים, הרי נפשותיהם מזווג זו"ן – ז"א ומלכות, דקליפות הרוחניים, כמו שכתוב בכתבי האר"י ו"ל, נמצא – הרי, שהרוחניים – הקליפות הרוחניות, הן מקור

אגרת הקדש

וכמדומה לי שתפיסתם אינה מצד דקדוק הלשון אלא מעיקר ענין התלבשות השכינה בקליפות שאין להם אמונה במ"ש האר"י ל בם' הגלגולים שאם ירצו לחלק בין קליפות הרוחניים לעו"ג הגשמיים אין לה גשמי כעפר הארץ ואף על פי כן מתלבשת בו מלכות דמלכות דעשיה וכתובה מלכות דיצירה כו' וכנ"ל. ואם משום טומאת נפשות העו"ג הרי נפשותיהם מזווג זו"ן דקליפות הרוחניים כמ"ש בכהאר"י ל. נמצא שהרוחניים מקור טומאתם אך באמת צריך ביאור רחב איך הוא התלבשות זו אבל לא עלינו תלונתם כ"א על כהאר"י ל. ואל יחדני שומע שאני בעיני שהבנתי דברי האר"י ל להפשיט מנשמותיו כי לא באתי רק לפרש דברי הבעש"ט ו"ל ותלמידיו עפ"י קבלת האר"י ל בשגם שענין זה אינו מחכמת הקבלה ומהנסתרות לה' אלקינו כי אם מהנגלות לנו ולבנינו להאמין אמונה שלימה במקרא מלא שדבר הכתוב הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' שאין מקרא יוצא מיד פשוטו וגם היא אמונה פשוטה בסתם כללות ישראל ומסורה בידם מאבותיהם הקדושים שהלכו בתמימות עם ה' בלי לחקור בשכל אנושי ענין האלקות אשר הוא למעלה מהשכל עד אין קץ לידע איך הוא מלא כל הארץ רק שחדשים מקרוב באו לחקור בחקירה זו וא"א לקרב להם אל השכל אלא דוקא עפ"י הקדמות לקוחות מכאר"י ל מופשטות מנשמותיו וכפי ששמעתי מרבותי נ"ע אך א"א לבאר זה היטב במכתב כי אם מפה לאון שומעת ליחדי סגולה קבולשרידים אשר ה' קורא כדכתיב ומבקשי הוי' יבינו כל ומכלל הן אתה שומע כו'.

ממאמם. – ובאשר לקליפות הרוחניות הרי סוברים הם שיכולה להיות בהן התלבשות השכינה – מדרע, איפוא, אי אפשר שיהיה כך בנפשות אומות העולם? אך באמת צריך ביאור רחב, איך הוא התלבשות זו, – שהשכינה מתלבשת בקליפות, גם בקליפות הרוחניות וגם באומות העולם למטה, אבל לא עלינו – על מגלי תורת החסידות, הבעל שם טוב, המגיד ורבנו הזקן, תלונתם – וטענותיהם, כי אם על כתבי האר"י ו"ל. – שם כתוב ענין התלבשות השכינה בקליפות. ואל יחדני שומע, שאני בעיני שהבנתי דברי האר"י ו"ל להפשיט מנשמותיו; כי לא באתי

מנשמותיו, וכפי ששמעתי מרבותי נשמתם עין. – מהבעל שם טוב, מהרב המגיד ותלמידיהם, אך אי אפשר לבאר זה היטב במכתב, כי אם מפה לאון שומעת, ליחדי סגולה ולשרידים אשר ה' קורא⁴⁸, בכתבי: – כמו שכתוב⁴⁹: "ומבקשי הוי' יבינו כל", ומכלל הן אתה שומע כו'⁵⁰. – לא, שאלה שאינם דורשים את ה' אינם יכולים להבין, שכן להבין ענינים אלה יכולים רק אלה שדורשים את ה', להבין אלקות שנתגלתה בפנימיות התורה בכלל ובאה בהשגה באופן של "יתפרנסו"⁵¹ בתורת החסידות.

הנה, אתם ראייתם — כותב רבנו הזקן למנגדי תורת החסידות, לא יקוּוּ מַעֲלָתָם — פונה רבנו הזקן אליהם בכבוד, אלי לְבָאֵר לָהֶם פֶּרוּשׁ מֵאִמֶּר אֶחָד מִסְפָּרִים הִידוּעִים, — של תורת החסידות, לְדוֹנְמָא וּלְאֹת, כִּי גַם כָּל הַמֵּאֲמָרִים הַתְּמוּהִים — וּשְׁמַקְשִׁים עֲלֵיהֶם קוֹשִׁיּוֹת, יֵשׁ לָהֶם פֶּרוּשׁ וּבִאֹר הַיָּטִב לְיֹדְעֵי חָן. — חכמה נסתרה (תורת הקבלה). אֵד

אגרת הקדש

הנה אתם ראייתם פי' מאמר אחד מספרים הידועים לדוגמא ולאות כי גם כל המאמרים התמוהים יש להם פי' וביאור היטב לי"ח. אך לא יקוּוּ מַעֲלָתָם אלי לבאר להם הכל במכתב כי היא מלאכה כבירה ומרובה וא"א בשום אופן. רק אם תרצו שלחו מכם אחד ומיוחד שבעדה. ופא"פ אדבר בו אי"ה. וה' יהי' עם פי בהטיפי. ויהיו לרצון אמרי פי:

הכל בְּמִכְתָּב, כִּי הִיא מֵלֹאכָה כְּבִדָּה וּמְרָבָה, וְאִי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם אִפֶּן, רַק אִם תִּרְצוּ שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וּמִיָּחָד שֶׁבְּעֵדָה, וְפֹה אֵל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ אִם יִרְצֶה ה', וְה' יִהְיֶה עִם פִּי בְּהַטִּיפִי, וְיִהְיוּ לְרִצּוֹן אִמְרֵי פִי:

היום יום. . .

יום שלישי כז תשרי ה'תש"ד שיעורים. חומש: נח, שלישי עם פירש"י. תהלים: קכ"קלד. תניא: והנה נודע . . . 278" לארץ. התורה והמצות מקיפות את חיי האדם מיום גיתו מבטן אמו עד עת פקודתו, ומעמידות אותו בקרן אורה בשכל בריא ובקנין מדות נעלות והנהגות ישרות לא רק בין אדם למקום אלא גם בין אדם לחברו, כי המתנהג ע"פ התורה והוראות חז"ל הוא חי חיים מאושרים בגשם וברוח.	יום ראשון תהלים: מפרק קכ עד פרק קלד	יום רביעי כח תשרי ה'תש"ד שיעורים. חומש: נח, רביעי עם פירש"י. תהלים: קלה"קלט. תניא: (אלא שבארצות . . . עמהם). אם בחוקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם . . . לימוד התורה וקיום המצות הם טבעת הקדושין שבהם קידש הקב"ה את ישראל להתחייב לזון אותם ולפרנסם.	יום שני תהלים: מפרק קלה עד פרק קלט
יום חמישי כט תשרי ה'תש"ד שיעורים. חומש: נח, חמישי עם פירש"י. תהלים: קמ"קמד. תניא: והנה . . . האר"י ז"ל. מברכים ברכת הקשת, ולא כיש מפקפקים בזה. אינער פון די מעיבוזשער בעלי בתים האָט געהאַט א מחלוקת מיט נאָך א בעל הבית, און זייענדיג אַמאַל בא דעם בעש"ט אין שוהל האָט ער געשריען, אַז ער וואָלט זיין בר פלוגתא קורע כדג זיין. דער בעש"ט האָט געהייסען די תלמידים געבען איינע די אנדערע די הענט, און זיך שטעלען לעבען אים מיט צוגעמאַכטע אויגען. דער בעש"ט האָט ארויפגעלייגט זיין הייליגע הענט אויף די אקסלען פון די צוויי תלמידים, וועלכע זיינען געשטאַנען לעבען אים, פלוצלונג האָבען די תלמידים אָנגעהויבען שרייען פון גרויס שרעק: זיי האָבען געזעהן ווי דער בעל הבית איז קורע כדג זיין בר פלוגתא.	יום שלישי תהלים: מפרק קמ עד פרק קמד	יום שלישי תהלים: מפרק קמ עד פרק קמד	יום שלישי תהלים: מפרק קמ עד פרק קמד

דאָס באַווייזט קלאָהר, אז פון יעדער כח איז פאראן א פועל דבר: אָדער אין א לבוש חומרי, אָדער א רוחני וואָס מי קאָן אים אָנעמען נאָר מיט העכערע און איידעלערע געפילען.

תרגום חפשי

אחד מהבעלי־ביתים של העיר מעזיבון' היתה לו מריבה עם עוד בעל־בית, ובהיותו פעם אצל הבעל שם טוב בבית־הכנסת, הוא צעק שהיה "קורע את יריבו כדג".
הבעל שם טוב צוה את תלמידיו לתת אחד לשני ידיים, ולהתייבב לידו בעינים עצומות. הבעל שם טוב הניח ידיו הקדושות על כתפי שני התלמידים שעמדו בסמוך אליו. לפתע נודעקו התלמידים מתוך אימה גדולה: הם ראו כיצד בעל־הבית קורע את יריבו כדג!
זה מוכיח בבירור, שמכל כח נמצא פועל דבר: או בלבוש חומרי, או רוחני, שאפשר לתופסו רק בחושים נעלים ועדינים יותר.

יום ששי	ל תשרי, א דר"ח	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: נח, ששי עם פירש"י. תהלים: קמה־קנ. תניא: והנה נפש . . . 280 בלא דבור.		
הלל: כופלין הודו לה' אחר כל אחד מהג' פסוקים יאמר נא, וגם כשמתפללים ביחיד. – ואברהם זקן גו' זבדי' ישמרני כו' – ג"פ.		

יום רביעי

תהלים:
מפרק קמה
עד פרק קנ

יום שבת	א חשוון, שר"ח	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: נח, שביעי עם פירש"י. תהלים: א־ט. תניא: והנה זלעז"ז . . . המעלות.		
במנחה - וכן בשני וחמישי דשבו הבע"ל - קורין לישראל מפסוק וירא ה' אל אברם גו'. כ"ק אאמו"ר אמר לאחד על יחידות: מאז שאמר הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה לך מארצך גו' וכתוב ויסע אברם הלך ונסוע הנגבה, הותחל סוד הבירורים. וע"פ גזירת ההשגחה העליונה האדם הולך למסעיו במקום אשר הניצוצות הצריכים להתברר על ידו מחכים לגאולתם. הצדיקים שהם בעלי ראי' רואים הם באיזה מקום הבירורים שלהם מחכים להם והולכים שמה בעצמם, ועמא דבר, הנה עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות מסבב כמה עילות וסיבות שיבואו למקום ההוא, אשר שם הוטלה עליהם העבודה בעבודת הבירורים.		

יום חמישי

תהלים:
מפרק א
עד פרק ט

יום ראשון	ב חשוון	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: לך לך, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: י"ז. תניא: ואחר . . . "קמא" טובא.		
משיחת אאמו"ר מוצש"ק לך לך תרנ"א: אין די ערשטע יאָהרען פון זיינע נשיאות האָט דער אלטער רבי געזאָגט ברבים "מען בעדארף לעבן מיט דער צייט". דורך זיין ברודער מהרי"ל האָבען זקני החסידים אויסגעפונען, אז דער רבי מיינט אז מ'דארף לעבען מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואָך. ניט נאָר לערנען די פרשת השבוע יעדען טאָג, נאָר לעבען מיט איר.		

יום שישי

תהלים:
פרק י
עד פרק יז

תרגום חפשי

משיחת אמו"ר מוצאי שבת קודש לך לך תרנ"א: בשנות נשיאותו הראשונות אמר רבינו הזקן ברבים "יש לחיות עם הזמן". באמצעות אחיו המהרי"ל [יהודה לייב] ביררו זקני החסידים שכוונת הרבי היא, שיש 'לחיות' עם פרשת השבוע ופרשת היום מפרשת השבוע. לא רק ללמוד את פרשת השבוע כל יום, אלא 'לחיות' עמה.

שבת

קודש

תהלים:

פרק יח

עד פרק כב

יום שני ג חשון ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, שני עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: וכמדומה . . . "קמב" אמרי פי.

(המשך שיחת הנ"ל): בראשית איז א פרייליכע סדרה, אפילו דער סוף איז נישט גאָר אזוי געשמאַק. נח איז דער מבול, אָבער א פרייליכער סוף וואָך – געבאָרען געוואָרען אברהם אבינו. די אמת פרייליכע וואָך איז פרשת לך לך, אלע טעג פון דער וואָך לעבט מען מיט אברהם אבינו, דער ערשטער וועלכער האָט זיך מוסר נפש געווען אויף מפרסם זיין ג־טליכקייט אויף דער וועלט, און זיין מסירת נפש האָט אברהם אבינו איבערגעגעבען בירושה צו אלע אידען.

תרגום חפשי

(המשך שיחה הנ"ל): בראשית הוא שבוע שמח, למרות שהסוף אינו כל כך נעים; נח הוא המבול, אך סוף־שבוע שמח – אברהם אבינו נולד; השבוע השמח באמת הוא פרשת "לך־לך". כל ימות השבוע 'חיים' עם אברהם אבינו, הראשון שמסר נפשו על פרסום אלוקות בעולם. ואת מסירות הנפש שלו הוריש אברהם אבינו בירושה לכל היהודים.

אגרות קודש

ב"ה, ז"ך תשרי, ה'תש"כ

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מ"ז אלול, ונתעכב המענה מפני טרדות ימי הסגולה דחודש זה.

נהניתי שמכתבי הזכירו על הקשר האמיץ שיש לו עם ליובאוויטש, ועורר בו זכרונות ימי קדם וגם זכרון אביו ז"ל והתקשרותו הפנימית עם ליובאוויטש. וכיון שאמרו חכמינו זכרונם לברכה לא ברא הקב"ה דבר אחד לבטלה, הרי בטח יפעלו זכרונות אלה פעולתם ועל פי סיסמא של עמנו בני ישראל שהמעשה הוא העיקר.

מה שכותב שמלאכתו אינה נוחה ולכל היותר יש בה לתקן המעשה אך לא לתקן את האדם, כו', הנה בשטח זה בפרט יש הדגשה מיוחדת בתורת החסידות בענין פעולת המעשה על האדם, שבעצם לפעמים משפיעה בעומק יותר על האדם מפעולת הדיבור והמחשבה. שלכן גם בתורה מוצאים אנו הדגשה יתרה על קיום המצוות בפועל, ואח"כ בא ענין האמונה, בבחינת נעשה ואח"כ נשמע, אף על פי שידוע עד כמה גינו ענין דמצות אנשים מלומדה, וכמובא ג"כ באגרת הקדש לרבנו הזקן סי' כ"א ומסיים בדברי המורה הגדול, רופא הנפש ורופא הגוף גם יחד, הוא הרמב"ם בפירוש המשנה דאבות הכל לפי רוב המעשה - לזכך הנפש. ובפרט שעל היהודים נאמר "ארץ חפץ", וידוע פתגם הבעש"ט הנמשל בזה, שכשמתכילים מחוץ אין לשער האוצרות הטמונים במעמקים, כן הוא בנוגע לבני ובנות ישראל. ועוד בנקודה זו בתוכן מכתבי הכללי לראש השנה דהאי שתא, אשר העתקתו מוסגרה בזה ותקוטי שימצא בו ענין.

בכבוד ובברכה.

יום ראשון

מהותו של איסור טבל

התרומה שהופרשה (אתון דאורייתא כלל ב).

מההלכה שלפנינו ניתן ללמוד מהי שיטת הרמב"ם בענין. המדובר הוא במאה סאה של טבל שנפלו לתוך מאה סאה של פירות מתוקנים, וכותב הרמב"ם, שמעיקר הדין ניתן היה להוציא מתוך התערובת את הכמות של הטבל שנפלה ותו לא, כי לדעתו אין איסור עצמי על כל כמות הטבל, אלא רק על הסאה האחת של תרומה המעורבת בהן, ואם כן מאה הסאה של החולין בכוחן לבטל סאה זו! ומה שהצריכו להוציא עוד סאה נוספת הוא מתקנת חכמים (פיה"מ דמאי פ"ו מ"ז).

הלכות מעשר פרק ח, הלכה ג: **מֵאָה סָאָה שֶׁל טָבֵל, שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּמֵאָה סָאָה שֶׁל חֲלִין מִתְקָנִין - מִפְּרִישׁ מִן הַכֹּל מֵאָה וְאַחַת . . וְלִמָּה מִפְּסִיד סָאָה זוֹ?**

פירות שעדיין לא הופרשה מהן התרומה אסורים באכילה, ונקראים 'טבל'. איסור זה יכול להתפרש בשני אופנים:
א. קודם ההפרשה התרומה נמצאת בתוך הפירות, והיא אוסרת את כל הפירות שבתוכם היא מעורבת.
ב. איסור טבל הוא איסור עצמי. כלומר: הפירות מצד עצמם אסורים באכילה (לא מחמת התרומה שבתוכם). ובהפרשת התרומה, פוקע האיסור מכללות התבואה, ונשאר רק על

יום שני

"מכשיל" ו"מסייע"

וכתבו ראשונים (תוס' שבת ג, רע"א ורא"ש שם) שאיסור "לפני עור" הוא רק כשבלעדיו לא היה חברו יכול לחטוא, כגון נזיר שעמד מעבר הנהר וחברו הושיט לו כוס יין מהעבר השני ואלמלא כן לא היה יכול הנזיר לקחת את כוס היין, אבל אם היה יכול לחטוא בעצמו, אין חברו עובר על "לפני עור" ואיסורו משום מסייע, אלא שלדעתם איסור מסייע הוא רק מדרבנן, שלא כדעת הרמב"ם הנ"ל, שאיסורו מן התורה משום "אל תשת ידך עם רשע".
ואולם, בהלכות גזלה (פ"ה ה"א) מפורש שגם הקונה דבר גזול מן הגזולן או שמסייע לו – עובר משום "לפני עור לא תתן מכשול", מפני שמחזק ידי עוברי עבירה.

הלכות מעשר, פרק י"א הלכה א: **אִסוּר לְמַכּוֹר אֶת הַדֶּמַּאי לְעַם הָאֶרֶץ, אוֹ לְשֵׁלַח לוֹ דֶּמַּאי - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסַיֵּעַ לָזֶה לְאַבֵּל דָּבָר הָאִסוּר.**

בפירושו למשניות (תרומות פ"ו מ"ג) מחלק הרמב"ם בין הגורם לחבירו לחטוא כך שבלעדיו לא היה חברו חוטא שאיסורו משום "לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד), ובין המסייע לחטוא שגם בלעדיו היה יכול לחטוא שאיסורו משום "אל תשת ידך עם רשע" (שמות כג, א). ומוסיף שהחוטא עצמו נענש על ידי בית דין ואילו המכשיל או מסייע נענש בידי שמים, בהתאם לחומרת מעשיו.

יום שלישי

מהיכן הגיעה הסחורה?

שונות) מעשר 'מכל דפוס ודפוס' (ולא הפרשה אחת על הכל). כאן המדובר הוא אפילו ברכישה אחת, ולמרות זאת יש לחוש כי הלחמים הם ממקורות שונים. והטעם: השוני בין הדפוסים מהווה סיבה לחשוש שמא הם באים ממקורות שונים. ומכאן נובע חילוק נוסף: בהלכה שלנו נאמר, שאם הסיטון אומר שהכל נקנה מאדם אחד – הרי הוא נאמן, אך להלן לא נאמר דין זה. והטעם הוא כאמור, משום ששינוי הדפוסים מהווה הוכחה כנגד דבריו, ולכן אינו נאמן.
מסיכום הדברים עולה, כי כאשר בדרך כלל הסחורה מגיעה ממקור אחד, אזי כאשר אין הוכחה הפוכה – יש ללכת אחר הרוב ולהניח כי היא אכן הגיעה ממקור אחד. ובפרט כאשר החנווני אומר שקנה ממקור אחד, שבוודאי הוא נאמן.

(מנחת יצחק ט, סי' קט)

הלכות מעשר פרק יד, הלכה א: **חֲלוּקָה מִן הַסִּיטוֹן, וְחֹדֶר וְלִקַּח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - לֹא יַעֲשֶׂר מִזֶּה עַל זֶה. . וְאִם אָמַר הַסִּיטוֹן: 'מִשָּׁל אֶחָד תֵּן' - נֶאֱמָן.**

בימינו נהוג כי משגיחי הכשרות מפרישים תרומות ומעשרות בחנויות העומדות תחת ההשגחה. יש לתת את הדעת לשאלה, האם צריך לחשוש שמא נרכשה הסחורה ממקורות שונים: חלקה מיהודים – שתבואתם חייבת במעשרות, וחלקה מנוכרים – הפטורים ממעשרות, ונמצא שיש כאן הפרשה מן החיוב על הפטור, או להפך.

בהלכה שלפנינו נאמר, שכאשר אדם קונה מה'סיטון' בשתי פעמים, אין לעשר מזה על זה, שכן יש לחוש כי בכל פעם התבואה באה ממקור אחר, ואחת מהן חייבת במעשר והשניה פטורה. ומכאן, שברכישה אחת אין לחוש לכך. מאידך, להלן (הלכה ו) נפסק, כי חלוקה מן ה'מנפול' (שקונה לחם ממאפיות

יום רביעי

איבוד פירות מעשר שני

וכתב הגר"א (י"ד סי' שלא ס"ק רב) שרק אם נטמאו מותר לשרוף פירות אלו, כשם שמותר לשרוף תרומה רק כאשר נטמאה. וראיה לדבר: הרמב"ם כאן אוסר להפסיד פירות מעשר שני – כפי שאסור בתרומה (תרומות פ"ב ה"א). לפי זה גם במעשר שני,

הלכות מעשר שני, פרק ג הלכה ט: **מֵעֵשֶׂר שְׁנִי, אִסוּר לְאַבֵּד אֶפְלוּ מְעוּטוֹ.**

לדעת הרמב"ם (לעיל פ"ב, ה"ג) לאחר חילול מעשר שני על פירות, יש לשרוף את הפירות שקדושת המעשר עברה אליהם.

מו הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

מצאנו היתר הדלקה גם בתרומה טמאה וגם במעשר שני טהור. ופירש, בשביעית מותר להדליק בין בטהרה ובין בטומאה, שלא כבתרומה שיותר להדליק רק בטומאה, ובמעשר שני - רק בטהרה. אולם, כאמור, מהרמב"ם משמע שלא כדברי הר"ש. ובכל אופן, איבוד פירות מעשר שני טהור אסור לדברי הכל.

(אמנות עתיד, גיליון 29)

כמו בתרומה, אין לשרוף את הפירות שעליהם חוללו פירות מעשר שני, אם הם טהורים.

ויש מי שמתיר להדליק שמן מעשר שני טהור:

שנינו (שביעית פ"ח מ"ב): "שביעית ניתנה לאכילה ולשתייה ולסיכה... וכן בתרומה ובמעשר (שני)... קל מהן שביעית שניתנה להדלקת הנר". והקשה הר"ש: מה שוני יש בשביעית? הלא

יום חמישי

חלומות ופשרם

באופן כללי, קיים הבדל בין חלומות של נביאי האמת שמהווים ביטוי של נבואה וחלומות של אנשים רגילים לגביהם יש דעות שונות על תוקפם (ראה אנציק' הלכתית רפואית, ע' חלום). ויש מי שכתב שקיימת זהות בין החלום לבין הנבואה, אם כי החלום הינו בדרגה נמוכה במדרגות הנבואה (רמב"ם מו"ב ב לו-לח). ויש מי שכינה את החלומות האמיתיים כ'נבואה קטנה' (רבנו בחיי, בראשית מא א). לעומתם יש מי שסבור, שיש הבדל מהותי בין החלום לנבואה, והדמיון ביניהם הוא חיצוני בלבד, שכן החלום בא מדמיונו של האדם, לפי חוויותיו האישיות ומצב גופו, בעוד שהנבואה באה כהתגלות אלקית מלמעלה (אברבנאל על מו"ב, סוף פל"ו הקדמה ג).

הלכות מעשר שני, פרק ו הלכה ו: אָמְרו לֹא בְּחֵלוֹם: 'מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל אֶבֶד שְׂאֵתָה מִכֶּשֶׁשׁ, הָרִי הוּא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי' - אָף עַל פִּי שִׁמְצָא שֵׁם מֶה שֶׁנֶּאֱמַר לֹא, אֵינוּ מַעֲשֵׂר; דְּבָרֵי חֲלוֹמוֹת, לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹדִדִין.

במקרא ובמאמרי חז"ל מצינו אמרות ודעות, שהחלום חסר משמעות. אך יש גם הסבורים שהחלום, כולו או חלקו, הוא משמעותי לידיעת העתיד, לקביעת הלכה ועוד.

חלומות שיש בהם ממשות וניתן לסמוך עליהם לקביעת הלכה או הנהגה, נקראים בלשון הראשונים 'חלומות צודקים' (ראה כוזרי מאמר ג, נג; שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קכח). ולעומתם, חלומות חסרי משמעות נקראים חלומות שווא והבל (זכריה י, ב. קהלת ה, ו).

יום שישי

הדומה והשונה בערלה ונטע רבעי

"יהיה כל פריו קדש הלולים" ואלו אינן פרי. ונאסרו בערלה קליפי רמון והנץ שלו, לא מפני שהן פרי, אלא מפני שהן ראוין לצביעה, ואסור לצבוע בערלה. אמרו בספרא: "לא יאכל", אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ושלא יחנה, תלמוד לומר "וערלתם ערלתו .. ערלים", לרבות את כולם. אך מותרים בנטע רבעי, מפני שאין נטע רבעי אסור בהנאה, אלא הוא כמעשר שני נאכל לבעליו, ולפיכך אין מתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה. אמנם בשו"ת שלו (מהדורת בלאו, סי' קצ) כתב הרמב"ם טעם אחר לאיסור הקליפות בערלה - משום שבערלה כתוב "את פריו" - לרבות את הטפל לפרי, היינו קליפות וחרצנים (ראה ברכות לו, ב) וריבוי זה לא נאמר בנטע רבעי.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי, פרק ט הלכה י"ג: הָעֵלִין, וְחִלּוּלֵינִי, וּמִי גִפְנִים, וְהַסְמֵד מִתְּרִין בְּעֶרְלָהּ וּבְרִבְעֵי. וְהַעֲנִבִים שֶׁשֶּׁדָּפְן הַקִּדִּים וְהַפְּסִידִין, וְהַתְּרַצְנִין וְהַזִּינִין וְהַתְּמָר שֶׁלֵּהֶן, וְקִלְפֵי רִמּוֹן וְהַנֵּץ שֶׁלּוֹ, וְקִלְפֵי אֲגוּזִים, וְהַתְּרַעֲנִין - אֲסוּרִין בְּעֶרְלָהּ, וּמִתְּרִין בְּרִבְעֵי.

מהלכה זו למדים שמצד אחד יש דמיון בין ערלה לנטע רבעי, שהמותר בערלה מותר גם בשנה רביעית לפני הפדיון, ומאידך - יש דברים שאסורים בערלה ומותרים בנטע רבעי.

וטעם הדבר מבואר בפירוש המשניות (פ"א ה"ז):

אמרה תורה "וערלתם ערלתו את פריו", והביא בספרא: "פריו" פרט לעלים וללולבים ומי גפנים והסמדר. כמו כן מותר לאכול כל אלו מנטע רבעי בלי פדיון, לפי שגם בו אמר הכתוב

שבת קודש

עבודת הביכורים - אז והיום

שבהם נבחרים לביכורים לה' ומובאים יחד עם קרבנות (חי) אל בית המקדש - שם האדם (מדבר) קורא את פרשת הביכורים. זהו גם הסדר היום-יומי בעבודת האדם את בוראו: בעת השנייה האדם הוא כדומם - אבל השנייה הכרחית כדי שהנפש והגוף יתערענו ויחליפו כוח בעבודת ה'. כשיתעורר, צריך האדם "לקום משנתו" בזריזות לעבודת בוראו והוא מתחיל לצמוח ולעלות מדרגה לדרגה על ידי המצוות. לאחר מכן הוא עוסק בענייני העולם באופן ש"כל מעשיך לשם שמים", והוא עושה זאת גם עם נפשו הבהמית (חי). כך הוא משיג את שלימותו של האדם (מדבר), על ידי עשיית דירה לו יתברך בתחתונים, שזו הכוונה והשלימות של הבריאה.

(אגרות מלך, ח"א, עמ' שכב)

הלכות ביכורים, פרק א הלכה יד: אָרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם ... וְהַכְּבוֹרִים.

במצות ביכורים משתקף הרעיון שהאדם ('מדבר') בעבודתו מביא את כל חלקי הבריאה ('דומם', 'צומח', 'חי') לידי שלמות. והנה, למרות שמצוה זו החלה רק לאחר כיבוש הארץ, חלוקתה לשבטים והקמת 'בית ה' אלוקיך' וכו' - מרגישה התורה כי המצוה חלה מיד עם כניסתם לארץ ("כי תבוא אל הארץ"). משמעות הדברים היא שכבר בעת מעשי ההכנה להבאת הביכורים (כיבוש הארץ, בניית המקדש, עבודת האדמה וכו') חדור האדם ברגש המטרה; מיד כאשר האדם מתחיל להתעסק ב"ששת ימים תעבוד", הוא חורש וזורע את האדמה (דומם). לאחר מכן, באים התבואה והפירות (צומח), כאשר ה"ראשית"

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ז תשרי-ג' מרחשון ה'תשס"ט

יום ראשון

הלכות מעשר פרק ז

א. מי שהיה לו מאה לג של יין טבול מן התורה, ואמר: 'שני לגין שאני עתיד להפריש מהן הרי הן תרומה, ונעשרה מעשר ראשון, ותשעה מעשר שני' - לא יתחיל וישתה עד שיגמיר בסוף שעור תרומה ומעשרות, אלא יפריש ואחר כך ישתה. ואין אומרים: 'זה שהניח בסוף, כאלו נכרר בתחלה'; מפני שחיוב תרומה ומעשרות - מן התורה, ואין אומרים בשל תורה 'נחשב כאלו נכרר', עד שיכרר.

ב. הקובע מעשרותיו בפי החכמה, לא ישתה משוליה; בשוליה, לא ישתה מפי; מפני שהמשקין מערבין. אבל הקובע בפי המגורה [מחט], אוכל משוליה; קבע בשוליה, אוכל מפי.

ג. ייש לאדם לקבוע מעשר שני ופודה אותו, וחזור ועושה אותו מעשר ראשון על אותן הפרות, או תרומת מעשר למקום אחר.

ד. המניח פרות להיות מפריש עליהן מעשרות - מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין, ואוכל ושותה, עד שיעשו כל אותן הפרות שהניח מעשר, ונותנן ללוי. מצאן שאכדו - הרי זה חושש לכל שהפריש, ונמערר בשנית מספק - ואינו מעשר ודאי.

ה. המלנה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני, להיות מפריש על אותן המעות מחלקן - מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין, ואינו חושש שמא מתו הכהן או הלוי, או העשיר העני.

ו. כיצד מפריש עליהן? מפריש התרומה או מעשר ראשון או מעשר שני מפורתיו, ומזכה בהן על ידי אחר לאותו הכהן או הלוי או העני שהלום; ואם היו רגילין לטל ממנו, והוא רגיל שלא יתן אלא להם - אינו צריך לזכות על ידי אחר. ואחר שמפריש, מחשב כמה שוה זה שהפריש, ומנכה מן המלנה - עד שיפרע כל חובו; ומזכר התרומה לכל כהן שירצה, ואוכל המעשרות.

ז. כשהוא מחשב כמה שוים הפרות שהפריש - יש לו לחשב כשער הזול, ואינו חושש משום רבית; ואין השביעית משמטת חוב זה. ואם בא בעל הבית לחזר, אינו חוזר; אבל אם רצו אלו שלקחו המעות לחזר, חוזרין. ונתאשו הבעלים מהן - אין מפרישין עליהן, שאין מפרישין על האבוד. מת הכהן או הלוי או העני שהלום - אינו יכול להפריש עליהן מחלקן בדרך הזו, עד שיטל רשות מן היורשין; והוא, שיגמיר להן קרקע, אפלו מלא מחט; אבל אם הניח כספים, אין רשות היורש מועלת. ואם הלום בפני בית דין על מנת שיפריש על מעות אלו מחלקם, אינו צריך לטל רשות מן היורשין. העשיר העני - אין מפרישין עליו, אף על פי שהלנהו בבית דין; וזכה הלה כמה שבכדו.

ח. ישאל שאמר לכן לוי: 'כור [- מידה] מעשר יש לך בידו' - רשאי בן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, אף על פי שלא משך; ואם נתנו הישראל ללוי אחר, אין לו עליו אלא תרומת.

ט. מי שהיה לו פרות במגורה [מחט], ונתן סאה ללוי וסאה לעני - לא יפריש שמונת סאין מן המגורה ויאכל אותן, אלא אם כן יודע ששתי סאין של מעשרות קמיין; אבל אם אכלו מהן הלוי והעני, אינו מפריש עליהן אלא לפי חשבון הנשאר משתי הסאין.

י. עניים שהחליפו מתנותיהן עם בעל הבית, כגון שנתנו לו סאה של לקט או שכחה ופאה ומעשר עני, ונטלו סאה מן הגרן - זה שנטל מהן פטור מן המעשרות, אף על פי שנעשה ברושות בעל הבית; וזה שנטלו ממנו חיב, אף על פי שהוא חלף מתנותיהן הפטורין.

יא. מי שהיה לפניו שתי כלכלות של טבל שננטלה תרומתן, ואמר: 'מעשרות זו בזו' - הראשונה מעשרת. אמר: 'מעשרות זו בזו וזו בזו' - הראשונה מעשרת, שהרי קבע מעשרותיה בפניה; ואין השניה מעשרת, שאין מפרישין מעשר מן הראשונה שפכר נפטרה על השניה שערין היא חבת במעשר שתיהן.

יב. אמר: 'מעשרות שתי כלכלות אלו, מעשר כל אחת מהן קבוע בחברתה' - קרא שם [- הרי הם מעושרות], וכבר קבע מעשרותיהן בהן; ומוציא מהן המעשרות שלהן, ואינו יכול להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר.

יג. וכיצד מעשרן [בפועל]? מוציא מעשר שתיהן מאחת מהן, או מעשר כל אחת מהן ממנה - אם היו שוות; ואם היתה אחת גדולה מחברתה - מפריש מן הקטנה מעשר הגדולה, ומן הגדולה מעשר הקטנה.

הלכות מעשר פרק ח

א. הפרות שהורם מהן תרומה גדולה ותרומת מעשר, הן הנקראין 'חליין'; ואם הפריש מהן שאר מעשרותיהן, הן הנקראין 'חליין מתקנין' בכל מקום.

ב. טבל [פירות לא מעושרים] שנתערב בחליין מתקנין מין במינו, שאי אפשר להלף אחר הטעם - אם יש לו פרות אחרות, מוציא על אותו טבל תרומה ומעשרות לפי חשבון. ואם אין לו פרות אחרות, הרי הכל אסור עד שיפריש; וכשהוא מפריש, מפסיד מן החליין המתקנין כדי תרומת מעשר של טבל.

ג. כיצד? מאה סאה של טבל, שנתערב במאה סאה של חליין מתקנין - מפריש מן הכל מאה ואחת, וכל שהפריש טבל; וישאר תשע ותשעים חליין מתקנין. נמצא מפסיד סאה אחת. וכן אם היה אותו טבל טבול לתרומה, מפסיד מן החליין המתקנין כדי תרומה ותרומת מעשר. ולמה מפסיד סאה זו? כדי שלא יאמר, מאה שהפריש הן מאה

שלוהו בית דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל, ומצאו שהכל זהירין בתרומה גדולה, ומפרישין אותה; אבל מעשר ראשון, ומעשר שני, או מעשר עני - היו עמי הארץ מישראל מקלין על עצמן, ולא היו מפרישין אותן. לפיכך, גזרו שלא יהיה נאמן על המעשרות, אלא אנשים נאמנים כשרים; אבל עמי הארץ - פוּרְתִּיהֶן ספק, ואין נאמנין לומר 'מעשרין הן'. וזה הוא הנקרא 'דמאי'.

ב. והתקינו שלא יהיה אדם מפריש מן הדמאי אלא תרומת מעשר, מפני שהוא עון מיתה, ומעשר שני, שאין בזה הפסד, שהרי בעליו אוכלין אותו. אבל מעשר ראשון ומעשר עני, אין מפרישין מן הדמאי - מפני שהוא ספק, והמוציא מחברו עליו הַרְאָה; לפיכך, אומרין ללוי או לעני: 'הבא ראיה שאינו מעשר, וטל מעשרו'.

ג. אף על פי שאין מפרישין מעשר עני מן הדמאי, צריך לקרות לו שם, ואינו מפריש; ואומר: 'עשור [עשירית] מה שיש כאן מעשר עני', כדי לקבוע מעשר שני - שמעשר עני בשלישית וששית, במקום מעשר שני של שאר שני השבוע. ד. כשמפרישין מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני, אין מברכין עליהן - לפי שהוא ספק; לפיכך, מתיר להפרישן כשהוא ערם.

ה. כיצד מעשרין את הדמאי? מפריש כדי תרומת מעשר שהוא אחד ממאה מן הכל, ומניחה בצד הפרות, ואומר: 'זה מעשר, ושאר מעשר סמוך לו'. ואחר כך אומר: 'זה שאמרתי עליו שהוא מעשר, הרי הוא תרומת מעשר על שאר המעשר הסמוך לו'; ונוטל אותה, ונותנה לפניה; שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קדם המעשר, לכתחלה. ואחר כך מפריש מעשר שני.

ו. ומתיר להפריש מעשר שני קדם הראשון, בדמאי. ואם רצה אומר: 'מעשר שני של פרות אלו בצפונם' או 'בדרומם, ויהי הוא מחלל על המעות'. וכן הלוקח כפר מן הנחתום - מפריש ממנה כדי תרומת מעשר וחלה, ואומר: 'אחד ממאה ממה שיש כאן הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו, וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על שאר המעשר הסמוך לו, והיתר על אחד ממאה שיש בזה שהפרישתי - הרי הוא חלה, ומעשר שני בצפונה או בדרומה, ויהי הוא מחלל על המעות'; ואוכל.

ז. וכן המזמין את חברו שיאכל אצלו, והוא אינו מאמינו על המעשרות - אומר מערב שבת: 'מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו, וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על השאר הסמוך לו, ומעשר שני בצפוני או בדרומי, ויהי הוא מחלל על המעות'; מפני שמתיר לאדם להתנות תנאים אלו על הדמאי, אף על פי שאינו ברשותו. אבל בנדאי, אינו מתנה אלא על דבר שברשותו.

ח. כיצד? היו לו מאה תאנים של טבל בתוך ביתו, והוא בבית המדרש או בשדה, ומתירא שגמא תחשף [תכנס] השבת, ואינו יכול לעשר בשבת - אומר: 'שני תאנים שאני עתיד להפרישן, הרי הן תרומה; ועשר שאני מפריש

של חלין, והמאה שנשארה היא הטבל. וכן אם היה הטבל פחות מן החלין, או מרבה על החלין - מגביה הטבל וכדי תרומת מעשר שבטבל מן החלין, או כדי תרומה ותרומת מעשר, אם היה טבל טבול לתרומה.

ד. וכן אם נתערב מעשר טבול בחלין מתקנין, אוסר בכל שהוא. אם יש לו מעשר אחר, מוציא על אותו מעשר הטבול תרומת מעשר לפי חשבון; ואם אין לו מעשר - מגביה המעשר שנתערב, ומפסיד מן החלין המתקנין כדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול.

ה. כיצד? מאה מעשר, שנתערב במאה חלין מתקנין - מפריש מן הכל מאה ועשר, וכל שהפריש מעשר; והתשעים הנשארות, הן חלין כשהיו. וכן אם היו החלין מרבין על המעשר הטבול, או פחותין ממנו - מפריש המעשר וכדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול מן החלין. ו. טבל שנתערב במעשר טבול - אם היה הטבל כמעשר, מפסיד מן הטבל כדי תרומת מעשר שבו. כיצד? מאה סאה טבל, שנתערב במאה סאה מעשר - מפריש מאה ואחת, וזה שהפריש מעשר; והתשע ותשעים הנשארות טבל. היה הטבל מרבה על המעשר - מפריש המעשר בלבד, ולא יפסיד מן הטבל כלום; שאם יקרא שם לתרומת מעשר שבטבל, נמצא המעשר מדמע [מערער] בתרומת מעשר של טבל שעלתה עמו. היה המעשר מרבה על הטבל - קורא שם לתרומת מעשר שבטבל, ומפריש הטבל וכדי תרומת מעשר של טבל ואחד ממאה מן המעשר; ויהיה טבל כלו מדמע, וימכרונו לכהן חוץ מדמי שתי התרומות שבו. ונמצא מפסיד מן המעשר אחד ממאה בו, שהוא כמו תרומת מעשר, ומפסיד ממנו כמו תרומת מעשר שבטבל. כיצד? מאה טבל, עם מאתים מעשר - מפריש מאה ושלש; והשלש הן תרומת מעשר של מאה טבל ושעור תרומת מעשר ממאתים מעשר, כדי שלא יבוא לטעות אם נתערב בכמותו. וישאר מאה שבע ותשעים, והם מעשר כשהיו.

ז. מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר פדי זין, וקבע פד אחת משורה החיצונה מעשר על מקום אחר, ואין ידוע איזו שורה חיצונה היא - נוטל שתי חביות באלכסון, ומערב שתייהן ומפריש מהן.

ח. קבעה בחצי שורה החיצונה, ואין ידוע איזה חצי שורה היא - נוטל ארבע חביות מארבע זוויות; קבעה בשורה אחת מהן, ואין ידוע איזו שורה היא - נוטל שורה אחת באלכסון; קבעה בחצי שורה, ואין ידוע איזו חצי שורה היא - נוטל שתי שורות באלכסון, שהרי נוטל חבית מפל חצי שורה. ומערב ומפריש.

ט. קבע המעשר בכד אחת מהן, ואין ידוע איזו היא - נוטל מפל פד וכד מן המאה, ומערב; ומפריש כדי פד אחת מעשר.

הלכות מעשר פרק ט

א. בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק,

חכמים - הרי הן בתלמיד חכמים, ונאמנין. תלמיד חכמים שמת, והניח פרות - אפלו באותו היום כנסן, הרי הן בחזקת מתאננין.

ג. בת עם הארץ או אשתו שנשאת לחבר - נאמן על המעשרות, ועבדו שנמכר לחבר - צריכין לקבל עליהם בתחלה; ובת חבר או אשתו שנשאת לעם הארץ, ועבדו שנמכר לעם הארץ - הרי אלו בחזקתן ונאמנין, עד שיחשדו. בנו או עבדו של חבר שהיו למודין [רגילים לבקר] אצל עם הארץ, צריכין לקבל. בנו או עבדו של עם הארץ שהיו למודים אצל חבר - כל זמן שהן אצל החבר, הרי הן בחבר; יצאו, הרי הן כעם הארץ.

ד. מי שאינו נאמן, והיה אחד מבניו או מעבדיו נאמן, או אחד ממשפחתו - לוקחין ממנו ואוכלין על פיהן [על פי עדות הנאמנים], ואין חוששין לדבר.

ה. היה הוא נאמן, ואשתו אינה נאמנת - לוקחין ממנו, ואין מתארחין אצלו. היתה אשתו נאמנת, והוא אינו נאמן - מתארחין אצלו, ואין לוקחין ממנו. ותבוא מארה למי שאשתו נאמנת, והוא אינו נאמן.

ו. לא ישמש חבר, לא במשתה עם הארץ ולא בסעודתו - אלא אם כן היה הכל מעשר ומתקן מתחת ידו; לפיכך, הרוצה חבר משמש במשתה עם הארץ או בסעודתו, הרי הכל בחזקת מעשר. ראוהו מסב עם עמי הארץ - אין הסעודה בחזקת מעשרת; שמא החבר על תנאין שבלבו הוא סומך [כגון שיעור רק לעצמו].

ז. כשם שאדם סועד אצל עם הארץ, וסומך על תנאו - כך הוא צריך להיות מתנה על בנו, ואפלו היה בנו במקום אחר; אבל אינו צריך להיות מתנה על אחר חוץ מבנו, ואפלו היה עמו במשתה. לפיכך, כן חבר שהיה מסב במשתה עם הארץ - אין הסעודה בחזקת מעשרת, שמא אביו התנה עליו.

ח. עם הארץ שנתן מזה [מטבע] לחבר, ואמר לו: 'קח לי אגדת ירק', או 'גלוסקה אחת' [עוגה] - לוקח לו סתם, ופטור מלעשר; ואם החליף את המזה - חייב לעשר, ואחר כך יביא לו. ואם פרש החבר, ולא לקח סתם, אלא אמר לחוננו: 'אגדה זו שאני לוקח ממך, לחברי אני קונה אותה, וזו לעצמי אני קונה אותה' - זו שלקח לעצמו, חייב לעשר אותה; וזו שלקח לחברו, אינו חייב לעשר אותה. ואם נתעברו, אפלו נתעברה אחת שלו במאה של חברו - מתקן הכל דמאי, ואחר כך יתן לחברו ששלחו לקח לו.

ט. תמשה שאמרו לאחד: 'צא והבא לנו חמש אגדות של ירק', והביא לכל אחד ואחד בפני עצמו - חברים שבהן, אין צריכין לעשר אלא על חלקן בלבד; הביא להן בערבוב - חברים שבהן צריכין לעשר על הכל.

י. עם הארץ שאמר לחבר: 'צא ולקט לי תאנים מתאנתי' - אוכל מהן החבר עראי, ומעשרן [לאכילת קבע כ] דמאי. ואם אמר החבר לעם הארץ ללקט לו, ושמע חבר אחר - הרי החבר האחר אוכל, ואינו צריך לעשר; שאין החבר מוציא דבר שאינו מתקן מתחת ידו, וחזקתו שהפריש

אחריהן, מעשר ראשון; ותשע שאני מפריש אחריהן, מעשר שני; ולמחר - מפריש ואוכל.

ט. וצריך לרשע בשפתיו בשעה שמפריש זו אחר זו; ואינו כמתקן בשבת, שהרי הקדים תנאו. וטבל שיש עליו תנאי זה, מתר לטלטלו בשבת קדם שפריש; ונותן עיניו בצד זה, ואוכל את השאר.

י. נתן לו עם הארץ כוס לשתות - אומר: 'מה שאני עתיד לשיר בשולי הכוס, הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו; וזה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר על השאר הסמוך לו; ומעשר שני כפי הכוס, והרי הוא מחלל על המעות'; ושותה, ומניח כדי תרומת מעשר בשולי הכוס.

יא. וכך אם זמנו חברו לשתות אצלו בשבת, מתנה פתנאי הזה מערב שבת על כל מה שירצה שישתה אצלו. וכן פועל שאינו מאמין לבעל הבית - נוטל גרוגרת [תאנה] אחת ואומר: 'זו ותשע הבאות אחריה עשויות מעשר על המאה שאני עתיד לאכל, וזו האחת תרומת מעשר על העשר הבאות אחריה, ומעשר שני הוא העשר האחרונות, והרי הוא מחלל על המעות'; ונותן הגרוגרת שהפריש לכהן. והפועל מפריש לעצמו דמי מעשר שני; שתנאי בית דין הוא, שתהיה תרומת מעשר משל בעל הבית, ומעשר שני משל פועל.

יב. הנחתומין - לא חייבו אותן להפריש מעשר שני מן הדמאי, אלא תרומת מעשר בלבד, כדי שיפרישנה בטרהרה עם החלה; והלוקח מפריש מעשר שני. במה דברים אמורים? במוכר בחנותו או על פתח חנותו; אבל המוכר לפלוט [סוחר], או בחנות הסמוכה לפלוט - חייב להפריש אף מעשר שני.

יג. שנים שבצרו פרמיהן בתוך גת אחת, והאחד מהם אינו נאמן על המעשרות - אף על פי שעשר זה הנאמן על חלקו - כשהוא נוטל חלקו מן היין, הרי זה חייב להפריש ממנו מעשר דמאי על חלק עם הארץ.

יד. ביצד? היו מחצה למחצה, ונטל בחציו מאתים לג' - הרי זה מפריש ממנו לג' אחד תרומת מעשר ועשר מעשר שני, כנגד המאה לג'; שהרי הפריש המעשר של ודאי תחלה על חצי כל שדרכו בנת. וכן אם היה לו שליש או רביע, מפריש לפי חשבון.

יום שני

הלכות מעשר פרק י

א. המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות, ולא יהיו פירותיו [בחזקת] דמאי [ספק מעושרים] - צריך לעשר את שהוא אוכל, ואת שהוא מוכר, ואת שהוא לוקח [קונה]; ואינו מתארח אצל עם הארץ. וצריך שיקבל עליו דברים אלו ברבים; ויכניסו עדים נאמנין שקבל דברים אלו ברבים, ושהוא רגיל בהם תמיד - הרי זה נאמן על פירותיו לומר 'מעשרין'.

ב. כל תלמיד חכמים - נאמן לעולם, ואינו צריך בדיקה אחריו; ובניו ובני ביתו ועבדיו ואשתו של תלמיד

י. נטלן לאכלן, ונמלך להצניען - לא ישהה אותן אצלו עד שיעשו, כדי שלא יהיה תפלה לאחרים. ואם מתחלה נטלן שלא יאכרו - הרי זה מתר לשהותן אצלו עד שירצה לאכלן או לשלחן או למכרן, יעשו אותן דמאי.

יא. קנובת ירק [פסולת עליים] הנמצאת בגנה, הרי זו פטורה מן הדמאי; ושל בעל הבית הנמצאת בבית, חייבת. שעל גבי האשפה בכל מקום, מתרת.

יב. הנותן לפנדקית לבשל לו ולאפות - מעשו את שהוא נותן לה, כדי שלא יהא תפלה לאחרים; ומעשו את שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה להחליף של זה בזה. אבל הנותן לחמותו, בין שנשא בתה בין שארסה, או לשכנתו, פת לאפות, ותבשיל לבשל - אינו חושש לא משום מעשו ולא משום שביעית, מפני שאינה חשודה להחליף. במה דברים אמורים? בזמן שנתן לה שאור לעסה ותכלין לקדרה [לתבשיל]. אבל אם לא נתן - חושש משום מעשורת [שנא התבלין לא מעושר], ולפיכך מעשו מה שיטל ממנה; וחושש משום שביעית, ולפיכך אם היתה שנת שמטה - הפת אסורה, שמא השאור מספיחי שביעית הוא.

יג. המוליך חטין לטחן עם עם הארץ - הרי הן כחזקתן, שאינו חשוד להחליף; הוליקן לטחן עם הנכרי - הרי הן דמאי, שמא החליפן בחטיו של עם הארץ. וכן המפקיד אצל עם הארץ - הרי הן כחזקתן, שאינו חשוד להחליף הפקדון. יד. עם הארץ שהיה משתמש בחנותו של חבר - אף על פי שהחבר יוצא ונכנס - הרי זה מתר, ואינו חושש שמא החליף.

טו. המפקיד פרותיו אצל הנכרי - הרי הן כפרותיו של נכרי; שחזקתו להחליף הפקדון. והיאך דינם? אם היו פרות שעדיין לא נגמרה מלאכתן, ונגמרו ביד ישראל אחר שלקח הפקדון - מפרש מעשורת כמו שבארנו. ואם היו פרות שהפקיד טבלים, ונגמרה מלאכתן - חייב להפריש, שמא לא החליף הגוי; ולפיכך נראה לי, שהמעשורת שפריש ספק. אבל אם הפקיד חלין מתקנין, אינו צריך להפריש כלום; שאפלו החליף הגוי - פטורין, כמו שבארנו בהלכות תרומה: "דגגד", ולא דגן גוי.

הלכות מעשו פרק יב

א. הלוקח [קונה] פרות ממי שאינו נאמן על המעשורת, ושכח לעשרן, ונכנסה שבת או יום טוב, שאינו יכול לעשו - הרי זה שואלו, ואם אמר לו: 'מעשרין הן' - אוכל על פיו בשבת; וכן אם אמר לו אחד שאינו נאמן: 'מעשרין הן' - אוכל על פיו באותה שבת, ואפלו היו לו פרות אחרות מתקנין מאותו המין; מפני שאימת שבת על עמי הארץ, ואינו עובר בה עברה.

ב. אף על פי שהוא אוכל על פיו בשבת - הרי זה לא יאכל מאותן הפרות למוצאי שבת, עד שיעשו דמאי [- מספק] על הכל, על שאכל בשבת, ועל הנשאר; שלא הקלו והאמינוהו, אלא לצרף אותה שבת. היתה שבת, ויום טוב

עליהן ממקום אחר. אף על פי שלא נחשדו חברים לתורם שלא מן המקור [מדבר שאינו לפניהם] - כדי לסלק המכשול מלפני עם הארץ, תורמין.

יא. מתר להאכיל את העניים ואת האורחים דמאי, וצריך להודיען; והעני עצמו, והאורח - אם רצה לתקן, מתקן.

יב. גבאי צדקה גובין סתם מכל אדם, ומחלקין סתם; והרוצה לתקן, יתקן.

יג. רופא חבר שהיה מאכיל לחולה עם הארץ מפרות עם הארץ - נותן לתוף ידו, אבל לא לתוף פיו; ואם היה הדמאי של רופא, אפלו לתוף ידו לא יתן. וכן אם ידע שהוא טבל ודאי, אפלו לתוף ידו אסור.

הלכות מעשו פרק יא

א. אסור למכר את הדמאי [- יבול ספק מעושר] לעם הארץ, או לשלח לו דמאי - מפני שהוא מסייע לזה לאכל דבר האסור; אבל מוכרין ומשלחין אותו לתלמיד חכמים - שאין תלמיד חכמים אוכל עד שיעשו, או עד שיודיעו אדם נאמן שזה מעשו.

ב. כל המשפיעין [המוכרים] במדה גסה [- שמוסיפים ללקוח], כגון היסטונות ומוכרי תבואה - מתרין למכר את הדמאי ולשלחו; מפני שהן מוסיפין על המדה, התקינו חכמים שהיה הלוקח או זה שנושטלחו לו הוא המפריש מעשו דמאי. אבל המודדין במדה דקה [במדויק] - הואיל והמוכר משתפר, הוא מפרש; ולא ימכר ולא ישלח, אלא מתקן.

ג. וכמה היא מדה גסה? בביבש, חצי סאה; ובבלח, מדה שהיא מחזקת שנה דינר מאותו דבר הלח.

ד. סלי זיתים וענבים, וקפות של ירק - אף על פי שהוא מוכרן אכסרה [לא במדויק אלא בהערכה], אסור למכרן דמאי.

ה. אמר אחד מהן: 'בוא ונתקן הפרות האלו', בין שהיה מוכר בדקה או בגסה - המוכר מפרש תרומה, והלוקח מפרש מעשו שני; ודבר זה, תנאי בית דין הוא.

ו. חבר [- נאמן על המעשורת] ועם הארץ שירשו את אביהן עם הארץ - יכול הוא לומר לו: 'טל אתה חטים שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני', 'אתה יין שבמקום פלוני, ואני יין שבמקום פלוני'; אבל לא יאמר לו: 'טל אתה חטים ואני שעורים', 'טל אתה את הלח, ואני אטל את הביבש' - מפני שזה מוכר דמאי.

ז. מי שהיה נושא ירק, וכבד עליו משאו, ורצה להשליף ממנו על הדרך כדי להקל ממשאו - לא ישליף עד שיעשו; כדי שלא יהיה תפלה לעמי הארץ שאוכלין אותו בדמאי.

ח. הלוקח ירק מן השוק, ומשך - אף על פי שלא שקל ולא מדד ולא נתן דמים, ונמלך להחזיר לבעל התנות - לא יחזיר עד שיעשו.

ט. המוצא פרות בדרך - אם רב מכניסין לבתיהן - פטור מלעשו, שעדיין לא נקבעו למעשו. ואם רב מכניסין למכר בשוק, הרי אלו דמאי; ומחצה למחצה, דמאי.

ישראל הן' - חֵבֶב הַלֹּקֶחַ לַעֲשֹׂר; 'מַעֲשִׂיִן הֵן' - נֶאֱמָר, שֶׁהִפָּה שְׁאָסֵר הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר. 'מַשְׁלֵי הֵן' [כלומר מסוריא] - חֵבֶב לַעֲשֹׂר; 'מַעֲשִׂיִן הֵן' - נֶאֱמָר, שֶׁהִפָּה שְׁאָסֵר הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר. וְאִם יִרְדֵּעַ שֵׁישׁ לוֹ קֶרֶקַע בְּסוּרִיָּה, וְהִנֵּה רֹב מִמֶּכְרוֹ מִשְׁדָּהוּ - חֵבֶב הַלֹּקֶחַ מִמֶּנּוּ לַעֲשֹׂר, שֶׁחֻקָּתוֹ שֶׁחֵבֵב מִשְׁדָּהוּ.

יב. עֲנִיִּים שְׁאָמְרוּ: 'פְּרוֹת אֵלוּ שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפָאָה הֵן' - הָרִי אֵלוּ נֶאֱמָנִין כָּל זְמַן הַגְּרָנוֹת, שֶׁהִלָּקֵט וְהִשְׁכָּחָה וְהִפָּאָה מִצִּיּוֹן; וְהוּא, שִׁיְהִיָּה קָרוֹב מִן הַגֶּר, כְּדִי שִׁיִּצֵּא וְיָבוֹא בּוֹ בַּיּוֹם. וְאִם אָמְרוּ: 'שֶׁל מַעֲשֹׂר עֲנִי הֵן' - הָרִי אֵלוּ נֶאֱמָנִין, כָּל הַשָּׁנָה שֶׁלּוֹ כֹּלָה. וְאִינֶן נֶאֱמָנִין, אֲלֹא עַל דָּבָר שֶׁדָּרָךְ בְּנֵי אָדָם לִתֵּן אוֹתוֹ.

יג. כִּיצַד? חֲסִיִּים אֵלוּ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפָאָה הֵן, נֶאֱמָנִין. 'קִמַּח זֶה מִחֲסִיִּים שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפָאָה הוּא', אֵינֶן נֶאֱמָנִין. וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַפֶּת לוֹמַר 'מַשֵּׁל מִתְּנוֹת עֲנִיִּים הוּא', אֲלֹא מִתְּעַשְׂרֶת דְּמָאִי.

יד. נֶאֱמָנִין עַל הַשְּׁעוּרָה שֶׁל אֲרֹז; וְאִין נֶאֱמָנִין עָלָיו, בֵּין חֵי בֵּין מִבְּשָׁל. נֶאֱמָנִין עַל הַפּוֹל; וְאִינֶן נֶאֱמָנִין עַל הַגְּרִיסִין, בֵּין חֵיִין בֵּין מִבְּשָׁלִין. נֶאֱמָנִין עַל הַשֶּׁמֶן לוֹמַר: 'שֶׁל מַעֲשֹׂר עֲנִי הוּא'; וְאִין נֶאֱמָנִין לוֹמַר: 'שֶׁל יִיְתִי נִקּוֹף [פָּאָה] הוּא'. נֶאֱמָנִין עַל הַיֶּרֶק, חֵי; וְאִין נֶאֱמָנִין עָלָיו מִבְּשָׁל, אֲלֹא אִם כֵּן הִיָּה דָּבָר מוֹעֵט, שֶׁכֵּן דָּרָךְ בְּעָלֵי בֵּתִים, לִתֵּן מַעֲט יֶרֶק מִבְּשָׁל מִקְדָּרְתוֹ לְעֲנִי; וּמִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לוֹמַר: 'בְּעַל הַבֵּית נִתְּנוּ לִי', יָכוֹל לוֹמַר: 'אֲנִי בִשְׁלִתִּיהוּ מִמִּתְּנוֹתַי'.

טו. וְכֵן כֵּן לֹוֹי שְׁאָמְרוּ: 'פְּרוֹת אֵלוּ, מִמַּעֲשֹׂר שְׁנוּטָלָה תְּרוּמָתוֹ הֵן' - הָרִי זֶה נֶאֱמָן לְעוֹלָם עַל תְּרוּמַת מַעֲשֹׂר, כִּשֶּׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל נֶאֱמָן עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה; אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן עָלָיו לְפָטְרוֹ מִמַּעֲשֹׂר שָׁנִי.

טז. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִין אֲלֹא בְּעַם הָאֶרֶץ, שֶׁאֵינוֹ לֹא חָשׂוֹד וְלֹא נֶאֱמָן. אֲבָל מִי שֶׁהוּא חָשׂוֹד לְמַכּוֹר תְּרוּמָה לְשֵׁם חֵלִין - אֲסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ כָּל דָּבָר שֵׁישׁ בּוֹ זִקְתָּ תְּרוּמָה וּמַעֲשֹׂר, אֲפִלּוּ קָרְבִי דְּגִים, מִפְּנֵי שְׁנוּתֵינִין בֵּהֶן שֶׁמֶן. וְאִין אֲסוּר אֲלֹא כָּל שֶׁלְפָנָיו; אֲבָל אוֹצְרוֹ [מִחֲסוּן] - מִתֵּר לִקַּח מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתֵּירָא לְעֶרֶב תְּרוּמָה בְּאוֹצְרוֹ - שֶׁמָּא יִדְעַה הַדְּבָר, וְיִפְסִיד הַכֹּל. וְכֵן הַחָשׂוֹד עַל מַעֲשֹׂר שָׁנִי לְמַכּוֹר לְשֵׁם חֵלִין, אֵין לוֹקַחִין מִמֶּנּוּ דָּבָר שֵׁישׁ עָלָיו זִקְתָּ מַעֲשֹׂר. וְכָל זֶה - קִנְס מִדְּבָרֵיהֶם.

יז. חָשׂוֹד שֶׁהֵעִיד עַל שֶׁל אַחֲרִים - נֶאֱמָן; חֻזָּקָה, אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ. וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר, עִם הָאֶרֶץ. לְפִיכָךְ, עִם הָאֶרֶץ שְׁאָמְרוּ: 'זֶה טָבֵל וְזֶה תְּרוּמָה, זֶה וְדָאִי וְזֶה דְּמָאִי' - אֲפִלּוּ בְּשֵׁלּוֹ, נֶאֱמָן. אָמַר: 'אֵלוּ פְּרוֹת מִתְּקַנִּין' - בְּשֵׁל אַחֲרִים, נֶאֱמָן; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִרְאֶה כְּעוֹשֶׂה קְנוּנִיָּא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

יח. הַמּוֹכֵר פְּרוֹת לְחִבְרוֹ, וְאַחַר שִׁיִּצְאוּ מִתַּחַת יָדוֹ, אָמַר לְלוֹקַח: 'פְּרוֹת שִׁמְכָרְתִּי לָךְ טָבֵלִים הֵן', הַבֶּשֶׂר בֶּשֶׂר כְּבוֹר הִיָּה, 'הֵינִי יֵין נִסְף' - שְׁנוֹת הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, אֲפִלּוּ הִיָּה הַמּוֹכֵר חֵבֶר. וְהַזְרִיזוּ, מִחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ; וְאִם הָאֲמִינוּ - הָרִי זֶה מִשְׁכָּח, אֲפִלּוּ הִיָּה הַמּוֹכֵר עִם הָאֶרֶץ.

סמוך לָהּ, וּשְׁאֵלוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן - אוֹכֵל אִף בְּשָׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִרְאֶה לַעֲשֹׂר בֵּינֵתִים; וְכֵן בְּשָׁנִי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת.

ג. הַנִּשְׁכָּע עַל חִבְרוֹ שִׁיאֲכַל אֲצִלוֹ בְּשִׁכְתָּה, וְהוּא אֵינוֹ מִאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשֻׂרוֹת - שׁוֹאֵלוֹ וְאוֹכֵל עַל פִּי בְּשִׁכְתָּה הָרִאשׁוֹנָה בְּלִבָּד; אֲבָל בְּשִׁכְתָּה שְׁנִיָּה - אִף עַל פִּי שְׁנֵדֵר מִמֶּנּוּ הִנֵּה אִם לֹא יֵאָכֵל אֲצִלוֹ - לֹא יֵאָכֵל, עַד שִׁיעֲשֹׂר דְּמָאִי.

ד. מִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֹׂר מִפְּרוּתָיו שֶׁהֵן דְּמָאִי, וְרְאִינוּהוּ שֶׁחֻזָּרָה וְנִפְלָה בְּפָנָיו בֵּין לְמָקוֹם אַחֵר בֵּין לְמָקוֹמָהּ, וְאָמַר: 'חֻזָּרְתִּי וְהִפְרַשְׁתִּי אוֹתָהּ' - נֶאֱמָן אֲפִלּוּ בַּחֵל, וְאוֹכֵל עַל פִּי; כִּשֶּׁם שֶׁאֵימַת שִׁכְתָּה עַל עַמִּי הָאֶרֶץ - כִּף אֵימַת דְּמוּעַ [תַּעֲרֹבוֹת תְּרוּמָה וְחוּלִין] עָלֶיהֶן, וְאֵינֶן חֲשׂוֹדִין לְהַאֲכִיל אֶת הַמִּדְּמָע.

ה. מִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֹׂר רִאשׁוֹן מִפְּרוֹת אֵלוּ, וְאָמַר שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֹׂר שָׁנִי - נֶאֱמָן. הַפְּרִישׁ בְּפָנָיו מַעֲשֹׂר שָׁנִי, וְאָמַר שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֹׂר הָרִאשׁוֹן - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהִשְׁנִי שֶׁלּוֹ הוּא [וְאוֹכֵל בִּירוּשָׁלַיִם], וְהִנֵּאֱמָן עַל הַשָּׁנִי אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן, וְהִנֵּאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן נֶאֱמָן עַל הַשָּׁנִי. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן שֶׁהוֹצִיא פְּרוֹת מִבֵּיתוֹ, וְאָמַר: 'אֵלוּ מַעֲשֹׂר רִאשׁוֹן' - נֶאֱמָן, וְאִין מִפְּרִישִׁין מֵהֶן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּמַעֲשֻׂרוֹת; וְאִם אָמַר: 'אֵלוּ מַעֲשֹׂר שָׁנִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְהָרִי הֵן דְּמָאִי, וּמִפְּרִישִׁין מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֹׂר. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא פּוֹדֶה אֶת בָּלָן.

ו. הָאוֹמֵר לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשֻׂרוֹת: 'קַח לִי מִמִּי שֶׁהוּא מַעֲשֹׂר', וְהִלֵּךְ וְלָקַח וְהִבִּיא לוֹ - אֵינוֹ נֶאֱמָן. וְאִם אָמַר לוֹ: 'קַח לִי מֵאִישׁ פְּלוֹנִי' - הָרִי זֶה נֶאֱמָן לוֹמַר: 'מִמֶּנּוּ לִקַּחְתִּי; שֶׁהִי מִתֵּירָא, שֶׁמָּא יִשְׁאֲלֵנוּ. הִלֵּךְ לִקַּח לוֹ מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי, וְאָמַר: 'לֹא מִצָּאִיתִי, וְלִקַּחְתִּי לָךְ מֵאַחֵר שֶׁהוּא נֶאֱמָן' - אֵינוֹ נֶאֱמָן.

ז. הַנִּכְנָס לְעִיר, וְאֵינוֹ מִפִּיר אָדָם שֵׁם, וְאָמַר: 'מִי כָּאֵן נֶאֱמָן? מִי כָּאֵן מַעֲשֹׂר? וְאָמַר לוֹ אַחַד: 'אֲנִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן. אָמַר לוֹ: 'אִישׁ פְּלוֹנִי' - הָרִי זֶה נֶאֱמָן; וְהִלֵּךְ וְלִקַּח מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי, אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִפִּירוֹ, וְאוֹכֵל עַל פִּי. הִלֵּךְ לִקַּח מִמֶּנּוּ, וּשְׁאֵל לוֹ: 'מִי כָּאֵן מּוֹכֵר יִשָּׁן?' אָמַר לוֹ: 'זֶה שֶׁשְׁלַחְךָ אֲצִלִּי' - אִף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה, הָרִי אֵלוּ נֶאֱמָנִין.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזֶמֶן שֶׁאֵינוֹ מִפִּיר אָדָם שֵׁם. אֲבָל אִם מִפִּיר שֵׁם אָדָם, לֹא יִקַּח אֲלֵא מִן הַמִּמְכָּה; וְאִם שֶׁהָ שֵׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִפִּיר שֵׁם אָדָם, לֹא יִקַּח אֲלֵא מִן הַמִּמְכָּה.

ט. וְלֹא הִתִּירוּ דְּבָרִים אֵלוּ, אֲלֹא בְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשֻׂרוֹת; אֲבָל לְעִנְיַן פְּרוֹת שְׁבִיעִית, אוֹ לְעִנְיַן טְהוֹרוֹת - לֹא יִקַּח אֲלֵא מִן הַמִּמְכָּה.

י. הַחֲמִירִין שְׁנִכְנָסוּ לְעִיר, וְאָמַר אַחַד מֵהֶן: 'פְּרוֹת אֵלוּ אֵינֶן מִתְּקַנִּין, אֲבָל פְּרוֹת חֵבֶר מִתְּקַנִּין וּמַעֲשֻׂרִין' - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁמָּא קְנוּנִיָּא הֵן עוֹשִׂין זֶה עִם זֶה, וְהִיָּה הַשֶּׁכֶר בִּיגִיָּה.

יא. הַמּוֹכֵר פְּרוֹת בְּסוּרִיָּה [שְׁטוּחִים שֶׁנִּכְבְּשׁוּ ע"י דוֹד, וְנוֹהָגִים בָּהּ חֶלֶק מִדֵּינֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל], וְאָמַר: 'מַשֵּׁל אֶרֶץ

יום שלישי

הלכות מעשר פרק יג

א. פרות שחזקתן מן ההפקר - כגון השיתין [תאנים מדבריות], והרימין [שיח של פרות גרועים], והעזרין, וכנות שוח [תאנים לבנות], וכנות שקמה [תאנים מדבריות], והגפן [מין ענבים], ונזבלות תמרה [תמרים שנפלו מהרוח], והן שעדין לא הטילו שאור [שלא נגמר בישראל], והנצפה [צלה], והפסר, וכיוצא בהן - פטורין מן הדמאי. והלוקח אותן מעם הארץ - אינו צריך להפריש מהן לא תרומת מעשר ולא מעשר שני, מפני שחזקתן מן ההפקר. אפלו אמר לו עם הארץ 'אינן מעשרין' - הרי אלו פטורין מן המעשרות, עד שיודע לו שהן מן השמור.

ב. הבכורות [פירות שהבשילו ראשונים] והספלות [שהבשילו בסוף] שבפקעה, פטורין מן הדמאי - [מעשר מספק]; ושכנגה - חביבין, מפני שהן נשמרין. ואלו הן הבכורות? כל הפרות שבכרו עד שלא הושיבו שומר על הפקעה לשמר פרותיה; והספלות - הן הפרות שישארו אחר שיקפלו המקצועות [מחצלות לייבוש] מן השדות, ויניחום בלא שומר. וכן החמץ העשוי מן התמרים, פטור מן הדמאי. ג. כשגזרו על הדמאי [לעשרו], לא גזרו אלא על פרות הארץ שהחזיקו בה עולי ככל בלבד, שהוא מקוים ולפנים; וכזיב עצמה, פלחוי. וכל הפרות הנמצאות מקוים ולחוץ - פטורין מן הדמאי, שחזקתן מפרות מקום שנמצאו בו.

ד. פרות שידוע שהן מפרות הארץ שהחזיקו עולי ככל, אף על פי שהן נמצאות בסוריה [שטחים שנכבשו ע"י דוד], ואין צריך לומר, בארץ שהחזיקו עולי מצרים בלבד - הרי אלו חביבין בדמאי, ומפרישין מהן תרומת מעשר ומעשר שני. לפיכך, הדבילה השמנה שאין כמותה אלא בארץ שהחזיקו עולי ככל, וכן התמרים הגדולים, והתורבין הגדולים השוין [ישרים], והאזו הלבן ביותר, והפמון הגדול - מתעשרין דמאי ככל ארץ ישראל ובסוריה; וכן כל פיוצא בפרות אלו.

ה. החמרים שהביאו פרות לצור, חביבין בדמאי - שחזקתן מהארץ שהחזיקו עולי ככל, שהיא הקרובה לה; והאזו, אין חוששין לו - אלא כל האזו הנמצא חוצה לארץ שהחזיקו עולי ככל, פטור מן הדמאי, אלא אם כן היה גזר, כמו שבארנו.

ו. הלוקח מבצלי אוצרות [מחסנים] בצור - פטור מן הדמאי, ואין אומרים: 'שמא מפרות הארץ אצרו'. וכן חמור יחידי שנכנס לצור, והוא טעון פרות - פטור מן הדמאי, שחזקתן משדה העיר.

ז. הלוקח מבצלי אוצר בצידון - חביב בדמאי, מפני שהיא קרובה יתר מצור, שחזקתה שאוצרין מפרות הארץ שהחזיקו עולי ככל; אבל הלוקח מן החמרים בצידון - פטור מן הדמאי, מפני שחזקתן שמביאין מחוצה לארץ.

ח. הלוקח מן הגוי בארץ שהחזיקו עולי ככל - אם היה תגר גוי שהוא לוקח מלשאל, הרי פרותיו דמאי; לפיכך, בראשונה, בזמן שהיה רב ארץ ישראל ביד ישראל, היה הלוקח מכל תגר גוי מעשר דמאי כלוקח מעם הארץ.

ט. אינה הוא תגר? זה שהביא ושהו ושלש; אבל אם הביא פעם אחת, אפלו הביא שלשה משואין בבת אחת, או שהביא הוא וכנו ופועל - עדין לא החזק תגר.

י. כשגזרו על הדמאי, לא גזרו על פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ.

יא. פרות הארץ שרבו על של חוצה לארץ, הרי אלו חביבין בדמאי; ושל חוצה לארץ שרבו על פרות הארץ, וכן דברים שחזקתם תדיר מחוצה לארץ, כגון אגוזים ודמסקניות [מין שזיף] - הרי אלו פטורין מן הדמאי.

יב. לא הלכו חכמים בפרות חוצה לארץ, לא אחר המראה, ולא אחר הטעם, ולא אחר הריח - אלא אחר הרב: כל שרבו לו, מתר; ושלש רבו לו, אסור. כיצד? רבו בעיר אבל לא במדינה, או שרבו במדינה ולא רבו בעיר, רבו בזה ולא רבו בפקעה, או שרבו בפקעה ולא רבו בזה, רבו לחנוני ולא רבו לבצל הבית, רבו לבצל הבית ולא רבו לחנוני - זה שרבו בו, מתר; ומקום שלא רבו בו, חביב בדמאי.

יג. רבו פרות חוצה לארץ בשוק, ונתממטו - חזר השוק לישנו: הלוקח ממנו חביב בדמאי.

יד. ואלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על הדמאי: הלוקח פרות לזריעה או להאכיל לבהמה, או קמח לעורות או למלוגמא או לרטיה [תחבושות], שמן להדלקת הנר או לסוף בו את הכלים, זין לקילור [מישחה], וחלת [הפרשת חלה של] עם הארץ, והמדמץ [תרומה וחולין מעורבים], והלקוח בכסף מעשר שני, ושיירי המנחות, ותוספת הבכורים - כל אלו פטורין מן הדמאי; וכן שאמר לו עם הארץ: 'מתקנין הן', אינו צריך לעשר. טו. הלוקח פרות לאכילה, ונמלץ עליהן לבהמה - הרי זה לא ימכרם לגוי, ולא יאכילם לבהמה אפלו לבהמת אחרים, עד שיתקנם דמאי.

טז. שמן ערב - פטור מן הדמאי, שאין חזקתו לאכילה. שמן שלוקח הסורק לתת אותו בצמר - פטור מן הדמאי, מפני שהוא נבלע בצמר; אבל שהאורג לוקח לסוף בו אצבעותיו, חביב בדמאי - מפני שהוא נבלע בגופו, וסיכה כשתיה היא ככל מקום.

יז. גוי ששאל מלשאל [הנאמן על המעשרות] לתן לו שמן על מפתו [טבל] - בודאי, אסור; ובדמאי, מתר. ונתן הגוי שמן על גבי טבילה להתעגל [להתגלגל] עליה - משעמד, מתר ללשאל לישב אחריו.

יח. מי שנפל שמן דמאי על בשרו - משפשפו, ואינו חושש. הלוקח זין למוריס [ציר דגים] או לאלונתית [יין מעורב בשמן], קטניות לעשותן טחינין [לטוחנם ולערבם בדבש] - חביב בדמאי. אבל הלוקח מוריס שיש בו זין אלונתית, או שלקח טחינין - הרי אלו פטורין מן הדמאי;

ח. הלוקח מן העני, וכן העני שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבלה [תאנה מיובשת] - מעשר מכל אחת ואחת. ובתמרים ובגרוגרות, בולל הכל ומעשר. אימתי? בזמן שהמתנה מרבה; אבל במתנה מועטת, מעשר מכל מתנה ומתנה.

ט. שחק את הפת ועשה אותה פרוירין, ואת הגרוגרות ועשה אותן דבלה - מעשר מאחד על הכל.

י. פועלים או אורחים שהיו מסבין ואוכלין, והותירו פרוסות - מעשר מכל אחת ואחת.

בריו רחמנא דסייען

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

ש. בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש מעשר שני; (ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי האדם, חוץ מאכילה ושתיה וסיכה; (ג) שלא לאכלו בטמאה; (ד) שלא לאכלו באנינות; (ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים; (ו) שלא לאכל מעשר תירוש חוץ לירושלים; (ז) שלא לאכל מעשר יצהר חוץ לירושלים; (ח) להיות נטע רבעי בלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבדליו כמעשר שני לכל דבר; (ט) להתודות ודוי המעשר. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק א

א. אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה - מפרישין מעשר שני, שנאמר: "עשר תעשר את כל תבואת ורעד"; ובשנה שלישית וששית [משנות השמיטה] - מפרישין מעשר עני חלף מעשר שני, כמו שבארנו.

ב. באחד בתשרי, הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות וירקות; וכל מקום שנאמר 'ראש השנה' סתם, הוא אחד בתשרי. ובחמשה עשר בשבט, ראש השנה למעשר האילנות. כיצד? תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות [- שצמחו שליש מגודלם] לפני ראש השנה של שלישית - אף על פי שנגמרו ונאספו בשלישית, מפרישין מהן מעשר שני; ואם לא באו לעונת המעשרות אלא לאחר ראש השנה של שלישית, מפרישין מהן מעשר עני. וכן פרות האילן שבאו לעונת המעשרות [כל פרי בעונתן] קדם חמשה עשר בשבט של שלישית - אף על פי שנגמרו ונאספו אחרי כן בסוף שנה שלישית, מתעשרין לשעבר ומפרישין מהן מעשר שני. וכן אם באו לעונת המעשרות קדם חמשה עשר בשבט של רביעית - אף על פי שנגמרו ונאספו ברביעית, מפרישין מהן מעשר עני. ואם באו לעונת המעשרות אחר חמשה עשר בשבט, מתעשרין להבא.

ג. והחרובין - אף על פי שחנטו פרותיהן קדם חמשה עשר בשבט - מתעשרין להבא, הואיל ומעשרותיהן מדברי סופרים [מתקנת חכמים]. יראה לי, שאין הדברים

שלא גזרו על תערכת דמאי. ואם היה הדבר שחייב בדמאי שנתערב, כגון תכלין ושאר - הואיל וטעמו נפר, אינו בטליו, ונמצאת כל התערכת חייבת בדמאי.

יט. כל אלו הפטורין מן הדמאי שלא גזרו עליהן - אם התקנין דמאי והפריש מהן תרומת מעשר ומעשר שני, מה שעשה עשוי; אבל אם תקן את הדמאי כדמאי והפריש ממנו תרומה גדולה ומעשרות, או שתקן את הדמאי כדמאי - לא עשה כלום.

כ. כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי, ולקח ואין ידוע ממי לקח - כיצד מתקן? מפריש תרומה ותרומת מעשר, ונותן לפה; ומפריש מעשר שני בלבד, והרי הוא כמעשר שני של דמאי.

כא. וכן אם היו לפניו שתי קפות, אחת טבל ואחת מתקן, ואבדה אחת מהן - הרי זה מפריש מן השניה תרומה גדולה ותרומת מעשר, ונותן לכל כהן שירצה; ומפריש מעשר שני בלבד, כדמאי.

הלכות מעשר פרק יד

א. הלוקח [קונה] מן הסיטון [סיטונאי], וחסר ולקח ממנו פעם שניה - לא יעשר מזה על זה, אף על פי שהוא מין אחד, אפלו מקפה אחת, אף על פי שמפיר את החבית שהיא היא; מפני שהסיטון לוקח מאנשים הרבה ומוכר, ושמא לקח זה שמכר בתחלה מעם הארץ שפרותיו דמאי, וזה שלקח בסוף מחבר שפרותיו מתקנין; וכבר בארנו, שאין מעשרין מן החיב על הפטור, ולא מן הפטור על החיב. ואם אמר הסיטון: 'משל אחד הן' - נאמן.

ב. היה מוכר קשות [קישוא] או ירק, והן מביאין וצוברין לפניו - הלוקח ממנו מעשר מכל קשות וקשות, ומכל אגדה ואגדה, ומכל תמרה ותמרה.

ג. הלוקח מבעל הבית, וחסר ולקח ממנו שניה - מעשר מזה על זה, אפלו משתי קפות, אפלו משתי עירות; שחזקתו שאינו מוכר אלא משלו.

ד. בעל הבית שהיה מוכר ירק בשוק - בזמן שמביאין לו מגנותיו, מעשר מאחד על הכל; ובזמן שמביאין לו מגנות אחרות - אם לקח ממנו וחסר ולקח ממנו פעם שניה, לא יעשר מזה על זה.

ה. הלוקח פת מן הנהחתום, לא יעשר מן הנהחתום על הצוננת - שאני אומר: 'חטים של אמש היו משל אחד, ושל היום משל אחד'.

ו. הלוקח מן הפלטר [- קונה מהנהחתום ומוכר לאחרים] - אף על פי שהן דפוסין הרבה - מעשר מאחד על הכל; שהנהחתום שהוא מוכר לפלטר עושה עסתו דפוסין הרבה. אבל הלוקח מן המנפול - מעשר מכל דפוס ודפוס; שהמנפול לוקח משני נחתומין.

ז. תשעה מנפולין שלוקחין מעשרה נחתומין - הואיל ואחד מהן לוקח משנים - כל הלוקח מאחד מן התשעה, מעשר מכל דפוס ודפוס.

הזרעים לגמרי] לפני ראש השנה - וירעו מתעשר לשעבר, וירקו בשעת לקיטתו; מקצתו עשה קצצין גמורין, ומקצתו לא עשה - זה הוא שאמרו: 'צובר גרנו לתוכו, ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו'.

יא. פרות שנה שניה שנתערכו בפרות שלישית, או של שלישית ברביעית - הולכין אחר הרב. מחצה למחצה - מפריש מעשר שני מן הכל, אבל לא מעשר עני; שמעשר שני חמור, שהרי הוא קדש, ומעשר עני חל. וכן פרות שהן ספק אם פרות שניה הן או פרות שלישית, מפריש מהן מעשר שני.

יב. כל הפטור ממעשר ראשון, פטור מן השני ומן העני; וכל שחייב בראשון, חייב בהן. וכל התורם - אדם הראוי לתרום, מעשר; וכל שאינו תורם, אינו מוציא מעשר זה. וכל מי שאם תרם, תרומתו תרומה - כף אם עשר מעשר זה, הרי הוא מעשר; וכל מי שאין תרומתו תרומה - כף אם הוציא מעשר זה, אינו מעשר.

יג. פרות שהוציא מהן מעשר ראשון קדם שינקבעו [שיתחייבו] למעשר - הרי זה אוכל מהן עראי, קדם שיוציא מעשר שני; שאין הראשון קובע לשני. אבל משנקבעו למעשר - אף על פי שהוציא את הראשון - אסור לאכל מהם עראי, עד שיוציא את השני או את מעשר עני.

יד. מעשר שני - הואיל והוא טעון הבאת מקום - [לירושלים] - אין מביאין אותו מחוצה לארץ, בככור בהמה; לפיכך, לא חייבו להפריש מעשר שני בסוניה - [מקומות שכבש דוד ולא נתקדשו בקדושת הארץ]. ויראה לי, שמעשר שני שמפרישין בארץ שנער [בבל] ובארץ מצרים - פודין אותו שם, ומביאין דמיו לירושלים; וכן יראה לי, שלא חייבו מקומות אלו במעשר שני, אלא כדי לקבוע מעשר עני - כדי שיהיו עניי ישראל סומכין עליהן.

יום רביעי

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ב

א. מעשר שני נאכל לבדלי לפנים מחומת ירושלים - שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר לשכן שמו שם וגו'". ונוהג בפני הבית [בזמן המקדש] ושלל בפני הבית, אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית, שנאמר: "מעשר דגנך תירשך ויצהרך, ובכלת בקרך וצאנך" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית, אף מעשר שני לא יאכל אלא בפני הבית.

ב. מדת חסידות, שפודין מעשר שני בזמן הזה בשוניה, כדרך שפודין אותו בפני הבית. והורו הגאונים, שאם רצה לפדות שוה מנה בפרוטה לכתחלה בזמן הזה - פודה; לא יהיה זה חמור מן ההקדש [שמוותר לפדותו בפרוטה]; ומשליך הפרוטה לים הגדול.

ג. וכן אם חלל מעשר שוה מנה על שוה פרוטה מפרות אחרות, הרי זה מחלל; ושורף את הפרות שחלל עליהן,

אמורים, אלא בחרובי צלמונה וכיוצא בהן - שאינן ראויין למאכל רב אדם, והן הן שמעשרותיהן מדברי סופרים; אבל שאר החרובין, יראה לי שהן כשאר פרות האילן.

ד. הירק - בשעת לקיטתו, עשורו. כיצד? אם נלקט ביום ראש השנה [ע"י גור] של שלישית - אף על פי שבאו לעונת המעשרות ונגמר בשניה, מפרישין ממנו מעשר עני; ואם נלקט ברביעית, מעשר שני.

ה. וכן האתרוג בלבד משאר פרות האילן - הרי הוא פירק, והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית. כיצד? אם נלקט בשלישית אחר חמשה עשר בשבט - מפרישין ממנו מעשר עני, אף על פי שנגמר בשניה; נלקט בזה קדם חמשה עשר בשבט, מפרישין ממנו מעשר שני. וכן אם נלקט ברביעית קדם חמשה עשר בשבט, מפרישין ממנו מעשר עני.

ו. ואף על פי שהולכין אחר לקיטתו, אתרוג בת ששית שנקנסה לשביעית - [שמיטה שפטורה ממעשרות] - אפלו היתה פזית ונעשת ככד, חייבת במעשרות.

ז. האבינות - [הפרי] של צלף - נותנין עליהן חמרי אילן וחמרי זרעים; שאם היו משנה שניה שנקנסה לשלישית, ונלקטו קדם חמשה עשר בשבט - מפרישין מעשר ראשון, ואחר כך מפריש מעשר [שני] אחר ופודהו; ואחר שפודהו - נותנו לעניים, ואוכל פדיונו בתורת מעשר שני. ונמצא כמי שהפריש מעשר שני ומעשר עני.

ח. הארז והדמן [מין קטנית] והפרגין והשמשמין - אף על פי שהשרישו קדם ראש השנה - אין הולכין בהן אלא אחר גמר הפרי, ומתעשרין להבא. וכן פול המצרי - אף על פי שמקצתו השריש קדם ראש השנה, ומקצתו לאחר ראש השנה - צובר גרנו לתוכו, ותורם ומעשר מן הכל באחד; שהכל הולף אחר גמר הפרי.

ט. הבצלים הפריסים [שאינם מוציאים עלים, ומשקים אותם הרבה] שפגע מהן מים שלשים יום לפני ראש השנה, ושל בעל - [הסריסים, שנזרעו במקום גשמים] שפגע מהן שלש עונות [של השקאה] לפני ראש השנה - מתעשר לשעבר; מנע מהן פחות מכאן - אף על פי שהתחילו ליבש קדם ראש השנה, מתעשרין להבא.

י. פול המצרי שהביא שליש לפני ראש השנה - אם זרעו לזרע, מתעשר לשעבר; וזרעו לירק, מתעשר להבא. וזרעו לזרע ולירק, או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק - מעשר מזרעו על ירקו, ומירקו על זרעו. לא הביא שליש לפני ראש השנה - אם זרעו לזרע, זרעו מתעשר לשעבר, וירקו בשעת לקיטתו; והוא, שלקט ממנו לפני ראש השנה, אבל אם לקט אחר ראש השנה - בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא. וזרעו לזרע, וחשב עליו לירק - הולכין אחר מחשבתו. וזרעו לירק, וחשב עליו לזרע - אין מחשבת זרע חלה עליו, אלא אם כן מנע ממנו שלש אריות [השקאות]; והוא, שהביא שליש לפני ראש השנה; אבל הביא אחר ראש השנה, אף על פי שלא נמנע מלארות ממנו שלש אריות. וזרעו לזרע, ועשה פלו קצצים גמורים [גדלו

יא. פרות שלא נגמרה מלאכתן, שעברו בירושלים ויצאו, כגון סלי ענבים לגת, וסלי תאנים במקצה [לייבוש] - מתר לפדות מעשר שני שלהן בחוץ; וכן פרות דמאי - אף על פי שנגמרה מלאכתן, ועברו בירושלים ויצאו - פודין מעשר שני שלהן בחוץ.

יב. פרות מעשר שני שנטמאו בירושלים, ופדין - אם נטמאו בולד הטמאה [כגון: מאכל שנטמא ע"י שנגע בדבר טמא] - אסור להוציאן, אלא יאכלו בפנים; מפני שולד הטמאה מדבריהם. ואם נטמאו באב הטמאה, או שנטמאו בחוץ ואכלו בולד הטמאה - אף על פי שנקנסו לירושלים - הרי אלו נפדין, ונאכלין בכל מקום.

יג. כמה דברים אמורים? בשהניסן על מנת שלא תתפשן המחיצות; אבל אם לא התנה - הואיל ונקנס והרי הוא טהור מן התורה, שאין ולד מטמא שני מן התורה, ככר קלטוהו מחיצות, ואינו יוצא.

יד. תלתן [מיו תבואה] של מעשר שני - מתר לאכלה צמחונין [בתחילת גדילתם], שפך היא ראוייה לאכילה; וכן פרשיני [מאכל בהמה] מעשר שני, יאכלו צמחונין. ואם עשה מהם עפה - הרי זו מתרת להקנס לירושלים ולהוציאה, שאינן בכלל הפרות; ואם נטמאו בירושלים, יפדו ויאכלו בחוץ.

טו. אילן שהוא עומד לפנים מן החומה, ונפו [ענפיו] נוטה חוץ לחומה - אין אוכלין תחת נופו מעשר שני; ומעשר שנקנס תחת נופו - אין פודין אותו, שהרי הוא כמה שנקנס לירושלים.

טז. בתים שבצד החומה, שפתחיהן לפנים מן החומה וחדלן לחוץ - מכנגד החומה ולפנים, כלפנים לכל דבר; ומכנגד החומה ולחוץ, אין אוכלין שם ואין פודין שם להחמיר. הנה חללן לפנים ופתחיהן לחוץ - מכנגד החומה ולחוץ, פודין בו ואין אוכלין; ומכנגד החומה ולפנים, אין אוכלין שם ואין פודין להחמיר. והחלונות ועכי החומה, כלפנים.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פ"ק ג

א. האוכל מעשר שני בטמאה לוקה, שנאמר: "ולא בערתי ממנו בטמא" - בין שהמעשר טמא והאוכל טהור, בין שהמעשר טהור והאוכל טמא; והוא, שיאכל אותו בירושלים קדם שיפדה - שאינו לוקה על אכילתו בטמאה, אלא במקום אכילתו. אבל אם אכלו בטמאה חוץ לירושלים, מפין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן].

ב. ואפלו להדליק בו את הגר אחר שננטמא - אסור עד שיפדה, שנאמר: "ולא בערתי ממנו בטמא".

ג. ככר בארנו, שהמעשר שננטמא, אפלו בירושלים - פודין אותו, ויאכל; ואוכלין את דמיו בטמאה, בתורת פרות מעשר, כמו שיתבאר. אפלו נטמאו הפרות בלן בשמן טבל - מפריש מעשר שני בטמאה, ופודה.

ד. הערל - בטמא; ואם אכל מעשר שני - לוקה מן התורה, כדרך שולקה על אכילת תרומה; שהתרומה

כדי שלא יהיו תכלה לאחרים, כפדיון נטע רבעי - פירות של שנה רביעית - לאחר ערלה [בזמן הזה, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות].

ד. כשם שאין אוכלין מעשר שני בזמן הזה בירושלים - כך אין פודין אותו שם, ואין מחללין אותו שם, ואין מוכרין אותו. ואם נקנס לירושלים, אף בזמן הזה - אין מוציאין אותו משם, אלא מניחין אותו שם עד שיירקב. וכן אם עבר והוציאו משם, מניחין אותו עד שיירקב. לפיכך, אין מפרישין מעשר שני בירושלים בזמן הזה, אלא מוציאין את הפרות בטבלן חוץ לעיר, ומפרישין אותו שם, ופודה. ואם הפרישו שם בזמן הזה, ירקב.

ה. כל האוכל בזה מעשר שני, או ששתה ממנו רביעית זין חוץ לחומת ירושלים - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך וגו'"; ולוקה על כל אחד ואחד בפני עצמו. לפיכך, אם אכל שלשתן חוץ לחומה, לוקה שלש מלקיות - שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך", ונאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך וגו'"; למה פרטן, ולא נאמר "לא תאכלם בשעריך"? לחיוב על כל אחד ואחד בפני עצמו. ו. אינו לוקה מן התורה, עד שיאכל אותו אחר שנקנס לחומת ירושלים - שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך וגו'", "ואכלת לפני ה' אלהיך וגו'"; פיו שנקנס למקום אכילתו, ואכלו חוץ - לוקה; אבל אם אכלו קדם שינקנס לירושלים, מפין אותו מכת מרדות מדבריהם.

ז. מקצת מעשר בפנים, ומקצתו בחוץ - האוכל מזה שעדין לא נקנס, מפין אותו מכת מרדות; והאוכל בחוץ מזה שנקנס, לוקה.

ח. אין פודין מעשר שני בירושלים אלא אם בן נטמא, שנאמר: "כי ירחק ממך המקום" - ברחוק מקום הוא נפדה, ואינו נפדה במקום. הנה הוא בפנים ומשאו בחוץ, אפלו הנה אוהו אותו בקנה - הואיל ולא נקנס המעשר, הרי זה מתר לפדותו שם בצד החומה.

ט. מעשר שני שנקנס לירושלים - אפלו של דמאי - פירות ספק מעושרים - אסור להוציאו משם, שפכר קלטוהו מחיצות [חומות העיר]; וכן פרות הנלקחין בכסף מעשר, שנאמר: "ואכלת שם, לפני ה' אלהיך". עבר והוציאן, או שיצאו בשנגה - יחזרו ויאכלו בירושלים. וקליטת מחיצות, מדבריהם [מתקנת חכמים]. אפלו מעשר שאין בחמשו שוה פרוטה, שהוא מדבריהם - מחיצות קולטות אותו, ואסור להוציאו; אבל מעות מעשר שני - נכנסין לירושלים, ויוצאין.

י. פרות שנגמרה מלאכתן, ועברו בתוך ירושלים, ויצאו - אינו יכול להוציא עליהן מעשר שני מפרות אחרות שלא נכנסו לירושלים; אלא יחזר מעשר שני שלהן ויאכל בירושלים, ואינו נפדה בחוץ. אפלו עשה כל הפרות האלו מעשר שני אחר שיצאו, על פרות אחרות שלא נכנסו - יחזרו כלם, ויאכלו בירושלים; חמור הוא במחיצות - הואיל וקלטו, קלטו.

עליהן מים - [בפסס ה:] ראשון הרי זה אסור ממצער, ושני
מותר בחלין; של דמאי, ואפלו ראשון - מותר.

יג. יין של מצער שנפל לתוכו דבש ותכלין והשביחו,
השבח לפי חשבון [- יבאר לקמן]; וכן דגים שנתפשו עמו
קפלוטות [מין חציר] של מצער שני והשביחו, השבח לפי
חשבון.

יד. עסה של מצער שאפיה והשביחה, השבח לשני. זה
הכלל: כל ששביחו נכר [בטעמו] - אם הותר [הוסיף]
במדה, השבח לפי חשבון; ואם לא הותרה מדה, השבח
לשני בלבד. וכל שאין שביחו נכר - אפלו הותר במדה,
השבח לשני בלבד.

טו. כיצד השבח לפי חשבון? יין של מצער ששנה
שלשה, שנפל לתוכו דבש ותכלין שנה וזו אחד, והוסיפו
במדתו, והשביחוהו והרי הכל שנה חמשה - חושבין הכל
בארבעה ורביע. וכן על דרך זו בשאר הדברים.

טז. מצער שני - אף על פי שנפח לסיכה - אין נותנין
אותו לא על גבי צנית, ולא על גבי חזזית [- חבורות]; ואין
עושין ממנו קמיע וכיוצא בו: שהרי לא נתן לרפואה.

יז. מצער שני - ממון גבוה הוא, שנאמר: "זה הוא".
לפיכך, אינו נקנה במתנה, אלא אם נתן לו הטבל והמקבל
מפריש המצער; ואין מקדשין בו את האשה, ואין מוכרין
אותו, ואין ממשכנין אותו, ואין מרהינין [- כעין משכונן]
ואין מחליפין אותו.

יח. כיצד אין ממשכנין אותו? לא יכנס לביתו, וימשכנו
מצער שני שלו. עבר ומשכן, מוציאין אותו מידו. כיצד
אין מרהינין אותו? לא יאמר לו: 'הא לך מצער זה ויהיה
בידך, ונתן לי עליו חלין'. כיצד אין מחליפין אותו? לא
יאמר: 'הא לך יין מצער, ונתן לי שמן מצער'. אבל אומר
לו: 'הא לך יין, שאין לי שמן', ואם רצה חברו לתן לו
שמן, מותר - שהרי לא החליף עמו, אלא הודיעו שאין לו,
ואם רצה הלה לתן, יתן.

יט. מצער שני - אין שוקלין כנגדו [כמשקולת] אפלו
דיגרי זהב, ואפלו לחלל עליהן מצער שני אחר; גזרה -
שמה יבנו ממנו משקלות, ונמצאו הפרות חסרין, והוא
שוקל בהן מעות לחלל עליהן מצער אחר, ונמצא מוציא
מצער לחלין בפחות מדמיו.

כ. האחים שחלקו [בירושה] מצער שני, לא ישקלו זה
כנגד זה. וכן מעות מצער שני - אין שוקלין כנגדו, ואין
מוכרין אותו, ואין מחליפין, ולא מרהינין, ולא יתנם
לשלתני להתנאות בהן, ולא ילנה אותן להתגדל בהן; ואם
הלון שלא יעלו חלדה, מותר.

כא. ואין פורעין מהן את המלנה, ואין עושין מהן
שושבינות [מתנות נישואין], ואין משלמין מהן תגמולין
עבור פירות ששלח לו מחותנו, ואין פוסקין מהן צדקה
בבית הכנסת; אבל משלמין מהן דברים של גמילות
חסדים, וצריך להודיע [למקבל שזה מעשר].

כב. לא יאמר אדם לחברו: 'העל את הפרות האלו
לירושלים', ואתה נוטל מהן חלקך' - שנמצא זה כנותן

קריה 'קדש', ומצער שני קרוי 'קדש' - שהרי נאמר בו:
"קדש לה". וטמא שטבל - אוכל מצער שני, אף על פי
שלא העריב שמשו [- טרם שקעה השמש, שאז יטהר לגמרי].
האוכל מצער שני באנינות של תורה - לוקה,
שנאמר: "לא אכלתי באני ממנו"; והוא, שיאכל אותו
במקום אכילתו, בירושלים. אבל אם אכלו בחוץ באנינות,
או שאכלו בפנים באנינות של דבריהם [מתקנת חכמים] -
מפין אותו מכת מרדות.

ו. איזה הוא אונן? זה המתאבל על אחד מן הקרובים
שהוא חייב להתאבל עליהם. וביום המיתה בלבד - הוא
אונן מן התורה, וללילה - אונן מדבריהם, שנאמר:
"ואכלתי חטאת היום, הייטב בעיני ה'", היום אסור
וללילה מותר. נשפחה המת ימים רבים, ואחר כך נקבר -
כל אותן הימים שאחר יום המיתה, עם יום הקבורה, הוא
אונן מדבריהם; ואין יום הקבורה תופש לילו.

ז. ולא מצער שני בלבד, אלא כל הקדשים כולן - אם
אכלן באנינות של תורה, לוקה; ובאנינות דבריהם, מפין
אותו מכת מרדות.

ח. אין נותנין פרות מצער שני לעם הארץ, ולא פרות
הנלקחות [הניקנות] במעות מצער, ולא מעות מצער -
מפני שהוא בחזקת טמאה. ומותר לאכל מצער שני של
דמאי [- פירות ספק מעושרים] באנינות, ולתנו לעם הארץ;
והוא, שיאכל כנגדו. אין מפקדין מצער שני אצל חבר,
שמה ימות ונמצא המצער תחת יד בנו עם הארץ; אבל
מפקדין מצער שני של דמאי אצל עם הארץ.

ט. מצער שני, אסור לאבד אפלו מעוט בדרכים, אלא
מוליכו כל שהוא, או מוליך דמיו לירושלים; ומותר לאבד
מעוט מצער שני של דמאי בדרכים. וכמה היא מעוט?
פחות מכגורגרת [- תאנה], בין באכל שלם בין בפרוד; אבל
כגורגרת, אין מאבדין אותו. המפריש מצער שני של דמאי
פחות מכגורגרת - הרי זה נותנו לעם הארץ, ואוכל כנגדו.
אבל לא יפרישונו לכתחלה לאבדו, שאין מפרשין לאבד.
י. מצער שני נתן לאכילה ושתייה, שנאמר: "ואכלת לפני
ה' אלהיך וכו'"; וסיכה, בשתייה. ואסור להוציאו בשאר
צרכיו, כגון שיקח בו בלים ובגדים ועבדים - שנאמר:
"לא נתתי ממנו למת", כלומר לא הוצאתי אותו בדבר
שאינו מקים את הגוף; ואם הוציא ממנו בשאר דברים -
אפלו בדבר מצוה, כגון שלקח ממנו ארון ותכריכים למת
מצוה - הרי זה אוכל כנגדו בתורת מצער.

יא. במצער - אוכל דבר שדרפו להאכל, ושותה דבר
שדרפו לשותות, וסוף דבר שדרפו לסוף; ולא יסוף יין
וחמץ, אבל סוף הוא את השמן. ולא יסחט את הפרות
להוציא מהן משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד. ואין
מפסמין את השמן [במיני מרקחת], אבל מפסמין את היין.
ואין מחיבין אותו לאכל פת שעפשה ושמן שנסרח; אלא
כיון שנפסל מאכל אדם, פקעה ממנו קדשה.

יב. כל שמתר לזרים לאכלו בתרומה, כך מותר במצער
שני לאכלו בתורת חלין. שמרים של מצער שני שנתן

מפתח שיש עליו צורה או כתב; ואם פדה בלשון של כסף וכיוצא בו, הוא הנקרא 'אסימון' - לא עשה כלום. ואין פודין בפחות מפרוטה, מפני שהוא כפודה באסימון.

י. אין פודין במטבע שאינו יוצא [- בשימוש] באותו זמן ובאותו מקום - שנאמר: "ונתתה הפסך בכל אשר תאנה נפשך", עד שיהיה ראוי להוצאה; ומטבע מלכים הראשונים - אם יוצא משמם [בידיעת המלכות], פודין בו. **יא.** אינו פודה במעות שאינן ברשותו, שנאמר: "וצרת הפסך בידך". נפל כיסו [עם מעות] לבור, והוא יכול להוציאו - פודה בו, מפני שהוא ברשותו.

יב. היה בא בדרך ומעות בידו, ואנס בא כנגדו - אם יכול להציל על ידי הדחק, פודה בהן פרות שבביתו; ואם אינו יכול להציל, ואמר: 'פרות שיש לי בתוך ביתי מחללין על המעות האלו' - לא אמר כלום.

יג. המניח מעות להיות מחלל עליהן מעשר שני, הרי זה פודה בהן בחזקת שהן קמיין; מצאן שאבדו, חושש לכל מה שפדה בהן למפרע.

יד. מי שהיה בטבריה, ויש לו ממטבע בכל בבבל - אינו מחלל עליהן; הרי לו מעות ממטבע טבריה בבבל, מחלל עליהן. וכן כל כיוצא בזה.

טו. האומר: 'מעשר שני מחלל על סלע שתעלה בדי מביס זה', 'על סלע שאפרט מדינר זהב זה', 'על פונדיון שאפרט מסלע זה' - הרי זה חלל; וסלע שתעלה בידו או שיפרט, תהי מעשר.

טז. אמר: 'הרי המעשר מחלל על סלע שהיתה ביד בני' - לא חלל; שמא לא היתה בידו באותה שעה.

יז. הפודה מעשר שני קדם שיפריש אותו, כגון שאמר: 'מעשר שני של פרות אלו פדוי במעות אלו' - לא אמר כלום, ולא קבע מעשר; אבל אם קבעו, ואמר: 'מעשר שני שלקח בצפון' או 'בדרום מחלל על מעות אלו' - הרי זה פדוי.

יח. כשפודין מעשר שני, פודין אותו בשויו. ויש לו לפדות בשער הזול, כמות שהתחנני לוקח, ולא כמות שהוא מוכר; ונותן המעות [- כשמחלל על מעות] - כמות שהשקחני [חלפון] פורט [שנותן פחות], לא כמות שהוא מצרף [- כשנותן סלע מקבל יותר משוויו]. ואם עבר ופדה שוה מנה בפרוטה, או חלל שוה מנה על שוה פרוטה - הרי זה מחלל.

יט. היתה הסלע חסרה שתות [שישית מערכה], או פחות משתות - אם היתה יוצאת [נסחרת] על ידי הדחק - מחלל עליה לכתחלה בשוה סלע, ואינו חושש; פדה בסלע, ונמצאת רעה - יחליף אותה.

כ. אין פודין מעשר שני אכסרה [בהערכה]; אלא מדקדק במדתו או במשקלו, ונותן דמיו. אם היו דמיו ידועים, יפדה על פי אחד. ואת שאין דמיו ידועין - כגון זין שהתחיל להחמיץ, ופרות שהקריבו, ומעות שהתליו - יפדן על פי שלשה תגרים [סוחרים]; ואפלו היה אחד מהן גוי, או בעל המעשר, ואפלו איש ושתי נשיו - פודין על פיהן. וכופין את הבעלים לפתח ראשון. וזה חמר במעשר מבהקדש.

שכר ממעשר שני על הבאתו לירושלים; אבל אומר לו: 'העלם, שנאכלם ונשנשתיכם בירושלים'.

כג. ואומר אדם לחברו בירושלים לסוף אותו בשמן מעשר שני, ואף על פי שידו נסוכה; ואין זה כשכר סיכתו.

כד. כבר בארנו, שהמעשר ממון גבוה. לפיכך אני אומר, שהגונב מעשר שני, אינו משלם תשלומי כפל; והגוזל, אינו משלם חמש.

כה. המקדיש מעשר שני שלו לכדק הבית - הרי זה פודה אותו מי שפודהו [- כל הרוצה], על מנת לתן להקדש את שלו ולמעשר שני את שלו [פודה פעמיים, תחילה מההקדש ואח"כ פודה המעשר לחולין].

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ד

א. הוצאה לפדות פרות מעשר שני, פודה אותן בדימיהן; ואומר: 'הרי המעות האלו תחת הפרות האלו', או 'הרי הפרות האלו מחללות על המעות האלו'. ואם לא פרש, אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפרות - דיו, ואינו צריך לפרש; ויצאו הפרות לחלין. ויצלו המעות לירושלים ויוציאם שם, שנאמר: "וכי ירבה ממך הדרך, כי לא תוכל שאתו".

ב. וכן אם רצה לחלל פרות המעשר על פרות אחרות - יצל הפרות השניות, ויאכלו בירושלים. ולא יחלל ממין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע ואפלו באותו המין; ואם חלל, הרי אלו מחללות.

ג. הפודה מעשר שני, מברך 'על פדיון מעשר שני'; ואם חללן על פרות אחרות, או שחלל מעות על הפרות - מברך 'על חלול מעשר שני'. והפודה או המחלל מעשר שני של דמאי [- פרות שספק מעושרים], אינו צריך ברכה. **ד.** כשפודין את המעשר, אין פודין אותו לשם מעשר אלא לשם חלין; ואומרים כמה שוין פרות חלין אלו, ואף על פי שהכל יודעין שהן מעשר - כדי שלא יתבזה.

ה. אין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות - בין שהיו אלו ואלו כסף, או אלו ואלו נחשת, או הראשונות כסף והשניות נחשת, או הראשונות נחשת והשניות כסף; ואם עבר וחלל, הרי אלו מחללין.

ו. אין מחללין מעות מעשר על הפרות; ואם חלל - יצלו הפרות, ויאכלו בירושלים. ולא יחללם על בהמה חיה ועוף חיים; ואם חלל - לא קנה מעשר, שמא יגדל מהן עדרים. אבל אם חללן על השחוטין - הרי הן כשאר הפרות, ויצלו ויאכלו בירושלים, ויצאו המעות לחלין.

ז. בשעת הדחק, מתר לחלל מעות הפסך על של נחשת - לא שיקים בן, אלא עד שימצא רוח, ויחזר ויחלל מעות הנחשת על מעות הפסך.

ח. מעשר שני של דמאי - מחללין אותו לכתחלה כסף על כסף, וכסף על נחשת, ונחשת על כסף, ונחשת על נחשת, ונחשת על הפרות; ויצלו אותן הפרות, ויאכלו בירושלים.

ט. אין פודין פרות מעשר אלא בכסף, שנאמר: "וצרת הפסך"; וכן אם פדה לעצמו והוסיף חמש, לא יהיה החמש אלא כסף כקרן. ואין פודין בכסף שאינו מטבע, אלא בכסף

לעבדו וּשְׁפָתָתוֹ הַכְנִיעַנִים - מִפְּנֵי שֶׁיֵּדֶן כִּידוֹ. נִתֵּן לְשִׁפְתָתוֹ הַעֲבָרָה - אִם מַעֲשֵׂר שְׁנֵי זֶה מִדְּבָרֵיהֶם [מתקנת חכמים], כְּגֹון שֶׁהִיא מַעֲצִין שְׁאִינוֹ נָקֹוב - דְּבָרָיו קִמִּי; שְׁאֵמָה עֲבָרָה קִטְנָה הִיא, וְאִין הֶקְטָן זֹכֶה לְאַחֲרִים אֲלֹא בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדְּבָרֵיהֶם.

י. וְכֵן מַעֲרִים, וְנִתֵּן הַמַּעֲשֵׂר מִתְּנֶה כִּשְׁהוּא בְּטָבְלוֹ וְאוֹמֵר הַנּוֹתֵן: 'הִרִי הַפְּרוֹת הָאֵלוֹ מִחֲלָלִין עַל מַעוֹת שְׁבִיטִית'.

יא. שְׁנֵי אַחֲרֵי, שְׁנֵי שְׁתַּפִּין, אָב וּבִנּוֹ - פּוֹדִין זֶה לְזֶה מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, כְּדֵי שֶׁלֹא יוֹסִיפוּ חֲמִשׁ. אֲשֶׁה שֶׁהַכְּנִסָּה [בְּנִישׁוּאִיה] לְכַעֲלָה מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - הוֹאִיל וְהוּא מִמּוֹן גְּבוּהָ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, לֹא קָנָה בַּעַל; לְפִיכָךְ, אִם פָּדָה אוֹתוֹ, אִינוֹ מוֹסִיף חֲמִשׁ.

יב. הַפּוֹדָה מַעֲשֵׂר שְׁנֵי לַעֲצָמוֹ, וְנִתֵּן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נִתֵּן אֶת הַחֲמִשׁ - אֵף עַל פִּי שְׁאִין הַחֲמִשׁ מִעַבְב, וְהִרִי נִתְחַלֵּל - לֹא יֵאָכֵל עַד שֶׁיִּתֵּן הַחֲמִשׁ, וְאֶפְלוּ בְּשִׁבְתָּ; גְּזֵרָה, שְׁמָא יִפְשַׁע וְלֹא יִתֵּן.

יג. מַעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - אִם רָצָה לְצַרֵּף אוֹתָן בְּדִיגְרֵי זֶהָב כְּדֵי לְהַקֵּל מִשְׁאָן, מִצָּרֶף; וְאִם צָרָפָן לַעֲצָמוֹ - אִינוֹ מוֹסִיף חֲמִשׁ, שְׁאִין זֶה דֶּרֶךְ פְּדִיָּה.

יד. הַפּוֹרֵט סֵלַע מִמַּעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, בֵּין בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לֹא יִצָּרֶף אוֹתָהּ בְּלֶה בְּמַעוֹת הַנְּחֻשֶׁת, אֲלֹא בְּשִׁקָּל מַעוֹת כֶּסֶף וּבְשִׁקָּל מַעוֹת נְחֹשֶׁת.

טו. מִתֵּר לְחַלֵּל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר עִם פְּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר, עַל הַכֶּסֶף; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בְּפְרוֹת פְּחוֹת מִשְׁנֵה דִּינָר. אֲבָל אִם הִיא שְׁנֵה דִּינָר - לֹא יִחַלֵּל אוֹתָן עִם הַכֶּסֶף, אֲלֹא בְּפָנֵי עֲצָמֵן. כִּיצַד? הִיוּ לוֹ פְּרוֹת שְׁנֵה דִּינָר, וְשִׁלְשָׁה דִּינָרִין שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - אִינוֹ מִחַלֵּל הַכֹּל עַל סֵלַע אַחַת; אֲבָל אִם הִיא לוֹ חֲצִי דִּינָר פְּרוֹת, וְחֲצִי דִּינָר מַעוֹת - מִחַלֵּל שְׁנֵיהֶן עַל דִּינָר אֶחָד.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְנִטְע רְבַעִי פָּרָק ו

א. מַעוֹת חֲלִין וּמַעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִיתָפוּרָה, וְלִקֵּט מִכָּאן וּמִכָּאן [בְּלֹא הַבְּחָנָה] - מֵה שֶׁלֵּקֵט, לִקֵּט לַמַּעֲשֵׂר עַד שִׁישָׁלִים; וְהִשְׁאָר חֲלִין. וְאִם כָּלֵל [אוֹתוֹן יַחַד] וְחָפֶן, אוֹ שֶׁלֵּקֵט מִצַּד אֶחָד, וּמִצַּד חֶסֶר - הִרִי זֶה לְפִי חֲשָׁבוֹן. כִּיצַד? הִיוּ מֵאֲתֵים מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וּמֵאָה חֲלִין, נִתְפָּרוּ וּבְכָלֵל וְחָפֶן הַכֹּל, נִמְצְאוּ מֵאֲתֵים וְשִׁשְׁעִים - הִרִי מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מִתֵּן מַעֲשֵׂר, וְתִשְׁעִים חֲלִין. זֶה הַכֹּלֵל: הַמִּתְלַקֵּטִין [לִיקֵט בְּלֹא הַבְּחָנָה], לַמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי; וְהַנִּבְלָלִין, לְפִי חֲשָׁבוֹן. וּמִתְנַה וְאוֹמֵר: 'אִם אֵלוֹ שְׁבִיטֵי הֵן הַמַּעֲשֵׂר, הִשְׁאָר חֲלִין; וְאִם הֵן חֲלִין, הִרִי מַעוֹת הַמַּעֲשֵׂר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן מִחֲלָלִין עֲלֵיהֶן'.

ב. סֵלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְשֶׁל חֲלִין שְׁנִיתָעֲרָבוּ - מִכִּיָּא בְּסֵלַע מַעוֹת, וְאֶפְלוּ מַעוֹת נְחֹשֶׁת, וְאוֹמֵר: 'סֵלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, מִחֲלָלֵת עַל הַמַּעוֹת הָאֵלוֹ; וְאֶחָד כֶּף בּוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה שֶׁבִּשְׁתִּיָּהֶן וּמִחַלֵּל הַמַּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת עֲלֵיהֶן, וְתַחזֹר הַסֵּלַע הַיָּפֶה לַמַּעֲשֵׂר'.

ג. הָאוֹמֵר לְבָנוֹ: 'מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּזוּיֹת זוֹ', וְנִמְצְאָת בְּזוּיֹת אַחֲרֶת - הִרִי אֵלוֹ חֲלִין; אָמַר לוֹ: 'הִרִי שֶׁם מְנָה', וּמִצָּא מֵאֲתֵים - הִשְׁאָר חֲלִין; 'הִרִי שֶׁם מֵאֲתֵים', וּמִצָּא מְנָה -

כא. אִין מוֹלִיכִין פְּרוֹת מַעֲשֵׂר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְפָדוֹתָן שָׁם; וְהַמּוֹלִיךְ מִמָּקוֹם הִיקָר לְמָקוֹם הַזֹּהֵל, אוֹ מִמָּקוֹם הַזֹּהֵל לְמָקוֹם הִיקָר - פּוֹדָה כְּשֶׁעָרַק מָקוֹם הַפְּדִיָּה. וְאִם הִיוּ דְּמָאִי [נִסְפָק מַעוֹרֵר] - פּוֹדִין אוֹתוֹ כְּשֶׁעָרַק הַזֹּהֵל, הוֹאִיל וְנִרְאוּ לְהַמְכֵּר בְּזוּל.

כב. הִיוּ לוֹ פְּרוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּגֶרֶן, וְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן יִצִּיאֹת מִבֵּיתוֹ עַד שֶׁהִכִּיָּאן לַעֲרִיר, וְהִשְׁבִּיחוּ - פּוֹדָה כְּשֶׁעָרַק הָעִיר, וְהַפְּסִיד יִצִּיאֹתוֹ.

יום חמישי

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְנִטְע רְבַעִי פָּרָק ה

א. הַפּוֹדָה מַעֲשֵׂרוֹ לַעֲצָמוֹ - בֵּין שֶׁהוּא שְׁלוֹ, בֵּין שֶׁנֶּפֶל לוֹ בִּירְשָׁה, בֵּין שֶׁנֶּתֵּן לוֹ בְּטָבְלוֹ מִתְּנֶה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ - הִרִי זֶה מוֹסִיף עֲלָיו חֲמִשׁ; אִם הִיא שְׁנֵה אֲרָבָעָה, נִתֵּן חֲמִשָּׁה, שְׁנֵי אִמֵּר: 'וְאִם גָּאֵל יִגְאֹל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ - חֲמִשִּׁיתוֹ יוֹסֵף עָלָיו'.

ב. וְאֲשֶׁה שֶׁפָּדָת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁלָה לַעֲצָמָה, אִינָה מוֹסִיפָה חֲמִשׁ - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִסּוּרוֹת מִמִּשְׁנֵה רַבִּינוֹ] לְמָדוּ: 'אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ', וְלֹא אֲשֶׁה. וְכֵן אִם פָּדָה פְּדִיּוֹן פְּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר לַעֲצָמוֹ, מוֹסִיף חֲמִשׁ.

ג. פָּדָה פְּרוֹת מַעֲשָׂרוֹ, וְהוֹסִיף חֲמִשׁ, וְחִזֹּר וּפָדָה הַפְּדִיּוֹן לַעֲצָמוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה - מוֹסִיף חֲמִשׁ שְׁנֵי עַל הַקֶּרֶן בְּלִבָּד, וְאִינוֹ מוֹסִיף חֲמִשׁ עַל הַחֲמִשׁ.

ד. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁאִין בְּחִמְשׁוֹ פְּרוּטָה, אִינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֲמִשׁ; וְכֵן מַעֲשֵׂר שְׁאִין דְּמִי יְדוּעִין, דִּי שִׁיאֵמַר: 'הוּא וְחִמְשׁוֹ מִחֲלָל עַל הַסֵּלַע הַזֶּה'. וְכָל מַעֲשֵׂר שְׁאִינוֹ הוּא וּפְדִיּוֹנוֹ מִשְׁלוֹ, אִינוֹ מוֹסִיף חֲמִשׁ; וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמָאִי, אִינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֲמִשׁ.

ה. הַפּוֹדָה מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וְהִיא לוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אַחֵר שֶׁלֹא נִפְדָּה - אִם אִין בְּחִמְשׁוֹ [נִשְׁלַח מֵה שֶׁלֵּא נִפְדָּה] שְׁנֵה פְּרוּטָה [וּלְכֵן לֹא יִכּוֹל לְחַלְלוֹ עַל פְּרוּטָה] - דִּי שִׁיאֵמַר: 'הוּא וְחִמְשׁוֹ מִחֲלָל עַל מַעוֹת הָרָאוּשׁוֹנוֹת' [נִשְׁלַח מֵה שֶׁלֵּא נִפְדָּה] שְׁנֵי הָרָאוּשׁוֹנוֹת, לְפִי שְׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְצַמֵּם אֶת מַעוֹתָיו [נִשְׁלַח מֵה שֶׁלֵּא נִפְדָּה] שְׁנֵי לְדִיִּיק כְּשֶׁמִּחַלֵּל עֲלֵיהֶם, וּלְכֵן נִשְׁאָר מַעוֹת הָרָאוּשׁוֹנוֹת שִׁיכּוֹל לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם עוֹד].

ו. וְהַפּוֹדָה מַעֲשֵׂר בְּיָתֵר עַל דְּמִי, לֹא נִתְפָּסָה הַתּוֹסֶפֶת לַמַּעֲשֵׂר.

ז. בַּעַל הַבֵּית אוֹמֵר בְּסֵלַע, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּסֵלַע - בַּעַל הַבֵּית קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף חֲמִשׁ. בַּעַל הַבֵּית אוֹמֵר בְּסֵלַע, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּסֵלַע וּפְרוּטָה - הָאֶחָד קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן.

ח. מִתֵּר לְהַעֲרִים עַל פְּדִיּוֹן מַעֲשָׂרוֹ. כִּיצַד? אוֹמֵר אָדָם לְבָנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְלַעֲבָדוֹ הַעֲבָרִי: 'הֵא לָךְ אֶת הַמַּעוֹת הָאֵלוֹ, וּפָדָה לָךְ בְּהֵן הַמַּעֲשֵׂר' - כְּדֵי שֶׁלֹא יוֹסִיף חֲמִשׁ; אֲבָל לֹא יֵאמַר לוֹ: 'פָּדָה לִי בְּהֵן'. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'פָּדָה לָךְ מִשְׁלָךְ' - אִינוֹ מוֹסִיף חֲמִשׁ.

ט. אֲבָל לֹא יִתֵּן הַמַּעוֹת לְפָדוֹת לְבָנוֹ וּבִתּוֹ הַקִּטְנִים,

טז. מעשר שני, בטל ברב. באיזה מעשר אָמרו? במעשר שָׁנָה לירושלים וְצֵא, וְנָפְלוּ מְחִיצוֹת [חומות העיר] - שְׁהָרִי אֵין שָׁם מְחִיצוֹת לְהַזְרִירוֹ לָשֵׁם, וְאִי אָפְשָׁר לְפָדוֹתוֹ מֵאַחַר שָׁנָה, וְאִי עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ שׁוֹה פְּרוּטָה; וְנִמְצָא דָּבָר שְׂאִין לוֹ מִתִּירִין, וְכֵטֵל בְּרַב, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אֶסוּרֵי מַאֲכָלוֹת.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פֶּרֶק ז

א. פֶּרוֹת הַנִּלְקָחוֹת [הניקנות] בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי - אֵין נִפְדִּין בְּרוּחַק מְקוֹם, אֲלָא אִם בֶּן נִטְמָאוּ בָּאֵב הַטְּמֵאָה; אֲלָא יַעֲלוּ הֵן עֶצְמוֹן, וְיֵאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם;
ב. זֶה חֹמֶר בְּלִקּוֹת בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר, מִפְּרוֹת מֵעֵשֶׂר עֶצְמוֹן. וְאִם נִטְמָאוּ בְּוֹלַד הַטְּמֵאָה [כגון ממאכל שנטמא], יִפְדּוּ וְיֵאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם.

ג. אֵין נִלְקָח בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר אֲלָא מֵאֵכֶל אָדָם שֶׁגְּדוּלּוֹ מִן הָאֶרֶץ, אוֹ גְּדוּלּוֹ גְּדוּלּוֹ מִן הָאֶרֶץ - כְּגוֹן הַפֶּרֶט הַמִּפְרָשׁ בַּתּוֹרָה, "בִּפְקָר וּבִצְאָן, וּבִיִּין וּבִשְׂכָר".

ד. לְפִיכָף, אֵין לִזְקָחִין בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר מִיִּם וּמִלַּח, כִּמְהֵיִן וּפְטָרִיּוֹת - לְפִי שְׂאִין גְּדוּלֵיהֶן מִן הָאֶרֶץ; וְלֹא פְּרוֹת מִחִבְרִין לְקָרְקַע, וְלֹא פְּרוֹת שְׂאִין זְכוּלִים לְהִגְיעַ לִירוּשָׁלַיִם - לְפִי שְׂאִין דּוֹמִין לְבָקָר וְצֹאן.

ה. הַדְּבָשׁ וְהַחֵלֶב וְהַבִּיצִים, הָרִי הֵן כְּבָקָר וְצֹאן - שְׂאִין עַל פִּי שְׂאִין גְּדוּלֵי קָרְקַע, הֵן גְּדוּלֵי גְּדוּלֵיהֶן.

ו. הַתֶּמֶד [פסולת ענבים שעושים מהם חומץ] - עַד שֶׁלֹּא הִתְחַמֵּץ - אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִים; וּמִשְׁהִתְחַמֵּץ, נִלְקָח כִּיִּין וּכְשָׂכָר. לָקָחוּ עַד שֶׁלֹּא הִתְחַמֵּץ, וְהִתְחַמֵּץ - קָנָה מֵעֵשֶׂר.

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁנְתָן שְׁלֹשָׁה [מידות של] מִים, וּמִצָּא פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה; אֲבָל אִם נִתְּן שְׁלֹשָׁה, וְהוֹצִיא אֶרְבָּעָה - הָרִי זֶה כִּיִּין מְזוּג, וְנִלְקָח בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר.

ח. לִזְכָּרֵי זָרְדִין [מִיָּו קִנִּים] וְהַחֲרוּבִין - עַד שֶׁלֹּא יִמְתִּיקוּ, אֵין נִלְקָחִין; וְאַחֵר שִׁימְתִּיקוּ, נִלְקָחִין. אֲבָל הַלוֹף [מִיָּו בַצֵּל] וְהַחֲרָדֵל וְהַתּוֹרְמוֹסִין [מִיָּו קִטְנִית] וְשֶׁאֵר כָּל הַנִּכְבָּשִׁין, בֵּין מִשְׁמִיתִיקוּ בֵּין עַד שֶׁלֹּא יִמְתִּיקוּ - נִלְקָחִין. וְהַקּוֹר [עץ גִּבּוֹן רַחֲמֵקָל] - נִלְקָח בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר.

ט. הַפֶּרֶס - אֵינוֹ נִלְקָח בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר, שְׂאִינוֹ אֲלָא לְמִרְאָה; וְכֵן כָּל כִּיּוֹצָא בּוֹ מְנוֹתָנִי רֵיחַ וּמִרְאָה וְטַעַם - הוֹאִיל וְאֵינוֹ לֵאכִילָת גּוֹפֶן אֲלָא לְטַעַם שְׁנוֹתָן, אֵין נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר. לְפִיכָף, רֹאשֵׁי בָשָׂמִים, וְהַפֶּלְפֶּלִין, וְהַקֶּשֶׁט [בּוּשֵׁם], וְהַחֲלִיתִית [פְּרִי חֲרִיץ], וְחִלּוֹת חֲרִיעַ, וְכָל כִּיּוֹצָא בָּאֵלוֹ - אֵין נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר.

י. הַשֶּׁכֶת - אִם לָתֵן טַעַם בְּקָדְרָה, אֵינָה נִלְקָחֶת; וְאִם לְכִמְךָ [תַּעֲרוּבוֹת מִי חֵלֶב וְחֹסֶם] וְכִיּוֹצָא בּוֹ שֶׁהוּא אוֹכֵל גּוֹפָה, נִלְקָחֶת בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר. עֶרֶב מִיִּם וּמִלַּח - אִם נִתְּן לְתוֹכָן שֶׁמֶן - הָרִי הֵן כְּמוֹרִס, וְלִזְקָח מִהֵן בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר; וּמִכִּלְעֵי דְמִי הַמִּים וְהַמִּלַּח בְּדִמֵי הַשֶּׁמֶן.

יא. אֵין לִזְקָחִין תְּרוּמוֹת בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִמַּעַט אֲכִילָתוֹ וְאֲכִילָתָהּ; שְׂאִין אוֹכְלִין אוֹתָהּ אֲלָא כִּהְיִים

הָרִי הִיא חֲלִין. הֵנִיחַ מִנֵּה מֵעֵשֶׂר וּמִצָּא מֵאֲחִים, מֵאֲחִים וּמִצָּא מִנֵּה - אֲפֹלוּ הָיָה בְּשִׁנִּי כִּיסִּין, הַכֹּל חֲלִין.

ד. אָמַר לוֹ אָבִיו: 'כִּיס [של מעות] מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי לִי בְּבִית', הִלָּךְ וּמִצָּא שֵׁם שְׁלֹשָׁה כִּיסִּין - הַגְּדוֹל שֶׁבְּכָלֵן מֵעֵשֶׂר, וְהַשָּׂאָר חֲלִין; וְאִי עַל פִּי כֵן לֹא יֵאָכֵל מִן הַקֶּטְנִים, עַד שִׁיחֲלֵלֵם עַל הַגְּדוֹל.

ה. מִי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק, וְאָמַר לוֹ: 'מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי שֶׁלִּי בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי', וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ - בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים בְּדֶרֶךְ שְׁבוּדָקִין לְגִטִּין, וְיִהְיֶה דְּבָרֵינוּ קִזְמִין.

ו. אָמַר לוֹ בְּחִלוּם: 'מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי שֶׁל אָבִיךָ שְׁאֵתָה מִבְּקֶשׁ, הָרִי הוּא בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי' - אִי עַל פִּי שֶׁמִּצָּא שֵׁם מִה שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ, אֵינוֹ מֵעֵשֶׂר; דְּבָרֵי חֲלוּמוֹת, לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין.

ז. הָאֹמֵר לְכִנּוֹ: 'אֲפֹלוּ אֲתֵם מֵתִים, אֵל תִּגְעוּ בְּזוּיָת זֵי', וּמִצָּאוּ שֵׁם מְעוֹת - הָרִי אֵלוֹ חֲלִין; טָמֵן מְעוֹת בְּפִנְיָהֶם, וְאָמַר לָהֶם: 'שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן', אוֹ 'שֶׁל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי הֵן' - אִם כְּמַעֲרִים, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֵינוּ; וְאִם כְּמַתְכֵּנוּ, דְּבָרֵינוּ קִזְמִין.

ח. הַמוֹצָא כְּלִי, וְכָתוּב עָלָיו מִם - הָרִי מִה שֶׁבְּתוֹכוֹ מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי; דָּלֵת, דְּמָאִי; טִית, טָבֵל; תוֹ, תְּרוּמָה; קוֹף, קָרְבֵּן; וְאִם הָיָה שֶׁל מִתְכָּת, הוּא וּמִה שֶׁבְּתוֹכוֹ קָרְבֵּן; שֶׁכֵּן הָיָה כּוֹתֵבִין אוֹת אַחַת מִן הַשֵּׁם בְּשַׁעַת הַסִּבְנָה.

ט. מְעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם - אֲפֹלוּ דִינָרֵי זָהָב עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמְּעוֹת - הָרִי אֵלוֹ חֲלִין, הוֹאִיל וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְכַּבְּדִין [מִתְנַקִּים] בְּכָל יוֹם. מִצָּא בְּתוֹכָן חֲרָשׁ, וְכָתוּב בּוֹ מֵעֵשֶׂר - הָרִי אֵלוֹ מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׂאָר מְעוֹת הַשָּׁנָה; אֲבָל בְּשַׁעַת הַרְגֵל, הַכֹּל מֵעֵשֶׂר.

י. מְעוֹת הַנִּמְצָאוֹת לְפָנֵי סוֹחְרֵי בִּהְמָה בִּירוּשָׁלַיִם, לְעוֹלָם מֵעֵשֶׂר - שִׁחְזָקָת רַב הָעֵם מִבִּיאִין מְעוֹת מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי, וְקוֹנִין בּוֹ בִּהְמָה; וְהַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבֵּית, לְעוֹלָם חֲלִין - שִׁחְזָקָתָן מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה, שִׁחְזָלוּם הַגְּזָבִין עַל הַבְּהֵמָה.

יא. תִּבָּה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֲלִין וּמֵעֵשֶׂר שְׁנֵי, וּמִצָּא בְּתוֹכָהּ מְעוֹת - אִם רַב מִנִּיחֵי מֵעֵשֶׂר, הָרִי הַמְּעוֹת מֵעֵשֶׂר; וְאִם רַב מִנִּיחֵי חֲלִין, חֲלִין; מִחֲצָה לְמִחֲצָה, חֲלִין.

יב. מִצָּא פְּרוֹת בֵּין פְּרוֹת מֵעֵשֶׂר לְפְרוֹת תְּרוּמָה, יִפְלוּ לְקְרוֹב. מִחֲצָה לְמִחֲצָה, יֵאָכְלוּ בְּחִמְרֵי שְׁנִיָּהֶן - וְאַסוּרִין לְזֹרִים וְטַעוּנִין רַחֲיִצַּת יָדִים וְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, בְּתְרוּמָה; וְאַסוּרִין לְאוֹנִין וְטַעוּנִין הִבָּאת מְקוֹם, כְּמַעֲשֵׂר. וְכֵן בְּמְעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין חֲלִין לְמַעֲשֵׂר.

יג. מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמָאִי [- פִּירוֹת סֶפֶק מַעוֹשִׂרִים] וְשֶׁל וְדָאִי שְׁנוֹתְעָרְבוּ, יֵאָכְלוּ בְּחִמְרֵי שֶׁלָּהֶן.

יד. פְּרוֹת מֵעֵשֶׂר שְׁנוֹתְעָרְבוּ בְּפְרוֹת חֲלִין - יֵאָכֵל הַכֹּל בְּטָהֳרָה בְּמִקּוֹם, אוֹ יִפְדֶּה אֶת הַמַּעֲשֵׂר. לְפִיכָף, אִם נִתְעָרְבוּ בִירוּשָׁלַיִם, אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן בְּמִינֵן - הוֹאִיל וְהוּא בִירוּשָׁלַיִם, הָרִי הוּא כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתִּירִין [- שְׁנוֹסֵר בַּתְּעוּבוֹת מִיָּו בְּמִינֵן]; וְיֵאָכֵל הַכֹּל בְּטָהֳרָה.

טו. הַזֹּרֵעַ מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי אַחֵר שְׁנָכְנֵס לִירוּשָׁלַיִם, הַגְּדוּלִין מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי. אֲבָל אִם זָרְעוּ קֶדֶם שִׁיבְנֵס - הַגְּדוּלִין חֲלִין, וְאֲפֹלוּ בְּדָבָר שְׂאִין זָרְעוּ כֵּלָה; וּפּוֹדִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַת זְרִיעָתוֹ.

העור לחלין, אפלו היו דמי העור מרפין על דמי הפשר; אבל הלוקח מן התגר, לא יצא העור לחלין.

ב. וכן הלוקח בדי זין סתומות, מקום שדרךן להמכר סתומות, ממי שאינו תגר - יצא השקנן לחלין; לפיכך, צריך המוכר לפתח ראשי הפדין, כדי שלא יצא השקנן לחלין. ואם רצה להתמיר על עצמו ולמכר במדה - יצא השקנן לחלין.

ג. לקחן פתוחות או סתומות במקום שדרךן להמכר פתוחות, או שלקח מן התגר שמדקדק במכירתו - לא יצא השקנן לחלין. לקח סלי תאנים וענבים עם הפלי, לא יצאו דמי הפלי לחלין.

ד. לקח אגוזים ושקדים וכיוצא בהן, יצאו קלפיהן לחלין. לקח חותל [סל] תמרים, יצא החותל לחלין. קפה של תמרים - אם דרוסות [נ- שכר הם מחוברות לקופה], יצאו הקפות לחלין; ואם אינן דרוסות, לא יצאו הקפות לחלין.

ה. מי שהיה לו זין של מעשר שני, והשאל קנקניו לאותו מעשר - אף על פי שסתם את פיהו, לא קנה המעשר את הקנקנים. כנס את הזין לתוכן סתם - אם קרא שם ועשהו מעשר עד שלא סתם את פיהו, לא קנה מעשר; ואם משסתם קרא שם ועשהו מעשר - קנה מעשר את הקנקן. הפקיד לתוך הקנקן רביעית חלין, או שפנס לתוכן שמן או חמץ או ציר [שמן דגים] ודבש של מעשר שני סתם - בין שסתם בין שלא סתם, לא קנה מעשר את הקנקניו.

ו. צבי שלקחו בכסף מעשר, ומת - יקבר בעורו; לקחו חי, ושחטו, ונטמא - הרי זה יפדה כשאר פרות מעשר שנטמאו. המניח דינר של מעשר שני, להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחלין, [נ- קונה מעט פרות ומחללם עליו, עד שיקנה בשווי כל הדינר] והיה הדינר יוצא [שווה] בעשרים מעה, אבל עליו בעשר מעין, והוזלו המעות לאחר זמן, והרי הדינר יוצא בארבעים מעה - צריך לאכל עליו בעשרים מעה, ואחר כך יצא לחלין; הוקרו המעות, והרי הדינר יוצא בעשר מעין - אוכל עליו בחמש מעין, ואחר כך יצא לחלין.

ז. הלוקח פרות בסלע של כסף מעשר, ומשך הפרות, ולא הספיק לתן הסלע, עד שהוקרו הפרות ועמדו בשמים - הרי זה מפרש עליהן סלע בלבד, שנאמר: "ונתן את הכסף, וקם לו", בנתינת הכסף קונה; והשכר למעשר.

ח. משך פרות בשתי סלעים, ולא הספיק לתן המעות, עד שהוזלו הפרות ועמדו בסלע - אינו מפרש עליהן ממעות מעשר שני אלא סלע אחת; ומוסיף עליה סלע שניה מן החלין, ונותן למוכר. ואם היה המוכר עם הארץ, הרי זה מתר לתן לו סלע שניה ממעות מעשר שני של דמאי. נתן לו סלע של מעשר, ולא הספיק למשך את הפרות, עד שעמדו בשמים - מה שפדה פדה, והדין ביניהן.

ט. נתן לו שני סלעים של מעשר, ולא הספיק למשך הפרות, עד שחזרו להיות בסלע - מה שפדה פדה, ומדת הדין ביניהן; שמעשר שני, פדיתו היא משכיתו.

[שטבלו] מערבי שמש [והמתינו לשקיעת השמש], ומתרת לאונן [נ- מת קרובו וטרם נקבר], ונאכלת בכל מקום; והמעשר מתר לזרים, ולטבול יום [שאינו ממתין לשקיעה], ואסור לאונן, ואינו נאכל אלא בירושלים. נמצא ממצט אכילת המעשר ואכילת התרומה.

יב. לוקחין בהמה לזבחי שלמים מכסף המעשר, מפני שהשלמים נאכלין לזרים. בראשונה היו לוקחין בהמות לאכלן חלין מכסף מעשר שני, כדי להכריחה מעל המזבח; וזרו בית דין, שאין לוקחין בהמה ממעות מעשר אלא לשלמים בלבד. אבל חיה ועוף - לוקחין, שאינן ראויין לשלמים.

יג. ואין לוקחין פרות שביעית מכסף מעשר - לפי שהוא חייב לבער, כמו שיתבאר.

יד. הלוקח מים ומלח, או פרות מחצרין, או פרות שאינן יכולין להגיע לירושלים - לא קנה המעשר, אף על פי שיצאו המעות לחלין.

טו. הלוקח פרות חוץ לירושלים בכסף מעשר - בשוגג, כופין את המוכר להחזיר הדמים לפעלים, והן מעשר כמות שהיו. במזיד, יעלו הפרות ויאכלו בירושלים. ואם אין מקדש, יניחם עד שיקברו.

טז. וכן אין לוקחין בהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים. ואם לקח - בשוגג, יחזרו הדמים למקומן; במזיד, תעלה ותאכל בירושלים. ואם אין מקדש, תקבר היא ועורה.

יז. לקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, בין במזיד בין בשוגג - אם ברח המוכר, הרי זה יאכל כנגד אותן המעות בירושלים בתורת מעשר. זה הכלל: כל שהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה מדמי מעשר, וברח המוכר או מת - יאכל כנגדו; ואם היה המוכר קים, יחזרו דמים למקומן. וכן אם הביא עולות וחסאות ואשמות מדמי מעשר, יאכל כנגדן. יח. לקח חיה לזבחי שלמים, ובהמה לבשר תאנה [חולין] - הרי זה כמי שקנה שור לחרישה, ולא קנו שלמים. לקח בהמה לשלמים, ונפל בה מום - פקעה ממנה קדשת מעשר, ופודה אותה; ואין הדמים מעשר. ואף על פי כן, אם פדיה לעצמו - מוסיף חמש.

יט. המתפס [הקדוש] מעות מעשר לשלמים - לא קנו שלמים; שקדשת שלמים אינה חלה על קדשת מעשר, שהמעשר ממון גבוה הוא. ואין צריך לומר, אם התפס פרות המעשר עצמן לשלמים, שלא קנו שלמים.

כ. האוכל מעשר שני בתורת חלין, אפלו במזיד - אם פרות המעשר עצמן אכל, יצעק לשמים. ואם כסף מעשר אכל - יחזרו דמים למקומן, ויעלו ויאכלו בירושלים; או יאכל כנגדן בירושלים, אם אינו יכול להחזיר את הדמים.

יום שישי

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ח

א. הלוקח [קונה] בהמה לזבחי שלמים, וחיה לבשר תאנה [חולין], ממי שאינו תגר [שוכר], ואינו מדקדק - יצא

אינו נקנה במתנה, אלא אם נתנו בסר. ודינו בשאר הדברים, לענין אכילה ופדיה - כמעשר.

ג. והפודה כרם רבעי - רצה, פודה ענבים, רצה, פודה זין; וכן היתים. אבל שאר פרות, אין משנין אותן מבריתן.

ד. כרם רבעי - אין לו לא [דיני:] שכחה, ולא פאה, ולא פרט, ולא עוללות; ואין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות, כמו שאין מפרישין ממעשר שני, אלא כלו עולה לירושלים, או נפדה ויעלו הדמים ויאכלו בירושלים - כמעשר.

ה. ענבים של כרם רבעי - התקינו בית דין, שיהיו עולין לירושלים [ממרחק של] מהלך יום לכל צד [ולא יפדו במעות], כדי לעשר שוקי ירושלים בפרות; ומשחרב בית המקדש, נפדה אפלו סמוך לחומה. ושאר כל הפרות, אפלו בזמן המקדש, נפדין סמוך לחומה.

ו. כיצד פדיון נטע רבעי? מניח את הסל על פי שלשה, ואומר: 'במה אדם רוצה לפדות לו בסלע, על מנת שיוציא יציאות השומרים מביתו, והחמרים והפועלים מביתו?' [-] שווי הפירות עצמם בלי ההוצאות [ואחר שקוצבין את השער, מניח את המעות, ואומר: 'כל הנלקט מזה - מחלל על המעות האלו, משער כף וכף סלים בסלע'. ובשביעית, פודהו בשוין; שאין שם לא שומרים, ולא פועלים; ואם היה הפקר, אין לו אלא שכר לקיטה בלבד.

ז. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה, שיד הכל שנה [שהכל הפקר] - צריך לצנינו [לסמנו] בקוונות [תולדות] אדמה, כדי שיכירו בו, ולא יאכלו ממנו עד שיפדו. ואם היה בתוך שני ערלה - מצינין אותו בחרסית, כדי שיפרשו ממנו; שאם צנינו בקוונות אדמה, שמא יתפרדו - שאסור ערלה חמור הוא, שהיא אסורה בהנאה. והצנועין היו מניחין את המעות בשנת השמיטה, ואומרים: 'כל הנלקט מפרות רבעי אלו, מחלל על המעות האלו' - שהרי אי אפשר לפדותו במחבר, כמו שבארנו.

ח. באחד בתשרי, ראש השנה לערלה ולרבעי; ומאימתי מונין לערלה ולרבעי? משעת נטיעה. ואינו מונה מראש השנה לראש השנה, אלא שלשים יום בשנה חשובין שנה - והוא, שתקלט הנטיעה קדם השלשים יום; וכמה הוא סתם קליטה לכל האילנות? שתי שבתות.

ט. נמצאת למד, שהנוטע ארבעה וארבעים יום קדם ראש השנה, עלתה לו שנה; ואף על פי כן, אין פרות הנטיעה הזאת מתרין בערלה או ברבעי, עד חמשה עשר יום בשבט - שהוא ראש השנה לאילן.

י. כיצד? הנוטע אילן מאכל בחמשה עשר באב משנה עשירית ביוכל - הרי הוא בתוך שני ערלה, עד חמשה עשר בשבט משנת שלש עשרה; וכל מה שיוציא האילן בתוך זמן זה - הרי הוא ערלה, אף על פי שנגמרו לאחר כמה ימים. ומחמשה עשר בשבט משנת שלש עשרה ביוכל, עד חמשה עשר בשבט משנת ארבע עשרה - הוא נטע רבעי; וכל מה שיוציא בתוך זמן זה - הרי הוא רבעי, וצריך פדיון. ואם נתעברה השנה, נתעברה לרבעי או לערלה.

י. מי שהיה לו פרות חלין בירושלים, והיו לו מעות מעשר שני חוץ לירושלים - אומר: 'הרי המעות ההם מחללין על הפרות האלו', ויאכל הפרות שם בטרהה, ויצאו אותן המעות לחלין במקומן.

יא. היו לו מעות מעשר שני בירושלים, ויש לו פרות חוץ לירושלים - אומר: 'הרי המעות האלו מחללין על הפרות ההם', ויצאו המעות לחלין, ויעלו הפרות ויאכלו בירושלים; שאינו צריך להיות המעות והפרות במקום אחד בשעת החלול.

יב. מי שהיה לו מעות מעשר בירושלים, וצריך להם, ויש לחברו פרות חלין שרוצה לאכלן - אומר לחברו: 'הרי המעות האלו מחללין על פרותיך', ונמצאו אותן הפרות לקוחין בכסף מעשר, ויאכל אותן חברו בטרהה; ולא הפסיד כלום, ויצאו המעות לחלין.

יג. כמה דברים אומרים? בשהיה חברו בעל הפרות חבר [- נאמן על המעשרות] - שאין מוסרין פרות מעשר שני של ודאי אלא לחבר; לפיכך, אם היו המעות של דמאי [- חוללו על פירות שספק מעושרים], אומר בן אף לעם הארץ. ומתיר לחלל מעשר שני על פרות עם הארץ, ועל מעותיו; ואין חוששין להן שמא של מעשר שני הן.

יד. המניח דינר של מעשר להיות אוכל כנגדו והולך [- קונה מעט פרות ומחללם עליו, עד שיקנה בשווי כל הדינר] - פיון שאכל עליו עד שלא נשאר ממנו אלא פחות מפרוטה, יצא לחלין. כמה דברים אומרים? בשל דמאי; אבל בשל ודאי - לא יצא לחלין עד שישאר ממנו פחות משנה פרוטה אחר שמוסיפין את החמש, כגון שנשאר ממנו פחות מארבעה חמשי פרוטה.

טו. טמאין וטהורין שהיו אוכלין או שותין באחד בירושלים, ורצו הטהורין להיות אוכלין מעשר שני שלחן - מניחין סלע של מעשר שני, ואומרים: 'כל שהטהורין אוכלין ושותין, סלע זו מחללת עלייך', ונתצא הסלע לחלין, שהרי אכלו ושתו בשויה בטרהה - ובלבד שלא יגעו הטמאים במאכל, שלא יטמאוהו.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ט

א. נטע רבעי [נטע פרי בשנתו הרביעית] - הרי הוא קדש, שנאמר: "ובשנה הרביעית, יהיה כל פרי קדש הלולים לה"; ודינו להאכל לבצעו בירושלים, כמעשר שני. וכשם שאין מעשר שני בסוריה [מקומות שכבש דוד ולא נתקדשו בקדושת הארץ], כך אין נטע רבעי בסוריה. ובנטע רבעי הוא אומר: "ואיש את קדשיו, לו יהיו" - שאין לה קדש שלא נתפרש דינו בתורה למי הוא, חוץ מנטע רבעי.

ב. הרוצה לפדות נטע רבעי, פודה כמעשר שני; ואם פדהו לעצמו, מוסיף חמש. ואין פודין אותו, עד שיגיע לעונת המעשרות - שנאמר: "להוסיף לכם תבואתו", עד שיעשה תבואתו; ואין פודין אותו במחבר [לקרקע], כמעשר שני. והרי הוא מומן גבוה, כמעשר שני; לפיכך,

ח. הנוטע בעצין שאינו נקוב - חיב בערלה; אף על פי שאינו בארץ לזרעים, הרי הוא בארץ לאילנות.

ט. ואילן שנטעו בתוך הבית, חיב בערלה. זה שנטעו גוים עד שלא באו אבותינו לארץ, פטור; אבל משבאו לארץ, אף מה שנטעו גוים חיב - שגאמר: "כי תבאו אל הארץ, ונטעתם", משעת ביאה.

י. וגוי שהרפיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, חיב בערלה. יש לנכרי נטע רבעי - שאם בא לנהג במצוה זו, הרי הוא קדש כנטע רבעי של ישראל.

יא. אחד הנוטע גרעין, או יחור [ענף] מן האילן, או שעקר את כל האילן ממקום ונטעו במקום אחר - הרי זה חיב בערלה, ומונה משעת נטיעתו. וזעזע את האילן ולא עקרו, ואחר כך מלא סביבותיו בעפר - אם יכול לחיות אלו לא מלא סביבותיו, הרי זה פטור; ואם לאו - הרי זה כמי שעקר ונטע, וחיב.

יב. וכן אילן שנטער, ונשאר ממנו בארץ שרש אחד, אפלו כמחט שמלפפין עליה הרוקמים את השני, והחזירו למקומו ונטעו - פטור, מפני שיכול לחיות. נעקר כלו, ונעקרה הסלע ששרשי כה עמו, וחזר ונטעו כמה שהוא, בכל האדמה שסביבות שרשיו - אם יהיה יכול לחיות מאותה אדמה אלו לא נטעו, הרי הוא כמי שלא נעקר; ואם לאו, חיב.

יג. אילן שקצצו מעם [עד פני הארץ, והחליף [חזר וגדל] - חיב בערלה, ומונין לו משעת קציצה.

יד. אחד הנוטע, ואחד המכריז, ואחד המרפיב - חיב. כמה דברים אמורים? בשתתף בד [ענף] אחד מן האילן והכריכו בארץ, או הרפיכו באילן אחר; אבל אם מתח בד אחד מן האילן הזקן והכריכו בארץ, או הרפיכו באילן אחר ועקר הבד מערה באילן הזקן - הרי זה פטור.

טו. גדל זה הילד שהכריז ועשה פרות, ואחר כך נפסק עקרו שהיה מערה באילן הזקן - מונה משעה שנפסק ואותן הפרות מתרין, מפני שגדלו בהתר; ואם הניחן אחר שנפסק העקר, עד שהוסיפו במאתים [- חלק אחד ממאתים מכפי שהיו] - הרי אלו אסורין.

טז. ילדה שסבכה [הרכיבה] בזקנה, והיו פרות ביילדה - אפלו הוסיפו מאתים - הרי אלו הפרות של ילדה אסורין; שאין גדולי התר מעלין את העקר האסור.

יז. אילן שהכריז ממנו בד בארץ, ואחר כך נעקר האילן כלו, והרי הוא חוזה מן הבד שהכריז בארץ - נעשה אותו אילן כאלו עתה נוטע, וחיב בערלה; ומונה לאילן ולמה שצמח מן ההכריזה, משעה שנטער.

יח. הרי שהכריז בד בארץ, וצמח, והכריז בד אחר ממה שצמח בארץ, וצמח, וחזר והכריז מן השלישי, אפלו הן מאה מערין זה בזה - הואיל ולא נפסקו מן העקר הראשון, הכל מתר; ואם נפסק עקר הראשון, מונה לכל משעה שנפסק.

יט. ואילן היוצא מן הגזע [- מעל הקרקע], פטור מן הערלה; מן השרשין, חיב בערלה. ילדה פחות מטפח,

יא. נטעו בששה עשר באב משנת עשר [משנות היובל] - לא עלתה לו שנת עשר, אלא הרי הוא ערלה שנת אחת עשרה ושנת שתיים עשרה ושנת שלש עשרה כלה; והרי הוא נטע רבעי מראש השנה של שנת ארבע עשרה, עד סופה.

יב. נטע הנטיעה מראש חדש עד חמשה עשר יום בשבט - מונה לה שלש שנים מיום ליום לערלה, ומיום ליום לרבעי. וראיתי לגאונים דברים בחשבון ערלה ורבעי - אין ראוי להאריך ולהשיב עליהן, ונדאי טעות סופרים הן; והאמת - כבר בארנו דרכה.

יג. העלין, והלולבין, ומי גפנים, והסמדר [הפרח שממנו יוצא הפרין] - מתרין בערלה וברבעי. והענבים ששדפן הקדים [רוח חמה] והפסידן, והתרצנין והזוגין [קליפת הענב] והתקד [ענבים שנישרו במים] שלהן, וקלפי רמון והגן [פרח] שלו, וקלפי אגוזים, והגרעינין - אסורין בערלה, ומתרין ברבעי; והנוכלות [פירות שנפלו טרם שבשלו], כולן אסורות.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק י

א. כל שהוא חיב בערלה, יש לו רבעי [פירות השנה הרביעית קודש], וכל שפטור מן הערלה, אינו חיב ברבעי - שגאמר: "שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל ובשנה הרביעת, יהיה כל פריו קדש הלולים לה".

ב. הנוטע אילן מאכל, ודעתו עליו שיהיה סג לגנה, או שנטעו לקורות האילן, לא לפרותיו - הרי זה פטור מן הערלה; נטעו לסג, וחזר וחשב עליו למאכל, או שנטעו למאכל, וחזר וחשב עליו לסג - פיון שערב בו מחשבת חיוב, חיב. נטעו שלש שנים לסג, ומכאן ואילף למאכל - אין לו רבעי; שכל שאין לו ערלה, אין לו רבעי.

ג. נטע אילן וחשב שיהיה הצד הפנימי שלו למאכל והחיצון לסג, או שיהיה הצד הפתוח למאכל והעליון לסג - זה שחשב עליו למאכל, חיב בערלה; וזה שחשב עליו לסג או לעצים, פטור; שהדבר תלוי בדעתו של נוטע. והעלף - חיב בערלה האכילנות [- הפרין] בלבד, אבל הקפריסין [עלים] מתרות.

ד. הנוטע לרבים בתוך שדהו, חיב בערלה - שגאמר: "ונטעתם", אפלו לרבים. כמה דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בחוצה לארץ, פטור.

ה. הנוטע ברשות הרבים, והנוטע בספינה, והעולה מאליו ברשות היחיד, והנכרי שנטע בין לישראל בין לעצמו, והגזלן שנטע - חיבין בערלה וברבעי.

ו. העולה מאליו במקום פכשים [יערות], פטור; אפלו הנוטע במקום שאינו ישוב, פטור; והוא, שלא יהיה עושה [פירות רבים] כדי טפול [- שמשתלם] שמטפל בפרותיו עד שמביאן לישוב. אבל אם היה עושה כדי טפול, חיב בערלה.

ז. הנוטע למצוה - כגון שנטע אתרוג ללולב, או זית למנוחה - חיב בערלה. הקדיש ואחר כך נטע, פטור מן הערלה; נטע ואחר כך הקדיש, חיב בערלה.

אם נשאר לו תבשיל של מעשר שני ונטע רבעי, אינו צריך לבצרו - שהתבשיל כמבער; וכן זין ותכלין, הרי הן כמבערין.

י. פרות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הבעור - אינן מעכבין אותו להתודות, ואינו חייב לבצר אותן.

יא. מי שהיה פרוטיו רחוקין ממנו, והגיע יום הבעור - הרי זה קורא שם [מעשר] למתנות, ומזכה בהן לבעליהן [כגון לכהן] על גב קרקע, או למי שזוכה בהן [כשליח] לבעליהן, ומתודה למחר; שנתנית המטלטלין על גבי קרקע, אינה אלא מתנה שיש בה חזוק; אבל אינו יכול להקנות להן המעשרות בחליפין, מפני שגוראה כמכירה, והמעשרות והתרומות, נאמר בהן נתינה לא מכירה.

יב. ומנן שאינו יכול להתודות, עד שיוציא כל המתנות? שנאמר: "בערתי הקדש מן הבית". "הקדש" - זה מעשר שני ונטע רבעי, הקרוין קדש; "מן הבית" - זו חלה, שהיא המתנה של פהנים בבית; "נתתיו ללוי", זה מעשר ראשון; "וגם נתתיו" - מקלל שקדמתו מתנה אחרת, והיא תרומה גדולה ותרומת מעשר. "לגר ליתום ולאלמנה" - זה מעשר עני, ולקט שכחה ופאה, אף על פי שאין לקט שכחה ופאה מעכבין את הודו.

יג. וצריך להפריש את המתנות על הסדר, ואחר כך תודת - שנאמר: "ככל מצותך אשר צויתני", הא אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתודות; ונדרף טבלו, אינו יכול להתודות - שהרי לא הפריש מתנות, ולא נתן לבעליהן. ובזמן שהיו נותנין מעשר ראשון לפהנים [בזמן עזרא] - לא היו מתודין, שנאמר: "וגם נתתיו ללוי".

יד. מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד - מתודה, שעקר הודו במעשר הוא; וכן אם לא היה לו אלא בפורים בלבד - מתודה, שנאמר: "בערתי הקדש", הקדש הראשון שהוא בפורים. אבל מי שאין לו אלא תרומה בפני עצמה - אינו מתודה; שאין התרומה טעונה ודוי, אלא בכלל שאר המתנות.

טו. "לא עברתי ממצותיך" - שלא הפריש ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המקבר, ולא מן המקבר על התלוש, ולא מן הקדש על הישן, ולא מן הישן על הקדש. "ולא שכחתי" - שלא שכח מלברכו ולהזכיר שמו עליו. "לא אכלתי באני ממנו" - הא אם אכלו באנינה [שמת קרובו וטרם נקבר], אינו מתודה. "ולא בערתי ממנו בטמא" - הא אם הפרישו בטמא, אינו מתודה. "ולא נתתי ממנו למת" - שלא לקח ממנו ארון ותכריכין למת, ולא נתנו לאוננים אחרים. "שמעתי בקול ה' אלהי", שהביאו לבית הבחירה. "עשיתי ככל אשר צויתני" - ששמח ושמח בו, שנאמר: "ושמחת בכל הטוב".

טז. "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וכו'" עד "פאשר נשבעת לאבותינו, ארץ זבת חלב ודבש", זו בקשה שיתן טעם בפרות.

יז. ישאל וממורים, מתודין; אבל לא גרים ועבדים משחררים - מפני שאין להם חלק בארץ, והרי הוא אומר:

חֵכֶת בְּעֶרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ - מפני שהיא נראית כנטיעה בת שנתה. במה דברים אמורים? בנטיעה אחת, או שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה וזב; אבל אם היה הפרס שלו פחות מטפח - הרי זה יש לו קול, ומנן לו כדרך שמונן לשאר האילנות.

כ. נוטעין יחור של ערלה; ואין נוטעין אגוז של ערלה - מפני שהוא פרי, ופרות ערלה אסורין בהנחה, כמו שפארנו בהלכות אסורי מאכלות. ואם עבר ונטע אגוז של ערלה, הרי הצומח מתר פשאר האילנות.

כא. וכן אין מרפיבין בפניות [לולבי תמרים] של ערלה בדקלים, מפני שהפניות כפרי. עבר והרפיב, מתר; שכל דבר שיש לו שני גורמין, אחד אסור ואחד מתר - הרי זה הוגרם משניהם מתר. לפיכך, הצומח מפרות ערלה - מתר, שהרי גרם לו לצמח הפרי האסור והארץ המתרת.

שבת קודש

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק יא

א. מצות עשה להתודות לפני ה', אחר שמוציאין כל המתנות [מעשרות וכדומה] שבזרע הארץ; וזה הוא הנקרא 'ודוי מעשר'.

ב. ואין מתודין ודוי זה, אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני - שנאמר: "כי תכלה לעשר ואמרתי לפני ה' אלהיך, בערתי הקדש מן הבית".

ג. אימתי מתודין? במנחה ביום טוב האחרון של פסח של [שנה] רביעית ושל שביעית - שנאמר: "כי תכלה לעשר", ברגל שכל המעשרות פלין בו; ואין הפסח מגיע משנה רביעית [אך לא מתודים על פרות רביעית], אלא וכל פרות שלישית נתעשרו, בין פרות האילן בין פרות הארץ. ד. אין מתודין אלא ביום, וכל היום פשוט לודוי המעשר; ובין בפני הבית [בזמן המקדש] בין שלא בפני הבית, חייב לבצר ולהתודות.

ה. ודוי זה, נאמר בכל לשון - שנאמר: "ואמרתי לפני ה' אלהיך", בכל לשון שאתה אומר. וכל אחד ואחד אומר בפני עצמו; ואם רצו רבים להתודות כאחד, מתודין.

ו. ומצותו במקדש, שנאמר: "ואמרתי לפני ה' אלהיך"; ואם התודה בכל מקום, יצא.

ז. אינו מתודה אלא עד שלא ישאר אצלו אחד מן המתנות, שכן הוא אומר בודוי: "בערתי הקדש מן הבית וכו'". וערב יום טוב האחרון, היה הבעור; ולמחר מתודין.

ח. כיצד הוא עושה? אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר, נותנה לפה; מעשר ראשון, נותנו ללוי; מעשר עני, נותנו לעניים; נשארו אצלו פרות מעשר שני של ודאי, או נטע רבעי [פירות אילן בן ארבע שנים], או מעות פדיתן - הרי זה מבער אותן, ומשליך לים או שורף; נשאר אצלו מעשר שני של דמאי [פירות ספק מעושרים], אינו חייב לבצרו. נשאר אצלו בכורים, הרי הן מתבערין בכל מקום. ט. במה דברים אמורים ששורף ומבער? בשנשארו אצלו פרות שאינו יכול לאכלן פלן קדם שיפגס יום טוב. אבל

ופטר חמור, וגזל הגר [שמת ואין לו יורשים], והתרמים [כל דבר שהוחרם לה]; ותמשתן חלין לכל דבר.

ח. והמתנה שזוכין בה מן המקדש, היא עורות העולות; והוא הדין לשאר עורות קדשי קדשים - כלן לכהנים.

ט. השמונה מתנות שאין נאכלין אלא במקדש - כלן קדשי קדשים הן, ואין נאכלין אלא לזכרי כהנה, כמו שיתבאר במקומו; ובהן נאמר: "כל זכר יאכל אתו וגו'".

י. החמש שבירושלים - קדשים קלין הן, ונאכלין לזכרים ולנקבות; ובהן נאמר: "לך נתתם ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם". ואף על פי כן, אין נתנין אלא לזכרי כהנה, שהרי לאנשי משמר [העובדים באותו שבוע במקדש] הן; והבכור מקריבין חלבו ודמו, ואין מקריב אלא איש. וכן עורות קדשי קדשים, ושדה אחזה, והתרמים, וגזל הגר - אין זוכין בהן אלא אנשי משמר, כמו שיתבאר; וכן פדיון הבן לזכרי כהנה, שכן נאמר בו: "ונתת הפסך לאהרן ולבניו". ופטר חמור, לזכרי כהנה - שדין הבכורות כלן שוה, לזכרים ולא לנקבות.

יא. הנה למדת, שהמתנות שנתנין לנקבות כזכרים, חמש מתנות: תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, ומתנות כהמה, וראשית הגז. ומנין אני אומר, שראשית הגז נתנת לכהנה? שהרי נאמר: "ראשית דגנך תירשך ויצהרך, וראשית גז צאנך - תתן לו" - מה ראשית דגן נתנת לנקבות כזכרים, אף ראשית הגז נתנת לנקבות כזכרים.

יב. מנו חכמים מתנות אלו על דרך אחרת, ואמרו: עשרים וארבע מתנות כהנה נתנו לאהרן, ואלו הן - עשר במקדש, וארבע בירושלים, ועשר בגבולין [חוץ לירושלים]:

יג. עשר במקדש - חטאת, וחטאת העוף, אשם ודאי, ואשם תלוי, וזבחי שלמי צבור, ולג שמן של מצרע, ושתי הלחם, ולחם הפנים, שרי מנחות, ומותר העמר.

יד. ארבע בירושלים - הבכורה, והבכורים, ומורס [הבשר הנאכל] מתודה ואל נזיר, ועורות קדשים.

טו. עשר בגבולין - תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, וראשית הגז, והמתנות, ופדיון הבן, ופדיון פטר חמור, שדה חרמים, ושדה אחזה, וגזל הגר. ולפי חשבון זה, חשב כל המורס מקדשים קלים מתנה אחת - והן חזה ושוק המורס מכל זבח שלמים, עם הלחם המורס עמהם אם היה תודה, עם הזרוע המורס מאיל נזיר, עם הלחם המורס עמה עם חזה ושוק; הואיל ושלשתן שלמים הן, חשב המורס מהן מתנה אחת.

טז. כל המתנות שהן תלויות בקרבנות, תתבאר כל אחת ואחת מהן במקומה מהלכות הקרבנות; וכן גזל הגר תבאר בהלכות גזלה. וכבר בארנו דין שדה אחזה ודין התרמים בהלכות ערכין, ודין תרומה ותרומת מעשר בהלכות תרומות.

יז. ובהלכות אלו, אבאר משפטי המתנות שאינן תלויות בקרבנות; והן - הבכורים, והחלה, והמתנות, וראשית הגז, ופדיון הבן, ופטר חמור.

"באשר נשבעת לאבותינו". כהנים ולויים מתודין - שאף על פי שלא חלקו בארץ, יש להם ערי מגרש.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות בפורים עם שאר מתנות כהנה שבגבולין

יש בכללן תשע מצוות - שמונה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בפורים ולהעלותן למקדש; (ב) שלא יאכל הכהן בפורים חוץ לירושלים; (ג) לקרות עליהן; (ד) להפריש חלה לכהן; (ה) לתת זרוע ולחיים וקבה לכהן; (ו) לתן לו ראשית הגז; (ז) לפדות בכור הבן, ולתן פדיונו לכהן; (ח) לפדות פטר חמור, ולתן פדיונו לכהן; (ט) לערף פטר חמור, אם לא רצה לפדותו. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות בפורים פרק א

א. ארבע ועשרים מתנות כהנה נתנו לכהנים, וכלן מפרשין בתורה; ועל כלן נכתבה ברית לאהרן. וכל כהן שאינו מודה בהן - אין לו חלק בכהנה, ואין נותנין לו מתנה מהן.

ב. וכל האוכל מתנה שיש בה קדשה מהן, מברך: 'אשר קדשנו בקדשתו של אהרן, וצונו לאכל כן וכך'.

ג. שמונה מתנות מהן - אין אוכלין אותן הכהנים אלא במקדש, לפנים מחומת העזרה; וחמש מתנות - אין אוכלין אותן אלא בירושלים, לפנים מחומת העיר; וחמש מתנות - אין זוכין בהן מן התורה, אלא בארץ ישראל בלבד; וחמש מתנות מהן - זוכין בהן בין בארץ בין בחוצה לארץ; ומתנה אחת - זוכין בה מן המקדש.

ד. מה הן השמונה שאין נאכלין אלא במקדש? בשר החטאת, אחד חטאת העוף ואחד חטאת הכהמה, ובשר האשם, בין [אשם] תלוי בין ודאי, וזבחי שלמי צבור, ומותר העמר, ושירי מנחות ישראל, ושתי הלחם [שמקריבים בשבועות], ולחם הפנים, ולג שמן של מצרע - אלו אין נאכלין אלא במקדש.

ה. ומה הן החמש שאין נאכלין אלא בירושלים? חזה ושוק של שלמים, והמורס מן התודה, והמורס מאיל נזיר, ובכור כהמה טהורה, והבכורים - אלו אין נאכלין אלא בירושלים.

ו. ומה הן החמש שבארץ ישראל? התרומה ותרומת מעשר והחלה, ושלשתן קדש, וראשית הגז [מהצאן] ושדה אחזה [שהוקדשה ונמכרה, חוזרת ביובל להקדש ומתחלקת לכוהנים שבמשמר], ושניהן חלין - אלו אין זוכין בהן מן התורה אלא בארץ ישראל. ואין אוכלין תרומות וחלות של ארץ ישראל, אלא בארץ ישראל.

ז. ומה הן החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום? המתנות נדוע לחיים וקריבה מכל בהמת חולין, ופדיון הבן,

הלכות בכורים פרק ב

א. מצות עשה להביא בכורים למקדש; ואין הבכורים נוהגין אלא בפני הבית [בזמן המקדש] ובארץ ישראל בלבד, שנאמר: "ראשית בכורי אדמתך, תביא בית ה' אלהיך". ומביאין בכורים מדבריהם [מתקנת חכמים] מערי סיחון ועוג ומסוריה [מקום שכבש דוד ולא נתקדש בקדושת הארץ], שהקונה בסוריה קונה בירושלים. אבל עמון ומואב, ומצרים וכל - אף על פי שהן חביבין בתרומה ומעשרות מדבריהם, אין מביאין מהן בכורים; ואם הביא בכורים מחוצה לארץ, אינן בכורים.

ב. אין מביאין בכורים אלא משבעת המינים האמורים בשבח הארץ, והן: החטים והשעורים והענבים והתאנים והרמונים והזיתים והתמרים; ואם הביא חוץ משבעת המינים, לא נתקדשו.

ג. אין מביאין לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות שבצמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המבחר; אלא מתמרים שבצמקים ומפרות שבהרים, לפי שהן מן המבחר. ואם הביא שלא מן המבחר - כגון תמרים שבהרים, ותאנים סכות ומרקבות, וענבים מאקבות ומעשנות - לא נתקדשו.

ד. אין מביאין בכורים משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד, שנאמר: "פרי האדמה"; ואם הביא משקה, אין מקבלין ממנו.

ה. הקרובים לירושלים, מביאין תאנים וענבים לחים; והרחוקים, מביאין אותן גרוגרות [תאנים מיובשות] וצמוקין.

ו. אין מביאין בכורים קדם עצרת, שנאמר: "וחג הקציר בכורי מעשיך". ואם הביא, אין מקבלין ממנו; אלא יניחם שם עד שתבוא עצרת, ויקרא עליהן. וכן אין מביאין בכורים אחר חנכה - שהבכורים שבכורו אחר חנכה, הן חשובין משנה הבאה; ויניח אותן עד אחר העצרת.

ז. אין מביאין בכורים לא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש. כיצד? לא יביא מפרות שחנטו קדם חמשה עשר בשבט, על פירות שחנטו אחר חמשה עשר בו. אחד הנוטע ואחד העולה מאליו, שנאמר: "בכורי כל אשר בארצם".

ח. ופרות של שתפין חביבין בבכורים, שנאמר: "בכורי כל אשר בארצם".

ט. הגדל בעציץ, אף על פי שהוא נקוב, והגדל בספינה - אינו מביא ממנו כל עקר, שנאמר: "בארצם"; אבל מביא מן הגדל בגג ובחורבה.

י. הנוטע אילן בתוך שדהו, והכריכו [השחיל ממנו ענף בקרקע והוציאו] לתוך שדה חברו או לרשות הרבים, או שהיה נטוע בשדה חברו או ברשות הרבים, והכריכו בתוך שדהו, או שהיה עקרו בתוך שדהו והכריף קצתו בתוך שדהו, ודרך הרבים או דרך היחיד מפסקת באמצע בין העקר והצד המבקר - אינו מביא בכורים, לא ממה שהוציא ברשות זו, ולא מן הצד שברשות האחרת,

שנאמר: "בכורי אדמתך", עד שהיה כל הגדולין מאדמתך. יא. נתן לו חברו רשות להכריף בתוך שלו, אפלו לשעה - הרי זה מביא. ואם היה האילן סמוך למצר [גבול שדה] חברו, או נוטה לשדה חברו - אף על פי שחביב להרחיק, הרי זה מביא ממנו וקורא; שעל מנת כן הניחיל יהושע את הארץ.

יב. האריסין, והחוכרין [עובדים בשדה תמורת חלק מהפרות], ובצלי זרוע שאונסין את הבצלים ולוקחין [קונים] ארצותם מהן בפחות [משוויו], והגזלנין - אינן מביאין בכורים, ואפלו נתקצו הבצלים, שנאמר: "בכורי אדמתך".

יג. הקונה אילן בתוך שדה חברו - אינו מביא, לפי שאין לו קרקע. והקונה שלש אילנות, יש לו קרקע; ואף על פי שאין לו אלא האילנות בלבד, הרי הוא כמי שקנה קרקע. קנה אילן אחד וקרקעו, הרי זה מביא.

יד. הלוקח [קונה] פרות תלושין, ולקח הקרקע - הרי זה מביא בכורים, שהרי יש לו קרקע ופרותיה. מכר לו פרות חוץ מן הקרקע, אפלו מחכרין - מוכר אינו מביא, שהרי אין לו פרות; ולוקח אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. חזר המוכר ולקח הפרות מן הלוקח - הרי זה מביא, שהרי יש לו קרקע ופרותיה.

טו. המוכר שדהו לגוי, וחזר ולקחה ממנו - הרי זה מביא ממנה בכורים מן התורה; שאינה נפקעת מן המצוות בקנין הגוי, כמו שבארנו.

טז. אשרה [עץ לעבודה זרה] שבשלה - אין מביאין ממנה בכורים; שהבכורים כקדשי מקדש הן.

יז. הבכורים - אין להן שעור מן התורה, אבל מדבריהם [של חכמים] צריך להפריש אחד מששים; והרופצה לעשות כל שדה בכורים, עושה.

יח. הפריש בכוריו, וחזר והוסיף עליהן, או עשרן - הרי התוספת בבכורים. במה דברים אמורים? בששהביא מארץ ישראל; אבל אם הביא מעבר הירדן, או מסוריה [מקום שכבש דוד ולא נתקדש בקדושת הארץ] - אין תוספת הבכורים בבכורים. ואף על פי שאינה בבכורים, אינה נאכלת אלא בטרהה. ואין מעשרין את הבכורים בכל מקום, אלא משבעת המינים.

יט. כיצד מפרישין הבכורים? יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכר, ורמון שבכר - קושרן בגמי, ואומר: 'הרי אלו בכורים'; והן נעשין בכורים במחבר, משקרא להם שם, ואף על פי שעדין לא בשלו כל צרכן. ומשיגמרו ויתלש אותן מן הקרקע, אינו צריך לחזר ולקרות להם שם. לא הפרישן במחבר, ולא קרא להם שם, ותלש את הפרות - הרי זה מפריש אחר שנתלשו. ואם נטמאו הפרות כלן, אינו מפריש בכורים בטמאה; אלא מפריש מן הטמא על הטמא, לכתחלה. ואם אין לו פרות אחרות להפריש מהן - יראה לי שאינו מפריש בטמאה, שאין מפרישין לאבד. וכן יראה לי, שהבכורים שנטמאו - אינו מסיק בהן התנור בתרומה בטמאה, מפני שהן כקדשי מקדש.

כ. המפריש בכוריו, ונמקו או נכזו או אכדו או שנגנבו

כא. המפריש בכוריו להעלותן בידו לירושלים, לא ישלחם ביד שליח; ואם לקטם מפתחלה על מנת לשלחם ביד שליח, הרי זה מותר לשלחם.

או שנטמאו - חייב להפריש אחרים תחתיהן, שנאמר: "תביא בית ה' אלהיך" - מלמד שהוא חייב באחריותן, עד שיביאם להר הבית.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום — כ"ז תשרי-ג' מרחשון ה'תשס"ט

יום ראשון

הלכות מכירה פָּרָק כה

א. המוכר דבר שיש לו תשמישין - לא מכר את התשמישין, אלא אם כן פרש. ביצד: המוכר את הבית - לא מכר את היציע שבסביבות הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו. במה דברים אמורים, בשעה רחב היציע ארבע אמות או יותר; ואכל פחות מזה, הרי הוא בכלל הבית. וכן העליה שעל גב הבית הפתוחה לתוכו בארבה במעזיבת הבית, הרי היא בכלל הבית.

ב. המוכר את הבית - לא מכר את החדר שלפנים ממנו, אף על פי שמסר לו מצרים החיצונים; ולא את הגג, בזמן שיש לו מעקה עשרה טפחים ויש בו רחב ארבע אמות; ולא את הבור הקפור בקרקע, ולא את הדות (קיר אבנים) הבנוי בבור, אף על פי שמכר לו העמק והרום, כמו שבארנו.

ג. וצריך המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח, כדי להכנס לבור זה או דות ששיר; שכל המוכר, בעין יפה מוכר. ואם אמר לו מכרתי לך הבית, חוץ מן הבור או הדות - אינו צריך לקנות לו דרך. וכן המוכר בור או דות בלבד - אין הלוקח צריך לקנות לו דרך, אלא נכנס בתוך ביתו של מוכר עד הבור וממלא.

ד. שני בתים זה לפנים מזה - מכר שניהם לשנים, או נתן שניהם לשנים - אין להן דרך זה על זה; ואין צריך לומר אם נתן החיצון, ומכר הפנימי. אבל אם מכר את החיצון, ונתן את הפנימי - יש לו דרך: שכל הנותן, בעין יפה נותן יתר מן המוכר.

ה. המוכר את הבית - מכר את התנור, ואת הכירים, ואת מלבנות הפתחים המקברים בטיט, ואת הדלת, ואת הנגר [בריח], ואת המנעול; אבל לא את המפתח. ומכר את המכתשת הקבועה [בקרוע], אבל לא את המטלטלת. ומכר את האצטרובל [בטיט הריחיים], אבל לא את הכלי שהקמח יורד לתוכו שהוא כמו קפיפה [סל] של עץ. ולא מכר את מלבנות [תחתיות עץ של] פרעי [רגלי] המטה. ולא את מלבנות החלונות, אף על פי שהן מחברין בטיט, מפני שהן לנואי. ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו, הרי כלן מכורין.

ו. המוכר את החדר - מכר בורות שיחין [בור ארוך וצר] ומערות [בור מכוסה בתקרה] שבתוכה, וכל הבתים החיצונים והפנימיים, ובתים שיש בהן החול [לתעשיית

הזכוכית], והחניות הפתוחות לתוכה; אבל שאינן פתוחות לה, אין נמכרות עמה. היו פתוחות לכאן ולכאן - אם רב תשמישין לתוכה, נמכרות עמה; ואם לאו, אין נמכרות עמה. ולא מכר את המטלטלין שבתוכה. ובזמן שאמר היא וכל מה שבתוכה, הרי כלן מכורין. ובין כך ובין כך, לא מכר את המרחץ ולא את בית הפד שבתוכה.

ז. המוכר את בית הפד - מכר את האבן הגדולה הבנויה בארץ שטוחנין עליה הזיתים, ואת הכלונסאות [עמודים] של ארז שסומכין בהן בעת טחינת הזיתים, ואת היקבים, ואת הפלים שנותנין בהן הזיתים הפתושין והם המפרכות; אבל לא מכר את הרחים העליונה. ובזמן שאמר הוא וכל מה שבתוכו, הרי כלן מכורין. ובין כך ובין כך, לא מכר את הכובשין שמכבשין בהן הזיתים, ולא את הגלגל, ולא את הקורה, ולא את השקין, ולא את המרצופין [שקי עור]. אמר לו בית הפד וכל תשמישיו אני מוכר לך, קנה כלן. היו חוצה לה חניות ששטוחים בהן הזיתים או השמשמין - אם מצר לו המצרים שלחן, קנה הכל; ואם לאו, לא קנה אלא מה שבתוכו.

ט. המוכר את המרחץ - מכר את בית הנסרים שיושבין עליהן כשהן ערמים, ואת בית היקמים שנוטלין בהן המים, ואת בית הספסלין שיושבין עליהן בחדר המרחץ כשהן לבושים, ואת בית הוילאות [מגבות] שמסתפגין בהן. אבל לא מכר את הנסרים עצמן, ולא את היקמים עצמן, ולא את הספסלין עצמן, ולא את הוילאות עצמן. ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו, הרי כלן מכורין. בין כך ובין כך, לא מכר את הברכות המספקות לו מים בין בימות החמה בין בימות הגשמים, ולא את בית פנוס העצים. ואם אמר לו מרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך - הרי כלן מכורין, אף על פי שהן חוצה לו.

יום שני

הלכות מכירה פָּרָק כו

א. המוכר את העיר - מכר בתים בורות ושיחין ומערות ומרחצאות ושוככות ובית הבדין ובית השלהין [גינות] שלה וחסמוכין לה, ואת החרשין [יערות] המקצין לה, ואת השדות הידועות לה, ואת הביכרין [גן חיות] של חיה עופות ודגים שפניהן [שהפתח שלהם] כנגדה, אף על פי שהן רחוקים ממנה; אבל לא מכר את המטלטלין שבתוכה. ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אני מוכר

אנשי המקום. וכן הדין במוכר חצר, או שדה, או עיר, או מטלטלין - בכל, הולכין אחר השמות הערוכות בפי הכל. ח. וזה עקר גדול בכל דברי משא ומתן - הולכין אחר לשון בני אדם באותו המקום, ואחר המנהג. אבל מקום שאין בו מנהג ידוע, ולא שמות מיוחדין, אלא יש שקורין כך, ויש שקורין כך - עושים כמו שפירשו חכמים בפרקים אלו.

יום שלישי

הלכות מכירה פרק כז

א. המוכר את הספינה - מכר את התרן, ואת הנס, ואת העגנין שלה, ואת כל המשוטין המנהיגין אותה, ואת הכבש והאספלה שעולין בהם לספינה ויוֹרְדִין עליה, ואת בית המים שבתוכה. אבל לא מכר את הפצית, והיא הספינה הקטנה שהולכין בה על המים הקרובים ליבשה; ולא מכר הדוגית, והיא הספינה הקטנה שצדין בה המלחים את הדגים; ולא מכר את העבדים העושים בהן, ולא את המרצופין [שקי הסחורה], ולא את הסחורה שבתוכה. ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה, הרי כלן מכורין.

ב. המוכר את הקרון - לא מכר את הפרדות, בזמן שאינן קשורות עמו; מכר את הפרדות, לא מכר את הקרון. מכר את הצמד [העול שבצוואר השור], לא מכר את הבקר; מכר את הבקר, לא מכר את הצמד, ואפלו במקום שקורין מקצתם לצמד בקר.

ג. המוכר את העל, מכר את הפרה; מכר את הפרה, לא מכר את העל. מכר את העגלה, מכר את הבקר; מכר את הבקר, לא מכר את העגלה. ואין הדמים ראיה, בכל אלו הדברים וכיוצא בהן.

ד. וכן המוכר את החמור - מכר את המרדעת [כר] ואת האפף, אף על פי שאינן עליו; אבל לא מכר את השק, ולא את מרפכת הנשים, אפלו היו עליו בשעת הממכר.

ה. ואין הדמים ראיה - שאם טעה בכדי שהדעת נוטה, יש לו אוניה או בטול מקח פדיון כל מוכר ולוקח; ואם טעה בכדי שאין הדעת טועה, לא בטל המקח, שזו מתנה נתן לו, ואין לו אלא החמור בלא שקים. וכן כל כיוצא בזה, אין מביאין בו ראיה מן הדמים.

ו. המוכר את השפחה - מכר פלים [בגדים] שעליה, אפלו הן מאה; אבל לא מכר לא את השירים, ולא את הנזמים, ולא את הטבעות, ולא את הקטלאות שבצווארה. ואם אמר לו שפחה וכל מה שעליה אני מוכר לך - אף על פי שיש עליה פלים של מאה מנה, הרי כלן מכורין.

ז. האומר לחברו שפחה מעברת אני מוכר לך, פרה מעברת אני מוכר לך - מכר את הולד. שפחה מניקה אני מוכר לך, פרה מניקה אני מוכר לך - לא מכר את הולד; חמור מניקה אני מוכר לך - מכר את הסניח, שאין אדם קונה חמור לחלבה.

ח. האומר לחברו ראש עבד זה, או ראש חמור זה מכור לך - הרי זה מכר חציו; וכן הדין בכל איבר שהנשמה תלויה בו. אמר לו יד עבד זה, או יד חמור זה מכור לך

לך, הרי כלן מכורין. ובין כך ובין כך, לא מכר לא את שיריה [חלקי שדות שלא ברור שייכותן לעיר], ולא את בנותיה [כפרים סמוכים], ולא את החרשין המקצין [וחוקים] ממנה, ולא את החלק שיש לה בים, ולא את החלק שיש לה ביבשה, ולא את ביברי חיה ועופות ודגים שאין פניהם כנגדה.

ב. המוכר את השדה - מכר את האבנים הסדורות לגדר ואת האבנים שמנחות על העמרים, מפני שהן לצרפה; ומכר את הקנים החלקים המנחין תחת הגפנים כדי להעמיד את הפרס, מפני שהן לצרפן. ומכר את התבואה המחברת לקרקע, אף על פי שהגיעה להקצר. ומכר את מחיצת הקנים שהיא פחותה מבית רבע, אף על פי שהקנים שלה עבים וחזקים; ומכר את השומרה [סוכת השומרים] העשויה בטיט, ואף על פי שאינה קבועה. ומכר את החרוב שאינו מרפב, ואת בתולת השקמה, אף על פי שהן עבים; ומכר את כל הדקלים שבה. אבל לא מכר את האבנים שאינן סדורות לגדר, ולא את האבנים שאינן מנחות על גבי העמרין, אף על פי שהן מוכנות לכך, ולא את הקנים שבפרס שאינן מנחין תחת הגפנים, אף על פי שהן משפין וחלקים ומוכנים לכך, ולא את התבואה העקורה מן הקרקע, אף על פי שהיא צריכה לשדה. ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה, הרי כלן מכורין.

ג. ובין כך ובין כך, לא מכר את מחיצת הקנים שהיא בית רבע, אף על פי שהקנים שבה דקים וקטנים. ולא מכר ערוגה קטנה של בשמים שיש לה שם בפני עצמה, כגון שקורין לה בי ורד של פלוגי, ולא את השומרה שאינה עשויה בטיט, אף על פי שהיא קבועה בארץ; ולא מכר את החרוב המרפב, ולא את הסדן של שקמה ואפלו הן דקים; ולא מכר את הבור שבה, ולא את הגת, ולא את השוכף בין חרבים בין שלמים.

ד. וצריך המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח, כדי שילך בה עד אותו הבור או הגת או השוכף שנסארו לו בתוך השדה; ואם פרש ואמר לו חוץ מאלו, אינו צריך לקח לו דרך.

ה. במה דברים אמורים, במוכר, מפני שהיה ללוקח לפרש ולא פרש, אין לו את אלו. אבל הנותן מתנה, קנה את כלן - בין בשדה, בין בבית, בין בחצר, בין בבית הפד. כללו של דבר: הנותן קרקע - קנה המקבל כל המחבר לה, עד שיפרש.

ו. וכן האחין שחלקו, וזכה אחד מהן בשדה - זכה בכלן. המחזיק בנכסי הגר - החזיק בשדה, זכה בכלן. והמקדיש את השדה, הקדיש את כלן.

ז. אף במוכר ולוקח, אין כל אלו הדברים וכיוצא בהן מענינים אמורים, אלא במקום שאין שם מנהג, ולא שמות ידועים לכל דבר ודבר בפני עצמו. אבל במקום שנהגו שהמוכר כך מכר כך - הרי זה מכור, וסומכין על המנהג. וכן מקום שאין קורין בית אלא לבית לבדו, או שקורין בית לבית ולכל שסביבותיו ולכל ששל גביו - הולכין אחר לשון

מן המדה אחד מארבעה ועשרים, שהוא רבע לכל סאה, או הותר כף רבע לכל סאה - הגיעו. יתר על כן, יחשב עמו על כל הרבעים כלן שחטרו או הוסיפו; וכל שפחת מבית בור, ינקה לו מן הדמים, וכל שהוסיף על בית בור, יחזיר לו.

ז. ומה הוא מחזיר לו, אם היתה התוספת פחותה מתשעת קבין - מחזיר לו דמים כשעת המקירה, ליפות כח המוכר; ואם היתה התוספת סמוכה לשדה אחרת של מוכר, מחזיר לו אותה התוספת קרקע, שהרי סומך אותה לשאר שדותיו, ואינו מפסיד כלום. היתה התוספת יתרה על תשעת קבין, נותנין רבע לכל סאה וסאה; והנשאר יתר על כל הרבעים - אם יש בו תשעת קבין - נותן לו כל הרבעים כלן עם היתר מן הקרקע, ונתנה לו כשעה שלקח ממנו. ח. במה דברים אמורים, בשחיתה בזול בשעת ממכר והוקירה בשעת החזרת היתר. אבל אם היתה ביקר והוזהל - אומרין ללוקח אם רצית לתן לו דמי התוספת בזה, תן לו דמים לפי הממכר, ואם רצית לתן לו קרקע, תן לו כפי מה ששונה עתה.

ט. ודין חצי קב בגנה, בדין תשעת קבין בשדה: שאם הותר בגנה פחות מחצי קב על הרבעים, אינו מחזיר לו אלא דמים; הותר חצי קב, מחזיר לו את כל הרבעים עם היתר, דמים או קרקע, כשער הזול של עת החזרה.

י. מכר שדה ונעשית גנה ביד לוקח, או גנה ונעשית שדה ביד לוקח - הרי זה ספק אם מחשב לו בדין שהיתה בעת המכר, או בדין שהיא עתה.

יא. האומר לחברו בית בור עפר אני מוכר לך מדה בחבל בין חסר בין יתר, או שאמר לו בית בור עפר אני מוכר לך בין חסר בין יתר מדה בחבל - הלוח אחר הפחות שבלשונות, ואין לו אלא בדין אם חסר אם יתר.

יב. מכר לו בית בור, ואמר לו בסימני ובימצרי - פחת שתות או הותר שתות, הגיעו; פחת יתר על שתות, ינקה לו מן הדמים; הוסיף יתר על שתות, יתן לו דמים או קרקע, הכל לפי השיור. אם היה הנשאר בשדה פחות מתשעת קבין, ובגנה פחות מחצי קב, ולא היה סמוך לשדה המוכר - מחזיר לו דמים.

יג. המוכר לחברו שדה שהלוקח יודע אותה ואת מצריה, וכבר הרגל בה - אפלו אמר לו יש במשיחתה מאתים, ונמצאת מאה וחמשים - הגיעתו, שהרי ידעה וקבל עליו. וזה שהזכיר לו החשבון, כלומר שהיא יפה כמו שדה אחרת שיש במשיחתה מאתים.

יד. האומר לחברו בית בור פלוני אני מוכר לך - אף על פי שאין במשיחתו אלא לתן [חצי בור], הגיעו: שלא מכר לו אלא מקום הנקרא בית בור. לפיכך צריך המוכר להביא ראיה שהוא נקרא בית בור. וכן האומר לחברו כרם שלי במקום פלוני אני מוכר לך - אף על פי שאין בו גפנים, הגיעו: והוא, שהיה קוראין אותו כרם. וכן האומר לחברו פרדס אני מוכר לך - אפלו אין בו רמונים, הגיעו: והוא, שיקרא פרדס. וכן כל פיוצא בזה.

- משמנין ביניהם; וכן הדין בכל איכר שאין הנשמה תלויה בו. אמר לו ראש פרה זו אני מוכר לך - לא מכר אלא הראש בלבד, שהרי ראשה נמכר תמיד במטבחים.

ט. מכר את הראש בבקמה גסה, לא מכר את הרגלים; מכר את הרגלים, לא מכר את הראש. מכר את הקנה, לא מכר את הפכד; מכר את הפכד, לא מכר את הקנה. אבל בבקמה דקה - מכר את הראש, מכר את הרגלים; מכר את הרגלים, לא מכר את הראש. מכר את הקנה, מכר את הפכד; מכר את הפכד, לא מכר את הקנה.

י. המוכר את הבור, לא מכר את מימיו; מכר אשפה, מכר את זבלה. מכר פורת, מכר את הדבורים; מכר שובך, מכר את היונים.

יא. אל ילזו מעניף העקר הגדול בדברים אלו - שהוא מנהג המדינה, והשמות הידועים ביחוד לכל דבר ודבר. ובמקום שאין מנהג, ולא שם שהכל אומרים אותו ביחוד בלא שתוף - הולכין אחר אלו הכללות שבארו חכמים, כמו שבארנו.

יום רביעי

הלכות מכירה פרק כח

א. האומר לחברו בית בור עפר אני מוכר לך, והיה בתוף השדה גאיות קטנים עמקים עשרה טפחים, אף על פי שאין בהן מים, או סלעים גבוהים עשרה טפחים - אין נמדדין בכלל הבית בור: שאין אדם רוצה לתן מעותיו במקום אחד, ויראה לו כשנים ושלשה מקומות. ולוקחם אלו הגאיות והסלעים בכלל הבית בור, בלא דמים. היו פחות מכאן, נמדדין עמה.

ב. במה דברים אמורים, בשלא היה בהן אלא בית ארבעת קבין, והיה הארבעת קבין מבלעין בתוף חמשת קבין ומבלעין ברפה של שדה. אבל אם היה יתר על בית ארבעת קבין, או שהיו מפזרין הרפה, או אינן מבלעין - אף על פי שאין בהן עשרה, אין נמדדין עמה. היו מבלעין רבן במעוטה, או מעוטן ברפה, או שהיו מחלקין כמו חוט שנה, או כמו עגול, או כמו משלש, או שהיו בצדדין, או שהיו דרך עקלתון - כל אלו ספק; והמוציא מחברו, עליו הראיה. וכן אם היה עפר מלמעלה וסלע מלמטה, או סלע מלמעלה ועפר מלמטה - הרי זה ספק.

ג. היה בה סלע יחידי - אפלו בית רבע לכור, אין נמדד עמה; ואם היה סמוך למצר - אפלו כל שהוא, אין זה נמדד עמה. הפסיק עפר בין סלע למצר, הרי זה ספק.

ד. אמר לו כבית בור עפר אני מוכר לך - אפלו היה בה גאיות עמקות עשרה טפחים או יתר, או סלעים גבוהים עשרה טפחים או יתר - הרי אלו נמדדין עמה.

ה. האומר לחברו בית בור עפר אני מוכר לך מדה בחבל - אם פחת כל שהוא, ינקה לו מן הדמים; ואם הותר כל שהוא, יחזיר לו.

ו. אמר לו בית בור עפר אני מוכר לך - הרי זה כמי שפרש ואמר בית בור עפר, בין חסר בין יתר; ואם פחת

וחזר בו - לא קנה הלוקח: שאין מוציאין מידי הקטן בדין, ואין הקנן מזד הקטן כלום - שהקנן כשטר, ואין העדים חותמין אלא על שטר אדם גדול.

י. וכן קטן שקנה מטלטלין מאחרים, וקנו מידן, או שבר מהן המקום - לא קנה עד שימשך, לפי שאינו זוכה בדרךים שזוכין בהן הגדולים. ראיה לדבר - שאין חצרו של קטן ולא ארבע אמות שלו קונין לו, מפני שנתברר מדין שליחות ולא מדין דו כמו שיתבאר, ולא יהיה הקנן או שכירות המקום, גדול מחצרו. אבל הקטנה שנתרבת חצרה מידה, תקנה המטלטלין מאחרים, אם קנו מידה, או בשכירות מקום.

יא. נראה לי שקטן שקנה קרקע, ונתן דמים, והחזיק - תעמד בידו, אף על פי שאין ממכרו בקרקע כלום: שהקטן כמי שאינו בפניו הוא; וזכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו.

יב. קטן שהגדיל, והביא הזכר שתי שערות אחר שלש עשרה שנה, והבת אחר שתים עשרה שנה - אף על פי שאינו יודע בטיב משא ומתן - מקחו מקח, וממכרו ממכר, ומתנתו מתנה במטלטלין; אבל בקרקע, אין מעשיו קמים, עד שיהיה יודע בטיב משא ומתן, אחר שיגדיל.

יג. במה דברים אמורים, בקרקע שלו. אבל בקרקע שירש מאבותיו, או משאר מורישיו - אין ממכרו ממכר, עד שיהיה בן עשרים שנה, אף על פי שהביא שתי שערות, ואף על פי שיודע בטיב משא ומתן: שמא ימכר בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות; ועדין לא נתישבה דעתו בדרךי העולם.

יד. מתנתו כשהוא פחות מכן עשרים - בין מתנת בריא בין מתנת שכיב מרע, הרי זו קימת: שאלו לא הגיעה לו הגנה גדולה, לא נתן; והוא דבר שאינו מצוי תמיד. ואמרו חכמים תתקנים מתנתו, כדי שיהיו דבריו נשמעין.

טו. במה דברים אמורים שהוא מוכר בקרקע אביו כשהוא בן עשרים, כשהביא שתי שערות, או כשנולדו לו סימני סריס. אבל אם לא הביא, ולא נעשה סריס - עדין קטן הוא, ואין ממכרו בקרקע ממכר ואפלו בנכסיו, עד שגיע לרב שנותיו.

טז. מי שמכר בין בנכסיו בין בנכסי אביו, ונתן, וקביו קרוביו וערצרו שהיה קטן בעת שמכר, ובקשו לבדקו - אין שומעין להן לנלו; ועוד, שהסימנים עשויין להשתנות במיתה. ונזקה היא שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן ידעו בנכסיו שהמוכר גדול.

יז. פחות מכן עשרים שמכר קרקע אביו - חזר ומוציא מיד הלוקח, בין קדם עשרים בין אחר עשרים; ומוציא מן הלוקח כל הפרות שאכל. ואם הוציא הוצאות, או שנטע וזרע - שמין לו, ומחזיר את השאר. כדן זה הורו רבובתי. ואני אומר שאפלו קטן שמכר קרקע מנכסי אביו, וכשנעשה בן עשרים לא מחה - אינו יכול לחזר: שבינן שלקח המעות, ונשתמש הלוקח בקרקע זו בפניו כשהוא בן עשרים ולא מחה - נתקמה ביד הלוקח, שהרי רצה בממכרו.

טו. וכל הדברים האלו, במקום שאין מנהג כמו שבארנו; אבל במקום שיש מנהג - הלוף אחר מנהג המדינה, ואחר לשון רב אנשי המקום הידועה להן.

יום חמישי

הלכות מכירה פרק כט

א. שלשה - אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר, דין תורה: החרש, השוטה, והקטן. אבל חכמים תקנו שיהיה החרש והקטן נושא ונותן במטלטלין ומעשיו קמים, משום כדי חייו.

ב. החרש כיצד נושא ונותן: חרש שאינו שומע ולא מדבר, או מדבר ואינו שומע כלום - מוכר ולוקח ברמיזה במטלטלין, אבל לא בקרקע. אף במטלטלין, לא יתקיימו מעשיו, עד שבדקין אותו בדיקות רבות, ומתישבין בדבר. ג. אלם ששומע ואינו מדבר, או מי שנשתתק - מקחו מקח, וממכרו ממכר, ומתנותיו קמות בכלל, בין במטלטלין בין בקרקע: והוא שיבדק בדרך שבדקין לגיטין, או יכתב בכתב ידו.

ד. השוטה - אין מקחו מקח, ואין ממכרו ממכר, ואין מתנה מתנותיו קימת. ובית דין מעמידין אפטרופוס לשוטם, בדרך שמעמידים לקטנים.

ה. מי שהוא עת שוטה ועת שפוי, כגון אלו הנכפין - בעת שהוא שפוי, כל מעשיו קמים, וזוכה לעצמו ולאחרים, ככל בן דעת. וצריכין העדים לחקר הדבר היטב, שמא בסוף שפיותו ובתחלת שטותו עשה מה שעשה.

ו. קטן עד שש שנים, אין הקנייתו לאחרים כלום. ומשש שנים עד שיגדיל, בודקין אותו: אם יודע בטיב משא ומתן - מקחו מקח, וממכרו ממכר, ומתנתו מתנה, בין בדבר מרפה בין בדבר מועט, בין מתנת בריא בין מתנת שכיב מרע. ודבר זה מדברי חכמים כמו שבארנו, כדי שלא יבטל ולא ימצא מי שימכר לו ולא יקח ממנו. והכל במטלטלין; אבל בקרקע - אינו מוכר ולא נותן, עד שיגדיל.

ז. במה דברים אמורים, בקטן שאין לו אפטרופוס; אבל אם היה לו אפטרופוס - אין מעשיו כלום אפלו במטלטלין, אלא מדעת האפטרופוס: שאם רצה לקים מקחו וממכרו ומתנתו במטלטלין, מקים.

ח. בודקין את הקטן לידע אם יודע טיב משא ומתן או אינו יודע, עד שיגדיל: לפי שיש שם קטן נכון, שהוא יודע והוא בן שבע; ויש אחר שאפלו הוא בן שלש עשרה, אינו יודע טיב משא ומתן. קטן היודע בטיב משא ומתן שאין לו אפטרופוס, שנשא ונתן במטלטלין, וטעה - דינו כדן הגדול: פחות משתות, מחילה; שתות קנה, ונתחזר ההנחה; יתר על שתות, בטל המקח כמו שבארנו. אני אומר שאין מקח הקטן וממכרו קימין במטלטלין, אלא בשמשך או המשוף. אבל אם נתן מעות על המקח, וחזר בו - אינו מקבל מי שפרע; ואחרים שחזרו בו, עומדין במי שפרע.

ט. וכן אם קנה מיד הקטן, או השפיר מקום המטלטלין,

שבת קודש

הלכות זכיה ומתנה

ענין אלו ההלכות לידע דין זוכה מן ההפקר היאך יקנה ובמה יקנה, ודין נותן מתנה ומקבל ואיזו מתנה חוזרת ואיזו אינה חוזרת. ובאור כל הדינים אלו בפרקים אלו.

הלכות זכיה ומתנה פרק א

א. ההפקר - כל המחזיק בו, זכה. וכן המדברות והנהגים הגדולים, כל שבהן הפקר, וכל הקודם בו זכה, כגון העשבים והעצים והפרות של האילנות של יער וכיוצא בהן. ב. הצד דגים מן היםים והנהרות, או שצד עופות או מיני חיה - הואיל ואין להן בעלים, זכה; ובלבד, שלא יצוד בשדה חבירו; ואם צד שם, קנה. ואם היו הדגים בביכר של בעלים, וכן חיה ועוף שבביכרין - אף על פי שהוא ביכר גדול והוא מחסר צידה, הרי הן של בעלי הביכרין; והצד משם, הרי זה גזלן.

ג. אכל הלוקח דגים מתוך מצודתו של חברו כשהיא בתוך הים, או שלקח חיה ממצודתו כשהיא פרוסה במדבר - הרי זה אסור מדברי סופרים; ואם היתה המצודה כלי, ולקח מתוך המצודה - הרי זה גזלן.

ד. הפורש מצודה בשדה חבירו, וצד בה חיה או עוף - אף על פי שאין לו רשות לעשות דבר זה, קנה. ואם היה בעל השדה עומד בצד שדהו, ואמר זכת לי שדי - קנה בעל השדה, ואין לבעל המצודה כלום.

ה. דגים שקפצו לתוך הספינה, קנה בעל הספינה; שזו פחצר המשתמרת היא, ואינה חצר המהלכת, שהמים הן שמוליכין אותה, ואינה הולכת מתחת עצמה.

ו. גר שמת, ולא הוליד בנים בישראל אחר שנתיגר - אין לו יורשין; אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו, זכה בהן, ואין בעל המצר יכול לסלקו בדימים, שזו כמתנה היא.

ז. שתי שדות בנכסי הגר, ומצר אחד ביניהן, החזיק באחת מהן לקנותה - קנה. החזיק בה לקנות אותה ואת חברתה - זו שהחזיק בה, קנה; אבל חברתה, לא קנה. החזיק בה כדי לקנות את חברתה, לא קנה אחת מהן: חברתה, מפני שלא החזיק בה; וזו, מפני שלא החזיק בה כדי לקנותה. החזיק בה לקנותה ולקנות את חברתה ואת המצר שביניהן, או שהחזיק במצר לקנות את שתייהן - הרי זה ספק; ואם בא אחר והחזיק בה לקנותה, זכה האחרון.

ח. וכן שני בתים זה לפנים מזה, שהחזיק באחד מהן לקנותו ולקנות את השני - לא קנה אלא זה שהחזיק בו בלבד. החזיק באחד מהן כדי לקנות את השני, אף זה שהחזיק בו לא קנה.

ט. המחזיק בשטר מנכסי הגר כדי לקנות הקרקע הפתוחה באותו השטר - לא קנה אלא השטר בלבד, לצר אותו על פי צלוותו וכיוצא בה.

י. שדה המסימת במצריה - בין שהכיש בה מבוש אחד, קנה פלה. ואם אינה מסימת במצריה - קונה ממנה באותו

יח. השכור - מקחו מקח, וממכרו ממכר, ומתנותיו קימין. ואם הגיע לשכרותו של לוט, והוא השכור שעושה ואינו יודע מה יעשה - אין מעשיו כלום, והרי הוא בשוטה או בקטן פחות מכן שש.

יום שישי

הלכות מכירה פרק ל

א. המוכר שמכר קרקע או מטלטלין, וזכה בהן ללוקח שלא מדעתו - יד הלוקח על העליונה: אם רצה לקח, אין המוכר יכול לחזור בו; ואם לא רצה, תחזור לבעליה. לפיכך כותבין שטר למוכר, אף על פי שאין הלוקח עמו; ולעולם הלוקח נותן שכר הסופר [שכותב את שטר המכירה], ואפלו מכר שדהו מפני רעתה.

ב. וכן העבד שמכר או קנה או נתן מתנה, או נתנה לו - יד האדון על העליונה: אם רצה לקים מעשיו, הרי אלו קימין וקנו; ואם לא רצה, בטלו כל מעשיו. ובדבריהם בלבד הוא שמקיים האדון או מבטל, ואינו צריך לקנות ממנו כלום.

ג. וכן האשה שמכרה או נתנה מתנה, בין בנכסי בעלה, בין בנכסי צאן ברזל שהקניסה לו, בין בדברים שייחד לה בכתבתה, בין בנכסי מלוג, בין בקרקעות, בין במטלטלין, וכן אם לקחה או נתנה לה מתנה - יד הבעל על העליונה: רצה, לקים; רצה, לבטל הכל. אבל הבעל שמכר או שנתן - בין קרקע שהקניסה לו אשתו בכתבתה, או קרקע שהקניס לה שום משלו, או קרקע שייחד לה בכתבתה - אף על פי שקנו מיד האשה אחר שקימה מעשיו, הרי כל מה שעשה בטל: מפני שהיא אומרת, נחת רוח עשיתי לבעלי.

ד. מכר או נתן נכסי מלוג, בין מקרקעין בין מטלטלין - יד האשה על העליונה: רצתה לבטל, מבטלת; ואם קימה מעשיו, קנו הלוקחין.

ה. בעל שמכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל, או מטלטלין שנתן לה משלו - אף על פי שאינו רשאי, אם עבר ומכר או נתן - קנו הלוקחות, ואין האשה יכולה להוציא מידם. וכן יש לו לבעל למכר כל נכסיו, אף על פי שהן תחת שעבוד הפתחה; ואם תבוא לטרף [לגבות], טורפת, אלא אם כתבה ללוקח תחלה, וקנו מידה.

ו. האשה שמכרה או נתנה נכסי צאן ברזל לבעלה, לא קנה; ויש לה לחזור ולהוציא מידו, כמו שבארנו בהלכות אישות. בית דין שמכרו או שלקחו בנכסי יתומים, בין בקרקע בין במטלטלין, וכן האפטרופסין, בין שמנו אותם בית דין בין שמנה אותם אבי יתומים - מקחן מקח, וממכרן ממכר. אבל מתנתם אינה כלום, שאין אדם נותן דבר שאינו שלו.

ז. המוכר או הנותן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב - אף על פי שמכין אותו, מעשיו קימין. וכן כל מי שקנו מידו בשבת - הקנין קיים, וכותבין לאחר השבת ונותנין.

ברוך רחמנא דסייען

בלה - כל הנקרא על שום אותו הגר, קונה אותו. יד. גוי שמכר מטלטלין לישראל, או קנה מטלטלין מישראל - קונה במשיכה, ומקנה במשיכה או בדמים. אבל הנרקע - אינו קונה אותה מישראל אלא בשטר, ואינו מקנה אותה לישראל אלא בשטר: שאין דעתו סומכת אלא על השטר. לפיכך ישראל שלקח שדה מן הגוי, ונתן הדמים, וקדם שיחזיק בה בא ישראל אחר והחזיק בה בדרך שמחזיקין בנכסי הגר - זכה האחרון, ונתן לראשון את הדמים: מפני שהגוי מעת שלקח הדמים, סלק רשותו, וישראל לא קנה, עד שגייע השטר לידו; ונמצאו נכסים אלו בנכסי הגר - כל המחזיק בהן, זכה. טו. במה דברים אמורים, במקום שאין בו משפט ידוע למלך; אבל אם דין אותו המלך ומשפטו שלא יזכה בקרקע אלא למי שפוחב שטר, או הנותן דמים, וכיצא בדברים אלו - עושין כפי משפט המלך: שכל דיני המלך בממון, על פיהן דינין.

מפוש, כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור. והמפצר והחצב שמתחמין בו התחומין, מפסיקין בנכסי הגר; וכל המחזיק בשדה, לא קנה אלא עד המפצר או עד החצב. יא. כל המפסיק לפאה, מפסיק בנכסי הגר. ביצר: כגון שהיה שם נחל או אמת המים וכיצא בהן, לא קנה אלא עד הנחל או עד האמה. וכל המפסיק רשיות שבת, מפסיק בנכסי הגר, כגון שהיה בין שתי השדות רשות היחיד או פרמלית; אפלו היה ביניהן רשות שחולקת לגיטין. יב. כל דבר המפסיק לטמאה, מפסיק בנכסי הגר. ביצר: כגון שנקנס אדם לבקעה זו, וטמאה בבקעה אחרת בצדה, ואינו יודע אם הגיע למקום הטמאה אם לאו - כל מקום שמחזיקין אותו לטמאה, הרי הוא במקום אחד מופלג בפני עצמו. יג. בקעה גדולה שיש בה שדות הרבה, וכלן של גר אחד, ולא היה ביניהן לא מצר ולא חצב ולא דבר מדברים המפסיקין, ובא אחד והחזיק במקצת הבקעה לקנות את

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - כ"ז תשרי-ג' מרחשון ה'תשס"ט

שנה אחרת). אין לי אלא מעשר שני שבו דבר הכתוב, מניין לרבות שאר מעשרות? תלמוד לומר, עשר תעשר" ומפרש בתורה (שם, כג), שמעשר שני זה עולה לירושלים ובעליו ואוכלים אותו שם. וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה קט) את דבריהם בענין זה וכבר עסק הכתוב בהלכות מצוה זו ואמר, שמה שאי אפשר להביאו מחמת רחוק הדרך, יפדה ויעלה דמיו לבית הבחירה ויוציאם שם על מזון בלבד, והוא אמרו יתעלה: "וכי ירחק ממך המקום כי לא תוכל שאתו" (שם, כד), גם אמרה התורה בהלכות מצוה זו, שאם יפדה אותו לעצמו יוסיף חמש והוא אמרו יתעלה: "ואם גאל גאל איש ממעשרו חמשיתו יסף עליו" (ויקרא כז, לא). וכבר נתבארנו כל-דיני מצוה זו במסכת מעשר שני. וגם היא אינה חובה מן-התורה אלא לפרות ארץ ישראל ואין מעשר זה נאכל אלא בפני הבית. ולשון ספרי (פרשת ראה): "מקיש אכילת בכור למעשר שני: מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית".

המצוה הקנ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהוציא דמי מעשר שני (שהיה רחוק מירושלים ונפדה—),

יום ראשון, יום שני

מצות עשה כזו.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנוצטוונו להפריש מעשר מצמח הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וכל-מעשר הארץ וגו' לה'" (ויקרא כז, ל) "כי את-מעשר בני-ישראל אשר ירימו לה' תרומה" (במדבר יג, כד). וכבר באר הכתוב (במדבר יח, כא), שהמעשר הזה ללוים. וכבר נתבארנו דיני מצוה זו במסכת מעשרות; וזהו הנקרא: מעשר ראשון, ואינו חובה מן-התורה אלא בארץ-ישראל.

יום שלישי

מצות עשה כזו. קכח.

מצות לא תעשה קנב.

המצוה הקכ"ז נדפסה ביום הקודם.

המצוה הקכ"ח — הצווי שנוצטוונו להפריש מעשר שני, והוא אמרו יתעלה: "עשר תעשר את כל-תבואת ורעף היצא השדה שנה שנה" (דברים יד, כב), ולשון ספרי (פרשת ראה): "שנה שנה — מלמד שאין מעשרין אותו משנה לחברתה (אין לעשר יבול שנה אחת על-ידי הפרשת מעשר מיבול

יום חמישי

מצות לא תעשה קמא.

קמב. קמג.

המצוה הקמ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של דגן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוץ לירושלים, והוא אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך" (דברים יב, יז). והאוכל מעשר שני בלי פדיון — לוקה; ודוקא בתנאי שנתבאר בסוף מכות (יט), והוא: שיאכלנו בחוץ (לירושלים) אחר שראה פני הבית, כלומר: לפניו מחומת ירושלים והוא אמרם שם: מאימתי חיבין עליו? משיראה פני הבית (ואחר כך יצא מירושלים ואכלו).

המצוה הקמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של תירוש (יין) חוץ לירושלים, והוא אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך" (שם); והאוכלו — לוקה, ובאותו התנאי שנתבאר במעשר דגן.

המצוה הקמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של יצהר (שמן זית) חוץ לירושלים, והוא אמרו: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך" (שם); והאוכל חיב מלקות ובאותו תנאי שקדם במעשר דגן. ושםא תתמה על שמנינו מעשר דגן ומעשר תירוש ומעשר יצהר, שלש מצות; דע שאם אכל שלשתן כאחד — לוקה על כל-אחת ואחת: לפי שלא זו שפסוק זה אינו לאו שבבבולות שאין לוקין עליו, אלא הוא לחלק. ובפרוש אמרו בגמרא ברות (ד): "אכל מעשר דגן ותירוש ויצהר — חיב על כל-אחת ואחת. וכי לוקין על לאו שבבבולות? קרא יתירא בתיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד שלוקה). מפדי (הנה), בתיב: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך וכו'" (שם יד, כג) ולמה לי למקדד למכתבינהו לבלהו (לצורך מה חוזר ומפרט את כולם?) שמע מינה לחלק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף, "לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו). ובגמרא מכות אמרו: "מפדי, בתיב: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך", לכתוב רחמנא: לא-תוכל לאכל אותם

בזולת האכילה והשתיה, והוא אמרו בו: "ולא-נתתי ממנו למת" (דברים כו, יד), ולשון ספרי (ריש פרשת כי תבוא): "שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכין". ואם הוציא ממנו איזה דבר — יאכל כנגדו, כמו שנתבאר במקומו. והזכיר את-המת לחזוק באלו יאמר: אף-על-פי שהיא מצוה — לא יוציא עליו מעות מעשר שני. ונראה לי שפיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר: "ונתתה הכסף וגו'" (שם יד, כו) — הרי המוציא אותו בזולת המזון, כאלו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך (ולכן הזכיר צרכי המת).

יום רביעי

מצות לא תעשה קנ. קנא.

המצוה המשלימה מאה וחמשים — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני בטמאה אפלו בירושלים, עד שיפדה. לפי שהכלל אצלנו שמעשר שני שנטמא פודין אותו אפלו בירושלים, כמו שנתבאר במכות (יט). והאזהרה על זה הוא אמרו: "ולא-בערתי ממנו בטמא" (דברים כו, יד), וכא בקבלה (מכות, שם): בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ובגמרא מכות נתבאר עוד, שהמעשר והבכורים אסור לבער (לאכול) מהם בטמאה, והאוכלם בטמאת עצמן — לוקה, ובתנאי שיאכל מעשר זה בטמאה בירושלים בלי פדיון ואז ילקה, כמו שזכרנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות (שם).

המצוה הקנ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני באנינות (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), והוא אמרו יתעלה: "לא-אכלתי באני ממנו" (שם), ולשון המשנה (בכורים פרק ב משנה ב), שהמעשר והבכורים טעונין הבאת מקום (לירושלים) וטעונין ודוי ואסורין לאונן. וכן כל-אונן אסור לאכל בקדשים מפסוק זה. ולשון התורה גם כן: "ותקראנה אותי פאה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ויקרא י, יט). וכבר נתבאר דיני האנינות בפרק ח' מפסחים (צא): ופרק ב' מזבחים (טז), והאוכל קדשים או מעשר שני באנינות — לוקה.

לפניו יתעלה, שהפך שנו את חובת המעשרות והתרומות ולהתנקות מהם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה במעשרות, ולהכריז זאת) גם בדבור, בדרך שהתנקינו מלהחזיק בהן בפעל, וזהו הנקרא: "ודוי מעשר". והצווי בזה הוא אמרו יתעלה: "ואמרתי לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה וגו'" (דברים כו, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואפן הבעור וענינו בפרק אחרון ממעשר שני.

המצוה הקכ"ה — הצווי שנוצטונו להפריש את הבכורים (ראשוני פרות ארץ ישראל משבעת המינים) ולהביאם למקדש, והוא אמרו יתעלה: "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך" (שמות כג, יט). ופשוט, שמצוה זו אינה נוהגת אלא בפני הבית, ואינם באים אלא מפרות ארץ ישראל וסוריא ועבר הירדן — ומשבעת המינים בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורים. ושם (פרק ג משנה יב) נתבאר שהם, כלומר: הבכורים, נכסי כהן (שייכים לכהן).

בשעריך, מהדר פרושינהו (חוזר ומפרש) לכהו למה לי? שמע מנה ליחודי (ליחד) לאו לכל-חד וחד. הרי נתבאר שכל-מה שהזהיר עליו בפסוק זה, כל-ענין וענין לאו בפני עצמו. ואחזר להשלים שאר הלאוין שכלל אותם הפסוק.

יום שישי

מצות עשה קיט.

המצוה הקי"ט — הצווי שנוצטונו שיהא נטע רבעי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) פלו קדש, והוא אמרו: "יהיה כל-פריו קדש הלולים לה" (ויקרא יט, כד), ודינו: שיעלה לירושלים ויאכלוהו בעליו שם כמו מעשר שני, ואין לפהנים בו כלום. ולשון ספרי (פרשת נשא): "ואיש את-קדשיו לו יהיו" (במדבר ה, י) — "משך הכתוב כל-הקדשים ונתנם לפהן ולא שיר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בפרק אחרון ממסכת מעשר שני.

שבת קודש

מצות עשה קלא. קכה.

המצוה הקל"א — הצווי שנוצטונו להתודות

אגרות קודש

בי"ח, אי מ"ח, תש"כ

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מז"ך תשרי... ואין על זה כל קושיא.

לפלא שכותבת אודות לימודה בשטח האמור ואינה מזכירה אודות הלימוד העיקרי של כל אחד ואחת מישראל, הוא לימוד תורתנו הק' תורת חיים, שתוכן שם זה כפשוטו, הוראה בחיים, והכוונה לחיי היום יומים, לדעת את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה, ובפרט שהרי נמצאת היא בארץ אשר גם אומות העולם קורין לה בשם ארץ הקדושה ונאמר ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, שמזה מובן שהזהירות בקיום המצות צריך להיות בארץ זו פי כמה וכמה ובטח תמלא על דבר זה בהזדמנות הבאה.

בברכת הצלחה בלימוד ובהנהגה מתאימה לבת ישראל שכל אחת מהן נקראת בת שרה רבקה רחל

ולאה.

ובברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שופטים א א"ט

א אִיְהוֹי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּיהוָה לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה-לָנוּ
 אֶל-הַכְּנַעֲנִי בַתְּחִלָּה לְהִלָּחֶם בּוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה יְהוּדָה יַעֲלֶה הִנֵּה נָתַתִּי
 אֶת-הָאָרֶץ בְּיָדוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אָחִיו עֲלֶה אִתִּי בְּגוֹרְלִי וְנִלְחַמָּה
 בַּכְּנַעֲנִי וְהִלַּכְתִּי גַם-אֲנִי אִתְּךָ בְּגוֹרְלֶךָ וַיִּלָּךְ אֹתוֹ שִׁמְעוֹן: וַיַּעַל יְהוּדָה וַיִּתֵּן
 יְהוָה אֶת-הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרוֹזִי בְּיָדָם וַיִּכּוּם בְּבֹזֶק עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ: הַיִּמְצָאוֹ
 אֶת-אֲדָנִי בֹזֶק בְּבֹזֶק וַיִּלָּחֲמוּ בּוֹ וַיִּכּוּ אֶת-הַכְּנַעֲנִי וְאֶת-הַפְּרוֹזִי: וַיָּנֶס אֲדָנִי בֹזֶק
 וַיִּרְדּוּ אַחֲרָיו וַיֹּאחֲזוּ אֹתוֹ וַיִּקְצְצוּ אֶת-בְּהֵמוֹת יָדָיו וְרַגְלָיו: וַיֹּאמֶר אֲדָנִי-בֹזֶק
 שְׂבָעִים מִלְכִּים בְּהֵנוֹת יָדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם מְקַצְצִים הָיוּ מְלַקְטִים תַּחַת שְׁלַחְנִי
 כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי בֶן שָׁלֹם-לִי אֱלֹהִים וַיְבִיאוּהוּ יְרוּשָׁלַם וַיָּמָת שָׁם: ח וַיִּלָּחֲמוּ
 בְּנֵי-יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם וַיִּלָּכְדוּ אוֹתָהּ וַיִּכּוּהָ לְפִי-חֶרֶב וְאֶת-הָעִיר שְׁלָחוּ בָאֵשׁ:
 ט וְאַחֲרַיִרְדּוּ בְנֵי יְהוּדָה לְהִלָּחֶם בַּכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב הָהָר וְהַגִּבָּע וְהַשְּׁפֵלָה: י וַיִּלָּךְ
 יְהוּדָה אֶל-הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּחֶבְרוֹן וַיִּשְׁם-חֶבְרוֹן לְפָנִים קִרְיַת אַרְבַּע וַיִּכּוּ
 אֶת-שֵׁשִׁי וְאֶת-אַחִימֶן וְאֶת-תַּלְמִי: יא וַיִּלָּךְ מִשֵּׁם אֶל־יוֹשְׁבֵי דְבִיר וַיִּשְׁם-דְּבִיר
 לְפָנִים קִרְיַת-סֶפֶר: יב וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר יָכָה אֶת-קִרְיַת סֶפֶר וּלְכָדָה וְנָתַתִּי לוֹ

רש"י

שמו, יהודה אחי שמעון שמו, ולשמעון אחיו
 אמר שילך אתו: (ד) בבזק. שם מקום:
 (ז) שבעים מלכים וגו'. מכאן אתה למד מה
 גדולתו ועושרו של מלכי כנען, שהרי אדני בזק
 לא היה כדאי למנות (יהושע יב) עם מלכי כנען
 בשם 'מלך', וכתוב בו כן: ויביאוהו ירושלם.
 שהלכו משם להלחם על ירושלים: (ח) שלחו

(א) מי יעלה לנו אל הכנעני. על מקומות
 שהפלנו בגורל ועדיין לא נכבשו: (ב) יהודה
 יעלה. שבט יהודה יעלה תחלה לכבוש את
 גורלו: (ג) לשמעון אחיו. לשבט שמעון:
 עלה אתי. ועזרני לכבוש את מה שנפל בגורלי.
 ויש פותרין: יהודה יעלה, הוא עתניאל, הוא
 יעבץ, שאנו אומרים במסכת תמורה (טז א): מה

מצודת ציון

(ח) אדוני בזק. כך שמו, וכן (יהושע י א) אדוני צדק:
 (ו) ויקצצו. ענין חתוך וכריתה, כמו (שמות לט ג) וקצץ
 פתילים: בהנות. אצבעות אגודל, כמו (שם כט ב) בהן ידם
 הימנית: (ז) מלקטים. לשון לקיטה: (ח) שלחו. על כי
 אם מי יבעיר האש באחד מן המקומות, עשה יעשה
 שליחותו, והולך ממקום למקום ושורף הכל, לזה נקרא
 בלשון שלוח: (ט) והשפלה. העמק: (י) לפנים. בימים

מצודת דוד

(א) בה'. באורים ותומים: מי יעלה לנו. עם כי כל אחד
 נלחם בעבור חלקו, אמר 'לנו', כי כאשר יעלה מי מהם
 בהכנעני ויגבר עליו, יביא המורד בלבם והתועלת
 לכולם: בתחלה. לקחת חלקו אשר נפל בגורלו, ועדיין
 לא כבש: (ב) יהודה. שבט יהודה: הנה נתתי. ויביא הוא
 המורד בלב כל: (ג) לשמעון. לשבט שמעון:
 (ז) מקצצים. אשר צויתי לקצצם: היו מלקטים. משורירי
 המאכל הנופל תחת השלחן: ויביאוהו ירושלם. כי משם

הלכו להלחם בה: (י) וילך יהודה. הם כלב ואנשיו, שהם מבני יהודה. ואף שהמלחמה ההיא ביהודה בימי יהושע,
 חזר לספר יחד כל המלחמות שעשו בני יהודה, החדשות והישנות, ועם כל הנמשך:

אֶת־עַכְסָה בְּתִי לְאִשָּׁה: יג וַיִּלְכְּדָהּ עֲתַנְיָאל בֶּן־קִנְזוֹ אָחִי כָּלֵב הַקָּטָן מִמֶּנּוּ
וַיִּתֵּן־לָהּ אֶת־עַכְסָה בְּתוֹ לְאִשָּׁה: יד וַיְהִי בְּבֹאָהּ וַתְּסִיתֶהוּ לְשָׂאֵל מֵאֵת־אָבִיהָ
הַשָּׂדֶה וַתִּצְנַח מֵעַל הַחֲמֹר וַיֹּאמֶר־לָהּ כָּלֵב מִה־לָּךְ: טו וַתֹּאמֶר לוֹ הִבֵּה־לִּי
בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נִתְּנָה וְנִתְּנָה לִי גִלְתַּי מִיָּם וַיִּתֵּן־לָהּ כָּלֵב אֶת גִּלְתַּי עָלֶיָּהּ
וְאֶת גִּלְתַּי תַּחֲתִית: טז וּבְנֵי קִינִי חָתָן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת־בְּנֵי יְהוּדָה
מִדְּבַר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עֲרָד וַיֵּלֶךְ וַיָּשֶׁב אֶת־הָעָם: יז וַיֵּלֶךְ יְהוּדָה אֶת־שִׁמְעוֹן
אָחִיו וַיָּבֹאוּ אֶת־הַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב צֶפֶת וַיַּחְרִימוּ אוֹתָהּ וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הָעִיר חֶרְמָה:
יח וַיִּלְכְּדוּ יְהוּדָה אֶת־עֲזָה וְאֶת־גְּבוּלָהּ וְאֶת־אֲשָׁקְלוֹן וְאֶת־גְּבוּלָהּ וְאֶת־עֲקֶרֶון
וְאֶת־גְּבוּלָהּ: יט וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוּדָה וַיֵּרֶשׁ אֶת־הָהָר כִּי לֹא לְהוֹרִישׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל
הָעָמֶק בִּי־רֶכֶב בְּרוֹזַל לָהֶם:

רש"י

לכל ישראל חלק בבית הבחירה, ונתנוה לבני
יתרו ארבע מאות וארבעים שנה, והתלמידים
שבהם הניחוה והלכו אצל עתניאל בן קנז הוא
יעבץ במדבר יהודה אשר בנגב ערד ללמוד
תורה: וישב את העם. עם התלמידים היושבים
לפניו. הוא בקש מאת הקדוש ברוך הוא
שיזמין לו תלמידים הגונים, שנאמר (דברי הימים
א ד י) ויקרא יעבץ לאלהים וגו', וזימן לו
החסידים הללו: (יט) כי לא להוריש. תרגם
יונתן: בחר כן דחבו, לא יכילו לתרכא ית יתבי
מישראל:

מצודת ציון

הקדמונים: (יד) ותסיתהו. מלשון הסתה ופתוי: ותצנח.
ענין נעיצה, כמו (שופטים ד כא) ותצנח בארץ. ורצה לומר,
נפלה בכח, וכאלו ננעצה בארץ: (טו) הבה. תנה, כמו
(בראשית מז טו) הבה לנו לחם: ברכה. מתנה ומנחה, וכן
(שם לג יא) קח נא את ברכתי: הנגב. ענין יובש, כמו
(ישעיהו כא א) כסופות בנגב: נתתני. נתת לי: גלת. מעין,
כמו (שיר השירים ד יב) גן נעול: עלית. מלשון עליון:
(יז) ויחרמו. ענין אבדון וכליון: (יט) ויורש. מלשון
גרושין: רכב ברזל. אנשי רכב, חזקים כברזל:

מצודת דוד

(יד) בבואה. לבית בעלה: ותסיתהו. היא פיתתה אותו
לתת לה רשות, שהיא תשאל מאביה השדה: ותצנח.
לכבוד אביה הפילה עצמה מעל החמור בכח, כאלו ננעצה
בארץ: מה לך. מה נחסר לך, אשר תרצי לבקש עליו:
(טו) ארץ הנגב. חלקת שדה יבשה מבלי מעיני המים:
ונתתה לי. לזאת אשאל, אשר נתן לי שדה אשר בה מעין
הנובע מים: גלת עליית. שדה ובה מעין ממעל ומעין
מתחת: (טז) קיני. הוא יתרו אשר היה חותן משה: עלו
מעיר התמרים. כי שמה ישבו בין הכנענים, וכשבאו בני
יהודה להלחם בם, קראו לשלום לבני קיני, ועלו משם

ללכת עם בני יהודה למדבר יהודה וכו': וילך וישב. קרא כל בני המשפחה כולה בלשון יחיד, וכן (תהלים קיח ב) יאמר נא
ישראל: את העם. עם בני יהודה: (יט) ויהי ה' וגו' ויורש את ההר. רצה לומר, מה שהוריש יהודה יושבי ההר, לא היה
בעוצם ידו כדרך הטבע, כי אם יד ה' עשתה זאת: כי לא להוריש. תחסר מלת 'יכול', ורצה לומר, שהרי לא היה ביכולתו
להוריש יושבי העמק, על כי להם רכב ברזל לא עצר כח להורישם, עם שישבו בעמק הנוח לכבוש יותר מן היושב בהר,
ואיך אם כן הוריש יושב ההר הקשה יותר ויותר, אלא יד ה' עשתה זאת, ואת יושבי העמק הניח לנסות בם את ישראל,
כמו שכתבו למטה (לקמן ב כב), ואם הניח יושבי ההר וגירש יושבי העמק, היו חושבים בכח ידם יוכלו לגרש יושבי העמק,
עם כי רכב ברזל להם, ועל יושבי ההר הקשה יותר לא יוכלו להתגבר, לזה הוריש יושבי ההר והניח יושבי העמק:

דברי הימים א כד א-לא

כד א וּלְבָנֵי אֶהֱרָן מַחֲלָקוֹתָם בְּנֵי אֶהֱרָן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר:
 ב וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לְפָנֵי אֲבִיהֶם וּבָנִים לֹא־הָיוּ לָהֶם וַיִּכְהֲנוּ אֶלְעָזָר
 וְאִיתָמָר: ג וַיַּחֲלֹקם דָּוִיד וְצִדּוֹק מִן־בְּנֵי אֶלְעָזָר וַאֲחִימֶלֶךְ מִן־בְּנֵי אִיתָמָר
 לְפָקְדָתָם בַּעֲבֹדָתָם: ד וַיִּמָּצְאוּ בְנֵי־אֶלְעָזָר רַפִּים לְרָאשֵׁי הַגְּבֻרִים מִן־בְּנֵי
 אִיתָמָר וַיַּחֲלֹקם לְבָנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית־אָבוֹת שֶׁשָּׂה עֶשֶׂר וּלְבָנֵי אִיתָמָר
 לְבֵית אָבוֹתָם שְׁמוֹנֶה: ה וַיַּחֲלֹקם בְּגִזְרֹת אֱלֹהֵי עִם־אֱלֹהֵי כִּי־הָיוּ שְׁרֵי־קֹדֶשׁ
 וְשְׁרֵי הָאֱלֹהִים מִבְּנֵי אֶלְעָזָר וּבְבָנֵי אִיתָמָר: ו וַיִּכְתְּבֶם שְׁמַעְיָה בֶן־נְתַנְאֵל
 הַסּוֹפֵר מִן־הַלְוִי לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וְצִדּוֹק הַכֹּהֵן וַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֲבִיתָר וְרָאשֵׁי
 הָאָבוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם בֵּית־אֲבִי אֶחָד אָחָז לְאֶלְעָזָר וְאֶחָז אֶחָז לְאִיתָמָר:
 ז וַיֵּצֵא הַגִּזְרֹל הָרִאשׁוֹן לַיהוֹיָדָי לִידְעָהּ הַשָּׁנִי: ח לְחֹרֵם הַשְּׁלִישִׁי לַשָּׁעֲרִים

רש"י

אביתר: (ד) ויחלקום לבני אלעזר ראשים
 לבית אבות ששה עשר. מתחלה במשכן שילה
 לא היו כ"א י"ו משמרו' ח' מאלעזר וח'
 מאיתמר כמפורש במסכ' תענית וכשראה דוד
 שהיו ראשי הגבורים לאלעזר רבים חלקם לכל
 משמר ומשמר של אלעזר לשנים והעמידם על
 י"ו משמרות ומשמרת בני איתמר העמיד על
 מעמד משמר כבראשונה על שמנה משמרות
 וכן מוכיח בסמוך בית אב אחז לאלעזר ואחד
 אחז לאיתמר, כלומר כאחוז למעמד למשמרת
 שבמשכן כמו כן העמיד דוד עתה בבית
 המקדש: (ה) ויחלקום בגזרות אלה עם
 אלה. למי יפול הגזר להיות ראשון או שני או
 שלישי או רביעי וכן כולם: (ו) ויכתבם
 שמעיה. להיות להם לזכרון מי ראשון ומי שני
 וכן כולם:

(א) ולבני אהרן. פתרון אלה בני אהרן וגומר
 על מחלקותם: (ב) וימת נדב ואביהוא וגו'.
 ובנים לא היו להם. לפי שלא היו להם בנים
 כיהנו אלעזר ואיתמר במקומם אבל אם היו
 לנדב ואביהוא בנים היו קודמים לאלעזר
 ואיתמר ככהונה גדולה שכן מצינו (בעזרא ג')
 שהרי יהוצדק אביו של יהושע היה ויהוצדק
 ועזרא בני שריה היו דכתיב (לעיל ח') ושריה
 הוליד את יהוצדק ובעזרא (ה) כתיב עזרא בן
 שריה ויהוצדק הלך בגולה לבבל וכשעלו
 מבבל עלה יהושע ושימש ולא שימש עזרא
 לפי שהיה יהוצדק הבכור וקדמו בין אחיו
 הבכור כדכתיב בנבואת חגי (ז) יהושע בן
 יהוצדק הכהן הגדול: (ג) ואחימלך מן בני
 איתמר. זה אחימלך בן אביתר כדמוכח בסמוך
 (כד ו) ויכתבם שמעיה וגו' עד ואחימלך בן

מצודת דוד

(א) ולבני אהרן. ואת בני אהרן היה כן מחלוקתם למשמרות: (ב) לפני אביהם. בחיי אביהם: ויכהנו. ר"ל והם
 נשארו כהנים לה': (ג) לפקודתם בעבודתם. לפי מספרם העובדים בעבודה המוטל עליהם: (ד) לראשי הגבורים.
 למספר ראשי הגבורים הראויים לעבודה: ראשים לבית אבות. עשה ששה עשר ראשי בתי אבות והם המשמרות:
 (ה) בגזרות. מי ישמש ראשון ומי שני וכו': כי היו שרי קדש וכו'. כי כולם היו שרי קדש וכו' ולזה לא נתן מעלה
 לאחד על השני להקדימן מבלי גזרל: (ו) ויכתבם. שמות בתי האבות כתבם על פתקים להניחם בקלפי לעשות הגזרל:
 בית אב אחד אחז וכו'. ארז"ל מתחלה היו שמונה בתי אבות לאלעזר ושמונה לאיתמר ועל שמצא דוד רבים לבני
 אלעזר חלק כל בית אב לשנים וז"ש בית אב אחד אחוז לאלעזר ר"ל כל בית אב אחז עוד אחת להיות בה שנים:
 ואחז אחז לאיתמר. ר"ל מה שהיה אחוז לאיתמר מאז נשאר אחוז ולא הוסיף כלום:

הָרַבְעִי: ט לְמַלְכִּיָּה הַחֲמִישִׁי לְמִיָּמָן הַשְּׁשִׁי: י לְהַקּוֹן הַשְּׁבַעִי לְאַבְיָה הַשְּׁמִינִי:
 יא לְיִשׁוּעַ הַתְּשַׁעִי לְשִׁכְנִיָּהוּ הָעָשְׂרִי: יב לְאַלְיָשִׁיב עֲשָׂתִי עֶשְׂרָה לְקִים שְׁנִים
 עֶשְׂרִי: יג לְחַפְּהַ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי לְיִשְׁבָּאֵב אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי: יד לְבַלְגָּה חֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי
 לְאַמֶּר שִׁשָּׁה עֶשְׂרִי: טו לְחִזִּיר שִׁבְעָה עֶשְׂרִי לְהַפְצִץ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִי: טז לְפַתְחִיָּה
 תְּשַׁעַה עֶשְׂרִי לְיַחֲזַקָּאל הָעָשְׂרִים: יז לְיִכִּין אֶחָד וְעֶשְׂרִים לְגִמּוּל שְׁנִים וְעֶשְׂרִים:
 יח לְדַלְיָהוּ שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים לְמַעֲזִיָּהוּ אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים: יט אֵלָה פְּקֻדָּתָם
 לְעַבְדָּתָם לָבוֹא לְבֵית־יְהוָה כַּמִּשְׁפָּטָם בֵּין אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כ וּלְבָנָי לְוִי הַנּוֹתָרִים לְבָנָי עֶמְרָם שׁוּבְאֵל לְבָנִי שׁוּבְאֵל יַחֲדִיָּהוּ:
 כא לְרַחֲבִיָּהוּ לְבָנִי רַחֲבִיָּהוּ הָרֹאשׁ יִשִּׁיָּה: כב לְיִצְהָרִי שְׁלֹמֹת לְבָנִי שְׁלֹמֹת
 יַחַת: כג וּבָנִי יִרְיָהוּ אֲמַרְיָהוּ הַשְּׁנִי יַחֲזִיאל הַשְּׁלִישִׁי יִקְמָעַם הָרַבְעִי: כד בָּנֵי
 עֲזִיאל מִיכָה לְבָנִי מִיכָה שָׁמּוּר (שָׁמִיר קרי'): כה אַחִי מִיכָה יִשִּׁיָּה לְבָנִי יִשִּׁיָּה
 זְכַרְיָהוּ: כו בָּנֵי מְרָרִי מַחֲלִי וּמוּשִׁי בָנֵי יַעֲזִיָּהוּ בָנֵי: כז בָּנֵי מְרָרִי לְיַעֲזִיָּהוּ בָנֵי
 וְשֵׁהָם וְזַכּוֹר וְעַבְרִי: כח לְמַחֲלִי אֶלְעָזָר וְלֹא־הָיָה לוֹ בָּנִים: כט לְקִישׁ בְּנֵי־קִישׁ
 יֶרַחֲמָאֵל: ל וּבָנֵי מוּשִׁי מַחֲלִי וְעַדָּר וִירִימֹת אֵלָה בָּנֵי הַלּוּיִם לְבֵית אֲבֹתֵיהֶם:
 לא וַיְפִילֻּ גַם־הֵם גּוֹרְלוֹת לְעֹמֶת | אַחֵיהֶם בְּנֵי־אֶהֱרֹן לְפָנֵי דָוִיד הַמֶּלֶךְ וְצָדוֹק
 וְאַחִימֶלֶךְ וְרָאשֵׁי הָאֲבוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלּוּיִם אֲבוֹת הָרֹאשׁ לְעֹמֶת אַחִיו הַקָּטָן:

רש"י

(יט) אלה פקודתם לעבדתם. אלו שכתובין כאן ראשי משמרות פקודתם על משמרות היו:

מצודת דוד

(יט) אלה פקודתם. אלה מספר המשמרות לבוא לבית ה' לעבודתם כמשפט האמור ביד אהרן כאשר צוהו ה':
 (כ) ולבני לוי הנותרים. היה כן מחלקותם ואמר הנותרים כי כבר חשב הכהנים מבני לוי ובני גרשון בן לוי ואף
 שגם המה נזכרים עמהם למעלה מ"מ חשבם שוב על כי נשתנה בהם שמות בתי האבות ועל בני מררי נתוסף עוד:
 לבני עמרם שובאל וכו'. ר"ל בית האב מבני עמרם שהיתה נקראת מתחלה ע"ש שובאל עתה הוחזרה להיות נקראת
 ע"ש יחדיהו שהיה מבני שובאל וכן כולם הנאמרים בענין: (כא) לרחביהו. לבית אב של רחביהו נעשה מבניו ישיה
 לראש ונקראה בית האב על שמו: (כב) ליצהרי. בית האב מבני יצהר שהיתה נקראת ע"ש שלימות נקראת עתה
 ע"ש יחת: (כג) ובני יריהו. ר"ל בית האב שהיתה נקראת ע"ש יריהו נעשה עתה לבית אב אחת עם אמריהו שהיתה
 שנית לה ונקראו שתייה ע"ש אמריהו: יחזיאל. בית האב ההיא לא נשתנה שמה וכן יקמעם: (כד) אחי מיכה ישיה.
 ר"ל בית האב שהיתה נקראת ע"ש ישיה שהיה אחי מיכה הוחזרה להיות נקרא ע"ש זכריהו שהיה מבני ישיה:
 (כו) בני מררי. ר"ל מה שהיו בתי אבות לבני מררי רק מבני מחלי ומושי נתוסף עתה בתי אבות בני יעזיהו בן מררי
 שלא הוזכר למעלה: (כז) בני מררי. אלה בתי האבות מבני מררי ליעזיהו בנו היו שהם וכו': (כח) ולא היה לו
 בנים. ולא היה א"כ לבית אב: (כט) לקיש. בית האב של קיש נקראה עתה ע"ש ירחמאל שהיה מבני קיש: (ל) ובני
 מושי מחלי וכו'. בתי האבות ההם לא נשתנו שמם: לבית אבותיהם. של בני משפחותם (והיו א"כ נחלקים עתה
 לכ"ד מחלקות כמו הכהנים תשעה מבני גרשון ושמונה מבני קהת ושבעה מבני מררי): (לא) גורלות. מי ישמש ראשון
 ועבודתם היה לשורר בפח: לעומת אחיהם. ר"ל כמו אחיהם ובני אהרן ודומה להם בדבר הגורל: אבות הראש וכו'.
 הראש מכל בני בתי האבות היה נקרא בשמו אבות ולזה אמר עם שאבות הזה היה הראש לכולם עכ"ז היה מונח
 בגורל לעומת אחיו הקטן מכולם ולא הועיל לו מעלתו להקדים ראשון את בית האב שלו:

ולפיכך מיישב אביי את הסתירה בין הברייתות
המשך בעמוד קו

קידושין. פרק ראשון – האשה נקנית דף יח עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס עט

תוספות

באן שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. פי' בקונטרס אן רוח חכמים נוחה הימנו ותימיה דבפרק מי שמת (וכ' קמט). גבי עובדא דאיסור גיורא ה"ל תליסר אלפי זוזי בי רבא פי' בפקדון כי קא שכיב קאמר רבא דהכי ליקניהו רב מרי להנהו זוזי וכו' משמע דרבא לא רצה לשלם לרב מרי בר רחל אלא היה רוצה לזכות בהן והשטא וכו' לא היה רוצה שיתנה רוח חכמים נוחה הימנו שהרי רב מרי בר רחל הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הנה ואומר ר"ת דלגבי הלוואה שעושה לו טובה אין רוח חכמים נוחה הימנו שמשלם רעה תחת טובה אבל הקם פקדון הנה ואדרבה רבא טרח לשומרם ואין נראה לר"י לחלק כלל בין מלוה לפקדון אלא נראה לר"י לפרש הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו לפי שהוא קרוב להיות כישוראל ואני לאיחולופי ולשויה ישראל גמור ואם ייבם אשת אחיו יאמרו שאינה זקוקה עוד לאחיו שהיתה הורתם ולידתם בקדושה: **באן** בגניבה אחת כאן בשתי גניבות. פי' בקונטרס בקא אינו חוזר ונמכר וד"ק ונמכר פעם א' בגניבה אחת ולא פעמים בגניבה אחת אבל נמכר הוא שתי פעמים בשתי גניבות ואפילו לא עמד בדין עד שגנב שתייה ואינו שוה אלא דמי אחת נמכר וחוזר ונמכר דכל תרא ותרדא קרינן ביה בגניבתו ופרקי בגניבתו טובא משמע אם עמד על שתייה בדין כולו קרינן בגניבתו דכתיב ובהמה רבה וחדה אשר ביאור ופ"ה חזר ונמכר הוא דאיכא אלא כאן באדם אחד שעמד בדין בבת אחת אפילו בגניבות הרבה אינו נמכר ונשנה דחצי גניבה היא אבל בבי' גני אדם שפעמיים אותו בדין שתי פעמים נמכר בשביל כל אחת ואחת וד"ה אם גנב ועמד בדין ונמכר חזר וגנב משיצא לחפשי חזר ונמכר עכ"ל וקשה מה שפירש בגניבה אחת אינו חוזר ונמכר דקא לא אתיא לא כדכתיב ולא כר"א דקא בסימון קאמר ת"ר היה גניבו אלה ושהו ה' מאות נמכר וחזר ונמכר ובר"א נמי לא אתי דאיהו קאמר אם היה גניבו כנגד ממכרו נמכר ואם לאו אינו נמכר כלל משמע אפילו פעם אחת אינו נמכר לכך פ"י כאן בגניבה אחת נמכר וחזר ונמכר עד שישלם כל הגניבה דנמכר בגניבות משמע שנמכר כמה פעמים עד שישלם כל גניבתו אבל בשתי גניבות לא ימכר אלא פעם אחת ופרקי בגניבתו טובא משמע היכא דגנב חזר וגנב לאותו אדם עצמו מיקרי שפיר בגניבתו אימא דנמכר עד שישלם הכל וגשמי באדם אחד דגנב חזר וגנב לאותו אדם עצמו נמכר עד שישלם לו כל הגניבות דהיינו שפיר בגניבתו אבל בשני גני אדם אינו נמכר ונשנה: **אמר** אביי בעל בורחיה דאב. פירש בקונטרס אם יש לו כופין אותו ופודה אותו וק"ל לה"מ א"כ מאי קאמר בסימון ד"ג דאילו ומזבין לה ומה תועלת במכירתו מאחר דנכופו אותו לפדותה ושפא יש לומר דנכופו בני המשפחה לפדותה בע"כ דאב משום דלא ניתא ליה לאב שתחזור לביתו ויהא פרנסתו לאב עליה והשקא ניתא שפיר דהדר אילו ומזבין לה:

כיון

ולידתו בקדושה. היכא דלידתו של בן בקדושה מיוחלף בישראל גמור: מ"מ לא **אמר ברבא**. דלית לה מוחשב עם קונה: מ"מ **באמה העבריה**. לקמיה בעי לה: ואינה נמכרת ונשנית. לקמי' לית ליה: בעל כרחי. לקמיה מפרש ליה: ויתרה עליו אמה העבריה. אלא כל הך איתנהו בה: כגון שיעדה. ותו לא

נפקא בהני אלא בגט: הילכתא. הלכות אמה העבריה ואם רצתה לצאת בא' מאלו בלא גט תצא מ"ל: ולא בכפילו. אם יש לו לשלם את הקרן ואין לו ממה לשלם הכפל אינו נמכר: כומסו. אם העדי בחבירו שגנב והוסיף ואין לו במה לשלם אינו נמכר: בגניבתו כיון שנמכר פעם אחת שוב אינו נמכר. קס"ד ונמכר בגניבתו משמע ליה ונמכר פעם אחת ולא שתי מכירות: כאן בגניבה אחת כאן בשתי גניבות. בגניבה אחת פעם אחת דאם אינו שוה כל גניבתו אינו נמכר בשביל חצייה ולכשיצא ימכר משום חצייה ותאי דקתני ונמכר ונשנה בשתי גניבות אפילו לא עמד בדין עד שגנב שתייה ואינו שוה אלא דמי האחת נמכר וחזר ונמכר דכל תרא ותרדא קרינן ביה ונמכר בגניבתו טובא משמע. אם עמד על שתייה בדין א' כולן קרינן ביה בגניבתו דכתיב (וי' ט) ובהמה רבה וגו' וחדה אשר ביאור (שמות יז) אלא כאן באדם אחד. שעמד בדין בבת אחת אינו נמכר ונשנה אפילו בגניבות הרבה דהנה דומיא דאחת הקתוב הוציאה בלשון יחיד אבל בשני בני אדם שפעמיים אותו שתי פעמים בדין נמכר בשביל כל אחת ואחת והוא הדין אם גנב ועמד בדין ונמכר וחזר וגנב משיצא לחפשי חזר ונמכר: ד"ג ת"ר גניבו אלה ושהו ה' מאות נמכר וחזר ונמכר גניבו ה' מאות ושהו אלה אינו נמכר כלל: כנגד ממכרו. לא פחות ולא יותר: בקא וכתהו ר"א לרבנן. יש לו פתוח פה ונצחון במחלוקת זו: ולא חצי'. כי השתא ששנה שבר עבודת שש שנים פי שנים בגניבתו ואין עליו לעבוד אלא חצייה: מאי נקמה. ד"י בעל פרדו דעבריה ספי מעבר אי למימרא דאי לית ליה גירעונה כתיבין ליה שטרא על דמיה ותתנם לו כשתשיג ידה מנא לן קא איהו נקט מרגינתא גופה המושעבר לו ואנן יתביין ליה חספא: בע"כ דאב. אם יש לו כופין אותו ופודה אותה: ומ"ל. קא דקתני אינה נמכרת ונשנית: מוכר אדם בתו לאישות ושוניה. קיבל בה קידושין ונתארמלה או נתגרשה מן האירוסין חזר ונקדשה לאחר וכסף קידושיה שלו אם לא בורה: לשפחות ושוניה. מכרה ויצאה בשש או ביוכל או במיתת האדון ועודה קטנה חזר ומוכרה אבל יוצאה בסימון לא דאפילו לא מכרה מעולם והביאה סימון אינו מוכרה דכתיבא במסכת ערכין (דף כט:) יכול ימכר אדם את בתו כשהיא נערה אמרת ומה מוכרה כבר יוצאה עכשיו שאינה מוכרה אינו דין שלא תמכר: לאישות אחר לשפחות. מוכרה

בקבלת קידושין אחר שמכרה לשפחות ויצתה וחזרה אליה: אבל לא לשפחות אחר אישות. קיבל קידושין וחזרה אליה ונתארמלה אין חזר ומוכרה לשפחות ולקמיה ל"פ: לה: ובפלוניתא דהני תנאי. כלומר קמיפליג ת"ק ור"ש בדרשה דתאי קרא דפליג בה ר"א ור"ע: ברבא ר"ע גרסינן

כיון

פירשט טליתו. פרק ראשון – האשה נקנית דף יח עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

רש"י

בין שפירש טליתו עליה. דעל כרחק מביעי ליה לאוקמי יש אם למקרא כר"ע כדאמרין בסנהדרין בפ"ק ויש אם למסורת כר"א כדדדק' בבכורות דרמין מהא פלוגתא על מילתא אחריתי דאמרין ה"ם לר"א יש אם למקרא ורמין עלה מילתא דיש אם למסורת ס"ל בפ"א כפסול המוקדשין ובמילתא גרסין שפירש

טליתו עליה בדברי ר"ע ודר"א ליתא ה"ם: לעם נכרי. דהיינו לשפחות לא ימשול האב מאחר שפירש טליתו אדון עליה לשם יעד אם גירשה בגט וחוזה אצל אביה אכל לא יעדה וחוזה אצל אב חוזה ומוכרה כרגן דאמרי לעיל לשפחות אחר אישות הוא דלא כי הכא דמכי יעדה ה"ה ליה לאישות אכל לשפחות אחר שפחות מצי מוזין ור"א אומר בין שגג בה שמוכרה לשפחות שוב אינו יכול למוכרה לעם נכרי דהיינו שפחות אכל לשפחות אחר אישות קידושין מצי מוזין ור"ש דריש להא כר"א בין שגג בה שוב לא ימכרה ודרש ליה נמי כר"ע דכיון שפירש טליתו עליה לא ימכרה להכי קאמר לא לשפחות אחר אישות ולא לשפחות אחר שפחות: למסורת. בגדו כתיב ולא בגידו אין הכרת חירק בלא י"ד ונקודה שמתת הבית במקום י"ד שמתמשש אכל לפי מה שכתב היה לו לקרות חספ קמץ בגדו לשון בגידה כמו שאתה קורא בשמעו את דברי האלה (דברים טו): יש אם למקרא. בגדו קרין כמו ותתפשדו בגדו (דברים טו): יש אם למקרא ולמסורת. הילכך דריש תירויהו ואת'הא דאמר בסנהדרין גבי פסכת פסכת בסוכות לר"ש יש אם למקרא ה"ם ליכא למימר מקרא ומסורת דאי איתיה להאי ליתיה להאי אם שלשה דפנות הכשרת לא תירש מקרא ואם תפסול לא תירש מסורת אכל כאן יש לקיים שניהם: ועוד. אמר לאמרו העברה דרי את יעדה לי בכסף מקנתיו: הא יעודי מייעד. כלומר לקידושין שלא לשם שפחות מוכרה: אין לאביה רשות בה. כדאשכחן לענין גזרים דאפקה קרא מרשומיה ונדר אלמנה וגרושה וגו' ולענין ירושה וירש אותה מכאן שהבעל יורש את אשתו: הכא. דקתני פירש טליתו לאו בייעוד קאי אלא בקידושין קטנה בעלמא שלא נמכרה: בין שמוכרה למי שנתתיב בה בו'. כלומר שקדשה לאישות: אין מוכרה. האב לבתו לקרובים שהיא אסורה עליהם למייד דבעין אש לא יעדה (משום טהו): מוכרה לקרובים. ולא בעין יעד ותיכא דאיתיה אמר קרא דתפיס: וישן שמוכרה. כשהיא אלמנה לב"ג וקידושין תופסין לו בה קידושין תופסין בחיבי לאין בולקמן בפ"ג (דף סא): אי דקדוש נפשה. שלא ע"י אביה ונתארמלה הימנה: אלמנה קרי לה. בתמיה וכי יש במעשה קטנה כלום: ואמר רב עמרם גרסין: הכא. שנתארמלה מקדושי יעד ונאי דהדר מצי לזבנה ולא קרי ליה לשפחות אחר אישות אליבא דר' יוסי בר' יהודה היא דאמר לקמן (דף טו). מעות הראשונות של מקנתה לאו לקידושין ניתנו וכי מייעד היא בעברות שיש לו עליה קיידשין אלו ע"י האב וגזירת הקלחוב היא שיוצא קידושין דהדר מצי לזבנה: הא אין אדם מוכר וכו'. ואפי' אחר אירוסין: שאני אירוסין דידה. דכיון דהוא לא קדשה יכול למוכרה: בשלמא אירוסין מאירוסין שאני. דאיכא למימר אאב קפיד קרא דלא לזבנה בתר קדשה וכן דהני קידושין לא איהו עבדי ניתן לו רשות למוכרה: אלא נישואין

בין שפירש טליתו. פי' בקונטרס בדר"ע גרס בין שפירש טליתו דע"כ מביעי ליה לאוקמי יש אם למקרא כדאמרין פ"ק דסנהדרין (דף ז') ויש אם למסורת כר"א כדדדק' בבכורות (דף ז') דרמין מהאי פלוגתא על מילתא אחריתי דאמר ה"ם לר"א יש אם למקרא ורמין עלה מילתא דיש אם למסורת

בין שפירש טליתו עליה שוב אין רשאי למוכרה דברי ר"ע ר"א אומר בבגדו בה בין שגג בה שוב אין רשאי למוכרה במאי קמפלגי ר"א סבר יש אם למסורת ור"ע סבר יש אם למקרא ור"ש סבר יש אם למקרא ולמסורת: בעי רבה בר אביו יעד נישואין עושה או אירוסין עושה נפקא מינה לירושא ולישמא לה ולהפר נדריה מאי תא שמע בבגדו בה בין שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למוכרה וזבני הוא דלא מוזין לה הא יעודי מייעד לה ואי אמת נישואין עושה בין דנישאת שוב אין לאביה רשות בה אלא לאו שמע מינה אירוסין עושה אמר רב נחמן בר יצחק הכא בקידושין דעלמא קאי וה"ל בין שמוכרה אביה למי שנתתיב בישארה בסותה ועונתה שוב אין יכול למוכרה ח"ש אין מוכרה לקרובים משום רבי אליעזר אמרו מוכרה לקרובים וישן שמוכרה אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט האי אלמנה היכי דמי אלימא דקדיש נפשה אלמנה קרי לה ואלא דקדשה אביה מי מצי מוזין לה והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות ואמר רב עמרם א"ר יצחק הכא בקדושי יעד ואלבא דרבי יוסי ברבי יהודה דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ואי אמת נישואין עושה בין שנישאת שוב אין לאביה רשות בה ואלא מאי אירוסין עושה וישן שמוכרה הא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות אלא מאי אית לה למימר שאני אירוסין דידה מאירוסין דאביה אפילו תימא נישואין עושה שאני נישואין דידה מנישואין דאביה האי מאי בשלמא אירוסין מאירוסין שאני אלא נישואין מנישואין

בשלמא אירוסין מאירוסין שאני. פי' שאני אירוסין דידה דכיון דהוא לא

קדשה יכול למוכרה אלא נישואין מנישואין מי שאני פי' הקונטרס בין דמאורייתא נפקא מרשומיה לגמרי וקשה והא אירוסין נמי הו' דאורייתא כדלפינן לעיל מבי יוח וכו' דמ"מ יש לחלק בין אירוסין לנישואין משום דבנישואין נפקא מרשומיה לגמרי כדפי' הקונטרס הא ליתא דהא קטנה אי

מסרה נפשה לחופה ה"נ דנפקא מרשומיה דאב פשיטא דלא לך יש ליישב פי' הקונטרס הכי בשלמא אירוסין מאירוסין שאני דאכתי מרשומיה דאב היא לכל מילי לירושא ולישמא לה ולהפר נדריה עם בעלה חוץ מוכרה שאינו רשאי למוכרה אחר שפירש טליתו א"כ הא מילתא הו' חדש ואיכא למימר אין לך בה אלא חדשו ואיכא לאוקמי האי חדש באירוסין דידה פירוש בשקבל אביה קידושין אכל נישואין גמורין דמפקי לה לגמרי מרשומיה דאב א"כ אין לחלק בין נישואין דידה לנישואין דידה ובנישואין דידה נמי לא מצי מוזין לה אכל קטנה דממסרה נפשה לחופה לא אשכחן דנפקא מרשומיה דאב בהכי: במאי

והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שמסרה מקודם לכן לאישות.

ואמר רב עמרם אמר רבי יצחק, הלא בקדושין יעיד – הבריתא עוסקת באופן שמכרה האב מקודם לכן לאמה, וייעדה האדון לו לאשה, ומת. ועתה חפץ האב לשוב ולמכרה לשפחות, ואף שכבר ייעדה האדון לו לאשה, אין אנו דנים את האב כמוכרה לשפחות לאחר אישות, מאחר שבריתא זו היא אליבא דרבין יוסי ברי יהודה, דאמר (לקמן יט.) מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו – דהיינו, כאשר מייחד האדון את האמה לו לאשה, אינו מייחדה בכסף ששילם לאביה בשעת מכירתה, אלא בזכות שיעבוד הממון שיש לו עליה, ונמצא שאין האב מוסרה לקידושין, אלא האדון מקדשה מדעת עצמו, ועל כן רשאי האב לשוב ולמכרה לאחר שנתאלמנה או נתגרשה, שאין כאן שפחות אחר אישות.

ועתה מבארת הגמרא כיצד ניתן לפשוט מדברי הבריתא את הספק לגבי ייעוד:

ואי אמרת שיעוד נישואין עושה, כיצד רשאי האב לשוב ולמכרה לאחר שכבר נתייעדה מקודם לכן, הרי בין שנישאת לאדון יצאה מרשות אביה לגמרי, ושוב אין לאביה רשות ביה כלל.

הגמרא מקשה על ראייה זו:

ואלא מאי כונתן לומר שיעוד אירוסין עושה, ועל כן רשאי האב למכרה לאחר מכן בשנית, והרי עדיין אין הבריתא מיושבת בכך, שהרי שנינו וישוין רבי אליעזר וחכמים שפוכרה האב לאחר שכבר נתייעדה, ומדוע, והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, ומאחר שכבר נתקדשה לאדון על ידי הייעוד, כיצד רשאי האב למכרה. אלא מאי אית לך למימר – בהכרח צריך אתה לומר שאין בכך קושיא, מאחר דשאני אירוסין דידה מאירוסין דאביה – שיש לחלק בין אם מסרה האב לשם קידושין, שאז אינו רשאי לשוב ולמכרה לשפחות, לבין אם נתארסה מעצמה לאדון, שבוה רשאי האב למכרה לאחר מכן לשפחות. אם כך, אפילו תימא שיעוד נישואין עושה, מכל מקום רשאי האב לשוב ולמכרה לשפחות, מאחר דשאני נישואין דידה מנישואין דאביה – שיש לחלק אף בנישואין בין אם מסרה אביה לנישואין, שבוה יצאה מרשותו לגמרי ושוב אין לו רשות בה כלל, לבין אם נישאת מעצמה לאדון, שבוה לא איבד האב את זכותו בה, ורשאי הוא לשוב ולקדשה או למכרה לאחר.

מתרצת הגמרא, האי מאי – כיצד ניתן לדמות אירוסין ונישואין זה לזה, בשלמא אירוסין מאירוסין שאני – לגבי אירוסין ניתן לחלק בין אם מסרה האב לקידושין, שבוה אמרה תורה ששוב אינו רשאי למכרה לאחר מכן, לבין אם נתקדשה מעצמה לאדון, שבוה רשאי למכרה לאחר מכן.

אלא נישואין מנישואין

היא, רשאי. והשלשי, ולקפח נדרה, שאם ארוסה היא אינו מיפר נדרה אלא בשיתוף עם האב, אך אם נשואה היא, מפר נדרה לבדו. מאי – מה היא הכרעת הדין בזה.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מדברי הבריתא: תא שמע – שנינו בבריתא הדורשת את דברי הכתוב 'בבגדו כה', שפיון שפירש האדון טליתו עליה לייעדה לו לאשה, ומת או גירשה, שוב אינו רשאי האב למכרה לשפחות. ומדייקת הגמרא מדברי הבריתא, זבונא הוא דלא מוכרין לה – אין האב רשאי למכרה שוב לשפחות לאחר שכבר נתייעדה, שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, הא יעודי מיעד לה – אך רשאי הוא לייעדה (לכדשה) לאדם אחר. ואי אמרת שיעוד נישואין עושה, כיצד רשאי האב לקדשה לאחר, הרי בין דנישאת מקודם לכן לאדון יצאה מרשות אביה לגמרי, ושוב אין לאביה רשות ביה כלל. אלא לאו שמע מינה – בהכרח יש ללמוד מכאן שיעוד אירוסין עושה ולא נישואין, ומאחר שעדיין לא נישאת לאיש לא יצאה מרשות אביה, ורשאי הוא לקדשה עתה לאדם אחר, ובכסף קידושיה שלו.

דוחה הגמרא, אמר רב נתן בר יצחק הלא בקידושין דעלמא קאי – ברייתא זו אינה עוסקת באמה עבריה שנתייעדה לאדונה, אלא באדם שקידש את בתו, ולאחר מכן מת הארס או גירשה, והכי קאמר – וזו היא כוונת הבריתא באומרה 'כיון שפירש טליתו עליה, שמכין שפוכרה אביה לקידושין למי שנתתיב בשארה – מזון, כפסותה – בגדיה, וזו היא פרישת הטלית. ועונתה – עונת השמיש, שוב אין יכול למכרה לשפחות, שאין אדם מוכר את בתו לשפחות לאחר שמסרה לאישות.

הגמרא מנסה לפשוט הספק מבריתא נוספת: תא שמע, אין האב מוכרה לקרובים – לקרובי משפחתו שאסורים לשאתה לאשה, מאחר שאינם יכולים לקיים בה מצוות ייעוד. זו היא דעת חכמים. משום רבי אליעזר אמרו מוכרה לקרובים, שאין הייעוד מעכב. וישוין – מודים חכמים לרבי אליעזר, שפוכרה האב כשהיא אלמנה, אפילו לכהן גדול האסור באלמנה, וכן מוכרה כשהיא גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, שאף על פי שאסורה היא להנשא להם, מכל מקום מאחר שאם יקדשה תופסים בה קידושין, רשאי האב למכרה להם.

מבררת הגמרא, האי אלמנה היכי דמי – כיצד יתכן מצב זה שרשאי אדם למכור את בתו כשהיא אלמנה, אליבא דרבין נפשה – אם באופן שקדשה עצמה בקטנותה ומת בעלה, אלמנה קרי לה – האם נקראת היא אלמנה, הלא אין הרשות בידה לקדש עצמה כשהיא קטנה, ולא חלו הקידושין כלל. ואלא בהכרח יש להעמיד באופן דקדשה אביה, ומת הארס, ועתה חפץ האב למכרה לאמה עבריה, מי מצי מוכרין לה – האם רשאי הוא למכרה באופן כזה,

ומבארת את התיבות 'בבגדו בה' מלשון בגד, והכוונה בזה שפיון שפירש האדון את טליתו עליה, דהיינו שיעד את האמה העבריה לו לאשה, ולאחר מכן מת או גירשה בעודה קטנה וחזרה לבית אביה, שוב אין האב רשאי למכרה לעבדות, שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות, אך אם לא נתייעדה, רשאי האב למכרה לשפחות אחר שפחות. אלו דברי רבי עקיבא.

רבי אליעזר אומר שיש לדרוש את תיבות 'בבגדו בה' מלשון בגידה ולא מלשון בגד, שפיון שפירש אביה ומכרה לשפחות, שוב אין רשאי למכרה פעם נוספת לאמה, שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, אך אם נתייעדה במכירה הראשונה, רשאי האב לשוב ולמכרה לאחר שנתאלמנה או נתגרשה, כיון שמוכר אדם את בתו לשפחות אחר אישות.

הגמרא מבארת את סברות מחלוקתם:

במאי קמיפלגי – באיזו סברא נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא, רבי אליעזר סבר יש אם למסורת – דהיינו, בכל מקום שישנה תיבה שמשמעותה משתנית בין כתיבתה לקריאתה, סובר רבי אליעזר שיש לדרשה לפי כתיבתה, ועל כן הוא דורש את תיבת 'בבגדו' מלשון בגידה, שאילו היתה כוונת הכתוב לבגד היה צריך לכתוב 'בבגדו'.

ורבי עקיבא סבר יש אם למקרא – יש לדרוש את התיבה על פי קריאתה, ומאחר שצורת הקריאה היא 'בבגדו' ולא 'בבגדו' בהכרח כוונת הכתוב לבגד ולא לבגידה. וכן היא דעת תנא קמא בבריתא לעיל, הסובר כרבי עקיבא שרשאי האב למכור לשפחות אחר שפחות ולא לשפחות אחר אישות.

ורבי שמעון שנחלק בבריתא לעיל על חכמים, וסובר שאין האב רשאי למכור את בתו לא לשפחות אחר אישות ולא לשפחות אחר שפחות, סבר יש אם למקרא ולמסורת – סובר הוא שכאשר ניתן לדרוש גם את הכתיבה וגם את הקריאה ואינם סותרים זה לזה, יש לדרוש כן, ועל כן הוא דורש את תיבת 'בבגדו' הן לענין בגד והן לענין בגידה, שאין האב רשאי למכור את בתו, לא לאישות אחר שפחות ואף לא לשפחות אחר שפחות.

הגמרא מביאה ספק בענין ייעוד:

בעי רבה בר אבונה, יעוד – שמייחד האדון את האמה לו לאשה באמירת 'הרי את מיועדת לי בכסף מקנתך', נישואין עושה והרי היא נשואה לו מעתה, ואינה זקוקה להכנס לחופה, או אירוסין עושה והרי היא מקודשת לו מעתה, אך זקוקה עדיין להכנס לחופה לשם נישואין.

והנפקא מינה בספק זה, הוא לגבי שלשה דברים. האחד, לירושא, שאם ארוסה היא ומתה קודם שנכנסה לחופה, אין האדון יורשה, אך אם נשואה היא, יורשה, השני, וליטמא לה, שאם ארוסה היא ומתה קודם שנכנסה לחופה, אינו רשאי ליטמא לה אם כהן הוא, אך אם נשואה

מי שאני – אך לענין נישואין לא ניתן לחלק בן, מאחר שבשעת נישואין יוצאת היא לגמרי מרשות אביה, ושוב אין לו רשות בה כלל, ועל כן אף באופן שנישאת מעצמה, אינו יכול לשוב ולמכרה או לקדשה לאחר.

ונמצא שהראיה במקומה עומדת, שיש להעמיד את דברי הברייתא שיכול האב למכור את בתו אלמנה, באופן שנתייעדה לאדון, וכשיטת רבי יוסי ברבי יהודה שאין בכך מסירה מצד האב לקידושין, וממילא ניתן להוכיח מכאן שאין הייעוד פועל נישואין אלא קידושין בלבד, שאם לא כן לא היה האב רשאי למכרה.

מבררת הגמרא, וְלָבַד נִחְמָן בַּר יִצְחָק דְּאָמַר שֶׁאִפְּלוּ לְשִׁיטַת רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁמֶסֶר הָאֵב לְאֶדוֹן לְקִדּוּשִׁין נִתְּנָה, והאב הוא המוסר את בתו לקידושין ייעוד, אם כן בְּמֵאִי מוֹקִים לָהּ – כיצד יבאר את דברי הברייתא, הרי מאחר שמסרה האב לקידושין אינו יכול למכרה לשפחה, וכיצד יתכן שאב מוכר את בתו כשהיא אלמנה.

מבארת הגמרא, מוֹקִים לָהּ – לברייתא, בְּשִׁיטַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר (לעיל יח) שדווקא לְשִׁפְחוֹת אַחֵר שִׁפְחוֹת הוּא דְלֹא מֵצִי מוֹזֵבִין לָהּ – אין האב רשאי למכרה, אֲבָל לְשִׁפְחוֹת אַחֵר אִישׁוֹת מֵצִי מוֹזֵבִין לָהּ, ועל כן רשאי הוא למכור את בתו לשפחה, לאחר שנתאלמנה מן האדון.

נאמר בתורה יָאֵם לְבָנוּ יִיעָדָהּ, וגו', שיכול אדם לייעד את אמתו העבריה לבנו לאשה. בְּעֵי 1- (הסתפקן ריש' לקיש, מהו שְׁמִיעֵד אָדָם את אמתו לְבָנוּ הַקָּטָן, האם 'בְּנוֹ' אָמַר רַחֲמָנָא בסתמא, והיינו בְּנוֹ כָּל דָּהוּ – כל שהוא, כלומר בכלל גיל שהוא, או דִּילְמָא בְּנוֹ דּוּמְיָא דִּידִיהּ – או אולי 'בְּנוֹ' צריך להיות דומה לו, מִה הוּא – האדון, שיכול לייעד לעצמו, גְּדוֹל הוּא, שהרי קטן אינו יכול לקנות אמה עבריה, אִם בְּנוֹ שהוזכר לגבי יעוד גְּדוֹל הוּא.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, תָּא שָׁמַע, נאמר בתורה יָאֵם אֶשֶׁר יִנָּאף אֶת אִשְׁתּוֹ, אֶשֶׁר יִנָּאף אֶת אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ, מוֹת יוֹמֵת וגו', שהבא על אשת איש עונשו מיתה. דורשת הברייתא, מה שנאמר אִישׁ אֶשֶׁר יִנָּאף, בא לומר פָּרַט לְקָטָן, שאינו חייב מיתה על עוון זה. ומה שנאמר אֶשֶׁר יִנָּאף אֶת אִשְׁתּוֹ אִישׁ, בא למעט פָּרַט לְאִשְׁתּוֹ קָטָן, שהבא עליה אינו חייב מיתה. וְאִי אִמְרַת – ואם תאמר שהאב מְיַעֵד לבנו הקטן, אִם בְּנוֹ מֵצִינוּ אִישׁוֹת לְקָטָן, והבא עליה יתחייב מיתה. ועל כרחק שאין כלל מציאות של אשת קטן, משום שאי אפשר לייעד לבנו הקטן.

מקשה הגמרא על הראיה, וְאֵלָּא מֵאִי – מה נוכחי, שֶׁאִינוּ מְיַעֵד לבנו הקטן, אִמְרַת קָא מַעְטָא לִיהּ קָרָא – מדוע צריך הפסוק למעט את האב עליה מדיוב מיתה, הרי אינה אשתו כלל, ואדרבה, תִּפְשׁוֹת מִיָּהּ – ממה שהוצרך למעט מיתה מאשת קטן, דְּמִיַּעֵד לבנו הקטן, ולכן הוצרכה התורה למעט שאין האב עליה חייב מיתה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב אֲשִׁי, הָכָא – כאן

שממעט הפסוק אשת קטן, בְּיָכֹם קָטָן בְּנוֹ תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיָוֹם אַחֵר שְׁבִיאתוֹ בִּיאָה, הָכָא עַל יְבֻמָּתוֹ עֲסָקִין 1- מדובר, דְּמִדְּאִוְרִיתָא תוֹרָא לִיהּ – שמהתורה זקוקה היא לו ליבום, מהו דְּתִימָא 1- שמה תאמר, שִׁבְיָן דְּמִדְּאִוְרִיתָא תוֹרָא לִיהּ – שמהתורה זקוקה היא לו ליבום, וְכִיָּתוֹל של בן תשע בִּיאָה היא, ונעשית בה כאשתו לכל דבר, יֵהָא הָכָא עָלֶיהָ מִתְּחִיב בְּאִשְׁתּוֹ אִישׁ, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו הפסוק, שעל אף שאשתו גמורה היא, אין האב עליה חייב מיתה משום אשת איש. ומכל מקום אין ראיה לספיקו של ריש לקיש, האם אפשר לייעד לבנו הקטן.

שואלת הגמרא, אמנם את הברייתא יישבנו, אך מֵאִי הוּא עָלָה – מה היא בספק זה, האם אפשר לייעד לבנו הקטן. פושטת הגמרא, תָּא שָׁמַע, אָמַר רַבִּי אֲבִיבּוֹ אָמַר רַבִּי יְנָאי, אִין יְעוֹד אֱלֵא בְּגִדוֹל, שאין לייעד אלא לגדול, והוסיף רבי אייב, אִין יְעוֹד אֱלֵא מְדַעַת זֶה שְׁמִיעֵדָת לֹו. מקשה הגמרא, תִּרְרִי – וכי שנים הוצרך לומר, הרי דין אחד הוא, שכיון שאין יעוד אלא מדעת, ממילא אין יעוד לקטן, שאין לו דעת. מתרצת הגמרא, מה שאמר 'אין יעוד אלא מדעת', אינו דין נוסף, אלא מִה פִּשְׁעִים קָאָמַר – טעם הדין הראשון מבאר, מִה הַפִּשְׁעִים שֶׁאִין יְעוֹד אֱלֵא בְּגִדוֹל, לְפִי שֶׁאִין יְעוֹד אֱלֵא מְדַעַת זֶה שְׁמִיעֵדָת לֹו, ולכן לקטן שאין לו דעת אי אפשר לייעד.

הגמרא מתרצת תירוש נוסף, וְאִיָּעִיַת אִיָּא – ואם תרצה אמור לתרוץ, מֵאִי – מה הפירוש 'מְדַעַת', מְדַעַת דִּיהּ – של האמה, תִּתְּנִי אֲבִי בְּרִיהּ דְּרַבִּי אֲבִיבּוֹ, נאמר בפסוק אֶשֶׁר לא יַעֲדָהּ, ומפרש תיבת 'יעד' שְׁמִלְחָד שְׁצִרְהוּ לַיעָדָה, להודיעה שנושאה. הוּא – אבי בְּנוֹ של רבי אבהו, תִּתְּנִי לָהּ – שנה ברייתא זו, והוא אָמַר לָהּ – פירש את הברייתא, שמה שצריך להודיע לאמה שמייעדה לאשה, ואין די במה שנתן כסף קניינה לאביה, היינו בְּקִדּוּשִׁי יְעוֹד – כשמוקדשה בשיעבוד שנשאר מהממון ששילם לאביה, וְאֵלִיבָא – ולשיטתו דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה הוא, דְּאָמַר, שְׁמַעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת ששילם האדון לאב, לֹא לְקִדּוּשִׁין נִתְּנָה שנאמר שכשמייעדה כבר קידשה באותן מעות, אלא עליו לקדשה כעת בשיעבוד שיש לו עליה, ואם לא יודיעה ותסכים לזה אין כאן קידושין, אך אבי הוא המעות הראשונות לשם קידושין, לא היה צריך להודיעה כעת, כיון שכבר היתה דעת האב לכך בעת המכירה. ואף כשאמר רבי ינאי 'אין יעוד אלא מדעת' כיון לדין זה, והוסיף 'אין יעוד אלא בגדול'.

הגמרא מביאה ביאור אחר בברייתא: רַב נְחֻמָּן בַּר יִצְחָק אָמַר, אִפְּלוּ תִימָא – אף אם תאמר שהמעות הראשונות לְקִדּוּשִׁין נִתְּנָה, ומאז מקדש אותה, אפשר לדרוש שעליו להודיעה, משום ששֶׁאִין הָכָא – שונה דין היעוד, דְּאָמַר רַחֲמָנָא את קידושיה לאדון בשלשן 'יעדה' – שמשמעו ידיעה, לומר שעליו להודיעה, על אף שבכסף הראשון מקדשה וכבר היתה אז דעת האב.

שואלת הגמרא, מֵאִי – מה המקור שרבי יוסי בְּרַבִּי יְהוּדָה סובר שהמעות הראשונות לקידושין ניתנו. עונה הגמרא, דְּתִנָּא, נאמר בפסוק אֶשֶׁר לוֹ יַעֲדָה וְהַפְדָּהּ, ומכך שהזכיר הפסוק את הפדיון סמוך ליעוד יש לדרוש, שכשמייעדה צָרִיף שִׁיחָא שָׁהוּת 1- זמן פְּיוֹם שעדיין אמתו היא, בְּרִי שִׁיעוֹר פְּרִיָּה, ואינו יכול ליעדה כשאין שיעור פדייה, מְכָאָא – מסמיכות הפדיון ליעוד אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אִם כשכא ליעדה יֵשׁ שָׁהוּת 1- זמן פְּיוֹם בְּרִי לַעֲשׂוֹת עָמּוֹ במלאכתו שָׁהוּת פְּרוּטָה, שאם היו באים לפדותה היו צריכים לשלם שוה פרוטה, מְקַדְּשֶׁת תחת פרוטה זו, וְאִם לֹא – שאין אפילו זמן שוה פרוטה, אִינְהּ מְקַדְּשֶׁת. אֲלָמָא – מוכח מכך, דְּקָבֵכֵר – שהוא סובר שְׁמַעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת שניתנו לאביה בעת מכירתה, לֹא לְקִדּוּשִׁין נִתְּנָה, שאילו ניתנו לקידושין, אף אם לא נשאר זמן השוה פרוטה, כל זמן ששפחתו היא יכול להפוך את כסף קניינה לכסף קידושין, ומכך שצריך שישאר שוה פרוטה, מוכח שהקידושין נעשים כעת, שבכך שמשהיר אותה נחשב שנתן לה פרוטה וקדשה בה.

דוחה הגמרא, רַב נְחֻמָּן בַּר יִצְחָק אָמַר, אִפְּלוּ תִימָא – אפילו תאמר שסובר שהמעות הראשונות לְקִדּוּשִׁין נִתְּנָה, צריך שישאר זמן השוה פרוטה, משום ששֶׁאִין הָכָא – שונה קידושי יעוד משאר קידושין, דְּאָמַר רַחֲמָנָא יַעֲדָה וְהַפְדָּהּ, שצריך שישאר כדי פדיון בשעה שמייעדה, על אף שהקידושין הם בשעת המכירה.

הגמרא מביאה דינים הנלמדים משיטת רבי יוסי ברבי יהודה: אָמַר רַבָּא אָמַר רַב נְחֻמָּן, אָמַר אָדָם לְבִתּוֹ הַקָּטָנָה, צָא יְקַבְּלֵה כֶּסֶף קִדּוּשִׁיךָ, על אף שאין בה דעת לקידושין, ולמדנו זאת מְדַרְבֵּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, לֹא 1- האם לא אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁמַעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת שניתנו בעת מכירתה, לֹא לְקִדּוּשִׁין נִתְּנָה, וכי מְשִׁיבָא בָּהּ – וכשנשאר זמן שמשועבדת לעבוד לו שְׁשׁוֹת פְּרוּטָה, ומייעד אותה בזה לאשה, הוּוּ קִדּוּשִׁי – חלים הקידושין, על אף שאת הקידושין עשה עם הבת שקטנה היא, כיון שכשמכרה ידע האב שיוכל האדון ליעדה, הרי זה כאילו אמר לו 'צאי וקבלי קידושין', הָכָא נָמִי – כך גם כשאומר לבתו 'צאי וקבלי קידושין', לֹא שָׁנָא – אינו שונה מזה, וכשמקבלת כסף קידושין חלים קידושיה.

וְאָמַר רַבָּא אָמַר רַבִּי נְחֻמָּן, הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּמִלּוּה – במחילת הלואה, שִׁישׁ עָלֶיהָ מְשִׁבּוֹן אצל, מְקַדְּשֶׁת היא בכך, ואף זאת למדנו מְדַרְבֵּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, לֹא 1- וכי לא אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, שְׁמַעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת שניתנו בעת מכירתה, לֹא לְקִדּוּשִׁין נִתְּנָה, והיעוד הוא בכסף שנותר ממכירתה ומוטל עליה לפרוע או שווי, ונמצא, דְּהֵאָא – החוב הזה, הִלָּאָה הִיא, שאינו ממון בעין, וְהֵיא גוּפָא – האמה עצמה, כְּמִשְׁבּוֹן הִיא על החוב, שממנה גובה את שיעבודו,

קידושיין. פרק ראשון – האשה נקנית דף יט עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס רש"י

במאי מוקי לה כרבי אליעזר. פי בקונטרס ועד השתא מהדרין לאוקומי
 דלא כרבי אליעזר דשמותי הוא לפי ר"ת וגריס הקא במאי מוקי
 לה בר' עקיבא צ"ל דעד השתא ממדור לאוקומי כרבי אליעזר משום דרבנן
 דר' שמעון קיימי בנותיה דאמרי אָבא לך לשפחות אחר אישות י' שמעון נמי
 דכי אית ליה אָבא דשמוסי עד אָבא לא
 לשפחות אחר שפחות:
דאמר אפילו לרבי יוסי

אִישׁ פֶּרֶט לִקְטָן. וְאִם עַל גַּב דִּקְטָן לֹא
 בֵּר עוֹנֶשֶׁן הוּא מ"מ אֵינְטֶרֶיךָ
 קָרָא לַמַּעוֹטִי דִקְס"ד שִׁיחָא נִהְרָג בִּין
 שְׂהֵאשָׁה נִהְרָגַת עַל יָדוֹ:

וּמִדַּא וְרִייתָא חֲזִינָא לֵיהּ פִּי בְּקוֹנְטֵרַס
דְּזֻקָּקָה לֹא וּבִיאתוּ

בִּיאָה לְכָל דָּבָר וּקְנָאָה לַיּוֹרֶשֶׁה וּלְיִשְׁמָא
 לֵה דַּרְתָּן (מִדָּה דִּף ע"ס) בִּן ט' שָׁבָא עַל בִּימָתוֹ
 קְנָאָה וּקְשָׁה דָּוָה אִינוּ אֵלָּא מִדְּרַבְּנָן
 וּלְפִסְקֵיהֶן מִן הָאֲחִין בְּרַתָּן בְּהַאֲשֶׁה רַבָּה
 (רפ"ט ע"ס) עָשׂוּ שָׂמִיָּה בִּן ט' בְּמֶאֱמָר שְׂמוּעַל
 אָבֵל לַיּוֹרֶשֶׁה וּלְשָׂאֵר דְּבָרִים לֵא דִּהּוּא
 בְּאִשְׁתּוֹ וְלָכֵן נִלְּ מִדְּמִדּוּרִייתָא חֲזִיָּא לִיה
 עֲבֻלְמָא בְּגוֹן שְׂמִיָּה הֵיכֵן דָּוִל וּקְשָׁן זֶה
 בִּיאָתוֹ בִּיאָה בְּלוֹמֵר שָׂאֵם אָב אֲתָא
 מִתְּמָא עֲרִיזָא שְׁבַתָּוָה מוֹמִיתִים עַל יָדוֹ מְדוּ
 הִמְקִיָּא וְהוּאִיל וּמִדְּאֲרִייתָא כ' בְּלוֹמֵר אֵין
 לָאוּ הָאִי קָרָא דְּמַעֲשֵׂיָה ד"א מִדְּאֲרִייתָא
 חֲשׂוּבָה בְּאִשְׁתּוֹ קַמִּ"ל שְׂאִינוּ קֻנְיָה אוֹתוּהָ
 אֵלָּא מִדְּרַבְּנָן בְּדִאֲמַרְיִין עֲבֻלְמָא (ע"ס) עָשׂוּ
 בִּיאַת בִּן ט' בְּמֶאֱמָר בְּגִדּוּל: **תַּרְיָה**. פ"י
 בְּקוֹנְטֵרֵס הָאֵין בְּהָא תַּלְיָא בְּלוֹמֵר קְרָא
 מִשְׁטָא הָאֵין בְּרִינָן שְׂאֵין יַעֲדֵר אֵלָּא מַדְעָת
 פְּשִׁטָּא דָּאֵין יַעֲדֵר מוֹעִיל אֵלָּא בְּגִדּוּל
 שְׁהִירִי קָטָן לֹא מְצִי לְשׁוּנֵי שְׁלִיחֵי לְקַדְשֵׁי
 וְהִ"ר אֲחֵלְתָּן פ"י מִתְּרִי בְּלוֹמֵר דִּסְתָּרָן
 אֲהֲדִי דְּרִישָׁא דְּאֲמַרִּי' אֵין יַעֲדֵר אֵלָּא
 בְּגִדּוּל מְשֻׁמֵּעַ אֲפִילוּ שְׂלֵא מַדְעָת מִהֲמֵי
 וְהִדֵּר אֲמַרְיִין אֵין יַעֲדֵר אֵלָּא מַדְעָת מִשְׁטָא
 אָבֵל שְׂלֵא מַדְעָת לֹא מִהֲמֵי:

אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי
 קידושין מדר' יוסי. תימה מאי
 אהא לאשמעינן פשיטא לקוה לא
 ותקדש אפילו היה אומר הן מנה לפלוני
 ותתקדש בתי לך היתה מקדשת מדין
 ערב גדלעיל (דף קי.) כ"ש שאמר רבא ובי
 תמא לקדש לא שפיר דין ערבובי דהא לא
 דיבר במוקדש א"כ לר' יוסי בר' יהודה
 דאמר דמקדשת בפרטה אחרונה אטו

וְהַתְקַדְּשִׁי בַּעֲדוֹ אִ"כ הַמְכִּירָה נִמְי תִּחְשַׁב
מִדְּאֲשֶׁרֶן גָּבִי יַעֲדוּ דְאֲמֹר רַחֲמָנָא שְׁתִּיעֲד
הִתְיָה מוֹעִיל לְעֻנְי יַעֲדוּ וְאִת' הִיאָר הִיא
וְלֵה דִּל לִכּוֹת בְּעֻמָּה וְאִמְרִין מִצִּיאַת
שִׁיעֲבַד בְּעֻלְמָא וְיִל' דְּבִדְעַת אַהֲרַת מִקְנָה
וְאִינוּ זֻכָּה לְאַחֲרִים מִהֵיאָר דְּאֹמַר אֲדָם
דְּרַבְּנָן מִמֶּלֶךְ שִׁהִיר רֹצֵחַ לְהוֹכִיחַ שֻׁכָּה

מדרבנן: יצחק דאם בן יהודה לוי לְהִבָּא בְּאֵן הָא אֵלָא אִפִּי' בְּמִשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת הַלְוָאָה אֵימִין בְּזוֹן קְאָמוֹ וְלֹא הִמְקִדֵּשׁ בְּמִשְׁכּוֹן וְאִת' בֵּין דְּאֵינֵא מִשְׁכּוֹן גְּרוֹעַ טַי' דִּסְדִּי דְלֹא סִמְכָה הֵלֵאל בִּיעוֹד מַחֲזִיר לֵהּ הַמִּשְׁכּוֹן הֵינֵין גּוֹפֵה מַחֲזִילֵת שְׂעֵבֵד הַמְלִיחָה לְחוּד וְגַ' לְדַקְדָּק בִּן מְלִיחָה כֵּלל אֵלָא מְקִדֵּשׁ בְּהַקְדָּאת גּוֹפֵה שְׁרורוֹ וּבִלָּא הַפְּקָה:

מי שאני: ביון דניסוואן דארויטא ניהוד נפאק לגמיר משותיה; ורבר נחמן דאמר. לקמן לר' וס' בר' יהודה נמי במעות הראשונות היא מתקדשת דקדושין דאב ניהוד במאי מוקי לה ואפילו אירוסין עושה היכי דהר מזבין לה: מוקי לה כרמי אליעזר. גרסינן: דאמר לשפחות אחר שפחות כו'. דקדושין ביון שבגד

בְּרִבִּי יְהוּדָה מְעוֹת הָרֹאשׁ
 מִזְּמַנֵּי לֵיהִי קֶרֶא. וְהוֹלִי וְלֵיתָא: תַּשְׁפּוּט
 דְּמִיִּיעָר. וּמִיּוֹדוּ מַעֲטָה קֶרֶא מִמֶּנְהִי:
 דְּמִיִּיעָר יְהוּדָה לֵיהִי לְבָר. כְּלִמְרָ וְקִקְרָ לֹ
 בְּאוֹתָהּ בִּיאָה חָלָל דְּרֵה. לְיִזְרְשָׁה
 בְּדִתְנָן (דִּק דִּק טו) בֶּן תַּשַּׁע שָׁבָא עַל יְבִמְתּוֹ
 קֶנְאָה: תִּתְרִי. הָא חֹד הוּא בִּינָן דָּאִין יַעֲר
 אֱלָא מַדְעַת פְּשִׁיטָא דָּאִין יַעֲר אֱלָא בְּגִדּוֹל:
 שְׁפָרִין לִיעֲדָה גִּרְסִי: הוּא תֵּנִי לֵה וְהוּא
 אֱמֹר לֵה. הוּא תֵּנִי לְמַתְנִיתִן וְאִמְרָ אֱמֹר בְּה
 מִנְפְּשִׁיה וְהֵאֵי טַעְמָא דְּהֵאֵי צִרְרִי לִיעֲדָה
 רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה הֵיא דְּאֱמֹר מְעוֹת
 הָרֹאשׁוֹנוֹת שְׁקִיבֵל הָאֵב לֹא לְקִידּוּשִׁין יִתְנָה
 אִין יַעֲר אֱלָא בְּפִרוּשָׁה וְשִׁלְיָה לְפִיכָךְ אִין
 יַעֲר תֵּנִי הָאֵב בְּהֵן מַתְחִילָה אֲמַר אִינוּ מִזְּמַנֵּיה
 תִּשְׁתַּקֵּב לְעִלְיָה אִין אֲנִי קִידּוּשִׁי: לְקִידּוּשִׁין
 יִתְנָה. וְנִפְקָא מִינָה דְּהִדָּה לֵיה מִכְר אַת בְּתוֹ
 לְאִישׁוֹת וְאִם יַעֲדָה וְנִתְאַמְלָה שׁוּב אִין
 מְזַכְרָה לְשׁוֹן שְׁפָחוֹת לְרַבִּי עֲקִיבָא: שְׁאִנִּי הִכָּא.
 דְּכֵתִי לְשׁוֹן יַעֲדָה לְמִדְרָשָׁה לְשׁוֹן דִּיעָה:
 יַעֲדָה וְהַפְּרָה: וְאִין יַעֲדָה אֱלָא בְּמִקּוֹם
 פְּרִיָּה שְׁאֵם בָּא לִיעֲדָה סָבּוֹף שֵׁשׁ צִרְרִי
 שִׁדְּחָא שְׁהוֹת בְּיוֹם שְׁאֵם תְּבוֹא לְחִשְׁבּוֹן
 גִּרְעוּנָה דִּיהָא עֲלֵיהָ גִּרְעוֹן שֵׁל פְּרוּשָׁה:
 מְעוֹת הָרֹאשׁוֹנוֹת לֹא לְקִידּוּשִׁין יִתְנָה.
 דָּאִי קֶבֶל אֵב עַל גִּב דְּלִיכָא שְׁהוֹת נִמִּי
 בִּינָן דְּאֱמֹר בְּתוֹךְ שֵׁשׁ תַּתִּיעֵר לֵי הָהּ לִיה
 יַעֲר לְמַפְרַע מִשְׁעַת מְכִידָה:

א"ר יוסי ברבי יהודה אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרו
מקודשת אלמא קסבר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו רב
תימא לקידושין ניתנו שאני הכא דאמר רחמנא והפדה: אמר רב
לבתו קמנה צאי וקבלי קידושין מדברי יוסי ברבי יהודה לאו אמר
הראשונות לאו לקידושין ניתנו וכי משׁייר בה שוה פרוטה הוו קיד
א"ר נחמן המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדברי יוסי
ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו האי הלואה

נילח מינה דאס לא אָמַר כלום לא לבת ולא למקדש תהא מקודשת אָלֶא ע"כ
באילו אָמַר למקדש ייִל דָּלֵא הוּא לא באומר לו וְלֹא באומר לה אָלֶא הָכִי מוכ
על יְדֵי עֲצֻמָּה שאם לא הָיָה מועיל בעלמא בשנותן לה רשות להתקדש מִשֵּׁי
מתקדשת באומר לה צֵאי וְקַבְּלִי קִידוּשִׁיךָ והלא קָטַן לִית לִיהּ וְכִיּהּ מִן התורו
הקָטַן לִר' יוֹסִי אֵין בּוּ גוֹל גָּמור אָלֶא מִדְּבָרֶיהֶם בְּשִׁלְמָא גְבִי יַעֲרֵד דִּהֶם דִּין הָא
לֵה יֵשׁ לֵה וְכִיּהּ מְדֹאֲרִיזְתָּא כְּדִמְשֻׁמֶּה בִּפ' (וְהָאֻמְרִין) וְיִטְרִין (ס"ב) דְּפָרְרִי לִרְבִּי חֲסִידָא
לְעִבְרֵי וְלִשְׁפָחוֹת הַתְּעִבְרִיִּים הִלֵּךְ כְּעוֹת הַלָּלוּ וּפְרָדָה מִמֶּן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וּשְׁפָחָה עֵבֶר
אֶפְיִלוּ לֵאחֶר

בְּמִלְחָה שֵׁשׁ עֲלֶיהָ מִשְׁכּוֹן מְקוֹדֶשֶׁת מִדָּר' יוֹסִי בֶר' יִהְיֶה. אֵין לִפְרָשׁ דְּמִיזִיר
 דְּרַבִּי יִצְחָק כְּמוֹ שֶׁמֵּבִיא לַעֲלִיל (סו' ע"ה) גְּבִי קִדְשָׁה בְּמִשְׁכּוֹן מְקוֹדֶשֶׁת וְלֵךְ
 וְאִפִּי אֵין מִחוּזִיר לָהּ מִשְׁכּוֹן אֶלָּא שְׁמוּחֵל לָהּ אֶת הַמִּלְחָה וְאִעִ"פּ שֶׁהַמִּשְׁכּוֹן בִּידֵי
 דְּמַקְדֵּשׁ בְּהֵנָת מַחֲלֵת מִלָּחָה אִפִּילוּ בְּלֵא מִשְׁכּוֹן אִמְרוּ דְּמַקְדֶּשֶׁת לַעֲלִיל וְלִמְחָה
 דַּעֲתָה בֵּין שְׂאִינוּ מִחוּזִיר לָהּ מִשְׁכּוֹן קָמ"ל מִילְחָתָא דְּרַבִּי יוֹסִי דְּמַקְדֶּשֶׁת וְאֵת הַיָּד
 דְּהָא גּוֹפֵה מִשְׁכּוֹן וְלָהּ וְהָכָא אֵין מִחוּזִיר לָהּ מִשְׁכּוֹן וְי"ל דְּפִשְׁטִיטָא לִיהּ דָּאֵין עַי
 דְּקִסְבֵּר ר' יוֹסִי בֶר' יִהְיֶה דְּמִדָּר מִשְׁכּוֹן עֲבָרִי אֵין גּוֹפֵה קְנִי גּוֹפֵה קְנִי מִי עֵקֶן וְ
 לַעֲצֵמָה וְעֵבֶר וְי"ל דַּע"כ לֹא בְּהֵנָתָא גּוֹפֵה שְׂחִיא קְנִיחָה לֵךְ

משל

למאן. פי' בקונטרס מדברי מי אנו למידין הא אם יש שהות ביום כו' אלמא השתא הוא דמתחלי קדושין בגרעון שיש לו עליה לרבנן מדברי חכמים אנו למידין דאמרי אפילו אין שהות ביום דקסברי לכה ניתנו מעות הראשונות דאי בעינן ליעודי יהיה ייעוד מעכשיו דאי לאו מההוא שעתא מתחלי במאי מיקדשה השתא ופרקי פשיטא דמצינו למילף ומשני מהו דתימא הא לא אמר ליה לאב מעכשיו ותילף מיניה דאפי' לא פירש מעכשיו אלא הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום תהא מקודשת לראשון קמ"ל האי תנא דאמר אנו למידין המשל מדברי רבנן דאי אמר מעכשיו אין ואי לא לא וקשה דבבבליה נקרא המשל בא ללמד על הדבר כמו משל למה הדבר דומה ועוד איך נאמר דמיעיד נלמוד באשה שתהא מקודשת לראשון והא לא איירי רבנן בכל כשבא אחר וקידש בתוך ימי המכירה לכה פירש ר"י שהמשל בא ללמד ולומר דכי הכי דפשיט לן הובם באומר לאשה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום ובא וקידשה אחר בתוך שלשים יום שנקודשת לראשון ה"ה גבי ייעוד שאם בא אחר וקידשה אחר המכירה קודם הייעוד דאינה מקודשת דמעות הראשונות לקידושין ניתנו והכי קאמר משל למאן על מי מלמד המשל אילמא לרבי יוסי כו' יהודה והאמר אם יש שהות ביום וכו' ואם כן לא דמי לאומר שהרי בעינן שיתן לה שום דבר בסוף אלא משל לרבנן המשל בא ללמד לנו על דברי רבנן שאם בא אחר וקידשה אחר המכירה קודם הייעוד אינה מקודשת ופרקי פשיטא דכיון שאמר לאשה כך הוא הדין ה"נ גבי ייעוד כך הוא לרבנן ומשני מהו דתימא הא לא אמר מעכשיו ואפילו לרבנן נמי תהא מקודשת לאחר שקדשה קודם הייעוד דלא דמי לאומר לאשה דהתם אמר לה מעכשיו קמ"ל דכיון דכל מכירה ע"מ ליעוד כמאן דאמר לה מעכשיו דמי משל לרבי יוסי ברבי יהודה. פי' בקונטרס מדרי' ברבי יהודה אנו למידין משום דלא פירש מעכשיו אע"ג דהוה ליה לקדשה בהו לאחר זמן מיהו כי קדמו אחר הוה קידושין ה"נ לא שניא מהו דתימא הא לא א"ל בשעת מתן מעות ע"מ שתייעד לי לסוף שש ומשום הכי אמר רבי יוסי דמקודשת לשני אכל היכא דאמר התקדשי לי לאחר שלשים יום אימא אע"ג דלא אמר לה מעכשיו חילא מהשתא ומקודשת לראשון אם ירצה בסוף שלשים קמ"ל דדמי להדין דכיון דתלה הכתוב ייעוד במעות הללו לאחר זמן מעיקרא כי יתביניהו להכי יתביניהו שאם ירצה ליעד מיעד ואפי' כיון דלא זה לא נהירא שהרי בבבלי נקרא המשל בא ללמד על הדבר ופירש רבינו יצחק מהו דתימא הא לא אמר לה לאחר שלשים יום וכיון דלא פירש נימא דבעתיה שחולו הקדושין מעכשיו דמהני טפי מה שלא חזירי שלשים יום שהרי כל שעה ושעה בידו ליעדה כל זמן

וכי משיר בה שנה פרוטה ומייעד הוה קידושין הכא נמי לא שניא ת"ר כיצד מצות יעוד אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי אפילו בסוף שש ואפילו סמוך לשקיעת החמה ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות רבי יוסי ברבי יהודה אומר אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת משל לאומר לאשה התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום שנקודשת לראשון משל למאן אילמא משל לרבי יוסי ברבי יהודה הא אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אמר רב אחא בריה דרבא משל לרבנן פשיטא מהו דתימא הא לא אמר ליה מעכשיו קמ"ל תניא אידיך המוכר את בתו והלך וקידשה לאחר שיחך בארזון ומקודשת לשני דברי רבי יוסי ברבי יהודה וחכ"א אם רצה ליעד מיעד משל לאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום שנקודשת לשני משל למאן אילמא לרבנן האמרי רבנן אם רצה ליעד מיעד אלא אמר רב אחא בריה דרבא משל לר' יוסי בר' יהודה פשיטא מהו דתימא הא לא אמר לה לאחר שלשים יום קמ"ל תניא אידיך המוכר את בתו ופסק על מנת שלא ליעד נתקיים התנאי דברי ר"מ וחכ"א אם רצה ליעד מיעד מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ולר"מ תנאו קיים והתנאי האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה ה"ו מקודשת ותנאו בטל דברי ר"מ רבי יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים אמר חזקיה שאני הכא דאמר קרא לאמה פעמים שאינו מוכרה אלא לאמה בלבד ורבנן האי לאמה מאי עבדי ליה האי מיבעי להו לכדתנאי לאמה מלמד שמוכרה לפסולים והלא דין הוא אם מקדשה לפסולים לא ימכרנה לפסולים מה למקדשה לפסולים שכן אדם מקדש את בתו בשהיא נערה ימכרנה לפסולים שאין אדם מוכר את בתו בשהיא נערה ת"ל לאמה מלמד שמוכרה לפסולין ר' אליעזר אומר אם ללמד שמוכרה לפסולין הרי כבר נאמר אם רעה בעיני אדוניה שרעה בנישואיה מה ת"ל לאמה מלמד שמוכרה לקרובים

וכי משיר בה שנה פרוטה הוה קידושין. אלמא הואיל ומוכרה יודע שהאדון יכול ליעדה לאחר זמן מדעתיה הוה והוה ליה כאומר לה קבלי קידושין: לאו לקידושין ניתנו. ואינו מקדשה אלא ע"י גרעון שיש לו עליה דהוה מלוה שהרי היא חייבת לו או הם או שוויים והיא עצמה משכנו: אפילו בסוף שש. ביום השלמתם: משל לאומר לאשה. כלומר מבאן אתה למד לאומר לאשה כו': מעכשיו ולאחר שלשים יום. מקדשת לראשון דה"ק לה מעתה נתחלו אי בעינא בהו לאחר שלשים יום: משל למאן. מדברי מי אנו למידין. הא אם יש שהות ביום כו'. אלמא השתא הוא דמתחלי קידושין בגרעון שיש לו עליה: לרבנן. מדברי חכמים אנו למידין דאמרי אפי' אין שהות דקסברי לכה ניתנו מעות הראשונות דאי בעינן ליעודי יהא יעד מעכשיו דאי לאו מההיא שעתא מתחלי במאי מקדשה השתא: פשיטא. דמצינו למילף מהו דתימא הא לא א"ל. לאב האי ארזון מעכשיו ותילף מיניה דאפי' לא פירש מעכשיו אלא הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום תהא מקודשת לראשון: קמ"ל. האי תנא דאמר למידין המשל מדברי רבנן דאי אמר מעכשיו אין אי לא לא: משל לאומר כו'. כלומר מבאן אתה למד לאומר לאשה כו': משל למאן. מדברי מי אנו למידים: לרבי יוסי כו'. יהודה. דמשום דלא פירש מעכשיו אע"ג דה"ל לקדושי בהו לאחר זמן כי קדמו אחר הוה קידושין ה"נ לא שניא: מהו דתימא הא לא אמר לה. בשעת מתן מעות על מנת שתייעד לי לאחר זמן ומשום הכי א"ר יוסי דמקודשת לשני אכל היכא דאמר התקדשי לי לאחר שלשים יום אע"ג דלא אמר מעכשיו חילי השתא ומקודשת לראשון אם ירצה בסוף שלשים: קמ"ל. דדמו אהודי דכיון דתלה הכתוב יעד במעות הללו לאחר זמן מעיקרא כי יתביניהו להכי יתביניהו שאם ירצה ליעד מיעד ואפילו הכי כיון דלא אמר מעכשיו מקודשת לשני: וקמ"ל תנאו קיים. בתמיה: בדרך שבממון. דניתן למחילה הוי תנאי קיים אכל עונה דצערך דגופא הוא לא איתיהיב למחילה: מלמד שמוכרה לפסולים. ממזר ותנין שאין רשאי ליעד ואינה נמכרת להם אלא לשפחות בלבד: אם מקדשה לפסולין. דקידושין תופסין בחיובי לאוין: לא ימכרנה לפסולין. בתמיה: מה למקדשה לפסולין. כלומר מה לי לקנות על מקדשה לפסולין הרי מצינו שהקידושין מסורין בידו לכה גדול מזה שאפילו בשהביאה סימנן מקדשה בדיפליון לעיל (דף 7) מוכרנה חנם אין קנס ימכרנה לפסולין. בתמיה והלא אף המכירה מסורה בידו כל כך שהרי אינו מוכרה בשהיא נערה בדרך שישן ק"ו ומה מוכרה כבר יוצאה עכשיו שאינה מוכרה אינו דין שלא תמכר במסכת ערכין (דף 77) שרעה בנישואיה. שאסורה לו מיהא תפסי ליה בה קדושין בדכתיב (מסות 64) אשר לא יעדה מבאן שמוכרה לפסולין: לקרובים

שהתורה אמרה שיש יעוד והוא בא לבטל, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל. מקשה הגמרא, ורבי מאיר וכו' אף שהתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, והתנאי, האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך על - שלא אתחייב לך בשאר - מונות, בסות - לבוש, ועונה, הרי זו מקודשת ותנאו בטל, וחייב לתת לה שאר כסות ועונה כפי שחייבתו התורה. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, אם מתנה בדבר ששקמון, דהיינו שאר כסות שחייבם הוא חוב ממון לאשה, תנאו קיים, כיון שיכולה למחול על כך. מבואר שרבי מאיר סובר שאי אפשר להתנות נגד דיני התורה, ואין אמר אומר חוקיה, שאני הכא - שונה הדין ביעוד, משום דאמר קרא 'וכי ימכר איש את בתו לאמה', ויש לדרוש שפעמים שאינו מוכרה אלא לאמה בלבד, והיינו כשמתנה שלא ליעד, ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה.

שואלת הגמרא, ורפנן שאמרו שתנאו בטל, האי - דרשה זו, של 'לאמה' מאי עברי ליה - מה דורשים בה. מתרצת הגמרא, האי - דרשה זו מביעי להו - צריכים הם לברר תנאי - לדרשה שנינו בברייתא, נאמר בפסוק 'וכי ימכר איש את בתו לאמה', תיבת 'לאמה' מלמד, שמוכרה גם לפסולים - כגון ממזר ונתין שנישואיהם אסורים באיסור לא, על אף שלא יוכל להתקיים בה דין יעוד. מבאר בברייתא, שלכאורה קשה מדוע הוצרך הפסוק, והלא דין הוא - מקל וחומר יש ללמוד זאת, אם האב מקדשה לפסולים, שהרי קידושין תופסים בממזר ונתין שנישואיהם אסורים רק בלאו, וכי לא ימכרה לפסולים, ומדוע הוצרכנו לפסוק, אלא שיש לפתור את הקל וחומר, מה למקדשה לפסולים, משום כך יכול לקדשה להם, שכן יש לאב בקידושין זכות יתירה על זכות המכירה, שאדם מקדש את בתו גם בשהיא כבר נערה - בגיל שתים עשרה שנים ויום אחד, ולכן יכול לקדשה גם לפסולים, אך אין ללמוד ש'מכרה לפסולים, כיון שאין אדם מוכר את בתו בשהיא נערה, אלא בקטנותה בלבד, ולכן תלמוד לומר - הוצרך הפסוק לומר 'לאמה', שבזה מלמד שמוכרה אף לפסולין.

רבי אליעזר אומר, אם בא הפסוק ללמד שמוכרה לפסולין, שנישואיהם אסורים בלאו, הרי כבר נאמר 'אם רעה בעיני אדניה אשר לו יעדה' וגו', שמצד אחד נאמר שיכול ליעדה ותופסים לו בה קידושין, ומצד שני נאמר שהיא רעה בעיניו, והיינו שרעה בנשואיה, שאסורה לו בלאו, כגון שהוא ממזר או נתין, הרי שאפשר למכור גם למי שנישואיו אסורים בלאו, מה תלמוד לומר - מה נדרוש מהפסוק 'לאמה'. תיבת 'לאמה' מלמד, שמוכרה

לן - משמיענו התנא, שרק באמירת 'מעבשיו' מקודשת אחר כך למפרע. הגמרא מביאה ברייתא נוספת תלויה במחלוקת זו: תנאי אידך - שנינו ברייתא אחרת, המוכר את בתו לאמה, והלך האב וקדשה לאחר, שחך -ו- היתל) בארון שחשב בעת הקנייה שיעדה, והפקיע ממנו אפשרות זו, ומקדשת לשני, דברי רבי יוסי בריה יהודה. והכמים אומרים, אם רצה האדון ליעד, מיעד, ויפקיע למפרע את קידושי השני.

מוסיפה הברייתא, שדין זה משל ללמד לאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום, ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום, שמקודשת לשני, כיון שלא חלו קידושי ראשון לפני שעברו שלשים, וכשבאו לחול כבר היא מקודשת לשני.

שואלת הגמרא, משל זה למאן - לפי מי נאמר, אלימא - אם נאמר שהוא לרבנן, האמרי -ו- הרי אמרו לרבנן, שאף שקידשה אביה לאחר, אם רצה האדון ליעד, מיעד ומפקיע את קידושי השני, משום שהקידושין שלו חלים למפרע. מתרצת הגמרא, אלא אומר רב אחא בריה דרבא, המשל לרבי יוסי בריה יהודה הוא, שכשם שכשקידשה אביה לאחר שחך בארון, משום שקידושי האדון חלים רק משעת היעוד, כך גם המקדש לאחר שלשים בלא לומר מעבשיו, חלים קידושיו רק לבסוף, ואם יקדשה אחר תוך שלשים, יחולו קידושי השני.

מקשה הגמרא, פשיטא שאפשר ללמוד כן. מתרצת הגמרא, מהו דתימא - שמא תאמר, ששונה יעוד מהאומר לאשה התקדשי לי לאחר שלשים, משום שביעוד הא לא אומר לה שמקדשה לאחר שלשים יום, ולכן חלים קידושין רק משעה שמייעד, אבל כשאומר בפירוש שרוצה לקדשה, אף שאומר שתתקדש לאחר שלשים, כוונתו לתנאי שירצה באותו הזמן, אך יחולו הקידושין למפרע משעה שקידשה, קא משמע לן - משמיענו התנא, שכיון שתלה הכתוב את היעוד במעות הללו, הרי שמתחילה נתנם כדי שיוכל ליעד בהן, ואף על פי כן אין היעוד חל למפרע, ומעתה יש ללמוד גם למי שמקדש לאחר שלשים, שכיון שלא אמר 'מעבשיו' יחולו הקידושין רק בסוף שלשים, ואם יקדשה אחר בתוך שלשים מקודשת לשני.

הגמרא מביאה ברייתא המבאר דין המוכר את בתו בתנאי שלא ליעד: תנאי אידך - שנינו בברייתא אחרת, המוכר את בתו לאמה, ופסק - וסיכם שמוכרה על מנת שלא ליעד, נתקיים התנאי, ואינו יכול ליעדה, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים, אם רצה ליעד, מיעד, שאין התנאי חל כלל, מפני שהתנה תנאי שהוא על מה שכתוב בתורה, כלומר, נגד דברי התורה,

וכי משייר בה זמן עבדות שקנה בשנה פרוטה, ומייעד אותה במחילתו, הוו - חלים הקידושין, הכא נמי - כך גם בכל מקדש במלוה שיש עליה משכון, לא שניא - אינו שונה, וחלים הקידושין. הגמרא מביאה ברייתא המפרשת ביצר ועד מתי אפשר ליעד: תנא רבנן, ביצר מצות יעוד, אומר לה - לאמה בפני שנים, הרי את מקודשת לי, או שאומר הרי את מאורסת לי, ויכול לומר זאת אפילו בסוף שש שנות העבדות שלה, ואפילו סמוך לשקיעת החמה של היום האחרון של השנה השישית, ונזקק בה מאז ואילך מנהג אישות - מנהג שנוהג אדם באשתו, ואינו נזקק בה עוד מנהג שפחות - מנהג שנוהג אדון באמתו. רבי יוסי בריה יהודה אומר, רק אם יש שהות -ו- זמן ביום כדי לעשות עמו במלאכתו שנה פרוטה, שאם היו באים לפדותה היו צריכים לשלם שנה פרוטה, מקודשת בפרוטה זו, ואם לאו - שכבר אין אפילו זמן השנה פרוטה, אינה מקודשת.

מוסיפה הברייתא, שדין זה הוא משל ללמד לאומר לאשה התקדשי לי מעבשיו לאחר שלשים יום, ומפרשים כוונתו שמעבשיו יחולו הקידושין אם ירצה בהם אחר שלשים, ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום אלו, שמקודשת לראשון, כיון שבסוף שלשים רצה בקידושין, מקודשת למפרע משעת הקידושין, וקדמו קידושיו לקידושי השני.

שואלת הגמרא, משל זה למאן - לפי מי נאמר, אלימא - אם נאמר שהמשל הוא לרבי יוסי בריה יהודה, הא - הרי אמר, שרק אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שנה פרוטה מקודשת, ואם לאו לא, מחמת שהקידושין נעשים כעת, ואם יקדשה אחר קודם היעוד, תהא מקודשת לשני, ואין ניתן ללמוד מזה לאומר 'מעבשיו' ולאחר שלשים' שלא יחולו קידושי השני.

מתרצת הגמרא, אומר רב אחא בריה דרבא, המשל נאמר לרבנן האומרים שכל שלא שקעה החמה של יום האחרון יכול ליעדה, אף שלא נשאר אפילו שיעבוד של פרוטה, והיינו משום שנחשב שאמר בשעה שקנאה, שאם ירצה ליעדה יהיה היעוד משעת הקנין, ומקודשת למפרע בכסף הראשון, ומדבריהם נלמד, שאף המקדש מעבשיו ולאחר שלשים חלים הקידושין למפרע, ואם יקדשה אחר בתוך שלשים יום, לא יחולו קידושיו.

מקשה הגמרא, פשיטא שאפשר ללמוד כן. מתרצת הגמרא, מהו דתימא - שמא תאמר, הא -ו- הרי לא אומר ליה האדון לאב שתהיה מקודשת מעבשיו, ועל אף שלא נשאר שנה פרוטה חלים הקידושין, ונלמד שגם אם אמר רק 'הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום', שתהיה מקודשת למפרע משעת הקידושין, ואם יקדשה אחר בתוך שלשים לא יחולו קידושיו, קא משמע

מִתְחַשְׁבֵּן לוֹ כְּמָה עָלָיו לְשֹׁלֵם אֶלֶּא לִפִּי עֵרֶךְ שֶׁל
כְּנָה כְּשׁוּי עֵתָה, תִּלְמִיד לֹמֵר, 'אָמַר מַעֲט נִשְׁאָר
בְּשֵׁנִים וְגו', וְחָשַׁב לוֹ כִּפְי שְׁנֵי וְגו', הִרִי
שְׁמַעְיָכִים אֶת מַחֲזִירו לִפִּי עֵרֶכּוֹ עֵתָה.

אֵין לִי לְלַמֵּד מִפְּסוּקִים אִלּוּ אֶלֶּא עֲבָר עֲבָר
הַנֶּמְכָּר לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, שְׁבוּ פְּסוּקִים אִלּוּ
כְּתוּבִים, וּמִשּׁוּם שֶׁהָאֵל וְנִינְאֵל בְּקָרוֹבִים,
שְׁקֻרְבּוֹ וְגֹאֲלִים אוֹתוֹ מִיד הִגִּי, לִכְן יָדוֹ שֶׁל
הָאֲדוֹן עַל הַתְּחִתּוֹנָה, וּמַחֲשִׁבִּים תָּמִיד לְהַקֵּל
לַעֲבֵד וּלְהַפְסִיד לְאֲדוֹן. אֲךָ נִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל וְכֵן
לְפָדוֹת עֲצָמוֹ, מִנְּקָל שֶׁאֵף עָלָיו מִקְלִים. תִּלְמִיד
לֹמֵר, 'שְׂכִיר' 'שְׂכִיר' לְגִידָה שְׁנָה, נִאֲמַר בְּנִמְכָּר
לְגוֹי 'כְּשִׁכִּיר שְׁנָה בְּשָׁנָה' וְגו', וְנִאֲמַר בְּנִמְכָּר
לְיִשְׂרָאֵל 'כְּשִׁכִּיר כְּתוּשָׁב' וְגו', וְכֵשֶׁם שֶׁבְּנִמְכָּר
לְגוֹי מַחֲשִׁבִּים לִפִּי עֵרֶכּוֹ הַנְּמוֹךְ יוֹתֵר, בַּעַת
הַמְכִּירָה אוֹ הַפְּדִיָּן, כִּן גַּם בְּנִמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל.

הַגִּמְרָא מְבִיאָה מִשָּׂא וּמִתֵּן בֵּין כְּמָה אִמּוּרָאִים
לְבֹאֵר אֶת הַטַּעַם שְׁדוּרִשִׁים אֶת הַפְּסוּקִים לְהַקֵּל
עַל הָעֶבֶד: אֲמַר אֲבִי בִשְׁעָה שְׁדַעְתּוֹ הִיתָה
בְּדוּחָה עָלָיו, תְּרִינִי בְּפֻמְבְּרִיתָא פְּחוּחַ לְהַשִּׁיב
לְשׁוֹאֲלֵי דְבֵר תוֹרָה, כְּכֵן עֲזָאֵי הַחֲרִיף וְהַדְרָשָׁן,
שֶׁנֶּחָה כֵּן בְּשׁוֹקֵי מְכָרָא, אֲמַר לִיה הָהוּא מְרַבֵּן
– אֶחָד מִדְּחֻכָּיִם לְאֲבִי, מְכָרִי ו-1 הִלּוּא וְהִנֵּי
קְרָא – אֶת הַפְּסוּקִים הַלֵּל, 'מִקְסָף מִקְנֵת' וְכִפְי
שְׁנֵי, אֵיכָא לְמִדְרָשִׁיהוּ לְקוּלָא וְאֵיכָא
לְמִדְרָשִׁיהוּ לְחֻמְרָא – אֲפֻשֶׁר לְדַרְשׁ לְהַקֵּל עַל
הָעֶבֶד, שִׁיעֲרִיכּוֹהוּ תָּמִיד בְּמַחֲזִיר הַנְּמוֹךְ, וְאֲפֻשֶׁר
לְדוּרֶשׁם גַּם לְהַחֲמִיר עָלָיו, לְהַעֲרִיכוֹ תָּמִיד
בְּמַחֲזִיר הַגְּבוּהָ, מֵאֵי תוֹתִי דְרָשִׁיהוּ לְקוּלָא,
נִדְרָשִׁיהוּ לְחֻמְרָא – מֵהָ רֵאִית לְדוּרֶשׁם לְהַקֵּל
עָלָיו, נִדְרֶשׁם לְהַחֲמִיר לְהַעֲרִיכוֹ לִפִּי זְמַן הַיּוֹקֵר.
הַשִּׁיב לוֹ אֲבִי, לֹא כִלְקָא דְעֻמְדָה – לֹא יַעֲלֶה
בְּדַעַתְךָ לְדוּרֶשׁם לְהַחֲמִיר עָלָיו, מְדַאֲקִיל רְחֻמָּא
לְנִפְתִּי – שְׁהִרִי הַקִּלְהָ הַתּוֹרָה עָלָיו. דְּתִנְיָא,
נִאֲמַר בַּעֲבַד עֲבָרִי שְׁאִינוּ רֹצֵה לְצֹאֵת בִּישׁ, 'כִּי
טוֹב לוֹ עֻמְדָה, וְדוּרֶשִׁים מִזְּהַרְשִׁי הָעֶבֶד
עֻמְדָה – שׁוּחָה לֶךְ בְּמִאֲכָל, וְעֻמְדָה – וְשׁוּחָה לֶךְ
בְּמִשְׁתָּה, שְׁלֹא תִהְיֶה אִתָּה אוֹכֵל פֶּת נִקְיָה, וְהוּא
אוֹכֵל פֶּת קוֹבֵר שְׁאִינָה נְקִיָה, וְשֹׁלָא תִהְיֶה אִתָּה
שׁוּחָה יָנִי יָשָׁן, וְהוּא שׁוּחָה יָנִי תְרִישׁ, וְשֹׁלָא תִהְיֶה
אִתָּה יָשָׁן עַל גִּבִּי מוֹכִיִּים שְׁהֵם רְכִיִּים, וְהוּא יָשָׁן
עַל גִּבִּי תְחָבֵן הַקְּשָׁה. מְכָאֵן אֲמָרוּ בְּכֻבִּים, שְׁעָל
הַקִּנְיָה עֲבָר עֲבָר, בְּקוּנָה אֲדוֹן לְעֻמְדָה, שְׁעָל
לִסְפָּק צִרְכֵּי כִפִּי שְׁנוֹתֵי לַעֲצָמוֹ. וְכִין שֶׁהַתּוֹרָה
דֹּאגָה לְטוֹבָתוֹ מִסְּתַבֵּר לְדַרְשׁ אֶת הַפְּסוּקִים
לְהַקֵּל עָלָיו.

שֹׁאֲלוֹ שׁוֹב, וְאֵימָא – וְאוּלִי נִאֲמַר, דְּתִנִּי מִלִּי –
שִׁמָּה שְׁצִירִי לְהַקֵּל עַל הָעֶבֶד, הֵינִי לְעֻמְדָה
אֲכִילָה וְשִׁתָּה, כִּי הִיכִי דְלֵא לְיִצְחָק לִיה – כִּדִּי
שֹׁלָא לְצַעַר אֶת הָעֶבֶד, שִׁירָאָה שֹׁלָאדוֹן יֵשׁ
דְּבָרִים טוֹבִים יוֹתֵר מִשְׁלוֹ, הָא ו-1 אֲרָן לְעֻמְדָה שְׁדִּירוֹן
נְחִמִיר עָלֶיהָ – לְהַעֲבֵר, לְהַעֲרִיכוֹ בְּמַחֲזִיר
הַגְּבוּהָ, מְרַבֵּן יוֹסִי בְּרַבִּי חִנְיָא שְׁאִמְרָה שְׁבֹא
לִידִי עֲבֹדוֹת מִחֻמְתָּה שְׁהִיא חֲשׁוֹד עַל הַשְּׁבִיעִית.
דְּתִנְיָא, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חִנְיָא אֲמַר, בֹּא וְרָאָה
כְּמָה קָשָׁה וְחִמּוּר אִפִּילוּ אֲבָקָה – הָאִיסוּר הַקֵּל
שֶׁל שְׁבִיעִית, אֲדָם שְׁנִישָׂא וְנִתְּן בְּפִירֹת
שְׁבִיעִית, וְעוֹבֵר עַל אִיסוּר סְחֻרָה, כִּאֲמֹר
יְהִיָּה שְׁבֵת הָאֲרָץ לְכֶם לְאֲקָלָה, וְדִרְשׁוּ

הַמִּשְׁךָ בַּעֲמֹד קִז

נִמְצָא, שֶׁלְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר יוֹכֵל לְמוֹכְרָה גַּם לְקָרוֹבִים
וְגַם לְפִסְלוֹים. וּבִדְעַת חֲכָמִים נִחְלָק, לְבִרְיָאָה
הַשְּׁנִיָּה אֵין מוֹכְרָה לְקָרוֹבִים, וּלְבִרְיָאָה
הָרִאשׁוֹנָה, כְּשִׁישׁ אֲפֻשֶׁרוֹת לְקִיָּם יַעֲזוֹד מוֹכְרָה
גַּם לְקָרוֹבִים. וְלִפִּי כּוֹלֵם אֵין מִתְּנָה שֹׁלָא לִיעֲזֹר.
וְלְרַבִּי מֵאִיר אֵין מוֹכְרָה לְקָרוֹבִים, אֲךָ יוֹכֵל
לְהַתְנוֹת שֹׁלָא לִיעֲזֹר.

הַגִּמְרָא חֲזַרְתָּ לְבֹאֵר אֶת דִּינֵי עֲבַד עֲבָרִי: תִּנְיָ
רַבִּנָּן, נִאֲמַר בַּעֲבַד עֲבָרִי 'אֵם כְּנָפּוֹ כְּנָפּוֹ
יֵצֵא', וְיֵשׁ לְדַרְשׁ מִזְּהַרְשִׁי, שֶׁאֵם כְּנָפּוֹ נִכְנָם
לְעִבְדוֹת, כְּנָפּוֹ יֵצֵא. רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֵּן יִצְחָק
אֲמַר, דוּרֶשִׁים מִזְּהַרְשִׁי שֶׁאֵם יְהִי נִכְנָם
לְעִבְדוֹת יְהִי יֵצֵא. שׁוֹאֲלָה הַגִּמְרָא, מֵאֵ – מֵהָ
הַפִּירוּשׁ שֶׁאֵם (כְּנָפּוֹ) כְּנָפּוֹ נִכְנָם כְּנָפּוֹ יֵצֵא.
עוֹנָה הַגִּמְרָא, אֲמַר רַבָּא, לֹמֵר שְׁאִינוּ יוֹצֵא
לְחִירוֹת בְּרָאשֵׁי אֲבָרִים – אִם אֲדוֹנוּ הִפִּיל עֵינוֹ
אוֹ סִימָא עֵינוֹ, אוֹ חֲתָךְ לוֹ אֶחָד מִשָּׂאֵר הָעֲשָׂרִים
וְאַרְבַּעָה רֵאשֵׁי אֲבָרִים, כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שִׁירָאָה עַל
יָדֵי זֶה לְחִירוֹת.

מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, אֲמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּא, הָהוּא –
דִּין זֶה, מִלֵּא תִצָּא בְּצֹאֵת הָעֲבָדִים נִפְקָא –
נִלְמַד, שֶׁאֲמַר שֶׁאֵין אִמָּה עֲבָרִיָּה יוֹצֵאת בְּרָאשֵׁי
אֵיבָרִים כַּעֲבַד כְּנַעֲנִי, וְהוּא הָדִין עֲבַד עֲבָרִי.
הַשִּׁיב רַבָּא, אֵי מִתְּחַת – אִם נִלְמַד רַק מִזְּהַרְשִׁי
'לֹא תִצָּא בְּצֹאֵת הָעֲבָדִים, הָהוּא אֲמִינָא – הִיִּתִּי
אוֹמֵר, שְׁעִדִּף עֲבַד עֲבָרִי מִעֲבַד כְּנַעֲנִי, שְׁבַעֲבַד
עֲבָרִי קָא נִתְּיָב לִיה דְּמִי עֵינֵיהּ וְנִפְיָק – גַּם יִתֵּן
לוֹ דְּמִי עֵינוֹ שְׁסִימָא וְגַם יוֹצֵאֵהוּ לְחִירוֹת, קָא
מִשְׁמַע לָן – מִשְׁמַעֵנוּ הַפְּסוּק 'בְּגוֹפֵי יֵצֵא' שְׁמִיתוֹתָ
הוּא, שְׁבַגּוּפֵי יוֹצֵא, כְּלוּמָר שֶׁמִּשְׁלִים אֶת חֲסֵרוֹן
גּוֹפוֹ בְּמִמּוֹן, וְאִינוּ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים כֻּלָּל.

הַגִּמְרָא מְמַשִּׁכָּה לְבֹאֵר אֶת הַבְּרִייתָה: רַבִּי
אֲלִיעֶזֶר בֵּן יִצְחָק אֲמַר, שְׁדוּרֶשִׁים אֶת הַפְּסוּק,
שֶׁאֵם יְהִי נִכְנָם יְהִי יֵצֵא. שׁוֹאֲלָה הַגִּמְרָא,
מֵאֵ – מֵהָ הַפִּירוּשׁ 'יְהִי יֵצֵא'. עוֹנָה הַגִּמְרָא,
אֲמַר רַב נְחֻמִּי בְּרִי יִצְחָק, הִכִּי קָאֲמַר – כִּךְ אֲמַר,
שֶׁאֵם יֵשׁ לוֹ לַעֲבֹד אִשָּׁה וְכִנָּם לִפְנֵי שְׁנִמְכָּר
לַעֲבֹד, רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית עַל כּוֹרָהוּ,
אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה וְכִנָּם קוֹדֵם, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר
לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית, וְאֵף הוּא מִפְּרָשׁ 'בְּגוֹפֵי' מִלְשוֹן
בְּגוֹפֵי, רַק שֶׁמִּפְּרָשׁ שֶׁהֵינִי יְחִידִי, וְהֵינִי שֶׁאֵם בֹּא
לֵאלֹא אִשָּׁה וְכִנָּם, יוֹצֵא בִלָּא שֶׁנִּמְסְרָה לוֹ שְׁפָחָה
כְּנַעֲנִית.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה (לַעֲלִיל דִּי): שְׁעַבַד עֲבָרִי יוֹצֵא
לְחִירוֹת בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף, כְּלוּמָר שֶׁמַּחֲלִקִּים אֶת
הַסְּכּוֹם שֶׁנִּמְכָּר לְמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁהִיא צָרִיךְ
לַעֲבֹד, וְכִמְהָ זְמַן צָרִיךְ עֲדִין לַעֲבֹד, וְאֵת
הַהִפְרָשׁ נוֹתֵן לְרַבּוֹ וְיוֹצֵא לְחִירוֹת. הַגִּמְרָא
מְבִיאָה בְּרִייתָא מִפְּרָשֶׁת אֶת אוֹפֵן הַחִישׁוֹב שֶׁל
גִּרְעוֹן הַכֶּסֶף: תִּנְיָ רַבִּנָּן, נִמְכָּר בְּכֻנָּה – מֵאָה זֹה,
וְהַשְּׁבִיתָ מִחֻמְתָּה שְׁהִיתִיקָר שְׁכָר פְּעוּלָתוֹ אוֹ
שֶׁהַתְּחֹךְ בִּכְחוֹ, וְעֻמְדָה עַל מֵאָתִים זֹה כִּשְׁבֹא
לְפָדוֹת עֲצָמוֹ, מִנֵּין שְׁאֵין מִתְחַשְׁבֵּן לוֹ כְּמָה עָלָיו
לְשֹׁלֵם אֶלֶּא לִפִּי עֵרֶךְ שֶׁל כְּנָה שֶׁהִיא בַּעַת
מְכִירוֹתוֹ, שְׁנִאֲמַר בְּנִמְכָּר לְגוֹי, 'אִם עוֹד רְבוּת
בְּשֵׁנִים, לְפִיָּהן יִשִּׁיב גֹּאֲלָתוֹ מִקְסָף מִקְנֵת', הִרִי
שְׁמַעְרִיכִים אֶת מַחֲזִיר הַשָּׁנִים שְׁנוֹתוֹר לִפִּי כֶסֶף
מִקְנָתוֹ. אֲבָל אִם נִמְכָּר בְּמֵאָתִים זֹה, וְהַכִּסְיָה ו-1
וְהַתְקַלְקֵל וְעֻמְדָה עַל כְּנָה – מֵאָה זֹה, מִנֵּין שְׁאֵין

אִפִּילוּ לְקָרוֹבִים שֶׁאֵין קִידוּשֵׁיהֶם תּוֹפְסִים בָּהּ, אֵף
שֶׁאֵין שִׁיךְ כֻּלָּל בּוֹה יַעֲזוֹד, וְאֵין לְלַמֵּד זֹאת
מִזְּהַרְשִׁי הַקּוֹדֵם 'אִם רָצָה בְּעֵינֵי אֲדִנִּיָּה', שֶׁמִּשְׁם
לְמַדְנוּ רַק שֶׁאֲפֻשֶׁר לְמוֹכְרָה בְּאוֹפֵן שְׁהִיעֲזוֹד אִסוּר
אֲךָ הוּא יוֹכֵל לְחוֹל. מִבִּאֲרַת הַבְּרִייתָא,
שֶׁלְבִאֲרָה קִשָּׁה, מִדּוּעַ הוֹצִיר פְּסוּק לֹזֶה, וְהָלֵא
דִּין הוּא – אֲפֻשֶׁר לְלַמֵּד זֹאת מִקֵּל חוּמָר, אִם
מוֹכְרָה לְפִסְלוֹין עַל אֵף שְׁנִיּוֹל הוּא לְהַשְׁתַּעֲבֵד
לָהֶם, וְגַם יֵשׁ לְחוֹשׁ שִׁיעֲזוּדָה שְׁהִרִי קִידוּשֵׁיהֶם
תּוֹפְסִים בָּהּ, וְכִי לֹא יִמְכְּרָה לְקָרוֹבִים שֶׁאֵין כֵּל
נִיּוֹל לְהַשְׁתַּעֲבֵד לָהֶם, וְגַם אֵין חֲשֵׁשׁ מִכְּשׁוֹל,
שְׁהִרִי אֵין קִידוּשֵׁיהֶם תּוֹפְסִים בָּהּ, וְלִשְׁם מֵה צָרִיךְ
דְּרִשָּׁה לְרִבּוּת שִׁיכּוֹל לְמוֹכְרָה לְקָרוֹבִים. אִלָּא
שִׁישׁ לְפָרוֹךְ אֶת הַקֵּל חוּמָר, מֵהָ לְמוֹכְרָה
לְפִסְלוֹין שְׁמוּעִילָה מְכִירוֹה, מִשּׁוּם שֶׁאֵם רָצָה
לִיעֲזֹר בְּאִיסוּר, מִיֵּיעַד וְחִלּוֹם קִידוּשֵׁי, הִרִי
שְׁבִיעֲבַד שִׁיךְ הוּא בְּפִרְשֶׁת יַעֲזוֹד. אֲךָ אֵין לְלַמֵּד
מִזְּהָ שִׁימְכְּרָה לְקָרוֹבִים, מִשּׁוּם שֶׁאֵם רָצָה
לִיעֲזֹר אֵינוֹ מִיֵּיעַד, כִּיּוֹן שֶׁאֵין קִידוּשֵׁי חִלּוֹם,
וְאִינוּ שִׁיךְ כֻּלָּל בְּפִרְשֶׁת יַעֲזוֹד. לִכֵּן אֲמַר קְרָא
'לְאִמָּה', וְלִמְכָּר שְׁמוּכְרָה לְקָרוֹבִים עַל אֵף
שֶׁאֵינֶם כֻּלָּל בְּפִרְשֶׁת יַעֲזוֹד. וְכִין שְׁלּוּמִדִּים
מִלֵּאמָה' שְׁמוּכָר אֶת בְּתוֹ לְפִסְלוֹים לְתַנָּא קָמָא,
אוֹ שְׁמוּכָרָה גַּם לְקָרוֹבִים לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר, אֵין מִקּוֹר
לְלַמֵּד שֶׁאֲפֻשֶׁר לְהַתְנוֹת שֹׁלָא לִיעֲזֹר, וְלִכֵּן נִחְשַׁב
לְמִתְנָה עַל מֵה שְׁכַתּוֹב בְּתוֹרָה, וְתַנָּא בְּטַל.

שׁוֹאֲלָה הַגִּמְרָא, וְרַבִּי מֵאִיר שְׁלַמַּד מִלֵּאמָה'
שִׁיכּוֹל לְהַתְנוֹת שֹׁלָא לִיעֲזֹר, מֵהָ יַעֲשֶׂה עִם
הַדְּרָשׁוֹת שֶׁחֲכָמִים וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר דוּרֶשִׁים מִזְּהָ.
עוֹנָה הַגִּמְרָא, מֵהָ שִׁיכּוֹל לְמוֹכְרָה לְפִסְלוֹין –
נִפְקָא לִיה – לּוּמַד הוּא מִיִּכְאָ דְּנִפְקָא לִיה –
מֵאוּתוֹר מִקּוֹם שְׁנִלְמַד לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר, הִדִּינוּ
מִזְּהַרְשִׁי 'אִם רָצָה בְּעֵינֵי אֲדִנִּיָּה אֲשֶׁר לוֹ יַעֲדָה'
וְגו', וְכִדְלִיל. וְמֵהָ שְׁמוּכָרָה בְּקָרוֹבִים, אֵין לוֹ
מֵהִיכֵן לְלַמֵּד, וְצָרִיךְ לֹמֵר שֶׁכְּבָר לֵה בְּרַבִּנָּן,
דְּאֲמַרִּי בְּבִרְיָאָה לַעֲלִי 'אֵין מוֹכְרָה לְקָרוֹבִים'.

הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָה הַחֻלְקוֹת בְּדִין מוֹכְרָה
לְקָרוֹבִים: תִּנְיָ תְרָא – שְׁנִינוּ בְּבִרְיָאָה אַחַת,
שִׁיכּוֹל אֲבִיָּה לְמוֹכְרָה לְאֲבִי, אֵף שֶׁאִסוּרָה עָלָיו
מִשּׁוּם בֵּת בְּנוֹ, אֲךָ וְאֵין מוֹכְרָה לְכֻנָּה, כִּיּוֹן
שֶׁאִסוּרָה עָלָיו מִשּׁוּם אַחֲרוֹת. וְתִנְיָ אֲדִידָה –
וְשְׁנִינוּ בְּבִרְיָאָה אַחֲרוֹת, אֵין יוֹכֵל אֲבִיָּה לְמוֹכְרָה
לֹא לְאֲבִי וְלֹא לְכֻנָּה, שְׁהִרִי אִסוּרִים לִיעֲזֹרָה.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, בְּשִׁלְמָא מֵהָ שְׁשִׁינוּ שְׁאִינוּ
מוֹכְרָה לֹא לְאֲבִי וְלֹא לְכֻנָּה מוֹבֵן, מִשּׁוּם שְׁסוּבֵר
בְּרַבִּנָּן שֶׁאֵין מוֹכְרָה לְקָרוֹבִים. אֶלֶּא מֵהָ שְׁשִׁינוּ
שְׁמוּכְרָה לְאֲבִי וְאֵין מוֹכְרָה לְכֻנָּה, כְּמָא – כְּמִי
סוֹבֵרֶת הַבְּרִייתָא, הִיא זֶה לֹא בְּרַבִּנָּן שֶׁאֵין מוֹכְרָה
לְקָרוֹבִים, שֶׁלְּדְּבִרְיָהם אֵין מוֹכְרָה אֵף לְאֲבִי, וְלֹא
בְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר שְׁמוּכָרָה לְקָרוֹבִים, שֶׁלְּדְּבִרְיָה
מוֹכְרָה גַּם לְכֻנָּה.

מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא, לְעוֹלָם בְּרִייתָא זוֹ בְּרַבִּנָּן, אֲךָ
מוֹדוֹ ו-1 מוֹדִים לְרַבִּנָּן שְׁמוּכָרָה לְקָרוֹבִים הִיכָא
דְּאֵיכָא צִר יַעֲזוֹד – בְּנִקְוֹם שִׁישׁ אֲפֻשֶׁרוֹת לְקִיָּם
יַעֲזוֹד, וְכִין שִׁיכּוֹל לִיעֲזֹר אוֹ לַעֲצָמוֹ אוֹ לְכֻנָּה, יוֹכֵל
לְמוֹכְרָה לְאֲבִי אִם יֵשׁ לוֹ בֵּן, מִשּׁוּם שִׁיכּוֹל לִיעֲזֹרָה
לְכֻנָּה, שֶׁהִיא בֵּת אַחִיו וּמוֹתֶרֶת לוֹ, אֲבָל אֵין
מוֹכְרָה לְכֻנָּה, מִשּׁוּם שֶׁאֵין אֲפֻשֶׁרוֹת לְקִיָּם יַעֲזוֹד,
שְׁהִרִי גַם עַל בֵּן בְּנוֹ אִסוּרָה מִשּׁוּם אַחֲרוֹת אֲבִי.

פז קידושין. פרק ראשון – האשה נקנית דף כ עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס רש"י תוספות

שאינו יוצא בראשי אברים כעבד. דסיד דלא גרע מעבד כנעני שאינו יוצא בשש ויובל ובגרעון כסף ועובד את הבת ואפילו הכי יוצא בראשי אברים: **אבקה** של שביעית. פירוש איסור קל שבה דעיקר איסור שביעית אינו אלא בעבודת קרקע בגון חרישה וזריעה אבל משא ומתן אינו אלא עשה בעלמא לאכלה ולא לסחורה ומסבא שפא לו עונש זה על משא ומתן מדה כנגד מדה:

הא קמ"ל לזבן איניש ברתיה. אף על גב שמפדין אותה בעל כרחו מכל מקום רבית קשה יותר:

לעקר זה עבודת כוכבים. שפופה לעקר: ד"ז שייך ל"ב

עבד ד' ופשו ליה תרתי נתיבי ליה תרתי כפי שניו. פירש בקונטרס לא איירי קרא לא בהשביח ולא בהכסיף וקשה דא"כ אמאי שני קרא בלישניה נכתוב אידי ואידי מכסף מקנתו או כפי שניו ואומר ה"ר ברוך דה"פ אם עוד רבות בשנים דעבד תרתי ופשו ליה ארבע ליתיבי ליה ארבע מכסף מקנתו בין הכסיף ובין השביח משום שהוא סמוך לזמן כניסה טפי מזמן יציאה ואם מעט נשאר בשנים דעבד ארבע ופשו תרתי נתיבי ליה כפי שניו שהוא שנה עתה והוא סמוך לזמן יציאה בין הכסיף ובין השביח:

כל הקונה עבד עברי בקונה אדון לעצמו. וקשה מאי אדון די לו להיות כאדונו ויש לומר כדאיתא בירושלמי דפעמים אין לו אלא בר אחת אם שובב עליו בעצמו אינו מקנין כי טוב לו עקרו ואם אינו שובב עליו וגם אינו מוסרו לעבדו זו מדת סדום נמצא שעי"כ צריך למסור לעבדו והנינו אדון לעצמו: גאולתו

התחתונה נמכר לישראל מנלן ת"ל שכיר שכיר לגזירה שוה אמר אב"י הרניי כבן עזאי בשוקי טבריא א"ל הווא מרבנן לאב"י מכדי הני קראי איכא למידרשניהו לקולא ואיכא למידרשניהו לחומרא מאי חזית דדרשניהו לקולא נידרשניהו לחומרא לא סלקא דעתך מדיאקיל רחמנא לגביה דתניא כי טוב לו עמך עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה ויו' ישן והוא שותה ויו' חדש אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן מפאן אמרו כל הקונה עבד עברי בקונה אדון לעצמו ואימא הני מילי לענין אכילה ושתיה כי היכי דלא ליצטער ליה הא לענין פדיון נחמיר עליה מדרבי יוסי בר' חנינא דתניא רבי יוסי ברבי חנינא אומר בא וראה פמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו שנאמר בשנת היובל תשובו איש אל אחוזתו וסמך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד לא הרגיש לסוף מוכר את שדותיו שנאמר כי ימוד אחיך ומכר מאחוזתו לא באת לידו עד שמוכר את ביתו שנאמר כי ימכור בית מושב עיר חומה מאי שנא התם דאמר לא הרגיש ומאי שנא הכא דאמר לא באת לידו כדרך הונו דאמר רב הונא בינון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר לא באת לידו עד שמוכר את בתו שנאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה ואע"ג דבתו לא כתיבא בהאי ענינא הא קמ"ל גיבין איניש ברתיה ולא גיזיף בריביתא מאי טעמא ברתיה מנרעא ונפקא והא מוספא ואולא לא באת לידו עד שלוח בריבית שנא' וכי ימוד אחיך ומכר ידו עמך וסמך ליה אל תשח מאתו וגו' לא באת לידו עד שמוכר את עצמו שנאמר וכי ימוד אחיך ונמכר לך לא לך אלא לגר שנאמר לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר גר תושב משפחת גר זה עובד כוכבים כשהוא אומר לעקר

ה

לקרובים. אע"ג שאין כאן יעוד שאין קדושין תופסין בה: ורבי מאיר. דדריש להאי לאמה בפקוס ע"מ שלא ליעיד: ברבנן. לעיל בשמעתין דקתני אין מוכרה לקרובים: אין מוכרה לאביו. שאסורה לו משום בת בנו: ולא לבנו. דהויא ליה אחותו ואין קדושין תופסין בחיבי בריתות כדלקמן דף ס"ו: ה"כא דאיכא

לקרובים והלא דין הוא אם מוכרה לפסולין לא ימכרה לקרובים מה למוכרה לפסולין שאם רצה ליעיד מיעד ימכרה לקרובים שאם רצה ליעיד אינו מיעד אמר קרא לאמה מלמד שמוכרה לקרובים ור"מ לפסולין נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר"א בקרובים סבר לה ברבנן דאמר אין מוכרה לקרובים תני הווא מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו ותניא איך אין מוכרה לא לאביו ולא לבנו בשלמא אינו מוכרה לא לאביו ולא לבנו ברבנן אלא מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו כמאן לא ברבנן ולא ברבי אליעזר לעולם ברבנן מודו ורבנן ה"כא דאיכא צד יעוד: ת"ר אם בגפו יבא בגפו יצא בגופו נכנס בגופו יצא רבי אליעזר בן יעקב אומר יחידי נכנס יחידי יצא מאי בגופו בגופו נכנס בגופו יצא אמר רבא לומר שאינו יוצא בראשי אברים כעבד א"ל אב"י הווא מלא תצא בצאת העבדים נפקא אי מהתם הוה אמינא נתיבי ליה דמי עיניה וגיפוק קמ"ל ר' אליעזר בן יעקב אומר יחידי נכנס יחידי יצא מאי יחידי יצא אמר רב נחמן בר יצחק הכי קאמר יש לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית ת"ר נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים מנן שאין מחשבין לו אלא מנה שנאמר מכסף מקנתו נמכר במאתים והכסיף ועמד על מנה מנן שאין מחשבין לו אלא מנה תלמוד לומר כפי שניו אין לי אלא עבד הנמכר לעובד כוכבים הואיל ונגאל בקרובים דו' על התחתונה נמכר לישראל מנלן ת"ל שכיר שכיר לגזירה שוה אמר אב"י הרניי כבן עזאי בשוקי טבריא א"ל הווא מרבנן לאב"י מכדי הני קראי איכא למידרשניהו לקולא ואיכא למידרשניהו לחומרא מאי חזית דדרשניהו לקולא נידרשניהו לחומרא לא סלקא דעתך מדיאקיל רחמנא לגביה דתניא כי טוב לו עמך עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה ויו' ישן והוא שותה ויו' חדש אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן מפאן אמרו כל הקונה עבד עברי בקונה אדון לעצמו ואימא הני מילי לענין אכילה ושתיה כי היכי דלא ליצטער ליה הא לענין פדיון נחמיר עליה מדרבי יוסי בר' חנינא דתניא רבי יוסי ברבי חנינא אומר בא וראה פמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו שנאמר בשנת היובל תשובו איש אל אחוזתו וסמך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד לא הרגיש לסוף מוכר את שדותיו שנאמר כי ימוד אחיך ומכר מאחוזתו לא באת לידו עד שמוכר את ביתו שנאמר כי ימכור בית מושב עיר חומה מאי שנא התם דאמר לא הרגיש ומאי שנא הכא דאמר לא באת לידו כדרך הונו דאמר רב הונא בינון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר לא באת לידו עד שמוכר את בתו שנאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה ואע"ג דבתו לא כתיבא בהאי ענינא הא קמ"ל גיבין איניש ברתיה ולא גיזיף בריביתא מאי טעמא ברתיה מנרעא ונפקא והא מוספא ואולא לא באת לידו עד שלוח בריבית שנא' וכי ימוד אחיך ומכר ידו עמך וסמך ליה אל תשח מאתו וגו' לא באת לידו עד שמוכר את עצמו שנאמר וכי ימוד אחיך ונמכר לך לא לך אלא לגר שנאמר לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר גר תושב משפחת גר זה עובד כוכבים כשהוא אומר לעקר

אחיך. הכל בסדר סמיכת פרישית הוא דורשו וכו' וזו קשה משלפניה: שנאמר לגר. פרשה אחרת היא הסמוכה לנמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו':

זה הנמכר לעבודת בוכבים עצמה. לחטוב עצים ושאר צרכיה ולא לשם אלהות: **הא אהרריה קרא**. לכל ישראל לרדם עליה לידחי **אכן אחר הנפול**. אדחה אכן שלא תהא לו גאולה: **רבות בשנים**. משמע שיהא רבוי בשנים וכי אפשר להיותן מרובות על שש או מועטות: **אלא**. ה"ק אם יש רבוי בדמיו שנתרבה בתוך שנים הללו כגון שהשביח מכסף מקנתו חשוב כמשעת קנייה להקל: **נתמעט כספו**. בתוך שנים הללו חשוב אותו כפי דמי שניו של עבשיו: **ניתים ליה**. דמי ארבע שנים ולא איירי קרא לא בהשביח ולא בהכספו: **להצאין**. הגיע ידו לדמי חצי גרעונו יתנם וימעט חצי שניו מעליה: **אז אין נגאל**. כלל אלא א"כ מצא כדי גאולתו: **שדה אחרונה**. כתיב בה ומצא כדי גאולתו ולא

לחצאין והכא כתיב וליש גאולתו ולא כתיב כדי: **אז יילמא לקולא אמרין**. דגאולת חצאין יש בה להקל ולהחמיר בדלקמיה והכא דהוי קולא לגביה אמרין דנגאל והכא דהוי חומרא אמרין דאינו נגאל כדאמר קרא גבי השביח והכספו דאולין לקולא: **לא אמרת**. לעיל (ה' טו) גבי חמש מאות ושהו חלק לדברי חכמי נמכר אלמא נמכר כולו ולא חציו משמע הכא נמי דכתיב (ויקרא כט) או השניה ידו ונגאל כולו ולא חציו משמע: **משפחת לה לקולא**. דהוה לה הגאולה קולא גביה לטובתו ומשפחת לה לרעתה: **וגביה במאה**. קנאו במנה והדיב ליה האי עבד בתר הכי חמשים בגאולת חציו אי אמרת הוה גאולה כי אייקר תו לא ברשות דמריה אייקר אלא פלגיה ואם בא עבשיו לגמור פדיונו והדיב ליה מאה ונפיק: **ואי אמרת אינו נגאל**. אייקר כוליה ברשות דמריה והדיב ליה מאה וחמשים: **והא אמרת נתרבה בו**. דהדיב דנשבח אין מחשבים לו אלא בשעת מקנתו: **דאייקר וזל ואייקר**. שקנהו במאתים והתל ועמד על מנה וחשיב ליה כפי שניו ונתן לו חמשים ולא הספיק לגמור פדיונו עד שהוקר ועמד על מאתים: **ה"ג כספיקא ואי אמרת אינו נגאל לחצאין תני מאה פקדון ניתנו גביה יתיב ליה ניהליה ונפיק ול"ג והא אמרת נתמעט כספו בו**. ואי אמרת אינו נגאל לחצאין לא קנאו האידון בתורת גאולה ועבשיו שהכספו הוא עומד כוליה לפדותו והנך וזוי הוה פקדון גביה והדיב להו ניהליה ונפיק: **המורכב בית ערי חומה**. שהוא נגאל עד שנה ולא יותר: **נגאל להצאין**. אם נתן חצי דמיו בתוך שנה מפריק פלגיה או לא: **גאולתו**. ימים תהיה גאולתו: **היכא דגלי**. בכדי גאולתו למימרא דכולה גאולה בעינן גלי: **והיכא**. דלא כתיב בה כדי לא מיתתינן ליה: **שלוה**. אם אין לו לזה מאתים וגאול מה שאין פן מוכר בשדה אחרונה דבעינן והשיגה ידו

(ויקרא כט) משמע נמי שגאל לחצאין: **ואם נאל יגאל**. במקדש שדה אחרונה: **לפי שמיצינו בו**. ר"ש דרש טעמא דקרא בכל דוכתא (כ"ט דף סו). והכא נמי דהיב טעמא לקרא ואשמעין דהקפידה תורה שיהא שלא תפקע אחרונה מיוחדים לפי שיפה פח מוכר שאין נחלתו נפקעת שהרי חזרת לו ביובל לפיכך לא חש לפדות כחו ללוות ולגאול לחצאין אבל מקדש לפי שהורע כחו להפסיד נחלתו ביובל דכתיב (ויקרא כ)

גאולתו גאולתו גמר. נראה לר"ת דלאו ג"ש גמורה היא אלא גלי מילתא בעלמא הוא דאי ג"ש גמורה היא א"כ מאי קאמר או דלמא לקולא אמרין לחומרא לא אמרין הא בין דהוי ג"ש בין לקולא בין לחומרא אית לן למילף דאין ג"ש למחצה וכן משמע לקמיה גבי בתי ערי חומה קאמר היכא דגלי גלי והיכא דלא גלי לא גלי ואי ג"ש היא אפילו היכא דלא גלי נמי:

איתיביה. פי' מסיפא דקתני מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח שאינו לזה וגאול וגאול לחצאין ואם תאמר מאי פריך לרבי שמעון וילמא הך ברייתא איתא פחותיה דרבי שמעון והא דקאמר לעיל גבי בתי ערי חומה שלוה וגאול וגאול לחצאין הוינו בתר דרבי לן קרא במקדש אם גאל וגאל אבל

זה הנמכר לעבודת בוכבים עצמה אמר ליה התם הא אהרריה קרא דתייב רבי יושמעאל הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת בוכבים אימא לידחי אכן אחר הנפול תלמוד לומר אחר נמכר גאולה תהיה לו אחר מאחיו יגאלנו ואימא גאולה תהיה לו כי היכי דלא ליטמע בין העובדי בוכבים הא לענין פדיון נחמיר עליה מדדרי יוסי ברכי הנינא אמר רב נחמן בר יצחק תרי קראי כתיב כתיב אם עוד רבות בשנים וכתיב ואם מעט נשאר בשנים וכי יש שנים מרובות ויש שנים מועטות אלא נתרבה כספו מכסף מקנתו נתמעט כספו כפי שניו ואימא הכי קאמר היכא דעבד תרי ופש ליה ד' ניתים ליה ד' מכסף מקנתו עבד ד' ופשו ליה תרתי ניתים תרתי כפי שניו א"כ נכתוב קרא אם עוד רבות שנים אם מעט נשאר שנים מאי בשנים נתרבה כספו בשנים מכסף מקנתו נתמעט כספו בשנים כפי שניו אמר רב

יוסף דרשינהו רב נחמן (בר יצחק) להני קראי קסיני (סימן עבד בית חצאי בית עבד קרובים) בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב שש עבד עברי הנמכר לעבוד בוכבים נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין גאולתו גאולתו משרה אחרונה גמר מה שדה אחרונה אינו נגאל לחצאין אף האי נמי אינו נגאל לחצאין או דילמא לקולא אמרין לא אמרין א"ל לא אמרת התם נמכר כולו ולא חציו ה"ג נגאל כולו ולא חציו אמר אביי אם תימצי לומר נגאל לחצאין משפחת לה לקולא ולחומרא לקולא וגביה במאה יתיב על מאתן אי אמרת נגאל לחצאין יתיב ליה מאה ונפיק ואי אמרת אין נגאל לחצאין יתיב ליה מאה וחמשים ונפיק והאמרת נתרבה כספו מכסף מקנתו כגון דאוקיר וזל ואוקיר משפחת לה לחומרא וגביה במאתן יתיב מאה פלגי דמי ואיכסף וקם על מאה אי אמרת נגאל לחצאין יתיב ליה חמשים ונפיק ואי אמרת אין נגאל לחצאין הנך מאה פקדון ניתנו גביה יתיב להו ניהליה ונפיק בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב שש עבד המוכר בית בבתי ערי חומה נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין גאולתו גאולתו משרה אחרונה גמר מה שדה אחרונה אינה נגאלת לחצאין אף האי נמי אינו נגאל לחצאין או דילמא היכא דגלי גלי היכא דלא גלי לא גלי א"ל ממודרשו של ר"ש נשמע שלוה וגאול וגאול לחצאין דתניא אם גאל יגאל מלמד שלוה וגאול וגאול לחצאין אמר ר"ש מה טעם לפי שמיצינו במוכר שדה אחרונה שיפה כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה חזרת לבעליה ביובל הורע כחו שאינו לזה וגאול וגאול לחצאין מקדש שהורע כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצאה לפניהם ביובל יפה כחו שלוה וגאול וגאול לחצאין האי מוכר בית בבתי ערי חומה נמי הואיל והורע כחו שאם מלאה לו שנה תמימה ולא נגאלה נחלט יפה כחו שלוה וגאול וגאול לחצאין איתיביה אם גאל יגאל מלמד שלוה וגאול וגאול לחצאין שכול והלא דין הוא ומה מוכר שדה אחרונה שיפה כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה חזרת לבעליה ביובל הורע כחו שאין לזה וגאול וגאול לחצאין מקדש שהורע כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצאה לפניהם ביובל אינו דין שהורע כחו שאין לזה וגאול וגאול לחצאין מה למוכר שדה אחרונה שכן הורע כחו ליגאל מיד תאמר במקדש שיפה כחו ליגאל מיד מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח שיפה כחו ליגאל מיד ואין לזה וגאול וגאול לחצאין לא קשיא

הא

והיה השדה בצאתו ביובל קדש וגו' ומתחלק לפניהם יפה הכתוב כחו בתחלת פדיונו ללוות ולגאול לחצאין ומכאא אית לן למיגמר נמי מוכר בית בבתי ערי חומה דלה וגאול וגאול לחצאין שהרי הורע כחו ליחלט בסוף שנה ולא יצא ביובל: **איתיביה**. דקתני סיפא מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח שאין לזה וגאול וכו': **מוכר שדה אחרונה הורע כחו ליגאל מיד**. עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח בדכתיב (כ"ט ס"ו) במספר שני תבואות ימכר לך אין מכירה פחותה משתי שנים מעת לעת ואח"כ גאול בגרעון ספך בדכתיב (כ"ט ס"ו) לפי רוב השנים וחשב את שני ממכרו וגו' כמה שנים הם משלקחה עד היובל שהיה עתיד להחזיר לבעלים עשרים שנה ודמיה עשרים מנה דרי שקנית תבואות כל שנה במנה וכן יגרע לכל שנה שאכלה לפי גאולתו:

העבד לאדון חֲמִישִׁין זוז, שהם פְּלִנָּא דְרָמִי – מחצית דמי, ולאחר מכן אֲשַׁכַּח העבד וְקָם – ועמד ערכו על מֵאָה – מאתיים זוז לשש שנים, רק חצי, ואחר שהתייקר שוה חלקו מאה, ולפיכך יְהִיב לֵיהּ – נותן העבד לאדון מֵאָה זוז בלבד, וְנִפְקִי – ויוצא לחירות. וְיֵא אֲמַרְתָּ שְׂאֵין נִנְאֵל לְהִצְאָן, ולא קנה עצמו מיד האדון כלל, ומה ששילם זה פקדון ביד האדון, נמצא שיש לאדון עבד השהה מאתיים, וכשכא לפדות עצמו, יְהִיב לֵיהּ – נותן לו העבד עוד מֵאָה וְחֲמִישִׁין זוז, וביחד עם מה שנתן זה מאתיים זוז, וְנִפְקִי – ויוצא לחירות, הרי שאם נגאל לחצאין משלם פחות. מקשה הגמרא, וְהִיאֲמַרְתָּ – והלא אמרת שאם נִתְרַבַּה בְּסָפּוּ – התייקר העבד, צריך לפדות עצמו רק מִכְסָּהּ מִקְנָתוֹ – כפי שוויו בעת המכירה ולא לפי היקף, ואפילו אם אין נגאל לחצאין צריך לתת רק עוד חמישים זוז. מתרצת הגמרא, כאן מדובר בְּגִזְוִי דְרֵאֲוִקֵיר – שהיה ערכו בעת המכירה מאתיים, וְזֵל – והחל ועמד ערכו על מאה, ואז נתן לאדון חמישים כדי לפדות את חציו, וְאֲוִקֵיר – והתייקר שוב ועמד ערכו על מאתיים, כפי ערכו בעת המכירה, אך כיון ששילם דמי חציו בעת שהיה זול, אם נגאל לחצאין וחל פדיונו, נותן לאדון רק חציו, ואין צריך לשלם אלא כפי שהתייקר אותו החצי, ונתון מאה ויוצא.

וממשיך אביי לבאר: מִשְׁבַּחַת לָהּ – אתה מוצא לְחֻמְרָא אם נגאל לחצאין, שאם וְנִינְיָה בְּמֵאָה – קנאו במאתיים זוז, ולאחר מכן יְהִיב – נתן בפדיונו מֵאָה זוז, שהם פְּלִנָּא דְרָמִי – מחצית מדמי, ולאחר מכן אֲיָכְסָה – התקלקל העבד וְקָם – ועמד ערכו על מֵאָה זוז, וְיֵא אֲמַרְתָּ נִנְאֵל לְהִצְאָן, במאה שנתן פדה את חציו, ועליו לתת את דמי חציו השני, שאחר ירידת ערכו זה חמישים זוז, ולפיכך יְהִיב לֵיהּ – נותן העבד לאדון עוד חֲמִישִׁין זוז, וְנִפְקִי – ויוצא לחירות, ונמצא ששילם מאה וחמישים זוז. וְיֵא אֲמַרְתָּ אֵין נִנְאֵל לְהִצְאָן, ובנתינת מחצית הכסף לא חל כל פדיון, הִנֵּה וְ – אלו מֵאָה הזוז ששילם, פְּקִדוֹן נִינְיָהוּ בְּבִיתָה – הרי הם פקדון אצל האדון, ועתה שערך כלול הוא מאה, יְהִיב לָהּ נִינְיָהוּ – נותנם לאדון לפדיון, וְנִפְקִי – ויוצא לחירות, ונמצא ששילם רק מאה זוז.

התבאר לעיל, שהמוכר שדה אחוזה, אינו יכול לפדותה עד שיעברו שנתים מהמכירה, ומאז יכול לפדותה עד היובל, ואם לא פדאה שבה היא אליו ללא תמורה, והמוקדש שדה אחוזה, יכול לפדותה מיד ולעולם, אולם אם מכרה הגזבר לאחר, כשמיגיע היובל היא יוצאת מידי הקונה ומתחלקת לכהנים המשמשים במשמר שנכנס בו היובל, ואינה שבה אל המוקדש כלל. המוכר בית בעיר המוקפת חומה, יכול לפדותה מיד, ועד תוך שנה בלבד, ואם לא פדאה, הרי היא של הקונה לצמיתות, ללא אפשרות פדיון ואינה חוזרת ביובל. והמוכר בית בעיר ללא חומה, גואל מיד ועד היובל, ואם לא גאל, שב הגמרא דנה אם יש גאולה לחצאין בבתי ערי

לְהִנֵּי קְרָאִי – דרש רב נחמן פסוקים אלו בנתינתן בסיני.

בסוגיות הבאות הגמרא דנה בדיני פדיון עבדים ובתים בערי חומה, אם אפשר לפדות 'לחצאין', דהיינו כשמשלם רק חלק מדמיהם, וכן אם גם קרובים יכולים לפדות.

(סִימָן לסוגיות דלחלק, עֲבָד הנמכר לגוי וְבֵית ערי חומה, אם נגאלים לְהִצְאָן, בֵּית ערי חומה וְעֲבָד הנמכר לישראל, אם נגאלים בְּקִרְוָתָם).

המוכר שדה אחוזה, דהיינו שהיא ירושה לו מאבותיו מחלוקת הארץ לשבטים, חוזרת היא ביובל למוכר, וכן יכול לגאולה מאחר שעברו שנתים מהמכירה, בחישוב בכמה נמכרה, וכמה שנים היה מהמכירה עד היובל, ולפי זה כמה שולם עבור כל שנה, וכמה שנים נשארו עד היובל, ואת זה נותן כדי לגאול. אולם רק אם משלם את הסכום המלא יכול לגאול, ואינו יכול לגאול רק מקצת מהשנים שנשארו, שדרשו חכמים את הכתוב וְהִשְׁגִּיהָ יְדוֹ וּמִצָּא 'כְּדִי גֵאֻלְתוּ', שאינו גואל אלא אם נותן את כל שיעור גאולתו. הגמרא דנה בעבד עברי הנמכר לגוי, שבו נאמר רק וְיָשִׁיב גֵאֻלְתוֹ ולא נאמר 'כְּדִי', אם קיים בו דין זה:

בְּעָא מִינֵיהּ וְ – שאלו רב הונא בְּרִי הִנְנָא מִרְבָּ שִׁשָּׁת, עֲבָד עֲבָרִי הִנְמַכְרָ לְעֹבֵד בּוֹכְבִּים, האם נִנְאֵל הוא לְהִצְאָן, ויכול לתת חצי דמיו, ולגאול מחצית שנות עבדותו, וכשיסתיימו השנים שעליהן לא שילם, ישתחרר, או אֵין אֵינוֹ נִנְאֵל לְהִצְאָן, ואין גואל אלא אם יש לו כדי כל השנים שצריך לעבוד. וצדדי הספק הם, האם 'גֵאֻלְתוֹ' 'גֵאֻלְתוֹ' 'גֵאֻלְתוֹ' מִשְׁדָּה אַחֲזָה גֵמֵר – לומדים בגזירה שוה, נאמר בשדה אחוזה וּמִצָּא כְּדִי 'גֵאֻלְתוֹ', ונאמר בעבד עברי הנמכר לגוי וְיָשִׁיב 'גֵאֻלְתוֹ', מִה שְׁדָה אַחֲזָה אֵינוֹ נִנְאֵל לְהִצְאָן, כפי שדורשים מהכתוב 'כְּדִי' גאולתו, אֵם הָאִי – הנמכר לגוי גֵמֵר אֵינוֹ נִנְאֵל לְהִצְאָן, או דִּילְמָא – או שנאמר, שכאשר הגאולה לחצאין היא לְקֻלָּא לעבד, אֲמִרְיָן שנגאל לחצאין, אבל כאשר היא לְחֻמְרָא לעבד, לֹא אֲמִרְיָן שנגאל לחצאין, כפי שמצינו לעיל שאם השביח או החזל, שהולכים תמיד להקל עליו.

רב ששת פשט את הספק מטעם אחר: אֲמַר לֵיהּ רב ששת, לֹא אֲמַרְתָּ הֵתָם – הלא לא אמרת לגבי גג שאין לו לשלם, שאמרה תורה 'אם אין לו וְנִמְכַּר בְּגִבְתוֹ', ואם הגניבה שעליו לשלם פחותה משוויו להימכר כעבד לשש שנים, אין מוכרים אותו לפחות משש, משום ש'נִמְכַּר' משמע שימכר בְּזֵלוֹ, דהיינו לכל שש השנים, וְלֹא שימכר רק חֲצִי, כלומר לפחות משש, הֵכִי גֵמֵר – כך יש לדרוש את מה שנאמר לגבי פדיונו של העבד ואֵין הִשְׁגִּיהָ יְדוֹ וּנְגָאֵל, 'נִנְאֵל' בְּזֵלוֹ וְלֹא חֲצִי, ואינו נגאל לחצאין.

הגמרא מבארת את הנפקותות בין אם נגאל לחצאין או אין נגאל לחצאין: אֲמַר אֲבִי, אֵם תִּימָצִי לִזְמַר שעבד עברי נִנְאֵל לְהִצְאָן, מִשְׁבַּחַת לָהּ לְקֻלָּא ולְחֻמְרָא – אתה מוצא בדבר קולא לעבד, שמרויח מכך, וכן חומרא, שמפסיד מכך. ומפרש אביי, לְקֻלָּא כיצד, אם וְנִינְיָה – קנאו האדון בְּמֵאָה זוז, וְיָהֵב לֵיהּ – נתן

זֶה הַנִּמְכָּר – אם עדיין לא שב, לְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים עֲצָמָה, לחטוב עצים ולשאוב מים לצורכה. וכיון שנמכר לעבד מחמת חטאו, ראוי להחמיר עליו שיפדה לפי ערכו הרב ביותר בין זמן המכירה וזמן הפדיון, ולא כמו שאמרה הברייתא להקל לפדותו לפי ערכו הפחות.

אֲמַר לֵיהּ אביי להווא מרבנן, הֵתָם – שם, על אף שהגיע עד כדי למכור עצמו לשמש לעבודה זרה, הֵא אֲמַרְתָּהּ קְרָא – הלוא החזירו הכתוב, ואמר לכל ישראל שירחמו עליו, דִּתְנִי דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵא, הוֹאִיל וְהִלָּךְ זֶה וְנַעֲשָׂה בּוֹמֵר לְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים, אֵימָא – שמו אומר לִידְחִי – (להפיל) אֲבָן אַחֵר הַנוֹפֵל, שלא יהא לו פדיון, תִּלְמוּד לִזְמַר בהמשך הפרשה, 'אֲחֵרִי נִמְכַּר נִאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ, אֲחֵר מֵאֲחִיו וְנִאֻלָּו', וכיון שהתורה רוצה בתקנתה, יש להקל בפדיונו.

שואלת הגמרא, וְאֵימָא – ושמו נאמר, ש'נִאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ' בִּי הִיבִי דְלֵא לִפְמַעַ – כדי שלא יתערב בין הַעֲוָרִי בּוֹכְבִּים, הֵא וְ – (אך) לְעִנְיָן פְּדִיּוֹן, חֲמִיר עָלֶיהָ לחשב לפי המחיר הגבוה, מִדְּרָבִי וְכִי בְּרַבִּי חֲנִינָא שאומר שהגיע לעבדות מחמת חטאו, ולכן יש להחמיר עליו.

מתרצת הגמרא, אֲמַר רַב נְחֶמְן בְּרִי יִצְחָק, הִרִי קְרָא בְּתִיבִי – שני פסוקים נאמרו בענין הפדיון, בְּתִיבִי 'אם עוד רבות בשנים וגו', מִכְסָּה מִקְנָתוֹ, וּבְתִיבִי 'וְאֵם מַעַט נִשְׁאָר בְּשָׁנִים וגו', כִּפִּי שְׁנִי יָשִׁיב וגו', ומשמע שיש ריבוי ומיעוט בשנים, ויש לשאול, וְכִי יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְיֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת – שימכר ליותר או לפחות משש שנים. אֵלֵא כִּי יש לפרש את הפסוקים, 'אם עוד רבות בשנים', היינו שִׁתְרַבַּה בְּסָפּוּ – שהשביח העבד ועלה ערך שנות עבדותו, וְיָשִׁיב גֵאֻלְתוֹ מִכְסָּה מִקְנָתוֹ – כערכו בעת קנייתו ולא כערכו כעת, וְאֵם מַעַט נִשְׁאָר בְּשָׁנִים, דהיינו שנתמַעַט בְּסָפּוּ וירד ערך שנות עבדותו, כִּפִּי שְׁנִי יָשִׁיב אֵת גֵאֻלְתוֹ, דהיינו כערכו בשנים אלו, ולא כערכו בשעת המכירה.

שואלת הגמרא, וְאֵימָא הֵכִי קִאֲמַר – ושמו כך אמר הכתוב, 'אם עוד רבות בשנים', היינו וְיָהֵב דְעֲבָד תִּרִי וְיָשׁ לֵיהּ אֲרַבַּע – שעשה בעבדותו שנתים ונותרו ארבע שנים, שהם רוב השנים, נִתִּיבִי לֵיהּ – שילם לאדון עבור אֲרַבַּע שנים 'מִכְסָּה מִקְנָתוֹ', ואילו וְאֵם מַעַט נִשְׁאָר בְּשָׁנִים, היינו שְׁעֲבָד אֲרַבַּע וְיָשׁוּ לֵיהּ תִּרְתִּי – שעשה בעבדותו ארבע שנים ונותרו שנתים, נִתִּיבִי תִּרְתִּי – ישלם את שתי השנים כִּפִּי שְׁנִי, ואין מדובר בהכסיף או השביח, אלא שמשלם לפי חשבון הסכום שנמכר והשנים שנותרו.

מתרץ רב נחמן בר יצחק, אֵם בָּן, שהשינוי הוא בין אם נותרו שנים רבות או מועטות, נִתְּתוּב קְרָא 'אם עוד רבות בשנים' וכן 'וְאֵם מַעַט נִשְׁאָר בְּשָׁנִים' – בלא ב', מֵאִי – מה הוא הלשון שנקט הכתוב ב'שָׁנִים', שמשמע שהריבוי הוא בשנים, בהכרח שבה לומר, שאם נִתְרַבַּה בְּסָפּוּ ו – ערכו הכספין בְּשָׁנִים, יש להעריכו מִכְסָּה מִקְנָתוֹ, כפי ערכו בעת המכירה, ואם נִתְמַעַט בְּסָפּוּ ו – ערכו הכספין בְּשָׁנִים, יש להעריכו כִּפִּי שְׁנִי, כפי ערכו עתה בשנים אלו.

אֲמַר רַב יוֹסֵף, דְרִשְׁנִיהוּ רַב נְחֶמְן (בְּרִי יִצְחָק)

הא – הברייתא שבית בעיר חומה אין לזה וגואל, **רַבֵּנָן** היא, שאין דורשים טעמא דקרא, ולומדים גזירה שוה משדה אחוזה שאין לזה וגואל. **הא** – הברייתא שבית בעיר חומה לזה וגואל, **רַבֵּי שְׁמַעוֹן** היא, הדורש טעמא דקרא, וכיון שהורע כחו שאחר שנה נחלט לקונה, יופה כחו שלזה וגואל.

הגמרא מביאה סתירה בין ברייתות בנושא זה: **תַּנִּי תָרַא** – שנינו ברייתא אחת, שמוכר בית בעיר חומה לזה וגואל **וְגֹאֵל לְחֻצָּאין, וְתַנְיָא אִידךְ** – ושנינו בברייתא אחרת, שמוכר בית בעיר חומה **אֵין לֹזֶה וְגֹאֵל וְאֵין גֹּאֵל לְחֻצָּאין**. מתרצת הגמרא: **לֹא קָשְׁיָא, הָא** – הברייתא שאמרה שאין לזה וגואל, שיטת **רַבֵּנָן** היא. **הָא** – הברייתא שאמרה שלזה וגואל, שיטת **רַבֵּי שְׁמַעוֹן** היא.

לעיל הביאה הגמרא ברייתא הדורשת מפסוק שמקדיש שדה אחוזה לזה וגואל וגואל לחצאין, והוצרך הפסוק כדי שלא נלמד קל וחומר ממוכר שדה אחוזה, שעל אף שחוזרת אליו ביובל אין לזה וגואל, כל שכן מקדיש שאינה חוזרת אליו ביובל. ואין לפרוך שמקדיש יפה כחו לגאול מיד, ואילו מוכר אין יכול לגאול עד אחר שנתיים, משום שמוכר בית בעיר חומה יוכיח, שעל אף שיכול לגאול מיד אין לזה וגואל. ולכן צריך פסוק לרבות שמקדיש שדה אחוזה לזה וגואל. הגמרא שבה לדרן בדברי הברייתא:

(סוֹפֵן) לאמוראים דלהלן, **תַּרְשֵׁי, הֵינּוּ רַב אַחֵא** בריה דר״בא שאמר לרב אשׁי, **כֵּשֶׁךְ**, הֵינּוּ רַב אַחֵא סבֵּא שאמר לרב אשׁי, **וְמֵן**, הֵינּוּ מֵר זוטרא בריה דרב מרי שאמר לרבינא, **אִמְרַי לִיה רַב אַחֵא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אַשִׁי**, איך אפשר להוכיח ממוכר בית בבתי ערי חומה שמקדיש שדה אחוזה אין לזה וגואל, והלא **אִבְיָא לְמִיפְרָךְ** – יש לפרוץ מה למוכר בית בבתי ערי חומה, **שֶׁכֶּן הוֹרֵעַ בָּחוּ לַעֲנִין לִינְאָל לְעוֹלָם**, שנגאל רק תוך שנה. **תַּאמֶר בְּמַקְדִּישׁ שדה אחוזה, שִׁפְיָה בָחוּ לִינְאָל לְעוֹלָם** – עד היובל, אם לא מכרה הגובר לאחר, ולכן יש לומר שאף לזה וגואל.

מתרצת הגמרא, **אִמְרַי לִיה רַב אַחֵא סָבָא לְרַב אַשִׁי**, אין זו פירכא, משום **דְּאִיבָא לְמִימַר** – שיש לומר ויגדיר **דִּינָא, תִּיתִי בְּמַה הֶעֱד** – יחזור הדין ונלמד זאת מהצד השוה של מוכר שדה אחוזה ומוכר בית בעיר חומה, שאם תפרוך מה למוכר בית בעיר חומה שאינו גואל לעולם, אומר לך שמוכר שדה אחוזה יוכיח, שִׁפְיָה בָחוּ לִינְאָל לְעוֹלָם, ואין לזה וגואל ואף אין גואל לְחֻצָּאין. ואם תפרוך מה למוכר שדה אחוזה שֶׁכֶּן הוֹרֵעַ בָּחוּ לַעֲנִין לִינְאָל מִיָּד, שאינו גואל רק מאחר שנתיים, אומר לך מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח, שיופה כחו לגאול מיד, ואינו לזה וגואל. וְחֹזֵר דִּרְיָ, שאם תפרוך שוב ממוכר בית בעיר חומה שאינו גואל לעולם, אוכיח שוב ממוכר שדה אחוזה. ועל כן צריך לומר, **לֹא רָאִי זֶה בְּרָאִי זֶה** – אין דומה החומרא שבמוכר בית בעיר חומה, לחומרא שבמוכר שדה אחוזה, ואין דומה החומרא שבמוכר שדה אחוזה לחומרא שבמוכר בית בעיר חומה, ועל

כרחק שלא החומרא גורמת שאין לזה וגואל, אלא הצד השוה שבשניהם, **הַצֵּד הַשֵּׁנִי שֶׁכֶּהֱן שֶׁנִּנְאָלִין, וְאֵין לֹזֶה וְגֹאֵל וְאֵף אֵין גֹּאֵל לְחֻצָּאין, אִם אֵין אִבְיָא בְּמַקְדִּישׁ שדה אחוזה שֶׁנִּנְאָל כְּמוֹתָם, וְאֵין לֹזֶה וְגֹאֵל וְאֵף אֵין גֹּאֵל לְחֻצָּאין כְּמוֹתָם**. ולכן צריך פסוק ללמד שלזה וגואל וגואל לחצאין.

אִמְרַי לִיה מֵר זוטרא בריה דרב מרי, מְשֻׁם דְּאִיבָא לְמִימַר – שיש לומר, ששֶׁכֶר עֲבָרִי הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים יוכיח, שִׁפְיָה בָחוּ לִינְאָל בְּשִׁנָּה שְׁנִיָּה, שהרי נגאל משעת המכירה עד סיום עבודתו, **וְאֵין לֹזֶה וְגֹאֵל וְאֵין גֹּאֵל לְחֻצָּאין**, ואף במקדיש שדה אחוזה יש לומר, שאף שגואל בשנה שניה, לא יהיה לזה וגואל, ולכן הוצרך הפסוק לרבות שלזה וגואל וגואל לחצאין.

נאמר בתורה, שהמוכר שדה אחוזה יכול קרוב לגאול את השדה בעל כרחו של הקונה. וכן נאמר במוכר עצמו לגוי, אך במוכר בית בעיר חומה ומוכר עצמו לישראל, לא התפרש שקרוב יכול לגאול. הגמרא להלן דנה אם יש גאולת קרובים בשני אלה:

בְּעָא מִיָּנִיה – שאל רב הונא בר חיננא מרב ששִׁת, המוכר בית בבתי ערי חומה, האם נגאל הבית לקרובים על כרחו של הקונה, או אין נגאל לקרובים. וצדדי הספק, האם 'גאולתו' 'גאולתו' מְשֻׁדָּה אַחֲזָה נִמֵּר – לומדים בגזירה שוה, נאמר בשדה אחוזה ימָצָא כְּדִי 'גאולתו', ונאמר במוכר בית בעיר חומה 'מִיָּמִים תִּהְיֶה 'גאולתו', מה שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין כפי שדורשים מכדי גאולתו, ונגאלת לקרובים, אִם הָאֵי – גם בית בעיר חומה נמי, אין נגאל לְחֻצָּאין, לחכמים שלומדים גזירה שוה זה מזה, וכן ילמדו מהגזירה שוה שנגאל לקרובים, או דִּילָמָּה – או שמא אין ללמוד כן לגאולת קרובים, משום שבי תתבאר 'גאולתו' – המקום שכתוב 'גאולתו' בשדה אחוזה, בְּחֻצָּאין הוּא דְּכִתְיֹב, ובא למעט שרק אם מצא כדי גאולתו גואל, ולא אם מצא רק כדי חצי גאולתו, אך בְּקְרוֹבִים לֹא כְּתִיב 'גאולתו', ולכן הגזירה שוה היא רק ללמד שאין בית בעיר חומה נגאל לחצאין, ולא שנגאל בקרובים. **אִמְרַי לִיה רַב ששת לרב הונא בר חיננא, אֵינּוּ נִגְאָל בקרובים**. **אִתִּיבָה** – הקשה רב הונא בר חיננא לרב ששת מברייתא, נאמר בתורה **וְכִבֵּל אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם גֹּאֵל תִּתְּנוּ לְאֶרֶץ**, ולא התפרש איזו גאולה בא הפסוק לרבות, מפרשת הברייתא, שבא לרבות בְּתִים וְעֶבֶד עֲבָרִי שנגאלים בקרובים. **מָאֵי לָא** – האם אין הפירוש בְּתִי עֲבָרִי חֻמָּה, ולא כרב ששת. מתרצת הגמרא, **לֹא**, אין הכוונה לבתי ערי חומה, אלא לְבִתֵּי הַחֲצִירִים – בתים שבערים שאין מוקפות חומה מימות יהושע.

מקשה הגמרא, וכי בְּתִי הַחֲצִירִים צריכים ריבוי לגאולת קרובים, הלא בְּתִיָּא כְּתִיב בְּהוּ – בפירוש נאמר בהם יבתי החצירים וגו', על שדה הַחֲצִירִי יחשב, שדיים לענין פדיון כשדה אחוזה, וכמו ששדה אחוזה נגאלת בקרובים אף בתי החצירים כן.

מתרצת הגמרא, **הָהוּא** – הפסוק וְכִבֵּל אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם גֹּאֵל תִּתְּנוּ לְאֶרֶץ, בא לקבוע חובה על הקרובים, שחייבים לפדות את הבית שמכר קרובם מחמת דוחק, **וְאִלִּיבָא** – וכשיתלו דְּרַבֵּי אֲלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא, נאמר בפסוק **כִּי יִמָּוֶךְ אֲחִיק וְיִמָּוֶךְ מֵאֲחֻזָּתוֹ, וְכֹא גֹאֵל הַקָּרֵב אֵלָיו, וְגֹאֵל אֶת מִמְכְּרֵי אֲחִיו**, שקרוב גואל את השדה שמכר קרובו, אולם הדבר רְשׁוּת בידו, ואינו חייב לפדותו. שואלת הברייתא, **אִתָּה אֲמִיר שרק רְשׁוּת הוא, או אֵינוּ אֵלָא חֻבָּה** עליו. עונה הברייתא, תלמוד לומר בפסוק הבא, **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל**, וגו', שיכול לגאול בעצמו. וקשה, **כִּי יִשׁ אֶדְרֵם בְּיִשְׂרָאֵל** שמכר שדה אחוזה, דהיינו שירשה מאבותיו שהיו מנוחלי הארץ בזמן יהושע, שְׁאֵין לוֹ גֹּאֲלִים מִרַע יַעֲקֹב אָבִינוּ, הלא כל עוד שיש אחד מעם ישראל, קרובו הוא. **אֵלָא**, הכוונה היא לזה שיש לו גואל, והגואל אֵינוּ רוֹצֵה לִיקַח – לקנות את השדה, שְׁהָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, ואינו חייב לגאולה, דְּכָרִי רַבִּי יְהוֹשֻעַ, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֲמִיר, מה שנאמר **וְכֹא גֹאֵל וְגו' וְגֹאֵל אֶת מִמְכְּרֵי אֲחִיו**, חֻבָּה היא עליו. שואלת הברייתא, **אִתָּה אֲמִיר שחֻבָּה עליו לגאול, או אֵינוּ אֵלָא רְשׁוּת בידו**. עונה הברייתא, תלמוד לומר וְכִבֵּל אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם גֹּאֵל תִּתְּנוּ לְאֶרֶץ, בכך שכפל הכתוב דין זה, **הַכְּתוּב קָבָעוּ לַחֻבָּה** על הקרוב, וכשם שריבה פסוק זה שחובה על הקרוב לגאול את השדה, כך מרבה הברייתא דלעיל שחובה לגאול בתי החצירים. וכיון שהוצרך פסוק זה ללמד שחובה על הקרוב לגאול, אין מקור שהוא גואל בתי ערי חומה.

אִמְרַי לִיה רַבֵּנָן – אמרו חכמים לרב אשׁי, וְאִמְרַי לֹה – ויש אנשים שאמר זאת רבינא לרב אשׁי, **בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר** – מובן הדבר לסובר שהפסוק וְכִבֵּל אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם גֹּאֵל תִּתְּנוּ לְאֶרֶץ, בא לרבות גאולת קרובים לְבִתֵּי עֲרֵי חֻמָּה, הֵינּוּ דְּכִתְיֹב – לכן נאמר **וְכִבֵּל, אֵלָא לְמָאן דְּאָמַר** – רבי אליעזר, שהפסוק בא לרבות בְּתִי הַחֲצִירִים לקובעם חובה, **מָאֵי** – לשם מה נכתב 'כִּבֵּל', הלא די שיכתב 'גאולה תתנו לארץ'. עונה הגמרא, **קָשְׁיָא** – אכן קשה הדבר. **אִתִּיבָה** אִמְרַי לרב ששת, הסובר שאין גאולת קרובים בבתי ערי חומה, מברייתא, נאמר בעבר הנמכר לגוי, אֲחִירֵי נִמְכָּר גֹּאֵל תִּהְיֶה לוֹ, אֲחִיד מֵאֲחִיו 'גֹּאֵלֵנוּ', או דדו או כן דדו 'גֹּאֵלֵנוּ', או מִשְׁאֵר בְּשׁוֹר מִמְשַׁפְּחָתוֹ 'גֹּאֵלֵנוּ', וגו', שואלת הברייתא, מה תלמוד לומר 'גֹּאֵלֵנוּ' 'גֹּאֵלֵנוּ' 'גֹּאֵלֵנוּ' שִׁלֵּשׁ פְּעָמִים, ועונה, שבא לרבות כָּל הַגֹּאֲלֹת – כל הממכרים העומדים להגאל, שנגאלות בְּסִדֵּר הָהֵן, ובפשוטו הֵינּוּ שנגאלות בקרובים. שואלת הגמרא, **מָאֵי לָא** – האם אין כוונת הפסוק לרבות בְּתִי עֲבָרִי חֻמָּה וְעֶבֶד עֲבָרִי הנמכר לישראל, שלא נאמר בהם גאולת קרובים. מתרצת הגמרא, **לֹא**, אלא הפסוק

המשך בעמוד קב

קידושין. פרק ראשון – האשה נקנית דף כא עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס צא

תוספות

הך ברייתא דקאמר דאינו לזה וגואל וגואל לחצאן מימרי אם לא נכתב אם גאל יגאל דה"נ קאמר לעיל שכול י"ל דמשמע ליה כל שיטת הברייתא אף לפי האמת לכתב דכתיב נמי אם גאל יגאל דאי לא הכי אמאי נקט כל שיטה זו שאינה קיימת הנה מצוי למינקט ק"ו מע"ע מה ע"ע שיטה כחו שיוצא ביובל אפ"ה אינו לזה וגואל וגואל לחצאן כדבסמך מקדיש שיהורע כחו אם הניב יובל אינה נגאלת ונתחלפת לכתב אינו דין שאין לזה וגואל וגואל לחצאן ועל ק"ו זה ליכא למיפרך מידי אלא פשיטא דהאי יוכיח מימרי אף לפי האמת בטר דכתב אם גאל יגאל דא"ת מ"מ אמאי לא נקט האי ק"ו מע"ע כיון דליכא למיפרך מידי עליונה וי"ל דשדה משדה גרופא ליה למילף:

משום דאיכא למימר ע"ע הנמכר לעובד בוכבים יוכיח. וא"ת ולמה לי ומצא כד גאולתו דכתיב בשדה אחוזה למימר שאינו גואל לחצאן תיפוק ליה בק"ו מע"ע ומה ע"ע הנמכר לעובד בוכבים שיפה כחו ליגאל מיד ואפ"ה אינו לזה וגואל וגואל לחצאן כדבסמך מוכר שדה אחוזה שיהורע כחו ליגאל מיד כדכתיב במספר שני תבואות (ויקרא כ) אין דין שאין לזה וגואל וגואל לחצאן וי"ל דאדרבה אית לן למימר איכא אפכא מיד מקדיש שיהורע כחו ליחלק לכתב ביובל ואפ"ה לזה וגואל וגואל לחצאן מוכר שיפה כחו שחורת לבעלים ביובל אינו דין שלזה וגואל וגואל לחצאן וכ"ת מה למקדיש שיפה כחו ליגאל מיד תאמר במוכר שיהורע כחו ליגאל מיד מ"מ בתי החצרים שיפה כחו ליגאל מיד מ"מ בתי למיגמר מדיא ק"ו ולזה לזה וגואל וגואל לחצאן ומאחר דחזוין בבתי החצרים שדה אחוזה נמי מפקי ליה להאי דיקא דתרווייהו בחד פרש' כתיב על שדה הארץ יחשב ולהכי איצטרך ומצא כד גאולתו דכתיב במוכר שדה אחוזה לומר שאינו לזה וגואל וגואל לחצאן דס"ד למילף ממקדיש כדפרשית ומשתא לפינן נמי בתי החצרים מיניה שאין לזה וגואל וגואל לחצאן:

מאי בכל. לכתוב גאולה תתנו לארץ ושמעוין שדה אחוזה לקובע חובה ובתי החצרים בכלל וא"ת לימא דאמי לרבות עבד עברי דל לומר דמשמע ליה דאמי לרבותי מידי דגאולת קרקע כדכתיב ובכל ארץ משמע דוקא ארץ מרבין: לקובעו

לרבות בתי חצרים מאי בכל קשיא איתביה אפי' מה ת"ל וגאלנו וגאלנו ג' פעמים לרבות כל הגאולות שנגאלות בפסד הזה מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי לא בתי חצרים ושהה אחוזה בתי חצרים ושהה אחוזה בתי חצרים על שדה הארץ יחשב כדאמר רב נחמן בר יצחק לקרוב קרוב קודם ה"נ לקרוב קרוב קודם היכא איתמר דר"נ בר יצחק אהא דאיבעיא להו עבד עברי הנמכר לישראל נגאל לקרובים או אינו נגאל לקרובים אליבא דרבי לא תבעי לך דאמר מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש אלמא לא מפרק כי תיבעי לך אליבא דרבנן מאי לפינן שכיר שכיר ולא דרשי וגאלנו או דילמא וגאלנו לזה ולא לאחר ת"ש בכל גאולה תתנו לרבות בתי ועבד עברי מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי הנמכר לישראל לא עבד עברי הנמכר לעובד בוכבים עבד עברי הנמכר לעובד בוכבים בהדיא כתיב ביה או דודו או בן דודו וגאלנו

הוא

הא רבנן. דלא יהי טעמא לקרא ואמרי דהורע כחו בחדא מילתא הורע נמי במילתא אחרייתא בר מתיבא דגלי ביה קרא ובבתי ערי חומה גמרינן גאולה גאולה משדה אחוזה והא דוקא אמיקא דבית בעיר חומה לזה וגואל כו' לר"ש קאמיקא דיהיב טעמא לקרא: תני ה"ה. המוכר בית בעיר חומה לזה וגואל כו':

איכא למיפרך. בהא מתניתין דאצרכה קרא למקדיש שיהורע וגאל משום דהא איתא ליה מדיקא של מוכר בית בעיר חומה שאין לזה וגואל. מה למוכר בית בעיר חומה שכן הורע כחו לגאול לעולם. משנה ראשונה ואילך. תאמר במקדיש שיפה כחו לגאול לעולם. לעולמו של יובל אם לא מכרה הגזבר דאין מתחלפת לכתבם עד היובל: מוכר שדה אחוזה יוכיח כו' לעולם. עד היובל וביובל חוזר' בלא פדיון. אף אני אביא מקדיש. לפיכך הוצרך אם גאל יגאל לומר שלזה וגואל: בשנה שניה. המוכר שדה אחוזה אין המוכר יכול לגאול עד שתבוא שנה שלישית ומוכר בית בעיר חומה אינו גואל אלא בראשונה נמצא שאין זה וזה גואלן בשנה: עבד עברי וכו'. כדאמר לעיל (ד) ונגאל כולו ולא לחציו ואין לזה וגואל דהא או השניה כתיב (ויקרא כ) נגאל בקרובים. על פירושו של לוקח כדאשכחן בשדה אחוזה (ס) ובא גאולו לקרוב אלו וגו'. אף ה"ה נמי אין נגאל לחצאן. לרבנן קבעי ליה דאמרי לעיל אין נגאל לחצאן ונימא נמי דלקיח גמר דנגאל בקרובים: או דילמא כי כתיב. גאולתו בשדה אחוזה למעט חצאן הוא דכתיב שגאמר (ס) ומצא כד גאולתו כד בלול ולא כד חציו דילקח כי חור כתב ג"ש לממכר אחרא מילתא הוא דכתיב ולא למיגמר גאולת קרובים דלא לגבי גאולתו כתיב: בכל גאולה תתנו. ובכל ארץ אחותכם גאולה תתנו לארץ קרא יתיירא הוא ולא פירש למאי אתא: לרבות בתי ועבד עברי. שיהו נגאלין לקרובים: בתי החצרים. שיהיו שאין מוקפות חומה מימות חושש: על שדה הארץ יחשב. הרי הן בשדה אחוזה: לקובעו חובה. על הקרובים: וכי יש לך אדם בישראל. מוטעיל חלק בארץ שאין לו גואל מן עיר יעקב בעוד אחד מכל ישראל קיים הוא קרוב לו: אלא יש לו. גואלן אבל אין הגואל רוצה ליקח ולימךר הכותב שהרשות ביד הקרוב: חובה. והאי כי לא יתנה לו גואל דריש בשאי אפשר ביד הראוי ליוורשו ליגאל ואין הגאולה מוטעל אלא על הקרוב מן הכל: מאי בכל. נכתוב גאולה תתנו לארץ: מה ת"ל. בעבד עברי הנמכר לעובד בוכבים: לרבות כל הגאולות. העומדות ליגאל שיהא נגאל בפסד הזה קס"ד שיהו נגאלין לקרובים בא ללמדנו: ועבד עברי. הנמכר לישראל דלא כתיב ביה גאולת קרובים: לקרוב קרוב קודם. דגבי שדה אחוזה בתי וכן גואלו הקרוב אלו ולא פי' הקרוב קרוב קודם פי' הקא דפרשי דודו ברישא ואם אין לו דוד בן דודו ואי לא משאר בשרו: מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש. אלמא ס"ל דאין נגאל בקרובים: וגאלנו. כתיב בנמכר לעובד בוכבים גבי

קרובים ומשמע מיעוטא:

הוא

לְקוֹבְעוּ

חובה ואפילו לר' יהושע. פירש בקונטרס ואפי' לרבי יהושע דאמר לגבי שדה אחוזה רשות הקא מודה דהוי חובה כי היכי דלא יטמע בין העובדי בוכבים והקא לא שייך לאקשויי מאי בכל דהא לא נכתב בההיא עניינא אף הקשה הר"ר שמואל מקרצי בין דמוקי לה כרבי יהושע ע"כ לא חזי

ההוא. בכל גאולה תתנו תלה ביה קרא לקובעו חובה: ואפי' לרבי יהושע. דאמר גבי שדה אחוזה רשות הקא מודה דחובה דלא יטמע בעובדי בוכבים: לעולמו של יובל. בדילפינן בריש פירקין דף טו. מושבכם איש אל אחותו: כול. ברוקא בלע"ז: סירא: קור: מקדנה. טרידיא: מכתב. גירפ"א שחוקקין בפנקסיהן:

מִרְצַע הַגְּדוֹל. לקמיה מפרש מאי גמרא: יודן כרבי. יודן שמו וגדול בדורו היה וכל היכא דקרי ליה כרביי לשון חכמה ותרופות הוא: **אֵלָּא בְּמִלְתָּא.** אליה של און בבשר ולא בתנן: **וְחֹכֵ"א כו'.** חולקין עליי וזו ראיה שלהם קים לן דאין עבד עברי כון נרצע מפני שנעשה בעל מום ולא יכול עוד לשוב לחיות הראשון ולקמיה דילפינן ושב אל משפחתו למחוק שבמשפחתו ודאיאך הוא נעשה בעל מום וחתן (וכסות דף טו) גבי מומין נפגמה אונן מן הסחוס אבל לא מן העור: **הָא אִין רֹצְעִים כו'.** דרי יש לך ללמוד מכאן שאין רוצעין אלא בגובה של און: **בְּמֵאָה קָא מִפְּלִגִי.** גבי סול וסירא: דריש כללי ופרטי. בכל התורה מקום שכולל ופורט דורש שחפשי פירוש של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט וכי חזר וכלל לא הוסיף לך בכלל האחרון אלא הדומה לפרט: **רִיבּוּי וּמִיעוּט.** אין הפרט פירושו של כלל שחומר אין בכלל אלא מה שבפרט אלא למעוטי הוא בא לפי שבכלל היה מרבה את הכל ובא המיעוט אחריו לומר בזה וכיוצא בו כללתי לך הילכך אפילו לא חזר וכלל הייתי מביא בעין הפרט וכי חזר וריבה ריבה הכל ולא מיעט לך אלא דבר אחד ומסרו הכתוב לחכמים איזה דבר הראוי למעט מן הכלל פי' מיעט ממעט קצת ממשמעו: **מִיעוּט סָם.** שלא יתן סם על אונן וינקבה דהא לא דמי למרצע שאינו נוקב מבנה אדם אלא מאליה: **תְּהִיָּה מִיּוֹמָן שֶׁבְּיָרֵד.** בפרק גיד הנשה (וחזן טו) ר' יהודה אומר אין נדה אלא באחת והדת מברעת של ימן וזלף לה מהיא: **דְּהִירָה וְדִרְשׁ הֵרֵךְ חֻשְׁבָּה שֶׁבְּיָרֵכּוֹת וְעֵשָׂה עַל מוֹם.** ומה כן וזלף רציעה מצוה היא: **חִידוּשׁ הוּא.** שהתיר שפחה כנענית לישראל: **כִּאיִשְׁקוֹדְרִי אִישְׁלִיתוּ.** לא התייבם לא לדקדק בשמועתכם אלא כמשחקין בפספסין מרייל"ש: **וְאִת' אִין רְבּוּ מוֹסֵר לֹא שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית.** למה לי טעמא מפני שנעשה בעל מום בלאו הכי נמי לא שייך רציעה דבעינן אהבתי את אשת: **תו לא מִיָּד.** אין להשיב על זאת: **כֵּהָן.** אסור בגיורת שהיתה זונה קודם: **מֵהוּ בִּיפֶת תּוֹאֵר.** במלחמה: **מוֹתֵר.** כדמפרש ואזיל: **דְּבִרָה תּוֹרָה.** לא התיקתה אלא בשביל יצר הרע שאם לא יתקרה יעבור על דאיהקרה בדילוף לקמיה מדכתיב יפת תואר שיצר הרע מתגרה בו הילכך כבהו נמי איכא למיחש ליצר הרע ושרא: **כִּבְיָאָה שְׂנִיָּה.** שכבר נתקדשה רוחו: **וְהַבְּאִתָּה אֶל תּוֹךְ בֵּיתָךְ.** לקמיה: **קָרִינָא בֵּית וְרֵאִיתָ**

ההוא לקובעו חובה ואפי' לרבי יהושע ת"ש מה ת"ל יגאלנו יגאלנו ג' פעמים לרבות כל הגאולות שגאולות כפדר הנה מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי הנמכר לישראל לא בתי חצירים וישרה אחוזה בתי חצירים בהריא בתיב בהו על שדה הארץ יחשב אמר רב נחמן בר יצחק לקרוב קרוב קודם: והנרצע נקנה ברציעה: דכתיב ורצע אדוניו את אונן במרצע וגו' וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון: דכתיב ועבדו ולא את הן ולא את הבת לעולם לעולמו של יובל תנו רבנן מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירא והמחט והמקדח והמכתב ת"ל ולקחת לרבות כל דבר שנקה ביד דברי ר' יוסי בר' יהודה רבי אומר מה מרצע מיוחד של מתכת אף כל של מתכת ד"א המרצע להביא המרצע הגדול אמר רבי אלעזר וידן כרבי היה דורש כשהו רוצעים אין רוצעים אלא במילתא וחכ"א אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום וא"ת במילתא הם רוצעים היאך עבד עברי כהן יעשה בעל מום הא אין נרצע אלא בגובה של און במאי קמיפלגי דרבי דריש כללי ופרטי ולקחת כלל מרצע פרט באונן ויבדלת חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא בעין הפרט מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת ר' יוסי דריש ריבוי ומיעוטי ולקחת ריבה מרצע מיעט באונן ויבדלת חזר וריבה ריבה ריבה הכל מאי רבי כל מלי מאי מיעט מיעט סם אמר מר המרצע להביא מרצע הגדול מאי משמע כדאמר רבא הירד המיומנת שבירד ה"ג המרצע מיוחד שבמרצע: א"ר אלעזר וידן כרבי היה דורש כשהו רוצעין אין רוצעין אלא במילתא וחכ"א אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום: ונעשה בעל מום אמר רבה בר רב שילא אמר קרא ושב אל משפחתו למחוק שבמשפחתו איבעיא להו עבד עברי כהן מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית חידוש הוא לא שנה כהנים ול"ש ישראל או דילמא שאני כהנים הואיל וריבה כהן הכתוב מצות יתירות רב אמר מותר ושמואל אמר אסור א"ל רב נחמן לרב ענן כי היתו בי מר שמואל באיסקומדרי אישליתו מ"ט לא תימרו לי' מהא וחכ"א אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום וא"ת אין רבו מוסר לו שפחה כנענית תיפוק לי דבעינא אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני וליקא תו לא מדי איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר חידוש הוא לא שנה כהן ולא שנה ישראל או דילמא שאני כהנים הואיל וריבה כהן מצות יתירות רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בבביא ראשונה דכ"ע לא פליגי דשרי דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע כי פליגי בבביא שניה רב אמר מותר ושמואל אמר אסור דהא הויא לה גיורת וגיורת לכהן לא הויא א"ד בבביא שניה כ"ע לא פליגי דאסירא דהויא לה גיורת כי פליגי בבביא ראשונה רב אמר מותר דהא לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע ושמואל אמר אסור כל היכא דקרינא ביה והבאתה אל תוך ביתך קרינא ביה וראית בשכיבה כל היכא דלא קרינא ביה והבאתה אל תוך ביתך לא קרינא ביה וראית בשכיבה בשעת שכיבה אשת ואפילו אשת איש יפת תואר לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע מוטב שיאכלו ישראל בשר

תמותות

בשכיבה. והתיר לו במה שנתן עיניו בה: בשעת שכיבה. אם נתן מתחילה עיניו בה ולא שלקחה למוכרה או לשפחה ואח"כ נתן עיניו בה: **יפת תואר.** משמע מתוך שמתגרה בה יצרו מחמת יופיה התיירה לו ובקושי אלא דמוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוקה בשר מסוכנת שחוקה ואע"פ שהיא מאוסה כדכתיב ביהושעא (ח)

ולא בא בפי בשר פגול: ולא יאכלו בשר תמותות. לאחר שימותו וידו נבלות:

שָׁמַיְא – אינס שונים] **בְּהִנִּים** וְלֹא שָׁמַיְא – ואינס שונים] **יִשְׂרָאֵל** שְׁמוֹתֵיהֶם בְּה, **אִלּוּ דִּילְמָא** – ושמא נאמר, **שָׁמַיְא** – שונים] **בְּהִנִּים** משאר ישראל, הוואיל וְרִיבָה בְּהִן הִתְנוּב מִצְוֹת וְתִירוֹת – נוספות על ישראלים, אסורים גם בשפחה. **רַב מוֹתֵר, וְשְׁמוּאֵל אִמְר אִסּוּר.**

אִמְר לִיה רַב נִהְנִן לְרַב עֲזָנָה, כִּי הוּיָתוּ כִּי מַר שְׁמוּאֵל – כשהייתם אצל שמואל ללמוד תורה, **בְּאִיִּסקוּמְדִּירי אִיִּמְלִיתוּ** – שחקתם בפסטים, כלומר לא הטייתם לב לדקדק בשמעותכם, **מֵאִי מַעֲמָא לֹא תִמְרִי לִיה מָהָא** – מדוע לא שאלתם אותו מהברייתא דלעיל, **וְהִכְמִים אִמְרִים אִין עֲבַד עֲבָרִי בְּהִן נִרְצַע, מִפְּנֵי שְׁנַעֲשָׂה בְּעַל מוֹם, מִשְׁמַע שְׁלֹלִי זֶה הִיָּה נִרְצַע, וְאִם תֵּאמַר שְׁאִין רַבּוּ מוֹסֵר לֹא שְׁפַחָה בְּנִינִית, תִּיפּוֹק לִי** – נלמד שאינו נרצע, משום **דְּבַעֲנָא** – שאנו צריכים שיאמר העבד שאינו רוצה לצאת משום **שְׁאִתְּבִיתָ אֵת אֲדִנִּי אֵת אֲשֶׁתִּי וְאֵת בְּנִי** וגו', והיא השפחה הכנענית וילדיו ממנה, שנשארים אצל האדון, **וְלִיכָא** – ואינו אומר זאת, שהרי אסור בשפחה. ועל כדרך שמותר הוא בשפחה. ומסקנת הגמרא, **תּוֹ לֹא מִיָּד** – אין מה להשיב על כך.

הגמרא מביאה ספק נוסף בהיתר כהנים בנשים אסורות: נאמר בפרשת היציאה למלחמת הרשות, שמותר לישא יפת תואר שראה במלחמה. הגמרא דנה אם גם לכהנים הותרה: **אִיבְעִינָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, **בְּהִן מַהוּ** – מה דינו בִּיפַת תּוֹאֵר, האם הותרה לו כמו לישראל או לא. האם כיון שגם ההיתר לישראל חידוש הוא, שלולי המלחמה היא אסורה, ולכן **לֹא שָׁמַיְא** – אינו שונה] **בְּהִן וְלֹא שָׁמַיְא** – ואינו שונה] **יִשְׂרָאֵל** מותרים, **אִלּוּ דִּילְמָא** – ושמא נאמר, **שָׁמַיְא** – שונים] **בְּהִנִּים** משאר ישראל, הוואיל וְרִיבָה בְּהִן הִתְנוּב מִצְוֹת וְתִירוֹת שאין בישראל, ולכן אסורים ביפת תואר. **רַב אִמְר, מוֹתֵר, וְשְׁמוּאֵל אִמְר אִסּוּר.**

הגמרא מפרשת במה נחלקו: **בְּבִיאָה רֵאשׁוֹנָה דְּכּוֹלִי עֲלִמָא לֹא פְּלִיגִי דְּשֶׁרִי** – הכל מודים שמותר אף לכהן, כיון דְּלֹא דְּבִרָה תּוֹרָה אֲלֵא בְּגִיד יָצַר הָרַע – שאם לא נתיירה יכשל בה באיסור, ולכן גם לכהן יש להיתר. **כִּי פְּלִיגִי** – מה שנחלקו, **בְּבִיאָה שְׁנִיָּה** שכבר נהנה רוחו, **רַב אִמְר מוֹתֵר, וְשְׁמוּאֵל אִמְר אִסּוּר. רַב אִמְר מוֹתֵר, מִשּׁוּם שְׁהוּאִיל וְאִשְׁתִּירָא אִישְׁתִּירִי** – כיון שהותרה ביאה ראשונה, הותרה לגמרי, **וְשְׁמוּאֵל אִמְר אִסּוּר, מִשּׁוּם דְּהָא הוּאִי לָהּ** – שהרי היא נְיֻזְרָת, וְנִיזְרָת לְבָהִן לֹא הוּאִי – אינה ראויה, שאסורה לו.

הגמרא מבארת באופן אחר: **אִיכָא דְּאִמְרִי** – יש אומרים, **שְׁבִיאָה שְׁנִיָּה כּוֹלִי עֲלִמָא לֹא פְּלִיגִי דְּאִמְרִיא** – הכל מודים שאסורה, **מִשּׁוּם דְּהָא לָהּ** – שהרי היא נְיֻזְרָת ואסורה לכהן, **כִּי פְּלִיגִי** – באיזה אופן נחלקו, **בְּבִיאָה רֵאשׁוֹנָה, רַב אִמְר מוֹתֵר, דְּהָא לֹא דְּבִרָה תּוֹרָה אֲלֵא בְּגִיד יָצַר הָרַע** – שאם לא נתיירה יכשל בה באיסור, ולכן גם לכהן יש להיתר, **וְשְׁמוּאֵל אִמְר אִסּוּר, מִשּׁוּם שֶׁרַק כָּל הִיכָא דְּקִרְיָנָא בִּיה** – כל שאפשר לקיים **וְהִבְאִתָּהּ אֵל תּוֹךְ בֵּיתְךָ** וגו', וְהִיָּתָה לָךְ המשך בעמוד צד

מוֹם, הִרִי שִׁנִּינו, שאם נפגמה אחוץ בכור באלוה, אינו בעל מום, ורק אם כן נפגם הסחוס, הָא – מוכח מכאן, שְׁאִין נִרְצַע העבד אֲלֵא בְּגוֹבָה שֶׁל אֶחָז – בסחוס, שהרציעה שם עושה אותו בעל מום.

הגמרא מבארת את הברייתא ושואלת: **בְּמֵאִי קְמִיפְלִיגִי** – במה נחלקו רבי יוסי ברבי יהודה ורבי. עונה הגמרא, **דְּרַבִּי דְּרִישׁ כְּלָלִי וּפְרָטִי** – 'כלל ופרט', מה שכתוב **וְלִקְחָתָּ** זה כָּלָל, שיכול לקחת הכל, ומה שכתוב **מִרְצַע'** זה פְּרָט, שרק מרצע ניתן לקחת, ומה שכתוב **בְּאִזְנוֹ וּבְדִלְתָּ** תּוֹר וְכָלָל, שאפשר לרצוע בכל דבר הניתן, כָּלָל וּפְרָט וְכָלָל, אִי אִתָּה דִּין לרבות אֲלֵא בְּעִין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפֻרָּשׁ מִרְצַע, שהוא שֶׁל מִתְּכֶתֶת, אִם אִנִּי אֶרְכֶּה בִּל דְּבַר שֶׁל מִתְּכֶתֶת שֶׁכֶּשֶׁר לרציעה, אִךְ סוּל וְסִירָא שֶׁאִינִם שֶׁל מִתְּכֶתֶת, פְּסוּלִים. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּרִישׁ רִיבּוּי וּמִעוּטִי – ריבוי ומיעוט, מה שנאמר **וְלִקְחָתָּ**, רִיבָה שֶׁכֶּל הַנִּלְקַח בִּיד כֶּשֶׁר, ומה שנאמר **מִרְצַע'**, מִיַּעַט, שֶׁרַק מִרְצַע – שהוא מִתְּכֶתֶת וְהַדּוּמָה לוֹ, כֶּשֶׁר, ומה שנאמר **בְּאִזְנוֹ וּבְדִלְתָּ** תּוֹר וְרִיבָה, שאפשר לרצוע בכל דבר הניתן, רִיבָה וּמִיַּעַט וְרִיבָה, רִיבָה הַכֹּל, מֵאִי רַבִּי – מה ריבה, רַבִּי כָּל מִיָּדִי – ריבה כל דבר שראוי לרציעה, מֵאִי מִיַּעַט – מה ממעט הפרט, מִיַּעַט שֶׁאִין רִוצְעִים בָּסֵם הַנִּתֵּן עַל הָאָחוּץ וְנוֹקֵב אותה, שנוקב מאליו ולא בכח אדם.

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **אִמְר מַר, 'הַמִּרְצַע' לְהִבִּיא מִרְצַע הַגְּדוֹל. שואלת הגמרא, מֵאִי מִשְׁמַע – איך משמע לרבות מרצע גדול. עונה הגמרא, בְּרִאמְרִי – כִּשֶׁם שֶׁאִמְר רַבָּא לִגְבִי גִיד הַנֶּשֶׁה, שֶׁאִמְר רַבִּי יְהוּדָה שֶׁאִינוּ נִהְגִי אֲלֵא בְּגִיד שֶׁבִּרְגֵל יָמִין, ואמר רבא שהטעם משום שנאמר **'אֲשֶׁר עַל כַּף הַיְּדֵיךָ** בְּה' הידיעה, והיינו **הַמִּיּוֹמֶנֶת** – החשובה שֶׁבִּיְדֶיךָ – יָרַךְ יָמִין, הִכָּא נִמְי – גם כאן דורשים, שמה שנאמר **'הַמִּרְצַע'** בְּה' הידיעה, הכוונה היא לְמִיּוֹחֵד שֶׁבְּמִרְצָעִין – המרצע הגדול.**

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **אִמְר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַתָּנָא יוֹדֵן שְׁהִיָּה בְּרִיבִי – גדול הדור, הִיָּה דִּירֵשׁ, שֶׁשְּׂשֶׁהָן רוֹצְעִין אִין רוֹצְעִין אֲלֵא בְּמִילְתָּא – באלוה, ולא בתנור. וְהִכְמִים אִמְרִים, קִיבְּלִנו מִרְבוּתֵינוּ שְׁאִין עֲבַד עֲבָרִי בְּהִן נִרְצַע, מִפְּנֵי שְׁנַעֲשָׂה בְּעַל מוֹם, וכיון שאין נעשה בעל מום אלא בנקב בתנור, מוכח ששם מקום הרציעה: מקשה הגמרא, כיון שרציעה מצוה היא, וְנַעֲשָׂה בְּעַל מוֹם ומה בכך. מתרצת הגמרא, **אִמְר רַבָּה בַר רַב שְׁלֵא, מִשּׁוּם שְׁאִמְר קְרָא, וְשֶׁבֶת אֵל מִשְׁפַּחְתּוֹ, ויש לדרוש את הפסוק שישוּב לְמוֹחֶזֶק שְׁבִמְשִׁפַּחְתּוֹ, לְמַקּוֹמוֹ וּלְתַפְקִידּוֹ הַקּוֹדֵמִים, ולכן אין לרצועו כדי שלא יפסל מעבודתו.****

אגב שהביאה הברייתא, שאין עבד עברי כהן נרצע, מביאה הגמרא נידון נוסף בעבד עברי כהן, שדינו מוכח מהברייתא: **אִיבְעִינָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, **עֲבַד עֲבָרִי שְׁהוּא בְּהִן, מַהוּ** – מה דינו לענין שְׁיִמְסוֹר לוֹ רַבּוּ שְׁפַחָה בְּנִינִית, האם כיון שהיתר שפחה כנענית חידוש הוא, שהרי מי שאינו עבד אסור בה, ולכן לא

מתרצת הגמרא, הפסוק **וְהָוָא, בא לְקוֹבְעוֹ חוֹבָה על הקרוב לגאול את קרובו שמכר עצמו לגוי, וְאִפְּלִי לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שאינו מחייב לגאול שדה אחוזה, כדי שלא יטמע קרובו בין הגויים. הגמרא מביאה ראייה אחרת, **תָּא שְׂמַע, נאמר בתורה 'אֶחָד מֵאֲחֵיו יִגְאֹלֵנוּ', או דָּדוּ או כֵּן דָּדוּ 'יִגְאֹלֵנוּ, או מִשְׁאֵר בִּשְׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ 'יִגְאֹלֵנוּ' וגו', מַה תִּלְמִיד לּוֹמֵר 'יִגְאֹלֵנוּ' 'יִגְאֹלֵנוּ' 'יִגְאֹלֵנוּ' שְׁלֵשָׁה פְּעָמִים, לְרִבּוּת כָּל הַנְּאֻלוֹת – כל העומדים ליגאל, שְׁנִנְאֻלוֹת כְּפִסְרָה הָזֶה, וּבִפְשׁוֹתוֹ הֵינּוּ שְׁנִנְאֻלִים בְּקִרְבֵּיבִים. מֵאִי לֹא – האם אין הכוונה לרבות בְּתִי עָרִי חוֹמָה וְעֶבֶד עֲבָרִי תְּנַמְכֵּר לְיִשְׂרָאֵל לגאולת קרובים. דוחה הגמרא, **לֹא, אלא לרבות בְּתִי חֲצִירִים וְשִׁדָּה אַחֲזוּהָ.****

מקשה הגמרא, וכי צריך לרבות בְּתִי חֲצִירִים, הִרִי בְּהִרְיָא בְּתִיב בְּהוּ – בפירוש כתוב בהם] **וְבִתִּי הַחֲצִירִים וגו' עַל שֶׁהָיָה הָאֶרֶץ יְחִשְׁבָּה, שדינם כשדה אחוזה. מתרצת הגמרא, אִמְר רַב נִהְנִן פִּר יִצְחָק הַכּוֹתוּב בֹּא לְקָרֹב קָרֹב קוֹדֵם – שהקרוב יותר קודם לגאול, שכשם שבנמכר לגוי נאמר שגאולו דודו, ואם לא אז כן דודו, ואם לא אז קרוב אחר, אף בשדה אחוזה ובתי החצירים הקרוב ביותר הוא זה שגאולו.**

שנינו במשנה, **וְהַנִּרְצָע נִקְנָה בְּרִצְעָהָ. הגמרא מבארת את המקור, דְּבִתִּיב 'וְרִצַּע אֲדִנִּי אֵת אִזְנוֹ בְּמִרְצַע וגו' וְנִבְדְּרוּ לְעֵלֶם, שעל ידי הרציעה נעשה עבדו לעולם.**

שנינו בהמשך המשנה, **נִקְנָה אֵת עַצְמוֹ בְּיוֹבֵל וּבְמִיתָת הָאָדָם. הגמרא מביאה את המקור ליציאות אלו, דְּבִתִּיב בהמשך הפסוק, 'וְעָבְדוּ לְעֵלֶם, וְדוֹרְשִׁים שְׁמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעָבְדוּ' מִמַּעַט שֶׁרַק אֵת רַבּוּ עוֹבֵד, וְלֹא אֵת הֶבֶן וְלֹא אֵת הַבַּיִת שֶׁל הָרֶב, שאם מת אינם יורשים אותו. ומה שנאמר **'לְעֵלֶם' הֵינּוּ לְעוֹלָמָו שֶׁל יוֹבֵל – שיוצא ביוֹבֵל.****

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את אופן עשיית הרציעה: **תָּנּוּ רַבִּנָּן, כְּתוּב 'וְלִקְחָתָּ אֵת הַמִּרְצַע וְנִתְּתָה בְּאִזְנוֹ וּבְדִלְתָּ, אִין לִי אֲלֵא שְׂרוּצְעִים בְּמִרְצַע – כלי ברזל דק שראשו חד, מְנִין לְרִבּוּת אֵת הַפּוֹל – עץ שראשו חד, וְהִסְרָא – הקיץ, וְהַפְּתַחְתָּ – כלי ברזל שראשו חד ונוקבים עמו, וְהַמִּתְכֶּתֶת – עט ברזל שבה חוקקים בפנסים, שגם בהם ניתן לרצוע. תִּלְמוֹד לּוֹמֵר 'וְלִקְחָתָּ, לְרִבּוּת כָּל דְּבַר שְׁנִקְנָה בְּיָד שֶׁכֶּשֶׁר לרציעה, דְּבַרִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אִמְר, יש לרבות רק את הדומה למרצע, מַה מִּרְצַע מִיּוֹחֵד שְׁהוּא שֶׁל מִתְּכֶתֶת, אִם כָּל שֶׁל מִתְּכֶתֶת, אִךְ סוּל וְסִירָא פְּסוּלִים. דְּבַר אַחֵר, 'הַמִּרְצַע' בֹּא לְהִבִּיא אֵת הַמִּרְצַע הַגְּדוֹל שֶׁכֶּשֶׁר לרציעה.**

אִמְר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַתָּנָא יוֹדֵן שְׁהִיָּה בְּרִיבִי – גדול הדור, הִיָּה דִּירֵשׁ, שֶׁשְּׂשֶׁהָן רוֹצְעִים, אִין רוֹצְעִים אֲלֵא בְּמִילְתָּא – באלוה, שהוא הבשר הָרַךְ שֶׁבִּאָחוּץ, וְלֹא בַתְנוּר. וְהִכְמִים אִמְרִים, קִיבְּלִנו מִרְבוּתֵינוּ שְׁאִין עֲבַד עֲבָרִי בְּהִן נִרְצַע, מִפְּנֵי שְׁנַעֲשָׂה בְּעַל מוֹם וּנְפַסֵּל מִלְּעִבּוֹד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְאִם תֵּאמַר שֶׁבְּמִילְתָּא – באלוה הם רוֹצְעִים אותו, הִיאֵךְ עֲבַד עֲבָרִי בְּהִן יַעֲשֶׂה בְּעַל

תְּמוּתוֹת – בהמות נוטות למות, כשהן שְׁחוּמוֹת, אף שמאוסות הן, וְאֵל יֵאָכְלוּ בְּשַׁר תְּמוּתוֹת אחר שמתו והן נְבִילוֹת, ומשל הוא ליפת תואר, שהותרה כדי שלא יבוא עליה באיסור, אך מאוסה היא.

ומה שנאמר 'וְחִשְׁקָהּ', היינו שבחשקו תלה הכתוב, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינָה נָאָה. ומה שנאמר 'בָּהּ', בא למעט וְלֹא בָּהּ וּבְחִבְרָתָהּ, שלא יקח שתי יפות תואר. ומה שנאמר 'וְלִקְחָתָהּ', בא לומר, שלִיקוּחֶיהָ – קידושין יֵשׁ לָהּ בָּהּ, ואף שהיתה גויה ואינה מתגירות מדעתה. ומה שנאמר 'לָךְ לְאִשָּׁה', בא למעט, שְׁלֹא יִקַּח שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת לֹא וְאַחַת לְאִבִּי, או אַחַת לֹא וְאַחַת לְבָנוֹ, ומה שנאמר 'וְהִבְאֵתָהּ אֵל תוֹךְ בֵּיתְךָ', מְלַמֵּד שְׁלֹא יִלְחָצֶנָה לבוא עליה בְּמִלְחָמָה.

הגמרא שבה לדרך דרינו עבד נרצע: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נאמר בפסוק 'אִם אָמַר יֹאמְרֵךְ הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדָנִי' וגו', ויש לדרוש מהכפילות, שאינו נרצע עַד שְׂיֹאמַר אהבתי את אדני וגו', וְיִשְׁנֶנָּה לומר זאת שוב. אם אָמַר שתי פעמים בְּתַחֲלִיל שֵׁשׁ, וְלֹא אָמַר שוב בְּסוֹף שֵׁשׁ, אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר שהעבד אומר 'לֹא אֶצְאָה חֲפָשִׁי', ומשמעותו עַד שְׂיֹאמַר בְּשַׁעֲת יֵצֵאָה שאינו רוצה לצאת. וכן אם אָמַר שתי פעמים בְּסוֹף שֵׁשׁ, וְלֹא אָמַר גם בְּתַחֲלִיל שֵׁשׁ, גם כן אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר 'אִם אָמַר יֹאמְרֵךְ הָעֶבֶד', ומשמעותו, עַד שְׂיֹאמַר בְּשָׁהוּא עֶבֶד, ובסוף שש אינו עבד.

הגמרא מפרשת את הברייתא: אָמַר מַר, אם אָמַר בְּתַחֲלִיל שֵׁשׁ וְלֹא אָמַר גם בְּסוֹף שֵׁשׁ, אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר 'לֹא אֶצְאָה חֲפָשִׁי'. וקשה, מַאי אִירָא – למה לאמר זאת מְלִי אֶצְאָה חֲפָשִׁי, תִּיפּוּק לִיה דְּבַעֲיָנָן – נדע זאת מכך שאנו צריכים שיאמר 'אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדָנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנִי, וְלִיבָא – ואינו יכול לומר כן בתחילת שש, שעדיין לא נשא שפחה. וְתו – ועוד קשה, מה שאמר שאם אָמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ, שלכאורה היינו ביום האחרון לעבודתו, וְלֹא אָמַר בְּתַחֲלִיל שֵׁשׁ, אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר 'אִם אָמַר יֹאמְרֵךְ הָעֶבֶד', וקשה, אִמּו – האם בְּסוֹף שֵׁשׁ – קודם שנשתחרר לֹא עֶבֶד הוּא, הרי הוא עבד עד סוף היום.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַבָּא, (מַאי בְּתַחֲלִיל שֵׁשׁ), מה שנאמר בברייתא 'בתחילת שש',

הכוונה בְּתַחֲלִיל פְּרוּטָה אַחֲרֹנָה, כשעדיין נותר זמן עבודה שנקנה בפרוטתו, ושם עבד עליו, כיון שחיוב פרוטה שלימה. (וְמַאי בְּסוֹף שֵׁשׁ), ומה שנאמר בברייתא 'בסוף שש', הכוונה בְּסוֹף פְּרוּטָה אַחֲרֹנָה, כשלא נותר אפילו פרוטה לפי חשבון גרעין כספו, שזו היא שעת היציאה.

הגמרא מביאה ברייתא לבאר איזה תנאים צריך כדי שהעבד ירצע: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, אם יש לו – לעבד אִשָּׁה – שפחה כנענית, וְכִנִּים ממנה, וְלָרֶבּוּ אִין אִשָּׁה וְכִנִּים, אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר שאינו רוצה לצאת 'כִּי אֶהְבֵּד וְאֶת בֵּיתְךָ', וכשאין לרבו אשה אין זה אהוב את ביתו. וכן אם יש לָרֶבּוּ אִשָּׁה וְכִנִּים וְלֹא אִין אִשָּׁה וְכִנִּים, אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר שאומר העבד 'אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדָנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנִי', ואינו יכול לומר כן כשאין לו אשה או בנים. וכן אם הוא אוהב אֶת רֶבּוּ וְרֶבּוּ אִינוֹ אוֹהֲב, אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר שהסיבה שרוצה להשאר 'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ', ורק כשרבו אוהבו טוב לו. ואם רֶבּוּ אוֹהֲב וְהוּא אִינוֹ אוֹהֵב אֶת רֶבּוּ, אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר שהוא רוצה להשאר 'כִּי אֶהְבֵּד'. וכן אם הוא חוֹלָה וְרֶבּוּ אִינוֹ חוֹלָה, אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר 'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ', והיינו כשאינו חולה. ואם רֶבּוּ חוֹלָה וְהוּא אִינוֹ חוֹלָה, אִינוֹ נִרְצָע, שְׁנָאֹמַר 'עִמָּךְ', שאף לרבו טוב כמורה.

הגמרא מביאה ספק בזה: בְּעִי' – הסתפקו רַב בִּיבִי בַר אֲבִי, אם שְׁנִיָּהֶם – האדון והעבד חוֹלִין, מַאי, האם נרצע או לא. האם 'עִמָּךְ' בְּעִיָּנָן – צריכים אנו רק שיתקיים 'עִמָּךְ', שיהיו העבד ורבו שווים, וְהָא אִיבָא – וזה מתקיים גם כששניהם חולים, או דִּילֵמָא – או אולי 'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ' בְּעִיָּנָן – צריכים אנו שיהיה טוב לשניהם, וְהָא לִיבָא – ואין זה מתקיים כאן. מסקנת הגמרא, תִּיקָן – יעמוד ספק זה ללא הכרעה.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת מהפסוק הנזכר חובת האדון לעבד: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נאמר בפסוק 'כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ', ומכאן שצריך שיהיה העבד 'עִמָּךְ' בְּמַאֲבָל, 'עִמָּךְ' בְּמַשְׁתָּה, דהיינו שיהא שווה לאדון בהם, שְׁלֹא תִהְיֶה אִתָּה אוֹכֵל פֶּת נִקְיָה וְהוּא אוֹכֵל פֶּת קִיבֵר – שאינה נקייה, וכן שלא תהא אִתָּה שוֹתֶה יַיִן יָשָׁן, וְהוּא שוֹתֶה יַיִן תָּרֵשׁ

שהוא פחות משובח, וכן שלא תהא אִתָּה יָשָׁן עַל גְּבִי מוֹכֵן שהם רכים, וְהוּא יָשָׁן עַל גְּבִי תָּכָן שהוא קשה. מְכָאָן – מדרשה זו אָמְרוּ חכמים, שְׁכָל תְּקוּנָה עֶבֶד עֲבָרִי, בְּקוּנָה אֲדוֹן לְעֻצְמוֹ, שעליו לתת לו את צרכיו כפי שנותן לעצמו.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בחיובי האדון לעבד: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נאמר בתורה 'וְיֵצֵא מִעִמָּךְ הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ' וגו', והיינו בניו מאשתו הישראלית, שאילו בניו מהשפחה שייכים לאדון, ככתוב 'אִם אֲדָנִי יֵתֵן לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדָה לוֹ בָּנִים או בָּנוֹת, הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדוֹנֶיהָ' וגו'. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, שיש להקשות, אִם הוּא נִמְכָּר לעבד, בְּנָיו וּבָנוֹתָיו מִי נִמְכָּרִים, בתמיה, ומה צריך שיצאו עמו. אלא מְכָאָן שָׂרְבוּ חֵיב בְּמִזְנוֹת בְּנָיו, וכאשר הוא יוצא לחירות, גם בניו יוצאים עמו, ונפטר האדון ממזונותיהם.

בְּיֹצֵא בְּדָבָר אִתָּה אוֹמַר לגבי מה שנאמר 'אִם בָּעַל אִשָּׁה הוּא וְיֵצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ', אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, שיש להקשות, אִם הוּא נִמְכָּר לעבד, אִשְׁתּוֹ מִי נִמְכָּרָה, בתמיה, ומה צריך שתצא עמו. אלא מְכָאָן יש ללמוד, שָׂרְבוּ חֵיב בְּמִזְנוֹת אִשְׁתּוֹ, וכאשר הוא יוצא לחירות, גם אשתו יוצאת עמו, ונפטר האדון ממזונותיה.

וְצִרִיבָא – צריכה התורה להשמיענו גם את חיוב האדון במזונות אשתו וגם במזונות בניו, דְּאִי אֲשָׁמוּעִינָן – שאם היה כתוב רק את החיוב לבְּנָיו, הייתי אומר שרק במזונותיהם חייב, מִשּׁוֹם דִּלֵּא בְּנֵי מִיָּעֲבָד וּמִיבָל נִינְהוּ – שאינם יכולים לעבוד ולהרויח מזונותיהם, כיון שקטנים הם. אֲבָל אִשְׁתּוֹ דְּבֵת מִיבָל וּמִיָּעֲבָד הִיא – שיכולה לעבוד ולהרויח מזונותיה, אִימָא תַּעֲבִיד וְתִיבָל – נאמר שתעבוד ותרויח מזונותיה. וְאִי אֲשָׁמוּעִינָן – ואם היה כתוב רק את החיוב לְאִשְׁתּוֹ, הייתי אומר שרק במזונותיה חייב, מִשּׁוֹם דִּלֵּא דִּירְבָּה לְהִדּוּרִי – שאין דרכה לחזר על הפתחים, לפי שהיא בושה בכך, אֲבָל בְּנָיו דִּירְבָּבִיחוּ לְהִדּוּרִי – שדרכם לחזר על הפתחים, ואין זה בושה להם, אִימָא לֹא – נאמר שאינו חייב לזונם, אלא יחזור על הפתחים, לפיכך צִרִיבָא – צריך להשמיענו בשניהם.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את אופן הרציעה: תָּנוּ רַבֵּנּוּ,

המשך ביאור למסכת קידושין ליום רביעי עמ' ב

לְאִשָּׁה; שמוּתָר לשאתה, קְרִינָא בִּיה – אנו מקיימים גם 'וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְחָהּ' וגו', שהותרה לביאה ראשונה, וְכָל הִיבָא דִּלֵּא קְרִינָא בִּיה – כל שאי אפשר לקיים 'וְהִבְאֵתָהּ אֵל תוֹךְ בֵּיתְךָ' וגו', שאסור לשאתה, לֹא קְרִינָא בִּיה – אין מקיימים גם את 'וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְחָהּ' וגו', ואסור גם בביאה ראשונה.

הגמרא מביאה ברייתא לפרש את אופני היתר יפת תואר: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, נאמר בפרשת יפת תואר 'וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְחָהּ', והיינו רק כשנתן עיניו לישאנה בְּשַׁעֲת שְׁבִיָּה מותרת, אך אם מתחילה לקחה למוכרה או לשפחה ואחר כך נתן עיניו בה, אסורה.

ומה שנאמר 'אִשְׁתִּי', פירושו, וְאִפִּילוּ אִשְׁתִּי אִישׁ

מותרת.

ומה שנאמר 'יִפֶּת תוֹאֵר', היינו שמתגרה בו יצרו מחמת יופיה, ללמד שלא דְּבָרָה תוֹרָה אֵלָּא בְּנִגְד יֵצֵר הָרַע המסיתו לבוא עליה, ובקושי רב התירה אותה, משום שמוֹמָב שְׂיֹאכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׁר

קידושין. פרק ראשון – האשה נקנית דף כב עמוד א – מתוך מהדורת טובי"ס

זה
תוספות
ה"ג שלא יקחנה לאביו ולא לבנו. ול"ג שתיים אחת לו ואחת לאביו או אחת
לו ואחת לבנו. דמאי אידיא שתיים אפילו אחת לאביו נמי הוי איסור
דהא לך דרשינן: **שלא** ילחצנה במלחמה. פי' בקונטרס לבוא עליה משמע
מתוך פירושו דבמלחמה אסור לבוא עליה כל עיקר ואפילו ביאה ראשונה

תמותות. אמורטיי"ש: וְהִשְׁקָתָּ. בחשקו תלה הכתוב ואפי' אינה נאה: ולא בה
ובחבירה. שלא יקח שתיים: ליקוחין יש לך בה. קידושין תופסין ואע"פ שהיתה
עובדת בוכבים שהרי אינה מתגיררת מדעתה: לך ולא לאחרים. שלא יקחנה
לצורך אחרים כגון אביו **שלא** ילחצנה במלחמה. לבא עליה: ה"ג להאי

תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות
וחשקה אע"פ שאינה נאה בה ולא בה ובחבירה ולקחת
ליקוחין יש לך בה לך לאשה שלא יקח שתי נשים אחת
לו ואחת לאביו אחת לו ואחת לבנו והבאתה מלמד שלא
ילחצנה במלחמה: ת"ר אם אומר יאמר עד שיאמר וישנה
אמר בתחילת שש ולא אומר בסוף שש אינו נרצע
שנאמר לא אצא חפשי עד שיאמר בשעת יציאה אומר
בסוף שש ולא אומר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר אם
אמר יאמר העבד עד שיאמר בשהוא עבד אומר מר אומר
בתחילת שש ולא אומר בסוף שש אינו נרצע שנאמר לא
אצא חפשי מאי איריא מלא אצא חפשי תיפוק ליה
דבעינן אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני ולכא ויתו
אמר בסוף שש ולא אומר בתחילת שש אינו נרצע
שנאמר העבד אטו סוף שש לאו עבד הוא אומר רבא
(מאי בתחילת שש) בתחילת פרוטה אחרונה (ומאי בסוף
שש) בסוף פרוטה אחרונה: ת"ר לו אשה ובנים ולרבו
אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר כי אהבך ואת ביתך
לרבו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר
אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני הוא אוהב את רבו
ורבו אינו אוהבו אינו נרצע שנאמר כי טוב לו עמך רבו
אוהבו והוא אינו אוהב את רבו אינו נרצע שנאמר כי
אהבך הוא חולה ורבו אינו חולה אינו נרצע שנאמר כי
טוב לו עמך רבו חולה והוא אינו חולה אינו נרצע
שנאמר עמך בעי רב ביבי בר אבבי שניהם חולין מאי
עמך בעינן והא איכא או דילמא כי טוב לו עמך בעינן
והא ליכא תיקו: ת"ר כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך
במשקה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת
קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן
על גבי מוכין והוא ישן על גבי תבן מפאן אמרו כל הקונה
עבד עברי בקונה אדון לעצמו ת"ר ויצא מעמך הוא ובניו
עמו א"ר שמעון אם הוא נמכר בניו ובנותיו מי נמכרים
מפאן שרבו חייב במזונות בניו פיוצא בדבר אתה ואמר
אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו א"ר שמעון אם
הוא נמכר אשתו מי נמכרה מפאן שרבו חייב במזונות
אשתו וצריכא דאי אשמועינן בניו משום דלא בני מיעבד
ומיכל נינהו אכל אשתו דבת מיכל ומיעבד היא אימא
תעביד ותיכול ואי אשמועינן אשתו דלא דירבה להדורי
אכל בניו דדידיהו ויהא אימא לא צריכא ת"ר
אילו

בכריתא בספר כ"פ ראה אנכי ואם
אמר יאמר עד שיאמר וישנה אומר
בתחילת שש ולא אומר בסוף שש אינו
נרצע שנאמר לא אצא חפשי עד
שיאמר בשעת יציאה אומר בסוף שש
לא אומר בתחילת שש אינו נרצע
שנאמר אם אומר יאמר העבד עד
שיאמר בשהוא עבד. והכי פירושה אומר
ושנה שתי האמירות בתחילת שש ולא
אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמר לא אצא
משמע סמוך ליציאה אומר שתי פעמים
בסוף שש בו עד שיאמר בשהוא עבד: ה"ג
אמר מר אומר בתחילת שש בו מאי
איריא מלא אצא חפשי תיפוק ליה
דבעינן בו ויתו אומר בסוף ולא אומר
בתחילת שש אינו נרצע שנא' העבד
אטו סוף שש לאו עבד הוא. והכי
פירושה אומר בתחילת שש בו קס"ד תחילת
שש ממש תיפוק ליה דבעינן אהבתי את
אשתי ואת בני ועדין בתחילת שש אין לו
אשה ובנים שלא מסרו לו עדדין שפחה
כנענית: אטו סוף שש לאו עבד הוא. יום
אחרון נקרא סוף שש וכל היום הוא עבד:
ה"ג אומר רבא בתחילת פרוטה אחרונה
בסוף פרוטה אחרונה. ול"ג לא קשיא
ול"ג כאן והכי פירושו כל תחילת שש
דקנתי בשמיניע להתחיל לסוף פרוטה
אחרונה לפי חשבון גרעונה שעדיין עליו
שנה פרוטה דהיינו דמי עבד וכל סוף שש
(פרוטה אחרונה) מאחר שהתחיל בה נקרא
סוף דלאו עבד הוא דאין עליו שנה פרוטה
וה"ק אומר בתחילת שש קודם פרוטה
אחרונה דבכר יש לו אשה ובנים ולא בסוף
שש לאחר שהתחיל פרוטה אחרונה אינו
נרצע ואפי' אומר וישנה דכתיב לא אצא
חפשי סמוך ליציאה וכל זמן שיש עליו
פרוטה שלימה לאו סמוך ליציאה הוא אי
אמר וישנה בסוף פרוטה אחרונה ולא אומר
בתחילת פרוטה אחרונה אינו נרצע שנאמר
אם יאמר העבד עד שיאמר בשהוא עבד
ובלשון אחרת גירסא זו בפי כל ואינו יכול
להעמידה שהרבה תשובות בה וזה הלשון
אמר יאמר עד שיאמר וישנה העבד עד
שיאמר בשהוא עבד אומר בתחילת שש
ולא אומר בסוף שש אינו נרצע שנאמר אם
אמר יאמר אומר בסוף שש ולא אומר
בתחילת שש אינו נרצע שנאמר לא אצא
חפשי והכי פירושו אומר בתחילת שש פעם
אחת ולא חזר ואמר בסוף שש אינו נרצע
דבעינן אומר יאמר שתי אמירות אומר בסוף

שש ולא אומר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר לא אצא חפשי וזה כבר יצא
השתא קשיא לי טובא הא נמי תיפוק לי מאמר יאמר דהא לא אומר וישנה ואם
באת לפרש אומר בסוף שש שתי פעמים אי"ל לא דמאי לרישא דאי אומר בתחילת
שש שתי פעמים מנא ליה דאינו נרצע ועוד מה לי דשביקה קמייאת דדרש העבד עד שיאמר בשהוא עבד ונקיט ליה קרא אחריתא מלא אצא וזהו כבר יצא
תיפוק ליה מהעבד: לו אשה ובנים. שפחה כנענית שנמסרה לו וקלה לו: כי טוב לו. פרט לחולה: הוא ובניו עמו. על ברחיק בבני ישראלית דאי בבני כנענית
האשה וילדיה כתיב (משום כח) דלאו בני מעבד ומיכל נינהו. שקטנים הם: לאהדורי. לחזר על הפתחים לפי שהיא בוששה

ראשונה ואני אומר לא ביאה שניה ולא ראשונה הותרה אלא לאחר כל
הפעשים דכתיב ואחר כן תבא אליה ובעלתה:
כמין
אילו

אילו נאמר ונתת אונן בדלת הייתי אומר ודקור כנגד אונן בדלת. אבל און לא ירענה: לאון מאכראי. כלומר רחוק מן הדלת בדכתיב את אונן והדר יתן אונן בדלת וקח את המרצע ודקור בדלת מעבר השני כנגד אונן לקיים ולקחת המרצע ונתת באונן בדלת: דוקר ויורד. אונן בשנותנה על הדלת עד שמוגיע לדלת: עקורה. מן המזוזה ומזוהל

לארץ: מה מזוזה מעופה. דבלאי הכי לא מקרי מזוזה: חומר. צרור המרגליות וצרור הבושם תלוי בצנאר לתכשיט: מתני' וקונה את עצמו. מיד רבו: כסף ע"י אחרים. שיתנהו לרבו ע"מ שיהא זה בן חורין אבל הוא עצמו לא יקבל מהם ואפילו ע"מ שאין לרבו רשות בו דקסבר אין קנן לעבד בלא רבו: ובשטר ע"י עצמו. שקבלנו הוא ובגמרא מפרש לכולה דרבי מאיר ורבנן: וכלבד שיהא הכסף משל אחרים. דעבד אין לו כלום דאם מצא מציאה או קבל מתנה הכל לרבו ואם בא לפדות ע"י עצמו צריך להיות משל אחרים ויתנהו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו: גמ' שדה נקנית בכל חצי. ולקמן יליף בפירקין דף טו. וכל עובדי כוכבים כבנענים משמכר לעבד אלא שקל עבדים נקראין על שם כנען משום דכתיב ביה (ובלשון ט) עבד עבדים: מילתא. דאיתיה בעבד וליהא בשאר מטלטלין קתני אבל חליפין דאיתנהו נמי בשאר מטלטלין שהמטלטלין גם הם נקנין בחליפין לא איצטריך ליה למיתני: תקפו. בחזקה: לא קנאו. דמדעתיה אול ואין זו משיכה: בשלמא לתנא דידן. לא תיקשי לשמואל אמאי לא תני משיכה במתניתין דאיכא לתרצוי בדאוקמינן דמילתא דאיתא במטלטלין לא קתני אלא תנא ברא דתנא חליפין בהדיהו תיקשי לשמואל אי איתיה דנקנה במשיכה ליתנייה נמי במתניתין: מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי. כגון חליפין צריך וקנה עם השאר דאיתנהו במקרקעי אבל משיכה דליתא במקרקעי לא תנא בהדיהו: ביצד במסירה. גבי בהמה קאי דקתני מתני' (קמן דף סט) בהמה גסה נקנית במסירה: בשערה. כגון שיער שבראש הסוס: שלח. משאוי: אדעתא דמרה אולא. על דעת הקורא אותה לפי שאין לה דעת: אדעתיה דנפשיה. מדעת עצמו: קפון. דלית ליה דעת כבהמה דמי ואם קרא לשם קנה ובא אצלו קנאו: התיר לו מנצלו. העבד לזוהר: גרדו. גראטיר בלע"ז: הנביהו. העבד את הלוקח: מאי קאמר. מה ענין הגבהה דעלמא להגבהה דהבא הגבהה לזקח מגביה החפץ והבא אמרין שהעבד מגביהו משום עבודה שהלוקח משעבד בו לקנותו בחזקה: אלא מעתה. דהגביהו הוא לרבו קנאו:

כמין חומר. פירש הקונטרס צרור מרגליות או בשמים שתלוי בצנאר נשים לתכשיט ור"ת פירש חומר מעשה וכן פירש הערוך בלשון ערבי כשאומר לחבירו מה מעשיך אומר לו מה חמרך: מה נשתנה און. יש במדרש דמרצ"ע בגימטריא ד' מאות (שנה) ולפי שהיו ישראל עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקב"ה והלך זה וקנה אדון לעצמו לפיכך ירצע במרצע העולה כה: [ת"ל לעולם כו. ואין לומר לעולמו של יוכל דא"כ לשתוק קרא מצינה ונילף משדה אחוזה. ת"י:]

איכא

דאמרי גדול היה. העבד ונהור בו שלא יקנה הוא בעצמו מן ההפקר לפיכך קדם לפני המיתה וזכה בו זה פירש למיתה וזהו הנידואה וזה פירש לחיים מר וזכרא תחתיו במקומו שלא יהיה העבד רגע אחד בלא אדון: ואיכא

הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע ור"ש ב"ר היה דורש את המקרא הזה כמין חומר מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המושקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והוצאתים מעבדות לחירות והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם: מתני' עבד פנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים ובשטר על ידי עצמו דברי רבי מאיר והכמים אומרים בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים וכלבד שיהא הכסף משל אחרים: גמ' מנלן דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחרים לרשת אחוזה הקישן הכתוב לשדה אחוזה מה שדה אחוזה נקנה בכסף בשטר ובחזקה אף עבד פנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה אי מה שדה אחוזה חוזרת לבעלים ביוכל אף עבד פנעני חוזר לבעלים ביוכל תלמוד לומר לעולם בהם תעבדו תנא אף בחליפין ותנא דידן מילתא דליתא במטלטלין קתני מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני אמר שמואל עבד פנעני נקנה במשיכה ביצד תקפו ובא אצלו קנאו ובא אצלו לא קנאו בשלמא לתנא דידן מילתא דאיתא במטלטלי לא קתני דליתא במטלטלי קתני אלא לתנא ברא נתיני משיכה כי קתני מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי משיכה דבמטלטלי איתא במקרקעי ליתא לא קתני ביצד תקפו ובא אצלו קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו וקראו לא והתניא ביצד במסירה אחוזה במלפיה בשערה באופן שעליה בשליף שעליה בפרימבא שפפיה וכוונן שצנאורה קנאה ביצד במשיכה קורא לה והיא באה או שהבישה במקל ורצתה לפניו בין שעקרה יד ורגל קנאה רבי אסי ואמרי לה ר' אחא אומר עד שתהליך לפניו מלא קומתה אמרי בהמה אדעתא דמרה אולה עבד אדעתיה דנפשיה קאזיל אמר רב אשי עבד קפון כבהמה דמי תנו רבנן ביצד בחזקה התיר לו מנצלו או הולך בליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו הרחיצו סכו גרדו הלבישו הנעילו הגביהו קנאו אמר ר' שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום מאי קאמר אמר רב אשי הגביהו הוא לרבו קנאו הגביהו רבו לו לא קנאו אמר רבי שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה קונה בכל מקום השתא דאמרת הגביהו הוא לרבו קנאו אלא מעתה שפחה פנענית תקנה בבאה כי קאמרין זה נהנה זה מצטרף הכא זה נהנה זה נהנה הוא שלא פדרבה מאי איכא למימר אמר רב אחי [בר אדא] דמן אחא מאן לימא לן דלאו הגאה אית להו לתרויהו ועוד משכבי אשה כתיב הקישה הכתוב פדרבה לשלא פדרבה ר' יהודה הנדואה גר שאין לו יורשין הוה חלש על מר וזכרא לשיול ביה חזיה דתקוף ליה עלמא טובא אמר ליה לעבדיה שלוף לי מסנאי ואמטינהו לביתא איכא דאמרי גדול הוה

ה

שפחה פנענית תקנה בבאה. דהא אנגבה ליה: הנדואה. מארץ בוש כוש מתרגמינן הנדואה: דתקוף ליה עלמא. גוסס ונוטה למות: אמר ליה. מר וזכרא לעבדיה דגר: שלוף לי מסנאי. לקנותו בחזקה היה מתכוון שיהא בעבודתו כשימא אדון: איכא דאמרי גדול היה. העבד ונהור בו שלא יקנה הוא עצמו מן ההפקר לפיכך קדם לפני המיתה וזכה בו והגר פירש למיתה ומר וזכרא פירש לחיים תחתיו שלא יהא העבד בלא אדון רגע אחד:

המשך בעמוד קח

שהרי התנא הזה סובר שאף קנין הקונה במטלטלין, צריך לשנותו בכלל קנייני עבד כנעני. הגמרא מתרצת: **בִּי קִנְיָהּ** – התנא שנה בברייתא שעבד כנעני קונה גם בחליפין שהוא **מִלְחָה דְאִיתָא** – דבר שישנו, וקונה בִּין **בְּמַטְטְלִין** אבל קני **מִשְׁכָּה דְּבַמַּטְטְלִין אִיתָא בְּמַקְרָעֵי לִיתָא** – שקונה רק במטלטלין ולא בקרקעות **לֹא קִנְיָהּ** בברייתא. שמאחר והזכיר בעבד כנעני קניינים הקונים בקרקעות, שנה גם קנין חליפין שאף קנין זה מועיל בקרקעות, אבל משינה שאינה קונה בקרקעות, אין לשנותה אבן קנין קרקע.

משנה

המשנה מלמדת את הדרכים בהם נקנה ומשתחרר עבד כנעני: **עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנָה** לישראל באחד מקניינים אלו, **בְּקִנְיֵן כֶּסֶף** - שהקונה נתן כסף למי שמכרו לו, ו**בְּשִׁטָּה**, שהמוכר מוסר לקונה וכתוב בו שהעבד מכור לו, ו**בְּחִקָּה** - שמחזיק האדון בעבד, על ידי שמשמש בו. ו**קִנְיֹה** העבד הכנעני **אֵת עַצְמוֹ** ונעשה בן חורין, **כִּכְסֶּף** שניתן לאדונו על ידי אנשים אחרים עבור שירותו. ו**בְּשִׁטָּה** על ידי עצמו שהוא מקבלו מהאדון, **דְּבַר רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, כִּכְסֶּף** הוא משתחרר על ידי עצמו - שיתכן שיהיה לעבד כסף השייך לו, וישחרר עצמו בכסף זה. ו**בְּשִׁטָּה** הוא משתחרר על ידי אחרים המקבלים את השטר בשבילו. ואף שיכול להשתחרר בכסף על ידי עצמו, ו**לִכְלֹד שְׂפִיחָה הַכֶּסֶף מִשָּׁל אֲנָשִׁים אֲחֵרִים**, שהקנו לו את הכסף על מנת שאין לרבו רשות בו, ובאופן זה הכסף שייך לעבד, והוא יכול להשתחרר בו.

אלא, הָ – רבי יהודה, פִּדְשׁ לְמִיתָה, וְבָרַע
המיתה הָ – מר זוטרא, פִּדְשׁ לְחַיִּים, ולא היה
זמן שיוכל העבד לזכות בעצמו. וְאִכָּא דְאֶמְרִי
שְׁמֵן הָהּ אוֹתוֹ עֵבֶד, ובכל זאת הוזרו מר
זוטרא לזכות בו, מאחר ולדעתו אף עבד קטן
זוכה בעצמו בשעת מיתת רבו הגר, וסבר
כחכמים וְלֹא כְּאֶמָּא שְׁאוּל, וכפי שיתבאר
להלן.

הגמרא מבארת את מחלוקת חכמים ואבא
שאוּל: דְּתַנִּינָא, גַּר שְׁמֵן לֹא יוֹרְשִׁין, וְכִבְּזוּ
(ובזו) וְיִרְשָׁא אֶת נֶכְסֵיו, וְהָיוּ בְּהֵן עֲבָדִים, בֵּין
גְּדוּלִים בֵּין קְטָנִים, קִנּוּ העבדים את עַצְמָן
ונעשו בְּנֵי חֹרִין, שאף עבד קטן זוכה בעצמו מן
ההפקר. אָמָּא שְׁאוּל אָמַר, גְּדוּלִים קִנּוּ עַצְמָן
בְּנֵי חֹרִין, לפי שהם זוכים בעצמם, אבל קְטָנִים
כֹּל הַמְּחִיךְ בְּהֵן לאחר מיתת הגר, וְכֵּה בְּהֵן,
שאינם יכולים לזכות בעצמם, ונותרו הפקר לכל.

שנינו במשנה, וְהַעֲבֵד קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ מִיד
אֲדוֹנוֹ, כִּכְסָף כּו' על ידי אחרים ובשטר על ידי
עצמו, דברי רבי מאיר. יש לדייק מדבריו 'כִּכְסָף' –
עַל יְדֵי אֲחֵרִים אֵין – אכן יוצא לחירות, אֲכָל לֹא
עַל יְדֵי עַצְמוֹ – אבל אינו יכול לתת כסף שלו
לשחרורו, שכל מה שקנה עבד קנה רבו. הגמרא
מבררת: כְּמָא עֲסָקִין שאחרים משחררים את
העבד בכספם, אִילֵּימָּא – שהם עושים כן שְׁלֹא
מִדְּעָתוֹ של העבד, מִכְּדִי שְׁמַעְנָא לִיה – מאחר
ששמענו לְרַבִּי מְאִיר דְּאָמַר בגיטין (יא:) חֹב
הוא לְעֵבֶד שְׂעִינָא מִיד רְבּוֹ לְחֵירוֹת – יש לעבד
הפסד בשחרורו, שבכך נאסר בשפחה כנענית
המוותרת לעבדים ואסורה לישראל, וְתַנִּינָא
(גיטין יא:) וְכֵּן לְאֶדָם שְׁלֹא בְּפָנֵי – שאפשר
לזכות לאדם בלא ידיעתו, ואֵין חֲבִין לוֹ אֶחָא
בְּפָנֵי – בידיעתו ובהסכמתו. ומאחר והשחרור
חוב לעבד, אין אחרים יכולים לשחררו בלא
הסכמתו. הגמרא מבארת: אֶלָּא פְּשִׁימָא שדברי
רבי מאיר נאמרו, כשהאחרים נתנו את הכסף
מִדְּעָתוֹ של העבד, וְהָא קְמַשְׁמַע לֹן, שְׁעַל יְדֵי
אֲחֵרִים שישחררוהו בממונו, אֵין – יכול הוא
להשתחרר, אבל עַל יְדֵי עַצְמוֹ בממון של עצמו,
לֹא – אין הוא יכול להשתחרר, אֶלֵּמָּא – הרי
שלדעתו אֵין קִנּוּ לְעֵבֶד בְּלֹא רְבּוֹ – אין
אפשרות כלל שיהיה לעבד ממון שלו, שרבו
קנה לכל ממונו.

הגמרא מקשה: אֵי הָכִי אִימָא סִיפָא – אם כך,
היאך יתיישבו סוף דברי רבי מאיר, שהעבד
משתחרר בְּשִׁטְר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, ויש לדייק, שְׁעַל
יְדֵי עַצְמוֹ, אֵין – אכן משתחרר, אבל עַל יְדֵי
אֲחֵרִים שיקבלו עבורו את השטר, לֹא, וְאִי
מדובר במשנה שנתנית הכסף וקבלת השטר היו
מִדְּעָתוֹ של העבד, עַל יְדֵי אֲחֵרִים, אִמָּא לֹא
ישתחרר העבד, הרי מעשיהם נעשו לדעתו של
העבד. הגמרא מנסה לתרץ: וְכֵּי תִימָא – ואם
תאמר שבאמת מדובר בשחרור הנעשה מדעתו,
וּמָא עַל יְדֵי עַצְמוֹ, אָף עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שלא רק
אחרים מקבלים שטר שחרור עבורו, אלא אף
הוא עצמו יכול לקבל שטר שחרור, וְהָא קָא
מְשַׁמַּע לֹן, דְּגִיטוֹ וְיָדוֹ בָּאִים כְּאֶחָד – הכח
לזכות במה שבידו ונתנית הגט המשחררת אותו,
חלים בבת אחת, שמכיון שאחר השחרור יהיה

לעבד יד ורשות לעצמו, הרי שכבר עתה קודם
השחרור יכול הוא לקבל את השטר בידו.
הגמרא דוחה את התירוצו: וְהָא לֹא תַנִּי הָכִי –
והרי שנינו, שאין זו דעתו של רבי מאיר, דְּתַנִּינָא
בברייתא. העבד משתחרר בְּשִׁטְר עַל יְדֵי עַצְמוֹ,
וְלֹא עַל יְדֵי אֲחֵרִים, המקבלים את השטר עבורו,
דְּכִרִי רַבִּי מְאִיר.

אָמַר אֲבִי, לְעוֹלָם מדובר במשנה שהשחרור
נעשה שְׁלֹא מִדְּעָתוֹ של העבד, ולכן בשטר אינו
משתחרר על ידי אחרים, כיון שלדעת רבי מאיר
חוב הוא לעבד, וְמָה שְׁשֵׁנִי שהוּא יוצא בכסף
על ידי אחרים, שְׁאֵין כֶּסֶף – שונה קנין כסף
משטר, הוֹאִיל וְקִנְיָ לִיה – הואיל והאדון קונה
את העבד בכסף, כְּעַל בּוֹרְחִיהּ של העבד, לכן גם
כשהאדון משחררו, מְקַנֵּי לִיה – מקנה את העבד
לעצמו, ומשחררו בכסף, אפילו כְּעַל בּוֹרְחִיהּ .
הגמרא מקשה: אֵי הָכִי – אם זה הטעם שהעבד
משתחרר בכסף אפילו בעל כרחו, שְׁטֵר נָמִי – גם
בשטר נאמר כך, שמאחר והוא נקנה לאדון
בשטר בעל כורחו של העבד, גם אחרים יקבלו
שטר שחרור עבורו אפילו בעל כרחו, ומדוע
שנינו שקונה את עצמו בשטר רק על ידי עצמו.
מתרצת הגמרא: הָאִי שְׁטֵרָא לְחֹדוֹ וְהָאִי שְׁטֵרָא
לְחֹדוֹ – שטר הקנין, שטר בפני עצמו הוא ונאמר
בו לשון קניה, ושטר שחרור, שטר בפני עצמו
הוא ונאמר בו לשון שחרור, ואין ללמוד דיניהם
זה מזה. מקשה הגמרא: הָכָא נָמִי – הלוא גם
בכסף ניתן לומר, שְׁהָא כִּכְסָף לְחֹדוֹ וְהָאִי
כִּכְסָף לְחֹדוֹ – והו כסף בפני עצמו שבו נעשה
קנין, והו כסף שבו נעשה שחרור, והיאך מביאים
ראיה מזה לזה. מתרצת הגמרא: מִכְּעָא מִיָּה
חַד הוּא – המטבע אחד הוא בקניה ובשחרור,
ואין ניכר הבדל בין המטבעות, וכשם שנקנה
בעל כרחו ע"י מטבע, כך משתחרר בעל כרחו
במטבע.

רַבָּא אָמַר, מדובר במשנה ששחרור העבד
נעשה שלא מדעתו, והטעם שְׁכֶסֶף מוֹעִיל בעל
כורחו, כִּי קִבְּלָת רְבּוֹ, שיקבל כסף מיד אחרים,
היא שְׁטֵרָמָּה לוֹ – לעבדו את השחרור, ואין
נותני הכסף משחררים אותו, ומאחר והאדון אינו
שליח העבד אלא מקבל כסף להנאתו, והעבד
יוצא מאליו לחירות, לכן יכול לקבל את הכסף
אפילו בעל כרחו. אבל בשחרור הנעשה בְּשִׁטְר,
קִבְּלָת אֲחֵרִים את השטר מיד האדון, היא
שְׁטֵרָמָּה לוֹ לשחרור, וקבלתם מועילה רק מפני
שהם זוכים עבור העבד, ואין יכולים לחוב לעבד
שלא מדעתו.

שנינו במשנה, וְחֲכָמִים אֹמְרִים כִּכְסָף עַל יְדֵי
עַצְמוֹ ובשטר על ידי אחרים, ובכלל שיהיה הכסף
משל אחרים. הגמרא מבררת את דברי חכמים:
יש לדייק, 'כִּכְסָף עַל יְדֵי עַצְמוֹ' אֵין – אכן הוא
משתחרר, אבל עַל יְדֵי אֲחֵרִים שיתנו כסף
עבורו, לֹא. מקשה הגמרא: אִמָּא אין נתינתם
מועילה לשחרור, נְהִי נָמִי – גם אם נאמר
שבמשנה מדובר דְּשִׁלָּא מִדְּעָתוֹ נעשו קניינים
אלו, היה צריך להוֹעִיל נתינת כסף גם על ידי
אחרים, כִּי מִכְּדִי שְׁמַעְנָא לָהּ – מאחר ושמענו
לְרַבִּנָּן דְּאֶמְרִי במסכת גיטין (יא:) וְכֹות הוּא
לעבד שְׂעִינָא מִתַּת יַד רְבּוֹ לְחֵירוֹת, שהזכות

של השחרור לחירות יותר גדולה ממה שמפסיד
בכך שנאסר בשפחה כנענית, וְתַנִּינָא (גיטין יא:)
וְכֵּן לְאֶדָם שְׁלֹא בְּפָנֵי וְאֵין חֲבִין לוֹ אֶחָא
בְּפָנֵי, ומאחר חכות היא לו, מדוע לא ישחררהו
אחרים בכסף שלא מדעתו.

הגמרא מנסה לתרץ: וְכֵּי תִימָא מָא עַל יְדֵי
עַצְמוֹ, הכוונה היא, אָף עַל יְדֵי עַצְמוֹ, אולם גם
אחרים יכולים לשחררו שלא מדעתו כיון
שהשחרור זכות הוא לו, וְקָא מְשַׁמַּע לֹן בכך
שאמרו משתחרר בכסף על ידי עצמו, דְּיֵשׁ
קִנְיָ לְעֵבֶד בְּלֹא רְבּוֹ – שאם יתנו לעבד דבר על
מנת שאין לרבו רשות בו, העבד קונהו לעצמו,
ויתכן שיהיה לו ממון שיוכל להשתחרר בו.
הגמרא דוחה: אֵי הָכִי אִימָא סִיפָא – אם כך
קשה מהסיפא, ששנינו, בְּשִׁטְר עַל יְדֵי אֲחֵרִים,
ומשמע שדווקא על ידי אחרים משתחרר, וְלֹא
עַל יְדֵי עַצְמוֹ. וקשה, וְהָא קִינְיָא לֹן – והרי
מקובלנו דְּגִיטוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד – הכח לזכות
בשטר שיקבל לידו ונתנית הגט המשחררת
אותו, חלים בבת אחת.

הגמרא מנסה לקיים תירוצו זה: וְכֵּי תִימָא – ואם
תאמר שכשם שפירשנו את הרישא שהכוונה אף
על ידי עצמו, כך נפרש גם בסיפא, מָא עַל יְדֵי
אֲחֵרִים, הכוונה היא אָף עַל יְדֵי אֲחֵרִים,
ויוכל העבד לקבל את שטר השחרור גם על ידי
עצמו. וְהָא קָא מְשַׁמַּע לֹן – ומה שאמרו חכמים
'על ידי אחרים', השמיענו בזה דְּיֹכּוֹת, הוּא
לְעֵבֶד שְׂעִינָא מִיד רְבּוֹ לְחֵירוֹת ולכן יכולים אף
אחרים לקבל עבורו שלא מדעתו. דוחה הגמרא:
אֵי הָכִי שהכוונה בסיפא אף על ידי אחרים וכל
שכן על ידי עצמו, וכן ברישא הכוונה אף על ידי
עצמו וכל שכן על ידי אחרים, נְעִירְבִינְהוּ
וְנִתְּנִינְהוּ – יכולנו לשנותם ביחד ולומר, כך
בְּכֶסֶף וּבְשִׁטְר בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים בֵּין עַל יְדֵי
עַצְמוֹ, שכן כל האופנים מועילים, ולמה חילקם
התנא, 'בכסף על ידי עצמו ובשטר על ידי
אחרים'.

אֶלָּא יש לבאר את המשנה כך, שחכמים אמרו
רק 'בכסף על ידי אחרים', והביאור, שְׁכֶסֶף הוּא
משתחרר בֵּין עַל יְדֵי אֲחֵרִים שלא מדעתו, מפני
שזכות היא לו, בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שיש לו יד
לעבד בלא רבו ויתכן שיהיה לו ממון להשתחרר
בו, ולדבריהם גם בשטר משתחרר בֵּין על ידי
עצמו ובין על ידי אחרים, שהרי מקובלנו ש'גִּטוֹ
וידו באים כאחד'. ומה ששנינו בהמשך, בְּשִׁטְר
עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ, אין זה מדברי
חכמים, והתנא ששנה כן רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר
הוא, הסובר שאין העבד משתחרר בשטר על ידי
עצמו, דְּתַנִּינָא – וכפי ששנינו בברייתא, רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אָמַר, אָף בְּשִׁטְר עַל יְדֵי
אֲחֵרִים וְלֹא עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שאין גִּטוֹ וידו באים
כאחד, וכל שכן בכסף שמשחרר רק על ידי
אחרים, שלדעתו אין קנין לעבד בלא רבו ואין לו
כסף שיוכל להשתחרר בו לחירות. שלש דעות
נאמרו שְׁלֹשׁ מַחְלוקוֹת בְּדָבָר – שלש דעות
החולקות בדיון שחרור עבד כנעני. לרבי מאיר
העבד משתחרר בכסף על ידי אחרים ואפילו
שלא מדעתו, ולא ע"י עצמו, ובשטר ע"י עצמו
ולא ע"י אחרים שלא מדעתו. ולדברי חכמים
המשך בעמוד קא

קידושי'ן. פרק ראשון – האשה נקנית דף כג עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס רש"י

וַיִּכָּאב דאָמרי קטן היה. ואעפ"כ הוצרך לזכות בו כדי שלא יקנה עצמן בו. והתקשר אחר מיתת הארון ודלא כאבא שאול ודלאבא שאול היה יכול לזכות בו ואפי' לאחר מיתתו כפי"ה וקשה לר"ת מנא ליה דלא כאבא שאול ודילמא לעולם אימא לך דכאבא שאול סבירא ליה גומה שהחזיק בו מחיים לפי שהיה ירא שמוא דקדמוני ויחוד וזכותו בו ועוד הנה"ל למימר ויכדרכון ויחוד קשה דברקס השולח (מיטק דף ט"ז) פסיק רבי יהושע בן לוי הלכה כאבא שאול ואע"ג דרבי יוחנן סבר דאין הלכה כאבא שאול מ"מ ק"ל דבכל מקום הלכה כרבי"ל לגבי דרבי יוחנן כדמוכח ברש"י פ"ד דמגילה מהו (ס.) דמשמע שדברי רבי יהושע בן לוי הם עיקר מדברי ר' יוחנן גבי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש ואי"כ היכי עבד הכא דלא בהילכתא ונראה לר"ת דגרס הכא וכאבא שאול כלומר אפילו לאבא שאול דאמר כל החזיק בזה וזה בזה הוצרך לעשות בו שלא דקדמוני אחר ועוד מפרש ר"ת בענין אחר איקרי דאמרי קטן היה שאם היה גדול לא היה מועיל בו זה פירש למיתה וזה פירש לחיים ואע"פ שעבודת אחרים עליו קודם הוא לזכות בעצמו בין שיש לו יד אבל קטן שאין לו יד כל הקודם וזה בזה כאבא שאול אמר לו שלוח מנסאי מחיים אלא לאחר מיתת הדיקדוק העדיפה עקר מהיינו כאבא שאול דאמר קטן אין לו יד לזכות בעצמו ומשום הכי וזה בו מר וזוטר אפילו לאחר מיתה אבל לרנן בין גדול ובין קטן ואפילו עבודת אחרים עליו קנה עצמו ור"י מפרש דהא דאמר וכאבא שאול דאמילתא קמא נמי קאי ואפי' ללישא קמא דגדול היה לא היתה חוקה מועלת כלום אלא דוקא לאבא שאול דלרנן דאמרי בין גדולים ובין קטנים קנו עצמן בני חורין לא היה מר וזוטר א יכול לזכות בו דטעמיהו דרנן מפרש בפרק השולח (מיטק דף ט"ז) דגמר לה בלא מאשה דמהא מיתה בלא מתניתא דהא גט אשד עבד משתלח בעל אד והוי השתא מיתה הבעל בגט ואם היה נותן לו גט מי היה אחר יכול לזכות בו אבל לאבא שאול ניתא דהא זליף מהא אשה איסוריה מפסקת במיתה הבעל ולא ממונא אף עבד כו' ויכין שהיה משעבד עצמו למר וזוטר לא היה חפץ לזכות בעצמו והוי כמו קטן לאבא שאול:

וְהָא קמ"ל ע"י אַחֲרִים אֵין בּוֹ. וְאָמַר מַעֲיָקָא גַּם יָדַע תְּלֻמוּדָא דְּהָכִי הוּא חֲדוּשׁ דְּמִתְנִיתִין בְּדָאֻמֵּר בְּכֻסָּף ע"י אַחֲרִים אֵין ע"י עֲצֻמוֹ בּוֹ וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּהָיָא סָבֵר מַעֲיָקָא דְּהָיָא חֲדוּשׁ דְּמִתְנִי' מִתְרַוְּיָהּ מִמָּה שֶׁהוּא ע"י אַחֲרִים וְגַם דִּינוּקָא דְּע"י עֲצֻמוֹ לֹא מוֹסִיק דְּלֹא אִינְטֵרִיף

מתגי' אלא מן הדייק. ת"ו: **רבי** שמעון בן אלעזר אומר אף שטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ושלש מחלוקות בדבר. פירש בקונטרס ר' מאיר אית ליה בקספא על ידי אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא על ידי עצמו דאין קנן לעבד בלא רבו ובשטר על ידי עצמו ולא על ידי אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו וכסף אע"ג דחוב הוא לו קבלת רבו גרמה לו ולר' שמעון בן אלעזר אית ליה בין שטר בין

לְבַעַל לְגִוְפָהּ: שְׂאִינָה שָׁלוֹם. שֶׁל רַבּוֹ וְרַבָּנָן גְּמָרֵי הָבִי מֵהָ אִשָּׁה מִקְבֵּלַת גִּיטָה אֶף לְגַט:

וַאֲיֵכָה דְּמֵאֲדָר קָמֵן הָיָה, וְאֵעִפּ"חַ הִרְצִיף לְכָל זֹאת: וְדָלִיָּה **כִּמְכָּה שְׂאוּל**, דְּאִמָּה
כֵּל הַמְחֻזָּק בְּהֵן זֶכֶה אִפְּי' לְאַחֵר זְמַן זֶכֶה בְּהֵן: **ע"י עֲצֻמוֹ לֹא**, שְׂאֵם נָתַן לוֹ כִּסֵּף
לְפָדוֹת אֶת עֲצֻמוֹ אֵינֶה פְּדוּי' דְּמָה שִׁקְנָה עֶבֶד קִנָּה רַבָּה: **כִּמְכָּה עֲשִׂינֵין**, הָאִי קִנָּה
עֲצֻמוֹ ע"י אֲחֵרִים: **אֵילִימָא שְׁלֵא מִדְּעֻתוֹ**, שֶׁל עֶבֶד: **שְׁמַעֲיִין לִיה לְרַבִּי מֵאִיר**.

פִּקֵּק דְּגִישׁוּן חֹבֹב הוּא לְעֵבֶד שְׂוִיעָא כִּי
שָׂאֵם הָיָה עֶבֶד בְּתוֹן פּוֹסְלוֹ מִן הַתְּרוּמָה וְאִי
עֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִסּוּרוֹ בְּשִׁפְחָה דְּשִׁכְחָא וְאִי
פְּרִיעָא לִיה: וְתִנְיָנָא אֵין חֲבִין לְאִרְסִי כִּי.
אֵין אָדָם כּוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלוּחוֹ שְׂלֵא מִדְּעֵתוֹ
לְדַבֵּר שְׂהוּא חֻזְבָּה אֹו הַפְסֵד וְהִיכִי תִנִּי
מִתְנִיתִין דְּנִפְנְדָּה עַל יְדֵי אַחֲרִים שְׂלֵא
מִדְּעֵתוֹ: אֱלֵא מִדְּעֵתוֹ. וְאֵם תֹּאמַר מִשְׁטָא
זֵא אִירְסִירֵךְ לֵאשְׁמוּעֵינֵךְ דְּעִי עֲצֻמוֹ לֵא
אֵין קִנְן לְעֵבֶד בְּלֹא רְבוֹ בְּשׁוּם צֹד: וְאִי
מִדְּעֵתוֹ. שְׂאֵמֵר לֹא קֵבֵל גִּטִּי: בְּאֵין בְּאִתָּה.
וְלֵא אִמְרִינֵן לֹא הוֹרִיצָא אֵת אֵת הַגִּט
מִקְרֻשׁוֹתוֹ וְאֵין זֶה קִבְּלָה: וְהָא לֹא תִנִּי.
בְּרִייתָא הֵכִי הָאִי שְׁמִירָא לְחוּד כִּי. זֶה
לְשׁוֹן קִנְיָה וְזֶה לְשׁוֹן שְׁתִּירָה: הָאִי בְּכִסְפָּא
לְחוּד וְהָאִי בְּכִסְפָּא לְחוּד. זֶה נִיתוּן לְקִנְיָה
וְזֶה נִיתוּן לְשְׁתִּירָה: מִיִּבְעָא מִקְרָא חֵד הָאִי.
וְאֵין נִיכֵר הַפְּרִשׁ בִּינֵיהֶם: בְּכֶף קִבְּלַת רְבוֹ.
שְׁמִקְבֵּל רְבוֹ הַכֶּסֶף גִּרְמֵנוּ לוֹ לְהִשְׁתַּחֲרֵךְ
מֵאֲלִיו וְאֵין אַחֲרִים הִלְלוּ חֲבִין אֱלֵא קִבְּלַת
הַרְבֵּ וְהִרְבֵּ אֵין נִגְשָׁה שְׁלוּחוֹ אֱלֵא לְצוּרֵךְ
עֲצֻמוֹ מִקְהֵנוּ מֵאֲלִיו אֲבָל חִירַת הַשְּׁטֵר
קִבְּלַת אַחֲרִים גִּרְמָה לוֹ וְכִינֵן דְּחוּב הוּא לוֹ
אֵין חֲבִין לְאִדָּם שְׂלֵא מִדְּעֵתוֹ: שְׁמַעְנָא לְחוֹ
כִּי. בְּמִסְכַּת גִּישׁוּן וְהָאִי תִנְיָנָא. כִּמֵּנוּ הַתַּנִּין:
דִּישׁ קִנְיָן. כִּי הִבִּי לִיה עִ"מ שְׂאֵין לְרְבוֹ
רְשׁוּת בּוֹ: וְהָאִי קִי". לְכוּמֵר וְהָאִי מַעֲשִׂים
בְּכָל יוֹם שְׁתַּחֲבֵד מִקְבֵּל אֵת גִּישׁוֹ וְאִי רִבְנָן
לְפִנֵּי עֵלֶה דְּמִלְכָּתָּא מִן שְׁבָקֵינוּ רִבְנָן
וְעִבְדֵינוּ כִּי: מִ"ע"י. אַחֲרִים. וְאִפִּי שְׂלֵא
מִדְּעֵתוֹ דְּכוּכֹת הוּא לְעֵבֶד כִּי: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן אֱלֵעָזָר הָאִי. הֵךְ סִיפָא דְּשִׁטְר דְּלִית לִיה
גִּישׁוֹ וְיָדוּ בְּאֵין בְּאִתָּה: וְשִׁלְשׁ מַחְלִיקוֹת
בְּדָבָר. רַבִּי מֵאִיר אֵית לִיה בְּכִסְף עַל יְדֵי
אַחֲרִים וְאִפִּי שְׂלֵא מִדְּעֵתוֹ אֵין עֲצֻמוֹ
דְּאֵין קִנְן לְעֵבֶד בְּלֹא רְבוֹ וּבִשְׁטֵר עֲצֻמוֹ
וְלֹא עִי אַחֲרִים שְׂלֵא מִדְּעֵתוֹ דְּחוּב הוּא לוֹ
וְכֶסֶף אֵע"ג דְּחוּב הוּא לוֹ קִבְּלַת רְבוֹ גִּרְמָה
לוֹ וְרִישׁ בֶּן אֱלֵעָזָר אֵית לִיה בִּין בְּכִסְף בִּין
בִּשְׁטֵר עִי אַחֲרִים דְּקִסְטֵר וְכוּת הוּא לוֹ וְלֹא
עִי עֲצֻמוֹ דְּגִבִּי כֶסֶף אֵית לִיה אֵין קִנְן לְעֵבֶד
בְּלֹא רְבוֹ וְגִבִּי שְׁטֵר לִית לִיה אֵין שְׂטֵר יָדוּ בְּאֵין
בְּאִתָּה דְּקִנְיָנָא אֵין בִּשְׁטֵר כִּי: וְכִשׁ בְּכֶסֶף
אֱלֵמָא בְּתַרְוִיחָהוּ אֵית לִיה עִי עֲצֻמוֹ לֵא
וְרִבְנָן דְּמַתִּין אֵית לְחוֹ בְּכִסְף בִּין עִי אַחֲרִים
בִּין עִי עֲצֻמוֹ דִּישׁ קִנְן אַחֲרִים דְּכוּכֹת הוּא
לוֹ וְכֵן בִּשְׁטֵר בִּין עִי אַחֲרִים בִּין עִי עֲצֻמוֹ
וְדִקְיָמָא לֹא גִישׁוֹ יָדוּ בְּאֵין בְּאִתָּה בְּרִבְנָן
עִבְדֵינוּ לִיה וְהָאִי דְּרִישׁ עֲרִבְיָהוּ וְתִנְיָנָהוּ
מִשׁוֹס דְּסִיפָא רִישׁ בֶּן אֱלֵעָזָר הָאִי אֲבָל

רִישָׁא ה"ק ליה רבָּנן לר"מ אף בכֶּסֶף ע"י עֲצֻמָּא דִישׁ קִנְיָן וְכִשׁ ע"י אֲחֵרִים דְּזָכוּת לוֹ וְכִשׁ שְׁטַר דְּזָכוּת וְאִם בָּאנוּ לְפָרֵשׁ שְׁלֹשׁ מַחְלֻקוֹת וְלוֹמַר דְּרַבָּנָן אֵית לְהוּ בְּכֶסֶף בֵּין ע"י עֲצֻמָּא בֵּין ע"י אֲחֵרִים וּבִשְׁטַר ע"י אֲחֵרִים וְלֹא ע"י עֲצֻמָּא וְרַבִּי שְׁמֻעֲזָן בֶּן אֱלֶעָזָר סָבַר כְּר' מֵאִיר בְּכֶסֶף דַּע"י עֲצֻמָּא לֹא וְאִין קִנְיָן וּבִשְׁטַר דִּאִין גִּטּוֹ וְיָדוּ בִּאִין בְּאֻדָּא א"כ הָא דְקִי"ל גִּטּוֹ יָדוּ בִּאִין בְּאֻדָּא הֵיא וְכַר' מֵאִיר עֲבָדִין לִיה הִילֵכֵךְ לִיבָא לְפִרְשֵׁי אֵלָא בְּדִפְרִישִׁית דְּרִישָׁא דְּמִילְתָא אֲמַרוּהּ רַבָּנן וְסִפָּא אַתָּאן לר' שְׁמֻעֲזָן בֶּן אֱלֶעָזָר: שְׂאִינָה שְׁלֹו. דְּכַתְּבִין (וְכִשִּׁים מֵד) וְנָתַן בְּיָדָהּ וְאִיהִי לֹא עֵבֶר מ.

וְהָיָה שֶׁרָאָה בֵּין עַ"ז עֲצָמוֹ בֵּין עַ"י אַחֲרִים
 וְהִקְדִּיל דְּגִישׁוֹ וְהָיוּ בָּאֵין כְּאֶחָד בִּרְבָּנָה
 עֲבִידָא לִיה וְהָאֵי דְּלֹא עֲרִבְיָהּוּ וְהִתְנִיחָהּ
 מִשְׁכּוֹת וְסִפָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר הָיָה
 אֶבֶל רִישָׁא דְּהַבִּי קְאָמְרִי לִיה רַבָּנָה לֵר' **ר' מאיר**
 אָף בִּכְסֶּף עַ"י עֲצָמוֹ דִּישׁ קֶנֶן לַעֲבֹד
 וְכִשׁ עַ"י אַחֲרִים דְּכֹחַת הוּא לֹא וְכָל שְׁכֵן
 שֶׁרָאָה וְאִם כְּאִנּוּ לִפְרֹשׁ שֶׁלֶשׁ מַחֲלוּקוֹת
 לֹאמַר לִרְבָּנָה אֵית לָהּוּ בִּכְסֶּף בֵּין עַ"י
 אַחֲרִים בֵּין עַל דִּי עֲצָמוֹ בְּבִשְׁטָר עַ"י
 אַחֲרִים וְלֹא עַל דִּי עֲצָמוֹ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן
 סָבַר לֵה בִּרְמ"ב דְּבִכְסֶּף עַ"י עֲצָמוֹ בֵּין דְּאֵין
 קֶנֶן וּבִרְבָּנָה בְּשִׁטְר דְּאֵין גִּישׁוֹ וְהָיוּ בָּאֵין
 כְּאֶחָד אִיכָּהָ הָא דְּקִיָּמָא לֹן דְּגִישׁוֹ וְהָיוּ
 בָּאִים כְּאֶחָד וְהִידָאָה הָיָה וְכִר' מֵאִיר
 עֲבָדִין הִילְכָה לִפְקֵא לִפְרֹשִׁי אֵלָּא
 בְּדִפְרִישִׁית דְּרִישָׁא מִיִּתְלָא רַבָּנָה אִמְרִיהּ
 וְסִפָּא אֲתָאֵן לֵר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר עַכ"ל
 וְאִת' מָנָא לִיה הֵךְ שֶׁלֶשׁ מַחֲלוּקוֹת דִּילְמָא
 כֹּהֵל מִלְתָּא דִּרְבָּנָה דְּמִתְנִיחָן רַשְׁב"א
 וּבִכְסֶּף עַ"י עֲצָמוֹ הֵינּוּ אָף עַ"י עֲצָמוֹ
 וּבִשְׁטָר עַל דִּי אֲחִירִים דְּזָקָא וְהָא דְּקִיָּמָא
 לֹן דְּגִישׁוֹ וְהָיוּ בָּאִים כְּאֶחָד מִשְׁכּוֹת דְּסִבְדָּא
 לֹן כְּרַבִּי מֵאִיר וְלֹא בִּרְש"ב בֶּן אֱלִיעֶזֶר וְיֵשׁ
 לֹאמַר אֵי גִרְסִין בְּבִרְיָתָא דִּר' שִׁמְעוֹן בֶּן
 אֱלִיעֶזֶר אָף בְּשִׁטְר עַ"י אַחֲרִים וְלֹא עַ"י
 עֲצָמוֹ עַל כִּרְחֹק יֵשׁ שֶׁלֶשׁ מַחֲלוּקוֹת בְּדָבָר
 עַכ"ל אֲבָּי הֵינּוּ רַבָּנָה דְּמִתְנִי' דְּהָא אִמְרִי
 בְּהִתָּא בִּכְסֶּף עַל דִּי עֲצָמוֹ לְסִפְרִים דְּלֹא
 גִּרְסִין אָף ע"ל כִּין דְּשִׁבְדָּהּוּ דִּרְבָּנָה פְּלִיגִי
 עֲלִיהּ דְּרַשְׁב"א כְּדִאִיתָא בְּסוֹף פ"ק דְּגִישִׁין
 (וְהָיָה) דְּאִמְרִי אֵי בְּעִי וְיִרֵק לִיה גִּישׁוֹ וְסָפִיל
 לִיה אֵלְמָא אֵית לָהּוּ דְּגִישׁוֹ וְהָיוּ בָּאֵין
 כְּאֶחָד וְכִין דְּהִבִּי הוּא לֹא קְרִי לִיחִיד
 חֲכָמִים בְּמִתְנִיחָין בֵּין דִּרְבָּנָה פְּלִיגִי עֲלִיהּ
 וְלִכְךָ צְרִיךְ לֹאמַר שִׁשׁ שֶׁלֶשׁ מַחֲלוּקוֹת
 בְּדָבָר: **מִהוּ** שִׁיעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לִקְבֹּל גִּישׁוֹ מִיד רַבּוֹ. וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים דְּהִבִּי קְמִיבְעָא
 לֹא א"ל לִקְבֹּל גִּישׁוֹ וְכֹא וּמִקְבֹּלוֹ פִּשְׁטָא לֹן דְּמִתְנִי' דְּאִמְרִין בְּמִתְנִיחָן עֲשֵׂה לֹן כִּכֵּה
 שְׂבֹא מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת אוֹ לֹא וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים דְּהִבִּי קְמִיבְעָא לִיה מִהוּ שִׁיעֲשֶׂה שְׁלִיחַ
 צְרִיךְ שֶׁהֶעֱבֵד יַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לִקְבֹּל גִּישׁוֹ מִשְׁכּוֹת דְּגִמְרָה לֵה מִאֲשֶׁה וְלִמְנָה וְכֹחַת
 צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת מִדַּעַת שֶׁתִּרְחַצֶּה וְאִיכָּא אִם הוּא עוֹמֵד רְצוּחַ לֹא מִתְנִי בְּכַתְּלָהּ אֵלָּא
 גִּישָׁה שְׁלִיחַ נִמְי מִצִּי מִשְׁוִיָּה אֶבֶל עֲבֹד לֵר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר בֵּין דְּאִידִּיהּ לֹא מִ
 אֲפִילוֹ עוֹמֵד רְצוּחַ כִּין דְּאִינוּ מִטַּעַם שְׁלִיחוֹת: **וְהָאִמְר' ר' הונא** הֵינּוּ כְּהִנֵּי שְׁלִיחַ
 מוֹדֵר הִנָּהּ מִן הַכֹּהֵן שֶׁהִכְהֵן מוֹתֵר לְהִקְרִיב קִרְבָּנוֹתֵיהּ מִימֵה דְּמִשְׁמַע הֵבֵא דְּפִשְׁתִּי
 הוּא אוֹ שְׁלֹחֵי דִין וְלֹא אִיפִשְׁטָא וְאִמְרִי לֹא מִיִּיתֵי הֵתֵם הֵךְ מִלְתָּא דְּרַב הוֹנָא
 מִיפִשְׁטָא אֵלָּא מִמִּשְׁנֶה אוֹ מִבְּרִיתָא אַע"ג דְּמִצִּי מִיפִשְׁט מִדְּבָרֵי אֲמוּרָאֵי אֵין נִמְי
 שְׁלֹחֵי דִין כֵּלל אוֹ דִּילְמָא הוּא נִמְי שְׁלֹחֵי דִין וְנִפְקֵא מִיָּהּ שֶׁאֵין הֵיךְ מִן
 (דְּזָקָא) שְׁלֹחֵי דִין אֵינוֹ כִּשְׂר ב'

וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר כָּל בִּי הָאֵי גִּזְזָא כו'. אוֹמֵר רַבִּינּוּם דְּהִלְכָּה בְּר' מֵאִיר זַאֲזִין בִּי מִקְנִי לִיה אַחֵר וְאָמַר לִיה עַל מִנָּת שֶׁאֵין לָרֶבֶךְ רִשּׁוּת בּו דְּמִשְׁמַע אֶבְל מִשְׁמַע פֶּרֶק בְּרִירָא דִּדְרָדִיר (דף פ"ה). דְּרַנְן הֵתָם הַמְדִיר. חֲתָנוּ הִנָּהָא מִמֶּנּוּ וְהוּא רוֹצֵן לְבַעֲלָךְ רִשּׁוּת בְּדוֹן אֵלָא מַזְ שֶׁאֵת נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנָה לְפִיךְ וְקָאֵמַר עֲלֶה בְּגִמְרָא אִמְר ר' שְׁתַּרְצִי תַעֲשֵׂי קִנִּי וְתִדּוֹן בַּעַל וְשִׁמְאֵל אִמְר אֶפְרָלוֹ אִמְר לֵה מַזְ שְׁתַּרְצִי עֲשֵׂי לֹא הִילְכְתָּא כְּפוּתִית דְּרַב בִּיאִסוּרֵי וְאָע"ג דְּפִלְגִי נָמִי לַעֲנֵן מִמּוֹן מִכָּל מְקוֹם לַעֲנֵי

שלא מדעתה: זמר לה לה מאשה. ועושה
שליח: הוי כהני. לענן הקרבת קרבנות:
שליח דרחמנא נינהו. ולא שליח דידן
ונפקא מינה למודיר הנאה מביתו שיהבון
מותר לקרובי קרבותיו וכן איליתא
איבעיא לן בגדרים בפרק אין בין המודיר והי
לכא: והא עבד כו'. והכי לית רב הונא
מהאי טעמא היתר בהקרבא למודיר הנאה:
בתורת קרבתו. שיהיו הן עובדים את
העבודתו: שרף גיטין. אם אינו מקבל גיטו
משום דלא קצא הגט משרתת רבו מקבל
הוא וט לקברו שאינו עשוי של רבו אלא
של איש אחר דקא קצא הגט לרשות שאינו
שלו: אבל לא מזד רבו שלו. אם הוי
שניהם של איש אחר: דר"מ. דאמר בכסף
ע"י אחרים סבר אכן קנן לעבד בלא רבו אם
נתנו לו מתנתו וזהו רב וידיקא א"ע:
דהוי כסף מתנה אחרים אי אפשר שיקבלנו
הוא ויתן לרבו: ורבנן סבירי יש קנני. אם
נתנו לו מתנה הואיל ודעת אחרת מקנהו
ונתנו זה לא גמר בלבד שיקנה בו הרב הויא
דעבד ומיפריך ביה על ידי עצמה: קנן
דאשה ובעלה בעלמא איצטרך לן ואשה
כי עבד הואיל ובעלה וכו' במעשהה דהי
ובמציאותה וכי היכי דפליגי לענן מתנה
בעבד אינא למשמע דהיה באשה: דכ"ע
אין קנני. אי יחבי ליה סתמא: אהני ליה
תנאה. דמעיקרא אדעתא דתנאה אקניה:
לא בלום אמר ליה. דכיון דקנה עבד קנה
רבו: שסתמא בו לחירות. שתתנתו לרבר
בפרויקט:

ל"מ סַבַּר פִּי אֲמַר לַיהוָה קוּנִי קוּנִי עֲבָד וְקוּנִי רַבִּיּוּהָ וְכִי אֲמַר לַיהוָה עַל
בְּנֵי סַבְרֵי לְדִידֶיהָ נָמוּ הָא לֹא קָא מְקַנֵּי לַיהוָה דְּהָא לֹא אֲמַר לַיהוָה
וְרוּחַ וְרַמְי דְּרַבִּי מֵאִיר אֲדַרְבֵּי מֵאִיר וְרַמְי דְּרַבֵּנּוּ אֲדַרְבֵּנּוּ דְּתַנְיָא

וַיִּכָּא דְאָמְרָא הָעֵבֶד לְאַחֵר לְקַבֵּל לִיה גִּישׁוּ מִיד רַבּוּ מִהֲנִי קִבְּלֹתוּ אִלּוּ אִלּוּ דְּכִי
 שִׁטָּר ע"י אַחֲרִים אֲבָל אֲמַרְתּוּ שְׂאֻמְרוּ לוֹ לֶךְ וּקְבֵל גִּישׁ שְׂאֻמָּא מִיַּגְרָע גְּרַע לִפִּי
 דְּאָמְרָא ר' שְׁמוּעֵל ב' אֲלֵנוּר שִׁטָּר ע"י אַחֲרִים בְּתוֹרַת שְׁלִיחוֹת קָאָמַר כְּלוּמַר
 הוּא לוֹ כֹּחַ לְקַבֵּל גִּישׁוּ שְׂאֻל מִדְּעוּתָא כֹּחַ וְגַם שְׂאִינוּ מוֹחָה וְלִמְד' חוֹב הוּא לוֹ
 מִמָּא לֹא בְּתוֹרַת שְׁלִיחוֹת קָאָמַר דִּלָּא דְּמִי לְאִשְׁתֵּי דְּאָקֵי אִשְׁתֵּי אִשְׁתֵּי מִקְּבֵלַת
 מִקְּבֵל וּשְׁלִיחוֹת לֹא מִצִּי לְשׁוּיָא וְאִם כֹּחַ בִּשְׁטָר עַל יְדֵי אַחֲרִים קָאָמַר הֵינּוּ
 דְּרַחֲמָנָא נִיגְהוּ. פִּירֵשׁ בְּפִסְקֵי דְּמִיָּיִי לַעֲנֵן הָקֵרֶת קְרֻבְנוֹת וְנִפְקָא מִיָּנָה לַעֲנֵן
 לִיה וּבְמִסְכַּת גְּדָרִים בְּרִפּוּר אֵין בִּי הַמּוֹדֵר הֵן (ע"ז) בְּעִי הֵן כְּהֵן שְׁלֹחֵי דְּרַחֲמָנָא
 יֵה דְּרַב יְהוֹשֻעַ לְמִפְּשָׁטָא יֵשׁ לּוֹמַר דְּאוּרִיחִיה דְּגִמְרָא הוּא בְּכַהֵן דּוֹכְתִּי דִּלָּא
 שֶׁ לּוֹמַר דָּהֵם הֵכִי קְמִיבְעָא לִיה הֵן כְּהֵן שְׁלֹחֵי דְּרַחֲמָנָא דּוֹקֵא נִיגְהוּ וְלֹא
 שְׁבִיבָא לְדַעַת הֵבְעֵל אֵין שְׁלֹחֵי דְּרַחֲמָנָא וְנִמְנִי נִיגְהוּ הֵן קְרָבֵן כֶּשֶׁר וְאִי הוּ
 שְׁבִיבָא שְׂאֻל מִדְּעוּת הָעֵלִים:

וְלִבְדִּי בָּלָא רַבּוּ וְאִין קִקֹּן לֹאשָׁה בָּלָא בַּעֲלָה וְאִלְיָבָא דְרַב שֵׁשֶׁת דְּמוּקִי פְּלוּתָא
אָמַר לִיהָ עַל מַנְתָּ שְׂחַצָא בּוּ לְחִירוֹת אֶפְיֹלוּ ר"מ מוֹדָה דְּהֵינָה לִיהָ תְּנָאִיה וְכֵן
תַּת מַעוֹת לִבְתּוּ אֹמַר לָהּ הֲרֵי מַעוֹת הָאֵלּוּ וְתוֹנִים לָךְ בְּמַתְנָה וּבְלִבְדִּי שְׂלָא יְהָ
לֹא שֵׁנו אֶלָּא דְאָמַר לָהּ מַה שְׂאֵת נוֹשֵׂאת וְנוֹתַנָּת לְחוּץ פִּיר אֶבֶל אִי אָמַר לָהּ מַה
יִתְרוֹ בַּעַל וּמִסְקִי כְּמֹאן אֶלָּא זֶה שְׂמַעְתָּא דְרַב ר' מִי קִמְקִי אֵין (בְּסוּטָא דֵּךְ מַמַּי)
יִסְוֹרָא אִיתִשְׁלִי מִשְׁמַע דְּהִלְכָּה כְּרַבִּי מֵאִיר דְּהָא רַב קָאִי כּוּתִינָה הֵינֵינוּ ע"כ
אִלְיָבָא

רבו, שהרי יד העבד כיד רבו, וְכִי אָמַר לֵיהּ – וכאשר הוסיף ואמר לו שהקנאה זו היא על מנת שלא יזכה הרב במנה, לא פלוס קאָמַר לֵיהּ – אין אמירה זו כלום, לפי שאי אפשר שיהיה לעבד ממון בלא שיזכה בו רבו, והאידן קונה את המנה אפילו שהנותן הוסיף תנאי זה. ומאחר ואין לעבד ממון, אין אפשרות שיוכל העבד להשתחרר בממנו מיד רבו. וְרַבֵּנּוּ סָבְרִי בִּין דְּאָמַר לֵיהּ המקנה לעבד שהקנאה היא על מנת שאין לרב רשות במנה, אֲהֵי לֵיהּ תְּנָא הוּא הועיל תנאי שישאר המנה של העבד, ויכול הוא להשתחרר בו מיד רבו, ומצאנו עבד כנעני שיוצא בכסף על ידי עצמו.

וְרַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר שיש לבאר את מחלוקת רבי מאיר וחכמים באופן אחר, שָׁכַל בִּי הָאִי גִּוּוֹנָא – שכל שהיה באופן כזה שהקנו לעבד ממון על מנת שאין לרבו רשות בו, דְּבֹרְיָא עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי – בין רבי מאיר ובין חכמים מודים. דְּקָנִי עֲבָד וְקָנִי רַבִּיהּ – שקנה העבד ונקנה המנה לרבו, לפי שידו כיד רבו ואין התנאי מועיל. וְהָכֵא בְּמֵאֵי עֲסָקִין – וכאן באיזה מקרה אנו עוסקים שנחלקו בו, בְּגִזּוּ דְּאָקְנִי לֵיהּ אַחֵר – שאדם אחר הקנה לעבד מנה, וְאָמַר לֵיהּ המקנה לעבד, איני נותן לך אלא על מנת שְׂתַצַּא בּוֹ לְחִירוֹת – שתפדה בו את עצמו בלבד. רַבִּי מֵאִיר סָבַר בִּי אָמַר לֵיהּ קָנִי – כאשר אמר לו קנה מנה זה, קָנִי עֲבָד וְקָנִי רַבִּיהּ – מיד קנה את העבד, ונקנה המנה לרבו. וְכִי אָמַר לֵיהּ – וכאשר הוסיף ואמר לו שהקנאה זו היא על מנת שלא יזכה הרב במנה, לא פלוס קאָמַר לֵיהּ – אין אמירה זו כלום, ולפיכך אין כלל אפשרות שיהיה לעבד ממון שלו שיוכל לפדות בו את עצמו. וְרַבֵּנּוּ סָבְרִי – וחכמים חולקים וסוברים שאין הרב זוכה ממנו במנה זה, מאחר וְלִדְרִיָּה גַּמִּי הָאִי לֹא קָא מְקַנֵּי לֵיהּ – לעבד עצמו גם כן לא הקנה כסף זה, דְּהָא לֹא אָמַר לֵיהּ – שהרי לא אמר לו קנה את המנה לעצמי, אֲלֵא שאמר לו, קנהו על מנת שְׂתַצַּא בּוֹ לְחִירוֹת, ומאחר ואף לעבד אין קנין במנה לעשות בו כפי רצונו, אלא המנה שלו רק כדי שיצא בו לחירות, אין האידן זוכה במנה זה, ויכול העבד להשתחרר בו מיד רבו.

הגמרא שואלת סתירה בין דברי רבי מאיר וחכמים כאן לדבריהם במקום אחר: וְרַבִּי מֵאִיר אָדְרִבִּי מֵאִיר וְרַבִּי דְּרַבֵּנּוּ אָדְרִבֵּנּוּ – יש להקשות סתירה מדברי רבי מאיר כאן על דבריו במקום אחר, ומדברי חכמים כאן על דבריהם במקום אחר, שנחלקו שם במחלוקת כעין זו אך דעותיהם הפוכות. דְּתַנְיָא בְּרִייתָא,

להקריב את הקרבנות בשליחותם כיון שהם עצמם אינם כשרים להקריב. אבל עֲבָד, אף שאינו יכול לקבל את גיטו בעצמו, שְׂרִיף בְּגִיטָא, שיכול הוא לקבל גט שחרור של חבירו, דְּתַנְיָא – וכפי ששינוי בברייתא, נִרְאִין דְּתַבְרִי – הרעת נוסה לומר שְׂרִיף מְקַבֵּל גִּטּוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ העבד, מִיד דְּבֹרְיָא שֶׁל חֲבִירוֹ הרוצה לשחררו בכך, שבנתינת השטר לידי הוציא האידן את השטר מרשותו, אֲכָל לֹא מְקַבֵּל את שטר השחרור של חבירו העבד מִיד דְּבֹרְיָא שֶׁל שְׁנִינָא עֲבָדִי, שכיון שידו כיד רבו הרי לא יצא השטר מרשות האידן כלל, ואין חבירו יכול להשתחרר בכך. ומאחר ושייך שיהיה העבד שליח לקבל גט שחרור לחבירו, יכול הוא גם למנות שליח שיקבל גט עבורו.

שנינו במשנה שלדעת חכמים עבד משתחרר בנתינת כסף על ידי עצמו, וְכִלְכֵּד שְׂתֵּימָא הַכֶּסֶף מְשַׁל אַחֲרִים, שהעבד קיבל כסף זה מאחרים, ולכן הכסף שלו ויכול להשתחרר בו. ורבי מאיר חולק על כך וסובר שגם כסף שבא לו מאחרים הרי הוא של רבו. הגמרא דנה במה נחלקו רבי מאיר וחכמים: נִימָא בְּהָא מְסִיפִילִי – נאמר שהם חולקים בדיון זה, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר אִין קָנִין לְעֲבָד בְּלֹא רַבּוֹ – שכל דבר שנקנה לעבד נקנה לאדונו, ואפילו ממון שקיבל מאחרים מתוך כוונה שממון זה יהיה שלו, נקנה לרבו, וְכֵן אִין קָנִין לְאִשָּׁה בְּלֹא בַעֲלָהּ, שכל דבר שנקנה לאשה נקנה לבעלה. וְרַבֵּנּוּ סָבְרִי יֵשׁ קָנִין לְעֲבָד בְּלֹא רַבּוֹ בממון שקיבל מאחרים, ואין הרב זוכה בממון זה, וְכֵן יֵשׁ קָנִין לְאִשָּׁה בממון שיש לה מאחרים בְּלֹא בַעֲלָהּ, והרי הוא שלה. ולפיכך אמרו חכמים שיתכן שיהיה לעבד ממון להשתחרר בו, ולרבי מאיר אין לו ממון כלל, שאף מה שקיבל מאחרים, של רבו הוא.

הגמרא מביאה שני אופנים אחרים בבאור מחלוקת רבי מאיר וחכמים: אָמַר רַבָּה אָמַר רַב שְׁשֵׁת, יש לבאר את מחלוקתם, דְּבֹרְיָא עֲלָמָא – שהכל מודים שאין קָנִין לְעֲבָד בְּלֹא רַבּוֹ וְאִין קָנִין לְאִשָּׁה בְּלֹא בַעֲלָהּ, ואף אם הקנו להם אחרים ולא התכוונו שממון זה יהיה של הרב או של הבעל, אף על פי כן זוכים הם בו. וְהָכֵא בְּמֵאֵי עֲסָקִין – וכאן באיזה מקרה אנו עוסקים, דְּאָקְנִי לֵיהּ אַחֵר מְנָה – שאדם אחר הקנה לו לעבד מאה זה, וְאָמַר לֵיהּ הריני מקנה לך את המנה על מנת שְׂאִין לְרַבֵּךְ רְשׁוּת בּוֹ, וישאר המנה שלך, רַבִּי מֵאִיר סָבַר בִּי אָמַר לֵיהּ קָנִי – שכאשר אמר לו קנה מנה זה, קָנִי עֲבָד וְקָנִי רַבִּיהּ – קנה העבד ומיד שבא ליד העבד זכה בו

לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, הסובר שעבד כנעני אינו משתחרר בשטר, אלא אם כן אחרים יקבלוהו עבורו, עֲבָד בְּנִעְנֵי מַהוּ שְׂיַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ כְּדִי לְקַבֵּל גִּטּוֹ מִיד רַבּוֹ, שיש להסתפק מה יהיה הדין אם העבד מינה שליח שיקבל עבורו את הגט, האם יכול להשתחרר בו. והספק הוא, האם נאמר, בִּין דְּגָמַר – מכיון שדיני העבד נלמדים בגזירה שוה 'לֵה' 'לֵה' מֵאִשָּׁה, ולכן יהא בְּאִשָּׁה שיכולה למנות שליח לקבל את גיטה, וכן הוא יוכל למנות שליח. או דִּילְמָא רק אִשָּׁה דְּאִתִּי מְצִי מְקַבֵּל גִּטָּה שְׁלִיחַ נָמִי מְצִי מְשֻׁנָּא – אשה שיכולה לקבל בעצמה את גיטה יכולה גם למנות שליח לקבל את גיטה, אבל עֲבָד דְּאִתִּי לֹא מְקַבֵּל גִּטָּה – שהוא עצמו אינו יכול לקבל את גיטו, לדברי רבי שמעון בן אלעזר, שְׁלִיחַ נָמִי לֹא מְצִי מְשֻׁנָּא – גם אינו יכול למנות שליח לעשות כן, שעל מה שאינו יכול לעשותו, אינו יכול גם למנות שליח. דְּעֲנִיא דְּרַבִּי פְּשִׁטָא – לאחר שנסתפק רבה שב והכריע שאכן למדים בגזירה שוה 'לֵה' 'לֵה' מֵאִשָּׁה גם לענין זה, דִּין העבד בְּאִשָּׁה, וְכֵן שֶׁאִשָּׁה יכולה למנות שליח לקבל גיטה מבעלה, כך העבד יכול למנות שליח לקבל את שטר שחרורו מרבו.

הגמרא מקשה מדברי רבה: וְאֵלָּא הָא דְּאָמַר רַב הוּנָא בְּרִיהּ דְּרַב יְהוֹשֻעַ, הֵי בְּהִי שְׁלֹחִי דְּרַבִּי מְנָה – הכהנים, העובדים במקדש ומקריבים את קרבנות עם ישראל, שלוחי הקב"ה הם, ולא שליחי מביאי הקרבן. והראיה לכך, דְּאִי סָלְקָא דְּעֵתָא שְׁלֹחִי דִּידֵן גִּינְהוּ – שאם תעלה על דעתך לומר שהם שלוחיהם של המביאים את הקרבנות, מִי אִיבָא מִידִי – האם ישנו דבר כזה דְּאִין לֹא מְצִינֵן עֲבָרִין וְאִינְהוּ מְצִי עֲבָרִי – שאנו הישראלים איננו יכולים לעשותו ובגוין, קבלת הולכת חריקת הדם שפטולים בורים, והכהנים יכולים לעשותו בשליחותינו, אלא בהכרח ששלוחי הקב"ה הם, להקריב את הקרבנות. ולפי דברי רבה שהעבד יכול למנות שליח לקבל גיטו, יש להקשות, וְלֹא – וכי אי אפשר למנות שליח לדבר שהמשלח אינו יכול לעשותו, וְהָא עֲבָדָא דְּאִתִּי לֹא מְצִי מְקַבֵּל גִּטָּה וְשְׁלִיחַ מְצִי מְשֻׁנָּא – והרי עבד אף שאינו יכול לקבל את הגט בעצמו, מכל מקום יכול הוא למנות אחרים לקבל את הגט בשליחותו. הגמרא מתרצת: וְלֹא הִיא – אין זה נכון לדמות בין הדברים, לפי שיש לחלק, שִׁשְׁרָאֵל המביאים קרבנות, לֹא שְׂרִיבִי – אינם שייכים בְּתוֹרַת קְרִבְנוֹת בָּלָל, ולפיכך אין הכהנים יכולים

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שישי עמ' א

העבד משתחרר בכסף ובשטר בין על ידי עצמו ובין על ידי אחרים. ולדברי רבי שמעון בן אלעזר המובאים בסיפא שמשתחרר 'בשטר על ידי אחרים', כן הדין בין בכסף ובין בשטר, שיוצא על ידי אחרים, אבל על ידי עצמו.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי שמעון בן אלעזר: אָמַר רַבָּה, מֵאִי מְעָמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן

אינו משתחרר עַד שְׂיוּצִיא רבו את גִּטּוֹ השחרור לְרִשׁוֹת שְׂאִינְהָ שְׁלֹו, ואם נתן את השטר לידי העבד כשעדיין הוא עבדו וידו כיד רבו, אינו משתחרר בכך, ולכן אין מועיל שטר שחרור אלא על ידי אחרים.

הגמרא ממשיכה לדון בדברי רבי שמעון בן אלעזר: בְּעֵי רַבָּה – הסתפק רבה,

אֱלֵעָזָר האומר שאין גיטו וידו באין כאחד, ולכן אין משתחרר בשטר על ידי עצמו, גָּמַר – לפי שלמד בגזירה שוה 'לֵה' 'לֵה' עֲבָד מֵאִשָּׁה, מֵה אִשָּׁה אינה מתגרשת עַד שְׂיוּצִיא הבעל את גִּטּוֹ לְרִשׁוֹת שְׂאִינְהָ שְׁלֹו, שנאמר (דברים כד א) 'וְנָתַן בְּיָדָהּ', ומאחר והיא אינה קנויה לו, כשנתן את הגט בידיה הוציאנו מרשותו, אָף עֲבָד גַּמִּי

כשהיא פודה את המעשר על כספו של הבעל, **שליחותיה דבעל קנענא** – עשתה האשה את שליחותו של הבעל, שפדתה את פירותיו על מעותיו, ועליה להוסיף חומש.

הגמרא מביאה ברייתא ששנינו בה אופן נוסף שהעבד משתחרר בו: **הנא בברייתא**, עבד כנעני **יוצא לחירות בשן ועין**, ובשאר ראשי **אברים שאינן חזורים ומתפאים** לאחר שנפלו. כלומר, שאם חבל בו רבו והפיל לו את שינו, או השחית את עינו או את אחד משאר עשרים וארבעה ראשי אברים שיש באדם, העבד משתחרר בכך לחירות. מקשה הגמרא: **בשלא שן ועין** הדבר ברור שהעבד יוצא בהם לחירות, שהרי הם **כתבים** – כתובים בתורה, שנאמר (שמות כא כו) **וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו וישתקה לחפשי ושלחנו תחת עינו**. ואם שן עבדו או שן אמתו **ופיל לחפשי ושלחנו תחת שנו**. **אלא** מה ששנינו בברייתא שעבד יוצא גם בשאר **ראשי אברים, מנלן** – מהיכן למד התנא דין זה. מתרצת הגמרא: **דמיא דשן ועין** – לומדים בבנין אב, שעבד יוצא בכל אלו שהם דומים לשן ועין, **מה שן ועין מומין שגגלו ואינן חזרין** – שאם ניטלו ניכר מומם, וכן אין הם חוזרים ומתפאים, **אף כל מומין שגגלו ואינן חזרין** דינם כשן ועין, שאם האדון חבל בהם והפילם העבד יוצא בכך לחירות.

הגמרא מקשה על הלימוד משן ועין: **ואימא גיהוה** – ומדוע לא נאמר שייחשבו הפסוקים האמורים אודות שן ועין, **בשני כתובים הנאמין באתר** – שני פסוקים, הבאין ללמד דבר אחד, **וכל שני כתובים הנאמין באתר אין מלמדין** למקום אחר. הגמרא מתרצת: **צריכא** – צריך לכתוב את דין יציאת העבד לחירות גם בשן וגם בעין, ואין זה מפני שרק בהם יוצא עבד לחירות, אלא **דאי כתב דתבין שן** – שאם התורה כתבה רק את הדין שעבד יוצא לחירות בשן, הנה **אמינא** – היינו סבורים לומר שאילו

בהיפך ממה שבארנו בדבריהם לעיל. שלדעת תנא קמא אין מועיל תנאי זה, והבעל קונה את המנה, ונמצא שפודה את מעשר בעלה על ממנו, וצריכה להוסיף חומש. ולדעת רבי מאיר מועיל התנאי ואין הבעל קונה את המנה, והרי היא פודה את פירות הבעל על ממנו, ואינה מוסיפה חומש. ומבואר בברייתא זו להיפך ממה שביאר רבי אליעזר את המחלוקת לגבי הנותן מתנה לעבד **על מנת שיצא בו לחירות**, שלדברי רבי מאיר שם אין מועיל תנאי זה, ולחכמים התנאי מועיל.

הגמרא מביאה שני תירוצים לסתירה זו: **אמר אביי, איפוך** – יש להפוך ולהחליף בברייתא את דברי תנא קמא ודברי רבי מאיר בכדי שיתאימו דבריהם עם האמור לעיל, ולדברי רבי מאיר אין האשה קונה את המנה שנתנו לה על מנת שתפדה בו את המעשר. ולדברי חכמים מועיל התנאי, והמנה של האשה הוא. **רבא אמר, לעולם לא תיפוך** – אין צורך להפוך ולהחליף בברייתא את דברי רבי מאיר בדברי תנא קמא, **והכא במעשר דאתא מבי נשא עקינן** – וכאן עוסקת הברייתא במעשר שירשה האשה מבית אביה, **ורבי מאיר** שאמר שאינה צריכה להוסיף חומש, **למעמיה** – לשיתתו, **דאמר מעשר שני ממון הקדש הוא**, ואין הוא ממנו של בעל הפירות, **ולא קני ליה בעל** – ואין הבעל קונה, שאינו כשאר נכסים שהאשה יורשת מבית אביה, שתקנו חכמים שגוף הנכסים לאשה והבעל אוכל פירות, אלא ממון הקדש זה הוא של האשה בלבד, וכשהיא פודה מעשר זה על מעותיו של הבעל אינה צריכה להוסיף חומש, מפני שאין המעות של בעל הפירות. **ורבנן** שאמרו שהאשה צריכה להוסיף חומש, **למעמיה דאמר מעשר שני ממון הקדש הוא** ושייך לבעליו, וכשמת הבעלים בתו יורשת את המעשר, **וקני ליה** – וקונוהו הבעל ככל נכסי מלוג שהם קניינים לו לאבילות פירותיהם, וחיילבך

אין אשה פודה מעשר שני מפירות שגדלו בשדה של בעלה, בלא להוסיף חומש, כלומר, שאף אשה מצווה להוסיף חומש בשעה שפודה מעשר שני, לפי ששווה דינה לדין בעלה שהוא בעל הפירות, ובעל הפירות הפודה את מעשרותיו מוסיף חומש. **רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר, אשה פודה מעשר שני בלא חומש** – שאינה צריכה להוסיף חומש מכיון שאין המעשר שלה.

הגמרא מבררת באזהר מקרה עוסקת הברייתא: **היכי דמי** – כיצד פדתה האשה את המעשר שני, **אלימא גווי דבעל ומעשר דבעל** – אם נאמר שהאשה פדתה מעשר של בעלה על כסף שלה, אם כן **שליחותיה דבעל קא עברה** – האשה היא שליחה של הבעל לפדות את המעשר שני, ומה טעמו של רבי מאיר שאינה מוסיפה חומש, הרי זה כאילו פדה בעלה את המעשר בעצמו. **ואלא גווי דיהה ומעשר דיהה** – ואלא נאמר שפדתה את המעשר של בעלה על כסף שלה. אם כן קשה, שבפדיון מעשר שני, **איש' אומר דתבין** – התורה אמרה, (ויקרא כו לא) **אם גאל וגאל איש ממעשרו**, שאיש מוסיף חומש על פדיונו, **ולא אשה** – שאינה צריכה להוסיף חומש כשהיא פודה מעשר שני של בעלה, אלא הרי היא כאדם הפודה מעשר שאינו שלו שאינו מוסיף חומש, ומה טעמו של תנא קמא שאמר שאף אשה צריכה להוסיף חומש בפדיון מעשר שני.

הגמרא מבארת, **אלא לאו בי האי גוונא** – וכי לא מדובר בברייתא באופן זה, **דאקני לה אתר מנה** – שאדם אחר הקנה לה מנה, **ואמר לה**, שהוא נותן לה על מנת שתפדה בו את המעשר, ובוזה נחלקו תנא קמא ורבי מאיר אם מועיל תנאי זה כדי שלא יקנה בעלה את המנה, ונמצא שהאשה פודה את המעשר שני של בעלה על מנה שלה, **ואיפכא שמענא להו** – ושמענו מברייתא זו שסברת רבי מאיר וחכמים

המשך ביאור למסכת קידושין ליום רביעי עמ' א

מרבית בתי הדין וישנה אחוזה שנגאלים בקרובים.

מקשה הגמרא, וכי יש צורך לרבות גאולת קרובים בבתי הדין וישנה אחוזה, הרי בשדה אחוזה נאמר בפירוש גאולת קרובים, ובבתי חצרים **בהריא** – בפירוש **בתי חצרים** וגו' על שדה הארץ יחשב, וגו' שדינם כשדה אחוזה.

מתרצת הגמרא, **בדאמר** – כמו שאמר **רב נחמן בר יצחק** בענין אחר, שבא הכתוב **לקרוב קרוב קודם** – שמי שקרוב יותר, קודם לגאול, **הקא נמי** – כך נפרש גם כאן, שבא הכתוב **לקרוב קרוב קודם** – שמי שקרוב יותר, קודם לגאול, וכסדר שנאמר בנמכר לגוי קודם שגאולו דודו, ואחר כך בן דודו, ואחר כך קרוב אחר, אף בשדה אחוזה ובתי החצרים שלא נפרש בהם סדר, הקרוב ביותר הוא זה שגאול. שואלת הגמרא, **היא איתמר** – היכן נאמרו דבריו **הרב נחמן בר יצחק**, משיבה הגמרא,

נגאל בקרובים, אף נמכר לישראל נגאל, **ולא דרשי** – ואינם דורשים שהנאמר בנמכר לגוי **נגאלנו**, ממעט שאין הנמכר לישראל נגאל בקרובים, **או דילמא** – או שמא הם סבורים, שהנאמר בנמכר לגוי **נגאלנו**, ממעט שהקרוב יגאלנו רק לזה – לנמכר לגוי, **ולא לאחר** – לנמכר לישראל, שבו אין דין גאולת קרובים.

תא שמע, שנינו בברייתא, נאמר בתורה **ויבכל ארץ אחוזתכם ואלה תתנו לארץ**, ולא התפרש איזו גאולה בא התפוק לרבות, מפרשת הברייתא, שבא לרבות פתים **ועבד עבדי שנגאלים בקרובים. מאי לאו** – האם אין הכוונה לבתי ערי חומה **ועבד עבדי הנמכר לישראל**. דוחה הגמרא, **לא**, אלא לרבות **עבד עבדי הנמכר לעובד פוכים**.

מקשה הגמרא, וכי **עבד עבדי הנמכר לעובד פוכים** צריך ריבוי לגאולת קרובים, הרי **בהריא** – בפירוש **בתי חצרים** **אז דודו** **אז בן דודו** **נגאלנו**.

אחא – על ספק זה, **דאיבעיא להו** – שהסתפקו חכמים, האם **עבד עבדי הנמכר לישראל נגאל לקרובים, או אינו נגאל לקרובים**, ומפרשת הגמרא, **אליפא דרבי לא תבעי לה** – לפי רבי אין להסתפק, כיון **דאמר בברייתא** (לעיל טו) הדנה אם עבד עברי הנמכר לגוי יוצא בשש, שלכאורה יש לומר קל וחומר, שאם **מי שאינו נגאל באלה** – בקרובים המוחזרים לעיל, והוא הנמכר לישראל, **נגאל בשש שנים**, נמכר לגוי שנגאל בקרובים, ודאי שנגאל בשש שנים. **אלא** – מוכח מדבריו, שהנמכר לישראל **לא מפרק** – אינו נגאל בקרובים. **בי תבעי לה** – מה שיש להסתפק הוא **אליפא דרבנן** – לשיתת חכמים שאינם אומרים את הקל וחומר הזה, **מאי** – מה הדין, נגאל בקרובים או לא. וצדדי הספק הם, האם **לפינן** – לומדים אנו גזירה שוה **שכיר' שכיר'** מנמכר לגוי, נאמר בנמכר לגוי **שכיר' שכיר' בשנה בשנה**, ונאמר בנמכר לישראל **כי משנה שכר שכיר**, ולומדים שכשם שנמכר לגוי

קידושין. פרק ראשון – האשה נקנית דף בד עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קג רש"י

אין אשה פודה מעשר שני. קס"ד במעשר שני שהוא משדה בעלה שהיא כבעלה וקרינן ליה ממעשרו וכדמפרש לה ואולי: אשה פודה בלא חומש. דלא ידעה הוא ואין מוסיפין חמש על פדיון מעשרות והקדשות אלא בעלים: שליחותיה עבדא. ומט' דמאן דאמר פודין בלא חומש: אלא בזוין ידעה. דבכסי

מלוג: ומעשר ידירה. משדותיה: איש אמר רחמנא ולא אשה. איש ממעשרו אמר רחמנא ולא אשה ממעשר בעלה דאשה כאחר דמאי: ע"מ שתפדי בו כו'. שתהיה כאיש אחר לפדות בלא חומש רבנן סברי כי אמר לה קני קנה ליה בעלה וכי אמר לה ע"מ לאו כלום הוא הילכך חזי הוה נמי דבעל ושלחותיה עבדא איש ממעשרו קרינא ביה ורבי מאיר סבר לדידה גופה לא אקני לה אלא להכי שתהא כאיש אחר לפדות בלא חומש: דאיתי מבי נשא. שמת אביה ויהיה לו מעשר שני וירשתה עם שאר נכסים וירושה הבאה לה לאחר מבאן נכסי מלוג הן וזלקן בהן קרקע והוא אוכל פירות: ור"מ למעמיה. דאמר לקמן בפ"ב מעשר ממון גבוה הוא ואכילתו משולחן גבוה הוא הילכך אינו כשאר נכסים למקנייה בעל במתנתא דתקון רבנן פירות לבעל הילכך לא וכי ביה וכי פרקה ליה בזוין דבעל לאו ממעשרו הוא דזוין דחד ומעשר דחד: ורבנן למעמיהו דאמרי ממון הדינא הוא. ותיילא עליה מתנתא

דרבנן ופירות לבעל כשאר נכסי מלוג וביין דבזוין דבעל פרקה בעי חומש: הנא יוצא בשן ועין. אמרנא קאי ראשי אכריס. כ"ד הם ושניים אצל גנעים (מק"ו מנ"ס 1) ומייתי להו לקמן בשמעתין (דף ס"א). שאין חזוין. אם נטלן בשן ועין וגמר במה מצינא: אין מלמדן. מידלא כתיב אהרן וגמורו כולוה מצינא: צריכי. דלא גמר חד מחבריה הילכך לא באין כאהרן ניהו:

אין אשה פודה מעשר שני בלא חומש ר"ש בן אלעזר אומר משום ר' מאיר אשה פודה מעשר שני בלא חומש היכי דמי אילמא בזוין דבעל ומעשר דבעל שליחותיה דבעל קא עבדה ואלא בזוין ידירה ומעשר ידירה איש אמר רחמנא ולא אשה אלא לאו כי האי גוונא דאקני לה אחר מנה ואמר לה ע"מ שתפדי בו את המעשר ואיפכא שמענא להו אמר אביי אפוד רבא אמר לעולם לא תיפוד והכא במעשר דאתא מבי נשא עסקינן ור"מ למעמיה דאמר מעשר ממון הקדש הוא ולא קני ליה בעל ורבנן למעמיהו דאמרי ממון הדינא הוא וקני ליה בעל הילכך שליחותא דבעל קעבדא: תנא יוצא בשן ועין וראשי אכריס שאין חזוין בשלמא שן ועין כתיבי אלא ראשי אכריס מנלן דמקיא דשן ועין מה שן ועין מומין שפגלוי ואין חזוין אף כל מומין שפגלוי ואין חזוין ואימא ניהו שן ועין בשני כתובים הבאים כאחד וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדן צריכא דאי כתב רחמנא שן הוה אמאי אפילו שן

אפילו אמר לו ע"מ שתצא בו לחירות קנה רבו יכול להיות דבאשה לא קנה הבעל שיהי איתם שוים שאין יד האשה כיד הבעל כמו שיד העבד כיד רבו ותרע דאילו אם נתן הבעל מתנה לאשיתו קנתה לגמרי ואין הבעל אוכל פירות כדאיתא פרק חזקת הבתים (כ"ד דף נ"א) ואילו אם נתן מתנה לעבדו לא קנה העבד כלל ועוד תדע שאין שוים שיהי אם נתנו אחרים מתנה לעבד סתמא וזה הרכ בין בגוף דאין קנן לאשה בלא בעלה היינו שהבעל אוכל פירות

שן

כלל ויש לרב גוף ופירות ואם נתנו אחרים מתנה לאשה אין לבעלה בי אם פירות אבל הגוף שלה דהא דאין קנן לאשה בלא בעלה היינו שהבעל אוכל פירות אבל הגוף לאשה וזלקן בהן קרקע והוא אוכל פירות דאע"ג דמציאת האשה לבעלה לגמרי אין לדמות מציאה למתנה וכן משמע בירושלמי דכתובות פ' מציאת האשה דקאמר להם מפני מה מציאת האשה לבעלה שמה תגנוב וזהוים ותאמר מציאה מצאתי ופרקי הגע עצמך מתנה כלומר במתנה עצמה ניהויה להא שמה תגנוב ותאמר נתנו לי מתנה ומשני מתנה יש לה קול ואי במתנה הוי הגוף נמי לבעל מה היתה מרווחת לומר ניתנו לי במתנה אלא ש"מ דבמתנה שנתנו לה אחרים אין לבעל אלא פירות אבל הגוף לאשה ואילו עבדא אם נתן לו אחר מתנה קנה האדון הפירות והגוף וא"ת לפ"ת דלרב ששת מועיל ע"מ שתצא בו לחירות אפילו לר"מ אמאי קאמר ר"מ במתנה בכסף ע"י עצמו לא הא ע"י עצמו נמי משכחת לה באומר ע"מ שתצא בו לחירות וי"ל דכה"ג ע"י אחרים מקרי ולא על ידי עצמו כיון דלא קנה אותם העבד לגמרי ולא נתנו לו אלא ע"מ שיצא בו לחירות ואע"ג דל' אלעזר דמוקי פלוגתיהו בע"מ שתצא בו לחירות מיקרי ע"י עצמו היינו משום דל' אלעזר אית ליה דקניה עבד וקנה רביה אבל לרב ששת דאית ליה לא קניה רביה מיקרי ע"י אחרים דמתחמת שאין העבד קונהו אלא לצאת בו לא קניה ליה רביה וע"י אחרים מיקרי ומיהו קשה אליבא דר"א דמוקי פלוגתיהו באומר ע"מ שתצא בו לחירות אם כן היאך מצינו לרבנן דר' מאיר בכסף ע"י עצמו הואיל ולא חקנו לו אלא ע"מ שיצא בהם לחירות ע"י אחרים הוא כדבעינן למימר לר' מאיר אליבא דרב ששת וי"ל דרבנן ע"י עצמו דר' מאיר קיימי דאמר בכסף ע"י אחרים אין ע"י עצמו לא ולר' אלעזר אליבא דר' מאיר אפילו חקנו לו ע"מ שיצא בהם לחירות קנה עבד קנה רבו ואין יוצא בו לחירות ומקרי שפיר ע"י עצמו ואהא קיימי רבנן ואהכי קאמר רח"כ"א בכסף במה שאתה קורא ע"י עצמו דקאמרת דאינו יוצא אפילו אם נתנו לו ע"מ שיצא בו לחירות אגו אומרם שיצא בו לחירות דכה"ג אשכחן בהנזקין (גיטין דף נ"א) ובכשנעות (דף ס"ב) ובפ"ב דכתובות (דף י"א) דאמר לר' אלעזר בן יעקב פגמים שאדם נשבע על טענת עצמו דהיינו מה שאתם קורין טענת עצמו:

ה"ג רש"י אלא בזוין ידירה ובמעשר ידירה. פירוש בזוין ידירה דבכסי מלוג ומעשר ידירה משדותיו איש אמר רחמנא ממעשרו ולא אשה ממעשר בעלה דאשה כי אחר דמאי וקשה לר"ת דלא היה לו להזכיר איש ואשה כלל אלא היה ליה למימר ממעשרו אמר רחמנא ולא ממעשר חבירו ונראה לר"ת דגרס אלא בזוין ידירה ומעשר ידירה והכי פירושו איש אמר רחמנא דמוסיף חומש על מעשרו ולא אשה אפילו בזוין ידירה ומעשר ידירה ואפי' היא אלמנה וגרושה אינה מוספת חומש והא דתני בת"כ בפ' בהר אם גאל יגאל איש ממעשרו לרבות את האשה לענין פדיון דוקא מרבין את האשה ולא לענין חומש דס"ד הואיל וכתוב ביה במעשר למען תלמדו ליראה ודרשין מיניה בספרי דגדול מעשר שמביא ליד תלמודו כששוקה בירושלים לאכילת מעשרו וה"א אשה כיון דלאו בת לימוד היא ליתא בדיני מעשר להכי איצטרך לרבויה והא דממעט בת"כ קטן מאיש הי"נ הוה מצי למעטי אשה מחומש כדאמר רבא אלא משום דרבי בההיא קרא גופיה אשה מאם גאול יגאל ניהא ליה למנוקט איש ולא קטן למעטי לגמרי ומיהו בחנם הזכיר ר"ת למען תלמדו הוה מצי למימר דאיצטרך לרבות אשה לענין פדיון דלא תיסק אדעתיה למעטי מאיש לגמרי כי היכי דממעטין קטן ומה שפי' בסוקטוס בזוין ידירה היינו נכסי מלוג לא נהירא דכיון שחן ברשותו ומה שקנתה אשה קנה בעלה בזוין ידירה חשיב כדאמר גבי מעשר דאית מבי נשא דקני לה בעל למי' מעשר ממון הדינא הוא ושלחותא דבעל קא עבדא לכן נ"ל דזוין ידירה מיירי כשהקנה לה אחר מנה ע"מ שאין לבעלה רשות בו דהא פרשינן לעיל שאין הבעל אוכל פירות: תנא יוצא בשן ועין. ותנא דידן דלא תנא להו משום דסבר דצריך גט שחרור:

שן דחלב. שן שניקן בה דעתיד להחליפה בגון בעבד קטן: לחפשי ישלחנו. ריבה לו שלוחים מכלל כתיב חפשי הוא או יצא חפשי: כולל ממלאכתו. העין נסמית מראות והשן מללעו: ודילדל בו עצם. השמיטו ממקומו ומחובו כבשור: יוצא בו לחירות. אם עצם שאינו חוזר הוא וסופו ליבש ולפול ואע"ג דליכא ביטול מלאכה דהא עצם דזון לאו מידי הוי עבד פיון דבגלי הוא ואינו חוזר: הרי הוא כעשירי ואנבעה ראשי חורין: ריבויא הוא. אינו לשון כלל להיות נידון בכלל ופרט אלא בריבה ומיעט וריבה וריבה הכל: וצמיתה. יבשה: א"ב. דלא ממעט מידי מיעוט דשן ועין למאי מיעט: כבולין. אראשי אברים קאי: וצריך גט שחרור. להחיותו בבית חורין: שהתורה זכתה לו. דכתיב בהדיא: אי כתב חפשי לבסוף בדיקאמרת. דלאו חיפשו אלא בשילוח: השתא דכתיב לחפשי ישלחנו הנה ליה חפשי מעיקרא. וכן אתא ישלחנו לשאר ראשי אברים אתא: כנגד עינו. שהכה בכותל והכעיתו בקול ואינו רואה או נתחרש וצריך: בקול: משלם גזק שלם. כסוכום מוקמין לה בב"ק דאמר בהמה שהזיקה בצורות משלם גזק שלם: ושכרו את הכלים. בקול: חצי גזק. כדון צורות לזבן דפליגי עליה דסוכום בב"ק ואמרי אינו משלם אלא חצי גזק צורות: שאני אדם דבר דעת הוא. האי גזק וכן מיבעית מדעתיה קא מיבעית שנותן לבו אל פחד קול הבא פתאום: ובהתה. ולא נסמית לגמרי שרואה במקצת: אם יכול להשתמש. במראה זה: וצריכי. הני תרתי יצא לחירות לאשמועינן דהיכא דאין יכול להשתמש אע"ג דלא סמא להגמרי הוהא השתתה ותיכא דסמא להגמרי אע"ג דבחייה הוהא מעיקרא הוהא ותיכא יכול להשתמש למראיתיה בדוחק הוהא השתתה: והשתא נהורא כחישא. שאין יכול להשתמש: דמעיקרא נמי נהורא כחישא. ואע"ג דכולל להשתמש בו אימא לאו עין הוא: לחתור לו שינו. לנקרה ולגרר סביב מושבה: לכדתנא חזושי דו למעי שפחה. להוציא עובדה פטור דלא נתכפין לעין כלל אכל כחול לי עיני דנתכפין לעין אע"ג שלא נתכפין לשחקה חייב: מושחת. נפקא לן הא דר"א פרט לזה שלא נתכפין לשחת כלל ושחקה משמע בעסוק בה הפתוב מדבר ואפ"ה נתכפין לשחקה בעיני: וחטמה. הוציאה לחור: ותנא תונא. כלומר מצינו תנא שלנו המסייענו בזאת: ואין תמות וזכרות בעופות. האי קרא דריש האמר בכל (כלל) הקרבנות (ויקרא טז) איש איש מבית ישראל אשר יקריב קרבנו לכל גריתם וגו' לרצונם תמים זכר בבשרים ועגלים מדלא כתיב לרצונם זכר תמים ולישתוק לימדך שאין מקפיד על תמות וזכרות אלא על אלה: נחמטה עניה. אלקא אף על גב דסמיה מעיקרא כי חטשה משני ליה מוקא:

יחרת

עד שיתכפין לשחקה ורבנן האי ושחקה מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדתנא ר"א אומר הרי שהושיט ידו למעי שפחתו וסיפא עובר שבמעייה פטור מ"ט דאמר קרא ושחקה עד שיכפין לשחקה ואידך מושחת שחקה נפקא ואידך שחת שחקה לא דריש א"ר שחת הרי שהיתה עינו סמויה וחטמה עבד יוצא בהן לחירות מ"ט מחוסר אבר הוא ותנא תונא תמות וזכרות בבמה ואין תמות וזכרות בעופות יכול יבשה גפה נקטעה ורגלה נחטמה עניה ת"ל מן העוף ולא כל העוף א"ר חייא בר אשי אמר רב היתה לו יחרת

הואיל ומדרש חכמים הוא. פי' משום הכי אמר דבשאר דברים צריך גט שחרור וא"ת ומה בכך הואיל ומדרש חכמים הוא והלא כמה גופי תורה תלוין שאינם קאין אלא מבח דרשה לכן נראה לר"ת דגט זה אינו אלא מדרבנן דחישין שמו ימצאנו בשוק ולאמר לו עבדי אתה לפי שאין המדרש ידוע לעולם לכך תקנו גט שחרור וריב"א פירש דחישין שן ועין דכתיב בהדיא בקרא ועליהו כתיב לחפשי ישלחנו דמשמע חפשי מעיקרא ובהא פשיטא ליה דלא גמר שילוח שילוח מאשה ולכן א"צ גט שחרור אבל שאר אברים דלא נפקי אלא מיתורא דישלחנו ודאי בהכי גמרי שילוח שילוח מאשה ולכן צריך להו גט שחרור: תרגומא שהושיט ראשו וכו'. בתרגומא גרסינן גזק שלם ובסוד שצנף חצי גזק וכן מוכח בפרק ביצד הרגל (ב"ק דף יטז)

מיבעי ליה לכדתנא הרי שהושיט בו. השתא משמע דכ"ע דבשלא נתכפין לעין פטור ותימיה דבפרק ביצד הרגל (ב"ק דף טז) אמר רבא היתה מונחת לאבן בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה לעין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן וי"ל דשאני הכא דאיכא תרתי לטיבותא שהוא מתכפין לטובה ולא נתכפין לעין כלל אבל היתה דהתם הוי דומיא לכחול לו עין וסמא דאיכא חדא לטיבותא שנתכפין לרפאות וקרא לריעותא שנתכפין לעין: סמויה וחטמה יוצא בהן לחירות. ואע"ג דלעיל אמר בהדיא וסמא אס' אינו יכול להשתמש בה כבר אין יוצא בהן לחירות והכא פיון דסמויה משמע שלא היה יכול להשתמש בה כבר מ"מ הכא שאני דחטמה עשאון מחוסר אבר: [ותנא תונא כו'. תימיה דלא דמי לעוף דמתחילה לא היה בו דבר שראוי לפסול בו דאפילו עינו סמויה בו לא היה פסול אבל עבד הרי היה בן מתחילה דבר הראוי יצאנו בו. ת"ו: ת"ל מן העוף דבר העוף. תימיה ל"ל קרא פיון דמחוסר אבר פסול לבני נח כדדרשין בפ"ק דע"ז (דף טז) ובפ"ב דזבחים (דף קטז) מכל החי מכל בשר הבא בהמה שחין ראשי אברין שלה וי"ל דאי לא כתב קרא גבי ישראל הוה מוקמין קרא דבני נח כדשאל ואלא לבני נח כדאמר בפרק ד' מיתות (שבת דף טז) כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסניי לישאל נאמרה ולא לבני נח א"ר ה"א פיון דאישתרי בעל מום בעופות טפי מבמהא אישתרי אפילו מחוסר אבר וקרא דכתיב איירי בבמה: חמנוא

שן דחלב כתב רחמנא עין ואי כתב רחמנא עין ה"א מה עין שנברא עמו אף כל שנברא עמו אבל שן לא צריכא ואימא כי יבה כלל שן ועין פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שן ועין אין מידי אחרת לא לחפשי ישלחנו חוזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מום שבגלוי ואין חוזרים אף כל מומין שבגלוי ואין חוזרים אי מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ובטל ממלאכתו ואינו חוזר אף כל מומין שבגלוי ואינו חוזר ובטל ממלאכתו אלקמה תנא תלש בזקנו ודילדל בו עצם עבד יוצא בהם לחירות לחפשי ישלחנו ריבויא הוא ואי ריבויא הוא אפ"ה הכהו על ידו וצמיתה וסופה לחזור נמי אלקמה תנא הכהו על ידו וצמיתה וסופה לחזור אין עבד יוצא בה לחירות א"כ שן ועין מאי אהני ליה ת"ר ככולם עבד יוצא בהם לחירות וצריך גט שחרור דברי ר"ש ר"מ אומר אינו צריך ר"א אומר צריך ר' טרפון אומר אינו צריך ר"ע אומר צריך המכריעים לפני חכמים אומרים נראה דברי ר"ט בשן ועין שהתורה זכתה לו ודברי ר"ע בשאר אברים הואיל וקנס חכמים הוא קנס הוא קראי קא דרשין אלא הואיל ומדרש חכמים הוא מ"ט דר"ש יליף שילוח שילוח מאשה מה אשה בשטר אף עבד נמי בשטר ור"מ אי כתב חפשי לבסוף בדיקאמרת השתא דכתב לחפשי ישלחנו הנה ליה חפשי מעיקרא ת"ר הכהו על עינו וסמא על אונן ותרשה עבד יוצא בהן לחירות נגד עינו ואינו רואה כנגד אונן ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות אמר רב שמון לרב אשי למימרא דקלא לאו כלום הוא והתני רמי בר יחזקאל תרגומא שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושכרו משלם גזק שלם ואמר רב יוסף אמרי בי רב סוס שצנף והמור שצנף ושכרו פלים בתוך הפית משלמים חצי גזק א"ל שאני אדם דכיון דבר דעת הוא איהו מיבעית נפשיה בדתנא המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כיצד תקע באונן וחרשו פטור אחוזה ותקע באונן וחרשו חייב ת"ר הכהו על עינו וכתתה על שינו ונדרה אם יכול להשתמש בהן עכשיו אין עבד יוצא בהן לחירות ואם לאו עבד יוצא בהן לחירות תנא אידך הרי שהיתה עינו כהיה וסמא שינו עבד יוצא בכר עבד יוצא בהן לחירות ואם לאו אין עבד יוצא בהן לחירות וצריכא דאי אשמועינן הך קמיתא משום דמעיקרא נהורא בריא והשתא נהורא כחישא אבל הכא דמעיקרא נמי נהורא כחישא אימא לא ואי אשמועינן הא משום דסמא לגמרי אבל התם דלא סמא לגמרי אימא לא צריכא תנו רבנן הרי שהיה רבו רופא ואמר לו לכחול לו עינו וסמא לחתור לו שינו והפילה שחק באדון ויצא לחירות רשב"ג אומר ושחקה

עד שיתכפין לשחקה ורבנן האי ושחקה מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדתנא ר"א אומר הרי שהושיט ידו למעי שפחתו וסיפא עובר שבמעייה פטור מ"ט דאמר קרא ושחקה עד שיכפין לשחקה ואידך מושחת שחקה נפקא ואידך שחת שחקה לא דריש א"ר שחת הרי שהיתה עינו סמויה וחטמה עבד יוצא בהן לחירות מ"ט מחוסר אבר הוא ותנא תונא תמות וזכרות בבמה ואין תמות וזכרות בעופות יכול יבשה גפה נקטעה ורגלה נחטמה עניה ת"ל מן העוף ולא כל העוף א"ר חייא בר אשי אמר רב היתה לו יחרת

שן דְּהֵלֶב – שיני הקטנים, המתחלפות באחרות, גם בהן עבד יוצא לחירות, לכך כְּתִב רַחֲמָנָא עֵין ללמדנו שרק באבר שאינו מתחלף בעין, יוצא לחירות. וְאִי כְּתִב רַחֲמָנָא – ואם היה נכתב בתורה עֵין בלבד, הָיָה אֲמִינָא מַה עֵין שְׁנִכְרָא עָמוּ, אִף בַּל איבר אחר שאנו באים לרבות שהוא יוצא בו, אינו אלא אבר שְׁנִכְרָא עָמוּ, אֲכַל שֵׁן שהעבד לא נולד עמדה, לא יצא בה לחירות, צָרִיכָא – לפיכך צריכה התורה לפרט שעבד יוצא לחירות גם בשן וגם בעין, ואין ללמוד מזה שרק בהן עבד יוצא ולא בשאר אברים, אלא משן ועין נרבה בבנין אב כל אבר שבגלוי ושאינו חוזר לקדמותו.

הגמרא מקשה: וְאִמָּא – ומדוע לא נאמר ש'פִּי יִכְתֹּב' הוא כָּלָל, שממנו אפשר להבין שבכל הכאה יוצא העבד לחירות, ו'שֵׁן' ו'עֵין' הם פָּרֵט, שבהן פירטה התורה איזו הכאה מוציאה לחירות, ולפי המידות שהתורה נדרשת, כָּלָל ופָּרֵט – אם יש בתורה כלל ואחריו פרט, הרי אנו אומרים שאין כָּלָל אֵלָּא מַה שְׁכַפְרָט, ואין לרבות עוד דברים הדומים לפרט, ועל כן יש לומר שֵׁן וְעֵין אֵין – אכן העבד יוצא בהם לחירות, אבל מִיָּד אֲחֵרֵינָא לֹא – בדבר אחר אין העבד יוצא לחירות. הגמרא מתרצת: שמאחר ובהמשך הפסוק נאמר, 'לְחַפְשִׁי יִשְׁלַחְנִי', שלשון זה משמעותו שישנם אופנים רבים שבהם העבד משתלח לחפשי, נמצא שהכתוב חֹזֵר וְכָלָל שגם אם יטול רבו את אחד משאר איבריו, יצא לחירות. ונמצא שהמידה הנדרשת כאן היא כָּלָל ופָּרֵט וְכָלָל, ודבר הנלמד במידה זו דורשים בו שְׂאִי אִתָּה דֵּן אֵלָּא כְּעֵין הַפָּרֵט, כלומר, שמרבים את כל הדומה לפרט המפורש בפסוק. ולפיכך יש לדרוש ולומר מַה הַפָּרֵט ו-שן ועין מְפֹרָשׁ שהם מום שְׁכַנְלִי וְאֵינִן חוֹזְרִים ומתפראים, אִף כָּל מוֹמִין שְׁכַנְלִי וְאֵינִן חוֹזְרִין עבד יוצא בהם לחירות.

הגמרא מקשה שרבה רק דברים הדומים לפרט באופן ברור: והיה מן הראוי לדרוש, אִי מַה הַפָּרֵט הכתוב בתורה, מְפֹרָשׁ שמדבר במוֹמִין שְׁכַנְלִי שהם שן ועין שחסרונם נראה לכל, וְלֵאחֶר שנפלו בְּכָל האבר מְפֹלָאָתָא – שאם נפלה עינו שוב אינו רואה בה, ואם נפלה שינו אינו יכול ללעוס בה, והאבר שנפל אֵינִי חוֹזֵר ומתפרא, אִף כָּל המומין נתרבו רק אם יש בהם שלשה דברים אלו, שהם מוֹמִין שְׁכַנְלִי וְאֵינִי חוֹזֵר, וְכֵן שְׁכַמֵּל מְפֹלָאָתָא, וקשה, אֵלֶּמָּה תִּנְיָא – מדוע שינוי בברייתא, שאם תִּלַּשׁ האדון בְּזִקְנוֹ של העבד וְעַל יָדֵי כָךְ דִּילְדֵּל בּוּ עֵצָם – שנט עצם ממקומה וסופה להתייבש וליפול ולא תתרפא עוד, עָבֵד יוֹצֵא בָהֶם לְחֵירוֹת, והרי עצם זו אף קודם נפילתה אינה עושה דבר, ואין תלישתה גורמת לביטול מלאכתה.

הגמרא מתרצת שאין דורשים בכלל ופרט וכלל, אלא בריבה מיעט וריבה: כיון שנאמר בפסוק 'לְחַפְשִׁי יִשְׁלַחְנִי רִיבּוּא הוּא' – הרי זה לשון ריבוי ונדרשו את הפסוקים בדרך של ריבה מיעט וריבה. ובדין הנלמד בדרשה זו מרבים כל דבר וממעטים רק דבר אחד, ולכן עבד יוצא לחירות אף באבר שאינו בטל ממלאכתו. הגמרא מקשה: וְאִי

רִיבּוּא הוּא – אם מרבים את הכל, אם כן אֲפִילוּ הִכָּהוּ לעבד עַל יָדוֹ וצִמְתָּה – ויבשה, וסוּפָה לְחוֹזֵר ולהבריא, נָמִי – גם כן ישתחרר העבד בכך. אֵלֶּמָּה תִּנְיָא – ומדוע שינוי, שאם הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וצִמְתָּה וסוּפָה לְחוֹזֵר, אֵין עָבֵד יוֹצֵא בָהּ לְחֵירוֹת. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן שמרבים את כל המומין, שֵׁן וְעֵין שהוזכרו בתורה, מֵאִי אִתְּנִי לִיה – מה הועילו, ומכך שפרטה התורה וכתבה שני אברים אלו, למדנו שהמומין שהעבד יוצא בהם לחירות יהיו כאלו הדומים במקצה לשן ועין, שהם מומים שבגלוי ואינם חוזרים.

הגמרא דנה האם עבד היוצא לחירות בהפלת אחד מראשי האיברים, זקוק לגט שחרור: תִּנּוּ רַבְנֵי, בְּכּוֹלֵם – בשן ועין ובראשי האיברים שהופלו לעבד, עָבֵד יוֹצֵא בָהֶם לְחֵירוֹת ואינו עובד את אדונו, וצָרִיךְ לקבל גֵּט שְׁחֵרוֹר מרבו, על מנת להיחשב כישראל גמור המותר בבת ישראל, דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן, רַבִּי מֵאִיר אֹמְרִי, אֵינִי צָרִיךְ גֵּט שְׁחֵרוֹר, ויוצא בראשי אברים להחשב כישראל גמור. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרִי, צָרִיךְ גֵּט שְׁחֵרוֹר, רַבִּי מֵרְפוּן אֹמְרִי, אֵינִי צָרִיךְ. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרִי, צָרִיךְ. הַמְכַרְעִים לִפְנֵי הַקָּמִים ו- היושבים לפני חכמים ומכריעים במחלוקות כדעת מי נראה יותר אֹמְרִים, נִרְאִין דְּבָרֵי רַבִּי מֵרְפוּן שאמר שאין צריך גט שחרור, בעבד היוצא בְּשֵׁן וְעֵין, כיון שְׁחֵרוּרָה וְכִתְתָּה לוֹ שיצא, וכתבה זאת במפורש, ונִרְאִין דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא שמזקיקו גט שחרור, בעבד היוצא בְּשָׁאֵר אֲבָרִים, הוֹאִיל וְאֵינֶם מְפּוֹרָשִׁים בתורה, אלא קִנְם הַקָּמִים הוּא שיוצא בהם לחירות. מקשה הגמרא: וכי יציאת העבד לחירות בשאר ראשי איברים קִנְם חכמים הוּא, הלא קִנְיָא קָא דְּרִשְׁיָנָא – ודרשו זאת מפסוקים. מתרצת הגמרא: אֵלֶּא הוֹאִיל וּמִכְרֵשׁ הַקָּמִים הוּא, שדרשוהו בריבוי ומיעוט וריבוי, ואינו כתוב בפסוק במפורש, לְפִיכָךְ אינו משתחרר בכך שחרור גמור, ועדיין צריך גט שחרור מרבו.

שואלת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן הסובר שעבד היוצא בראשי אברים צריך גט שחרור, להתירו בבת ישראל. מיישבת הגמרא: יִלְיָף גזירה שוה 'שְׁלִיחוֹת' 'שְׁלִיחוֹת' מֵאִשָּׁה, נאמר בעבד 'לְחַפְשִׁי יִשְׁלַחְנִי' נאמר באשה (דברים כד א) 'יִשְׁלַחַה מִבֵּיתוֹ', מַה אִשָּׁה נאמרה בְּשִׁטָּר, אִף עָבֵד נָמִי כשהוא יוצא בשן ועין וראשי איברים, יוצא לחירות גמורה להיות מותר בבת ישראל, רק בְּשִׁטָּר שחרור. וְרַבִּי מֵאִיר, הסובר שאינו צריך גט שחרור, יכול להשיב על טעמו של רבי שמעון, אִי כְּתִב 'לְחַפְשִׁי' לְבִסּוֹף, שהיה כתוב 'ישלחנו לחפשי', בְּדִקְלָאָתָא – היה זה כדבריו, שהפסוק היה מתפרש שאם ישלחנו האדון בשטר, יצא העבד לחפשי, הַשְׁתָּא דְּכִתְבָּא – אבל כעת שנכתב 'לְחַפְשִׁי יִשְׁלַחְנִי', והזכרה תיבת 'חפשי' לפני השלוח, הָיָה לִיָּה חַפְשִׁי מְעִיקָרָא – הרי שהוא חופשי מתחילה אף קודם שנשתלח בשטר, ומאחר וכבר יצא לחפשי, אין מקום להצריכו גט שחרור.

הגמרא מביאה חילוקי דינים באופן שבו הפיל האדון את שינו ועינו של העבד: תִּנּוּ רַבְנֵי, הִכָּהוּ האדון לעבד עַל עֵינוֹ, וְסִמְטָא – ועיוורה, או

שהכהו האדון עַל אֵזְנוֹ וְחִרְשָׁה, עָבֵד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוֹת. אולם אם היכה האדון על הכותל כִּנְגַד עֵינוֹ, וְהַעֲבֵד נבהל מקול המכה, ומחמת כֵּן אֵינוֹ רואֶה, או שהיכה על הכותל כִּנְגַד אֵזְנוֹ, וּמִפְנֵי כֵךְ אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אף שהיך האדון לעינו או אזנו של העבד, אֵין עָבֵד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוֹת, מכיון שלא הפיל את עינו או שינו בידים, אלא רק גרם להם נזק. הגמרא מקשה: אֲמַר רַב שְׁמֹן לְרַב אֲשִׁי, לְמִימָרָא דְּקָלָא לֹא כְלוּם הוּא – האם דין זה בא לומר ש'קול' אינו כלום, והמויך בקולו פטור, וְהִתְנִי רַבִּי בַר יְהוֹנָאֵל, תִּרְנַנְלוּ שְׁחֹשִׁיט רֹאשִׁי לְאֹיִר כְּלִי זָכוּרִית וְתִקַּע בּוֹ – שקרא בקול גדול, וְשָׁכְרוּ – ונשבר הכלי מקול זה, הבעלים מְשַׁלְּם נֶזֶק שְׁלֹם שבכך שהזיקה בהמתו בקול נחשב כדיוק הבא מכוחה. וכן יש להביא ראיה שהזיק בקול נחשב דיוק, ממה שֶׁאֲמַר רַב יוֹסֵף, אֲמַרִּי בִּי רַב – אמרו בבית מדרשו של רב, סוֹם שְׁצַנְפָּה וְהַמּוֹר שְׁצַנְפָּה – שהשמיעו הסוס והחמור את קולם, וְשָׁכְרוּ כְּלָים כְּתוּב תְּכִית עַל יָדֵי קוֹל זה, מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק, שמאחר שלא הזיקו בגופם, אלא רק על ידי כוחם, משלמים חצי נזק, ולמדנו מדבריהם שהזיק הנגרם מחמת קול, נחשב להזיק. מתרצת הגמרא: אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי לרב שמן, שְׁאֵין אָדָם הניזוק בקול מכלים שניזוקו בקול, דְּכִינּוּ דְּאָדָם כִּי דַעַת הוּא, אִיהוּ מִיבְעִית נִפְשִׁיה – הוא זה שהבעית והפחיד את עצמו, בכך שנתן ליבו לקול ונבהל ממנו, ומאחר והמויך רק גרם תקלה לניזק, פטור מדיני אדם. אבל כלים שאינם בני דעת, הקול הוא שהזיקם, ואדם חייב לשלם נזק הנגרם מחמת קול בהמתו. בְּרַחֲמֵינָא וּכְמוּ שְׂנִינִי, הַמְכַרְעִת – המפחיד את חֲבִירוֹ והזקו בכך, פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם – אין בית דין מחייבים את המשלח לשלם את הנזק, וְתִיבֵי דְּרִינֵי שְׁמִים חייב עונש בידי שמים, וכשישלם יפטר מהעונש. בְּצִיד, תִּקַּע בקול גדול בְּאֵזְנוֹ של חבירו וְחִרְשׁוֹ, פְּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, שחבירו הבעית את עצמו, אולם אם אֲתוּהוּ בידו וְתִקַּע בְּאֵזְנוֹ וְחִרְשׁוֹ, תִּיבֵי, שכן חבירו אינו יכול לעשות דבר כנגדה, ומאחר ונגע בו בשעה שהקול הפחידו הרי הוא כמזיקו בידים.

תִּנּוּ רַבְנֵי, הִכָּהוּ האדון לעבד עַל עֵינוֹ, וְכִתְתָּה – ונחלשה ראייתו, אולם עדיין הוא רואה בה במקצת, או שהכהו עַל שִׁינָיו וְנִדְרָה – החלה להתנדנד אך לא נפלה, אִם יָכוֹל העבד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עֲכָשִׁי – שעדיין הוא רואה בעינו ואוכל בשינו, אֵין עָבֵד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוֹת, שאין זה נחשב שהפיל לו שינו או עינו. וְאִם לֹא – שאינו רואה או שאינו יכול לאכול בשן זו, עָבֵד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוֹת, אף שלא נפלה השן ולא נתעורר לגמרי. תִּנְיָא אִידָה, הֲרִי שְׁחִיתָה עֵינוֹ של העבד כְּהוּיָה שִׁינֵי רואה בה כראוי אף קודם שהכהו רבו, וְסִמְטָא האדון לגמרי, או שהיתה שִׁינָיו נִדְרָה ו-מתננדנדת, וְהִפִּילָה האדון, אִם יָכוֹל היה העבד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּבָר קודם שהכהו האדון, עָבֵד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוֹת, מאחר והאדון ביטל שימושם, וְאִם לֹא שאף קודם שהכהו האדון, לא היה יכול העבד להשתמש בהם, אֵין עָבֵד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵירוֹת, המשך בעמוד קח

המשך תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר"

באופן שונה במקצת:

אָלָא אַמֵּר אַבְיִי לֹא קָשְׁיָא, כָּאֵן – ברייתא זו הדורשת שאין עבד עברי נמכר ונשנה, עוסקת ב**אָדָם אַחֵד** – שגגב מאדם אחד, ואפילו כמה גניבות, והעמידו הגגב עליהם בדין יחידו, אינו נמכר אלא פעם אחת, מאחר שכל הגניבות נידונות כגניבה אחת, ואין אדם נמכר פעמיים בעבור גניבה אחת. **כָּאֵן –** הברייתא לעיל הסוברת שעבד עברי נמכר בשנית, עוסקת ב**שְׁנֵי כְּנֵי אָדָם** – שגגב משני בני אדם, והעמידהו בדין שתי פעמים, ובאופן כזה אם הסכום המתקבל ממכירתו לעבד שוה לסכום גניבה אחת, הרי הוא נמכר וחוזר ונמכר, שכן נמכר הוא בעבור גניבה שלימה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת העוסקת בענין זה: **רַבִּי יוֹנָתָן, גְּנִיבֵי אֶלֶף –** אדם שגגב ממון בשווי אלף זה, ואינו שוה במכירתו אלא **חֲמִשׁ מֵאוֹת** זה, הרי הוא נמכר וחוֹזֵר ונמכר, עד שישלם את סכום הגניבה כולו. אמנם אם גְּנִיבֵי הוא בשווי **חֲמִשׁ מֵאוֹת** זה, והוא שוה לימכר ב**אֶלֶף** זה, אינו נמכר כִּלְלַי לעבד, וכפי שיבואר טעם הדבר להלן. זו היא דעת חכמים.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, אִם הָיָה גְּנִיבֵי שוֹה כְּנֶגֶד מַמְכָּרוֹ, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, הרי הוא נמכר לעבד, ו**אִם לֹא –** שהיה שוויו לימכר פחות משווי הגניבה או יותר ממנה, אינו נמכר כלל.

דהיינו, שאף באופן ששווי הגניבה הוא אלף ושווי הגגב חמש מאות, אינו נמכר כלל.

אִמֵּר רַבָּא, בְּהָא – בטענה זו, וכןהו – ניצח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבָּנָא, דְּמֵאִי שָׁנָא באופן שהיה גְּנִיבֵי חֲמִשׁ מֵאוֹת זה, וְשֹׁנֵה הגגב אֶלֶף זה, שמחידים חכמים דָּאִין נמכר כלל, כיון דִּיש לדרוש מתיבת 'נמכר', שרק באופן שנמכר כולו לעבד כדי לשלם את הגניבה, אִמֵּר רַבָּנָא למוכרו, וְלֹא באופן ששוה יותר מהגניבה ואין צריך למכור אלא את חֲצִיו – דהיינו, למוכרו לשלש שנים בלבד. הָכֵי נָמִי – מאותו הטעם יש לדרוש את תיבות 'נמכר גְּנִיבֵי', שרק באופן שנמכר הוא עבור גניבה שלימה אִמֵּר רַבָּנָא למוכרו, וְלֹא באופן ששוה פחות מהגניבה ואינו נמכר אלא

בְּחֻצֵי גְּנִיבֵי. ומטעם זה סובר רבי אליעזר, שאם אין סכום המכירה שוה לסכום הגניבה, אינו נמכר כלל.

שנינו בברייתא שאחד מן הדינים שיתירה אמה העבריה על עבד עברי הוא, 'וּמִשְׁפָּדִין אוֹתָהּ כְּעַל כְּרָחִי'. ועתה דנה הגמרא בעל כרחו של מי.

סָבַר רַבָּא לְמִימַר שְׂכוּנוֹת הַבְּרִייתָא לומר שפודין אותה כְּעַל כְּרָחִי, דְּאָדוֹן, שאף שאין הוא חפץ בפדיונה, אין אנו מתחשבים בדעתו.

אִמֵּר לִיָּה אַבְיִי לרבא, מֵאִי נִיהו – מה כוונתך בכך שפודים אותה על כרחו של האדון, דְּכַתְּבָנָא לִיָּה שְׁטָרָא אֲדָמִיָּה – שכותבים אנו לו שטר חוב על דמיה. דהיינו, שאף באופן שאין בידי הפודה את הסכום הדרוש כדי לפדותה, רשאי הוא לכתוב לאדוניה שטר חוב על דמיה, וחייב האדון לשחררה מיד, ואינו יכול לעכב, מה שאין כן בעבד עברי שיכול הוא לעכב בידו. **אִמֵּא –** מדוע סובר אתה כך, הרי נְקִיטָה האדון מְרַגְּלִיתָא – מרגלית בִּידֵיהּ, ונוטלים אנו ממנו מרגלית זו, ויְהִיבָנָא לִיָּה חֶסֶף – ונותנים לו בתמורתו חרס. ומשל הוא זה, על כך שנוטלים מן האדון את האמה עבריה ששילם עליה במיטב כספו, ואין משלמים לו על כך אלא בשטר חוב.

אָלָא אִמֵּר אַבְיִי, אין כוונת הברייתא שפודים אותה בעל כרחו של האדון, אלא כְּעַל כְּרָחִיָּה דְּרַבָּא – שאם יש לאב הסכום הדרוש לפדיונה יכולים קרוביו לכופו לפדותה, מִשּׁוֹם פָּנִים מְשֻׁפָּחָה – מאחר שמתביישים הם בכך שקרובתם מכורה לאמה עבריה.

מקשה הגמרא, אִי הָכֵי – אם כן הדבר שניתן לכפות האב לפדות בתו, עָבַד עָבְדִי נָמִי נְכַפְיָנָהוּ לְבָנִי מְשֻׁפָּחָה לפדותו, מִשּׁוֹם פָּנִים מְשֻׁפָּחָה – מאחר שמתביישים הקרובים בכך שמכור הוא לעבד.

מתרצת הגמרא, שאין תועלת בכך שיפדוהו הקרובים, מאחר דְּהָרַר אִזְלִי וּמִזְבִּין נִפְשִׁיָּה – יחזור העבד וימכור עצמו בשנית.

שבה הגמרא ומקשה, הָכָא נָמִי – לגבי אמה העבריה, מה תועלת יש בכך שיכפו האב

לפדותה, הרי הָרַר אִזְלִי וּמִזְבִּין לָהּ – יכול הוא לשוב ולמכרה לאחר מכן.

מתרצת הגמרא, הָא קִתְּנִי אִינְהָ נְמַכְרָת וְנִשְׁנִית – הרי שנינו שאין האב יכול למכור את בתו בשנית, ועל כן לאחר שיכופוהו לפדותה שוב לא יוכל למכרה, אך בעבד הרשאי למכור עצמו כמה פעמים, אין תועלת לכפות על פדיונו.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בנידון אם רשאי האב למכור בתו בשנית:

וּמִנֵּי – מי הוא התנא בברייתא לעיל הסובר שאין אמה עבריה נמכרת ונשנית, רַבִּי שְׁמַעוֹן הָיִא, דְּתַנָּא – שנינו בברייתא מחלוקת תנאים לגבי זכויות האב בבתו. לדעת תנא קמא, מוֹכֵר אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאִשּׁוֹת [–קידושין] וְשׁוֹנֶה – דהיינו, אם קידש אדם את בתו ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין, רשאי הוא לשוב ולקדשה בשנית, וכסף קידושיה שלו. לְשֻׁפָּחוֹת וְשׁוֹנֶה – וכן יכול אדם למכור את בתו לשפחה, ולאחר שנשתחררה רשאי הוא למכרה בשנית. לְאִשּׁוֹת אַחֵר שְׁפָחוֹת – וכן יכול אדם למכור את בתו לשפחה, ולאחר שנשתחררה לקדשה לאיש, וכסף קידושיה שלו. אֲבָל לֹא לְשֻׁפָּחוֹת אַחֵר אִשּׁוֹת – אך לאחר שקידשה ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין, אינו רשאי למכרה לשפחה. זו היא דעת תנא קמא.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, בְּשֵׁם שְׁאִין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשֻׁפָּחוֹת אַחֵר אִשּׁוֹת, כִּךְ אִין אָדָם מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ לְשֻׁפָּחוֹת אַחֵר שְׁפָחוֹת, שאין אדם רשאי למכור את בתו לאמה אלא פעם אחת בלבד. ונמצא, שרבי שמעון הוא התנא הסובר שיתירה אמה עבריה על עבד בכך שאינה נמכרת ונשנית, אך לדעת תנא קמא שווה היא בזה לעבד.

הגמרא מבארת את סברות מחלוקתם:

וּכְפִלּוֹנָתָא דְּהֵנִי תַנָּא – תנא קמא ורבי שמעון נחלקו בדרשת הכתוב, שבה נחלקו אף רבי אליעזר ורבי עקיבא. דְּתַנָּא – שנינו בברייתא הדנה בביאור הפסוק (שמות כא ח) 'לְעַם נִכְרִי לֹא יִמְשַׁל לְמַכְרָה כְּכֶגֶדוֹ כְּחַ',

שנותר עד סיום העבודות, ואילו ריבית מוסיפה על החוב. וכיון שבהמשך הפסוקים מבואר שסופו שלווה בריבית, בהכרח שכבר מכר את בתו לפני כן.

ממשיכה הבריייתא, **לֹא בָּאת לִידּוֹ הַרְהוּר** תשובה, **עַד שְׁלוּהָ בְּרִיבִית, שְׁנֵאמַר** בהמשך הפרשה **'וְכִי יָמוּךְ אֶחִיד וּמִטָּה יִדּוֹ עָמָד' וגו', וּמִיָּמָּה לִיָּהּ בַּפֶּסֶק שְׁאֲחִירֵי, אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ וְגו' נָשָׁךְ וְתִרְבִּית, הִרִי שְׂבֹא לִידֵי הַלֹּאֵה בְּרִיבִית. לֹא בָּאת לִידּוֹ הַרְהוּר** תשובה, **עַד שְׁמוּכָר אֶת עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר** בהמשך הפרשה, **'וְכִי יָמוּךְ אֶחִיד וְנִמְכָּר לָךְ, וּכְשֵׁאִינוּ חוֹזֵר בְּתִשְׁבוּבָה, סוּפוּ שְׁמוּכָר עַצְמוֹ לֹא רַק לָךְ – הִישְׂרָאֵל, אֱלֹא אַף לָנֶר, שְׁנֵאמַר** בהמשך הפרשה, **לָנֶר, הִרִי שְׁנִמְכָּר לָגֶר צֶדֶק, וְלֹא רַק לָנֶר צֶדֶק, אֱלֹא כְּשֵׁלֹא שָׁב בְּתִשְׁבוּבָה, מוֹכֵר עַצְמוֹ לָנֶר תּוֹשֵׁב, שְׁנֵאמַר וְנִמְכָּר לָנֶר תּוֹשֵׁב, שְׁקִיבֵל עַל עַצְמוֹ שְׁלֹא לַעֲבֹד עַבְדוּהָ רָחָה, וְאוֹכֵל בְּגִילוֹת. וְמָה שְׁנֵאמַר מְשַׁפְּחַת גֵּר, זֶה שֶׁאֵם עֵדִין לֹא שָׁב, נִמְכָּר לַעֲבֹד בּוֹכְבִּים, וּבְשָׁהוּא אֹמֵר אוֹ לַעֲקָר מְשַׁפְּחַת גֵּר,**

דְּאָמַר לֹא בָּאת לִידּוֹ עד שנענש למכור ביתו, שמשמע שפשוט לתנא שלא ישוב מדרכיו הרעים. מתרצת הגמרא, שבא לומר **בְּרִיבִית הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, בֵּין שְׁעָרֵי אֲדָם עֲבִירָה** פעם אחת, וְשָׁנָה בָּהּ לַעֲבֹר עֲלֶיהָ פעם נוספת, הוֹתִירָה לוֹ לַעֲבֹר עֲלֶיהָ פעמים נוספות. מקשה הגמרא, הוֹתִירָה לוֹ שְׁלָקָא דְעֶתְדָּה – וכי עולה על דעתך לומר שנעשתה היתר. מתרצת הגמרא, **אֱלֹא אֵין כּוּוֹנְתוּ שְׁהוּתָּהּ לוֹ לַעֲבֹר אִיסוּר זֶה, אֲלֵא שְׁנַעֲשִׂיתָ לוֹ בְּהִיתָּהּ, ואחר שכבר פעמיים חטא, חזקה שימשיך בדרכיו ויענש עוד.**

ממשיכה הבריייתא, **לֹא בָּאת לִידּוֹ הַרְהוּר** תשובה, **עַד שְׁמוּכָר אֶת בֵּיתוֹ, שְׁנֵאמַר 'וְכִי יָמוּכָר אִישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְאִמְהָ, מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָה, וְאֵת עַל גֵּב דְּמִכְרִית בֵּיתוֹ לֹא בְּתִרְבִּיתָהּ בְּהָא עֲנִינָא – בַּפֶּרְשָׁה זֶה, כְּתֹב הֵתָנָא שְׁסוּפוּ לְמַכּוֹר אֶת בֵּיתוֹ, מִשּׁוּם דְּהָא קָא מְשַׁמְעֵן לָן – דְּבַר זֶה מְשַׁמְעֵינוּ, גִּיּוּבִין אֵינֶשׁ בְּרִיתָהּ וְלֹא גִיּוּף בְּרִיבִיתָהּ – עֲדִיף לְאִדָּם לְמַכּוֹר אֶת בֵּיתוֹ מִלְלוּת בְּרִיבִית. מֵאִי טַעְמָא – מִדּוּעָה, מִשּׁוּם דְּבְרִיתָהּ מְנַרְעָא וְנִפְקָא, וְהָא מוֹסְפָא וְאִזְלָא – בֵּיתוֹ מִגְרַעַת דְּמִי פְדִיּוֹנָה בְּעַבְדוּתָהּ, וּכְשֵׁבֵא לְפִדּוּתָהּ מִשְׁלָם רַק אֶת מָה**

חכמים 'לאכלה', ולא לסחורה, לְסוּף הוּא נַעֲשֵׂה שְׁמִפְסִיד אֶת מִמּוֹנֵהּ, וּמוֹכֵר אֶת מְטַלְטְלֵי מִפְּנֵי עֲנִיּוּתוֹ, שְׁנֵאמַר בהמשך הפרשה, **'בְּשֵׁנֶת הַיּוֹבֵל [הזאת] תִּשְׁבּוּ אִישׁ אֶל אֶחָתוֹ, וּמִיָּמָּה לִיָּהּ – בַּפֶּסֶק שְׁאֲחִירֵי, 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכָּר לְעַמִּיתְכֶּם אוֹ קִנְיָה מִיַּד עַמִּיתְכֶּם' וגו', ומפרשים תיבת 'מיד' דהיינו דָּכָר הַנִּקְנָה בהעברה מִיַּד לִידָּר – מִטְּלָטְלִים, וְדוֹרָשִׁים 'בְּשֵׁנֶת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת' וגו', 'וכי תמכרו' וגו' 'או קנה', שאם תמכרו או תקנו בשנת היובל מה שנאסר, תבואו לידי כך שתמכרו את מטלטליכם. ואם לא תִּרְגְּשׁוּ לַחֲזוֹר בּוֹ מִחֲמַת הַפְּרוּרְנוּת, אֲלֵא הַמִּשְׁכִּיךְ בְּעִבְרִיה, לְסוּף שְׁהוּא מוֹכֵר גַּם אֶת שְׂדוֹתָיו, שְׁנֵאמַר בהמשך הפרשה, **'כִּי יָמוּךְ אֶחִיד וּמִיָּמָּה מֵאֶחָתוֹ' – מֵהַשְׁדוּת שִׁירָשׁ מֵאִבּוֹ. לֹא בָּאת לִידּוֹ הַרְהוּר** תשובה על חטאי, **עַד שְׁמוּכָר אֶפִּילוֹ אֶת בֵּיתוֹ שָׂגָר בֶּה, שְׁנֵאמַר** בהמשך הפרשה, **'אִישׁ כִּי יִמְכָּר בֵּית מוֹשֵׁב עִיר חוֹמָה'.****

מקשה הגמרא, **מֵאִי שְׁנֵאנָה הָתָם – מָה שׁוֹנָה בְּמִי שְׁנַעֲשֵׂה לְמַכּוֹר אֶת מִטְּלָטְלֵי, דְּאָמַר 'לֹא תִרְגְּשׁוּ' עד שנענש למכור שדותיו, וּמֵאִי שְׁנֵאנָה הָתָם – וְמָה שׁוֹנָה בְּמִי שְׁנַעֲשֵׂה לְמַכּוֹר גַּם אֶת שְׁדוֹתָיו,**

בְּיּוֹבֵל, וְכִי אֵינּוּ דִין – קַל וְחֹמֶר שְׁהוּרַע בְּחֹזֵק לַעֲנִין פְּדִיּוֹן שְׂאִין לִוְהָ וְגוֹאֵל וְאֵין גּוֹאֵל לְחֻצְאִין. אֲךָ יֵשׁ לְפָרוֹךְ אֶת הַקֵּל וְחֹמֶר, מָה לְמוֹכֵר שְׂדֵה אֶחָתוֹ, שְׁכֵן הוֹרַע בְּחֹזֵק לַעֲנִין לִיגְאֹל מִיָּד, שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְגַאּוֹל אֶת הַשְּׂדֵה עַד שְׁנִיתִים אַחֵר שְׁמַכְרָה, כְּכֹתוּב 'בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת יִמְכָּר לָךְ, שְׂאִין מְכִירָה פְּחוּתָהּ מִשְׁתֵּי שָׁנִים, וְרַק אַחֵר כִּךְ יִכּוֹל לְפַדּוֹת לְפִי חֶשְׁבוֹן הַשָּׁנִים, כְּכֹתוּב שְׁעָרָה הַמְכִירָה הוּא 'לְפִי רֵב הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה מִקְנָתוֹ, וְלְפִי מַעֵט הַשָּׁנִים תִּמְעֵט מִקְנָתוֹ, שְׁהַמְחִיר נִקְבַּע לְפִי רִיבּוּי אוֹ מִיעוּט הַשָּׁנִים שְׁעָרָה הַיּוֹבֵל, וּבַהֲמַשְׁכָּר נִאֲמַר, שְׁהַפְדִּין הוּא לְפִי יְחֻשָּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ, וְהַשִּׁיב אֶת הַעֲדָף לְאִישׁ אֲשֶׁר מְכָר לוֹ, וְשָׁב לְאֶחָתוֹ, וְהֵינּוּ שְׁמַחֲשָׁב כְּמָה שָׁנִים עוֹד יֵשׁ לוֹ בְּשֵׁדָה עַד הַיּוֹבֵל, וְאֵת זֶה מְשִׁיב לוֹ, וְלִכֵּן הוֹרַע כּוּחוֹ גַּם שְׂאִינוּ לוֹוֶה וְגוֹאֵל וְאֵינוּ גוֹאֵל לְחֻצְאִין, תֵּאֲמַר בְּמִקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲזָה שְׁיִשְׁפָּה בְּחֹזֵק לַעֲנִין לִיגְאֹל מִיָּד, וְיֵשׁ לוֹמֵר שְׁגַם יוֹפֵה כּוּחוֹ שְׁלֹוֹה וְגוֹאֵל לְחֻצְאִין.

אך על פירכא זו יש להשיב, מוֹכֵר בֵּית בְּתִי עֲרֵי חוֹמָה וְיִבִּית, שְׁיִשְׁפָּה בְּחֹזֵק לִיגְאֹל מִיָּד, וְאֵין לִוְהָ וְגוֹאֵל וְאֵין גּוֹאֵל לְחֻצְאִין, הִרִי שְׁמָה שְׁגַאֵל מִיָּד אֵינוּ סִיבָה שְׁגַם יִהְיֶה לוֹוֶה וְגוֹאֵל וְאֵינוּ לְחֻצְאִין, וְנוֹתֵר הַקֵּל וְחֹמֶר מִמְּמוֹכֵר שְׂדֵה אַחֲזָה, שְׂאֵף מִקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲזָה לֹא יִכּוֹל לְלוֹוֹת וּלְגַאּוֹל וְלֹא לְגַאּוֹל לְחֻצְאִין, וְלִכֵּן הוֹרַחַךְ הַפֶּסֶק 'וְאֵם גַּאֵל יִגְאֹל' לְרַבּוּת שְׁלֹוֹה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לְחֻצְאִין. וּמִכֵּל מִקּוֹם מִפְּרֹשׁ בְּבִרְיִיתָא שְׁהַמְּמוֹכֵר בֵּית בְּבִתִּי עֲרֵי חוֹמָה אֵין לוֹוֶה וְגוֹאֵל וְאֵין גוֹאֵל לְחֻצְאִין, שְׁלֹא כְּדִבְרֵי רַב שֶׁשֶׁת.

מתרצת הגמרא, **לֹא קָשִׁיָא,**

הוֹרַע כּוּחוֹ שְׂאִינוּ לוֹוֶה וְגוֹאֵל וְאֵינוּ גוֹאֵל לְחֻצְאִין, מָה שְׂאִין כֵּן מִקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲזָה שְׁהוּרַע בְּחֹזֵק, שְׂאֵם הַנִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֹלָה עַל יָדוֹ, אֲלֵא נִמְכְּרָה עַל יְדֵי הַגּוֹבֵר אַחֵר, יוֹצֵאָהּ מִהַקּוֹנָה וְנִתְּנָה לְבְּתָנִים בְּיּוֹבֵל, וְאֵינָה חוֹרֶת עוֹד לְבַעֲלֶיהָ, כְּכֹתוּב 'וְאֵם לֹא יִגְאֹל אֶת הַשְּׂדֵה, וְאֵם מְכָר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר' וגו'. וְהִנֵּה הַשְּׂדֵה בְּצִאֲתוֹ בִּיבֵל וְגו', לְכַתּוֹן תִּהְיֶה אֶחָתוֹ, וְלִכֵּן מִצַּד שְׁנֵי יָפָה בְּחֹזֵק שֶׁל הַמִּקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲזָה, שְׁלֹוֹה וְגוֹאֵל, וְגוֹאֵל לְחֻצְאִין, כְּדִי לְהַשְׁאִיר נַחֲלַת אֲבוֹתָיו בִּידוֹ.

ולפי זה אפשר ללמוד גם לגבי בית בעיר חומה, **הָאֵי – זֶה הַמּוֹכֵר בֵּית בְּתִי עֲרֵי חוֹמָה נָמִי, הוֹאֵל וְהוֹרַע בְּחֹזֵק בְּבִית, שְׂאֵם מִלְּאָה לוֹ שְׁנָה תְּמִימָה וְלֹא נִגְאֹלָה, נִחְלָט הַבֵּית לְעוֹלָם לְקוֹנָה, לֹא זְכוּת פְּדִיָּה, וְאֵף בְּיּוֹבֵל אֵינוּ חוֹזֵר, לִכֵּן יֵשׁ לוֹמֵר שְׁיִשְׁפָּה בְּחֹזֵק בְּגוֹאֲלוֹתוֹ, שְׁלֹוֹה וְגוֹאֵל וְגוֹאֵל לְחֻצְאִין.**

מקשה הגמרא, **אִיתִיבִיה – הַקְּשָׁה רַב הוּנָא בְּרַ חִינְנָא לְרַב שֶׁשֶׁת מְבַרְיִיתָא, נִאֲמַר בְּמִקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲזָה, 'וְאֵם גַּאֵל יִגְאֹל אֶת הַשְּׂדֵה', מָה שְׁנַכְפֵּל גַּאֵל יִגְאֹל מִלְּמַד, שְׁלֹוֹה כִּסֵּף וְגוֹאֵל אֶת הַשְּׂדֵה, וְכֵן שְׁגוֹאֵל גַּם לְחֻצְאִין. וְהוֹרַחַךְ הַפֶּסֶק לְלַמֵּד זֹאת, מִשּׁוּם שְׁיִכּוֹל הֵייתִי לוֹמֵר, וְהָלֵא דִין ו-1 קַל וְחֹמֶר הוּא שְׂאִינוּ לוֹוֶה וְגוֹאֵל וְאֵינוּ גוֹאֵל לְחֻצְאִין, וְמָה מוֹכֵר שְׂדֵה אֶחָתוֹ, שְׁיִשְׁפָּה בְּחֹזֵק, שְׂאֵם הַנִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֹלָה, חוֹזֶת לְבַעֲלֶיהָ בְּיּוֹבֵל, בְּכָל זֹאת הוֹרַע בְּחֹזֵק לַעֲנִין פְּדִיּוֹן, שְׂאִין לִוְהָ וְגוֹאֵל וְאֵינוּ גוֹאֵל לְחֻצְאִין, מִקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲזָה שְׁהוּרַע בְּחֹזֵק, שְׂאֵם הַנִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֹלָה עַל יָדוֹ, וּמְכָרָה הַגּוֹבֵר אַחֵר, יוֹצֵאָהּ לְבְּתָנִים**

חומה: **כְּעָא מִינֵיהּ – שָׁאֵל רַב הוּנָא בְּרַ חִינְנָא מִרַב שֶׁשֶׁת, הַמּוֹכֵר בֵּית בְּתִי עֲרֵי חוֹמָה, הָאֵם נִגְאֵל לְחֻצְאִין, וְאֵם נָתַן מִחֻצִּית דְּמִי נִפְדָּה חֻצִּי הַבֵּית, אוֹ אֵינוּ נִגְאֵל לְחֻצְאִין, וְצִדְדֵי הַסֶּפֶק הֵם, הָאֵם 'נִגְאֹלָתָהּ' 'נִגְאֹלָתָהּ' מִשְׁדֵּה אֶחָתוֹהָ נָמִר – לּוֹמְדִים בְּגִזְרָה שְׁוֶה, נִאֲמַר בְּשֵׁדָה אַחֲזָה יִמְכָּרָא כְּדִי 'נִגְאֹלָתָהּ', וְנִאֲמַר בְּבִתִּי עֲרֵי חוֹמָה 'מִיָּם תִּהְיֶה גְּאֹלָתוֹ, מָה שְׂדֵה אֶחָתוֹהָ אֵינָה נִגְאֹלָתָהּ לְחֻצְאִין, כְּפִי שְׁלּוּמִדִּים מִהַכּוּתוֹב 'כְּדִי גְּאֹלָתוֹ, אֵף הָאֵי – בֵּית בַּעִיר חוֹמָה נָמִי, אֵינוּ נִגְאֵל לְחֻצְאִין, אוֹ דִּלְמָא חִיבָא דְגִלְיָא גִלְיָא, חִיבָא דְלֹא גִלְיָא לֹא גִלְיָא – אוֹ אֵלִיל, רַק הֵיכֵן שְׁגִילְתָּה תוֹרָה וְאִמְרָה 'כְּדִי גְּאֹלָתוֹ, צִדִּיק בְּכַדִּי הַשּׁוּוִי בְּשִׁלְמוּת, אֲךָ הֵיכֵן שְׁלֹא גִילְתָּה תוֹרָה אֵין צוֹרֵךְ בְּכָךְ.**

ואף כאן פשט רב ששת את ספיקו מטעם אחר: **אָמַר לִיָּה רַב שֶׁשֶׁת לְרַב הוּנָא בְּרַ חִינְנָא, מְפָרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁדוּרֵשׁ אֶת טַעַם הַכְּתוּב, נִשְׁמַע, שְׁלֹוֹה כִּסֵּף וְגוֹאֵל בּוֹ, שְׁלֹא כְּבִשְׂדֵה אַחֲזָה שְׂאִין יִכּוֹל לְגַאּוֹל בְּכִסֵּף שְׁלֹוֹה. וְגוֹאֵל לְחֻצְאִין, וְשֹׁאֵל כְּבִשְׂדֵה אַחֲזָה שְׂאִין גוֹאֵל לְחֻצְאִין. דְּתִנֵּינָא, נִאֲמַר בְּמִי שְׁהַקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲזָה 'וְאֵם גַּאֵל יִגְאֹל אֶת הַשְּׂדֵה', מָה שְׁנַכְפֵּל גַּאֵל יִגְאֹל מִלְּמַד, שְׁלֹוֹה כִּסֵּף וְגוֹאֵל בּוֹ, וְגוֹאֵל גַּם לְחֻצְאִין, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מָה הַטַּעַם שְׁהַקִּילָה תוֹרָה עַל מִקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲזָה לְגַאּוֹל בְּאוֹפְנִים אֵלוֹ, לְפִי שְׁמַעֲנִינוּ בְּמוֹכֵר שְׂדֵה אֶחָתוֹהָ, שְׁיִשְׁפָּה בְּחֹזֵק בְּשֵׁדָה, שְׂאֵם הַנִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֹלָה, חוֹזֶת לְבַעֲלֶיהָ בְּיּוֹבֵל, וּמִצַּד שְׁנֵי מִצְוֵי שְׁהוּרַע בְּחֹזֵק, שְׂאִינוּ לִוְהָ וְגוֹאֵל, וְאֵף אֵינוּ גוֹאֵל לְחֻצְאִין, וְהֵינּוּ מִשּׁוּם שְׁרַצוֹן הַתּוֹרָה שְׁלֹא תִפְקַע הַשְּׂדֵה מִנַּחֲלַת הָאֲבוֹת, וְכִיּוֹן שְׁחוֹרֶת בְּיּוֹבֵל,**

המשך ביאור למסכת קידושין ליום חמישי עמ' ב

רבו לו – שהלוקח הגביה את העבד, לא קנאו, לפי שאין הגבהה קונה בעבדים. אמר רבי שמעון, לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום, ומאחר ולמדנו שעבדים נקנים בחזקה, נקנים הם גם בהגבהה, וכשם שאם הגביה העבד את הלוקח, נקנה לו העבד בחזקה, כך גם כשהגביה הלוקח את העבד, קנאו בהגבהה.

הגמרא מקשה על הדין שעבד נקנה בחזקה על ידי שגוביה את הלוקח: השתא דאמרת [עכשיו כשאמרת], הנביא הוא [העבד] לרבו, קנאו לעבד בחזקה, אלא מעתה שפחה כנענית תקנה ללוקחה, כביאה, שהרי בכך היא מגביהה אותו, ולמדנו לעיל (י) ששפחה כנענית אינה נקנית בביאה, אלא רק בכסף שטר וחזקה כעבד. הגמרא מתרצת: כי קאמרין – אימתי אמרנו שהגבהה העבד לאדון קונה, כאשר זה – האדון, נקנה בהגבהה, ואילו זה – העבד, מצטער בכך, ונמצא שניכרת בעלות האדון על העבד, אבל הקא, כאשר הלוקח בא על השפחה, זה נקנה

זה נקנה הוא – שניהם נהנים מכך, ואין זה נחשב שהלוקח משתעבד בה כדי לקנותה בחזקה. שואלת הגמרא: ואם בא עליה שלא בדרך, שאינה נהנית מביאה זו, מאי איכא למימר – מדוע שלא תחשב ביאה זו בחזקה ויקנה אותה בכך. משיבה הגמרא: אמר רב אחי [בר אבא] דמן אהא, מאן לימא לן דלאו הנאה אית להו לתריןהו – מי יאמר לנו שאין הנאה לשניהם גם במעשה כזה, וכיון שיש לומר שנהנית, אין זה יכול להחשב כקנין חזקה לקנותה בו. ועוד טעם נוסף, 'משכבי אשה' בתיב, לשון רבים, ללמד על שני המשכבות שיש באשה, והקישא תתוב ביאה בדרך, לביאה שלא בדרך, ללמדנו שכשם שבביאה כדרכה אינו קונה אותה לשפחה, אף בביאה שלא כדרכה אינו קונה אותה.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה של קניית עבד בחזקה: רבי יהודה הנריאה, בר שאין לו יורשין הנה – שלא היו לו ילדים, ואין מי שירשנו מאחר

וגר הוא ואין לו קרובים. תלש – נחלה רבי יהודה, על מר זוטרא לשיולי ביה – בא מר זוטרא לשאול בשלומו, תנייה דתקנה ליה עלמא טובא – ראה שעולמו חזק עליו ביותר, כלומר שהוא גוסס ועומד למות. אמר ליה מר זוטרא לעבדיה – לעבדו של רבי יהודה, שלוף לי מנסנאי ואמטניהו לביתא – חלוצי לי נעלי וחיבים לביתי. כוונתו של מר זוטרא היתה שבשעה שימות רבי יהודה, יהיה העבד עסוק במלאכתו, ויקנה בכך את העבד בקנין חזקה, שבמיתת הגר יצא העבד מרשותו ויהיה הפקר ושהרי אין לו יורשים, וכל הקודם זכה בו.

הגמרא דנה האם העבד היה גדול או קטן: איכא דאמרי שגדול הנה אותו עבד, ואם היה מר זוטרא ממתין מלזכות בו עד לאחר מיתת רבי יהודה, היה העבד קודם חוכה בעצמו, ולפיכך נזהר מר זוטרא שהעבד יתחיל לשמשו קודם המיתה, ומיד כשימות רבי יהודה יהיה הגר עסוק בשימוש, ולא יזכה בעצמו מההפקר.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שבת קודש עמ' ב

ואף בלא שהכחו אדונו לא היו השן והעין ראיות לשימוש. וצריכא – צריך לשנות את שתי הבריות, דאי אשמועינן דהן קמייתא – שאם היה התנא משמיענו את הבריות הראשונה, היינו סבורים שרק כאשר האדון מכחה עין בריאה, יוצא העבד לחירות, משום דמעיפרא נהורא בריא והשתא נהורא כחישא – משום שמתחילה היה העבד בעל ראייה טובה ועתה ראייתו כחושא, אבל הקא – אבל כאן, במקרה האמור בברייתא השניה, שסימא עין כזו, דמעיפרא נמי נהורא כחישא – שבתחילה גם היתה ראייתו כחושא, איכא לא יוצא בכך לחירות, לפיכך הוצרכה הבריות השניה, ללמדנו שעבד יוצא לחירות גם בהכחה כזו. ואי אשמועינן הא – ואם היה התנא משמיענו רק את הבריות השניה, היינו סבורים שרק באופן זה יוצא לחירות, משום דסמיא – עיוורו לגמרי, אבל הנה – אבל שם בברייתא הראשונה, דלא סמיא לגמרי אלא רק הכחה את עינו, איכא לא יצא בהכחה זו לחירות, צריכא – לפיכך צריכים את שתי הבריות, ואין די באחת מהן.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בהפלת שן ועין שנעשתה בלא כוונה: תנו רבנן, הרי שהיה רבו רופא ואמר לו העבד לאדונו לכתול לו עינו – להניח לו בעינו סם לרפואה, ועשה כן האדון וסמא לעינו. או שאמר לו העבד לאדונו לתתור לו שינו – לנקות ולגרום את הכלוך מסביב למקום מושב השן, והאדון עשה כן והפילה לשן, שיתק באדון – העבד שחק והערים על האדון בבקשה זו, ויצא לחירות, אף

שלא כיוון האדון אלא לרפואתו. רבן שמעון בן גמליאל אומר, נאמר בתורה 'וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו וישתתה לחפשי ישלחנו תחת עינו, ויש ללמוד מכך, שאינו יוצא לחירות עד שיתכבד האדון לששתה, אבל אם התכוון לרפואתו ובשגגה שיחת את עינו, אינו יוצא לחירות. שואלת הגמרא: ורבנן, הסוברים שגם בהפלת שן ועין בלא כוונה יוצא העבד לחירות, האי 'ישתתה' מאי עבדי ליה – מה דורשים הם מתיבת 'ישתתה'. מיישבת הגמרא: מיכעי – להו – נצרך פסוק זה לבריתא – לדין זה ששינו בברייתא, רבי אליעזר אומר, הרי שהושים האדון את ידו למעי שפתתו המעוברת בכדי להוציא את עוברו, 'תוך כדי כך סימא בלא כוונה את עינו של העובר שבעיניו, פטור, ואין העובר יוצא לחירות, מאי טעמא, דאמר קרא 'ישתתה', עד שיכבדו לששתה, והואיל ולא נתכוין האדון לשחת את עינו של העובר אין יוצא לחירות בכך. אבל אם כיוון לכחול את העין ולבסוף סימא, יוצא העבד לחירות, מפני שכיוון לעין עצמה. שואלת הגמרא, ואידך רבן שמעון בן גמליאל, מהיכן הוא לומד שאין העבד יוצא לחירות אף כשהאדון נתכוין לעין אלא שלא היה בדעתו להפילה. משיבה הגמרא, מ'ישתת' 'ששתה' נפקא – שאם היה כתוב 'ישחת', והיינו לומדים שאם לא התכוין לעין כלל אין העבד יוצא בכך, ומכך שנאמר 'ישחתה' אנו לומדים דבר נוסף, שאף כאשר הוא עסוק בה, עליו להתכוון לשחת את העין, ואם התכוון רק לרפואתה, אין העבד יוצא לחירות. ואידך –

וחכמים, 'שחת' 'ששתה' לא דריש – אין דורשים שתי דרשות מתיבת ושיחתה.

רב ששת מחדש דין נוסף בהפלת עין: אמר רב ששת, הרי שהיתה עינו של העבד סמויה כבר ונתמטה האדון והוציאה החוצה לגמרי, עבד יוצא כהן לחירות. מאי טעמא, מכיון שכעת העבד מחוסר אבר הוא, ואף שבעין זו לא ראה כלל מקודם לכן, מכל מקום עקירת האבר, מוציאתו לחירות. ותנא תנא – וגם התנא שנה לנו דין זה בברייתא, תמות וזכריות בבהמה, הדין שאין להקריב לעולה אלא זכר תמים שאין בו מום, אינו נוהג אלא אם מקריב בהמה לעולה, ואין תמות וזכריות בעופות, אבל המקריב עוף לעולה יכול להביא בעל מום ונקבה. גבול – הייתי אומר שגם אם יבשה גפה – כנף העוף, או נקטעה רגלה, או נתמטה עינה – שהיתה עין הבהמה סמויה ויצאה לחוץ, תדיה כשרה למבח, שכשם שמום אינו פוסל בה אף חסרון אבר לא יפסול עוף מלהקריבו לעולה, תלמוד לומר 'אם מן העוף עלה קרבנו לה' (ויקרא א יד). וזמן העוף נדרש, שרק מקצת העופות ראוי להקריבם לעולה, ולא כל העוף – שאין כל העופות כשרים לעולה, ומחוסר אבר פסול הוא להקריבה. ומבריינתא זו למד רב ששת שהוצאת עין סמויה לחוץ ועשיית העבד למחוסר אבר, מום גדול הוא, ולפיכך כאשר האדון עשה כן לעבדו, יוצא בכך לחירות.

הגמרא מביאה דין נוסף באבר שהעבד יוצא בו לחירות: אמר רב חייא בר אשי אמר רב, היתה לו לעבד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ב וְכָל זֶה לְהַחְזִיר עַל גְּבוּה אוֹ לְתוֹכָהּ אֲבָל מוֹתֵר לְסֻמוֹךְ אֲצִלָּהּ חוּצָה לָהּ בְּשִׁשֶּׁת וְכֵן אֲצִל הַתְּנוּר שְׁלֵנוּ אִם גּוֹף הַתְּבָשִׁיל נִוְגֵעַ בְּדוֹפֵן הַתְּנוּר מִן הַצֵּד וְאִפְּלוּ הוֹסֵק בְּגִפְתָּ וְעֵצִים וְאִינוּ גְרוּף וְקָטוֹם שְׁאִין לְחוּשׁ לְחִיתוֹ בְּסֻמוֹךְ חוּצָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה¹³⁵ וְאִפְּלוּ כְּבֵר סִילֵק תְּבָשִׁיל זֶה מִהַתְּנוּר מִבְּעוֹד יוֹם וְהִנִּיחוּ עַל גְּבִי קֶרֶקַע וְלֹא הָיָה דַּעְתּוֹ לְהַחְזִירוֹ לְתוֹכוֹ וְלֹא אִפְּלוּ לְסֻמְכוֹ אֲצִלּוֹ וְאִפְּלוּ הוּא תְּבָשִׁיל יֵשֵׁן וְנִצְטָנֵן לְגִמְרִי אֲלֵא שֶׁהוּא בְּעֵנִין שְׁאִין בּוֹ מִשּׁוֹם בִּישׁוּל כְּגוֹן שֶׁהוּא יָבֵשׁ הָרִי זֶה מוֹתֵר לְסֻמוֹךְ לְפִי שְׁאִינוֹ נִרְאָה כְּמִבְשִׁיל בְּשִׁשֶּׁת לְכַתְחִלָּה שְׁאִין דֶּרֶךְ לְבִשְׁל חוּץ לְהַתְּנוּר וְהַכִּירָה וְהָרִי דִּינוֹ כְּסֻמוֹךְ כְּנֶגֶד הַמְדוּרָה שִׁיתְבָּאֵר בְּסִי' (ש"ז) [ש"ח]¹³⁶ וְיֵשׁ אוֹסְרִים לְסֻמוֹךְ אֲצִל בִּירָה אוֹ תְּנוּר שְׁלֵנוּ שְׁאִין גְרוּפִים וְקָטוֹמִים* וְהוֹסְקוּ בְּגִפְתָּ וְעֵצִים אִם שֶׁהִיתָה דַּעְתּוֹ לְהַחְזִירָה אוֹ לְסֻמְכָהּ וְעוֹדָה בִּידּוֹ מִשּׁוֹם גְּזֵרָה שְׁמָא יַחְתָּה שְׁאִף שְׁלֵעֲנִין לְסֻמוֹךְ שֶׁם מִבְּעוֹד יוֹם לֹא חֲשִׁשׁוּ לְחִיתוֹ¹³⁸ מִכָּל מְקוֹם לְעֵנִין לְסֻמוֹךְ בְּשִׁשֶּׁת הַחֲמִירוֹ יוֹתֵר וְהַמְנִיחָה כְּסִבְרָא הָרִאשׁוֹנָה וּמִכָּל מְקוֹם בְּמִקוֹם שְׁאִין שֶׁם צוּרָה כָּל כֶּף טוֹב לְחוּשׁ לְדַבְרֵיהֶם:

בא וְכָל זֶה כְּשֶׁמִּחְזִיר בְּשִׁשֶּׁת לְמִקוֹם שֶׁהָיָה סוּלֶדֶת שֶׁם (דְּהֵינּוּ שְׁאֵם תְּבָשִׁיל זֶה שֶׁמִּחְזִיר הָיָה צוּנֵן* הָיָה יָכוֹל לְהַתְחַמֵּם שֶׁם כָּל כֶּף עַד שֶׁהָיָה סוּלֶדֶת בּוֹ*) אֲבָל אִם אֵין הָיָה סוּלֶדֶת שֶׁם לְדַבְרֵי הַכָּל מוֹתֵר לְסֻמוֹךְ שֶׁם אִפְּלוּ בַתְּנוּר שְׁבִימֵיהֶם אַע"פ שְׁאִינוֹ גְרוּף וְקָטוֹם וְאִפְּלוּ עַל גְּבִי הַכִּירָה הַגְרוּפָה אוֹ קְטוּמָה מוֹתֵר לְהַחְזִיר אִם אֵין הָיָה סוּלֶדֶת שֶׁם אַע"פ שֶׁכְּבֵר סִילֵק תְּבָשִׁיל זֶה מִבְּעוֹד יוֹם וְהִנִּיחוּ עַל גְּבִי קֶרֶקַע וְלֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהַחְזִירוֹ כָּלָל וְאִפְּלוּ פִּינְהוּ לְקִדְרָה אַחֲרֵת וְאִפְּלוּ הוּא תְּבָשִׁיל יֵשֵׁן וְנִצְטָנֵן לְגִמְרִי וְאִפְּלוּ יֵשׁ בּוֹ מֶרֶק לְפִי שֶׁשְׁשָׁאִין שֶׁם חוּם כָּל כֶּף שֶׁהָיָה סוּלֶדֶת בּוֹ אִינוֹ נִרְאָה כְּמִבְשִׁיל שֶׁם לְכַתְחִלָּה* (אֲבָל לְעֵנִין לְהַחְזִיר לְתוֹךְ הַכִּירָה אוֹ לְתוֹךְ הַתְּנוּר אִפְּלוּ

ביאורים

עוד מדיני 'בלעך' או 'פלטח' שאין חיד סולדת שם: א] 'בלעך' או 'פלטח' שיש שהתבשיל יכול להגיע בהם לחום שהיד סולדת בו, אך אם ניח התבשיל בצידי ה'בלעך' לא יוכל התבשיל להתחמם בכדי שהיד סולדת בו – מותר להניח קדירה בשבת בצידי ה'בלעך'¹⁴¹, אלא שיש מקום להחמיר בזה בתבשיל שיש בו משום בישול, דאולי דין כל ה'בלעך' דין אחד הוא¹⁴². ב] כמובן שההיתר הוא רק ב'פלטח' שאין בה אפשרות להגביה את רמת החום, כיון שאחרת אין דינה כגרופה וקטומה, וכשאינה גרופה אסורה אפילו שאין היד סולדת בה. ג] אם הניח בערב שבת על ה'בלעך' או ה'פלטח' במקום שאין היד סולדת בו, אינו יכול להוויזו בשבת למקום שהיד סולדת בו¹⁴³. ד] אבל אם הניח בערב שבת במקום שהיד סולדת שם, והוויזו

שאינן גרופים וקטומים – ולסמוך לכירה גרופה וקטומה בשבת בלא שאר תנאי החזרה – מותר גם לדיעה זו המחמירה¹³⁷.

היה צונן – כלומר, אף אם מדובר בתבשיל חם קצת – משערים בו כאילו היה צונן, והוא שיעור גדול יותר¹³⁹. שהיד סולדת בו – בקונטרס אחרון (ס"ק ד) חזר בו רבינו, שכיון שמדובר כאן בחשש שמא יחתה, נוגע חום התנוור ולא חום התבשיל. (והוסיף בחצ"ע: ג' וצריך למחוק זה בפנים).

כמבשל שם לכתחילה – ולכן מותר להניח בשבת אפילו לכתחילה תבשיל על הפלטה של שבת או על ה'בלעך' אם אינו יכול להגיע לחום שהיד סולדת בו גם כשישהה על גביה במשך כל היום¹⁴⁰.

מקורות

תנאי החזרה.
(138) כדלעיל סעיף ג.
(139) הערות וצינונים למהדורה החדשה.
(140) שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד אות לב.
(141) שו"ת אגרות משה שם.
(142) הסתפקו בזה בקובץ הערות וביאורים (צ"צ) ח"ו על סעיף זה, האם זהו בכלל ההיתר שהתיר רבינו בכירה שאין היד סולדת שם, (אלא שכשאין בו משום בישול לא כתבתי שיש מקום להחמיר שהרי בלאו הכי כל איסור הנתינה על גבי ה'בלעך' הוא רק לכתחילה דהרי דינו כ'קדירה ריקנית' כמבואר להלן סעיף כו).
(143) שו"ת אגרות משה ח"ד סי' סא, ויש שהתירו להוויזו אם

(135) סעיף ג, שאין חיתוי זה מועיל לה כ"כ, ועד"ז בהל' שהיה והטמנה בקצרה שבסוף סי' רנ"ט: ומותר לסמוך תבשיל חם שנתבשל כל צרכו אצל התנוור שהוסק כבר והאש בתוכו, ואפילו על הלבזבו שסביב התנוור.

(136) סעיף כד: שכל דבר שאין בו משום בישול מותר להרתיחו כנגד המדורה – כגון דבר יבש, אבל תבשיל לח אסור להניחו במקום שיכול להגיע לחום שהיד סולדת בו, אא"כ נותרה בו חמימות.

(137) שבת כהלכה פ"י ביאור י"ד, ובתוספת ביאור אות ו, אבל בהערות וביאורים (צ"צ) ח"ו ע' נו הערה 1 העירו ששיטה זו המחמירה היא שיטת הרמב"ם שאוסר לסמוך בכל מקום שאסור להחזיר – ולפי זה אסור לסמוך לכירה גרופה וקטומה בלא

שָׁלָנוּ אֵין חֵילוֹק בֵּין הַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ לְאֵין הַיָּד סוֹלֶדֶת בּוֹ¹⁴⁶):

ביאורים

בשבת לצד אחר ורוצה להחזירו למקומו הראשון יכול להחזירו¹⁴⁴, ויש שסייגו ההיתר בזה מחמת ריבוי קושיות האחרונים, רק למקרה שהוויזה ממקום שהיד סולדת בו

מקורות

הניחה במקום זה מיד כשנטלה מהאש (בלא שהסירה מידו) והיה בדעתו מערב שבת להוויזה במשך השבת (כגון כשיתפנה מקום על ה'פלטח', או לקראת הסעודה) – וזאת בתנאי שהתבשיל התבשל כבר כל צרכו. (הגרש"ז אירבאך בשש"כ סוף הערה קיא, אמנם ראה איך שביארו בשבת כהלכה פ"י

הערות לד-ה).
(144) שו"ת אגרות משה שם.
(145) שבת כהלכה ח"א ע' תלב.
(146) עד"ז לעיל סוף סעיף ה.

חלק ב סימן רנג, דין כירה ותנור ליתן עליה הקדירות בערב שבת סעיפים כ"כא

שולחן ערוך – הלכות קריאת שמע

ח אם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

ואם קרא בלא ברכותיה יחזור לקרותה בזמנה בברכותיה שאף שכבר יצא ידי חובת קריאת שמע לא הפסיד ברכותיה כמו שנתבאר בסימן ס':

ט מי שהיה אנוס ולא קרא ק"ש ערבית בלילה שהוא קוראה אחר שעלה עמוד השחר כמ"ש בסי' רל"ה והוא משכים ג"כ לצאת לדרך למקום גדודי חיה ולסטים בענין שיוכל לקרוא קריאת שמע של שחרית מיד שעלה עמוד השחר אי אפשר לקרא ק"ש ב' פעמים אחת בשביל לילה ואחת בשביל יום שמאחר שעשה לאותה שעה לילה א"א לחזור ולעשותה יום אלא יקרא בשביל ק"ש של לילה שזמנה עובר שאחר נץ החמה אי אפשר לקרותה כלל כמו שיתבאר שם ושל שחרית ימתין אולי יזדמן לו לקרותה בזמנה כהלכתה:

י אע"פ שזמנה נמשך עד סוף שעה ג' אם עברה שעה ג' ולא קראה קוראה בברכותיה כל שעה ד' שהוא שליש היום כדן תפלת השחר שהיא עד שליש היום ואין לו שכר על קריאתה אלא כקורא בתורה אבל לא כמי שקוראה בזמנה שאז שכרו גדול מהעוסק בתורה כל היום אפילו שלא בשעת קריאת שמע ותפלה ואם עברה שעה ד' ולא קראה שוב אינו יכול לקרותה עם ברכותיה אבל בלא ברכותיה יכול לקרותה כל היום וטוב שיקראנה כדי לקבל עליו עול מלכות שמים (ויש אומרים שיכול לקרותה כל היום בברכותיה והעיקר כסברא הראשונה):

יא אם לא קראה ביום יש אומרים שיש לה תשלומין בערבית שיקרא תחלה של ערבית ואח"כ של שחרית וכן אם לא קרא קריאת שמע של ערבית יש לה תשלומין בשחרית כמו בתפלה שאם לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שמים ויש אומרים שאינה דומה לתפלה שהיא בקשת רחמים ויכול לבקש בכל עת ובכל שעה אבל קריאת שמע תלה הכתוב זו בזמן שכיבה וזו בזמן קימה ואין יקרא של שכיבה בזמן קימה או של קימה בזמן שכיבה ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן כו' (וכן עיקר).

וכל זה בקריאת שמע בלבדה אבל ברכותיה לדברי הכל אי אפשר לאמרן אלא בזמנן (כי היאך יוצר אור בערב ואשר בדברו מעריב ערבים בבקר וברכות האחרונות הן סמוכות לראשונות):

חלק א סימן נח, הלכות קריאת שמע וברכותיה סעיפים ח"א

א שבע ברכות תקנו חכמים לקריאת שמע בשחר שנים לפנייה ואחת לאחריה ובערב שנים לפנייה ושנים לאחריה וסמכו אותן על פסוק שבע ביום הללתיך וגו'.

ברכה ראשונה פותחת בברוך בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חשך ותקנו להזכיר מדת לילה ביום להוציא מלב המינים שאומרים שמי שברא אור לא ברא חשך וחזתמת בברוך בא"י יוצר המאורות.

ואם טעה ואמר בא"י אמ"ה אשר בדברו מעריב ערבים ונזכר מיד ואמר יוצר אור עד סיום הברכה וחתם ביוצר המאורות יצא אבל אם אמר אשר בדברו מעריב ערבים ולא אמר (מיד) יוצר אור אע"פ שחתם ביוצר המאורות לא יצא שהרי כל פתיחת הברכה לא היתה כתיקונה (שלא בדרך כלל על יצירת האור משא"כ כשנזכר מיד ואמר יוצר אור תיקן טעותו ובירך על יצירת האור) ואם אמר בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חשך אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח כו' אפילו עד סיום הברכה וחתם ביוצר המאורות יצא שכיון שפתיחת הברכה וחתימתה כתיקונה אע"פ שבאמצע שינה ממטבע שטבעו חכמים יצא בדיעבד אבל אם חתם המעריב ערבים אעפ"י שפתח ביוצר אור בלבד ואמר כל הברכה כתיקונה עד החתימה לא יצא שכל הברכה צריכה להיות פתיחתה וחתימתה כתיקונה אפילו בדיעבד.

וכל מקום שלא יצא אם לא נזכר שטעה עד שגמר אהבה רבה או אהבת עולם לא יפסיק לחזור ליוצר אור בינה לקריאת שמע אלא יאמר יוצר אור אחר תפלת י"ח ואעפ"י שמקדים קריאת שמע לברכת יוצר שתקנו לפנייה אין זה מעכב בדיעבד כמו שיתבאר בסי' ס':

ברוך וטוב לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה אבל המנהג כסברא הראשונה.

וכשעונין קדושה זו בצבור יש לענות בקול רם ויש לומר אותה מיושב ולא שישב אם היה עומד אלא שאם היה יושב אין לו לעמוד לקדושה זו כמו לקדושה שבתפלה:

ג. יש לומר מעריצים ומקדישים וממליכים הכל במ"ם ולא בנו"ן כי כל נוסח הברכה הוא לשון מקרא ולשון מקרא הוא במ"ם ולא בנו"ן (ויש נוהגין מטעם הידוע להם לומר בנו"ן):

חלק א סימן נט, דין ברכה ראשונה ליוצר טעפים א"ג

ב. יש אומרים שהקדושה שביוצר יכול היחיד לאמרה שאינה דומה לקדושה שבתפלה שאומרים נקדישך או נקדש שאנחנו מקדישים אותו ואין רשאי להקדיש בפחות מעשרה אבל קדושה של יוצר שאין אנו מקדישין אותו אלא מזכירין הקדושה שאומרים לו משרתיו מותר ביחיד שאינה אלא כמו סיפור דברים וכן קדושת ובה לציון כיון שאינה אלא קריאת פסוקים בעלמא אין בכך כלום ויש אומרים שאין היחיד אומר לא קדושת יוצר ולא קדושת ובה לציון אלא כשמגיע לקדושה שביוצר יאמר ואומרים ביראה קדוש והאופנים כו' ואומרים

לקוטי תורה

תוכן הפרק: גדר חובת האמונה, להאמין שהקב"ה בכבודו ובעצמו אינו בגדר עולמות כלל.

[לאחרי שביאר בפרק הקודם ענין הדעת באלקות, ממשיך בפרק זה לבאר ענין האמונה בה:]

אך הנה דעת והרגשה זו היא בבחינת ממלא כל עלמין, אבל בבחינת סובב כל עלמין כתיב אני הוי' לא שנית, ואתה הוא קודם שנברא העולם כו', שאינו בגדר עלמין כלל.

יש, בכללות, שתי מדרגות כלליות באור וחיות האלקי המחי' ומקיים את כל העולמות והנבראים שבתוכם, ונקראות בזהר בשם "ממלא כל עלמין" ו"סובב כל עלמין".

פירוש:

"ממלא כל עלמין" הוא האור והחיות האלקי המתלבש בעולמות ובנבראים להחיותם כמו נפש המלוכשת בגוף העושה אותו לגוף חי (ועל זה אמרו חז"ל מה הנפש ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם);

ו"סובב כל עלמין" הוא אור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו, שהוא מובדל ומרומם מן העולמות (ולכן נקרא "סובב כל עלמין"), כי להיותו אור בלתי מוגבל (אור שאין לו סוף), אינו יכול להיות נתפס בעולמות.

ומה שהוסבר לעיל דמה שהקב"ה מחי' את העולמות ניתן להרגיש ממש כאילו רואה - אין זה אלא באור ה"ממלא כל עלמין", דהיינו החיות האלקית המלוכשת בעולמות, ועליו נאמר "ומבשרי אחזה אלקה", שהוא נראה לעינים משא"כ באור הסובב כל עלמין אין שייך שום השגה ותפיסה, לפי שאור זה אינו בגדר העולמות כלל.

כדי להבין ענין זה, כיצד אור הסובב כל עלמין אינו בגדר העולמות, יש להקדים פירוש הכתוב "אני ה' לא שנית", שהקב"ה אינו בגדר שינוי. וכן אומרים "אתה הוא קודם שנברא ואתה הוא משנברא העולם", "פירוש הוא ממש, בלי שום שינוי.. כי עוה"ז וכן כל העולמות העליונים אינן פועלים שום שינוי באחדותו יתברך בהבראם מאין ליש, שכמו שהי' הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד קודם הבראם, כן הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד אחר הבראם".

ולכאורה אינו מובן, איך יתכן לומר שאין שום שינוי לפניו יתברך בבריאת העולמות, הלא קודם הבריאה לא היתה שום מציאות בלעדיו יתברך, ועכשיו ישנם עולמות וברואים עד אין קץ?

אך טעם הדבר הוא, לפי שכל ענין בריאת העולמות והשפעת החיות לנבראים אינו אלא מ"הארה" של אור אין סוף ב"ה ולא ממהותו ועצמותו יתברך, ולפיכך אין הקב"ה בכבודו ובעצמו נתפס כלל ח"ו בבריאת והתהוות העולמות, וגם לאחרי הבריאה נשאר ברוממותו והבדלתו כמו קודם הבריאה. וכמו על דרך משל אור וזיו השמש, שאינו אלא הארה בעלמא מעצם השמש, שלכן אין שום נפק"מ למאור השמש עצמו אם האור והזיו המתפשט ממנו מגיע לארץ ולדרים עלי' ופועל פעולתו להאירם ולחממם או לאו, מאחר שאור השמש אינו אלא זיו והארה ולא חלק ממהותו ועצמותו של השמש.

ומאחר שעצמותו ומהותו יתברך אינו נתפס כלל בבריאת העולמות, לפיכך, גם עתה לאחרי שנבראו העולמות אין להם שום חשיבות כלל לפניו יתברך, וכאילו כל העולמות אינם במציאות כלל (מאחר שמצד הקב"ה בכבודו ובעצמו אין שום "מקום" לעולמות

אך הענין, ד"שמו" הוא כינוי למידת המלכות, כי כמו ששם האדם אינו אלא בשביל הזולת (שהרי האדם כשלעצמו אינו זקוק לשם, וכל ענין השם הוא כדי שאחרים יוכלו לקרוא לו), כך ענינה של מידת המלכות הוא - השליטה על הזולת, כמאמר: אין מלך בלא עם. וזהו ענין "שמו" של הקב"ה קודם שנברא העולם, שזהו כח המלכות בטרם גילוי מלכותו יתברך בפועל - שגילוי המלוכה בפועל לא שייך אלא לאחר בריאת העולמות.

ועל זה נאמר "הי' הוא ושמו בלבד", דלכאורה תיבת "בלבד" מיותרת, שהרי מובן שקודם שנברא העולם אין שום מציאות אחרת בלעדו יתברך. אלא תיבת "בלבד" באה לא רק לשלול שאין עדיין מציאות אחרת, אלא להגדיר ולתאר רוממותו של הקב"ה, שלא רק שאין שום מציאות בפועל בלעדו יתברך, אלא שאין שום נתינת מקום לאיזו מציאות אחרת, לפי שהוא יתברך מרומם ומנושא כל כך מן העולמות ושלא בערכם כלל, עד שלא שייך לומר שהוא מקור אל העולמות. וזהו דקאמר "הי' הוא ושמו בלבד", דאפילו מידת המלכות ("שמו") היא ג"כ בבחינת "בלבד", "שאינו בגדר מהווה ומחי' כלל".

כי רק זיו והארה ממידת המלכות הוא המתפשט בנבראים להחיותם ולקיימם, כנ"ל.

זהו גם פירוש הכתוב "כי נשגב שמו לבדו, הודו על ארץ ושמים" - דפירוש הפנימי בזה הוא, ד"הודו" אינו ההוד של הקב"ה עצמו, אלא ההוד של שמו, היא מידת המלכות, דרך "הוד" וזיו של שמו מתפשט על ארץ ושמים, משא"כ בחינת "שמו" עצמה נשגב ומרומם מנבראים, בבחינת "לבדו" (וכנ"ל בפירוש "הי' הוא ושמו בלבד").

ונקרא הוא ית' בשם סובב כל עלמין, שאין העולמות תופסים מקום נגדו, שחיותו המתפשט תוך העולמות אינו כדמיון הנשמה המתלבשת ממש תוך הגוף ומתפעלת ממקרי הגוף וממקרי המקום והזמן קודם וחוס כו', אבל לפניו ית' הגם שנמצא למטה כמו למעלה אינו נתפס בגדר מקום ח"ו, ומעלה ומטה שוין.

ועל שם זה נקרא הוא יתברך בשם "סובב כל עלמין", דעיגול אין בו ראש וסוף (דרך בדבר שיש לו קצוות ניתן לומר שהתחלתו היא מאחד מן הקצוות, משא"כ בעיגול).

ונבראים), ונמצא שמצידו יתברך כביכול גם עתה "הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד".

[ומעתה יבאר בפרטיות יותר ענין זה, שברית העולמות היא רק מהארה בעלמא של האין סוף ב"ה:]

רק בחינת מלכותך לבדה היא מלכות כל העולמים, דהיינו בחינת זיו והארה ממדת מלכותו ית', כמאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שם כבוד מלכותו ולא מלכותו עצמה.

כתיב "מלכותך מלכות כל עולמים", דפירוש הפשוט הוא שמלכותו יתברך מתפשטת על כל העולמות, אך הפירוש הפנימי בכתוב זה הוא, שחיות כל העולמות כולם היא רק ממידת המלכות.

ובפרטיות יותר, חיות כל העולמות אינה מעצם מידת המלכות, אלא רק מ"זיו והארה" של מידת המלכות, שזהו מה שאומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ד"ברוך" הוא לשון המשכה (כנודע), ועל זה אומרים, דאיזו בחינה ממידת המלכות נמשכת "לעולם" (היינו בתוך כל העולמות) - רק "שם כבוד מלכותו", ד"שם" ו"כבוד" המלכות אינם ענין המלכות עצמו אלא רק "הארה" ממנו.

ההבדל בין "הארת" המלכות ומידת המלכות עצמה, הוא כמו ההבדל על דרך משל במלך בשר ודם, בין המלך כפי שהוא לעצמו ובין השפעת המלך על אנשי מדינתו. דהמלך עצמו הוא סגור ומסוגר בהיכל מלכותו, מרומם ומנושא מן העם; וכל הקשר בין אנשי המדינה אליו אינו עם המלך עצמו אלא רק בכך ששם המלך נקרא על אנשי מדינתו ועמו, כמאמר "מלך שמו נקרא עליהם".

וכך בנמשל, שעצם מידת המלכות דלמעלה מובדלת ומרוממת מן העולמות והנבראים, ורק "הארה" ממידת המלכות מתפשטת בעולמות ובנבראים להחיותם ולקיימם.

ועל זה אמרו רז"ל עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד, שגם שמו, היא מדת מלכותו, היא בבחינת לבדו, וכמ"ש כי נשגב שמו לבדו, רק הודו וזיוו של שמו על ארץ כו'.

וזהו פירוש מאמר רז"ל "עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד", דלכאורה אינו מובן, מהו ענין "שמו" של הקב"ה קודם בריאת העולם, דאיזה צורך יש ב"שם" כשאין מי שיקראוהו בשמו?

נמצא בכולם בהשוואה גמורה - יובן לשון התפלה "הגדול והקדוש בשמים ובארץ", ד"קדוש" פירוש מובדל, היינו שהוא יתברך קדוש ומובדל מן העולמות והנבראים, וא"כ לכאורה אינו מובן, איך הוא "קדוש בשמים ובארץ"?

אלא הן הן הדברים, "שבא לפרש שלא כמו טעות העולם שסוברים בפירוש סובב שהוא כמו ענין הקפה גשמית שמקיף מלמעלה", אלא דגם אור הסובב נמצא בתוך השמים והארץ, אך גם בהיותו בתוך העולמות אינו נתפס בהם ונשאר "קדוש" ומובדל, שאין העולמות פועלים שום שינוי בו יתברך (והוא בדיוק כמו שהי' קודם שנברא העולם), ולפיכך נמצא בשמים ובארץ בהשוואה גמורה.

ובבחינה זו לא שייך דעת והרגשה, שאין נתפס בשום שכל והשגה איך אין שינוי לפניו ית'.
ומאחר שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוא "קדוש" ומובדל מגדר העולמות, הרי לא שייך לומר ענין של דעת והרגשה בו יתברך, דלית מחשבה תפיסא ביי', דשום שכל והשגה (גם של מלאכים היותר עליונים) אינו יכול להבין אור זה וכיצד אינו משתנה ע"י העולמות.

אלא זו היא בחינת אמונה להאמין בה' שהוא ית' אינו בגדר עלמין ולפניו כחשיכה כאורה:
ומעתה יובן תוכנם של שני הענינים הנדרשים מכל אדם, דעת ואמונה - דענין ה"דעת" באלקות היינו כפי שהוא יתברך בורא את העולמות ומחיי' ומקיים אותם, בחינת ממלא כל עלמין, שבזה אפשר להיות דעת והרגשה;

משא"כ בהקב"ה עצמו, כפי שהוא יתברך מרומם ומובדל מן העולמות, בחינת סובב כל עלמין, צ"ל ענין האמונה, להאמין שהוא יתברך אינו בגדר העולמות וכולם שווים לפניו ית', וכמ"ש "כחשיכה כאורה", דהול"ל "חשכה כאורה", ומהו "כחשיכה כאורה", ומשמע דלא רק שהחשך שוה לאור אלא שגם האור שוה לחשך, כי שניהם שווים ממש לפניו.

וכן אין בו מעלה ומטה, "על דרך משל כדור הארץ, שאנחנו נדמה לנו שבני אדם שבאמעריקא העומדים תחת רגלינו ממש הם למטה, ולהם נדמה בהיפוך", והיינו לפי שהארץ היא כדורי, ובעיגול לא שייך גדר מעלה ומטה לומר שכאן הוא צד העליון שבו וכאן הוא צד המטה שבו.

ולכן נקרא "סובב כל עלמין", כי לפניו יתברך אין שום "מעלה" ו"מטה", כי כולם שווים אצלו יתברך בלי שום עדיפות לעולמות עליונים על עולמות תחתונים, והוא נמצא בכולם בשווה.

ליתר ביאור:

החיות המתפשט מאור הסובב כל עלמין בתוך העולמות אינו כמו החיות המתפשט מנפש האדם בתוך אברי הגוף להחיותם, שהנפש מתפעלת ממקרי הגוף, והיינו לפי שהיא מלובשת ממש בגוף ונתפסת בו ולפיכך מאורעות הגוף פועלים על הנפש, משא"כ הקב"ה אינו נתפס ח"ו ב"מקום" שהוא נמצא בו, כי הוא יתברך אינו בגדר מקום, ועל כן אע"פ שיש הבדל בין עולמות עליונים לגבי עולמות תחתונים - אין הבדל זה עושה שום שינוי בהקב"ה עצמו, ונמצא בכולם בשווה.

ואין הפירוש סובב כל עלמין שהוא מלמעלה מן העולמות, אלא הוא נמצא בתוך העולמות נ"ב, ואעפ"כ הוא בבחינת סובב כל עלמין.

ונמצא, דמה שאנו קוראים לאור זה בשם "סובב" אין הפירוש "סובב" במובן של מקום, שסובב את העולמות מלמעלה, דאין הדבר כן, אלא גם אור זה נמצא בתוך כל העולמות, אך מאחר שאין הוא נתפס בעולמות (גם בהמצאו בתוכם) הרי זה כאילו הוא סובב ומקיף אותם.

וזהו והקדוש בשמים ובארץ, שלפי שהוא קדוש ומובדל, הוא בחינת סובב כל עלמין, לכן הוא שוה ממש בארץ מתחת כמו בשמים ממעל, שאינו בגדר עלמין ואין העולמות פועלים בו שום שינוי ח"ו, וכמו מקודם שנברא העולם.

ע"פ הנ"ל בפירוש "סובב כל עלמין" - שנמצא בתוך כל העולמות, אלא שאינו נתפס בהם ולפיכך

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

וכן יש גם עכשיו במצות מיוחדו' דרך פרט שמתן שכרן בא מלמעלה למטה בלי הלבשה וצמצום כ"כ מעין שכר העוה"ב שיהיו נשמות בגופי' טהורי' וקדושי' ומובדלי' מכל רע וכו' ויחיו בחיי האלקי' בחיי גשמי' כו' באור הוי' משום דמצות ה' כמו שהיא למעלה כך יהי' למטה בלי שינוי כנ"ל וזה אינו בא לכללו' העולמות רק לנשמו' פרטי' וע"י מצות פרטי' דוקא, וזהו שפרט ה' דברי' שאדם אוכל פי' שאדם אד"ם פרטי' שמסוגל נשמתו לזה הוא שיקבל למטה ברכת ה' שבמצו' ה' כמו שהוא למעלה כנ"ל, והיינו שאוכל פירותיהן בעוה"ז בשכר גשמי' שהוא מעין השכר הרוחני דעוה"ב (כמו שא' עולמן תראה בחיין כו' וכמ"ש ר"ע לר"ט שמא קיבל ר' עולמו בהצלחה לו בגשמי' כרוחני' וכרבינו הקדוש שהי' לו תורה וגדולה כא' ממש ושרש כולן הי' יוסף הצדיק שהי' איש מצליח בגשמי' וה' עמ"ו ממ"ש היינו בכל אשר הוא עושה בגשמי' ה' מצליח בידו כמו שהוא למעלה ממש וד"ל), וזהו שנק' פירותיהן כפרי תבוא' הגדל ונוסף בריבוי והקן קיים כו' כך שרש המצוה כמו שהיא למעלה ברוחני' דהוי' דאצי' נק' קר"ן קיימ"ת להיו' מזה ריבוי האור העצמות תמיד ברוחני' דעוה"ב. אך פירו' הבא למטה הוא מעין ריבוי האור שלמעלה וזהו שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז (שהוא מקבל השכר בגשמי' שלא נחסר כלל ברוחני' כשאר שכר המצו' בברכה גשמי' גם עכשיו כשמקבל בהאי עלמא שאין לו שכר לעוה"ב כמו משלם לשונאיו בשכר מצוה שעשו בעוה"ז להאבירו בעוה"ב כו' אבל ה' דברים הללו אוכל פירותיהן בהלבש' שכר גשמי' ולא נחסר כלל בקרן הרוחני' שקיימ' לעוה"ב וד"ל). והטעם שפרט לה' דברי' אלה לבד מכל שאר המצות, הי' הסוד בזה ידוע לחכמי המשנה (ואע"פ שיש מהן שאינן מן התור' כביקור חולים והבאת שלום כו' רק כיבוד ואב ות"ת דאומר בפי' כבד אביך ואמך למען יאריכון ימיך וכן בת"ת והגית בו כו' כי הוא חיין כו', וגמ"ח בגופו כמו בביקור חולי' והלוי' המת שיזכה לחיי נצחי' להיו' הקרן קיימ' בכל המצו' שעשה וכן הבאת שלום בין אדם לחבירו שגדול השלום שנק' כלי מחזיק ברכה מרוחני' לגשמי' שכל זה מעין דעוה"ב לפי שיש בכל אלה חיבור לרוחני' עם גשמי' כו' משא"כ בשאר מצות וזולתן שאין אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וד"ל).

ומעתה יש להבין ענין המא' דלעיל במ"ש וחסדי מאתך חסד דלגיו וחסד עולם הוא חסד דלבר כו'. דהנה

מבואר למעלה שבחי' ריבוי ותוס' האור בעצמו' שנמשך להוסיף אור גם באצי' אינו אלא עפ"י העלא' מ"ן דמצות כו' הנה זהו הנק' חסד עולם חסד שהוא לעולם דאצי' ומשם נמשך גם לבי"ע (בהלבש' גשמי' כנ"ל) שניתוסף האור מכמו שהי' קצוב עפ"י מא' קו המדה מראש לסוף הכל כו', להיות ידוע שעיקר ומקור הבנין של עולם הוא בבחי' החסד כמ"ש עולם חסד יבנה (אע"פ שמבחי' המל' שבעליון נעש' כו' הרי א' והוכן בחסד"ד כס"א כו' כנ"ל), והגם שבכל עולם יש י"ס וכל א' כלול מי' כו' כידוע, הרי אור החסד שבכל מדה הוא העיקר לענין ההמשכה והשפע מלמעלה למטה בכל עילה לעלול כמו חסד שבחכמ' עיקר הוא באור החכמ' לענין אור השפע מחכמ' למדור', וכן חסד שבכח"ר להשפיע לחכמ' ועד"ז ממדה למדה עד גם בחי' גבורה שהוא הצמצום והדין עיקר אורו ושפעו הוא מבחי' החסד שבגבו', וע"כ יורד כל אור ושפע עד למטה מטה בכל עולם ועולם לפי ערכו עד המזלו' וע' שרי' שגם הם מקבלים בבחי' החסד כמ"ש כי חסד ה' מלאה הארץ גם לרעי' כמו לטובי' שהרי זון ומפרנס לכל בחסד כו', וכל זה מצד שאור החסד כלול בכל מדה וספי' ונחלק לרבינו אלפי' מדרגו' בי"ס דבי"ע עד שזן את כל העולם בחסד כו', אך כל אור החסד גם כמו שהוא במקורו הראשון בחסד שבכח"ר לחכמ' וכה"ג הרי הוא בא במדה ושיעור לפי מא' קו המדה כמו מי מדד בשעלו מים שהוא אור החסד כו', אך בחי' תוס' וריבוי האור דחסד עליון בא עפ"י אופן העלא' מ"ן דמצו' וכמ"ש יהי חסדך עלינו כאשר יחלנו לך (וכן בע' שרי' לפי מעשיהם דוקא כמ"ש לך א"ד החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דוקא וכמ"ש השופט כל הארץ כו' רק שמקבלי' חסדם מפנימי' דמצו' דכנ"י דוקא וא"ל כבר הי' כלה קיצם כו' כנ"ל), וזהו שנק' חסד עולם דוקא פי' חסד הבא ונמשך בתוס' אור מן המדה הראשונה רק לפי ערך מעשה העולם בהעלא' מ"ן מלמטה למעלה כו', ואך מ"ש כי ההרים ימושו כו' וחסדי מאתך כו' הוא חסד דלגיו שלמעלה הרבה מחסד עולם שנק' חסד דלבר כו'. והענין הוא כידוע שהוא בחי' רב חסד העליון שבעצמו' אא"ס ממש שנק' חסד"י ממש וכמ"ש חסדי ה' כי לא תמנו שהוא בבחי' א"ס ממש מפני שהוא חסד דא"ס ממש, ע"כ נק' חסד דלגיו ולא חסד דלבר שיורד לפי ערך העולמו' בהעלא' מ"ן ע"כ אינו נק' חסד עולם כלל אלא חסד"י העצמי כו' וד"ל.

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

שנעשה קרוב ברישא והדר לקרוב כדו"ל (ברכות ל"ד ב' ע"ש), ויובן כ"ז עפ"י הקבלה כי הזדונוות הם ממה שנפל מבחי' אלה המלכים למטה מטה ונתהוו מזה קליפות הטמאות (שאינן להם בירור ע"פ מצות התורה ולכן הרחיקה התורה לא תאכל חלב ודם וכיוצא) ולכן כשמתעלים ע"י התשובה הוא מאד נעלה יותר ממעשה המצות של הצדיקים (שבירורם מקליפת נוגה כי כל מה שנפל למטה ביותר שרשו גבוה ביותר) ולכן אדו"ל ע"פ ארפא משובתם (הושע י"ד ה') שהתשובה מביאה רפואה לעולם (יומא פ"ו א') כי ענין הרפואה שטפה א' מסממני רפואה יש בה כח רב לחזק הגוף יותר מהרבה יין ושמן עד"מ וא"א לגוף לקבל ולהחזיק כ"כ מזונות בתוכו משא"כ בסממנים שפועל כזאת בטפה א' וז"ס ישלח דברו וירפאם (תלים ק"ז כ') שהם צירופי אותיות ודבר ה' שנשלחו ברפואות סארס"ה פרי"ל ע וכיוצא להוותם וע"י שהאדם מקבל מהם הוא נרפא מזה הדבר ה' שכחו רב יותר מאותו שבמזונות, וכך הוא ענין התשובה שהתהפכות זדונות של הבע"ת נעלה יותר ממעשה המצות של הצדיקים כי לפי שהם למטה ביותר זהו הוראה על היות שרשם בתהו למעלה יותר ולכן גורם התגלות רצון העליון מבחי' רעוא דרעוין ואז ממלא כל הפגמים ביתרון אור (וכמש"ל פ"ב בענין אנכי אנכי מוחה פשעך שהוא המשכת בחי' ע"י וא"א והיינו ע"י שנמשך לשם ג"כ מבחי' א"ק שהוא כתר הכללי רעוא דרעוין ושם שרש האדם וכמ"ש ג"כ במ"א ע"פ וכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם כו' (במדבר ל"ג ב')):

מצות וידוי ותשובה

ג) **ובזה יובן פי' ברכת סלח לנו אבינו כי חטאנו כו'** דלכאורה כי זה אינו מובן דמשמע כאילו הוא נתנית טעם למה יסלח לו מפני שחטא וזה פלאי והול"ל אשר חטאנו, אך הענין דקאי עמ"ש בברכה הסמוכה לה לפניה החזירנו בתשובה שלימה לפניך ואזי מבקש עוד סלח לנו הוא ענין המחילה וענינה הוא החזרת הרצון שנסתלק ע"י העוונות כי הנה המצות הם רצון העליון וכשחוטא אזי מסתלק הרצון ממנו וזהו הנק' תרעומות שפירושו סילוק הרצון שאינו מרוצה עוד לפניו הגם שאינו עושה לו מעשה כלל רק שמסתלק רצונו ממנו ואח"כ המחילה היא החזרת הרצון, ואמנם בחי' רצון זה אינו אותו הרצון שהיה תחלה מאחר שהוא נסתלק למה עתה יחזור אלא מבחי' רעוא דרעוין מקור הרצונות שממנו נמשך השראת הרצון מחדש וא"כ הוא יותר נעלה מן הרצון שנסתלק וז"ס סלח לנו אבינו פי' מחול כלומר גלה לנו רצונך מחדש והיינו מבחי' רעוא דרעוין הנק' רצון העליון כי יש גם רצון אחר שלמטה מזה והוא שבמצות, וכ"כ למה כי חטאנו ונסתלק ממנו רצון שהי' נמשך ע"י המצות ומאחר שעשינו תשובה כמ"ש והחזירנו בתשובה כו' א"כ צריך לגלות לנו רצונו העליון ב"ה שז"ס הסליחה, וז"ס שאדו"ל זדונות נעשו לו כזכיות (יומא פ"ו ב') וא"כ כל שיש לו זדונות יותר הרי זכיותיו מרובים מאחר שעל כל זדון צ"ל המשכת רצון העליון להיות מחילה והוא בחי' זכיות אחרים שלא כשל הצדיקים שזכיותיהם הם רק המשכת הרצון שבמצות ולכן במקום שבע"ת עומדים צ"ג אינן יכולים לעמוד (ברכות ל"ד ב') וכן כתיב שלום לרחוק

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

תאפינה. ולכאור' מפני מה בחגה"ש מקריבים לחם חמץ, משא"כ בכל השנה דכתי' כל שאור וכל דבש לא תקטירו. וצריך לומר שמפני עוצם הגילוי דחגה"ש יוכל גם חמץ להתקרב, וכענין שנת"ל¹ בענין גילוי דקרי"ס שכל איש זר יוכל להתקרב, שהגם שנת' שם שאין הפי' איש זר לגמרי

[עו] **ועפ"ז יובן מה שנק' חג השבועות בשם יום הביכורים**, כמ"ש בפ' פנחס וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה', ופי' רש"י שנק' יום הביכורים ע"ש הקרבת שתי הלחם, והיינו דכתיב ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וגו' סולת תהיינה חמץ

לכללות המאמר ראה לקמן ע' שעד ד"ה בענין והניף ידו על הנהר שהוא רישומי דברים ממאמר זה.
הנחת הרה"ח ר' אהרן זעליגסאן ממאמר זה כפי שנאמר ע"י כ"ק אדמו"ר מהר"ש, נדפסה לקמן בהוספות ע' שפג ואילך.

1) ועפ"ז יובן. . וביום הביכורים: מאמר זה הוא סיום המשך המאמרים והחרים תרל"א. תוכן המאמר (עד פסקא: וזהו שאמר לע"ל והחרים) נמצא בקיצור ובשינויים בהמאמר שלפנ"ז (ד"ה כמראה הקשת), וכאן הוא בהרחבה ובתוספת ביאור.

ג"כ, כ"א בחגה"ש דוקא, וצ"ל ענין הגילוי דחגה"ש. **והענין** דחגה"ש הוא יום החמשים³ מיצ"מ וכמ"ש תספרו חמשים יום, ואין סופרים כ"א מ"ט יום, והיינו כי יום הנו"ן א"א לספור אותו היינו להמשיכו ע"י בחי' אתעדל"ת דספה"ע, כ"א כאשר סופרים מ"ט יום אז ממילא מתגלה אח"כ בחי' שער החמשים כמ"ש בלק"ת⁴.

המשך והזרים תול"א

ד"ה וביום הביכורים

רק כענין ישראל שנק' זר לגבי הכהן, מ"מ לאו בכל יומא זמנו שהזר כמו ישראל לגבי הכהן יוכל להתקרב אל הקדש פנימה, וכמו"כ יובן שמחמת עוצם הגילוי דחגה"ש יוכל גם חמץ להתקרב ולהתעלות. והגם שגם בחגה"ש לא הקריבו את החמץ ע"ג המזבח, כ"א אכילה לכהנים² לבד, מ"מ בכל השנה לא הקריבו חמץ גם לפני אכילת כהנים

(4) והענין דחגה"ש הוא יום החמשים: בהבא לקמן (עד פסקא: וזהו שאמר לע"ל והחרים) ראה בקיצור (ובשינויים) לעיל בהמאמר שלפנ"ו (ד"ה כמראה הקשת).

(2) וכענין שנת"ל. שכל איש זר יוכל להתקרב: לעיל בסוף ד"ה והחרים (ע' רסו).
(3) לא הקריבו את החמץ. כ"א אכילה לכהנים: בשולי הגליון נרשם בגוכי"ק: הגם כי לא למזבח כי אם לכהנים.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

בצערו אז יגדל צערו ביותר מכמו שיהיה קודם, אמנם אחר כך נוח לו יותר (עס ווערט עם בעסער). וכמו כן בעבודה כשמדבר מעניני נגעי לבבו בעת מעשה הוא מצטער יותר, ואחר כך נוח לו יותר מפני שבזה מסיר הרבה מהנגעים והעוונות כו'. עוד זאת כשמדברים יחד ממציא כל אחד עצות לזה איך לתקן ועושים הסכם בקבלה על להבא לתקן מעשיהם שיהיה כך וכך כו'. וההסכם אשר עושים שנים או רבים יש לזה חיוק הרבה יותר מההסכם שעושה בפני עצמו כו', ונמצא שההתחברות בעובדי ה' הוא טוב מאד בכמה פרטים כו'. וכל זה הוא כשיש בו ביטול ויכול להתאחד ולהתקרב עם זולתו, אבל כשהוא במציאות יש ממילא אינו יכול לגלות כלל נגעי לבבו לזולתו כו'. או שחושב את זולתו נמוך מאד ואם כן איך יגלה לפניו את עניניו ומה יועיל לו, דהיינו איזה תועלת יבוא לו מזולתו. והעיקר הוא שבעצם אינו יכול להתאחד עם זולתו הן בעסק התורה שמעמיד על דעתו וכפי דעתו ושכלו יחשוב שכן הוא האמת, וסברת זולתו אינו מקבל כלל לשמוע ולדון בזה באמיתיות בלי נטיה צדדית כו'. ואז אדרבה כשמדבר יחד בענין שכלי הם מתפרדים יותר ונעשים מנגדים זה לזה יותר (וזה נעשה אצלו טענה אחר כך שאינו יכול להתערב ולהתאחד אתו שהרי אמר כך וכך כו').

קיצור. שנאת חנם בעובדי הוי'. תועליות דיבוק חברים והדיבור בלימוד ובעניני עבודה. סיבת הפירוד

בעסק התורה.

י. והנה ביותר ימצא עון שנאת חנם בעונותינו הרבים בעובדי ה' שכל אחד ואחד בונה במה לעצמו בעסק התורה על פי דעתו ושכלו דוקא וכמו כן בעסק העבודה על פי חכמתו דוקא, ואינם מתאחדים ומתחברים זה עם זה כלל. אשר באמת יסוד ועיקר גדול בעוסקים בתורה ועבודה שיתחברו וידברו זה עם זה, הן בעסק התורה הלא ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו. כי לא יכול לומר אשר כפי שכלו הוא האמת וכששומע דעת חבירו ומפלפלים זה עם זה באמיתות הרי הם באים לאמיתת הדברים. וכמו כן בעניני עבודה שמגלים נגעי לבבם זה לזה ומדברים בזה שיש בזה כמה פרטי הטוב. הא', שיש כמה דברים שאינו מוצאם בעצמו (ער חאפט זיך ניט אליין) מצד אהבת עצמו דעל כל פשעים תכסה אהבה, ומכל שכן על חסרונות במדות וכדומה האהבה שהאדם אוהב את עצמו בטבעו מכסה על זה וחבירו מעוררו על זה. ועוד זאת כשמגלה נגעי לבבו בדבור הנה בעת שמדבר בזה מצטער בנפשו מאד מזה הרבה יותר מכמו שהצטער מקודם, וממילא מתחרט בנפשו על כל הענינים הלא טובים ועוקר רצונו מהם כו', שעל ידי זה נתתקן הרבה כו'. שזהו ענין וידוי דברים כידוע שהוא תיקון גדול לנפש החוטא, והיינו מפני שכשבא בדבור אז נוגע לו הדבר (עס רירט עם אן) בפנימיות נפשו שמצטער מאד ומתחרט כו'. ודוגמא לזה הוא מה שכתוב דאגה בלב איש ישיחנה ואמרו רבותינו ז"ל ישיחנה לאחרים, ואנו רואין שבעת שמדבר

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תש"ב

התפלה – סולם מוצב ארצה, מחברת עצם הנשמה עם הארתה שבגוף. ד' שליבות בסולם התפלה. תוצא הארץ דוקא, נפש חיה – נשמת אדם הראשון.

שכתוב "והחכמה תחיה", וכן פתיב "ימותו ולא בחכמה", שכתוב לא היה שכינת הכלים¹, ששכינת הכלים היה רק בשבע תחתונות², אבל לא בשלש ראשונות³, ולכך נקראת החכמה "חיים", וכתוב "הוי" בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה⁴, ששמים נמשכים מבחינת תבונה, אף הארץ היא נמשכת ומקבלת מבחינת חכמה, ולכן נקראת "ארץ החיים" על שם שהיא מקבלת מבחינת חכמה שנקראת חיים, וזהו "תוצא הארץ נפש חיה" שהוא רוחו של אדם הראשון, דהנה נשמת אדם הראשון היה מבחינת חיה, דאמרו רבותינו ז"ל חמשה שמות [דרגות, בחינות] נקראו לה [לנשמה], נפש רוח נשמה חיה יחידה, ובענין הספירות הנה נפש היא בחינת מלכות ורוח הוא בחינת ז"א⁵, ונשמה בחינת בינה, וכמו שכתוב "נשמת שדי תבינס", וזוהי היא בחינת חכמה, ונשמתו של אדם הראשון היה מבחינת חיה שהוא בחינת חכמה, ונשמת משיח היא מבחינת יחידה שהוא בחינת פתח, והנה הארץ היא מקבלת מבחינת חכמה, ולכך צריכה נשמת אדם הראשון שנגמשה נפש חיה" אף שנגמשה מלמעלה מבחינת חכמה, אף מכל מקום צריך להמשיך על ידי הארץ שהיא בחינת מלכות, וכן כל הנפשות נמשכות על ידי מלכות. והנה כמו שהמשכת הנפש מלמעלה נמשכה על ידי הארץ, כמו כן בחינת העלאת הנפש והתחברותה מלמעלה למעלה היא גם כן על ידי הארץ דוקא, כי דא היא תרעא לאעלאה⁶, שכל ידי הארץ הם כל המשכות וכן כל העלאות מלמעלה למעלה, וזהו מה שכתוב "לך לך", שהוא בחינת התחברות והעלאת הנשמה מלמעלה למעלה הוא על ידי הארץ דוקא, והינו לפי שהארץ שלמטה היא מכוננת פגוד ארץ שלמעלה.

ד"ה ויאמר הוי' אל אברם

(ב) אמנם בכדי שתהיה התחברות עצם הנשמה עם הארת הנשמה המלכית בגוף בשני אפני ההתחברות, אם מלמעלה למטה שהוא ענין ההזלה וההטפה דעצם הנשמה ב"נזלים מן לבנון" בהארת הנשמה המלכית בגוף, ואם מלמעלה למעלה ד"יעקב חבל נחלתו" לעורר עצם הנשמה שלמעלה, הנה שני האפנים הם על ידי העבודה ותפלה, כי תפלה היא לשון התחברות, וכמו "התפל כלי חרס", וזהו מה שכתוב "סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה", והינו כי "מצב ארצה" קאי על הנשמה המלכית בגוף, ו"ראשו מגיע השמימה" הוא שרש הנשמה שהיא בשמים, ועל ידי הסלם שהוא תפלה, וכמאמר "סלם – דא צלותא"⁷, הם מתחברים יחד, וזהו שבתפלה יש ד' מדרגות כמו הסלם שיש בו ד' שליבות, ברוך שאמר, יוצר אור, קריאת שמע ושמונה עשרה, והינו לפי שכמו שנגמשה הנשמה למטה יש בה ד' מדרגות – טהורה, בראתה, יצירתה, נפחתה, כך בהעלאה מלמעלה למעלה צריכה גם כן להתעלות על ידי ד' מדרגות שבתפלה, וזהו "לך לך", דהינו שניגוע לשרש נשמתו למעלה. אף הנה העלאה והתחברות זו היא דוקא בארץ, וכמו שכתוב "אל הארץ אשר ארצך", וכן בתפלה פתיב "והתפללו דרך ארצם", ולכן אנו מתפללים למזרח כדי שתהיה התפלה דרך ארצם, דהנה פתיב "תוצא הארץ נפש חיה", ואמרו רבותינו ז"ל שזה קאי על נשמת אדם הראשון, וכמו שכתוב "ויהי האדם לנפש חיה", ואית דאמרי שקאי על רוחו של משיח, והענין הוא דהנה ארץ נקראת "ארץ החיים", וכמו שכתוב "אתהלך לפני ה' בארצות החיים", וכן פתיב (יחזקאל לב כג) "אשר נתנו חתית בארץ חיים", והינו לפי שחכמה נקראת חיים וכמו

ז. הכוונה. ת. זה תפילה. ט. ויש שאומרים שהכוונה. י. שבע מדות (חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות). יא. שלושה מוחין (חכמה בינה דעת). יב. זעיר אנפין (ששת המדות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד). יג. זהו השער להיכנס.

לקוטי דיבורים

אבי במשך השנים תרנ"ד-תרס"ה, יכול לראות את השינוי הגדול שנתהווה במשך הזמן בהתרחבות החסידות ובעבודת החסידים.

השנים הללו הכשירו את גידולו של דור דעה בלימוד החסידות בעיון ובעונג עמוק בעבודה שבלב.

י"ז. המאמר "יום טוב של ראש השנה", שהחל אבי לומר בראש השנה תרס"ו, ונאמר בששים המשכים, ארבעים ואחד מאמרים מההמשך - חוץ ממאמרים יחידים - בשנת תרס"ו, חמשה עשר מאמרים - בשנת תרס"ז וארבעה מאמרים מההמשך בשנת תרס"ח - הנו עד מוחשי על התרחבות תורת החסידות ומצב לומדי החסידות באותה תקופה.

אלה שמכירים עניני החסידות הנידונים בהרחבה ובבהירות רבה במאמרי שנות תרס"ו, ס"ז, ס"ח, תרס"ט, ההמשכים הידועים בשנים עת"ר, תרע"א, אחד עשר המאמרים של המשך יום טוב של ראש השנה תער"ב - נוכחים לדעת שהחל משנת תרס"ז החלה תקופה חדשה בהתרחבות תורת החסידות.

ששת השנים תרס"ו-תרע"ב - העשירו את תורת החסידות בבעלי כשרון יסודיים ובעלי עבודה.

ברשימותיו של אדמו"ר האמצעי - שכפי הנראה כתב בשנותיו הצעירות - ישנו ביטוי "ועל דרך צחות יש לומר".

בדרך צחות יש לומר על התרחבות החסידות ועבודת החסידים משנת תרס"ו עד תער"ב, את המאמר²⁸ "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית".

תורת החסידות עשתה חסידים מלידה לחסידי אמת, וחסידים הפכו חסידות כתובה לחסידות חיה.

במשך שמונה עשרה השנים תרנ"ד-תער"ב, הועמד ענין החסידות, לימוד החסידות ועבודת החסידות, על הגובה הנכון והמתאים.

כל אשר אמרתי לכם בקיצור נמרץ, על סדר השתלשלות התרחבות החסידות ועבודת החסידים ותלמידי ה"תמימים" עד לשנת תער"ב, הרי זה כדי להבין באופן יסודי אימרתו של אבי, שעם בואו למענטאן הוא מקווה שיהיה לו הזמן הנכון להרהר בסיפור ענין חדש בחסידות.

יח. אלה שזכו להכיר את אבי ולשמע ממנו חסידות ושיחות שמחת תורה או י"ט כסלו, יודעים, איזו אהבה בלתי מוגבלת היתה לאבי כלפי לומדי חסידות ועוסקים בעבודה שבלב, וברצון רב היה עוזר להם לעלות בהשגה ובעבודה.

טו. בשנת תר"ס, אחרי חג הסוכות, לפני נסיעתו של אבי לחרקוב - שם היה עליו לעבור בדיקה רפואית - מפרסם אבי הקונטרס הראשון שלו לתלמידי ישיבת "תומכי תמימים" יצ"ו.

הקונטרס נקרא "קונטרס התפלה", ותוכנו - תשובה לשואלים כיצד ובמה מתפללים.

הקונטרס מהווה תשובה עמוקה ורחבה על השאלות שעל חסיד לשאול את הרבי ב"יחידות", כיצד יש לעבוד את השי"ת בעבודה שבלב זו תפלה.

קונטרס התפלה הנו הוראה, כיצד צריכה להיות העבודה וההכנה של תפלה, ופעולת עבודת התפלה בתיקון ובירור המדות ובהתנהגות היום-יומית.

יש לזכור שבשנת תר"ס הורגשו כבר בעולם החסידי התוצאות הגדולות והמיוחדות שהביאו שיחתו הנרחבת של אבי בשמחת תורה ומאמר "החלצו" המפורסם.

שיחת שמחת תורה תרנ"ט, בה דיבר אבי בארוכה על כוונת רבנו הזקן בדמותו של חסיד, מסירות נפשם הגדולה של כל הרביים על חסידות ועל חסידים, מצב החסידים בעבר והמצב בהווה, ולאחר מכן המאמר "החלצו" - הופצו במשך השנה במחנה החסידים והביאו לתוצאות גדולות.

קונטרס התפלה נתקבל בשמחה רבה אצל החסידים בכלל, ואצל תלמידי "תומכי תמימים" בפרט, בתור מורה דרך בעבודת ה' בעבודה שבלב.

טז. קונטרס התפלה הנו עד מוחשי על מצבם הרוחני של תלמידי "תומכי תמימים", ומצב עבודת החסידים באותה תקופה.

מאותו זמן מתחילה תקופה חדשה בהרחבת תורת החסידות.

שנת תרס"א - בה הגיע מספר התלמידים בישיבה למספר נכון, והיתה להם השפעה גדולה על עדת החסידים בכלל - היתה שנת עבודה בשקידה רבה.

במרביט שנת תרס"א שהה אבי בחוץ לארץ, ומשם כתב אלי ביחס להנהגת הישיבה. מספר מכתבים פורסמו בין התלמידים והביאו לשקידה מוגברת יותר בלימוד החסידות.

המאמרים שנאמרו על ידי אבי בשנים תרס"ב, תרס"ג, תרס"ד ותרס"ה, הן המאמרים היחידים והן ה"המשכים", שיחות הקודש בזמני השמחה, שמחת תורה וי"ט כסלו, ושני הקונטרסים שהופיעו בשנת תרס"ג ותרס"ד, מלמדים על מצב החסידים ותלמידי ישיבת "תומכי תמימים" באותה תקופה.

כל אחד בהתאם להבנתו במאמרי חסידות שאמר

להתעלם, כידוע. ובפרט נקודת ההשכלה כפי שהיא בכוח המשכיל, ומכל שכן כפי שנקודת ההשכלה היא המצאה שכלית, כפי שהיא עומדת עדיין בכוח ההיוליו של השכל, הנטוע בנפש.

למותר לומר שהיתה לי תשוקה עזה לדעת מה הוא הענין החדש בחסידות שאבי עוסק בו, אך מאידך חשבתי שבאמת לא צריכים לרצות לדעת דברים כאלה.

כשבאתי למענטאן לשבת פרשת וארא ר"ח שבט, מצאתי את אבי במצב רוח מרומם ושבע רצון, חשתי שרוממות הרוח ושביעת הרצון, באות מעבודה בחסידות שהסבה לו עונג רב.

באחד ממכתביו אלי ממענטאן, כותב לי אבי, שהוא ב"ה שבע רצון, השי"ת מילא רצונו, ותקוותו - שהביע אותה בנסענו מליובאוויטש לזרשה, ואשר שאלתי אותו על כך באחד ממכתביי - באה מהכוח אל הפועל.

אמנם - כותב לי אבי - זה רק בנינו של הענין, וגם זה רק בתכלית הקיצור, אך זה כבר ב"ה ענין כללי מסודר, ודרך אגב - ה"דרך אגב" עצמו הוא יקר מכל יקר - הוא מסביר לי אופן הגילוי של השכלה כפי שהיא מתגלית מכוח השכל ההיוליו העצמי, הנטוע ומושרש בעצם הנפש.

מטבע נקודת ההשכלה של החכמה הגלויה גם

שמחת תורה תר"ץ. ניו יורק.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ט"ז - תורה ומלאכה

הדרך בה ניסה אליעזר ראובן הנפח להשריש יהדות בנפשו של זבולון בנימין הבור והמגושם - עשתה על ברוך רושם רב, והדבר נחרט בעומק נפשו. הוא ראה לפניו את עומק ההדר שבנשמה היהודית. יהודי פשוט לכאורה משתדל בכל כוחו להנחיל את המעט שהוא יודע למי שיודע פחות ממנו. בכך ראה ברוך את הכוח המחזיק את היהדות: אבות מלמדים את בניהם, ויהודי אחד מלמד את משנהו. ואיש אינו נדחה מחוץ למחנה.

ברוך התעניין בתולדותיו של זבולון בנימין, ואת שלא הצליח לדעת ממנו עצמו נודע לו מפי מעבדיו:

זבולון בנימין נולד וחונך בכפר בין גויים. אביו עסק במלאכות הבזויות והקשות ביותר, בין השאר סחר בסוסים. תוך כדי כך רכש לו ידע וניסיון בבהמות ומחלותיהן, ואיכרים - וגם אצילים - היו מזמינים אותו לרפא את בהמותיהם החולות.

עד לגיל בר-מצוה לא למד זבולון בנימין אפילו אות אחת. כשאביו נפטר לא היה מסוגל אפילו לומר קדיש אחריו. זבולון הלך בדרכי אביו וירש מאביו את היכולת לרפא בהמות וסוסים חולים. כאשר נשא אשה, התיישב בקצה העיר והיה לשכנו של אליעזר ראובן. הנפח החל לקרבו ועורר בו תשוקה ליהדות מלאה.

בהשפעת אליעזר ראובן נעשה זבולון בנימין ליהודי חרד, למרות שהיה עם הארץ גדול. בשבתות וימים טובים היה עומד בבית המדרש עטוף טליתו על ראשו ומזיל דמעות שליש. כך נהג לאחר שכבר למד קרוא מפי מלמד ששכר לעצמו. לפני כן היה מתפלל, בעזרתו של אותו מלמד, ביחידות בביתו.

אליעזר ראובן היה מתפאר ב"תלמידו". אכן, רק תודות לאותו נפח שב זבולון בנימין לחיקו של עם ישראל. אחרת היה זבולון בנימין נשאר בין הגויים, או שהיה נופל לבין יהודים שהיו לועגים לבורותו והיו מרחיקים אותו מן היהדות, אך אליעזר ראובן רכש את לב זבולון בנימין באהבה, והיה מתייחס אליו כאל בן מפונק. כך ראה זבולון בנימין את הנפח כמורה וְרַע גם יחד, והיה לירא שמים

ובעל מדות טובות. הוא אף הִרְבָּה במתן צדקה וגילה חיבה וכבוד לבני תורה. הוא ואשתו הזמינו כתיבת ספרי תורה והכנסתם לבית הכנסת. כן הכניסו לביתם שלשה ילדים יתומים על מנת לגדלם. את ילדיו שלו מסר ביד טובי המלמדים, ואכן גדלו ל"בני תורה".

זמן ממושך היה ברוך עוזרו של אליעזר ראובן. במשך תקופה זו ראה ברוך את אליעזר ראובן לא רק כמעביד כי אם גם, מבחינה מסוימת, כמדריך. הוא למד הרבה מן הנפח הפשוט.

החורף חלף וחג הפסח התקרב. אליעזר ראובן פנה לברוך והזמינו לחוג על שולחנו את החג, באמרו: "כל השנה יכולת להסתדר מבלי לסעוד על שולחני, אך בפסח לא תוכל לעשות זאת". ברוך הסכים בתנאי שהמארח יקבל תשלום עבור הסעודה. תחילה סירב הנפח בתוקף: "כיצד אוכל לקחת כסף מנער עני"?!, אך ברוך הסביר לו שיש לו עקרון ליהנות אך ורק מיגיע כפיו. הוא הסביר זאת תוך השתדלות לא לעורר רושם כי אכן הוא יותר מאדם פשוט, אך אליעזר ראובן הכיר בכל זאת שאין לו עסק עם בור ועם-הארץ. עם זאת הניעה ההחלטיות שבדבריו את אליעזר ראובן להסכים לכך.

לברוך הייתה ההזדמנות לראות איך מתכונן הנפח הפשוט לקראת החג הקדוש, והדבר השאיר עליו רושם עצום. ברוך נוכח שוב לדעת כי גם יהודי פשוט מסוגל להיות יהודי נלבב. שלשה ימים לפני החג הניח אליעזר ראובן את עבודתו בנפחיה והתמסר לעבודה בבית להכנתו לכבוד החג. גויים שבאו לבית המלאכה להזמין תיקונים ופרזולים הושבו ריקם למרות שהיו עשויים להכניס בתמורה סכומים נכבדים. אליעזר ראובן טרח להסביר להם כי מתקרב החג, ולכן אינו יכול לשרתם.

כשברוך התבונן מן הצד בכל זה חש הערכה גדלה והולכת כלפי בעל-מלאכה זה, המוותר על רווחים כשרים ביותר, למרות שמצבו הכלכלי רחוק מלהיות מזהיר. אליעזר ראובן הקריב את הכל למען משימה שאותה ראה כדחופה יותר - לדאוג שהבית יוכשר ויסודר כראוי לכבוד חג הפסח.

בהכנות אלה לחג לא רצה אליעזר ראובן לסמוך על איש, והעדיף לטפל בִּפְלַל באופן אישי. את כל כלי הבית הוציא החוצה, רחץ ושפשף, אָנַרַר ואיבק. את הבית סייד וניקה באופן יסודי. את לבני התנור עקר והכניס במקומם חדשים. שום פינה בבית לא נותרה מבלי שתעבור, לפי הצורך, ניקוי, שפשוף או הגעלה.

בערבו של חג הלך אליעזר ראובן לבית המרחץ, וכשחזר לבש בגדי החג והלך לבית הכנסת. וכאשר שב, עם ברוך, הביתה ל"סדר" היה הבית לבוש פנים חדשות. החג האיר מכל הפינות. הקדושה הורגשה באוויר. אליעזר ראובן, אשתו, בנותיו ובנו היחיד, שהיה בגילו של ברוך, נראו שונים לגמרי. הנשמה היתירה קרנה מעיניהם.

בשעת אמירת ה"הגדה" נתכבד ברוך בהסברתה לבני הבית, ברוך עשה זאת בחפץ לב, כיוון שידע שאין צורך בלמדנות מיוחדת לשם כך. כל המסובים ישבו בפיות פתוחים ושתו בצמא את דבריו של ברוך. מעיני אליעזר ראובן זלגו דמעות. לא ברור אם היו אלה דמעות שמחה על המאורע או דמעות צער על כך שבנו שלו היה אז במצב כזה שבקושי ידע פרשה בחומש.

את בנו יחידו מסר אליעזר ראובן למלמד טוב והדבר עלה לו בשכר לימוד רב, אך, לדאבון לבו, היו לנער כשרונות מצומצמים ולא ראה תועלת בלימודו. צערו של אליעזר ראובן היה גדול, כיוון שרצה בכך למדן, אך לא היה לאל ידו להושיע.

חג הפסח ההוא לא נשכח על-ידי ברוך, ולשנה האחרת, לקראת הפסח, הופיע ברוך שוב בביתו של אליעזר ראובן. ברוך היה אז כבר במקום אחר, אך נסע במיוחד לדוכרומיסל כדי לחוג את הפסח

אצל מעבידו לשעבר. מובן שגם אז לא היה זה בחינם. אליעזר ראובן, שידע על מנהגו של ברוך, נטל ממנו תשלום עבור הסעודה מבלי שהתווכח על כך.

בביתו של אליעזר ראובן חש ברוך עצמו כבבית, וספג לתוכו תמימות יהודית ויראת שמים לבבית. לעולם לא שכח את היושר ואת הנאמנות של הנפח הפשוט הזה.

אין פלא אפוא, שעתה, בליאזנא, לאחר שר' אברהם הגנן - שהיה הראשון שנוכח בלמדנותו של ברוך - הזמינו לחג הפסח, החליט ברוך שוב, לחוג את חג הפסח בדוברומיסל, בביתו של אליעזר ראובן.

מיד עם כואו לדוברומיסל עשה ברוך דרכו לנפחיה. אליעזר ראובן עמד, חגור סינר עור ופטיש בידו, ליד הסדן. בנו, שמואל נחום, החזיק בצבת חתיכת מתכת לוחטת על גבי הסדן, והנפח הכה עליה בכל כוחו. כבעבר אמר תוך כדי כך תהלים בעל-פה. אך נראה ברוך בבית המלאכה הניח אליעזר ראובן את פטישו, והכריז: "ראה נא, שמואל נחום, איזה אורח יקר הופיע!"

הנפח מיהר לרחוץ ידיו והושיט לברוך "שלום עליכם" רחב ולבבי. מיד גילה לפניו את לבבו, בדברו אליו כאל בן: "מן הבנות יש לי, ברוך השם, הרבה נחת. השאתי אותן ללמדנים, ובניתי עבורם בית, בו הם יושבים ועוסקים בתורה. רק משמואל נחום אין לי נחת. קיויתי שיגדל ללמדן, אך אין לו את הכישרונות לכך". אליעזר ראובן סיפר כיצד ניסה את כל האמצעים כדי ששמואל נחום יצליח בלימודיו. הוא התייעץ עם רב העיר אך הלה אמר לו שמוטב שיהפוך את בנו לבעל-מלאכה. "תחילה לא רציתי בכך" - אומר אליעזר ראובן כמתנצל - "אך לא יכולתי לעשות אחרת. הכנסתי, אם כן את שמואל נחום לנפחיה שלי, דבר שהוא ודאי טוב יותר ממסירתו לבעל-מלאכה זר.

ברוך ניחמו באמרו שהעיסוק במלאכת כפים אינו פחות-ערך, שהרי גם בעל מלאכה יכול להיות יהודי ירא שמים, עסוק במצוות ובעל מידות טובות, והוכחה נאמנה לכך מאליעזר ראובן עצמו.

ברם, חיבת התורה של אליעזר ראובן הייתה עצומה. הוא היה מאושר הרבה יותר אילו גדל בנו ללמדן.

אגרות קודש

[ב' דרי"ח אלול תרפ"ד]

ויתן אי"ע להבין את הלימוד היטיב במוחו ושכלו וכי אז הרי מוחו ממש תופס בעצמות חכמתו ית' ומוקף ממנה כמבואר בארוכה בסש"ב פ"ה, ומזה גופא שמוחו ממש תופס בעצמות חכמתו ורצונו ית' וממולא ממנה הנה זה מאיר לו כי לא ילך בטל כל היום, ובכל דבר ודבר שעושה גם בענינים הגשמיים שלו שהוא מוכרח בהם כמו באכו"ש שינה ודיבור עם בני אדם יהיו הענינים האלו מדודים אצלו שיהי' רק כפי הצורך ולא יותר על הדרוש לו. ויעשה הכל בשמחה גדולה וירחיק את הצער מלבו ואז יבין בתורת ה' והי' יצליח לו כי יתמיד בלימוד ובתפלה ויפעול בירור וזיכוך מדותיו כו'.

. . . אמת נכון הדבר כי על לימוד התורה צריכים מס"נ בפו"מ וכל המקיים את התורה מתוך עוני ואין לך עני גדול יותר מעניות הדעת וסופו לקיימה מתוך עושר היינו העשירות שבדעת שיבין וישכיל אשר לא המדרש עיקר כ"א המעשה, פי' ללמוד תחלה הענינים הנוגעים הלכה למעשה שיהי' הנהגתו עפ"י התורה דאז התורה אור שהתורה מאירה לו בחיות רב בקיום המצוות להיותו קשור ונתון לבעל הרצון, וגם בלימוד סוגיא בש"ס ופוסקים יהי' דעתו ורצונו מסור ונתון לנותן התורה פי' שיזכור אשר לומד תורת ה' שהיא חכמתו ורצונו

ט אלן תולדת נח נח גבר זכאי
שלים הוה בדרוהי בדחלתא דיי
חליף נח: י ואוליד נח תלתא
בניו ית שם ית חם וית יפת:
יא ואתחבלת ארעא קדם יי
ואתמליאת ארעא חטופין:
יב ויחזא יי ית ארעא והא
אתחבלת ארי חבילו כל בסרא
אנש ית ארחה על ארעא:
יג ואמר יי לנח קצא דכל בסרא
עלת לקדמי ארי אתמליאת
ארעא חטופין מן קדם עובדיהון
בישיא והא אנא מחבלהון עם
ארעא: יד עיבד לך תבותא
דאעין דקדרום מדורין תעבד ית

ט אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה
בדורתיו את האלהים התהלך נח כש"י: ויולד
נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת:
יא ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא
הארץ חמס כש"י: יב וירא אלהים את הארץ
והנה נשחתה כיהשחית כל בשר את דרכו
על הארץ כש"י: יג ויאמר אלהים לנח קן
כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס
מפניהם והנני משחיתם את הארץ כש"י:
יד עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה

רש"י

אחרים: שנאמר: (יונה ג) "ומן החמס אשר
בכפיהם": (יב) כיהשחית כל בשר. אפלו
בהמה, חיה ועוף נזקקין לשאינן מינו: (יג) קן
כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודת
פוכבים, אנדרלמוסאי באה לעולם והורגת טובים
ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר
דינם, אלא על הגזל (סנהדרין קח): את הארץ. כמו
מן הארץ, ודומה לו: (שמות ט) "כצאתי את העיר",
(מלכים א טו) מן העיר, "חלה את רגליו", מן רגליו.
דבר אחר: "את הארץ", עם הארץ, שאף ג' טפחים
של עמק המתרשה נמוחו ונטשטשו: (יד) עשה
לך תבת. הרבה רוח והצלה לפניו. ולמה הטריחו
בבנין זה? כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק
בה ק"כ שנה ושואלין אותו: מ'ה זאת לך? והוא
אומר להם: 'עתיד הקדוש ברוך הוא להביא מבול
לעולם', אולי ישובו: עצי גפר. כך שמו, ולמה
ממין זה? על שם גפרית, שנגזר עליהם להמחות
בו: קנים. מדורים מדורים, לכל בהמה וחייה:
בגפר. זפת בלשון ארמי, ומצינו בגמרא בפרא.
בתבתו של משה, על ידי שהיו המים תשים, ויה
בחמר מבפנים וזפת מבחוץ, ועוד כדי שלא יריח

(ט) אלה תולדת נח נח איש צדיק. הואיל
והזכירו, ספר בשבחו, שנאמר: (משלי י) "זכר צדיק
לברכה". דבר אחר: ללמדך שעקר תולדותיהם של
צדיקים, מעשים טובים: בדרתיו. (סנהדרין קח) יש
מרבוינו דורשים אותו לשבת, כל שפן שאלו היה
בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו
לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של
אברהם, לא היה נחשב לכולם: את האלהים
התהלך נח. ובאברהם הוא אומר: (לקמן כד)
"אשר התהלכתי לפניו", נח היה צריך סעד
לתמוכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו
מאליו: התהלך. לשון עבר, וזהו שמושו של ל',
בלשון כבד משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד:
(שם יג) "קום התהלך", להבא, "התהלך נח",
לשעבר, (שמואל א יב) "התפלל בעד עכדיך",
להבא, (מלכים א ח) "ובא והתפלל אל הבית הזה",
לשון עבר, אלא שהגיו' שבראשו הופכו להבא:
(יא) ותשחת. לשון ערוה ועבודת פוכבים
(סנהדרין נו), (ספרים אחרים: ערוה: "כי השחית כל
בשר את דרכו", ועבודת פוכבים: כמו: (דברים ז)
"פן תשחיתון":) ותמלא הארץ חמס. גזל [ספרים

תְּבוֹתָא וְתַחֲפִי יְתֵה מְגוּ וּמִבְּרָא
בְּכַפְרָא: טו וְדִין דְּתַעֲבֹד יְתֵה
תְּלַת מְאָה אַמִּין אַרְבָּא דְּתְבוֹתָא
חֲמִשִּׁין אַמִּין פְּתִיָּה וּתְלַתִּין אַמִּין
רוּמָה: טז נְהוֹר תַּעֲבִיד לְתְבוֹתָא
וְלֹא־מִתָּא תִשְׁכַּלְלָנָה מְלַעֲלָא
וְתַרְעָא דְּתְבוֹתָא בְּסִטְרָה תִּשְׁוִי
מְדוּרִין אַרְעִין תְּנַנִּין וּתְלִיתַאִין
תַּעֲבֹדָנָה: יז וְאַנָּא הָא אַנָּא מִיְתִי
יְת טוֹפְנָא מִיָּא עַל אַרְעָא לְחַבְלָא
כָּל בְּסָרָא דִּי בֵּה רוּחָא דְּחַיִּי
מִתְּחַת שְׁמִיָּא כָּל דִּי בְּאַרְעָא
יָמוּת: יח וְאַקֵּם יְת קִנְמִי עֲמֹךְ
וְתַעֲוֹל לְתְבוֹתָא אֶתְּ וּבְנִיךְ וְאַתְתָּךְ
וְנָשִׁי בְנִיךְ עֲמֹךְ: יט וּמִכָּל דְּחַיִּי
מִכָּל בְּסָרָא תִרִּין מִכָּלָא תַּעֲוִיל
לְתְבוֹתָא לְקִנְמָא עֲמֹךְ דְּכֹר וְנִקְבָּא
יְהוֹן: כ מַעֲוָפָא לְזִנְוָהִי וּמִן
בְּעִירָא לְזִנְוָה וּמִכָּל רַחֲשָׁא דְּאַרְעָא
לְזִנְוָהִי תִרִּין מִכָּלָא יַעֲלוּן לְוִתְךָ
לְמִינְהָ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינְהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ

אֶת־הַתִּבָּה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבֵּית וּמִחוּץ
בְּכֹפֶר כִּסִּי: טו וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת אַמָּה אַרְבֶּךָ הַתִּבָּה חֲמִשִּׁים אַמָּה רַחְבָּהּ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ: טז צֹהַר א תַּעֲשֶׂה
לַתִּבָּה וְאֶל־אַמָּהּ תִּכְלֹנָה מְלֻמְעָלָה וּפְתַח
הַתִּבָּה בְּצִדָּהּ תִּשְׁלֹשׁ תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים
תַּעֲשֶׂה כִסִּי: יז וְאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמִּבּוֹל
מִיָּם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ
חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ
יָגוּעַ כִּסִּי: יח וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבֵאתִי
אֶל־הַתִּבָּה אִתָּהּ וּבְנִיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי־בְנִיךָ
אִתְּךָ כִּסִּי: יט וּמִכָּל־הַחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל
תָּבִיא אֶל־הַתִּבָּה לְהַחֲיֹת אִתְּךָ זָכָר וְנִקְבָּה
יְהִיו כִּסִּי: כ מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ

רש"י

שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך. וזהו לשון
אונקלוס, שתרגם 'טופנא', שהציף את הכל
והביאם לבבל שהיא עמקה, לכך נקראת שנער,
שננערו שם כל מתי מבול, (ספרים אחרים: מימי,
וכן הגייה מהרש"ל ב'חקמת שלמה' במסכת
שבת: (יח) ו'הקמתי את בריתי. (בראשית רבה):
ברית ה' צריך על הפרות שלא ירקבו ויעפשו,
ושלא יהרגוהו רשעים שבדור: אתה ובניך
ואשתך. האנשים לבד והנשים לבד, מכאן
שנאסרו בתשמיש המטה (שם): (יט) ומכל־החי.
אפלו שדים (חגיגה טז): שנים מכל. מן הפחות
שבהם לא פחתו משנים, אחד זכר ואחד נקבה:
(כ) מהעוף למינהו. (בראשית רבה) אותן שדבקו

אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן מפני חזק
המים, זפתה מבית ומחוץ: (טז) צהר. יש
אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה
להם (בראשית רבה שם): ואל־אמה תכלֹנָה
מְלֻמְעָלָה. כסויה משפע ועולה עד שהוא קצר
מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיוכבו המים למטה
מכאן ומכאן (בספרים אחרים אינו): בצדה תששים.
שלא יפלו הגשמים בה: תחתים שנים ושלשים.
ג' עליות זו על גב זו, עליונים לאדם, אמצעים
למדור, תחתיים לזבל (שם): (יז) ואני הנני
מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני
ואמרו לפני כָּכָר: (תהלים ח) "מה־אנוש כִּי־
תזכֶּרנוּ": מבול. שפלה את הכל, שפלה את הכל,

לְהַחֲיוֹת רַשׁ"י: כֹּא וְאַתָּה קַח-לָךְ מִכָּל-מֵאֵכֶל
 אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאַסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וְלָהֶם
 לְאֹכְלָהּ: כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ
 אֱלֹהִים בֵּן עֶשְׂרֵה רַשׁ"י: ע"ב בחול שני ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה
 לְנֹחַ בֹּא-אִתָּה וְכָל-בֵּיתְךָ אֲלֵה-הַתְּבָה בִּי-אִתְּךָ
 רֵאִיתִי צְדִיק לִפְנֵי בְדֹר הַזֶּה רַשׁ"י: ב מִכָּל א
 הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח-לָךְ שִׁבְעָה שִׁבְעָה
 אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה
 הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ רַשׁ"י: ג גַּם מֵעוֹף
 הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וְנִקְבָּה לַחַיֹּת זָרַע
 עַל-פָּנַי כָּל-הָאָרֶץ רַשׁ"י: ד כִּי לַיָּמִים עוֹד שִׁבְעָה
 אֲנֹכִי מִמַּטֵּיר עַל-הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם
 וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחֲיִיתִי אֶת-כָּל-הַיְּקוּם אֲשֶׁר
 עָשִׂיתִי מֵעַל פָּנַי הָאֲדָמָה רַשׁ"י: ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כָּכָל
 אֲשֶׁר-צִוָּהוּ יְהוָה רַשׁ"י: ו וְנֹחַ בֵּן-שֵׁשׁ מֵאוֹת
 שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל-הָאָרֶץ: ז וַיָּבֹא נֹחַ
 וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁי-בָנָיו אִתּוֹ אֲלֵה-הַתְּבָה מִפָּנַי מִי הַמָּבּוּל רַשׁ"י:

רש"י

הקדוש ברוך הוא על כבודו ועבב את הפרענות.
 צא וחשב שנותרו של מתושלח, ותמצא שהם כלים
 בשנת שש מאות שנה לחיי נח: כי לימים עוד.
 מהו עוד? זמן אחר זמן זה, נוסף על מאה ועשרים
 שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד, שקלקלו
 להטריח ליוצרים לצור צורת מזוירים: (ה) וַיַּעַשׂ
 נח. זה ביאתו לתבה: (ז) נח ובניו. האנשים לבד
 והנשים לבד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה מפני
 שהעולם שרוי בצער: מפני מי המבול. אף נח
 מקטני אמונה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא
 המבול, ולא נכנס לתבה עד שדחקהו המים:

במיניהם, ולא השחיתו דרכם ומאליהם באו, וכל
 שהתבה קולטתו הכניס בה: (כב) וַיַּעַשׂ נח. זה
 בנן התיבה (סנהדרין קח): (א) רֵאִיתִי צְדִיק. ולא
 נאמר "צדיק תמים". מכאן שאומרים מקצת שבחו
 של אדם בפניו, וכלו שלא בפניו (ב"ר):
 (ב) הטהורה. העתידה להיות טהורה לישאל,
 למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח): שִׁבְעָה שִׁבְעָה.
 כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו: (ג) גַּם מֵעוֹף
 הַשָּׁמַיִם וגו'. בטהורים הפתוב מדבר, ולמד סתום
 מן המפרש: (ד) כִּי לַיָּמִים עוֹד שִׁבְעָה. (סנהדרין
 קח) אלו ז' ימי אכלו של מתושלח הצדיק, שחס

ח מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר
 אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רָמַשׁ עַל־
 הָאָרֶץ: ט שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־
 הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־
 נֹחַ: י וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמִי הַמָּבּוּל הָיוּ
 עַל־הָאָרֶץ: יא בְּשֵׁנַת שְׁש־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ
 בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם
 הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעֲיָנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וְאֶרֶבַת
 הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ: יב וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ
 אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: יג בְּעֶצֶם
 הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־יָחִם וּיֹפֶת בְּנֵי־נֹחַ
 וְאַשְׁתִּי נֹחַ וּשְׁלִישֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אֵתָם אֶל־
 הַתֵּבָה: יד הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־
 הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׁ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ
 לְמִינָהּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינָהּ כָּל צֶפּוֹר כָּל־
 כָּנָף: טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר־בּוֹ

מִן קָדָם מִי טוֹפָנָא: ח מִן פְּעִירָא
 דְּכִיָּא וּמִן פְּעִירָא דִּי לִיתְהָא דְּכִיָּא
 וּמִן עוֹפָא וְכָל דִּי רָחַשׁ עַל
 אֶרֶץ: ט תְּרִין תְּרִין עֲלוּ לְוֹת נֹחַ
 לְתִבּוֹתָא דְּכָר וְנְקֵבָא כַּמָּא דִּי
 פְּקִיד יְיָ יֵת נֹחַ: י וַהֲוָה לְזִמְנָן
 שְׁבַעַת יוֹמִין וּמִי טוֹפָנָא הָווּ עַל
 אֶרֶץ: יא בְּשֵׁנַת שֶׁת מָאָה שָׁנִין
 לְחַיֵּי נֹחַ בִּירְחָא תַנְיָנָא בְּשִׁבְעַת
 עָשָׂרָא יוֹמָא לִירְחָא בְּיוֹמָא הַדִּין
 אֲתַבְּזָעוּ כָּל מְבוּעֵי תְהוֹמָא רַבָּא
 וְכוּי שְׁמַיָּא אֲתַפְּתְחוּ: יב וַהֲוָה
 מִטְרָא נָחַת עַל אֶרֶץ אֶרֶבָעִין
 יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָוֹן: יג בְּכַרְן
 יוֹמָא הַדִּין עָאֵל נֹחַ וְשֵׁם וְחָם
 וְיֹפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאַתָּת נֹחַ וְתַלְתָּא נְשֵׁי
 בְנוֹהִי עֲמַהוֹן לְתִבּוֹתָא: יד אֲנוּן
 וְכָל חֵיתָא לְזִנְהָ וְכָל פְּעִירָא לְזִנְהָ
 וְכָל רָחֶשָׁא דְּרָחַשׁ עַל אֶרֶץ
 לְזִנְהִי וְכָל עוֹפָא לְזִנְהִי כָּל צֶפּוֹר
 כָּל דְּפָרַח: טו וְעֲלוּ עִם נֹחַ
 לְתִבּוֹתָא תְּרִין תְּרִין מִכָּל בֶּשֶׂרָא

רש"י

כתיב: "ביום הזה נבקעו כל מעינות", נמצאו
 ארבעים יום כלים בכ"ח בכסלו לרבי אליעזר,
 שהחדשים נמנין פסדרן, אחד מלא ואחד חסר,
 הרי י"ב ממרחשון, וכ"ח מכסלו: (יג) בעצם
 היום הזה. למדך הכתוב, שהיו בני דורו אומרים:
 'אלו אנו רואים אותו נכנס לתבה, אנו שוכרין
 אותה והורגין אותו', אמר הקדוש ברוך הוא: 'אני
 מכניסו לעיני כלם ונראה דבר מי יקום':
 (יד) צפור כל פנף. דבוק הוא, צפור של כל מין
 פנף, לרבות חגבים [פנף זה, לשון נוצה, כמו:
 (ויקרא א) "ושפסע אותו בכנפיו", שאפלו נוצתה

(ט) באו אל נח. מאליהן: שנים שנים. כלם
 השוו במנין זה, מן הפחות היו שנים:
 (יא) בחדש השני. רבי אליעזר אומר: זה
 מרחשון, רבי יהושע אומר: זה איר (סנהדרין קח):
 נבקעו. להוציא מימיהן: תהום רבה. מדה כנגד
 מדה, הם חטאו ב"רבה רעת האדם", ולקו
 ב"תהום רבה": (יב) ויהי הגשם על-הארץ.
 ולהלן הוא אומר: "ויהי המבול", אלא פשהורידן,
 הורידן ברחמים, אם יחזרו יהיו גשמי ברכה,
 וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו'. אין
 יום ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו, שהרי

די ביה רוחא דחיי: טז ועליא
 דכר ונקבא מכל בשרא עלו כמא
 די פקיד יתה יי ואגן יי
 (במימרה) עלוהי: יז ויהוה
 טופנא ארבעין יומין על ארעא
 וסגיאנו מיא ונטלו ית תבותא
 ואתרמת מעל ארעא: יח ותקיפו
 מיא וסגיאנו לחדא על ארעא
 ומהלכא תבותא על אפי מיא:
 יט ומיא תקיפו לחדא לחדא על
 ארעא ואתחפיו כל טוריא
 רמא די תחות כל שמיא:
 כ חמש עשרי אמין מלעלא
 תקיפו מיא ואתחפיו טוריא:
 כא ומית כל בשרא דרחש על
 ארעא בעופא ובבעירא ובחיתא
 ובכל רחשא דרחש על ארעא
 וכל אנשא: כב כל די נשמתא
 רוחא דחיינ באנפוהי מכל די
 ביפשטא מיתו: כג ומחא ית כל
 יקומא די על אפי ארעא מאנשא
 עד בעירא עד רחשא ועד עופא
 דשמיא ואתחפיו מן ארעא
 ואשתאר ברם נח ודי עמה

רוח חיים: טז והבאים זכר ונקבה מכל-בשר
 באו כאשר צוה אתו אלהים ויסגר יהוה
 בעדו כס"י: שלשי יז ויהי המבול ארבעים יום
 על-הארץ וירבו המים וישאו את-התבה
 ותרים מעל הארץ כס"י: יח ויגברו המים וירבו
 מאד על-הארץ ותלך התבה על-פני
 המים כס"י: יט והמים גברו מאד מאד על-
 הארץ ויכסו כל-ההרים הגבהים אשר-תחת
 כל-השמים: כ חמש עשרה אמה מלמעלה
 גברו המים ויכסו ההרים כס"י: כא ויגוע
 כל-בשר ו הרמש על-הארץ בעוף ובבהמה
 ובחיה ובכל-השרץ השרץ על-הארץ וכל
 האדם: כב כל אשר נשמת-רוח חיים באפיו
 מכל אשר בחרבה מתו כס"י: כג וימח
 את-כל-היקום ו אשר ו על-פני האדמה
 מאדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים
 וימחו מן-הארץ וישאר אך-נח ואשר אתו

רש"י

עולה. אף כאן צפור, כל מין מראית נוצה:
 (טז) ויסגר ה' בעדו. הגן עליו שלא שברוה,
 הקיף התבה דפים ואריות והיו הורגים בהם.
 ופשוטו של מקרא: סגר כנגדו מן המים. וכן כל
 בעד שבמקרא לשון כנגד הוא: (בראשית כ) "בעד
 כל-רחם", (מלכים ב ד) "בעדך ובעד בניך", (איוב
 ב) "עור בעד עור", (תהלים ג) "מגן בעדי", (שמואל
 א יב) "התפלל בעד עבדיך", כנגד עבדיך:
 (יז) ותרים מעל הארץ. משקעת היתה במים
 אחת עשרה אמה, כספינה טעונה המשוקעת
 מקצתה במים, ומקראות שלפנינו יוכיחו:

(יח) ויגברו. מאליהן: (כ) חמש עשרה אמה
 מלמעלה. למעלה של כל גבה כל ההרים, לאחר
 שהשוו המים לראשי ההרים: (כב) נשמת-רוח
 חיים. נשימה של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא
 דגים שבים (סנהדרין קח): (כג) וימח. לשון ויפעל
 הוא, ואינו לשון ויפעל, והוא מגזרת "ויפן",
 "ויבן". כל תבה שסופה ה"א, כגון: בנה, מחה,
 קנה, כשהוא נותן וי"ו יו"ד בראשה, נקוד
 בחירי"ק תחת הי"ו: ד: אף נח. לבר נח, זהו
 פשוטו, ומדרש אגדה: (ב"ר) גונח וכוהה דם
 מטררר הבהמות והחיות. ויש אומרים שאחר

בַּתְּבוּתָא: כד וּתְקִיפוּ מִיָּא עַל
 אֲרַעָא מִאָה וְחֻמְשִׁין יוֹמִין:
 א וּדְכִיר יְיָ יְת נַח וְיֵת כָּל חֵיתָא
 וְיֵת כָּל בְּעִירָא דִּי עִמָּה בַּתְּבוּתָא
 וְאַעֲבֹר יְיָ רוּחָא עַל אֲרַעָא וְנַחוּ
 מִיָּא: ב וְאַסְתַּכְרוּ מִבּוּעֵי תְּהוּמָא
 וְכוּי שְׁמִיָּא וְאַתְּכְּלִי מִטְּרָא מִן
 שְׁמִיָּא: ג וְתָבוּ מִיָּא מַעַל אֲרַעָא
 אֲזִלִּין וְתִיבִין וְחֻסְרוּ מִיָּא מִסּוּף
 מִאָה וְחֻמְשִׁין יוֹמִין: ד וְנַחַת
 תְּבוּתָא בִּירְחָא שְׁבִיעָאָה בְּשַׁבְעַת
 עֶשֶׂר יוֹמָא לִירְחָא עַל טוּרֵי
 קָרְדוּ: ה וּמִיָּא הוּוּ אֲזִלִּין וְחֻסְרִין
 עַד יְרְחָא עֶשְׂרִירָאָה בְּעֶשְׂרִירָאָה
 בַּחֹד לִירְחָא אֲתַחֲזִיאוּ רִישֵׁי
 בַּתְּבוּתָא: כוּי: ז וְיִסְכְּרוּ מַעֲיֵנַת תְּהוּם וְאַרְבַּת
 הַשָּׁמַיִם וַיִּכְלָא הַגָּשָׁם מִן־הַשָּׁמַיִם כוּי: ח וַיֵּשְׁבוּ
 הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּךְ וְשׁוֹב וַיַּחֲסְרוּ הַמַּיִם
 מִקֶּצֶה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם כוּי: ט וְתַנַּח הַתְּבוּהָ
 בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשַׁבְעָה־עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל
 הָרִי אֲרָרָט כוּי: י וְהַמַּיִם הָיוּ הַלֹּךְ וְחֹסֵר עַד
 הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בְּעֶשְׂרִי בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ

רש"י

וְאַיִר - קי"ח, הרי ק"נ: (ד) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי.
 סיון, והוא שביעי לכסלו שבו פסקו הגשמים:
 בְּשַׁבְעָה עֶשֶׂר יוֹם. מכאן אתה למד שהיתה התבה
 משקעת במים י"א אמה, שהרי כתיב: "בְּעֶשְׂרִי
 בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הַהָרִים", זה אב שהוא
 עשירי למרחשון לירידת גשמים, והם היו גבהים
 על ההרים חמש עשרה אמה, וחסרו מיום אחד
 בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום,
 הרי אמה לד' ימים, נמצא שבט"ז בסיון לא חסרו
 אלא ד' אמות, ונחה התבה ליום המחרת, למדת,
 שהיתה משקעת אחת עשרה אמה במים שעל
 ראשי ההרים: (ה) בְּעֶשְׂרִי יוֹם נִרְאוּ רָאשֵׁי
 הַהָרִים. זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל
 הגשם, ואם תאמר הוא אלול, ועשירי לכסלו
 שפסק הגשם. כשם שאתה אומר: "בַּחֹדֶשׁ
 הַשְּׁבִיעִי", סיון, והוא שביעי להפסקה, אי אפשר
 לומר כן, על פרחף, שביעי אי אתה מונה אלא
 להפסקה, שהרי לא פלו ארבעים יום של ירידת
 גשמים, ומאה וחמשים של תגברת המים עד אחד
 בסיון, ואם אתה אומר שביעי לירידה, אין זה סיון.

מזונות לארי, והפישו, ועליו נאמר: (משלי יא) "הן
 צדיק בארץ ישלם": (א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים. זה השם,
 מדת הדין הוא ונהפכה למדת רחמים על ידי
 תפלת הצדיקים, ורשעתם של רשעים הופכת מדת
 רחמים למדת הדין, שנאמר: (בראשית ו) "וַיִּרְא ה'
 כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם וְגו' וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֲהָ" והוא
 שם מדת רחמים: וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נַח וְגו'. מה
 זכר להם לבהמות? זכות שלא השחיתו דורפם קדם
 לכן, ושלא שמשו בתבה: וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ. רוח
 תנחומין והנחה עברה לפניו: עַל הָאָרֶץ. על עסקי
 הארץ: וַיֵּשְׁבוּ. כמו: (אסתר ב) "כְּשׁוּךְ חַמַּת
 הַמֶּלֶךְ", לשון הנחת חמה: (ב) וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנַת.
 כְּשֹׁנְפָתָחוּ כְּתִיב: "כָּל מַעֲיֵנוֹת", וכאן אין כתיב
 "כָּל", לפי שנשתירו מהם אותן שיש בהם צורך
 לעולם, כגון חמי טבריא וכיוצא בהן: וַיִּכְלָא.
 וימנע, כמו: (תהלים מ) "לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ",
 (בראשית כג) "לֹא יִכְלָה מִמֶּךָ": (ג) מִקֶּצֶה
 חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם. התחילו לחסר, והוא אחד
 בסיון, כיצד? - בכ"ז בכסלו פסקו הגשמים, הרי
 ג' מכסלו וכ"ט מטבת, הרי ל"ב, ושבת ואדר וניסן

רֹאשֵׁי הַהָרִים כִּשׁ"י: וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם
וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חֲלוֹן הַתֶּבֶה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּשׁ"י:
וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוֹא וַיָּשׁוּב עַד־
יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ כִּשׁ"י: ח וַיִּשְׁלַח אֶת־
הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלֹו הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי
הָאָדָמָה כִּשׁ"י: ט וְלֹא־מָצָאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְבָר־
רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֶּבֶה בִּיָּמִים עַל־פְּנֵי
כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֶתָּהּ אֵלָיו
אֶל־הַתֶּבֶה: י וַיַּחֵל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵים
וַיִּסַּף שִׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֶּבֶה כִּשׁ"י: יא וַתָּבֵא
אֵלָיו הַיּוֹנָה לָעֵת עֹרֵב וְהֵנָּה עֹלֶה־זֵית טָרֶף
בִּפְיָהּ וַיֵּדַע נֹחַ בִּי־קָלֹו הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ כִּשׁ"י:

טוֹרִיָא: ו וַתְּהִי מִסּוּף אַרְבַּעִין
יוֹמִין וּפְתַח נֹחַ ית פִּת תְּבוּתָא דִּי
עָבַד: ז וַשִּׁלַּח ית עֹרֵבָא וּנְפַק
מִפֶּק וְתִיב עַד דִּיבִישׁוּ מֵיָא מַעַל
אַרְעָא: ח וַשִּׁלַּח ית יוֹנָה מִלְּוֹתָהּ
לְמַחְזִי הַקָּלִיָּא מֵיָא מַעַל אִפִּי
אַרְעָא: ט וְלֹא אִשְׁבַּחַת יוֹנָה מְנַח
לְפִרְסַת רַגְלָהּ וְתִבַּת לְוֹתָהּ
לְתְּבוּתָא אַרִי מֵיָא עַל אִפִּי כָל
אַרְעָא וְאוֹשִׁיט יְדָהּ וְנִסְבָּה וְאַעִּיל
יְתָהּ לְוֹתָהּ לְתְּבוּתָא: י וְאוֹרִיף
עוֹד שְׁבַעַת יוֹמִין אַחֲרָנִין וְאוֹסִיף
שִׁלַּח ית יוֹנָה מִן תְּבוּתָא:
יא וְאַתַּת לְוֹתָהּ יוֹנָה לְעַדֵּן רַמְשָׁא
וְהָא טָרֶף זִיתָא תְּבִיר נַחִית
בְּפוּמָהּ וַיֵּדַע נֹחַ אַרִי קָלִיָּא מֵיָא

רש"י

אלֶיהוּ, שְׁנֵאֲמַר (מלכים א יז): "וְהָעוֹרְבִים מְבִיאִים
לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר": (ח) וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה. לְסוּף ז'
יָמִים, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "וַיַּחֵל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים
אַחֲרֵים". מִכָּלל זֶה אֶתָּה לְמַד שֶׁאִף בְּרֵאשׁוֹנָה
הוֹחִיל ז' יָמִים: וַיִּשְׁלַח. אֵין זֶה לְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת,
אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁלֹחַ, שֶׁלָּחָה לְלָכֵת לְדִרְכָּהּ, וּכְזוֹ יֵרָאָה
אִם קָלוּ הַמַּיִם, שֶׁאִם תִּמָּצֵא מְנוּחַ, לֹא תָשׁוּב אֵלָיו:
(י) וַיַּחֵל. לְשׁוֹן הַמִּתְנַּה, וְכֵן (איוב כט): "לִי שְׁמַעוּ
וַיַּחֵלוּ", וְהִרְבֵּה יֵשׁ בְּמִקְרָא: (יא) טָרֶף בְּפִיָּה.
אוֹמֵר אֲנִי שְׂזָכָר הִיָּה, לְכֵן קוֹרְאוּ פְּעָמִים לְשׁוֹן זָכָר
וּפְּעָמִים לְשׁוֹן נִקְבָּה, לְפִי שֶׁכָּל יוֹנָה שְׁבַמִּקְרָא לְשׁוֹן
נִקְבָּה, כְּמוֹ (שִׁיר הַשִּׁירִים ה): "כִּיּוֹנִים עַל אִפְיָקִי מִיָּם
רוֹחֲצוֹת", (יחזקאל ז): "כִּיּוֹנִי הִגָּאִיוֹת כָּלֶם הוֹמוֹת",
(הושע ז): "כִּיּוֹנָה פּוֹתָהּ": טָרֶף. חֲטָף, וּמִדְּרַשׁ
אַגָּדָה: לְשׁוֹן מְזוֹן, וְדִרְשׁוּ (עֵירוֹבִין יח): בְּפִיָּה, לְשׁוֹן
מֵאֲמָר. אֲמָרָה: "יִהְיוּ מְזוֹנוֹתֵי מְרוֹרִין בְּזִית בִּידוֹ שֶׁל
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא מִתּוֹקִין כְּדָבָשׁ בִּידֵי בֶּשֶׂר

וְהָעֲשִׂירֵי אִי אֶפְשָׁר לְמְנוּחַ אֶלָּא לִירִידָה, שֶׁאִם אֶתָּה
אוֹמֵר לְהַפְסָקָה וְהוּא אֶלּוּל, אִי אֶתָּה מוֹצֵא
"בְּרֵאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ חֲרָבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ",
שֶׁהָרִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים, מִשְׁנֵאֲרֵי רֹאשֵׁי הַהָרִים, שִׁלַּח
אֶת הָעוֹרֵב, וְכ"א יוֹם הוֹחִיל בְּשְׁלִיחוֹת הַיּוֹנָה, הָרִי
שָׁשִׁים יוֹם מִשְׁנֵאֲרֵי רֹאשֵׁי הַהָרִים עַד שֶׁחֲרָבוּ פְּנֵי
הָאָדָמָה. וְאִם תֹּאמַר בְּאֶלּוּל נִרְאָו, נִמָּצֵא שֶׁחֲרָבוּ
בְּמִרְחָשׁוֹן וְהוּא קוֹרָא אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן וְאֵין זֶה אֶלָּא
תִּשְׁרִי, שֶׁהוּא רֵאשׁוֹן לְבְּרִיאַת עוֹלָם, וְלִרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ
הוּא נִיסָן: (ו) מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. מִשְׁנֵאֲרֵי רֹאשֵׁי
הַהָרִים: אֶת חֲלוֹן הַתֶּבֶה אֲשֶׁר עָשָׂה. לְצַהֵר (כ"ד),
וְלֹא זֶה פִּתַּח הַתֶּבֶה הָעֲשׂוּי לְבִיאָה וַיִּצִּיאָהּ:
(ז) יֵצוֹא וַיָּשׁוּב. הוֹלֵךְ וּמִקֵּיף סְבִיבוֹת הַתֶּבֶה, וְלֹא
הֵלֵךְ בְּשְׁלִיחוֹתוֹ, שֶׁהִיָּה חוֹשְׁדוֹ עַל בֵּית זִיגוֹ, כְּמוֹ
שֶׁשְׁנִינוּ בְּאַגְדַּת חֵלֶק (סנהדרין קח): עַד יִבְשֶׁת
הַמַּיִם. פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, אֲבָל מִדְּרַשׁ אַגָּדָה: מוֹכֵן
הִיָּה הָעוֹרֵב לְשְׁלִיחוֹת אַחֲרָת, בְּעֲצִירַת גְּשָׁמִים בִּימֵי

וַיִּיחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵים וַיִּשְׁלַח
 אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוֹב־אֵלָיו עוֹד כִּס"ו:
 וַיְהִי בְּאַחַת וַיִּשְׁמְאַת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן
 בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חֲרָבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסַּר
 נֹחַ אֶת־מִכְסָּה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וַהֲנֵה חֲרָבוּ פָּנָיו
 הָאָדָמָה כִּס"ז: יד וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה
 וָעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יבִּשָּׁה הָאָרֶץ כִּס"ח: ט
 וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר: טז צֵא מִן־
 הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ וּנְשֵׁי־בְנֶיךָ
 אִתָּךְ כִּס"ט: יז כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתָּךְ מִכָּל־בֶּשָׂר
 בָּעוֹף וּבְבִהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־
 הָאָרֶץ כְּתִיב הוּצָא קְרִי הֵיכָא אִתָּךְ וְיִשְׂרְצוּ בְּאָרֶץ
 וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ כִּס"י: יח וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבָנָיו
 וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ: יט כָּל־הַחַיָּה כָּל־
 הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ
 לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתֵּבָה כִּס"י: כ וַיְבִן נֹחַ
 מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל

מֵעַל אֶרֶץ: יב וְאִרְיָךְ עוֹד
 שְׁבַעַה יוֹמִין אַחֲרָיִין וְשִׁלַּח יֵת
 יוֹנָה וְלֹא אוֹסִיפַת לְמַתּוּב לְוֹתָהּ
 עוֹד: יג וַהֲנֵה בִּשְׁתַּ מָּאָה וַחַד
 שְׁנִין בְּקַדְמָא בְּחַד לִירְחָא נְגוּבוּ
 מִיָּא מֵעַל אֶרֶץ וְאַעֲדִי נַח יֵת
 חוּפָאָה דְּתַבּוּתָּא וַחֲזָא וְהָא נְגוּבוּ
 אִפִּי אֶרֶץ: יד וּבִירְחָא תְּנִינָא
 בְּעֶשְׂרִין וְשִׁבְעָא יוֹמָא לִירְחָא
 יַבִּישַׁת אֶרֶץ: טו וּמִלִּיל יֵי עַם
 נַח לְמִימָר: טז פּוּק מִן תַּבּוּתָּא
 אֶת וְאִתְּךָ וּבְנֶיךָ וּנְשֵׁי בְנֶיךָ עִמָּךְ:
 יז כָּל חֵיתָא דְּעַמָּךְ מִכָּל בִּשְׂרָא
 בְּעוּפָא וּבְבִיעִיָּא וּבְכָל רִחְשָׂא
 דְּרַחֲשׁ עַל אֶרֶץ אִפִּיק עִמָּךְ
 וַיִּתְּלִדוּן בְּאֶרֶץ וַיִּפְשׁוּן וַיִּסְגּוּן
 עַל אֶרֶץ: יח וּנְפִק נַח וּבְנוֹהִי
 וְאִתְּתָהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי עִמָּה: יט כָּל
 חֵיתָא כָּל רִחְשָׂא וְכָל עוּפָא כָּל
 דְּרַחֲשׁ עַל אֶרֶץ לְזִרְעִיתָהוֹן נִפְקוּ
 מִן תַּבּוּתָּא: כ וּבָנָא נַח מִדְּבַחָא
 קֳדָם יְיָ וְנָסִיב מִכָּל בְּעִיָּא וְכִנִּיא
 וּמִכָּל עוּפָא דְּכִי וְאַסִּיק עֲלֹן

רש"י

איש ואשתו, כאן התיר להם תשמיש המטה:
 (יז) הוצא. הוצא כתיב, הוצא קרי. הוצא, אמר
 להם שייצאו, הוצא, אם אינם רוצים לצאת,
 הוציאם אתה: וישרצו בארץ. ולא בתבה, מגיד
 שאף בהמה והעוף נאסרו בתשמיש:
 (יט) למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לדבק
 במין: (כ) מכל בהמה הטהרה. אמר: לא צוה
 לי הקדוש ברוך הוא להכניס מאלו שבעה שבעה,
 אלא כדי להקריב קרבן מהם (בראשית רבה, פרשה

ודם: (יב) וייחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה
 לשון ויפעל וזה לשון ויתפעל: ויחל, וימתן.
 וייחל, וימתן: (יג) בראשון. לרבי אליעזר הוא
 תשרי, ולרבי יהושע הוא ניסן (ראש השנה יב):
 חרבו. נעשה כמין טיט, שקרמו פניה של מעלה:
 (יד) בשבעה ועשרים. וירידתן בחודש השני
 ב"ז, אלו י"א ימים שהחמה יתרה על הלכנה,
 שמשפט דור המבול שנה תמימה היתה יבשה.
 נעשה גריד כהלכתה: (טז) אתה ואשתך וגו'.

עֲלֹת בַּמִּזְבֵּחַ כִּסִּי: כא וַיֵּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ
הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא אֲסֹף לְקַלֵּל
עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יַצַּר לִבִּי
הָאָדָם רָע מִנְּעָרָיו וְלֹא־אֲסֹף עוֹד לְהַכּוֹת
אֶת־כָּל־חַי בָּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי כִסִּי: כב עַד כָּל־יְמֵי
הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם
וְלַיְלָה לֹא יִשְׁכַּתוּ כִסִּי: ט א וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ
וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ: ב וּמוֹרָאֲכֶם וְחַתְכֶּם יִהְיֶה
עַל כָּל־חַיֵּית הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל־
אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם
נִתְּנוּ כִסִּי: ג כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה

בַּמִּדְבָּח: כא וְקָבִיל יְיָ בְּרִעוֹא
יְת קורבנה וְאָמַר יְיָ בְּמִימְרָה לֹא
אוֹסֹף לְמִילֵט עוֹד יְת אֲרַעָא בְּדִיל
חובי אֲנָשָׁא אָרִי יִצְרָא לְבָא
דְּאֲנָשָׁא בִישׁ מְזַעֲרָה וְלֹא אוֹסֹף
עוֹד לְמַמְחֵי יְת כָּל דְּחֵי כְּמָא
דְּעִבְדִּית: כב עוֹד כָּל יוֹמֵי אֲרַעָא
זְרֻעָא וְחֻצְדָּא וְקוֹרָא וְחוֹמָא
וְקִיטָא וְסִתְוָא וַיָּמָם וְלַיְלָא לֹא
יִבְטְלוּ: א וּבְרִיךְ יְיָ יְת נֹחַ וְיֵת
בְּנוֹהֵי וְאָמַר לַהּוֹן פּוֹשׁוּ וּסְגוּ
וּמְלוּ יְת אֲרַעָא: ב וְדַחֲלִתְכוּן
וְאִימְתְּכוּן תְּהִי עַל כָּל חַיֵּית אֲרַעָא
וְעַל כָּל עוֹפָא דְּשָׁמַיָא בְּכָל דִּי
תִּרְחִישׁ אֲרַעָא וּבְכָל נֹגֵי יָמָא
בְּיַדְכוּן יְהוֹן מְסִירִין: ג כָּל
רֶמֶשׂא דְּהוּא חַי לְכוּן יִהְיֵי לְמִיכָל
פִּירוֹק עֲשָׂבָא יְהִבִּית לְכוּן יְת

רש"י

וְהַקִּיץ לְאָכַל הַנֶּעְרִים: וְחֹם. הוּא סוּף יָמוֹת
הַחֲמָה חֲצִי אָב וְאֵלּוּל וְחֲצִי תִשְׁרִי, שֶׁהָעוֹלָם חֹם
בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁשְּׁנֵינֵינוּ בְּמַסְכַּת יוֹמָא: 'שְׁלֵהִי קִיטָא
קָשִׁי מְקִיטָא': וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁכַּתוּ. מְכַלֵּל
שֶׁשְׁכַּתוֹ כָּל יָמוֹת הַמַּבּוּל, שֶׁלֹּא שָׁמָּה הַמַּזְלוֹת,
וְלֹא נִכְרַב בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה (בראשית רבה פרשה כ"ה
וּפְרָשָׁה ל"ד): לֹא יִשְׁכַּתוּ. לֹא יִפְסְקוּ כָּל אֵלֶּה
מִלְּהַתְנַהֵג כְּסִדְרָן: (ב) וְחַתְכֶּם. וְאִימְתְּכֶם, כְּמוֹ:
"תִּרְאוּ חֲתַת" (איוב ו). וְאֵגְדָה לְשׁוֹן חַיִּים (סנהדרין
צח שבת קנא), שֶׁכָּל זֶמֶן שֶׁהַתִּינוּק בֶּן יוֹמוֹ חַי, אֵין
אַתָּה צָרִיךְ לְשַׁמְרוֹ מִן הָעֶכְבְּרִים. עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׂן
מֵת, צָרִיךְ לְשַׁמְרוֹ מִן הָעֶכְבְּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וּמוֹרָאֲכֶם וְחַתְכֶּם יִהְיֶה" - אִימְתִּי יִהְיֶה מוֹרָאֲכֶם
עַל הַחַיִּים? כָּל זֶמֶן שֶׁאַתֶּם חַיִּים: (ג) לָכֶם יִהְיֶה
לְאֶכְלָה. (סנהדרין נט): שֶׁלֹּא הַרְשִׁיתִי לְאָדָם הָרָאוּשׁוֹן
[לְאֶכְלוֹ] בָּשָׂר, אֲלֵא יִרְק עֵשֶׂב, וְלָכֶם - כִּיִּרְק עֵשֶׂב
שֶׁהִפְקַדְתִּי לְאָדָם הָרָאוּשׁוֹן, "נִתַּתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־

כ"ו וּפְרָשָׁה ל"ד): (כא) מְנַעַרְיוֹ. מְנַעַרְיוֹ כְּתִיב,
מִשְׁנֹנָעַר לְצִאת מִמְּעֵי אֱמוֹ, נִתֵּן בּוֹ יִצְרָהֶרֶע: לֹא
אֲסֹף. וְלֹא־אֲסֹף. כָּפַל הַדָּבָר לְשְׁבוּעָה, הוּא שְׁכָתוֹב
(ישעיה נד) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְרָא מִי נֹחַ", וְלֹא מְצִינוּ
בָּהּ שְׁבוּעָה אֲלֵא זֹ, שֶׁכָּפַל דְּבָרָיו, וְהִיא שְׁבוּעָה,
וְכֵן דָּרְשׁוּ חֲכָמִים בְּמַסְכַּת שְׁבוּעוֹת (דף לו):
(כב) עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ וְגו' לֹא יִשְׁכַּתוּ. ו' עֵתִים
הָלָלוּ, שְׁנֵי חֲדָשִׁים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁשְּׁנֵינֵינוּ:
חֲצִי תִשְׁרִי וּמִרְחֻשׁוֹן וְחֲצִי כֶסֶל, זֶרַע. חֲצִי כֶסֶל
וְטַבַּת וְחֲצִי שָׁבֵט, קוֹר וְכו', בְּכַבָּא מְצִיעָא (דף קו):
(סְפָרִים אַחֲרִים: "עַד כָּל־יְמֵי", כְּלוֹמַר תְּמִיד, כְּמוֹ
(במדבר יט) "עוֹד טְמֵאתוּ בּוֹ"): קָר. קָשָׁה מִחוּרָף.
חֲרָף. עַת זֶרַע שְׁעוֹרִים וְקִטְנוֹת, הַחֲרִיפִין לְהַתְבַּשֵּׁל
מִהָר. קָר, הוּא חֲצִי שָׁבֵט וְאֶדָר וְחֲצִי נִסֵּן
(מהרש"ל). קָצִיר, חֲצִי נִסֵּן וְאֶיר וְחֲצִי סִיוֹן: קִיץ.
הוּא זֶמֶן לְקִיטַת תְּאֵנִים וְזֶמֶן שֶׁמִּבְשִׂים אוֹתָן
בְּשָׂדוֹת, וְשָׁמוֹ קִיץ כְּמוֹ (שמואל ב טז): "וְהִלָּחֶם

לֹא־כָלָה בִּירֵק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל רֶשֶׁי:
 וְאֶת־בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמּוּ לֹא תֹאכְלוּ רֶשֶׁי: ה' וְאֵף
 אֶת־דְּמֻכְם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה
 אֲדַרְשְׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדַרְשׁ
 אֶת־נֶפֶשׁ הָאָדָם רֶשֶׁי: וְשִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם
 דָּמּוּ יִשְׁפֹּךְ כִּי בִצְלָם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־
 הָאָדָם רֶשֶׁי: וְאַתֶּם פָּרוּ וּרְבוּ שֶׁרְצוּ בָאָרֶץ
 וּרְבוּ־בָהּ רֶשֶׁי: ס חֲמִישִׁי ה' וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נָח
 וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר: ט וְאַנִּי הִנְנִי מִקְּיָם
 אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם רֶשֶׁי:
 וְאַתָּה כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף
 בְּבִהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מְכֹל יִצְאִי

כָּלֵא: ד בָּרָם בֶּשֶׂרָא בְּנִפְשָׁה
 דְּמָה לֹא תְכַלּוּן: ה וּבָרָם יֵת
 דְּמֻכּוֹן לְנַפְשֵׁיכּוֹן אֲתַבַּע מִיַּד כָּל
 חַיָּתָא אֲתַבַּעְנָה וּמִיַּד אֲנִשָּׂא מִיַּד
 גְּבַר דִּישׁוּד יֵת דְּמָא דֶּאֱחֻהִי
 אֲתַבַּע יֵת נַפְשָׂא דֶּאֱנִשָּׂא:
 ו דִּישׁוּד דְּמָא דֶּאֱנִשָּׂא בְּסִהְדִין
 עַל מִימַר דִּינִיָּא דְּמָה יִתְשַׁד אַרִי
 בְּצִלְמָא דִּי עֶבֶד יֵת אֲנִשָּׂא:
 ז וְאַתּוֹן פּוֹשׁוּ וּסְגוּ אֶתְלִידוּ
 בָּאֶרְעָא וּסְגוּ בָּהּ: ח וַאֲמַר יי
 לָנַח וּלְבִנְוֵהִי עֲמָה לְמִימַר:
 ט וְאַנָּא הָא אָנָּא מִקְּיָם יֵת קְנִמִי
 עֲמֻכּוֹן וְעַם בְּנִיכּוֹן בְּתִרִיכּוֹן:
 י וְעַם כָּל נַפְשָׂא חַיָּתָא דְּעֲמֻכּוֹן
 בְּעוֹפָא בְּבִיעִירָא וּבְכָל חַיַּת אֶרְעָא
 דְּעֲמֻכּוֹן מְכֹל נַפְקִי תְבוּתָא לְכָל

רש"י

מִמְּנֵי, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: "וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ"
 בְּמַסְכַּת מִכּוֹת: הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לְפִנְדֵּק
 אֶחָד וְכו': (ו) בָּאָדָם דָּמּוּ יִשְׁפֹּךְ. אִם יֵשׁ עֲדִים
 הַמִּיתוּהוּ אִתָּם, לָמָּה? "כִּי בִצְלָם וָגו'": עָשָׂה אֶת
 הָאָדָם. זֶה מִקְרָא חֲסֵר, וְצָרִיךְ לְהִיטֹת: עָשָׂה
 הַעוֹשָׂה אֶת הָאָדָם, וְכֵן הִרְבֵּה בְּמִקְרָא: (ז) וְאַתֶּם
 פָּרוּ וּרְבוּ. (כְּתוּבוֹת ה'): לְפִי פֶשׁוּטוֹ, הִרְאִשׁוּנָה
 לְבִרְכָּה וְכָאֵן לְצוּרִי. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, לְהַקִּישׁ מִי שְׂאִינוּ
 עוֹסֵק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה לְשׁוּפָף דָּמִים (יבְמוֹת סג):
 (ט) וְאַנִּי הִנְנִי. מְסַפֵּים אֲנִי עִמָּךְ, שֶׁהִיָּה נָח דּוֹאֵג
 לְעֵסֶק בְּפִרְיָה וּרְבִיָּה, עַד שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא שְׁלֹא לְשַׁחַת הָעוֹלָם עוֹד, וְכֵן עָשָׂה, וּבְאַחֲרוֹנָה
 אָמַר לוֹ: הִנְנִי מְסַפֵּים לְעֲשׂוֹת קִיּוֹם וְחוֹזֵק בְּרִית
 לְהִבְטָחָתִי, וְאַתָּן לִּי אוֹת: (י) חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם.
 הֵם הַמִּתְהַלְכִּים עִם הַבְּרִיּוֹת: מְכֹל יִצְאִי הַתְּבָה.
 לְהִבְיָא שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים: לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ. לְהִבְיָא
 הַמְזִיקִין, שְׂאִינוֹן בְּכָלֵל הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם, שְׂאִין

(ד) בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמּוּ. אִסֵּר לָהֶם אֲכָר מִן הַחַי, כְּלוּמַר כָּל זֶמַן שֶׁנִּפְשׁוֹ בּוֹ, לֹא תֹאכְלוּ הַבֶּשֶׂר:
 בְּנִפְשׁוֹ דָּמּוּ. בְּעוֹד נִפְשׁוֹ בּוֹ: בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ לֹא
 תֹאכְלוּ. הֵרִי אֲכָר מִן הַחַי, וְאֵף "בְּנִפְשׁוֹ דָּמּוּ לֹא
 תֹאכְלוּ" הֵרִי דָם מִן הַחַי: (ה) וְאֵף אֶת דְּמֻכְם.
 אֵף עַל פִּי שֶׁהִתְרַתִּי לָכֶם נְטִילַת נִשְׁמָה בְּבִהֵמָה,
 "אֶת דְּמֻכְם אֲדַרְשׁ" מִהַשׁוּפָף דָּם עֲצָמוֹ:
 לְנַפְשֵׁיכֶם. אֵף הַחוּנֵק עֲצָמוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא יִצְא
 מִמְּנוֹ דָם: מִיַּד כָּל חַיָּה. לְפִי שֶׁחֲטָאוּ דוֹר הַמַּבּוּל
 וְהִפְקְרוּ לְמַאֲכַל חַיּוֹת רְעוּת לְשַׁלֵּט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר
 (תְּהִלִּים מט): "נִמְשַׁל בְּבִהֵמוֹת נִדְמוּ", לְפִיכָךְ הִצְרִיךְ
 לְהִזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת הַחַיּוֹת: וּמִיַּד הָאָדָם. מִיַּד
 הַהוֹרֵג בְּמִזִּיד וְאִין עֲדִים, אֲנִי אֲדַרְשׁ: מִיַּד אִישׁ
 אָחִיו. מִיַּד [מִי] שֶׁהוּא אוֹהֵב לוֹ כְּאֵחַ וְהִרְגוֹ שׁוֹגֵג,
 אֲנִי אֲדַרְשׁ אִם לֹא יִגְלֶה וּיִבְקֹשׁ עַל עוֹנוֹ לְמַחֵל,
 שְׂאֵף הַשׁוֹגֵג צָרִיךְ בְּפִרְיָה, וְאִם אִין עֲדִים לְחִיבּוֹ
 גְּלוּת, וְהוּא אִינוֹ נִכְנַע, הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דּוֹרֵשׁ

הַתִּבָּה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ כִּסִּי: יא וְהִקְמַתִּי אֶת־
 בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמִּי
 הַמָּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מָבּוּל לְשַׁחַת
 הָאָרֶץ כִּסִּי: יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית
 אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה
 אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם כִּסִּי: יג אֶת־קִשְׁתִּי
 נִתְּתִי בַּעֲנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין
 הָאָרֶץ: יד וְהָיָה בַּעֲנָנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָהּ
 הַקֶּשֶׁת בַּעֲנָן כִּסִּי: טו וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר
 בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר
 וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמָּיִם לְמָבּוּל לְשַׁחַת כָּל־
 בָּשָׂר: טז וְהִיְתָה הַקֶּשֶׁת בַּעֲנָן וְרֵאִיתִיהָ לְזִכֹּר
 בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה
 בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ כִּסִּי: יז וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר
 הִקְמַתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר
 עַל־הָאָרֶץ כִּסִּי: פ שְׁשִׁי יח וַיְהִי בִּנְיַן־נֹחַ הַיְצְאִים
 מִן־הַתִּבָּה שֵׁם וָחָם וְיֹפֶת וָחָם הוּא אָבִי
 כְּנָעַן כִּסִּי: יט שְׁלֹשָׁה אֱלֹהִים בִּנְיַן־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נִפְצָה כָּל־הָאָרֶץ: כ וַיַּחֲלֵל נֹחַ

רש"י

הַלּוֹכֵן עִם הַבְּרִיּוֹת: (יא) וְהִקְמַתִּי. אֲעֲשֶׂה קִיּוּם
 לְבְרִיתִי, וּמַהוּ קִיּוּמוֹ? "אֶת הַקֶּשֶׁת", כְּמוֹ שְׁמֹסִים
 וְהוֹלֵךְ: (יב) לְדֹרֹת עוֹלָם. נִכְתָּב חֶסֶד, שְׁיֵשׁ
 דּוֹרוֹת שְׁלֹא הִצְרָכּוּ לְאוֹת, לְפִי שְׁצַדִּיקִים גְּמוּרִים
 הִיוּ, כְּמוֹ דּוֹרוֹ שֶׁל תְּחִנָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְדּוֹרוֹ שֶׁל
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי (בְּרַשִׁית רַבָּה): (יד) בַּעֲנָנִי
 עָנָן. כְּשֶׁתַּעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי לְהִבִּיא חֶשֶׁךְ וּבִבְדוּן
 לְעוֹלָם: (טז) בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה. בֵּין
 מִדַּת הַדִּין שֶׁל מַעֲלָה וּבֵינֵיכֶם, שֶׁהִיָּה לוֹ לְכַתָּב:

בֵּינִי וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה, אֵלֶּה נִפְצָה אֵלֶּה מְדֻרָּשׁ: כְּשֶׁתַּבָּא
 מִדַּת הַדִּין לְקַטְרֵג עֲלֵיכֶם (לְחַיִּיב אֶתְכֶם), אֲנִי רוֹאֶה
 אֶת הָאוֹת וְנֹזֵכֶר: (יז) זֹאת אוֹת הַבְּרִית. הִרְאָהוּ
 הַקֶּשֶׁת וְאָמַר לוֹ: הִרִי הָאוֹת שְׁאֻמְרִיתִי: (יח) וָחָם
 הוּא אָבִי כְּנָעַן. לְמַה הִצְרָךְ לוֹמַר כָּאן? לְפִי
 שֶׁהִפְרִשָׁה עֲסוּקָה וּבָאָה בְּשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל נֹחַ, שֶׁקִּלְקַל
 בָּהּ חָם וְעַל יָדוֹ נִתְקַלַּל כְּנָעַן, וְעַדִּין לֹא כָּתַב
 תּוֹלְדוֹת חָם וְלֹא יִדְעֻנוּ שְׁכַנְעֵן בְּנוֹ. לְפִיכָךְ, הִצְרָךְ
 לוֹמַר כָּאן: "וָחָם הוּא אָבִי כְּנָעַן": (כ) וַיַּחֲלֵל.

אִישׁ הָאָדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם כַּס"י: כַּא וַיֵּשֶׁת מִן־הַיֵּין
וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֶלָה כַּס"י: כַּב וַיֵּרָא חָם
אָבִי כְנָעַן אֶת עֲרוֹת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשְׁנֵי־אָחָיו
בְּחוּץ כַּס"י: כַּב וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת־הַשְּׂמֹלָה
וַיְשִׁימוּ עַל־שִׁכְּם שְׁנֵיהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ
אֶת עֲרוֹת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֲרוֹת
אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ כַּס"י: כַּד וַיִּיקֶן נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע
אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן כַּס"י: כַּה וַיֹּאמֶר
אֲרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחָיו כַּס"י:
כּו וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן
עֶבֶד לַמּוֹ כַּס"י: כּו יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת וַיִּשְׁכַּן

בְּאַרְעָא וּנְצִיב בְּרָמָא: כַּא וַשְׁתִּי
מִן חֲמָרָא וּרְוִי וְאַתְגְּלִי בְּגוֹ
מִשְׁכְּנָה: כַּב וַחֲזָא חָם אֲבוּהִי
דְּכְנָעַן יְת עֲרִיתָא דְּאֲבוּהִי וַחֲוִי
לְתֵרִין אַחוּהִי בְּשׁוּקָא: כַּג וּנְסִיב
שָׁם וַיִּפֹּת יְת כְּסוּתָא וְשׁוּיָא עַל
כְּתָף תְּרוּיָהוֹן וְאַזְלוּ מִחֲזֵרִין
וַחֲפִיאוּ יְת עֲרִיתָא דְּאֲבוּהִין
וְאַפִּיָהוֹן מִחֲזֵרִין וְעֲרִיתָא
דְּאֲבוּהִין לֹא חָזוּ: כַּד וְאַתְעֵר נֹחַ
מִחֲמָרָה וַיֵּדַע יְת דִּי עֲבַד לֵה בְּרָה
זַעֲרָא: כַּה וַאֲמַר לִיט כְּנָעַן עֶבֶד
פְּלַח עֲבָדִין יְהִי לְאַחוּהִי:
כּו וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהֵהּ דְּשָׁם
וַיְהִי כְנָעַן עֶבְדָּא לַהוּן: כּו יִפְתִּי
יְיָ לַיִּפֹּת וַיִּשְׁרִי שְׂכִינְתָּהּ בְּמִשְׁכְּנָהּ

רש"י

וּזְקָנִים עָרוֹם וַיִּחַף וַחֲשׁוּפֵי שֵׁת וְגו'": וּפְנֵיהֶם
אַחֲרָנִית. לָמָּה נֹאמַר פַּעַם שְׁנִיָּה? מִלְּמַד שֶׁשֶּׁשְׁקָרְבוֹ
אֲצָלוֹ וְהִצְרִיכוֹ לְהַפְךָ עֲצָמָם לְכַסּוֹתוֹ, הִפְכּוּ פְּנֵיהֶם
אַחֲרָנִית: (כד) בְּנוֹ הַקָּטָן. הַפְּסוּל וְהַבְּזוּי, כְּמוֹ
(יִרְמְיָה מו'): "הִנֵּה קָטָן נִתְתִּיף בְּגוֹזִים בְּזוּי":
(כה) אֲרוּר כְּנָעַן. אֵתָּה גִרְמַתְּ לִי שְׂלֹא אוֹלִיד בֶּן
רְבִיעִי אַחֵר לְשִׁמְשׁוֹנִי, אֲרוּר בֶּן־רְבִיעִי לְהִיּוֹת
מִשְׁמַשׁ אֵת זֶרַעַם שֶׁל אֱלֹהֵי הַגְּדוֹלִים שֶׁהִטְל עֲלֵיהֶם
טֶרֶח עֲבוּדָתִי מֵעַתָּה. וְיָמָּה רָאָה חָם שֶׁסָּרְסוּ? אָמַר
לָהֶם לְאַחֲיוֹ: אָדָם הָרָאוּשׁוֹן שְׁנֵי בָנִים הָיוּ לוֹ, וְהִרְג
זֶה אֶת זֶה בְּשִׁבִּיל יְרֵשֶׁת הָעוֹלָם, וְאַבְיָנוּ יֵשׁ לוֹ ג'
בָּנִים וְעוֹדְנוּ מִבְּקֵשׁ בֶּן רְבִיעִי?!: (כו) בְּרוּךְ ה'
אֱלֹהֵי שָׁם. שְׁעֵתִיד לִשְׁמֹר הַבְּטָחָתוֹ לְזֻרְעוֹ, לְתַת
לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן: וַיְהִי. לָהֶם כְּנָעַן לְמַס עוֹבֵד:
(כז) יִפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת. מִתְּרָגֵם: יִפֹּת, 'רַחֲיִיב':
וַיִּשְׁכַּן בְּאַהֲלֵי־שָׁם. יִשְׁרָה שְׂכִינְתּוֹ בִּישְׂרָאֵל,
וּמִדְּרַשׁ חֲקָמִים: אֵף עַל פִּי שִׁיפֹת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת,
שֶׁבָּנָה כְּרֶשׁ, שֶׁהָיָה מִבְּנֵי יִפֹּת, בֵּית שְׁנִי, לֹא שָׁרְתָה
בּוֹ שְׂכִינָה, וְהִכֵּן שָׁרְתָה? בְּמִקְדָּשׁ רָאוּשׁוֹן שֶׁבָּנָה

(בְּרַאשִׁית רַבָּה) עָשָׂה עֲצָמוֹ חֲלִין, שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲסֹק
תַּחֲלָה בְּנִטְעָה אַחֲרָת: אִישׁ הָאָדָמָה. אֲדוּנִי
הָאָדָמָה, כְּמוֹ (רוֹת א): "אִישׁ נַעֲמִי": וַיִּטַּע כָּרֶם.
כְּשֶׁנִּכְנַס לְתַבָּה הַכְּנִיס עִמּוֹ זְמוּרוֹת וַיַּחֲוִי תֵּאֲנִים
(בְּרַאשִׁית רַבָּה): (כא) וַיִּתְּגַל. לְשׁוֹן וַיִּתְּפַעֵל:
אֹהֶלָה. אֹהֶלָה כְּתִיב, רָמְזוּ לַעֲשֵׂרֶת הַשְּׂבָטִים
שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם שׁוּמְרוֹן, שֶׁנִּקְרְאוּת אֹהֶלָה, שֶׁגָּלוּ עַל
עֶסְקֵי הַיֵּין, שֶׁנֹּאמַר (עֲמוֹס ו): "הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרָקֵי
יֵין": (כב) וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן. (בְּרַאשִׁית רַבָּה) יֵשׁ
מִרְבוּתֵינוּ אוֹמְרִים: כְּנָעַן רָאָה וְהִגִּיד לְאָבִיו, לְכָךְ
הִזְכִּיר עַל הַדָּבָר וְנִתְקַלַּל: וַיֵּרָא אֶת עֲרוֹת אָבִיו. יֵשׁ
אוֹמְרִים: סָרְסוּ (סְנֵהדְרִין ע) וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: רָבְעוּ
(בְּרַאשִׁית רַבָּה): (כג) וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת. אֵין כְּתִיב
יִיקַחוּ אֶלָּא "וַיִּקַּח" (סְנֵהדְרִין ע), לְמַד עַל שֵׁם
שֶׁנִּתְאַמַּץ בְּמִצְוָה יוֹתֵר מִיִּפֹּת, לְכָךְ זָכוּ בְּנָיו לְטָלִית
שֶׁל צִיצִית, וַיִּפֹּת זָכָה לְקַבּוּרָה לְבָנָיו, שֶׁנֹּאמַר
(יִחְזַקְאֵל לט): "אֵתָּן לְגוֹג מְקוֹם־שָׁם קָבֹר", וְחָם
שֶׁבָּנָה אֶת אָבִיו נֹאמַר בְּזֻרְעוֹ (ישעיה כ): "בֶּן יִנְהַג
מֶלֶךְ־אֲשׁוּר אֶת שְׂבִי מִצְרַיִם וְאַתְּ־גִלּוֹת כּוֹשׁ, נְעָרִים

דָּשֶׁם וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד לְמוֹ כֶּסֶף: כח וַיְחִי נֹחַ בְּתֵר טוֹפָנָא תֵּלֶת
מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין: כט וְהָיוּ כָּל
יוֹמֵי נֹחַ תִּשְׁעֵי מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין
וּמִית: א וְאַלִּין תּוֹלְדַת בְּנֵי נֹחַ
שֵׁם חָם וְיֶפֶת וְאַתְלִידוֹ לְהוֹן בְּנִין
בְּתֵר טוֹפָנָא: ב בְּנֵי יֶפֶת גּוֹמֵר
וּמִגּוֹג וּמְדִי וַיֹּון וְתוֹבֵל וּמִשְׁךְ
וְתִירָס: ג וּבְנֵי גּוֹמֵר אֲשַׁכְנַז
וְרִיפַת וְתוֹגְרֵמָה: ד וּבְנֵי יֹון
אַלִישָׁה וְתִרְשִׁישׁ כְּתִים וְדַדְנִים:
ה מֵאַלִּין אֲתַפְרָשׁוּ נְגוֹת עֲמִמָּיָא
בְּאַרְעֵהוֹן גִּבֵּר לְלִישָׁנָה
לְזַרְעֵיהֶוֹן בְּעֲמִמִּיהֶוֹן: ו וּבְנֵי
חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וְפוּט וּכְנַעַן:
ז וּבְנֵי כּוּשׁ סִבָּא וְחוּיִלָּה וְסִבְתָּה
וְרַעְמָה וְסִבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שָׁבָא
וְדַדָּן: ח וְכוּשׁ אוֹלִיד יֵת נִמְרֹד
הוּא שָׂרִי לְמַהוּי גִבֵּר תְּקִיף
בְּאַרְעָא: ט הוּא הָוָה גִּבֵּר תְּקִיף
קָדָם יְיָ עַל כֵּן יִתְאַמֵּר כְּנִמְרֹד גִּבֵּר
תְּקִיף קָדָם יְיָ: י וְהָוָה רִישׁ
מְלָכוּתָהּ בְּכָל וְאַרְךְ וְאַפְדּ וּכְלָנָה
בְּאַרְעָא דְּכָבֵל: יא מִן אֲרַעָא (נ"א
עֵיצָה) הָהִיא נִפְקָא אֲתוֹרָאָה וּבָנָא
יֵת גִּינָה וְיֵת רַחֲבַת (נ"א רַחוּבִי)
קִרְתָּא וְיֵת פִּלַח: יב וְיֵת רֶסֶן בֵּין
גִּינָה וּבֵין פִּלַח הִיא קִרְתָּא

בְּאַהֲלֵי־שָׁם וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד לְמוֹ כֶּסֶף: כח וַיְחִי
נֹחַ אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים
שָׁנָה: כט וַיְהִי כָּל־יְמֵי־נֹחַ תִּשְׁעֵי מֵאוֹת שָׁנָה
וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: פ י א וְאַלֵּה תּוֹלְדַת
בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם וַיֶּפֶת וַיֹּולְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחֲרֵי
הַמָּבּוּל: ב בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֵר וּמִגּוֹג וּמְדִי וַיֹּון וְתוֹבֵל
וּמִשְׁךְ וְתִירָס כֶּסֶף: ג וּבְנֵי גֹמֵר אֲשַׁכְנַז וְרִיפַת
וְתוֹגְרֵמָה: ד וּבְנֵי יוֹן אֱלִישָׁה וְתִרְשִׁישׁ כְּתִים
וְדַדְנִים: ה מֵאַלֵּה נִפְרְדּוּ אֵלֵי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֵתָם
אִישׁ לְלִשְׁנֹו לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיָהֶם: וּבְנֵי חָם
כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וְפוּט וּכְנַעַן: ז וּבְנֵי כּוּשׁ סִבָּא
וְחוּיִלָּה וְסִבְתָּה וְרַעְמָה וְסִבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה
שָׁבָא וְדַדָּן: ח וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחָל
לְהִיּוֹת גִּבֵּר בְּאַרְץ כֶּסֶף: ט הוּא־הָיָה גִבֵּר־צִיד
לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאמָר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צִיד
לִפְנֵי יְהוָה כֶּסֶף: י וְהָיָה רֹאשִׁית מִמְּלִכְתּוֹ בְּכָל
וְאַרְךְ וְאַפְדּ וּכְלָנָה בְּאַרְץ שֹׁנֵעַר: יא מִן־הָאָרֶץ
הַהִוא יֵצֵא אֲשׁוּר וַיִּכֶן אֶת־גִּינָה וְאֶת־רַחֲבַת
עִיר וְאֶת־פִּלַח כֶּסֶף: יב וְאֶת־רֶסֶן בֵּין גִּינָה וּבֵין

רש"י

מִתְכַּנֵּן לְהַקְנִיטוֹ עַל פָּנָיו: עַל כֵּן יֵאמָר. עַל כָּל
אֲדָם מְרַשֵּׁעַ בְּעֻזּוֹת פָּנִים, יוֹדֵעַ רְבוּנוֹ וּמִתְכַּנֵּן
לְמֹרֶד בּוֹ, יֵאמָר: 'זֶה כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צִיד' (כְּרֹאשִׁית
רַבָּה): (יא) מִן־הָאָרֶץ. בֵּין שְׂרָאָה אֲשׁוּר אֶת בְּנָיו
שׁוֹמְעִין לְנִמְרֹד וּמוֹדִיִּין בְּמָקוֹם לְכָנוּת הַמִּגְדָּל, יֵצֵא
מִתּוֹכֶם (כְּרֹאשִׁית רַבָּה): (יב) הָעִיר הַגְּדֹלָה. הִיא

שְׁלֵמָה, שְׁהָיָה מִבְּנֵי שָׁם: וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד. אִף
מִשְׁיָגְלוֹ בְּנֵי שָׁם, וּמְכָרוּ לָהֶם עֲבָדִים מִבְּנֵי כִנְעַן:
(ב) וְתִירָס. זו פָּרֶס (כְּרֹאשִׁית רַבָּה): (ח) לְהִיּוֹת
גִּבּוֹר. לְהִמָּרִיד כָּל הָעוֹלָם עַל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
בְּעֻצַּת דּוֹר הַפְּלָגָה: (ט) גִּבּוֹר צִיד. צִיד דְּעֵתָן שֶׁל
בְּרִיּוֹת בְּפִיו, וּמִטְעֵן לְמֹרֶד בְּמָקוֹם: לִפְנֵי ה'.

כֹּלֶח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה כִּסִּי: יג וּמִצְרִים יִלְד
 אֶת־לוֹדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־
 נַפְתָּחִים כִּסִּי: יד וְאֶת־פֶּתְרָסִים וְאֶת־כְּסִלָּהִים
 אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים
 וְאֶת־כְּפֶתְרִים כִּסִּי: טו וְכִנְעֵן יִלְד אֶת־צִידֹן
 בְּכָרוֹ וְאֶת־חֶת: טז וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֲמֹרִי
 וְאֶת־הַגְּרָגְשִׁי: יז וְאֶת־הַחֲוִי וְאֶת־הָעֶרְקִי וְאֶת־
 הַפִּינִי: יח וְאֶת־הָאֲרוּדִי וְאֶת־הַצִּמְרִי וְאֶת־
 הַחֲמָתִי וְאַחֵר נָפְצוּ מִשְׁפָּחוֹת הַכְּנַעֲנִי כִסִּי:
 יט וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאֶכָה גְרָרָה
 עַד־עֵזָה בְּאֶכָה סְדֻמָּה וְעַמֹּרָה וְאֲדָמָה
 כְּתִיב וְצִבְיִם קְרִי וְצִבְיִם עַד־לָשֹׁעַ כִּסִּי: כ אֵלֶּה בְּנֵי־
 חָם לְמִשְׁפָּחוֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם
 בְּגוֹיֵיהֶם כִּסִּי: כא וְלָשֵׁם יִלְד גַּם־הוּא אָבִי
 כָּל־בְּנֵי־עֶבֶר אָחִי יִפֶּת הַגְּדֹל כִּסִּי: כב בְּנֵי שָׁם
 עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרְם: כג וּבְנֵי
 אַרְם עוּזָן וְחוּל וְגֵתֵר וּמֶשֶׁךְ: כד וְאַרְפַּכְשָׁד יִלְד
 אֶת־שֶׁלַח וְשֶׁלַח יִלְד אֶת־עֶבֶר: כה וְלַעֲבֵר יִלְד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד

רש"י

נינה, שְׁנָאֵמֶר (יונה ג): "וְנִינָה הִתְּהָ עִיר גְּדוֹלָה
 לְאֱלֹהִים": (יג) לְהָבִים. שְׁפָנִיָּהֶם דּוֹמִים לְהָב: (יד)
 פֶּתְרָסִים וְאֶת פְּסִלָּהִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשָּׁם
 פְּלִשְׁתִּים. מִשְׁנֵיהֶם יֵצְאוּ, שֶׁהֵיוּ פֶתְרָסִים וְכִסִּלָּהִים
 מִחֲלִיפִין מִשְׁכָּב נְשׁוּתֵיהֶם אֵלּוּ לְאֵלּוּ, וַיֵּצְאוּ מֵהֶם
 פְּלִשְׁתִּים: (יח) וְאַחֵר נָפְצוּ. מֵאֵלֶּה נָפְצוּ
 מִשְׁפָּחוֹת הָרֶבֶה: (יט) גְבוּל. סוֹף אֲרָצוֹ, כָּל גְבוּל
 לְשׁוֹן סוֹף וְקֶצֶה: בְּאֶכָה. שָׁם דָּבָר. וְלִי נִרְאָה כְּאֵדָם
 הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'גְבוּל זֶה מֵגִיעַ עַד אֲשֶׁר תִּבְא
 לְמָקוֹם פְּלוֹנִי': (כ) לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם. אֵף עַל

פִּי שְׁנַחֲלָקוֹ לְלִשְׁנוֹת וְאַרְצוֹת, כָּלֶם בְּנֵי חָם הֵם:
 (כא) אָבִי כָל־בְּנֵי־עֶבֶר. הִנָּהּ - הִיא שָׁם: אָחִי
 יִפֶּת הַגְּדוֹל. אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יִפֶּת הַגְּדוֹל, אִם שָׁם?
 כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "שָׁם בֶּן־מֵאֵת שָׁנָה וְגו' שְׁנֵתִים אַחֵר
 הַמְּבוּל", הֵיוּ אוֹמְרֵי יִפֶּת הַגְּדוֹל, שֶׁהָיָה בֶּן ת"ק שָׁנָה
 הָיָה נֹחַ כִּשְׁהִתְחִיל לְהוֹלִיד, וְהַמְּבוּל הָיָה בְּשָׁנָה שִׁשׁ
 מֵאוֹת שָׁנָה [לְנֹחַ]. נִמְצָא, שֶׁהַגְּדוֹל בְּכִנּוּי הָיָה בֶּן
 מֵאֵה שָׁנָה, וְשָׁם לֹא הִגִּיעַ לְמֵאָה עַד שְׁנֵתִים אַחֵר
 הַמְּבוּל: אָחִי יִפֶּת. וְלֹא אָחִי חָם, שֶׁאֵלּוּ שְׁנֵי־הֵם
 כְּבָדוֹ אֶת אֲבִיהֶם, וְזֶה בְּזָהוּ: (כה) נִפְלְגָה.

אתפליגת ארעא ושום אחוהי
 יקטן: כו ויקטן אוליד ית
 אלמודד וית שלף וית חצרמות
 וית ירח: כז וית הדורם וית אוזל
 וית דקלה: כח וית עוכל וית
 אבימאל וית שבא: כט וית אופר
 וית חוילה וית יובב כל אליו בני
 יקטן: ל והיה מותבנהון ממשא
 מטי לספר טור מדינחא:
 לא אליו בני שם לזרעיהון
 ללישנהון לארעהון בעממיהון:
 לב אליו זרעית בני נח
 לתולדתהון בעממיהון ומאליו
 אתפרשו עממיא בארעא בתר
 טופנא: א והיה כל ארעא לישן
 חד וממלל חד: ב והיה
 במטלהון בקדמיתא ואשפחו
 בקעתא בארעא דכבל ויתיבו
 תמן: ג ואמרו גבר לחברה הבו
 גרמי לבנין ונשרפנון בגורא
 יוקדתא (ג' בגורא) והות להון

פֶּלֶג כִּי בַיּוֹמֵי נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו
 יִקְטָן כִּסִּי: כו וַיִּקְטָן יֶלֶד אֶת־אֱלִמֹדֶד וְאֶת־שֵׁלֶף
 וְאֶת־חֲצֵרְמוֹת וְאֶת־יָרֵחַ כִּסִּי: כז וַיְהִי הַדּוֹרָם וַיְהִי אוֹזֶל
 וְאֶת־אוֹזֶל וְאֶת־דִּקְלָה: כח וַיְהִי עוֹכֵל וַיְהִי
 אֲבִימָאֵל וְאֶת־שֶׁבַא: כט וַיְהִי אוֹפֵר וַיְהִי
 חוּיֵלָה וְאֶת־יּוֹבֵב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יִקְטָן: ל וַיְהִי
 מוֹשְׁבָם מִמֶּשֶׁא בְּאֶכָה סְפָרָה הָרַקְדָּם:
 לא אֵלֶּה בְּנֵי־שָׁם לְמִשְׁפַּחָתָם לְלִשְׁנָתָם
 בְּאַרְצֵתָם לְגוֹיָהֶם: לב אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־נֹחַ
 לְתוֹלְדָתָם בְּגוֹיָהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדּוּ הַגּוֹיִם
 בָּאָרֶץ אַחֵר הַמִּבּוּל: פ שְׁבִיעִי יָא א וַיְהִי כָל־
 הָאָרֶץ שֹׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אֶחָדִים כִּסִּי: ב וַיְהִי
 בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמָּצְאוּ בִקְעָה בָּאָרֶץ שְׁנַעַר
 וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כִּסִּי: ג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הִבֵּה

רש"י

אחר: "ודברים אחדים", (ספרים אחרים: דברים
 חדים). אמרו: אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע
 מתמוטט, כשם שעשה בימי המבול. באו ונעשה
 לו סמוכות (בראשית רבה): (ב) בנסעם מקדם.
 שהיו יושבים שם, פדכתיב למעלה: (לעיל י) "ויהי
 מושבם וגו' הר הקדם" ונסעו משם לתור להם
 מקום להחזיק את כלם, ולא מצאו אלא שנער:
 (ג) איש אל־רעהו. אמה לאמה: מצרים לכוש
 וכוש לפוט ופוט לכנען: הבה. הזמינו עצמכם. כל
 'הבה', לשון הזמנה הוא, שמכינים עצמן
 ומתחברים למלאכה, או לעצה, או למשא: הבה.
 הזמינו, אפקרליי"ר בלע"ז: לבנים. שאין אבנים
 בכבל, שהיא בקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין
 הלבנים, שקורים טוול"ש בלע"ז (ציגעל
 דאכשטיינע), שורפים אותן בכבשן: לחמר. לטוח

נתבלבלו הלשונות ונפצו מן הבקעה, ונתפלגו בכל
 העולם. למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על
 שם העתיד, ושנינו בסדר עולם, שבסוף ימיו
 נתפלגו, שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו
 צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קדם לכן,
 שנאמר: "ויקטן ילד וגו'", ואחר כך "ויהי כל
 הארץ וגו'". ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא
 הכתוב לסתם אלא לפרש, הא למדת, שבשנת מות
 פלג נתפלגו: יקטן. שהיה ענו ומקטין עצמו, לכהן
 זכה להעמיד כל המשפחות הללו:
 (כו) חצרמות. על שם מקומו, דברי אגדה
 (בראשית רבה): (א) שפה אחת. לשון הקדש:
 ודברים אחדים. באו בעצה אחת ואמרו: לא כל
 הימנו שיכר לו את העליונים. נעלה לרקיע ונעשה
 עמו מלחמה. דבר אחר: על יחידו של עולם. דבר

נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לִשְׂרָפָה וְתָהִי לָהֶם
הַלְבְּנָה לְאָבֶן וְתַחֲמָר הִיָּה לָהֶם לַחֲמָר כִּסְיִי:
וַיֹּאמְרוּ הִבֵּה | נִבְנֶה-לָנוּ עֵיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ
בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה-לָנוּ שֵׁם פֶּן-נִפּוּץ עַל-פְּנֵי
כָּל-הָאָרֶץ כִּסְיִי: הַ וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאוֹת אֶת-הָעִיר
וְאֶת-הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם כִּסְיִי: וַיֹּאמֶר
יְהוָה הֵן עִם אַחֵר וְשָׁפָה אֶחָת לְכָלָם וְזֶה
הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא-יִבְצֹר מֵהֶם כָּל
אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת כִּסְיִי: הַ הִבֵּה נִרְדָּה וְנִבְלָה
שֵׁם שְׁפַתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת
רֵעֵהוּ כִסְיִי: הַ וַיִּפֹּץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל-פְּנֵי
כָּל-הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבִנְתַּת הָעִיר כִּסְיִי: ט עַל-כֵּן
קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי-שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׁפַת
כָּל-הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפִּיצָם יְהוָה עַל-פְּנֵי

לְבִנְתָּא לְאַבְנָא וְחִימְרָא הוּא לְהוֹן
לְשִׁיעַ: ד וְאַמְרוּ הִבּוּ נִבְנֵי לָנָא
קִרְתָּא וּמִגְדָּלָא וְרִישָׁא מְטִי עַד
צִית שְׁמִיָּא וְנַעֲבִיד לָנָא שׁוּם
דִּילְמָא נִתְבְּדֵר עַל אִפִּי כָל
אַרְעָא: ה וְאַתְגְּלִי יִי לְאַתְפְּרָעָא
עַל עוֹבְדֵי קִרְתָּא וּמִגְדָּלָא דִּי בְנוּ
בְנֵי אָנְשָׁא: ו וְאָמַר יִי הָא עָמָא
חַד וְלִישָׁן חַד לְכָל־הוֹן וְדִין
דְּשָׁרִיו לְמַעַבְדּוֹ וְכַעַן לֹא יִתְמַנֵּעַ
מִנְהוֹן כָּל דְּחִשְׁבּוּ לְמַעַבְדּוֹ:
ז הִבּוּ נִתְגְּלִי וְנִבְלָבֵל תַּמָּן
לִישְׁנָהוֹן דִּלְא יִשְׁמְעוּן (גְּבֵר)
אָנְשׁ לִישָׁן חִבְרָה: ח וְבִדְרִי יִי
יִתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אִפִּי כָל אַרְעָא
וּמִנְעוּ לְמַבְנֵי (נִי וְאַתְמַנְעוּ
מִלְמַבְנֵי) קִרְתָּא: ט עַל כֵּן קָרָא
שְׁמָהּ בָּבֶל אֲרִי תַמָּן בָּלָבֵל יִי
לִישָׁן כָּל אַרְעָא וּמִתַּמָּן בְּדִרְנוֹן יִי

רש"י

הקיר: (ד) פֶּן-נִפּוּץ. שְׁלֹא יָבִיא עֲלֵינוּ שׁוּם מִכָּה
לְהַפִּיצָנוּ מִכָּאן: (ה) וַיֵּרֶד ה' לִרְאוֹת. לֹא הֶעֱרַף
לְכוֹ, אֲלֹא בָּא לְלַמֵּד לְדִינִים שְׁלֹא יִרְשִׁיעוּ הַנְּדוֹן
עַד שִׁירָאוּ וַיְבִינוּ. בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא: בְּנֵי
הָאָדָם. אֲלֹא בְנֵי מִי, שְׁמָא בְנֵי חֲמוּרִים וּגְמָלִים?
אֲלֹא בְנֵי אָדָם הָרֹאשׁוֹן שְׁכָפָה אֶת הַטּוֹבָה וְאָמַר:
(לעיל ג) "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נִתְּתָה עִמָּדִי". אֵף אֱלוֹ כְּפוֹ
בַּטּוֹבָה לְמַרְדּוֹ בְּמִי שֶׁהִשְׁפִּיעָם טוֹבָה וּמִלֻּטָם מִן
הַמִּבּוֹל: (ו) הֵן עִם אֶחָד. כָּל טוֹבָה זֹו יֵשׁ עִמָּהּ,
שְׁעִם אֶחָד הֵם וְשָׁפָה אֶחָת לְכָלָם, וְדָבָר זֶה הִחֲלוּ
לַעֲשׂוֹת: הַחֲלָם. כְּמוֹ: אֲמָרָם, עֲשׂוֹתָם, לְהַתְחִיל
הֵם לַעֲשׂוֹת: לֹא-יִבְצֹר מֵהֶם וְגו' לַעֲשׂוֹת.
בַּתְּמִיקָה, יִבְצֹר לְשׁוֹן מְנִיעָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ:
"יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים" (תהלים עו): (ז) הִבֵּה נִרְדָּה.
בְּבִית דִּינוֹ נִמְלָךְ מַעֲנוֹתָנוֹת וְיִתְרָה: הִבֵּה. מִדָּה

כְּנִגְדַּת מִדָּה, הֵם אָמְרוּ: "הִבֵּה נִבְנֶה", וְהוּא כְּנִגְדָם
מִדָּד וְאָמַר: "הִבֵּה נִרְדָּה": וְנִבְלָה. וְנִבְלָבֵל, נו"ן
מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְהִיא אֲחֵרוֹנָה יִתְרָה כֶּה"א
שֶׁל נִרְדָּה: לֹא יִשְׁמְעוּ. זֶה שׁוֹאֵל לְבִנְתָּה וְזֶה מְבִיא
טִיט, וְזֶה עוֹמֵד עָלָיו וּפּוֹצֵעַ אֶת מַחוֹ: (ח) וַיִּפֹּץ
ה' אוֹתָם מִשָּׁם. כְּעוֹלָם הַזֶּה, מִה שֶׁאָמְרוּ: "פֶּן
נִפּוּץ" נִתְקַזֵּם עֲלֵיהֶם. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֵמָה (משלי י):
"מִגּוֹרֵת רָשָׁע הִיא תְּבוֹאֲנוֹ": (ט) וּמִשָּׁם הִפִּיצָם.
לְמַד שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכִי אֵי זֹו קָשָׁה:
שֶׁל דּוֹר הַמִּבּוֹל, אוֹ שֶׁל דּוֹר הַפְּלָגָה, אֱלוֹ לֹא פִּשְׁטוּ
יָד בְּעֶקֶר, וְאֱלוֹ פִּשְׁטוּ יָד בְּעֶקֶר לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְאֱלוֹ
נִשְׁטָפוּ וְאֱלוֹ לֹא נֶאֱכָדוּ מִן הָעוֹלָם? אֲלֹא שֶׁדּוֹר
הַמִּבּוֹל הָיוּ גּוֹזְלִינִים וְהִיתָה מְרִיכָה בִּינִיָּהֶם, לְכוֹ
נֶאֱכָדוּ, וְאֱלוֹ הָיוּ נוֹהֲגִים אַחֲבָה וְרַעוּת בִּינִיָּהֶם,
שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים", לְמַדָּה

כָּל־הָאָרֶץ רַשִׁי: פ יֵאלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם
בֶּן־מֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם
אַחֵר הַמָּבּוּל רַשִׁי: יא וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ
אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת: ס יב וְאַרְפַּכְשָׁד חִי חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שֶׁלַח: יג וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי
הַלֵּידוֹ אֶת־שֶׁלַח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס יד וּשְׁלַח חִי
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֶבֶר: טו וַיְחִי־שֶׁלַח
אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס טז וַיְחִי־עֶבֶר
אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פֶּלֶג: יז וַיְחִי־
עֶבֶר אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס
יח וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ:
יט וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־רְעוּ תִשַׁע שָׁנִים
וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כ וַיְחִי
רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שָׂרוּג:
כא וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־שָׂרוּג שִׁבְעַת
שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס
כב וַיְחִי שָׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נַחֲוֹר:
כג וַיְחִי שָׂרוּג אַחֲרֵי הַלֵּידוֹ אֶת־נַחֲוֹר מֵאֲתַיִם

עַל אִפִּי כָּל אֲרָעָא: י אֱלִין
תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּר מֵאָה שְׁנִין
וְאוֹלִיד יֵת אֲרַפְכְּשָׁד תְּרִיתִין שְׁנִין
בְּתֵר טוֹפְנָא: יא וְחִיָּא שֵׁם בְּתֵר
דְּאוֹלִיד יֵת אֲרַפְכְּשָׁד חֲמֵשׁ מֵאָה
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:
יב וְאַרְפְּכְּשָׁד חִיָּא תְּלָתִין וְחֲמֵשׁ
שְׁנִין וְאוֹלִיד יֵת שְׁלַח: יג וְחִיָּא
אַרְפְּכְּשָׁד בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת שְׁלַח
אַרְבַּע מֵאָה וְתָלַת שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבָנָן: יד וּשְׁלַח חִיָּא תְּלָתִין
שְׁנִין וְאוֹלִיד יֵת עֶבֶר: טו וְחִיָּא
שְׁלַח בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת עֶבֶר אַרְבַּע
מֵאָה וְתָלַת שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבָנָן: טז וְחִיָּא עֶבֶר תְּלָתִין
וְאַרְבַּע שְׁנִין וְאוֹלִיד יֵת פֶּלֶג:
יז וְחִיָּא עֶבֶר בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת
פֶּלֶג אַרְבַּע מֵאָה וְתָלַת שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן: יח וְחִיָּא פֶּלֶג
תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יֵת רְעוּ:
יט וְחִיָּא פֶּלֶג בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת
רְעוּ מֵאֲתָן וְתִשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבָנָן: כ וְחִיָּא רְעוּ תְּלָתִין
וְתְרִיתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יֵת שָׂרוּג:
כא וְחִיָּא רְעוּ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת
שָׂרוּג מֵאֲתָן וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבָנָן: כב וְחִיָּא שָׂרוּג תְּלָתִין
שְׁנִין וְאוֹלִיד יֵת נַחֲוֹר: כג וְחִיָּא
שָׂרוּג בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת נַחֲוֹר מֵאֲתָן
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן: כד וְחִיָּא
נַחֲוֹר עֶשְׂרִין וְתִשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד

שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כד וַיְחִי נַחֲוֹר תִּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד

אֶת־תֶּרַח: כה וַיְחִי נַחֲוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
 תֶּרַח תִּשְׁעֵי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד
 בָּנִים וּבָנוֹת: ס כו וַיְחִי־תֶרַח שְׁבַע־עִים שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד אֶת־אַבְרָם אֶת־נַחֲוֹר וְאֶת־הָרָן: כז וְאַלֶּה
 תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־
 נַחֲוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט: כח וַיָּמָת
 הָרָן עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר
 כַּשְׁדִּים כִּס"י: מִפְּטִיר כט וַיָּקַח אַבְרָם וְנַחֲוֹר לָהֶם
 נָשִׁים שֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרִי וְשֵׁם אִשְׁת־נַחֲוֹר
 מִלְכָּה בִת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה כִס"ז:
 וַיָּתֵּי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֵד: לא וַיָּקַח תֶּרַח
 אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בְּנֵי־בְנוֹ וְאֵת
 שָׂרִי כַלְתּוֹ אִשְׁת־אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם
 מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ
 עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כִּס"י: לב וַיְהִי יְמֵי־תֶרַח

ית תרח: כה וחי נחור אחרי הולידו את
 דאוליד ית תרח מאה ותשע עשר
 שנים ואוליד בנין ובנות: כז וחי
 תרח שבעין שנים ואוליד ית
 אברם ית נחור וית הרן:
 כז ואלין תולדת תרח תרח
 אוליד ית אברם ית נחור וית הרן
 והרן אוליד ית לוט: כח ומית
 הרן על אפי תרח אבוי בארעא
 דכסדאי: כס ונסיב אברם ונחור להון נשין
 שום אתת אברם שרי ושום אתת
 נחור מלכה בת הרן אבויא
 דמלכה ואבויא דיסכה: ל והות
 שרי עקרה לית לה ולד:
 לא ודבר תרח ית אברם ברה וית
 לוט בר הרן בר ברה וית שרי
 בלתה אתת אברם ברה ונפקו
 עמהון מאורא דכסדאי למיזל
 לארעא דכנען ואתו עד חרן
 ויתבו תמן: לב והו יומי תרח

רש"י

המבול: (כח) על־פני תרח אביו. בתיי אביו
 (בראשית רבה). ומדרש אגדה: יש אומרים שצל ידי
 אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרד על
 שפתת את צלמיו, והשליכו לכבשן האש, והרן
 יושב ואומר בלבו: אם אברם נוצח אני משלו, ואם
 נמרד נוצח אני משלו, וכשנצל אברם, אמרו לו
 להרן: משל מי אתה? אמר להם הרן: משל אברם
 אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף, וזהו אור
 כשדים. ומנחם [בן סרוק] פרש אור, בקעה, וכן
 (ישעיה כד): "בָּאֵרִים כְּבֹדוֹ ה'", וכן (שם יא):
 "מֵאוֹרֹת צִפְעוֹנִי". כל חור ובקע צמק קרוי אור:
 (כט) יסכה. זו שרה, על שם שסכתה ברות

הקדש, ושהכל סוכין בפיפה (ספרים אחרים: כמו
 שנאמר "ויראו אותה שרי פרעה"). ועוד יסכה,
 לשון נסיכות (וכן הוא בסנהדרין ל"ט להדיא), כמו
 שרה לשון שררה: (לא) ויצאו אתם. ויצאו תרח
 ואברם עם לוט ושרי: (לב) וימת תרח בחרן.
 לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען, והיה
 שם יותר מששים שנה, שהרי כתיב: (לקמן יב)
 "ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו
 מחרן", ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם,
 הרי קמ"ה לתרח כשיצא אברם מחרן. עדין נשארו
 משנותיו הרבה, ולמה הקדים הפתוח מיתתו של
 תרח ליציאתו של אברם? שלא יהא הדבר מפרסם

חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תָּרַח מֵאֲתָן וַחֲמִשׁ שָׁנִין וַיָּמָת תָּרַח בְּחָרָן כִּסְיִי: פפפ קנ"ג פסוקים, בצלא"ל סימן. אב"י יסכ"ה לר"ט סימן.

רש"י

לכל וַיֹּאמְרוּ: לֹא קָיָם אַבְרָם אֶת כַּבֹּד אָבִיו, שְׁנָאֵמַר: "וַיִּכְנֶהוּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן אִישׁ חִי": בְּחָרָן.
שְׁהֵנִחוּ זָקֵן וְהָלַךְ לוֹ. לְפִיכָךְ, קָרָא הַכְּתוּב מֵת. הַנּוֹיִן הַפּוּכָה, לוֹמַר לָךְ: עַד אַבְרָם חָרוֹן אָף שֶׁל
(סְפָרִים אֲחֵרִים: וְעוֹד) שֶׁהִרְשָׁעִים אָף בְּחִיָּהֶם
קְרוֹיִים מֵתִים, וְהִצְדִּיקִים אָף בְּמִיתָתָן קְרוֹיִים חַיִּים,
מָקוֹם:
חִסְלַת פֵּרֶשֶׁת נח

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְרָחִיִּים הֵינִי לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּינֵגַעַם, וְכָל־נְתִיבֶתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִ חֲפִיץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוֹקֵן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת נח בישעיה פרק נד

א רָנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה פְּצָחִי רִנָּה וְצִהְלִי לֹא־חֲלָה בִּירְפָּיִם בְּנִי־שׁוֹמֵמָה מִפְּנֵי בְּעוֹלָה אָמַר
יְהוָה: בִּהְרִחֲבִי מְקוֹם אֶהְיֶה וִירֵעוֹת מִשְׁפְּנוֹתֶיךָ יִפּוּ אֶל־תַּחֲשָׁכִי הָאֵרִיכִי מִיתְרֶיךָ
וַיִּתְּדֶיךָ חֻזְקִי: ג בִּי־יָמִין וּשְׂמֹאֵל תִּפְרָצִי וְזָרַעְךָ גוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נִשְׁמֹות יוֹשִׁיבוּ:
ד אֶל־תִּירָאִי כִּי־לֹא תִבְוָשִׁי וְאֶל־תִּכְלָמִי כִּי לֹא תִחַפְּרִי כִּי בִשֵׁת עֲלוֹמֶיךָ תִּשְׁפָּחִי וְחִרְפַּת
אֲלֻמְנוֹתֶיךָ לֹא תִזְכְּרֶינָה: ה כִּי בְּעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שָׁמוּ וְגִאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל

אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקְרָא: וּפִי־כַאֲשֶׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאךְ יְהוָה וְאִשֶּׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵם אָמַר אֱלֹהֶיךָ: וּבְרַגְעַ קִטָּן עֲזוּבְתֶיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצְךָ: חֲבִשְׁצָךְ קִצָּף הִסְתַּרְתִּי פָנַי לִגַּע מִמֶּךָ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גְּאֻלְךָ יְהוָה: ט פִּי־מִי גָח וְזֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְרַי מִי־נָח עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקִּצָּף עָלֶיךָ וּמִגְּעֵר־בְּךָ: י כִּי הִהְרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוִטֶינָה וְחִסְדִּי מֵאֲתָךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמּוּט אָמַר מִרַחֲמֶיךָ יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֶמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיִם לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֶמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת נח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע	05:53	05:49	08:02	08:05	08:35	08:37	09:31	09:33	17:01	16:55	17:25	17:19	16:38	17:29
חיפה	05:54	05:49	08:02	08:05	08:35	08:37	09:31	09:32	16:58	16:52	17:22	17:17	16:23	17:27
ירושלים	05:51	05:46	08:01	08:03	08:32	08:35	09:29	09:31	17:00	16:54	17:24	17:19	16:15	17:27
תל אביב	05:55	05:51	08:03	08:05	08:36	08:38	09:32	09:33	16:59	16:53	17:23	17:18	16:36	17:28
אוסטריה וינה	06:36	06:27	08:29	08:33	09:01	09:05	09:53	09:56	16:49	16:39	17:19	17:10	16:35	17:34
אוסטרליה מלבורן	05:10	05:17	08:07	08:03	08:39	08:35	09:47	09:45	18:52	18:58	19:19	19:25	18:40	19:37
אוקראינה אודסה	06:36	06:28	08:30	08:34	09:02	09:06	09:55	09:58	16:54	16:45	17:23	17:14	16:28	17:18
אוק. דנייפרופטרובסק	06:21	06:12	08:14	08:18	08:46	08:50	09:38	09:41	16:35	16:25	17:05	16:55	16:07	16:58
אוקראינה ז'יטומיר	06:54	06:44	08:42	08:47	09:14	09:19	10:06	10:09	16:54	16:44	17:25	17:15	16:27	17:19
אוקראינה קייב	06:45	06:35	08:34	08:39	09:06	09:11	09:58	10:01	16:48	16:37	17:19	17:09	16:21	17:13
אוקראינה דונייצק	06:10	06:01	08:03	08:07	08:35	08:39	09:27	09:30	16:24	16:14	16:54	16:44	15:57	16:48
איטליה מילאנו	07:00	06:52	08:55	08:59	09:27	09:31	10:20	10:23	17:22	17:13	17:51	17:42	16:57	17:56
אקוואדור קיטו	05:46	05:47	08:20	08:20	08:50	08:50	09:53	09:52	18:09	18:09	18:30	18:30	17:51	18:34
ארגנטינה ב. איירס	05:49	05:55	08:42	08:39	09:15	09:11	10:22	10:20	19:20	19:26	19:45	19:51	19:07	20:03
ארגנטינה ברילוצ'ה	06:25	06:33	09:28	09:24	09:59	09:55	11:09	11:06	20:25	20:33	20:53	21:01	20:31	21:05
ארה"ב בולטימור	06:32	06:26	08:33	08:37	09:06	09:09	10:01	10:03	17:14	17:07	17:41	17:34	16:50	18:05
ארה"ב ברוקלין נ.י.	06:23	06:16	08:24	08:27	08:56	08:59	09:51	09:53	17:03	16:56	17:30	17:23	16:39	17:34
ארה"ב ג'רסי	06:24	06:17	08:24	08:27	08:56	09:00	09:51	09:53	17:03	16:55	17:29	17:22	16:38	17:34
ארה"ב דטרויט	07:02	06:55	09:02	09:05	09:33	09:37	10:28	10:30	17:37	17:29	18:04	17:57	17:12	18:08
ארה"ב היוסטון	06:32	06:28	08:42	08:44	09:15	09:17	10:11	10:13	17:42	17:37	18:06	18:01	17:20	18:11
ארה"ב לוס אנג'לס	06:09	06:04	08:16	08:19	08:48	08:51	09:44	09:46	17:09	17:04	17:34	17:29	16:47	17:38
ארה"ב מיאמי	06:27	06:23	08:39	08:41	09:12	09:14	10:10	10:11	17:46	17:42	18:09	18:05	17:24	18:14
ארה"ב ניו הייבן	06:21	06:14	08:20	08:24	08:53	08:56	09:47	09:49	16:56	16:49	17:23	17:16	16:32	17:29
ארה"ב שיקאגו	06:19	06:11	08:19	08:23	08:51	08:54	09:45	09:47	16:57	16:49	17:24	17:17	16:32	17:27
בוליביה לה פאס	05:46	05:49	08:32	08:30	09:01	08:59	10:06	10:05	18:45	18:47	19:07	19:09	18:29	19:14
בלגיה אנטוורפן	07:33	07:23	09:20	09:25	09:52	09:57	10:44	10:47	17:29	17:18	18:01	17:50	17:02	18:07
בלגיה בריסל	07:31	07:21	09:20	09:25	09:52	09:57	10:43	10:46	17:31	17:20	18:03	17:52	17:04	18:08
בלרוס ליובאוויטש	06:56	06:44	08:38	08:44	09:10	09:16	10:00	10:03	16:35	16:23	17:10	16:58	16:07	17:02
ברזיל ס. פאולו	05:15	05:20	08:02	07:59	08:33	08:31	09:39	09:37	18:22	18:25	18:45	18:48	18:07	18:56
ברזיל ריו דה ז'נרו	05:02	05:06	07:48	07:46	08:20	08:17	09:25	09:24	18:08	18:11	18:30	18:34	17:52	18:41
בריטניה לונדון	06:50	06:40	08:38	08:43	09:10	09:15	10:01	10:05	16:48	16:37	17:20	17:09	16:21	17:25
בריטניה מנצ'סטר	07:05	06:54	08:49	08:55	09:21	09:27	10:12	10:15	16:51	16:39	17:25	17:13	16:23	17:30
גרמניה ברלין	07:00	06:49	08:45	08:51	09:18	09:23	10:08	10:12	16:51	16:39	17:24	17:13	16:23	17:17
גרמניה פרנקפורט	07:11	07:01	09:02	09:06	09:33	09:38	10:25	10:28	10:25	10:28	17:48	17:38	16:50	17:42
הודו בומביי	06:37	06:34	06:34	06:37	09:26	09:28	10:25	10:26	18:11	18:08	18:33	18:30	17:50	18:34
הודו פונה	06:31	06:28	08:49	08:50	09:21	09:22	10:20	10:21	18:09	18:06	18:31	18:28	17:48	18:32
הונגריה בודפשט	06:25	06:16	08:17	08:22	08:50	08:54	09:42	09:45	16:39	16:29	17:09	16:59	16:13	17:03
טורקיה אינסטמבול	06:32	06:25	08:32	08:36	09:05	09:08	09:59	10:01	17:10	17:03	17:37	17:30	16:46	17:34
יוון אתונה	06:48	06:42	08:51	08:54	09:23	09:26	10:18	10:20	17:36	17:29	18:02	17:55	17:12	17:59
מולדובה קישינב	06:45	06:37	08:38	08:42	09:10	09:15	10:03	10:06	17:00	16:50	17:29	17:20	16:34	17:24

לוח זמנים לשבוע פרשת נח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי	06:27	06:30	08:52	08:53	09:22	09:23	10:21	10:22	18:13	18:10	18:35	18:32	17:53	18:36
ניו-זינלנד קרייסטצ'רץ	05:19	05:10	08:11	08:07	08:44	08:40	09:54	09:51	19:09	19:17	19:38	19:46	18:58	19:50
נפאל קטמנדו	06:05	06:09	08:23	08:25	08:54	08:56	09:52	09:53	17:30	17:26	17:54	17:49	17:09	17:53
סינגפור סינגפור	06:43	06:43	09:12	09:11	09:44	09:44	10:46	10:45	18:54	18:53	19:15	19:14	18:35	19:18
פולין ורשא	06:17	06:28	08:14	08:20	08:46	08:51	09:37	09:41	16:22	16:11	16:55	16:44	15:55	16:48
פרו לימה	05:35	05:33	08:09	08:08	08:42	08:41	09:45	09:44	18:09	18:10	18:31	18:32	17:52	18:36
צרפת ליון	07:09	07:17	09:13	09:17	09:45	09:49	10:38	10:40	17:40	17:31	18:09	18:00	17:14	18:13
צרפת פריז	07:25	07:34	09:26	09:30	09:57	10:02	10:50	10:53	17:44	17:34	18:14	18:05	17:17	18:19
קולומביה בוגוטה	05:33	05:33	08:05	08:05	08:35	08:35	09:37	09:36	17:48	17:47	18:09	18:08	17:29	18:12
קנדה טורונטו	06:42	06:50	08:48	08:52	09:20	09:23	10:14	10:16	17:20	17:12	17:48	17:40	16:55	17:52
קנדה מונטריאול	06:23	06:31	08:26	08:30	08:58	09:02	09:51	09:54	16:53	16:44	17:22	17:13	16:28	17:26
קפריסין לרנקה	06:00	06:05	08:09	08:12	08:43	08:45	09:38	09:40	16:58	16:52	17:23	17:18	16:35	17:22
רוסיה מוסקבה	07:18	07:30	09:12	09:19	09:44	09:50	10:33	10:37	17:08	16:55	17:43	17:31	16:39	17:47
רוסיה רוסטוב(נא-דון)	06:53	07:02	08:54	08:59	09:27	09:31	10:20	10:22	17:16	17:07	17:46	17:37	16:50	17:41
שווייץ ציריך	06:56	07:05	08:59	09:04	09:31	09:35	10:24	10:26	17:23	17:13	17:53	17:43	16:57	17:56
תאילנד בנקוק	06:08	06:10	08:30	08:31	09:03	09:04	10:03	10:03	17:55	17:53	18:17	18:15	17:35	18:19

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרה (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00136
26/10/2008